

NAVARRAI MARGIT

HEPTAMERON

**FORDÍTOTTA
ANTAL LÁSZLÓ**

**A VERSBETÉTEKET
LOTHÁR LÁSZLÓ
FORDÍTOTTA**

TARTALOM

ELSŐ NAP

Hogyan szedték rá az asszonyok a férfiakat, a férfiak meg az asszonyokat

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

ELSŐ TÖRTÉNET Saint-Agnan alençoni számtartó felesége szeretőjéül fogadja a séez-i püspököt és a kormányzó fiát, majd ez utóbbit megöleti urával, ki egy szellemidéző mesterkedéseihez folyamodik, amiért megbűnhődik

MÁSODIK TÖRTÉNET Egy amboise-i öszvérgazda felesége inkább a halált választja, mintsem hogy béresének adja magát

HARMADIK TÖRTÉNET A nápolyi királyasszony, Alfonz király hitvese, egy nemesembernek adja magát, hogy bosszút álljon urán, aki elcsábította ennek a nemesembernek a feleségét

NEGYEDIK TÖRTÉNET Egy nemesember vakmerő és sikertelen vállalkozása egy flandriai hercegnő ellen

ÖTÖDIK TÖRTÉNET Hogyan szabadult meg a couloni révésznő két franciskánus barát markából.

HATODIK TÖRTÉNET Hogyan bújta el az alençoni herceg öreg inasának felesége a szeretőjét félszemű ura elől

HETEDIK TÖRTÉNET Egy párizsi kereskedő ember úgy védi meg egy leány jó hírét, hogy nekimegy az anyjának

NYOLCADIK TÖRTÉNET Bornet, abban a hiedelemben, hogy a szobalányával fekszik le, a feleségével hált, s az asszony tudta nélkül felszarvazta önmagát

KILENCEDIK TÖRTÉNET Egy dauphinéi nemesember meghal bánatában, mielőtt vigasztalást nyerne szíve hölgyétől, ki gazdagabb s előkelőbb volt nála

TIZEDIK TÖRTÉNET Amador szerelme Florida iránt, ki apácának megy, minek utána szerelmese megöli magát

MÁSODIK NAP

Arról, mi kinek-kinek eszébe jut

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

TIZENEGYEDIK TÖRTÉNET Roncex asszony kalandja a thouars-i franciskánus barátokkal

TIZENKETEDIK TÖRTÉNET Lorenzo de' Medici bosszút áll a firenzei hercegen, aki csúfot akart tenni a testvérhúgán

TIZENHARMADIK TÖRTÉNET Egy gályakapitány beleszeret egy hölgybe, aki a tőle kapott gyémántot visszaküldi a feleségének

TIZENNEGYEDIK TÖRTÉNET Bonnivet úr, félrevezetve barátját, egy talján nemesembert, elcsalja tőle a szeretőjét, akit ezzel szerfölött boldoggá tesz

TIZENÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy előkelő családból származó leány, akit elhanyagol a férje, Első Ferenc Király udvarának egyik egyszerű nemesembere, bosszúból szeretőt fogad

TIZENHATODIK TÖRTÉNET Egy milánói nemes hölgy, ámbár elhatározta, hogy hű marad ura emlékéhez, enged egy francia nemesembernek, aki három esztendeig ostromolta szerelmével

TIZENHETEDIK TÖRTÉNET Első Ferenc Király nagylelkűen viselkedik Wilhelm gróffal, aki életére tört

TIZENNYOLCADIK TÖRTÉNET Egy hölgy hosszú próbának vet alá egy nemesifjú diákot, aki szerelmes belé

TIZENKILENCEDIK TÖRTÉNET Paolina apácának megy, mivel kedvese, ki nem veheti feleségül, belépett az obszervánsok rendjébe

HUSZADIK TÖRTÉNET Egy szerelmes férfiú, kit sokáig az orránál fogva vezettek, kedvesét a lovásza karjában találja, és kigyógyul szerelméből

HARMADIK NAP

*Olyan hölgyekről, kik szerelmükben egyes-egyedül a tisztességre törekedtek,
s a szerzetesek álnokságáról és hitványságáról*

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

HUSZONEGYEDIK TÖRTÉNET Rolandine, kit atyja nem enged férjhez menni, eljegyzi magát egy nemesi származású fattyúval, akihez mindaddig hű marad, míg halála hírére nem veszi, s hozzá nem megy rokonához, egy nemesemberhez

HUSZONKETTEDIK TÖRTÉNET A Saint-Martin-des-Champs-i perjel hasztalan ostromolja Marie Heroët nővért

HUSZONHARMADIK TÖRTÉNET Egy franciskánus barát, akiben a kelleténél jobban bízott egy perigord-i nemesember, a halálát okozza ennek, a feleségének meg a gyermekének

HUSZONNEGYEDIK TÖRTÉNET A kasztíliai királyasszony szerelme Elisorral, aki, meg-unva a hosszú várakozást, remeteségre adja a fejét

HUSZONÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy ifjú herceg szerelme egy párizsi ügyvéd feleségével

HUSZONHATODIK TÖRTÉNET Avannes úr egy okos hölgy tanácsai által megmenekül ama veszedelemből, amelybe egy pamplonai hölgy szerelméért került

HUSZONHETEDIK TÖRTÉNET Egy hercegnő szobainasának a felesége sikerrel megszabadul a férjénél vendégeskedő másik szolga zaklatásaitól

HUSZONNYOLCADIK TÖRTÉNET Bernard du Ha gascogne-i kereskedő ember ravaszul rászedi a navarrai királyasszony jegyzőjét, aki őt akarta rászedni

HUSZONKILENCEDIK TÖRTÉNET Miként menekedett a bajból a carrelles-i plébános, akit megleptek egy parasztember ifjú feleségével

HARMINCADIK TÖRTÉNET Egy nemesifjú förtelmes szerelme anyjával és leányával

NEGYEDIK NAP

*A hölgyek erényes türelméről és hosszú várakozásáról,
s a férfiaknak a nőkkel szemben tanúsított óvatosságáról*

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

HARMINCEGYEDIK TÖRTÉNET Hogy latorságáért megbüntessenek egy franciskánus barátot, aki felgerjelt egy nemesember feleségére, fölperzselték a kolostorát, s ott benn égett a többi barátokkal együtt, kik hasonló bűnben találtattak

HARMINCKETTEDIK TÖRTÉNET Bernage, VIII. Károly király követe, megbékít egy nemesembert a feleségével

HARMINCHARMADIK TÖRTÉNET Egy álszent plébánosról, aki a húgával bujálkodott

HARMINCNEGYEDIK TÖRTÉNET Két franciskánus barát halálra rémül, azt hivén, hogy vendéglátó gazdájuk, egy hentesmester (aki elhatározta, hogy leszúrja a malacait), őket akarja megölni

HARMINCÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy pamplonai hölgy, ki azt hitte, hogy veszedelem nélkül szerethet egy franciskánust, az ura segedelmével megszabadul a veszedelemből

HARMINCHATODIK TÖRTÉNET A grenoble-i Főbíró megmérgezi a feleségét, bosszúból, hogy az összeszűrte a levelet az egyik irnokával

HARMINCHETEDIK TÖRTÉNET Loué úrasszony úgy édesgeti magához a férjét, hogy szalmatüzet gyújt alá, amikor rajtakapja a szobalányával

HARMINCNYOLCADIK TÖRTÉNET Egy tours-i polgárasszony jóságával észére téríti a férjét, aki összeállt az egyik béres asszonyával

HARMINCKILENCEDIK TÖRTÉNET Miként szabadította meg a grignaulx-i földesúr a házát a hamis kísértetektől

NEGYVENEDIK TÖRTÉNET Jossebelin gróf megöli húga férjét, a hűgát meg egy elhagyatott várkastélyba zárátja

ÖTÖDIK NAP

Az erényes asszonyokról, akik tisztességüket nagyobb becsben tartották a testi gyönyörűségüknel; más nőkről, akik ellenkezőképpen cselekedtek, s ismét mások együgyűségéről

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

NEGYVENEGYEDIK TÖRTÉNET Miképpen bűnhődött egy franciskánus ama különös penitenciáért, amelyet egy úri kisasszonyra akart kiszabni

NEGYVENKETTEDIK TÖRTÉNET Egy ifjú herceg, nem tudván elnyerni egy ifjú tours-i hajadon kegyét, nagy becsületben tartja, és tisztességesen kiházásítja

NEGYVENHARMADIK TÖRTÉNET Egy Jambicque nevezetű úri hölgy titokban szerelmeskedik, a szeretője felismeri, ő pedig bosszút áll rajta

NEGYVENNEGYEDIK TÖRTÉNET A sedani földesúr egy malac helyett kettőt ad egy franciskánus barátnek, hogy megjutalmazza igaz beszédéért

NEGYVENÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy tours-i szőnyegszövő mester különös módon „vesszőzi” a szobalányát, utána meg a feleségét

NEGYVENHATODIK TÖRTÉNET De Valé barátot hasba rúgják, s ő egy ájtatos asszonyság lányán bosszulja meg magát

NEGYVENHETEDIK TÖRTÉNET Egy perche-i nemesember elhatározza, hogy bosszúból felszarvazza a barátját, aki azzal gyanúsította, hogy megcsalja a feleségével

NEGYVENNYOLCADIK TÖRTÉNET Miképpen bűnhődik két perigord-i franciskánus, miután egyikük elfoglalja az újdonsült férj helyét a nászéjszakán

NEGYSZÁZTÖRZSÁZEDIK TÖRTÉNET Egy külszrzságbeli grófné, Károly Király szeretője, megosztja kegyeit három más nemesemberrel, akik ezért bosszút akarnak állni rajta

ÖTVENEDIK TÖRTÉNET Giovanni Pietro cremonai nemesúr meghal abban a pillanatban, amidőn szíve hölgye a várva várt örömben részesíti

HATODIK NAP

*Mi fajta hamisságokkal szedték rá a férfiak a nőket, a nők a férfiakat
vagy a nők a nőket, kapzsiságból, bosszúvágýból vagy hitvánýságból*

ELÖLJÁRÓ BESZÉD

ÖTVENEGYEDIK TÖRTÉNET Az urbinói herceg fölakasztat egy hölgyet, aki támogatta fiának és a farse-i plébános hűgának szerelmét

ÖTVENKETTEDIK TÖRTÉNET Egy alençoní patikárius segédje bolonddá teszi a tirelière-i uraságot és Antoine Bacheré ügyvédet

ÖTVENHARMADIK TÖRTÉNET Neufchâtel úrasszony kalandba bocsátkozík Cheriotz úrral, holott Belhoste herceg úr akart udvarolni neki

ÖTVENNEGYESIK TÖRTÉNET Thogas úr hitvese az árnyjátékból eszébe veszi, hogy férjeura csalja a szobalányával

ÖTVENÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy zaragózai kereskedő ember özvegye huncut csellel elad egy lovat meg egy macskát, hogy urának végső akaratát teljesítse

ÖTVENHATODIK TÖRTÉNET Egy padovai vén franciskánus egy ifjú rendtársához adja feleségül egy jámbor asszony leányát, hogy a hozományát megkaparítsa

ÖTVENHETEDIK TÖRTÉNET Egy angolországi lord úgy tesz tanúságot a szeretett hölgy-höz való hűségéről, hogy magán hordja drága kövekkel ékesített fél kesztyűjét

ÖTVENNYOLCADIK TÖRTÉNET Egy nemesurat bolonddá tesz hajdani szíve hölgye, miközben tolvajt kiált reá

ÖTVENKILENCEDIK TÖRTÉNET Az előbbi hölgy azt tanácsolja szobalányának, hogy részesítse kegyeiben urát, aki - hogy a felesége rajtaüt - szánja-bánja bűnét, és minden kíván-ságát teljesíti

HATVANADIK TÖRTÉNET Egy párizsi ember, feleségét halottnak hívén, újból megháza-sodik, de tizenöt esztendő múlva visszafogadja első feleségét, aki ez idő alatt férjhez ment XII. Lajos Király egyik kántorához

HETEDIK NAP

Azokról, akik kötelességükkel vagy szándékukkal ellenkező módon cselekedtek

ELÖLJÁRÓ BESZÉD

HATVANEGYEDIK TÖRTÉNET Egy házas ember hajlandó megbékülni feleségével, aki tizenöt esztendeig együtt élt egy autunbéli kanonokkal

HATVANKETTEDIK TÖRTÉNET Egy asszonýszemély más nő rovására mesél el egy történetet, amely vele esett meg, és menthetetlenül megszeplősíti a maga tisztességét

HATVANHARMADIK TÖRTÉNET Egy házas nemesember vonakodik részt venni a Király-nak rendezett mulatságban, és becsülete nagyot nő tulajdon felesége szemében

HATVANNEGYESEDIK TÖRTÉNET Egy valenciai nemesember elkeseredésében beáll szerzetesnek, és hidegen hallgatja a szeretett hölgy rimánkodását

HATVANÖTÖDIK TÖRTÉNET Egy vénasszony tévedése a lyoni Szent János-székesegyház síremlékénél

HATVANHATODIK TÖRTÉNET Egy cselédasszony, azt hívén, hogy egy protonótáriust kapott rajta a kedvesével, csúnyán becsméreli az ifjú házas Vendôme herceg urat meg a hercegasszonyt

HATVANHETEDIK TÖRTÉNET Egy házas embert és a feleségét, kik Robertval társai voltak, kitesznek egy lakatlan szigetre

HATVANNYOLCADIK TÖRTÉNET Egy paui patikárius felesége, férje tudtán kívül, rajta próbálja ki a szert, mit az egyik barátnőjének adott, akit a férje elhanyagolt

HATVANKILENCEDIK TÖRTÉNET Charles-nak, a király lovászmesterének felesége rostálás közben meglepi a férjét, fején a cseléd lány kötényével

HETVENEDIK TÖRTÉNET A vergyi várúrnő története

NYOLCADIK NAP

A legnagyobb és legigazibb bolondságokról, melyek kinek-kinek eszébe jutnak

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

HETVENEGYESEDIK TÖRTÉNET Miként tér életre egy amboise-i szíjgyártó mester haldokló felesége, látván, hogy ura a szobalányát cicerészi

HETVENKETTEDIK TÖRTÉNET Halottvirrasztás közben egy barát csúfot tesz egy apácán, aki megvallja vétkeit az alençon hercegasszonynak

ELŐJÁRÓ BESZÉD

Kisasszony havának első napján, amikor a Pireneus hegység forrásvizei éltető erejük teljébe lépnek, Franciahonból, valamint Spanyalföldről több személy időzött Cauterets fürdőhelyén; egyesek, hogy vizet igyanak, mások, hogy fürdőzzenek, ismét mások, hogy az iszapban kúrálják magukat; mindezek pedig oly hatásos dolgok, hogy a nyavalyások, nem szorulván többé orvosaikra, makkegészségesen térnek haza onnét. Nem céлом a mondott fürdők helyzetét és kiválóságait ecsetelni, csupán azt kívánom elmondani, ami a kiválasztott tárgyhoz illik. E fürdőhelyen három hétnél tovább időztek a mondott nyavalyások, míg egészségük javulásából fel nem ismerték, hogy immár hazatérhetnek. Ám hogy útra készülődtek, olyan hatalmas és sűrű eső kezdett hullani, hogy úgy tetszett, az Úristen elfeledte Noénak tett ígéretét, ami szerint többé nem pusztítja el vízzel a világot; ugyanis a mondott Cauterets-nak valamennyi kunyhóját és hajlékát úgy elöntötte a víz, hogy lehetetlen volt ott megmaradni. Akik Spanyalföldről érkeztek, a hegyeken át tértek haza, ki ahogy tudott; szerencsével jártak, kik ismerték a rejtett ösvényeket. Hanem a francia urak és hölgyek, azt híven, hogy majd könnyűszerrel visszajutnak Tarbes-ba, ahonnan jöttek volt, a sekély vizű patakokat oly igen megáradva találták, hogy csak nagy ügyel-bajjal tudtak átevickélni a gázló helyeken. És amikor a Pau patakon kellett volna átkelniök, amely jöttükkor két lábnyi mély sem volt, azt olyan nagynak és örvénylőnek találták, hogy nyomban tovább mentek onnét, keresve a hidakat, ám azokat, mivel csak fából valók voltak, elragadta a sebes áradat. Néhányan meg összefogóztak, azt remélve, hogy megtörhetik a víz erejét, ámde oly sebesen tovasodródtak, hogy a többinek, aki követni akarta őket, inába szállt a bátorsága. Ekkor elszéledtek; kik új utat kerestek, kiknek más jutott eszükbe. Némelyek nekivágtak a magas hegyeknek, és Aragónián át eljutottak Roussillon grófságba, majd onnan Narbonne-ba; mások egyenest Barcelonába mentek, ahol is tengerre szállva egyenest Marseille-be, ismét mások Aigues-Mortes-ba hajóztak tovább.

Egy Oisille¹ nevezetű, nagy tapasztalatú özvegy asszony azonban elhatározta, hogy nem ijed meg a rossz utaktól, s ha törik, ha szakad, elmegy Notre-Dame-de-Sarrance-ba.² Nem mintha hitt volna ama babonában, amely szerint a boldogságos Szűz Anya elhagyta a helyét Fiának jobbján, ahol ülni szokott, hogy leköltözzék a sivár földre, hanem csupán mert látni kívánta a szent helyet, amelyről oly sokat hallott már; no meg abban is bizonyos volt, hogy a barátok tudják a módját, miképp lehet megmenekedni a bajból. El is jutott oda számos viszontagság után, oly vad helyeken kelt át, oly nehéz utakon kapaszkodott fel és ereszkedett alá, hogy ámbátor koros volt és természetes, az út java részét gyalogszerrel kellett megtennie. De csaknem valamennyi szolgája és lova nyomorultul elpusztult az úton, s ő mindössze egy emberrel meg egy asszonyszeméllyel érkezett meg Sarrance-ba, ahol is a barátok könyörületes szívvel fogadták.

Volt a franciák között két nemesifjú is, akik nem annyira egészségük megromlása okán mentek a fürdőhelyre, hanem inkább, hogy a hölgyeket kísérvék, akiknek hódoltak. E nemesifjak, látván, hogy a társaság szétoszlik, és hogy hölgyeiket a férjeik magukkal viszik, elhatározták, hogy távolról követik őket észrevétlenül. Egy este a két házasság ember a feleségével megszállt egy házban, amelynek a tulajdonosa inkább rablóvezér volt, semmint békés halandó; a két nemesifjú nem messze onnét egy majorban hált meg; éjfél tájban nagy kiáltozásra ébredtek. Fölkeltek fegyverhordozóikkal együtt, s tudakolták a szállásadó gazdájuktól, mi az a

¹ Szavojai Lujza, I. Ferenc francia király és Marguerite d'Angoulême (Navarrai Margit) anyja.

² Nagy híru premontrei apátság, amelyet Margit jól ismert, mivel hosszabb időt töltött ott.

nagy zaj. Szegény ember úgy reszketett, mint a nyárfalevél, elmondta, hogy haramiák jöttek osztzkodni a bandavezérnél levő zsákmányon; ennek okán a két nemesifjú tüstént fölfegyverkezett, s fegyvernőkeikkel a hölgyek segítségére siettek, mivel boldogabban vállalták volna értük a halált, mint nélkülük az életet. Amint megérkeztek a mondott házhoz, annak külső kapuját betörve találták, a két nemesember pedig a szolgálival együtt vitézül védte magát. De mivel a haramiák számbeli fölényben voltak, s hogy ők meg már több sebből véreztek, lassan hátrálni kezdtek, kivált, hogy szolgálók jó részét is elveszítették. A két nemesifjú az ablakon betekintve látta, hogy a hölgyek erősen kiáltoznak és siránkoznak: a szánsalom és a szerelem nagy bátorságot öntött a szívükbe, olyan ádáz dühvel rontottak rá a haramiákra, mint a hegyekből lerohanó két vérszomjas medve; a haramiák közül csakhamar annyian elhullottak, hogy a megmaradtak nem akarván megvárni, míg őket is lekaszabolják, futásnak eredtek, és biztos helyen kerestek menedéket. A nemesifjak szétverték a gazokat, a holtak között hevert a házigazda is; meghallván, hogy az asszony még a férjénél is gonoszabb lelkű, egy kard-suhintással azt is utánaküldték; majd, hogy beléptek egy alacsony mennyezetű szobába, ott találták az egyik nemesembert haldokolva. A másiknak nem esett bántódása, hacsak az nem, hogy a ruhája át meg át volt lyuggatva, a kardja meg eltörött. Szegény nemesember, látva, hogy a másik kettő milyen nagy veszedelemből szabadította meg, hálálkodva ölelgette s kérlelte őket, hogy maradjanak velük, amit azok könnyű szívvel teljesítettek. Majd, miután eltemették az elhunyt nemesembert, és tőlük telhetően megvigasztalták özvegyét, Isten segedelmével útra keltek, csak éppen azt nem tudták, melyik utat válasszák. És hogy tudjátok a három nemesember nevét is: a házasembert Hircannak³ hívták, a felesége Parlamente,⁴ az özvegyen maradt hölgy Longarine,⁵ az egyik nemesifjú neve Dagoucin, a másiké pedig Saffredent volt. Egész napi lovaglás után, alkonyattájt megpillantottak egy haranglábat, nagy ügyel-bajjal elvergődtek odáig. Az apát úr és a barátok emberségesen fogadták őket. A Saint-Savin-apátság⁶ volt az. Az apát úr, ki fölöttébb előkelő családból származott, tisztességgel elszállásolta őket; míg szállásukra kalauzolta őket, tudakolta sorsukat, s igaz történetüket hallván, elmondta nekik, hogy nemcsak ők jártak pórul, az egyik szobában lakik két hölgy, kik szintén nagy veszedelemből szabadultak, ha ugyan nem még nagyobból, mivelhogy nem emberrel, hanem fenevaddal gyűlt meg a bajuk. Szegény hölgyek ugyanis Pierrefitte-től fél mérföldnyire összeakadtak egy medvével, amely lefelé cammogott a hegyoldalon, s menekülvén előle, úgy meghajszolták a lovaikat, hogy azok a kapuban kiadták a párájukat; két szolgálójuk, ki csak nagy sokára jött utánuk, elbeszélte, hogy a medve valamennyi szolgájukat szétépte. A két hölgy és a három nemesember belépett a szobába, ahol a hölgyek voltak, és a sírdogálóknak tüstént felismerték Nomerfide-et⁷ és Ennasuite-et,⁸ kik összeölelkezvén velük elmesélték, hogy s mint volt soruk, majd a jó apát úr biztató szavára megvigasztalódtak kissé, hogy olyan szépen egymásra találtak. És másnap reggel ájtatos szívvel hallgatták a misét, áldva az Urat, hogy megszabadította őket a veszedelemből.

³ Henri d'Albret, Margit második férje.

⁴ Navarrai Margit.

⁵ Aimée Motier de la Fayette, Longray úrnője.

⁶ Benedek-rendi apátság Hautes-Pyrénées megyében.

⁷ Saffredent felesége.

⁸ Anne de Vivonne, François de Bourdeille bárónak (a *Heptameron*-ban: Simontault) felesége, Navarrai Margitnak udvarhölgye, Brantôme-nak, a XVI. sz.-i híres memoáírónak anyja.

Amint valamennyien a misén voltak, berontott a templomba egy férfi, egy szál ingben, lihegve, mint akit kergetnek, és segítségért kiáltozott. Hircan és a többi nemesemberek tüstént köréje sereglettek, hogy lássák, mi történt, s látták, hogy két férfi fut utána kivont karddal; ám ez utóbbiak, hogy megpillantották a nagy sokaságot, kereket akartak oldani; Hircan és barátai azonban úgy megszorongatták őket, hogy mindkettő otthagya a fogát. Amikor pedig a mondott Hircan visszatért, felismerte, hogy az az inges ember nem más, mint Geburon nevű társuk; Geburon elbeszélte, hogy Pierrefitte közelében szállt meg egy tanyán, s még az ágyban feküdt, amikor három ember rátört; amint volt, egy szál ingben, kardot ragadott, s egyiküket úgy megsebezte, hogy az holtan rogyott le. Míg amazok társuk élesztgetésével bajlódtak, eszébe vette, hogy ott áll csupaszon, amazok meg talpig fegyverben, belátta, hogy csak futásban győzheti le őket, mivel rajta kevesebbet nyom a ruha, s most dicsérte az Urat meg azokat, akik bosszút álltak érte.

Minekutána meghallgatták a misét és megebédeltek, elküldtek valakit, hogy nézze meg, át lehet-e már kelni a Gave folyón, s meghallván, hogy lehetetlen az átkelés, módfelett megijedtek, ámbátor az apát úr biztatta őket, hogy maradjanak helyt, míg a víz le nem apad; elhatározták, hogy maradnak még egy napig. Este, hogy nyugovóra készülődtek, egy öreg szerzetes érkezett, aki egy esztendőben sem mulasztotta el, hogy Kisasszony napján Sarrance-ba ne zárandokoljon. Faggatták útja felől, mire elmondotta, hogy az áradás miatt a hegyeken át jött, olyan gyalázatos úton, aminőn még életében nem járt, ámde hallott egy szívet tépő történetet: találkozott ugyanis egy Simontault nevű nemesemberrel, ki megunván, hogy a folyó semmi módon nem akar apadni, elhatározta, hogy mégis átkel rajta, s bízva jó lovában, maga köré gyűjtötte valamennyi szolgája csak volt, hogy együtt megtörjék a víz erejét. Ám alighogy a sodrásba értek, azokat, akiknek leggyöngébb volt a lovuk, ellenállhatatlan erővel lovastul elragadta a víz, s többé nem tértek vissza. A nemesember, hogy magára maradt, visszafordította a lovát, de míg ezzel veszködött, az kidőlt alóla. Ám Isten úgy akarta, hogy a part nem volt messze, s a nemesember, ámbár jócskán ivott a vízből, négykézláb kivonszolta magát a köves partra, olyan fáradtan s erőtlenül, hogy nem bírt talpra állni. De jó sorsa úgy hozta, hogy egy pásztor, hazafelé hajtván este a birkáit, ráakadt, ahogy ott ült a kövek között, csuromvizesen, siratva embereit, kik a szeme láttára pusztultak el. A pásztor, hogy meglátta, s meghallgatta szavát, még jobban megértette siralmas állapotát, s kézenfogva elvezette szegényes hajlékába, ahol rőzselángnál megszártgatta, ahogy tudta. És még aznap este odavezérelte az Úr ezt a jámbor szerzetest, aki elmagyarázta neki a Notre-Dame-de-Sarrance-ba vivő utat, s biztatta, hogy ott jobb helye lesz, mint bárhol másutt, s talál majd ott egy Oisille nevezetű idős asszonyt is, aki társa volt sok viszontagságban. Mihelyt meghallották a derék Oisille asszonyság s a nemes lelkű Simontault lovag nevét, valamennyiüket kimondhatatlan öröm töltötte el, dicsérték a Teremtőt, ki beérven a szolgákkal, megoltalmazta az urakat és az úrnőket, de mindenek fölött Parlamente magasztalta az Urat őszinte szívvel, mivelhogy a lovag már régóta a legkedvesebb híve volt. Ezután apróra megtudakolták, merre visz az út Sarrance-ba, s ámbár a jámbor aggastyán roppantul fáradtságosnak festette le, elhatározták, hogy mégis nekivágnak, s még azon a napon útra keltek szép rendben; semminek nem voltak híjával, mert az apát úr bőségesen ellátta őket étellel, itallal, s még bátor kísézőket is adott velük, hogy épségben átjussanak a hegyeken; többet mentek gyalogszerrel, mint lóháton. Nagy kinnal-keservvel eljutottak Notre-Dame-de-Sarrance-ba, ahol az apát, bár meglehetősen szívtelen ember volt, nem mert nekik ajtót mutatni, mivel félt a béarni uraságtól, tudván, hogy nagy kegyben állnak nála; mint valódi képmutatótól várni lehet, a tőle telhető legnyájasabban mosolygott rájuk, s elvezette őket a derék Oisille asszonysághoz és Simontault lovaghoz.

Nagy volt az örömük, hogy ily csodálatos módon összeverődtek, s az éjszaka rövidnek tetszett, hogy dicsérjék az Urat a templomban, amiért megnyilvánította rajtuk kegyelmét.

Hajnaltájt lepihentek egy kis időre, majd elmentek szent misét hallgatni, s mindnyájan éltek az áldozás szentségével, amelyben valamennyi keresztyének egyesülnek, s könyörögtek a Mindenhatóhoz, aki tökéletes jóságában így egybegyűjtötte őket, hogy bevégezhesék útjukat az Ő dicsőségére. Ebéd után elküldtek valakit, tudakolja meg, hogy a víz leapadt-e már, de meghallván, hogy inkább még áradt, s hogy bizonyára még sokáig nem fog elfogyni, elhatározták, hogy hidat építtetnek két összehajtó szikla fölött, amúgy is van ott palló azok számára, akik gyalogosan jöven Oleronból, nem a gázlón kelnek át. Az apát nagyon örült a buzgólkodásuknak, s hogy szaporodjék a zarándokok és zarándoknők száma, adott velük munkásokat; de nem volt hajlandó rájuk költeni egy batkát sem, merthogy igencsak fösvény volt. És mivel a munkások megmondták, hogy tíz-tizenkét napnál hamarabb aligha lesz készen a híd, a társaság - a férfiak s nemkülönben a nők - kezdett szerfelett unatkozni; azonban Parlamente, Hircan felesége, ki soha nem tétlenkedett, sem nem búslakodott, engedélyt kérvén urától a szólásra, így beszélt az agg Oisille asszonyhoz:

- Asszonyom, csodálom, hogy kegyelmed, aki oly nagy tapasztalatú, s most nekünk, asszonyoknak, anyánk helyett anyánk, nem eszel ki valami időtöltést, hogy enyhítse unalmunkat, mely ránk telepszik hosszú veszteglésünk idején; mert bizony, ha nem találunk valami mulattató és tisztességes foglalatosságot, félő, hogy belebetegszünk.

Longarine, az ifjú özvegy, még tódított a szaván:

- Vagy ami még rosszabb, búskomorságba esünk, ami gyógyíthatatlan nyavalya; hiszen senki sincsen közöttünk, aki - ha meggondolja baját - nagy bánkódásra okot ne találna.

Ennasuite nevetve felelt vissza neki:

- Nem mindenki vesztette el az urát, mint kegyelmed, a szolgák vesztén meg nem érdemes bánkódni, mert van belőlük elég. Egyebekben én is úgy vélem, hogy valami mulattató foglalatossággal kellene eltöltenünk az időt, mert különben holnapra végünk van.

Az összes nemesemberek csatlakoztak vélekedésükhöz, és kérték Oisille asszonyságot, adjon útmutatást, mitévők legyenek. Ő pedig így válaszolt:

- Gyermekeim, úgy találom, fölöttébb nehéz dolog az, mit tőlem kérnek, hogy unaloműző mulatságra tanítsam kegyelmeteket; bizony, magam is keresvén az ellenszerét egész életemben, csupán csak egyet találtam, az pediglen a Szent Evangélium olvasása, ebben rejtőzik a lélek igaz és tökéletes öröme, amelyből a test nyugalma és egészsége ered. És ha azt kérdik tőlem, minek köszönhetem, hogy ily hajlott koromra ilyen vidám és egészséges maradtam, tudják meg, hogy felkelvén az ágyból, nyomban előveszem a Szent Írást, és olvasgatom, s látván az Úr jóságát, elmélkedem arról, aki elküldötte hozzánk a földre az ő Fiát, hogy hírül adja nekünk a szent ígét s az örvendetes újságot, amely szerint megbocsátja minden vétünköt, és megvált bennünket az eredeti büntől, megajándékozván szerelmének, szenvedésének és érdemeinek ajándékával; és e szemlélődés olyan örömmel tölt el, hogy kezembe veszem a zsoltáros könyvet, és a legmélyebb alázattal, aminőre csak képes vagyok, szívemmel zengem és szájjammal hirdetem azokat a szép zsoltárokat és dicséreteket, amelyeket a Szent Lélek írt a szívébe Dávidnak és a többi szerzőknek. És ettől olyan jótevő nyugalom költözik belém, hogy minden szenvedés, amely a nap folyamán érhet, áldásnak tetszik, mert a hitem által a szívemben lakozik ő, aki érettem szenvedett. Hasonlóképpen, vecsernye előtt magamba szállok, hogy lelkemet valamely példázattal tápláljam; azután meg, este, sorra veszem valamit aznap cselekedtem, hogy bocsánatot kérjek vétkeimért, s hálát adjak Neki kegyelméért; és megnyugszom az ő szerelmében, félelmében és békéjében, mert ő megoltalmaz minden bajtól. Ennek okán, gyermekeim, én ennél az időtöltésnél állapotodtam meg, minek utána másfélékben sokáig hiába kerestem lelkem nyugalma. Úgy tetszik nekem, hogy ha minden reggel egy órát

szentelünk az olvasásnak, és a mise alatt ájtatos lélekkel imádkozunk, e kietlen helyen is megeléjünk mindazt a szépséget, amit egyebütt a városokban; mert aki Istent ismeri, mindent szépnek lát őbenne, de mindent rútnek Önélküle. Ennek okáért, kérem kegyelmeteket, fogadják meg tanácsomat, ha derűs lélekkel akarnak élni.

Hircan szólalt meg ekkor, és így beszélt:

- Asszonyom, azok, akik olvasták a Szent Írást, s hiszem, mi valamennyien olvastuk, elismerik, hogy amit mondott, az mind nagyon igaz; ámde vegye eszébe azt is, hogy mennyire sanyargat bennünket a szórakozás és a testi gyakorlás hiánya; mert ha otthonunkban vagyunk, a vadászás és a solymászás elűzi ezer bolond gondolatunkat; és a hölgyeknek ott van a kézimunkázás, a munka s olykor a tánc, amelyben tisztességgel gyakorolhatják magukat; ezért azt mondom (a férfiak nevében szólván), hogy kegyelmed, aki a legkorosabb köztünk, reggelenként olvasson fel nekünk Krisztus Urunk életéből s nagy és csudálatos cselekedeteiből, amelyeket miértünk vitt végbe; ebéd utántól vecsernyéig pedig keressünk valami mulatságot, ami nincs ártalmára a léleknek, és hasznára van a testnek; és így vidáman töltjük majd el a napot.

Oisille asszonyság azt felelte erre, hogy ő már leginkább a hívságok elfeledésére törekszik, s ezért attól fél, hogy rosszul választana mulatságot, bízzák inkább a választást a többség véleményére, s kérte Hircant, hogy elsőnek ő mondja el a magáét.

- Ami engem illet - mondta emez -, nem haboznék véleményt nyilvánítani, ha biztosan tudnám, hogy a kedvemre való mulatság ugyanolyan kellemetes volna a társaságból valakinek, mint nekem; de most inkább hallgatok, s elfogadom, amit a többiek mondanak.

Felesége, Parlamente, kezdett veresedni, azt gondolván, hogy reá céloz, s félig bosszúsan, félig nevetve így válaszolt:

- Hircan, meglehet, hogy az, aki kegyelmed szerint a leginkább búslakodna, nagyon is jól tudná, miképpen kárpótolja magát; de hagyjuk most a páros mulatságot, s inkább olyanról beszéljünk, amit közösen művelhetünk.

Hircan a hölgyekhez fordult:

- Mivel a feleségem ilyen jól elérte a szómat, s hogy a külön mulatság nincsen ínyére, azt gondolom, ő bárki másnál jobban meg tudja mondani, miben vennének részt örömet mindnyájan; ezért mostantól az ő véleményéhez igazodom, s kívüle mást el sem fogadok.

Ebben az egész társaság megnyugodott. Látván, hogy rajta a szólás sora, Parlamente így beszélt:

- Ha úgy bíznék magamban, miként a régiek, akik feltalálták a művészeteket, én is kitalálnék valami mulatságot vagy játékot, hogy megfeleljek a rám rótt feladatnak; de ismerem tudásomat és képességemet: azt is nehezen idézem föl, amit mások már jól megalkottak; boldog volnék hát, ha azoknak nyomába léphetnék, akik már teljesítették a jelenlevők kívánságait. Többek között, azt hiszem, senki sincs közöttünk, aki ne olvasta volna Boccaccio Száz Elbeszélését, amelyet nemrégiben fordítottak le olaszról franciára, s amelyet Ferenc király, e néven első, a trónörökös úr,⁹ a trónörökösne asszony,¹⁰ Margit asszony oly nagyra tartanak, hogy ha Boccaccio ott, ahol van, hallaná őket, okvetlenül feltámadt volna e fényes személyek dicséretére. Ugyanakkor azt is hallottam, hogy a nevezett két hölgy más udvarhölgyekkel

⁹ I. Ferenc másodszülött fia, Henrik, fivérének 1536-ban bekövetkezett halála révén lett trónörökös.

¹⁰ Medici Katalin, aki 1533-ban ment feleségül Henrikhez.

együtt elhatározta, hogy hasonlóképpen cselekszenek ők is, habár egy dologban Boccaccio-tól eltérően: csak valóságosan megesett történeteket írnak meg. És a nevezett hölgyek, valamint a trónörökös úr, szavukat adták, hogy megírnak tízet-tíz, összegyűjtven legalább tíz személyt, akiket a legméltóbbnak ítélnék arra, hogy elbeszéljenek valamit; távol tartják azonban a művelt vagy tollforgató embereket, ugyanis a trónörökös úr nem akarta, hogy belekeverjék a művészetüket, no meg attól is félt, hogy ékesszólásuk hellyel-közzel megrontaná a történet hitelét. Ámde azok a súlyos események, amelyek azóta a Királyra zúdultak,¹¹ nemkülönben az angol királlyal kötött béke, a trónörökösne gyermekének születése, s még számos más esemény, mely felbolydította az egész udvart, tökéletesen feledésbe merítette e vállalkozást, amelyet hosszú pihenők közben, tíz nap leforgása alatt, mi most bevégezhetünk, míg el nem készül a hidunk. És ha úgy akarják, déltől négy óráig mindennap kimegyünk a Gave folyó mentén elterülő kies rétre, ahol a fák sűrű lombján nem tűz át a nap, és nem hevíti fel a hűvös árnyékot; ott kényelmesen letelepszünk, és mindenki elmond egy történetet, mely vele esett meg, vagy amelyet szavahihető ember szájából hallott. Tíz nap elteltével kikerekedik a száz; s ha Isten is úgy akarja, hogy fáradozásunk méltó legyen a fent mondott urak és hölgyek figyelmére, utunkról megtérven felajánljuk nekik szent képek és olvasók helyett; ám ha valaki tud a mondottnál mulatságosabb dolgot, én bízást fejet hajtok neki.

De az egész társaság azt válaszolta, hogy ennél jobbat nem lehet kitalálni, és már alig várják a másnapot, hogy elkezdhessék.

Így töltötték el ezt a napot jó kedvvel, s egymásnak mesélgették, ki mit tapasztalt annak idején. Alighogy pitymallott, felkeresték szobájában Oisille asszonyságot, akit már ájtatosságban találtak. S miután egy jó óra hosszat hallgatták elmélkedését, majd ájtatos lélekkel misére mentek, tíz órakor megreggeliztek, aztán ki-ki visszatért a szobájába, s végezte, mi dolga volt. Még a delet sem várva meg, szándékuk szerint kimentek a rétre, mely olyan kies és derűs volt, hogy csak Boccaccio tudná igaz hűséggel leírni; mi érzük be annyival, hogy szebbet még szem nem látott. Amikor a gyülekezet együtt ült a zöld fűben, amely olyan finom és puha volt, hogy nem volt szükségük vánkosra, sem szőnyegre, Simontault így szólt:

- Ki kezdi el közülünk, a többieket megelőzve?

Hircan felelt rá:

- Mivel kegyelmed kezdett szólani, úgy illő, hogy rendelkezék; ugyanis a játékban valamennyien egyenlők vagyunk.

- Adná Isten - mondta Simontault -, hogy soha ne legyen más dolgom, mint hogy a jelenlevőkkel rendelkezzem!

Parlamente, aki jól megértette a szavát, hangosan köhögni kezdett, s ez okból Hircan nem vehette észre, hogy megpirosodik az orcája, ellenben szólt Simontault-nak, hogy kezdje el, s az nem is szabódott.

¹¹ A „súlyos események”, amelyekre Margit céloz: Franciaország előzőnlése a császári hadak által 1544-ben, az itáliai hadjárat és a crépyi békekötés.

ELSŐ NAP

*Az első napon egybegyűjtött történetek arról szólnak, hogy milyen csúnyán
részelték az asszonyok a férfiakat, a férfiak meg az asszonyokat*

Első történet

Egy számtartó felesége, hogy a séez-i püspök erősen ostromolta, elfogadta szeretőjének a maga hasznára, de minthogy vele sem volt elégedettebb, mint az urával, kimódolta, hogy testi örömeire megnyerje az Alençon kormányzó fiát, kit nem sokkal utóbb kegyetlenül lemészároltatott az urával, ez utóbbit (jóllehet e gyilkosságért bűnbocsánatot nyert) később gályára küldték egy Galery nevű szellemidézővel együtt, s mindez az asszony gonoszsága folytán esett így

Hölgyeim, én igen gyatra fizetséget kaptam kitartó hűségemért; ezért egy csokorba gyűjtöm mindama csúfságokat, melyeket az asszonyok a szegény férfiak ellen elkövettek: így akarok szerelmemért bosszút állni azon, ki hozzám oly szívtelen, és csakis a szín tiszta igazat fogom mondani.

Még Károly urunknak,¹² utolsó hercegünknek idején élt Alençon városában egy Saint-Agnan nevű számtartó, ki feleségül vett egy környékbeli nemeshölgyet, aki inkább szép volt, semmint erényes; ezt a hölgyet szépségeért és csapodárságáért erősen ostromolta a séez-i püspök, ki, hogy célját érje, oly fondorlatosan félrevezette a férjet, hogy az nem vette észébe felesége s a püspök bűnös viszonyát, de ezen felül megfeledkezett ama tiszteletéről is, mellyel hosszú szolgálata idején urai és úrnői iránt mindig viseltetett, s végtére hű emberükből oly ádáz ellenségükké vált, hogy szellemidézőkkel szövetkezve tört a hercegasszony vesztére. Egyszóval, ez a püspök hosszú ideig élt ezzel a hitvány asszonnyal, aki inkább kapzsiságból, mintsem szerelemből tett a kedvére, de ezen felül ura is biztatta, hogy legyen kedves hozzá. Élt azonban Alençon városában ugyanaz idő tájt egy ifjú ember, a kormányzó fia, akit ez az asszony olyan nagyon kívánt, hogy majd megveszett érte, és gyakran folyamodott a püspök segítségéhez, hogy távolra küldesse az urát, s ezenközben kedvére találkozhatott a kormányzó fiával, kit du Mesnilnek hívtak. Sokáig élt ezen a módon: érdekből a püspökkel hált, élvezetből a mondott du Mesnillel, kinek erőst bizonygatta, hogy amannak csak azért hízelkedik annyira, hogy annál szabadabban tölthesse a kedvét övele, de a püspök pusztá ígéreten kívül nem kap tőle egyebet, s du Mesnil higgye el, hogy férfiember rajta kívül nem is fog kapni soha.

Egy ízben, hogy ura a püspökhöz készült, az asszony kérte, hadd mehessen vidékre, mondván, hogy ártalmára van a város levegője; alighogy megérkezett vidéki birtokára, késedelem nélkül üzent du Mesnilnek, hogy este tíz óra tájban okvetlenül jöjjön el hozzá; szegény ifjú szót fogadott. De a kapuban a szobalány, aki máskor be szokta bocsátani, ezekkel a szavakkal várta:

- Barátom, menjen máshová, a helyét elfoglalták.

Az ifjú, azt hívén, hogy a férj jött meg, tudakolta, mi történt. Szegény lány megszánta, látva rajta, hogy olyan szép, fiatal és úrias, hogy olyan szenvedélyesen szeret, s oly kevéssé szeretik, és fölfedte előtte úrnője állhatatlanságát, gondolván, hogy ha ezt meghallja, kigyógyul a nagy szerelemből. Elmondta neki, hogy a séez-i püspök az imént érkezett meg, és az hál asszonyával, aki nem számított erre, mivel csak másnapra várta. Azonban a püspök magánál fogta a férjét, s az éjszaka leple alatt titokban eljött az asszonyhoz. Du Mesnil le volt sújtva, de még mindig tamáskodott, ezért elrejtőzött egy szomszédos házban, s ott virrasztott hajnali három

¹² Charles d'Alençon herceg, Margit első férje.

óraig, míg nem látta, hogy a püspök kisurran onnan túlról, álruhája nem fődte el annyira, hogy föl ne ismerje; bár ne ismerte volna!

Csüggedten tért vissza Alençonba; hamarosan követte álnok lelkű kedvese is, aki abban a hiszemben, hogy szokása szerint az orránál fogva vezetheti, beszélni akart vele. Az ifjú azonban azzal hárította el, hogy szent dolgokkal érintkezvén, nyilván szentté vált maga is, s így semmiképpen sem illendő, hogy szóba ereszkedjék vele, szegény bűnössel, akiben oly mélységes bűnbánat él, hogy remélhetőleg hamarosan elnyeri bűnére a bocsánatot. Amikor az asszony látta, hogy dolga kitudódott, s hogy mentegetőzés, esküdözés és fogadkozás mit sem ér, felpanaszolta a dolgot püspökének. Minek utána meghányták-vetették az ügyet, az asszony azzal állt elő az urának, hogy nincs tovább maradása Alençon városában, mivel a kormányzó fia - urának legmegbecsültebb barátja - tisztességtelen ajánlatokkal ostromolja szüntelenül; kérte, hadd maradjon Argentonban, hogy a gyanúnak még az árnyéka se férjen hozzá. Az ura, ki hagyta, hogy az asszony az orránál fogva vezesse, beleegyezett. Ám alighogy megérkeztek az említett Argentonba, ez a gyalázatos asszony azt üzenete du Mesnilnek, hogy ő a világ leghitványabb embere, mivel hírbe hozta őt a séez-i püspökkel, de neki majd lesz rá gondja, hogy elnyerje méltó büntetését.

Az ifjú, aki az asszonyon kívül soha senkivel nem beszélt a dologról, megijedt, hogy kegyvesztetté válik a püspöknél, ezért két fegyverhordozójával elment Argentonba, s a vecsernyén találkozott hölgyével a Jakab testvérek templomában. Melléje térdelt, és így beszélt hozzá:

- Asszonyom, azért jöttem ide, hogy az Úr színe előtt esküvel valljam: erényéről soha senkivel nem beszéltem, ha csak kegyelmeddel nem; ellenben kegyelmed olyan csúnyán elbánt velem, hogy kétannyi rossz szót érdemelne, mint amennyit tőlem kapott. Ám ha akad férfi avagy nő, aki azt meri állítani, hogy valaha is mondtam neki effélét, azért jöttem ide, hogy a kegyelmed színe előtt megcáfoljam.

Az asszony, látva, hogy a templomban sok a nép, s hogy du Mesnil két markos szolga kíséri, magára erőltette a lehető legnyájasabb arcát, s azt válaszolta, neki semmi kétsége afelől, hogy a lovag igazat mond, s különben is sokkal derekabb férfinak ismeri, hogysem bárkit is rágalmazna, legkevesbé őt, ki oly igaz barátsággal viseltetik iránta; azonban urának fülébe jutottak bizonyos mendemondák, ezért most arra kéri, előtte ismétlje meg, hogy sosem híresztelt ilyesmit, s hitelt sem ad az efféle mendemondáknak. Du Mesnil készségesen megígérte, s azzal a szándékkal, hogy hazáig kíséri, nyújtotta a karját; de az asszony elhárította, mondván, hogy nem lenne jó, ha vele menne, mert az ura még azt találná hinni, csak az ő kedvéért beszél; azzal megfogta az egyik szolga ruhaujját, s így szólt:

- Adja velem ezt az embert, s én majd kegyelmedért küldök, ha itt az ideje; addig pihenjen a szállásán.

Az ifjú nem gyanított semmi rosszat, és elment.

Az asszony magánál tartotta a szolgát és megvacsoráztatta; az többször kérdezte tőle, mikor jön már el az ideje, hogy a gazdájáért menjen, de az asszony egyre csak azt felelte, hogy ráér még. Amikor leszállt az éj, titokban elküldte egyik szolgáját du Mesnilért, aki nem sejtve, mit forralnak ellene, gyanútlanul elment Saint-Agnan házába, ahol a hölgy visszatartotta volt a fegyverhordozóját, úgyhogy most csak a másik volt vele. Amikor megérkeztek a házhoz, a szolga, aki odáig vezette, azt mondta neki, hogy asszonya még az ura előtt szeretne beszélni vele, s várja egy szobában, ahol csak az első fegyverhordozója van vele, s jól tenné, ha a másikat beküldené az elülső bejáraton át. Du Mesnil szót fogadott; míg egy keskeny, sötét lépcsőn ment föl, Saint-Agnan számtartó, aki embereket állított lesbe egy ruhás szobában, meghallotta a zajt, s a kérdésére azt válaszolták, hogy egy idegen akar behatolni a házába.

Abban a szempillantásban egy Thomas Guérin nevű bérnyilkos, akit a számtartó fogadott fel a véres tette, kardjával többször lesújtott a szerencsétlen ifjúra, aki bármily derekasan védekezett is, végül holtan maradt ott. A fegyverhordozója, ki ezalatt a hölgyel beszélgetett, így szólt:

- Hallom a gazdám hangját a lépcsőről, kimegyek elébe.

Az asszony tartóztatta, s így válaszolt:

- Hagyja csak, majd ideér.

Kisvártatva, hogy meghallotta a gazdája hangját, amint azt mondja: „Meghalok, Istennek ajánlom lelkemet”, a segítségére akart sietni, de az asszony ismét visszatartotta:

- Ne törődjék vele: az uram most bünteti meg a rakoncátlankodásaiért.

Majd kihajolva a lépcső korlátján, leszólt az urának:

- Nos, készen van?

Amire az így felelt:

- Jöjjön, nézze meg. Most meglakolt ez a semmirekellő, aki szégyenbe hozta kegyelmedet.

S így szólván, törével vagy egy tucatszor hasba döfte az ifjút, akinek, ha él, a közelébe sem mert volna menni.

Hogy a gyilkosságot véghez vitték, s az elhunyt két fegyverhordozója elmenekült onnét, hogy megvigye a hírt a szegény atyának, Saint-Agnan fontolóra vette, hogy az eset nem maradhat titokban, elgondolta, hogy a halott fegyverhordozói nem lehetnek hitelt érdemlő tanúk, a házából pedig a gyilkosokon kívül csak egy öreg szolgáló és egy tizenöt éves lány látta a tettet; az öregasszonyt titokban fogva akarta tartani, de az kisiklott a markából, és elmenekült a Jakab testvérekhez, ahol menedéket kapott; ő volt a gyilkosság legmegbízhatóbb, tanúja. A fiatal szobalány néhány napig még ott maradt a házában; szerét ejtette, hogy megerőszkoltassa az egyik gyilkossal, és elvitette Párizsba, egy nyilvánosházba, nehogy tanúként kihallgathassák. S hogy eltüntesse a gyilkosság nyomát, a szegény elhunyt testét elégettette. Mivel a csontokat nem emésztette el a tűz, beledobatta őket egy meszesgödörbe, a házában folyó építkezésnél, aztán tüstént levelet küldött az udvarhoz, hogy kegyelmet eszközöljön ki magának; megírta, hogy több ízben kitiltott a házából egy személyt, akire gyanakodott, hogy a felesége jó hírét veszélyezteti, de az a személy, nem törődve a tilalommal, éjnek éjadán eljött, hogy titokban beszéljen az asszonnyal; ő észrevette a szoba ajtajában, elvesztette a józan eszt, s dühében megölte. De Saint-Agnan hiába sietett olyan nagyon: mire levele a kancelláriára ért, a herceg úr és a hercegasszony a szegény atya révén már értesültek az esetről, s hogy meggátolják a kegyelmet, írtak a kancelláriának.¹³ A nyomorult számtartó, látván, hogy nincs reménye a kegyelemre, feleségével s néhány rokonával Angliába szökött. De mielőtt elindult volna, azt mondta a gyilkosnak, kit ő bérelt fel a véres tette, hogy saját szemével látta a Király sürgős levelét, amelyben elrendeli elfogatását és kivégzését; ő azonban, jutalmul a szolgálataiért, segítő kezet nyújt neki, hogy mentse az életét, azzal odaadott tíz tallért, hogy hagyja el az országot. Az szót fogadott, és többet nem is látta senki.

Eközben az elhunyt fegyverhordozói, a Jakab testvérekhez menekült szolgáló és a meszesgödörben megtalált csontok révén teljesen bebizonyosodott a gyilkosság, úgyhogy a pert

¹³ A történet valódiságát bizonyító irat: I. Ferenc kegyelmi levele, megtalálható a francia állami levéltárban; Margit még a főhős nevét sem változtatta meg.

megindították, és be is fejezték Saint-Agnan és felesége távollétében. Törvényt ültek felettük *in contumaciam*, s mindkettőt halálra ítélték, elrendelték vagyonuk elkobzását a herceg javára, s perköltség címén ezeröttszáz tallért ítélték meg az atyának. Saint-Agnan, látván Angliában, hogy Franciaországban a törvény szerint halott, egyes nagyuraknak tett szolgálataival, valamint feleségének rokonai révén kieszközölte, hogy Anglia Királya közbenjárjon érdekében a francia Királynál kérve, hogy kegyelmezzen meg neki, és helyezze vissza javaiba és hivatalába. Azonban a Király, hogy tudomást szerzett e förtelmes és példátlan esetről, elküldte a periratokat Anglia Királyának, kérve, nézné meg, vajon az ilyen tett érdemel-e kegyelmet, de hozzáfűzte azt is, hogy országában egyedül az alençoni hercegnek van joga kegyelmet gyakorolni hercegsége területén. Ámde mindezek a kifogások nem nyugtatták meg Anglia Királyát, aki olyan nagyon erőltette a dolgot, hogy a számtartó végül is kegyelmet nyert, és visszatért házába, ahol, gonoszságát tetézve, összeszűrte a levet egy Galery nevezetű szellemidézővel, remélve, hogy ennek mesterkedései révén eléri, hogy ne kelljen kifizetnie az ezeröttszáz tallért az atyának.

Ebből a célból ő és felesége álruhában Párizsba mentek. Az asszony, megfigyelve, hogy hosszú időre bezárkózik a szobába az említett Galeryvel, és nem adja ennek okát, egy reggel megleste, és látta, hogy ez a Galery felmutat neki öt fáblványt, amelyek közül háromnak lecsüng a karja, kettőé ellenben égnek mered. És így beszélt a számtartóhoz:

- Ezekhez hasonló fáblványokat kell készítenünk viaszból, a lecsüngő karúak azokat jelképezik, akiket elemésztünk, a felemelt karúak azokat, akiknek jó indulatját és hajlandóságát meg akarja nyerni magának.

A számtartó így válaszolt:

- Ez legyen itt a Király, mert azt akarom, hogy ő jó szívvel legyen irántam, ez a másik meg itt Brinon úr, az én uram, Alençon kancellárja.¹⁴

Galery így felelt:

- E fáblványokat az oltár alá kell rejteni, ahová áldozni járulnak, s most mindjárt utánam mondja a varázsigét is.

A lecsüngő karúakról szólván pedig a számtartó elmondta, hogy egyik Gilles du Mesnil, az elhunyt atyja; tudta ugyanis, hogy míg az él, nem hagy neki nyugtot. Az egyik lecsüngő karú nőalak az alençoni hercegasszony volt, a Király nővére, aki nagyon kedvelte öreg hívét, a számtartónak meg annyi gaztettét ismerte, hogy amíg az meg nem hal, nem lesz tőle nyugta. A másik lecsüngő karú női alak a tulajdon felesége volt, aki ráhozta mindezt a sok bajt, s aki bizonyára soha sem fog jobbítani bűnös életén. A felesége, mindezt látván az ajtó hasadékan át, s meghallván, hogy őt is a halottak közé sorolja, azt gondolta magában, hogy előbb juttatja ő közéjük az urát. Kölcsönkérés örvén elment egyik nagybátyjához, bizonyos Neaufle úrhoz, aki az alençoni herceg tanácsosa volt, és elmesélte neki, mit látott és hallott az urától. Ez a Neaufle, urának derék, öreg híve, elment az alençoni kancellárhoz, és előadta neki az egész történetet. És mivel az alençoni herceg és a hercegasszony aznap nem voltak az udvarban, a kancellár elmondta a különös esetet a Régens Királynőnek, a Király és az említett hercegasszony anyjának, aki nyomban hívatta La Barre-t, Párizs városának főbíráját, s ez késedelem nélkül letartóztatta a számtartót és a Galery nevű szellemidézőt, akik kínvallatás nélkül, önszántukból bevallották bűneiket. Pert indítottak ellenük, és jelentést tettek a Királynak.

¹⁴ Jean Brinon, a roueni parlament tanácsosa, majd elnöke, kiváló jogtudós és diplomata, Margit és Szavójai Lujza bizalmi embere.

Egyesek, hogy mentsék a bűnösök életét, azt erősítették, hogy varázslatukkal csupán a Király kegyét akarták elnyerni, azonban a Király, akinek a nővére élete éppen olyan kedves volt, mint a sajátja, elrendelte, hogy olyan ítéletet hozzanak, mintha saját személyét érte volna sérelem. Nővére, az alençoni hercegasszony, mindamellettkikönyörögte tőle, hogy ne vegyék el a számtartó életét, s a halált változtassák át valamilyen súlyos büntetésre; ezt elérte, s így a számtartót és Galeryt Marseille-be küldték, Saint-Blancard gályáira, ott végezték életüket nehéz rabságban, s volt idejük elmélkedni súlyos bűneiken. Az a hitvány asszony pedig ura távollétében még bűnösebb életet élt, mint valaha, és nyomorultul halt meg.

- Vegyék eszükbe, hölgyeim, mennyi gonoszság telik ki egy hitvány asszonytól, és mennyi gonoszságot követtek el az ő bűne miatt. Látják, amióta Éva bűnre csábította Ádámot, az összes nőknek hatalmukban van, hogy gyötörjék, megöljék és kárhozatra vigyék a férfiakat. Magam is számtalanszor szenvedtem kegyetlenségüktől, s hiszem, hogy sírba vagy kárhozatra visz engem is a bánat, amelyet egyikük okozott nekem. De balga fővel be kell vallanom: jobban kívánom a poklot az ő kezéből, mint másból az üdvösséget.

Parlamente, úgy téve, mintha nem értené, hogy neki szól a célzás, így szólt:

- Ha a pokol valóban olyan kíváncsú, amilyennek mondja, akkor nincs miért félnie az ördögtől, aki odajuttatta.

Ő azonban mérgesen válaszolta:

- Ha az én ördögöm olyan feketévé válna, amilyen kegyetlen volt hozzám, ugyanakkora rémületet keltene a társaságban, mint amekkora gyönyörűséggel tekintek én rá; de a szerelem tüze feledtettem velem a pokol lángját. Ám hogy ne sokat szaporítsam a szót, átadom a beszéd fonálát Oisille asszonyságnak, hadd mondja ő el a második történetet, és bizonyos vagyok benne, ha hajlandó volna elmondani a nőkről mindazt, amit tud, megerősítené vélekedésemet.

Ekkor az egész társaság Oisille asszony felé fordult, s kérelték, hogy fogjon neki; ő beleegyezett, és mosolyogva, így kezdett beszélni:

- Úgy tetszik, hölgyeim, hogy az, aki átadta a szót, már minden rosszat elmondott a nőkről egy gonosz asszonyról szóló történetben, s bizony nagyon kutatnom kell öreg éveim emlékei között, hogy olyan asszonyt találjak, akinek erényessége rácáfolhat e rossz vélekedésre, de mivel máris eszembe jutott egy, ki méltó rá, hogy megtartsuk emlékezetünkben, elmesélem történetét.

Második történet

*Egy amboise-i öszvérgazda felesége inkább elszenvedte a kegyetlen halált
bérese kezétől, mintsem hogy engedjen bűnös vágyának*

Élt Amboise városában egy öszvérgazda, aki a navarrai királyasszonyt, Ferenc királynak, e néven elsőnek, nővérét szolgálta; a Királyasszony Blois-ban tartózkodott, ahol fiúgyermeket szült;¹⁵ ugyanoda ment ez az öszvérgazda is, hogy felvegye negyedévi járandóságát; a felesége pedig Amboise-ban maradt, ahol a hídon túl lakott. Történt még ennek előtte, hogy urának egyik bérese olyan eszeveszetten beleszeretett, hogy egy napon már nem bírta tovább, s megvallotta neki szerelmét; azonban az asszony, aki feddhetetlen erényű volt, csúnyán össze-szidta, és megfenyegette, hogy megcsapatja az urával, és elzavartatja a háztól, és attól fogva a béres nem mert többet úgy beszélni hozzá, s érzését sem mutatta ki. De szívében elfojtva őrizte a lángot, mígnem egy napon a gazdája elment otthonról, úrnője pedig a saint-florentini várkastély templomában volt vecsernyén, távol a házuktól. Magára maradván, azt forgatta elméjében, hogy most megkaphatná erővel azt, amit eddig sem könyörgéssel, sem szolgálattal nem tudott megszerezni. Kiemelt egy deszkát abból a közfalból, mely hálókamráját elválasztotta úrnője szobájától. Mivel gazdája és úrnője ágyának a függőnye, valamint a túloldalt alvó szolgák ágyfüggőnye jól elfödte a falakat, senki nem láthatta meg ezt a nyílást, s nem vették észre, miben sántikál, mígnem úrnője nyugovóra tért egy tizenegy-tizenkét éves lányka társaságában. Amikor szegény asszony elszunnyadt, a béres szolga behatolt a magatörte nyíláson, s egy szál ingben, csupasz karddal a kezében, felhágott az ágyra. Az asszony, hogy megérezte maga mellett, kipattant az ágyból, s kezdte szidalmazni, már ahogy a szelíd természete engedte. Ámde a béres, akit csak állati vágya fűtött, s aki könnyebben felfogta volna öszvérei nyihogását, mint az asszony józan okoskodását, állatibban viselkedett, mint az állatai, amelyekkel állandóan együtt lakott; látva ugyanis, hogy az asszony nyomban futni kezd az asztal körül, s nem férhet hozzá, majd meg két ízben is erővel kiszakítja magát a karjai közül, elkeseredett, hogy nem tudja élve kézre keríteni, s kardjával hatalmasat sújtott a hátára, gondolván, hogy ha a félelem s az erő nem kényszerítette megadásra, megteszi a fájdalom. De épp ellenkezőleg történt: mert amiként a derék katona, ha megpillantja vérért, bosszúra szomjazva ront az ellenségre, hogy diadalt arasson, azonképpen szűzi szíve még gyorsabb futásra készítette az asszonyt, hogy megmeneküljön a nyomorult kezéből, miközben legjobb tudása szerint a lelkére beszélt, bizakodva, hogy valami módon beláttatja vele vétkét; de amazon úgy elhatalmasodott az indulat, hogy a jó szó befogadására nem maradt benne hely; tovább ütlegette az asszonyt, aki, hogy ütéseit elkerülje, futott, ahogy csak a lába bírta. És amikor sok vért vesztvén érezte, hogy közel a halála, szemét az égre emelte, kezét összekulcsolta, és Istenhez fohászkodott, erejének, erényének, béketűrésének és szűziességének nevezte őt, könyörögve, hogy fogadja kegyelemmel a vért, mely parancsolatjának megtartása okán, szent Fia vérének dicsőségére ontatott ki, amely által - szilárd hittel hiszi - megtisztulnak s az Úr haragvó emlékezetéből kitöröltetnek bűnei. És arccal a földre rogyott e szavakkal: „Uram, vedd magadhoz lelkemet, mely megtisztult jószágod által!” Az a nyomorult még rávágott néhányszor; s miután az asszony elnémult, és testéből kiszállt az erő, az a gyalázatos megszerezte erővel azt, amit már nem védett semmi.

¹⁵ A történet időpontja 1530 augusztusa, amikor Navarrai Margit Jean nevű fiúgyermekét születt, aki két hónap múlva meghalt.

És miután kielégítette förtelmes vágyát, elfutott onnét, és akármennyit keresték, soha többé nem akadtak nyomára. A lányka, aki együtt feküdt le az öszvérgazda feleségével, félelmében elbújt az ágy alá; de amikor látta, hogy az az ember már eltávozott, odament az úrnőjéhez, aki némán és mozdulatlanul feküdt; ekkor az ablakból átkiabált a szomszédoknak, hogy jöjjenek segítségére. S mindazok, akik szerették és tisztelték az asszonyt mint városukbélit, tüstént odasiettek, és sebészeket is hoztak magukkal, akik huszonöt halálos sebet találtak a testén, s mindent megtettek, hogy segítsenek rajta, de már nem volt segítség. Mindamellett, még egy óra hosszat tartott a haldoklása, bár nem beszélt; csak a szemével és a kezével adott jeleket, ezzel mutatta, hogy nem vesztette el az eszméletét. Egy egyházi férfiú kikérdezte, milyen hitben hal meg, egyedül Jézus Krisztus által remél-e üdvösséget, amire olyan nyilvánvaló jelekkel válaszolt, hogy élő szó sem fejezhette volna ki jobban meggyőződését; arca derűs volt, szemét az égre emelte, szűzi teste így adta vissza lelkét Teremtőjének. S amikor fel-emelték és szemfedőbe burkolták, s kitették a testét a kapu elé, várva, hogy temetésére gyülekezzen a nép, megérkezett szegény ura, ki minderről semmi hírt nem kapott, s elsőnek felesége holt tetemét látta meg a házuk előtt; a tudakozódván a történetekről, kétszeres oka volt a gyászra, és siratta is úgy, hogy azt hitte, belepusztul. A saint-florentini templomban temették el a hűség vértanúját, és a város valamennyi nemesasszonya kötelességének tartotta, hogy legjobb képessége szerint megadja neki a végső tisztességet, s valamennyien boldognak mondták magukat, hogy abból a városból valók, amelyben ily erényes asszonyt találtak. A csintalan és könnyűvérű nők pedig, látván, hogy mily nagy tisztesség jut osztályrészül a halottnak, elhatározták, hogy megjavulnak.

- Íme, hölgyeim, ez az igaz történet minden bizonnyal erőt önt szívünkbe, hogy őrizzük a hűség szép erényét. Nekünk, úri házból való asszonyoknak, meg kellene halnunk szégyenlünkben, érezvén szívünkben a világi hívságokat, amelyek ellenében egy egyszerű öszvérgazda felesége nem félt elszenvedni ily kegyetlen halált. Akad nő, ki tisztességesnek véli magát, jóllehet még sosem állt ellent a bűnnek - miként ő tette - élete kockáztatásával. Ennek okán alázkodjunk meg, mert Isten kegyelme nem a gazdagság és nemesség szerint jut osztályrészül az embereknek, hanem az Ő jósága szerint: Ő nem ismer személyválogatást, nem szeszélye szerint választja ki ezt vagy azt az embert; mert akit kiszemelt, felruházza azt erényeivel. És gyakran alantas dolgokat szemel ki, hogy megforgassa azon dolgok rendjét, miket a világ nagy becsben tart, amiként Ő maga mondja: „Ne örvendeztetek erényeiteknek, hanemha annak, hogy a nevetek be legyen írva az Életnek könyvébe, ahonnan nem törölheti azt ki sem Halál, sem Pokol, sem Bűn.”

Nem akadt hölgy a társaságban, akinek ne gyült volna szemébe az együttérzés könnye, hallván az öszvérgazda felesége siralmas és dicsőséges halálát. Lelke mélyén mindegyikük azt gondolta, hogy ha hasonló sors érné, igyekezne követni őt vértanúságába. Oisille asszonyság pedig, látva, hogy az idő halad, s ők nem fogynak ki a halott dicséretéből, így szólt Saffredent-hoz:

- Kegyelmed meséljen most valamit a társaság mulattatására, mivel más senkit nem ismerek itt, aki jóvátehetné hibámat, hogy így megírkattam a jelenlévőket. Ezért át is adom a szót, hadd mondja el a harmadik történetet.

Saffredent, aki már égett a vágytól, hogy egy kellemes történettel szórakoztassa a társaságot, kivált annak egyik hölgytagját, azt válaszolta, hogy nem jóra esett a választás, mivel vannak itt nála tapasztalatban öregebbek, s úgy lenne illendő, hogy ők szóljanak előbb; de ha már így hozta a sors, vállalja, hadd legyen hamarabb túl; egyébként is, minél több jó mesélő akad majd, annál gyatrábbnak találják az ő történetét.

Harmadik történet

A nápolyi királyasszony, hogy férje, Alfonz király¹⁶ megcsalta, azzal a nemesemberrel állt bosszút rajta, akinek a feleségét a Király elcsábította; tartott pedig a szerelmük egy életen át, anélkül, hogy a Király valaha is gyanította volna

Hölgyeim, mivelhogy gyakorta magam is szívesen osztottam volna annak sorsában, akiről a történetem szól, elbeszélem, hogy Alfonz király idején - ki a bujaság jegyében kormányozta országát - élt Nápoly városában egy becsületes, szép és megnyerő modorú ifjú, akihez egy öreg nemesúr - e kiválóságai jutalmául - hozzáadta a leányát, ki szépségben és kedvességben semmivel sem maradt el ura mögött. Nagy volt kettejük szerelme, mígnem a Király egy farsang alkalmával áruhában sorra látogatta híveit, amikor is valamennyien igyekeztek őt a lehető legfényesebb fogadtatásban részesíteni. És amikor ennek a nemesifjúnak a házába érkezett, ott különül fogadták, mint bárhol másutt, válogatott fogások, dalnokok, zeneszó és hozzá a legszebb asszony, akit a Király valaha is látott. S a lakoma végén az asszony az urával annyi bájjal adott elő egy dalt, hogy még szebbnek tetszett, mint annak előtte. A Király, ennyi testi tökéletesség láttán, nem annyira az asszony és ura jó egyetértésén örvendezett, mint inkább azt forgatta az elméjében, miképpen ronthatná azt meg. Csak az volt a bökkenő, hogy azok ketten olyan nagyon szerették egymást; ennek okáért a szíve legmélyére temette gerjedelmét, s titokban tartotta, ahogyan csak tudta. De hogy legalább valamennyire enyhítsen kínján, számos lakomát rendezett a nápolyi nemesurak és dámák részére, s nem feledkezett meg az ifjú nemesről és hitveséről sem. S mivelhogy az ember szívesen hiszi is, amit kíván, úgy tetszett neki, hogy a hölgy szeme boldog jövőt ígér, s csupán a férj jelenléte az akadály. Hogy kipróbálja, helytálló-e a gondolata, a férjet egy megbízatással két-három hétre elküldte Rómába. Alighogy a férj eltávozott, a felesége, aki még soha nem szakadt el tőle ily hosszú időre, kezdett nagyon szomorkodni, s bánatában a Király, amily gyakran csak tehette, vigasztalagatta szelíd szóval, ajándékkal, adománnyal; végül nemcsak hogy szépen megvigasztalódott, hanem már örült is ura távollétének. S még le sem telt a három hét, amire vissza kellett volna érnie, máris oly szerelmes volt a Királyba, hogy ugyanúgy bánkódott ura jöttén, mint annak idején a távozásán. S hogy ne kelljen elszakadniuk egymástól, megállapodtak, hogy az asszony tudatja majd a Királlyal, ha ura vidéki birtokaira látogat, s akkor a Király biztonsággal eljöhet hozzá, persze csak titokban, nehogy folt essék jó hírén, amelyet jobban féltett lelke üdvénél is.

E reménységben élt a hölgy nagy vidámsággal; s amikor az ura megérkezett, oly szívesen fogadta, hogy az - ámbár sokat hallotta, hogy távollétében a Király meg-meglátogatta a feleségét - nem fogott gyanút. Azonban, hogy telt-múlt az idő, lassan kiderült az, amit oly nehéz eltitkolni, s a férj már erősen gyanította, mi az igazság, és nyitva tartotta a szemét, úgyhogy majdnem teljes bizonyosságot nyert. De tartott tőle, hogy sérelmének okozója még rosszabbat is tehet ellene, ha elárulja magát, s elhatározta, hogy színlelni fog; úgy vélte ugyanis, még mindig jobb némi bosszúsággal élni, mint életét kockáztatni egy asszonyért, aki amúgy sem húz hozzá. Mindamellett elhatározta, hogy a rajta esett sérelmet megtorolja a Királyon, mielőtt teheti; tudván, hogy a nők, kiváltképpen a nemes és előkelő szívűek, gyakran többre vállalkoznak haragból, mint szerelemből, egy ízben összeszedte a bátorságát, és a Királyasszonnyal beszélgetvén megjegyezte, mennyire szánja, hogy ura, a Király már nem

¹⁶ Valószínűleg V. vagy Okos Alfonz, Aragónia és Szicília királya, aki igen rossz viszonyban volt feleségével, Kasztíliai Máriával, és szabados életet élt.

szereti szerelemmel. A Királyasszony, aki már hallott a Királynak s a nemesember feleségének szerelméről, így válaszolt:

- Nem lehet részem egyszerre méltóságban s gyönyörben. Jól tudom, hogy enyém a méltóság, míg idegen nő élvezzi a gyönyört; ellenben az, akinek a gyönyör jutott, nem részes az én méltóságomban.

A nemesember megértette, kire céloz, s így válaszolt:

- Felséges asszonyom, a méltóság kegyelmeddel született, hiszen oly előkelő családból származik, hogy legyen bár Királyasszony vagy Császárné, nemességben nem emelkedhet; ámde szépsége, kellemes s jósága annyi gyönyörnek volt forrása, hogy az a nő, ki megfosztja attól, mi kegyelmedet illeti meg, többet árt saját magának; a dicsőségéért, mely csak szegényére válik, az a nő annyi gyönyört veszít, amennyiben sem kegyelmednek, sem e Királyság más hölgyeinek soha nem lehetett részük. Higgye meg, felséges asszonyom, ha a Király letette volna fejéről a koronát, nem volna fölöttem semmi előnye a szerelmi vetélkedésben, és bizonyos vagyok benne, ha oly előkelő személyt akarna kielégíteni, mint kegyelmed, legelőbb is testi képességeimet kellene a magáénak kívánnia.

A Királyné nevetve válaszolta:

- Hiába gyöngébb testalkatú kegyelmednél a Király, szerelme mégis jobban kielégít, mint bármi e világon.

A nemesember így felelt:

- Felséges asszonyom, ha valóban így volna, nem szánám; hiszen jól tudom, hogy szívének nemes szerelme nagyon boldoggá tenné, ha rokon érzésre lelne a Király szívében; de Isten megóvta ettől, nehogy földi Istenének tekintse a Királyt, megtalálván benne mindazt, mire vágyik.

- Pedig bevallom - válaszolta a Királyné -, iránta érzett szerelmem oly nagy, hogy halandó szívében nem lelni párját.

- Bocsásson meg, felséges asszonyom - viszonzta a nemesember -, még nem fürkészte ki minden szív mélyét; hadd áruljam el, hogy valaki szereti, oly nagy és gyötrelmes szerelemmel, hogy mellette eltörpül kegyelmed szerelme. S minél jobban látja az illető, hogy kegyelmed nélkülözi a Király szerelmét, annál erősebb s hatalmasabb lesz benne az érzés; fogadja jó szívvel, s kárpótlást kap minden veszteségeért.

Szavából, nemkülönben viselkedéséből a Királyné kezdte megérteni, hogy szíve mélyéből fakad a szó, és ráemlékezett, hogy a nemesember egy idő óta olyan nagyon keresi a kedvét, hogy valósággal búskomorságba esett; a Királyné eleddig azt hitte, hogy felesége dolgán bánkódik, s csak most bizonyosodott meg, hogy a nemesember öbelé szerelmes. Olyan a szerelem természete, hogy megérezzük, ha őszinte, és a Királyné is bizonyos lett abban, ami rejtve maradt mindenki más előtt. Nézte a nemesembert, aki sokkalta kedvesebb volt az ő uránál, és meggondolta, hogy éppen úgy elhagyta a felesége, mint őt a Király, erőt vett rajta a harag és a féltékenység, felgerjesztette a nemesember szerelme, és könnyes szemmel, sóhajtozva így kezdett szólni:

- Ó, édes Istenem! Hát a bosszú kell, hogy rávegyen arra, amire semmilyen szerelem nem tudott rábírní?

A nemesember jól megértette szavát, és így felelt rá:

- Felséges asszonyom, édes az a bosszú, mely nem az ellenséget öli meg, hanem igaz barátnak ad életet. Úgy hiszem, eljött az ideje, hogy az igazság kiűzze lelkéből ezt az oktan szerelmet, amelyet méltatlanra pazarol; az igazi és méltó szerelem elűzi a félelmet, mely nagy és nemes szívben soha nem ver tanyát. Ennek okáért, felséges asszonyom, ne tekintsük magas rangját, csupán arra gondoljunk, hogy mi vagyunk az a férfi és az a nő, akit a legalávalóbban rászedtek, elárultak és csúffá tettek azok, akiket mindenek fölött szerettünk. Vegyünk elégtételt, felséges asszonyom, nem azért, hogy érdemük szerint bánjunk velük, hanem inkább, hogy kielégítsük szerelmünket, amely - legalább engem - halálos kinnal éget. De azt gondolom, lehetetlen - hacsak a szíve kőnél vagy gyémántnál nem keményebb -, hogy ne érezzen legalább egy szikrányit abból a tűzből, mely annál nagyobb erőre kap bennem, minél jobban akarom titkolni. Elepedek kegyelmedért, és ha nem gyújtja szerelemre az irántam érzett szánalom, szeressen legalább önmagáért, hiszen kegyelmedet, ki oly tökéletes, hogy méltán követelhetné a világ valamennyi nemesurának szívét, megveti és elhagyja az egyetlen férfi, akiért kegyelmed elfordult az összes többitől.

Hallván e beszédet, a Királyasszony nagyon felindult, s félvén, hogy viselkedésével elárulja lelkének zavarát, a nemesember karjára támaszkodva kiment a szobája előtt elterülő kertbe, ahol hosszú ideig sétálgatott, egy szót sem szólva hozzá. A nemesember pedig, látva, hogy félig már megadta magát, amikor odaértek a fasor végére, ahol senki nem láthatta őket, valóságosan is megnyilvánította oly hosszú ideig titkolt szerelmét; s mivel közös érzés fűtötte őket, eljátszották a Bosszút,¹⁷ melynek szenvedélye elviselhetetlenül égette mindkettőjüket. És elhatározták, hogy a férj, valahányszor vidéki birtokára megy - a Király pedig kastélyából a városba - meglátogatja majd a kastélyban a Királyasszonyt: így csalván meg a csalókat, négyen részesülnek a gyönyörből, melyet azok ketten csupán a magukénak hisznek. Hogy így megegyeztek, a hölgy visszatért a szobájába, a nemesember meg otthonába, s oly boldogok voltak, hogy feledték minden bosszúságukat. S ha korábban mindketten félték a Király és a hölgy együttlététől, most mind a ketten várva várták, és a nemesember mind gyakrabban eljárt vidéki birtokára, amely csak fél mérföldnyire volt a várostól. Mihelyt a Király hírt kapott, sietett hölgyéhez nagy hamarsággal; a nemesember pedig, mihelyt leszállt az éj, felkereste kastélyában a Királyasszonyt, betöltvén a Király helyettesének tisztét, olyan nagy titokban, hogy soha senki nem látta meg. Így éltek jó ideig; azonban a Király, kit mindenki ismert, nem sokáig titkolhatta szerelmét; és minden jó érzésű ember szánta a nemes lovagot, mivel semmirekellő suhancok csúfságból agancsot mutogattak felé a háta mögött, amit nagyon jól látott ő is. De ez a csúfolódás annyira tetszett neki, hogy ugyanolyan becsben tartotta agancsát, mint koronáját a Király; egy ízben a Király s a nemesember felesége nem állták meg nevetés nélkül, látván, hogy egy szarvasfejet akasztottak ki a házában, s a füle hallatára megjegyezték, hogy az a fej fölöttébb jól illik ebbe a házba. A nemesember sem volt ijedősebb a Királynál, s ráíratta a fejre: *Io porto le corna, ciascun le vede; ma tal le porta, che no lo crede.*¹⁸ Amikor a Király újból ellátogatott a nemesember házába, megpillantván a feliratot, tudakolta a jelentését, amire ezt a magyarázatot kapta:

- Ha a Király titka rejtve van a hűbéres előtt, az még nem ok rá, hogy a hűbéresé feltáruljon a Király előtt; Felséged is tudja, hogy aki szarvat hord, annak a süvege azért még a fejében marad, mivel a könnyű szarvacskák senkinek sem tolják le a süveget a fejéről; és az viseli a legkönnyedebben, aki úgy véli, hogy semmilyen se visel.

¹⁷ Célzás a középkorból eredő és még a reneszánsz korban is játszott misztériumjátékokra.

¹⁸ Agancsot hordok, mindenki láthatja; de hordja olyan is, ki nem is gyanítja.

Szavaiból a Király megértette, hogy a nemesember tud valamit a dolgáról, de soha nem gyanított semmit a Királyasszonyhoz fűződő viszonyáról; a Királyasszony ugyanis, minél elégedettebb volt ura életmódjával, annál bánatosabbnak mutatta magát. Ezért aztán mindkét pár sokáig élt e szerelemben, melynek csupán az öregkor vetett véget.

- Íme, hölgyeim, hallották történetem, amely azt példázza, hogy ha a férjeik özagancsot raknak a fejükre, rakjanak szarvasagancsot az övékére.

Ennasuite nevetve mondta:

- Saffredent, bizonyos vagyok benne, hogy kegyelmed, ha még ma is olyan szerelmes természetű, mint annak idején volt, szívesen elviselne egy tölgyfa nagyságú agancsot is, csak hogy egy kedve szerint valót rakhasson vissza; ámde most, hogy a haja őszbe vegyül már, ideje lenne fékeznie vágyát.

- Hölgyem - válaszolta Saffredent -, bár a reménységtől megfosztott az, akit szeretek, a tüzet pedig csillapította korom, a szándék mégsem csökkent. De ha már megdorgált tisztességes gerjedelmemért, átadom a szót, mondja el a negyedik történetet, hadd halljuk, rám tud-e cáfolni valamiféle példázattal.

Míg ez a szóváltás tartott, a jelenlevők egyike hangosan elnevette magát, tudta ugyanis, hogy azt a hölgyet, aki e szavakat örömmel vette magára, Saffredent sosem szerette annyira, hogy hajlandó lett volna elviselni érte szarvat, szégyent, gyalázatot. És Saffredent, látva, hogy a nevető hölgy megértette, nagyon elégedett volt, és elhallgatott, hogy átengedje a szót Ennasuite-nek, aki így kezdett beszélni:

- Hölgyeim, hadd tudja meg Saffredent és vele az egész társaság, hogy nem minden nő olyan, mint a Királyasszony, akiről az imént beszélt, és nem minden csélcsap és kalandvágó férfi ér célhoz; evégből, s hogy ezen felül megismerjék ama hölgy vélekedését, aki úgy ítélte, hogy a kudarcba fúlt vállalkozás szégyenét nehezebb elviselni a halálnál, elmondok most egy történetet, amelyben nem nevezek néven senkit, mivelhogy történetem egészen friss keletű, s féltő, hogy magamra vonnám valamelyik közeli rokon haragját.

Negyedik történet

Egy ifjú nemes, megismerkedvén egy igen előkelő flandriai családból származó hölgygel, hűbérurának nővérével, aki már két ízben özvegységre jutott, s igen barátságos természetű volt, ki akarta puhatolni, nem volna-e hajlandó vele szerető barátságra lépni; de mivel a kapott válasz nem vágott a hölgy viselkedéséhez, elhatározta, hogy megszerzi magának erővel, aminek a hölgy bátran ellene szegült, s bár soha nem mutatta ki, hogy valamit is tud a nemesember tervéről és próbálkozásáról, udvarhölgye tanácsára hallgatva, apránként elhidegült tőle. És így az ifjú nemes, ostoba elbizakodottságában, megfosztotta magát attól, hogy tisztességgel látogathassa, holott senki férfiembert nála szívesebben nem fogadtak abban a házban

Élt Flandria tartományában egy igen előkelő házból való hölgy, nem volt nála előkelőbb az egész országban; már két férjét vesztette el, de egyiktől sem volt élő gyermeke. Özvegységre idején visszavonultan élt fivérével, aki nagyon szerette; ez a fivére hatalmas úr volt, a Király egyik leányának férje. Ez az ifjú herceg szerfelett kéjvagyó természetű volt, szerette a vadászatot, a mulatozást és a nőket, mert hát ilyen az ifjúság; volt azonban egy igen mogorva felesége, akinek semmiképpen nem tetszettek urának mulatságai; ennek okáért a nagyúr a feleségével együtt mindenhová magával vitte a nővérét is, aki a lehető legvidámabb és legkedvesebb útitárs volt, mindamellett megfontolt és illemtudó. Volt a nagyúr házában egy nemesember, ki daliás termetével, szépségével és kellemes modorával kivált társai közül. Ez a nemesember látta a nagyúr nővérének vidám természetét, nevetős kedvét, s gondolta, megpróbálkozik vele: talán nem lesz ellenére, ha felajánlja neki, hogy lépjenek szerető barátságra; így is tett. Hanem a kapott válasz sehogy sem vágott a hölgy viselkedéséhez. S ámbátor válasza hercegnőhöz s jól nevelt hölgyhöz illő volt, mégis, hogy látta a szép és derék ifjút, könnyű szívvel megbocsátotta neki nagy vakmerőségét. És kinyilvánította, hogy nincsen ellenére, ha beszélget vele, de gyakorta intette, hogy ilyen ajánlatot ne tegyen többé; amaz fogadkozott, csak hogy továbbra is részesedjék a vele való találkozások örömében és tisztességében. De telt-múlt az idő, s őbenne úgy elhatalmasodott az érzés, hogy megfeledezett ígéretéről; most azonban már nem szavakkal próbálkozott, mivel gyakran tapasztalta bosszankodva a hölgy megfontolt válaszait. Ellenben azt forgatta a fejében, hogy ha valami alkalmas helyre csalhatná a jó vérű és fölöttébb kíváncsi ifjú özvegyet, ott talán megnyerné a hajlandóságát.

Hogy célját érje, elmondta urának, hogy a háza közelében pompás vadászat esik, s ha kedve támadna elejteni május havában három vagy négy szarvast, keresve sem lehetne jobb időtöltést találni. A nagyúr szerette az ifjú nemest, és kedvelte a vadászatot, jó szívvel fogadta hát ajánlatát, és elment a házába, amely szép volt és takaros, amint az a környék leggazdagabb nemesemberéhez illik. Az urat és az úrnőt a ház egyik szárnyában szállásolta el, a szemközti szárnyon pedig azt, akit önmagánál is jobban szeretett: a szobáját felékesítette, a falait beborította, a padlóját felszőnyegeztette, úgyhogy lehetetlenség volt észrevenni az ágyközből nyíló csapóajtót, amely levezetett anyja szobájába; a hurutos öreg hölgy, félvén, hogy köhögésével zavarni fogja a feje fölött lakó hercegnőt, szobát cserélt a fiával. Esténként ez az öreg hölgy rendszerint befőttes vitt a hercegnőnek vacsorára; ez alkalommal jelen volt a nemesember is, aki - mint a hercegnő fivérének kedves és megbecsült híve - részt vehetett az öltöztetés és a vetkőztetés szertartásán, ami csak élesztette szerelme lángját. Egyik este sokáig ébren tartotta a hercegnőt, s csak amikor az elálmosodott, hagyta el a szobáját, hogy lemenjen a sajátjába. Ott pedig magára öltötte legdivatosabb s legillatosabb ingét, fölvetett egy gazdagon hímzett hálósapkát, s a tükörben mustrálgatván magát, úgy érezte, nincs nő a világon, aki ellenállhatna szépségének és kellemének. Ilyeténképpen előre megbizonyosodván vállalkozása

sikeréről, lefeküdt az ágyába, bizakodva, hogy nem sokáig kell ott időznie, mivel eltöltötte a vágy és a reménység, hogy hamarosan méltóbb és gyönyörűsebb fekvőhelyet szerez magának. Kiküldte embereit a szobából, majd nyomban fölkel, és bezárta mögöttük az ajtót. Azután sokáig hallgatózott, hogy feje fölött, a hercegnő szobájában minden elcsendesült-e már; miután meggyőződött, hogy teljes a csend, megkezdte a szívének kedves munkát, és lassanként leengedte a csapóajtót, mely olyan jól meg volt szerkesztve s posztóval bevonva, hogy nem ütött semmi zajt; és fölment a szobába, az ágyfülkébe, szíve hölgyéhez, ki éppen hogy elszunnyadt. És feledve, mivel tartozik úrnőjének és a háznak, mely a hölgyet vendégül látja, se szó, se beszéd, azon mód melléje feküdt, és a hölgy csak akkor vette észre, amikor már a karjai közt volt. De erős lévén, kiszabadította magát, s kilétét kérdezve, ütötte, harapta s karmolta, amire a nemesember - nehogy segítségért kiálthasson - kénytelen volt a takaróval betömni a száját; azonban nem tudta véghez vinni a szándékát, mert amikor a hölgy látta, hogy mindenképpen csúfot akar tenni rajta, erejét nem kímélve védekezett, és torka szakadtából kiáltozott udvarhölgyéért, aki a szobájában aludt; a kipróbált és okos öregasszony egy szál ingben futott úrnője segítségére.

Amikor a nemesember látta, hogy fölfedezték, nagyon megijedt, hogy hölgye felismeri, s nagy hamarsággal lement a csapóajtón; és ha előtte vágyakozott s bizton számított rá, hogy jó szívvel fogadják, most annál nagyobb volt elkeseredése, hogy ily gyászos állapotban kell megfutamodnia. Tükre és gyertyája ott állt az asztalán; meglátta véresre karmolt és harapdált arcát, vére lecsurgott szép ingére, amelyen több volt most a vércsík, mint az aranyhímzés. Így sópánkodott:

- Ó, szépség! Megkaptad jutalmad érdemed szerint; hittem hiú ígéretednek, s belefogtam e vad vállalkozásba, amely nemhogy boldogságomat növelné, sőt inkább bajomat tetézi, mert ha a hölgy megtudja, hogy neki tett ígéretemet megszegve, ily latorságra vetemedtem, bizony nem látogathatom többé tisztességgel; holott eddig jobb szívvel fogadott, mint bárki más férfiembert; befellegzett a dicsőségemnek; bizony nem kellett volna homályba rejtennem szépségemet és kellemes külsőmet, ha meg akartam nyerni szíve szerelmét; nem kellett volna erővel törnöm szűzi testére, hanem hosszú szolgálattal s alázatos tűréssel megvárnom, míg erőt vesz rajta a szerelem, ami nélkül mit sem ér a férfiember minden vitézsége és hatalma.

Így töltötte az éjszakát elmondhatatlan kesergés, bánat és fájdalom közepette. Reggelre kelve, hogy látta fölszántott arcát, úgy tett, mintha súlyos beteg volna, s nem bírná elviselni a napvilágot, és megvárta, míg a társaság kívül kerül a házán.

A hölgy, aki legyőzte, tudván tudta, hogy fivére udvarában senki nem vetemedne ily vakmerőségre, kivéve azt a férfit, aki nem átalotta bevallani szerelmét; bizonyos volt benne, hogy vendéglátója a tettes. Udvarhölgyével átkutatta a szobát, hogy fölfedje, ki lehetett az, de hogy semmit sem talált, így szólt nagy haraggal:

- Higgye meg, nem lehetett más, mint e háznak ura, és bizony reggel elmondok mindent a fivéremnek, hadd legyen a merénylő feje erényességem tanúja.

Látva nagy haragvását, udvarhölgye így szólt hozzá:

- Asszonyom, örvendek, hogy ily nagy becsben tartja erkölcsét, s hogy jó hírét öregbítse, nem kíméli azt sem, ki kegyelmed iránt érzett nagy szerelmében vakmerőn kockára tette életét. De bizony igen gyakran megesik, hogy aki sokat kíván, keveset nyer. Ennek okáért, asszonyom, nagyon kérem, mondja el igaz hűséggel, mi történt.

És amikor a hölgy töviről hegyire elmondott mindent, udvarhölgye megkérdezte:

- Így tehát egészen bizonyos, hogy a lovag karmoláson s öklözésen kívül semmi egyebet nem kapott?

- Egészen bizonyos - felelte asszonya -, s hacsak egy ügyes sebészt nem talál, hiszem, hogy holnap meglátszik majd a nyoma is.

- Ha pedig így áll a dolog, asszonyom - mondta az udvarhölgy -, akkor, azt hiszem, inkább Istent kellene dicsérnie, semmint bosszún törnie a fejét; mert higgye el, ha ez a nemesember olyan bátor, hogy nem riadt vissza ily vakmerő vállalkozástól, akkor nehezebben fogja elviselni kudarcának szégyenét, mint a halál bármi nemét. Ha bosszút akar állni, bízva ezt a szerelemre és a szégyenkezésre; jobban meggyötrik azok. Ha a tisztességét védi, asszonyom, jól vigyázzon, hogy ugyanabba a hibába ne essék, mint ő; mert hiszen ő is, ahelyett, hogy megszerezte volna magának a legnagyobb gyönyörűséget, a legnagyobb szégyenre jutott, mi nemesembert érhet. Kegyelmed is, asszonyom, míg jó hírét véli öregbíteni, bizony csorbát ejt rajta; mert ha panaszt emel, olyasmit árul el, miről senki sem tudott; a nemesember felől ugyanis biztos lehet: ő nem fog szólni egy szót sem. És ha fivére Öfelsége - ahogy kívánja - igazságot szolgáltatna, és szegény nemesember valóban meghal, széltében-hosszában híresztelik majd, hogy kénye-kedve szerint tett kegyelmeddel; a legtöbben pedig azt fogják mondani, hogy férfiember csak igen nagy nehézség árán cselekedhet ilyet, hacsak a hölgy minden segítséget meg nem ad hozzá. Kegyelmed szép és fiatal, szereti a vidám társaságot; az udvarban mindenki tudja, milyen jó szívvel fogadta a nemesembert, akire most gyanakszik: ez okért mindenki úgy fog ítélni, hogy vakmerő vállalkozásában kegyelmednek is volt némi része. Eddig emelt fővel járhatott, de ezentúl mindenütt kétségbe vonják majd erkölcsét, ahol majd szóba kerül ez az eset.

A hercegnő, meghallgatván udvarhölgyének okos érveit, belátta, hogy igazat szól, s hogy őt alapos okkal kárhoztatnák, hiszen mindig hízelgő kedvességgel fogadta a nemesembert; tudakolta hát udvarhölgyétől, hogy most mitévő legyen, mire az így válaszolt:

- Asszonyom, mivel hajlandó megfogadni tanácsomat, látva, hogy szeretetből fakad, úgy vélem, örvendeznie kell szívében, hogy a legszebb és legderékabb nemesember, akit valaha is láttam, nem tudta letéríteni az erény ösvényéről sem erővel, sem szerelemmel. Ez okból, asszonyom, alázkodjék meg Isten előtt, s lássa be, hogy nem saját erejéből cselekedett így; mert bizony számos asszony, ki ennél sokkalta szigorúbb életet élt, önála sokkal kevésbé szeretetre méltó férfiaktól szenvedett el megaláztatást. És ezentúl még jobban óvakodjék elfogadni bárminemű szerelmi ajánlatot, merthogy akadnak, akik másodszorra esnek bele a csapdába, amelyet első ízben sikerült elkerülniük. Ráemlékezzék, asszonyom, hogy Ámor vak, s mindenkit elvakít, s ezért azt az utat véljük legbiztosabbnak, mely a legsikamlósabb. És még azt is mondom, asszonyom, hogy öelötte is, mások előtt is úgy kell tennie, mintha semmit észre nem vett volna a törtétekből; s ha ő akarná szóba hozni, adja az értetlent, mert ezáltal két buktatót kerül el: az egyik a kivívott győzelemmel való üres dicsekvés veszélye, a másik meg az, hogy tetszelegve idéz fel bizonyos dolgokat, melyek oly kéjesen ingerlik az érzékeket, hogy a legerényesebbeknek is őrizkedniük kell, nehogy tüzet fogjanak, még ha teljes erejükből menekülnek is előle. Továbbá, asszonyom, a nemesembernek nem szabad azt hinnie, hogy véletlenségből valami kegyelmednek tetsző dolgot cselekedett; ez okból azt tanácsolom, hogy apránként szüntesse meg azt a szíves fogadtatást, amelyben eddig részesítette, hadd tapasztalja meg, mennyire megveti örültségét, s mily nagy a jósa, hogy beéri a győzelemmel, melyet Isten segedelmével aratott rajta, s nem kíván más módon bosszút állni. És Isten kegyelme megengedi, asszonyom, hogy szívében továbbra is tiszta maradjon; s ha felismeri, hogy minden jó Őtőle származik, jobban szereti és szolgálja, mint annak előtte.

A hercegnő elhatározta, hogy megfogadja udvarhölgye tanácsát, és olyan derűsen aludt el, amilyen szomorúan virrasztott a nemesember.

Másnap a nagyúr távozni akarván, kereste vendéglátóját; jelentették neki, hogy az olyan beteg, hogy nem bírja elviselni sem a napvilágot, sem az emberi hangot; ezen a herceg fölöttébb elcsodálkozott, és meg akarta látogatni; de hallván, hogy alszik, nem akarta fölkelteni, és úgy ment el a házatól, hogy még istenhozzádot sem mondott neki, magával vivén feleségét és nővérét; ez utóbbi, meghallva a nemes lovag mentségeit, ki nem akart találkozni a távozó herceggel és a társasággal, most már bizton tudta, hogy ő volt gyötrelmei okozója, s most nem mer mutatkozni, arcán az áruló jelekkel. És bár ura többször hívatta, a nemesember mindaddig nem tért vissza az udvarba, míg valamennyi sebe be nem hegedt, kivéve azt az egyet, amelyet a szerelem és a szégyen mart a szívébe. Amikor aztán visszatért, és ismét szembetalálkozott diadalmas ellenfelével, bizony elvörösödött, s az, ki a legbátrabb szívű volt mindenek között, úgy megrendült, hogy a hölgy színe előtt gyakran elveszítette minden biztonságát. Ebből a hercegnő megbizonyosodott, hogy gyanúja helyes volt; és fokozatosan elhidegült tőle, de nem olyan lopva, hogy ő is észre ne vette volna; mindamellett nem merte mutatni, hogy észrevette, mert félt, hogy még rosszabb is bekövetkezik; és őrizte szívében szerelmét, és némán tűrte az elhidegülést, amelyet megérdemelt.

- Íme, hölgyeim, ez a történet nagy félelmet kelthet a férfiakban, akik olyasmit követelnek, ami nem illeti meg őket, ám ugyanakkor megnővelheti a hölgyek önbizalmát, ha elgondolkodnak az ifjú hercegnő erényességén s udvarhölgye okosságán. S ha valamelyikükkel megesik hasonló dolog, az orvossága máris készen áll.

- Én úgy vélem - jegyezte meg Hircan -, hogy az a híres nemesember, akiről a történet szól, igen gyámoltalan volt, s nem méltó, hogy megőrizzük emlékezetünkben; ha ugyanis ilyen lehetősége nyílt, azt sem öregnek, sem fiatalnak kedvéért nem lett volna szabad elszalasztania. És azt is meg kell mondanunk, hogy a szíve sem telt el szerelemmel, ha haláltól és szégyentől való félelemnek maradt még benne hely.

Nomerfide így felelt Hircannak:

- És ugyan mit tehetett volna szegény, hiszen két asszony volt ellene?

- Meg kellett volna ölnie a vénasszonyt - válaszolta Hircan -; s ha a fiatal látja, hogy nincs segítsége, félig már nyert ügye van.

- Ölni! - berzenkedett Nomerfide. - Gyilkost akarna csinálni a szerelmes férfiból? Ha így vélekedik, Isten óvja azt, aki a keze közé kerül.

- Ha én ennyire jutnék valakivel - válaszolta Hircan -, szégyenletesnek tartanám, hogy ne vigyem végbe szándékomat.

Ekkor Geburon szólt közbe:

- Azt tartják különösnek, hogy egy tisztességben nevelkedett hercegnőt ilyen nehezen kaparint meg magának egyetlen férfiember? Akkor csodálkoznának csak igazán, ha meghallanák, hogy egy szegény asszony hogyan csúszott ki két férfi markából!

- Geburon - mondta neki Ennasuite -, átadom a szót, mondja el az ötödik történetet; merthogy úgy látom, tud egy történetet arról a szegény asszonyról, és ez majd felvidítja a hallgatót.

- Mivel rám esett a választásuk - felelte Geburon -, elmondok egy történetet, amelyet jól ismerek, mert magam vizsgáltam ki a tett helyén; és tapasztalni fogják, hogy a női okosság és erény nem csupán a hercegnői fejekben és szívekben rejtőzik, mint ahogy legtöbbször a szerelem és a gyöngédség sem ott lelhető fel, ahol gondolják.

Ötödik történet

Két niort-i franciskánus barát, a couloni révnél a folyón átkelőben, erőszakot akart tenni a révésznőn. Az okos és furfangos asszony szavaival elámítva őket, színleg engedett kívánságuknak, ámde rászedte s törvény kezére adta őket, ahonnan a gvardiánjuk kezébe jutottak, hogy érdemük szerint bánjon velük

A couloni réven, Niort közelében, volt egy révésznő, aki éjjel és nappal vitte át az utasokat. Történt egyszer, hogy az említett Niort városából két franciskánus barát kelt át vele a folyón, s más nem ült velük a csónakban. S mivel ez az átkelőhely a legszélesebbek egyike egész Franciaországban, hogy unalmukat elűzzék, kezdték szerelmükkel ostromolni; amire az asszony érdemük szerint megfelelt nekik. Ők azonban, kiket sem az átkelés nem fárasztott, sem a víz hidege nem hűtött le, de még az asszony felelete sem szégyenített meg, elhatározták, hogy erőszakot tesznek rajta, ha meg ellenkezik, a folyóba vetik. Az asszony, ki olyan okos és furfangos volt, amilyen ostobák és szemérmetlenek azok ketten, így szólt hozzájuk:

- Nem vagyok én olyan kemény szívű, amilyennek látszom; csak két dologban tegyetek kedvem szerint, s meglátjátok, jobban betöltöm vágyatokat, mintsem gondolnátok.

A barátok fogadkoztak, esküdván a jámbor Szent Ferencre, hogy nem kérhet tőlük olyasmit, amit meg ne adnának, csak ők is megkapják, amire vágyakoznak.

- Először is arra kérlek benneteket, hogy ígérjétek meg esküvéssel, teremtet léleknek el nem áruljátok, ami közöttünk történt.

Ezt készséggel megígérték. Akkor így folytatta:

- Azt akarom, hogy egyiktek a másik után töltsé kedvét velem, mert igencsak szégyellném magamat, ha mindketten egyszerre látnátok. Döntsétek el ti, melyikteké legyen először.

Ezt a kívánságát méltányosnak találták, és a fiatal átengedte az elsőséget az idősebbnek. S hogy egy kis szigethez közeledtek, az asszony így szólt a fiatalhoz:

- Páterkám, te itt imádkozzál, míg a társadat átviszem egy másik kis szigetre, itt a közelben; s ha már kedvét lelte bennem, visszatérve ide, őt hagyjuk itt, s mi megyünk el együtt.

A fiatal kiugrott a partra, hogy megvárja társa visszatérését, akit a révésznő átvitt egy másik szigetre. Hogy partot értek, úgy tett, mintha a csónakját ki akarná kötni egy fához, s így szólt a baráthoz:

- Páterem, keress helyet, ahol lefekhetünk.

A barát bement a szigetre, hogy alkalmas helyet keressen; mihelyt az asszony látta, hogy kinn van a parton, elrúgta magát a fától, s visszavezett a folyóra, magukra hagyva a derék atyákat, s jó hangosan odakiáltotta nekik:

- Várjatok derék urak, míg az Úr angyala el nem hozza nektek a vigasztalást, mert éntőlem ugyan nem kaptok semmit, amiben örömetök telnék!

A két szegény szerzetes, felismervén a turpisságot, térdre vetette magát a víz partján; kérelték az asszonyt, ne tegye őket csúffá, s fogadkoztak neki, hogy semmit nem kívánnak tőle, csak vigye őket szépen át a réven. Ő azonban, egyre távolodván, így felelt nekik:

- Kötözni való bolond volnék, ha újra kezetekre adnám magam, miután megszabadultam tőletek.

Mihelyt visszaért a faluba, hívta az urát meg a törvény embereit, hogy fogják el azt a két ragadozó farkast, kiknek a karmából csak Isten kegyelmével szabadult meg; azok mentek is, nagy sokaságtól kísérve, mivel a falu apraja-nagyja részesülni akart a vadászat örömében. A szegény barátok, látván, hogy mekkora sokaság jön rájuk, elrejtőztek, ki-ki a szigetén, akár csak Ádám, amikor megismerte mezítelenségét az Úr színe előtt. Szégyenük szemük elé tárta vétküket, s a büntetéstől való félelmükben úgy reszkettek, hogy sem elevenek, sem holtak nem voltak. Ámde nem volt mentség: elfogták és rabságra vetették őket, míg a férfiak és az asszonyok csúfolták és kifütyülték őket. Egyesek így szóltak: „Ezek azok a jámbor atyák, akik erkölcsöt prédikálnak, s asszonyaink erkölcsére pályáznak!” Mások meg ezt mondták: „Vannak megfehérített koporsók, amelyek kívül szépnek tetszenek, de belül rakva vannak holtaknak tetemeivel és minden undoksággal.”¹⁹ Egy hang így kiáltott: „Gyümölcséről ismerjétek meg a fát.”²⁰ És bizony a Szent Írásból a képmutatók ellen szóló valamennyi verset a fejükre olvasták a szegény foglyoknak, kiket végül is a gvardián szabadított meg, aki jött értük nagy sebbel-lobbal, bizonygatva a törvény embereinek, hogy ő sokkal súlyosabb büntetést mér majd rájuk, mint a világi hatóságok; s hogy némiképpen jóvátegyék bűnüket, annyi misét és imádságot mondanak majd, amennyit csak kívánnak tőlük. A bíró hajlott a kérésére, kiadta neki a foglyokat, és a gvardián - ki derék ember volt - olyan keményen megleckéztette őket, hogy azontúl, valahányszor folyón keltek át, mindig keresztet vetettek magukra, és Istennek ajánlták lelküket.

- Hölgyeim, kérem, gondolják csak meg, ha egy egyszerű révész nőnek is volt annyi esze, hogy túljárjon két ilyen gonosz férfi eszén, mennyivel többet kell elvárunk azoktól az asszonyoktól, akik annyi nemes példát olvastak és láttak, s akik úgyszólván csak az erényes hölgyek jámbor cselekedeteit ismerik, elannyira, hogy a jól táplált hölgyek erkölcsét méltán nevezhetnénk inkább megszokásnak, semmint erkölcsnek. Mert bizony azoknál, akik nagyon keveset tudnak, akik egész esztendőben jószerivel két valamit érő szent beszédet se hallanak, akiknek csak arra van gondjuk, hogyan teremtsék elő mindennapi szegényes betevő falatjukat, akik ily nagy sanyargatásukban is féltve őrzik erényüket: bizony az ilyenekben ismerjük meg az erkölcsöt, mely természetes egyszerűséggel lakozik a szívben, mert ahol az ember eszét és erejét csekélynek ítéljük, Isten lelke ott teremt nagy műveket. És szánnivaló az az asszony, ki nem őrzi féltő gonddal kincsét mely tisztességet ad, ha jól megőrzi, de szégyent hoz, ha nem vigyáznak rá.

Longarine így válaszolt neki:

- Én úgy vélem, Geburon, nem valami kivételes erény visszautasítani a franciskánus barátokat, sőt inkább lehetetlen dolog szeretni őket.

- Longarine - felelte rá Geburon -, azok az asszonyok, akik nem szokták meg, hogy udvarlójuk legyen, mint kegyelmednek, éppenséggel nem vetik meg a franciskánusokat; hiszen ők is éppen olyan jóképű, derék férfiak, mint mi magunk, de még pihentebbek is nálunk, akik megrokkantunk a páncél alatt; s még ezen felül angyaloknak nyelvén szólnak, és szemtelenek, akár az ördögök; ennek okán bizony hogy fölöttébb erkölcsösek azok az asszonyok, akik - noha csak durva darócruhát ismernek - mégis meg tudnak szabadulni tőlük.

Nomerfide hangosan megjegyezte:

- Felőlem mondhat, amit akar, én mégis inkább eltűrtem volna, hogy a folyóba vessenek, mintsem hogy egy franciskánus baráttal háljak.

¹⁹ Máté Evangéliuma XXIII. r. 27. vers.

²⁰ Máté Evangéliuma XII. r. 33. vers.

Oisille nevetve kérdezte tőle:

- Bizonyára jól tud úszni, ugye?

Amit Nomerfide igen rossz néven vett, mivel azt látta belőle, hogy Oisille nem becsüli úgy, ahogy ő szeretné; ezért mérgesen visszafelelt neki:

- Vannak, akik egy franciskánusnál külön személyt is visszautasítottak már, és nem kürtölték világgá.

Oisille elnevette magát, hogy úgy mérgeskedik, s így szólt:

- De még kevésbé verték dobra, amit elkövettek, vagy amiben engedtek.

Geburon közbeszólt:

- Úgy látom. Nomerfide kíván szólni; ennek okán átadom neki a szót, hadd könnyítsen a szívéen egy jó történettel.

- Az elhangzott megjegyzések - mondta Nomerfide - engem oly kevésbé érintenek, hogy sem örömet, sem bosszúságot nem keltenek bennem. De minthogy enyém a szó, hadd mondjak el egy történetet annak bizonyosságául, hogy nemcsak jó dolgában léphet egy nő félre, de akadnak olyanok is, akiket rossz sorsuk térít le az igaz útról. S mivel megesküdtünk, hogy igazat szólunk, én sem akarom véka alá rejteni az igazságot; mert amiképpen a révész nő erkölcsössége sem ékesíti a többi nőket, ha nem követik példáját, azonképpen egy másik asszony bűne sem hozhat szégyent rájuk. Figyelmezzenek hát.

Hatodik történet

Egy félszemű vénember, az alençoni herceg belső inasa, tudomást szerzett róla, hogy a felesége beleszeretett egy fiatal emberbe, s meg akarván tudni az igazságot, színleg néhány napra vidékre ment, ahonnan váratlanul visszatért, ámde az asszony, akinek kelepcét akart állítani, átlátott a szitán, és ő szedte rá az urát, aki azt hitte, hogy túljárhat az eszén

Károlynak, az utolsó alençoni hercegnek, volt egy öreg belső inasa, aki elveszítette fél szemét, s egy magánál jóval fiatalabb nőt vett feleségül. Ura és úrnője nagyon ragaszkodtak hozzá, mivel a legderekabb emberük volt, s ennek okáért nem láthatta oly gyakran a feleségét, mint szeretne volna; ennek okán az asszony annyira megfélekezett tisztességéről és lelke üdvösségéről, hogy beleszeretett egy ifjú emberbe, s idő múltán oly sokat pletykáltak erről a dologról, hogy a férjhez is eljutott a híre. De nem adott hitelt a híreszteléseknek, mivel a felesége számtalan jelét adta iránta való szerelmének. Egy ízben mégis elhatározta, hogy próbát tesz vele, s ha teheti, bosszút áll rajta, ki ily szégyent hozott rá. Ez okáért úgy tett, mintha két-három napra elmenne valahová a közelbe. Még ki sem húzta a lábát, az asszony máris szalajtott a kedveséért, aki alig fél órácskát töltött vele, amikor váratlanul megérkezett a férj, és éktelenül dörömbölt a kapun. Az asszony azonban ráismert, és szólt kedvesének, aki úgy megrémült, hogy legszívesebben visszabújt volna anyja hasába, és elátkozta az asszonyt meg a szerelmet, hogy ily veszedelembé sodorta. Az asszony csitítgatta, hogy ne aggódjék, majd ő megtalálja a módját, hogy kihúzza a bajból, a haja szála sem fog meggörbülni, de most öltözzön fel, amilyen gyorsan csak tud. Ezenközben a férj keményen dörömbölt a kapun, s kiabált az asszonyért, ahogy a torkán kifért. Az asszony azonban úgy tett, mintha nem ismerné fel, s fennhangon kiszólt az embereinek:

- Miért nem kelnek föl, és hallgattatják el azokat a zajongókat a kapu előtt? Ilyenkor járnak látogatóba a tisztességes emberekhez? Ha itt lenne az uram, majd elhegedülné a nótájukat!

A férj meghallván felesége hangját, úgy kiabált, ahogy csak a torkán kifért:

- Nyisd ki, asszony! Hajnalig akarsz itt állatni?

Az asszony pedig, látva, hogy kedvese menekülésre kész, kinyitotta az ajtót, és így kezdett beszélni az urához:

- Ó, édes uracskám, de boldog vagyok, hogy hazajött. Csodálatos álmot láttam, és olyan boldogság töltött el, amihez foghatót még soha nem éreztem, azt láttam ugyanis, hogy kegyelmed visszanyerte a szeme világát.

Azzal megölelte, megcsókolta, s fejét a tenyerébe fogva, fél szemét eltakarta, miközben ezt kérdezte tőle:

- Vajon nem lát most jobban, mint máskor?

S míg az ura semmit sem látott, sebtiben kituszkolta kedvesét, amit a férj nyomban megsejtett, mert így szólt hozzá:

- Isten engem úgy segítjen, asszony, többet nem leselkedem utánad; mert ámbár azt hittem, rá tudlak szedni, te szedtél rá engem, de olyan csalfafinta módon, hogy különbet elgondolni sem lehet. Isten adja, hogy megjavuljál, mert férfiember nem született még a világra, akinek hatalmában lenne, hogy megjavítson egy rossz asszonyszemélyt, hacsak meg nem öli. Eddig jól bántam veled, de nem javultál meg, ezután megvetlek, talán az okulásodra szolgál.

E szókkal elment, s faképnél hagyta elbúsult feleségét, aki azonban barátai révén, szép szóval s könnyel visszaédesgette magához.

- Ebből láthatják, hölgyeim, milyen ügyesen és könnyedén kisiklik egy asszonyszemély a veszedelemből. S ha esze a rossztett elpalástolására ily gyorsan megtalálta a szert, úgy vélem, a baj elkerülésére vagy a jó cselekedetre még fürgébb lehet; mert ahogy gyakorta hallottam a mondást: az ész többet ér az erőnél.

Hircan így felelt rá:

- Beszélhet nekem ravaszságról amennyit akar, mégis az a véleményem, hogy nem tudta volna eltitkolni, ha kegyelmeddel esik meg a dolog.

- Mondja inkább azt, hogy engem tart a világ legbutább asszonyának - válaszolta Nomerfide.

- Azt nem mondtam - felelt rá Hircan -, de olyannak ismerem, aki hamarabb megijed a pletykától, mintsem hogy ravaszul elhallgattassa.

- Azt hiszi - vágott vissza Nomerfide -, mindenki olyan, mint kegyelmed, hogy egyik hamis hírrel akarja a másikat elfedni? De fennáll az a veszély, hogy egyik fedés lerontja a másikat, s ez a sok fedés akkora súllyal nehezedik az alapra, hogy a végén bedől az épület. Ha azonban úgy vélekedik, hogy közismert ravaszsága még az asszonyokénál is nagyobb, ezennel átadom a tisztem, mesélje el nekünk a hetedik történetet. És ha saját példáját akarja elbeszélni, azt hiszem, sok huncutságot tanulhatunk.

- Nem az a szándékom - felelt rá Hircan -, hogy rosszabbnak mutassam magam, mint amilyen vagyok; akadnak úgyis, akik többet beszélnek erről, mint kívánom.

S így szólván a feleségére pillantott, aki sietett megjegyezni:

- Miattam ne féljen elmondani az igazat; könnyebb szívvel hallgatom a huncutságait, mint ahogy elviseltem őket, ámbátor az sem kisebbítette kegyelmedhez való szerelmemet.

Hircan így felelt rá:

- Én sem panaszkodom rólam való hamis vélekedései miatt. Ennek okáért, mivel ismerjük egymást, ezentúl még biztosabbak lehetünk egymásról. Ámde olyan ostoba mégsem vagyok, hogy magamról mondjak történetet, aminek igazsága csak unalmas lenne; elmesélem inkább egy jó barátom történetét.

Hetedik történet

Egy hamis és furfangos kereskedő rászed egy öregasszonyt, és megvédi lánya jó hírét

Élt Párizs városában egy kereskedő ember, aki szerelmes volt a szomszédasszonya lányába, jobban mondva, inkább az volt szerelmes öbelé, ugyanis a kereskedő színleg ezt a lányt szerette s becézgette, valójában azonban rangosabb és jelesebb szerelmet takargatott vele; hanem a lány beletörődött a csalásba, mert annyira szerette, hogy a kedvéért még arról is megfeledkezett, hogyan szoktak a nők a férfiaknak nemet mondani. Ez a kereskedő nagy fáradozások árán fölfedezett egy alkalmas helyet a szerelmeskedésre, s odahívta a lányt; ennek az anyja azonban, ki fölöttébb tisztességes asszony volt, rájött a dologra, és megfenyegette a lányát, hogy ha még egyszer szóba áll a kereskedővel, apácának adja. Hanem a lány jobban ragaszkodott a kereskedőhöz, mint amennyire anyjától félt, s azontúl még inkább kereste a találkozást vele. Történt egy ízben, hogy egyedül lévén a ruhás szobában, a kereskedő bement hozzá, s látva, hogy alkalmas a hely, kezdett a tőle telhető legnagyobb kedvességgel beszélni hozzá. De egy szobalány meglátta, amikor bement, s futott jelenteni az anyának, aki jött tüstént nagy dérral-dúrral. A lány hallotta, hogy jön, és sírva mondta a kereskedőnek:

- Ó, barátom, jaj nekem, most drágán fizetek meg szerelmemért! Mindjárt itt lesz az anyám, s meglátja azt, amitől titokban mindig félt.

A kereskedő egy cseppet sem ijedt meg a dolgok ilyen fordulatától, faképnél hagyta a lányt, s az anyja elébe ment; kitérte a karját, és ölelgetni kezdte, ahogyan csak bírta; és a benne levő nagy gerjedelemmel, amivel az imént még a lányát szorongatta, szegény vénasszonyt ledöntötte egy fekhelyre. Az olyan különösnek találta ezt a bánásmódot, hogy a szava is elakadt, s csak ennyit bírt kinyögni:

- Mit kíván tőlem? Elment az esze?

Amaz azonban úgy szuttyongatta tovább is, mintha a világ legkívánatosabb nőszemélye volna. És ha az öregasszony hangos segélykiáltásaira be nem tódulnak a szolgák meg a cseléd lányok, bizony megesik vele az, amitől olyan nagyon féltette a lányát. Erővel szedték ki szegény vénasszonyt a markából, aki soha nem tudta meg, mi volt gyötörtetésének valódi oka. Eközben a lány átszökött a szomszéd házba, ahol nagy vigasság volt, s ő és a kereskedő attól fogva gyakran mulattak a dolgon az öregasszony rovására, aki nem vett észre semmit.

- Láthatták, hölgyeim, hogy egy férfiember ravaszsága miképpen tévesztett meg egy öregasszonyt, s védte meg a lánya jó hírét. De ha meghallanák a szereplő személyek nevét, vagy ha látták volna a kereskedő viselkedését és a vénasszony megrökönyödését, bizony megijedtek volna, s nem lenne kedvük nevetni. E történetemmel csupán azt akartam megmutatni, hogy szükség esetén a férfiak esze éppúgy helyén van a bajban, mint az asszonyoké, ennek okán, hölgyeim, ne féljenek, ha férfiak kezébe jutnak; ahol az asszonyok elvesztik lélekjelenlétüket, bízván bízhatnak a férfiak eszében, mely megvédi a jó hírüket.

Longarine szólt:

- Meg kell hagyni, Hircan, a történet igen mulatságos, és nem csekély a huncutság; hanem azért e példázat nem lányoknak való, hogy kövessék. Azt ugyan elhiszem, hogy akad, akinek készséggel ajánlaná; de annyira csak nem oktan, hogy efféle játékban kívánná részesíteni akár a feleségét, akár azt az asszonyt, kinek a jó hírét többre becsüli a szórakozásnál. Azt

hiszem, saját maga volna az első, aki alaposan a körmükre nézne, s óvna őket, nehogy így tegyenek.

- Szavamra - mondta Hircan -, ha az, akit említett, a tudtomon kívül hasonló dologba keveredne, attól még nem becsülném kevésbé. Aminthogy nem tudhatom, nem követett-e el már valaki hasonló huncutságot, de hogy titkolja, nem okoz vele gondot.

Parlamente nem állhatta meg, hogy meg ne jegyezze:

- Lehetetlenség, hogy a férfiember, ha rosszban sántikál, gyanút ne keltsen; de igazán az a szerencsés, akire azért nem gyanakszanak, mert nem ad rá okot.

Longarine így szólott:

- Nem láttam még olyan lobogó tüzet, amelynek ne lett volna valami csekély füstje is; de bizony láttam már füstöt, holott tűz nem is égett. A gonoszak ugyanis egyaránt gyakran sejtik meg a gonoszt ott, ahol nincsen, s ismerik fel ott, ahol van.

Ekkor Hircan szólt:

- Longarine igazán olyan szépen szólott, oltalmazván a méltatlanul gyanúsított asszonyok jó hírét, hogy átadom neki a szót, mondaná el a nyolcadik történetet; csak arra kérem, meg ne ríkasson bennünket, mint tette Oisille asszonyság, módfelett dicsérve a tisztességes asszonyokat.

Longarine nagyot kacagott, s így kezdte beszédét:

- Mivel azt kívánják tőlem, hogy szokásom szerint megnevettessem a társaságot, megteszem, de nem az asszonyok rovására; azt fogom elmondani, milyen könnyen csalatkoznak a nők, ha a féltékenység betölti érzékeiket, ámde milyen okosak, ha a férjük eszén akarnak túljárni.

Nyolcadik történet

Bornet, ki nem volt olyan kényes a hitvesi hűségre, mint a felesége, kedvet kapott a szobalányára, s tervébe beavatta egyik cimboráját is, ki a kezére járt, remélve, hogy maga is részesül e zsákmányból; Bornet azonban, azt híván, hogy a szobalánnyal fekszik le, tulajdon feleségével hált, s tudtán kívül még a cimboráját is részeltette a gyönyörűségből, amelyhez egyedül neki lett volna jussa, s ilyenképpen fölszarvazta önmagát, míg felesége büntelen maradt

Élt az Allais grófságban egy Bornet nevezetű férfiú, aki feleségül vett egy jó házból való tisztességes lányt, s fölöttébb büszke volt feleségének erényességére és makulátlan jó hírére, aminthogy - gondolom - az itt jelenlevő férfiak is büszkék asszonyaikra. És ámbátor tőle megkövetelte a hitvesi hűséget, úgy vélte, hogy kettőjükre kétféle törvény áll; beleszeretett ugyanis a szobalányába, bár e cserén csak annyi élvezetet nyerhetett, amennyit olykor-olykor az ételekben való válogatás nyújt. Volt egy hasonszörű szomszédja, egy Sandras nevezetű csipkeverő és szabómester; olyan szoros barátság volt közöttük, hogy feleségüket kivéve mindenüket megosztották egymással. Ennek okán elmondotta e barátjának, mit forral a szobalány ellen; annak nemcsak hogy tetszett a terv, hanem tőle telhetően segédkezett is a véghezvitelében, mivel remélte, hogy majd részesül a zsákmányból. A szobalánynak azonban nem volt ínyére a dolog, s hogy már erőst szorongatták, panasza ment úrnőjéhez, kérve, engedje el a szüleihez, mivel nem bírja tovább e gyötrelmeket. Úrnője, ki nagyon szerette az urát, ámbár többször gyanakodott rá, örült, hogy most rajtakapja s kézzelfoghatóan bebizonyíthatja gyanúját, így szólt a szobalányhoz:

- Maradj csak, lányom; hitegesd az uramat szép szóval, aztán ígérd meg neki, hogy vele hálsz a ruhás kamrában; de valahogy el ne mulasszad megmondani nekem is, hogy melyik éjjelen akar találkozni veled, és vigyázz, senki meg ne tudjon semmit.

A szobalány mindenben úgy tett, ahogy asszonya meghagyta; a gazdájával madarat lehetett volna fogatni, boldogan újságolta a jó hírt barátjának, aki csak arra kérte, hagyja neki a maradékot, lévén, hogy ő is benne volt a vásárban. Az megígérte, s amikor eljött az ideje, ment, hogy lefeküdjék - amint hitte - a szobalánnyal. Azonban a felesége a szolgálat öröméért ezúttal lemondott a parancsolás hatalmáról, s ő feküdt a szobalány helyébe; urát pedig nem asszony módjára fogadta, hanem úgy tett, mint egy megszeppent leányzó, s így az nem vett észre semmit.

Nem tudnám megmondani, melyikük volt elégedettebb, a férj-e, aki azt hitte, hogy megcsalta a feleségét, avagy az asszony-e, aki azt hitte, hogy rászedte az urát. És miután vele hált, nem annyira szándéka, mint inkább képessége szerint, azaz öregecske házasember módján, kiment a házból, s találkozott barátjával, aki sokkalta fiatalabb s erősebb volt nála; és kezdett neki áradozni, hogy olyan élvezetben volt része, mint még soha életében. A barátja megkérdezte:

- Emlékszel, mit ígértél?

- Menj csak, minél hamarabb, nehogy fölkeljen, vagy a feleségem keresni találja.

A barátja bement, és ott találta ugyanazt a szobalányt, akit a férj tévesen hitt annak; ez, abban a hitben, hogy az ura tért vissza, nem tagadott meg semmit, amit az kért tőle (azt mondom: kért, de úgy gondolom: akart, beszélni ugyanis nem mert). Jóval tovább maradt, mint a férj; az asszony nem tudta, hová legyen meglepetésében, mivel nem volt szokva az ilyen éjjeli munkálkodáshoz; hanem hát türelmesen viselte a dolgot, s jó előre készítgette mondókáját

másnapra, amikor is jól le akarta teremteni férjurasat. Hajnal hasadtán a férfi fölkelte mellőle, s hogy megtréfálja, az ágyból kilépve, lehúzza az ujjáról a gyűrűjét, amellyel az ura eljegyezte volt; azon a vidéken az asszonyok babonásan ragaszkodnak a jegygyűrűjükhöz, és nagy tiszteletben áll az az asszony, aki haláláig megőrzi a gyűrűjét. De ha véletlenségből elhagyja valahol, elveszíti vele a becsületét, mintha urán kívül más férfinak adta volna szavát. Az asszony nagyon örült, hogy lehúzza ujjáról a gyűrűt, mivel arra gondolt, ez lesz majd hűtlenségének bizonyítéka.

Amikor a barát visszament a ház urához, az megkérdezte tőle:

- Nos, mi volt?

Amaz azt válaszolta, hogy egyezik a véleményük, s ha nem félt volna a napvilágtól, bizony tovább maradt volna. Azzal mindketten nyugovóra tértek, s aludtak, ameddig csak lehetett. Reggel, öltözködés közben, a férj észrevette a gyűrűt barátjának ujján, s látva, hogy igencsak hasonlít ahhoz a gyűrűhöz, amellyel eljegyezte volt a feleségét, tudakolta tőle, kitől kapta. S hallván, hogy a szobalány ujjáról húzta le, szörnyen megrökönyödött, s kezdte verdesni a fejét a falba, így jajveszékelve:

- Jaj, én Isten bolondja! Hát nem felszarvaztam saját magamat, a feleségem tudta nélkül?

Barátja így nyugtatta:

- Talán a felesége csak odaadta a gyűrűt a szobalányának, hogy éjjel vigyázzon rá?

A férj azonban válasza sem méltatta, csak bement a házba, s ott találta a feleségét, ki szebb, takarosabb s vidámabb volt, mint valaha, és sugárzott az örömtől, hogy megmentette a szobalánya lelki üdvösségét, teljesen kiismerte férjét, s mindez csupán egy álmatlan éjszakájába került. Az ura, látván derűs ábrázatát, így szólt magában:

„Ha tudná, milyen szerencsém van a szerelemben, nem fogadna ilyen jó szívvel.”

S miután pár szót váltott vele, megfogta a kezét, s látta, hogy nincs rajta a jegygyűrű, mely pedig sosem került le az ujjáról; megdermedt rémületében; s reszkető hangon kérdezte:

- Hová tette a gyűrűjét?

Az asszony örült, hogy az ura maga tereli rá a szót arra, amiről úgyis beszélni akart vele, s így válaszolt:

- Ó, férfiak szégyene! Mit gondolt, kinek az ujjáról húzza le? Nyilván azt hitte, a szobalányoméról, akinek a gyönyörűségére kétszer is pazarolta erejét; bezzeg az én kedvemért sosem tette! Amikor először jött, hogy vele háljon, azt hittem, olyan szerelmes belé, hogy szerelmesebb már nem is lehetne. De hogy kiment s újra visszajött, úgy éreztem, maga az eleven ördög ront nekem. Ó, nyomorult! Miféle vak erő igézte meg, hogy így gyönyörködött testemben s idomaimban, amiket oly hosszú ideig élvezett, de nem sokra becsült? Bizony, nem a szobalányunk szépsége s gömbölyű idomai ejtették meg férjurasat, hanem az ocsmány parázsnaság undok bűne perzseli a szívét s butítja el érzékeit annyira, hogy e szobalány iránti vad gerjedelmében talán egy kefélt szőrű kecskét is szépasszonynak hitt volna. Végző ideje, uracsám, hogy jó útra térjen, s hogy felismervén bennem hites feleségét, ugyanúgy örüljön nekem is, mint amikor szegény együgyűnek gondolt. Amit tettem, azért tettem, hogy kisegítsem megátalkodottságából, s hogy öregségére békés lélekkel, szeretetben éljünk együtt. De hogyha eddigi életét akarja folytatni, inkább váljunk el, semhogy naponta látnom kelljen, mint pusztítja lelkét, testét, minden javát a szemem előtt. Ha ellenben hajlandó belátni hamisságát, elhatározni, hogy istenes életet kezd, s megtartja az Úr parancsolatját, akkor

elfelejtem összes vétkeiket, aminthogy én is remélem, hogy Isten megbocsátja hálátlanságomat, ha nem úgy szeretem Őt, ahogy kötelességem volna.

A férjen nagy kétségbeesés lett úrrá, amikor belegondolt, hogy ezt az okos, szép és erényes asszonyt hanyagolta ő el olyasvalakiért, aki nem is szereti, s hogy ami még rosszabb, szerencsétlen módon, tudtán kívül, bűnbe vitte, s mást részeltetvén a gyönyörűségben, amelyhez egyedül neki van jussa, örök csúfságul maga rakott agancsot a fejére. De látván, hogy a felesége éppen eléggé haragszik a szobalányért is, arról mélyen hallgatott, hogy milyen gonosz tréfát űzött vele; bocsánatot kért hát tőle, megfogadta, hogy teljesen új életet kezd, felhagyva gonoszságával, és visszaadta neki a gyűrűt, amelyet előbb visszakért a barátjától, könyörögve neki, fel ne fedje szégyenét. De mint minden dolog, amit a legszigorúbb titokként fülbe súgva adnak tovább, hamarosan ez az eset is napfényre jött, s attól fogva a férjet csak így emlegették: az *agancsos*, kihez hű a párja.

- Azt hiszem, hölgyeim, ha minden férfi, aki hasonló módon vétkezett felesége ellen, hasonló módon bűnhődne, Hircan és Saffredent ugyancsak reszketne félelmében.

Saffredent így szólt:

- Ejnye, Longarine, hát más házasember nincs a társaságban, csak Hircan meg én?

- Vanni van - válaszolta az -, de olyan nincsen egy sem, aki hajlandó volna hasonló csínytevésre.

- Hol látta, hogy mi a feleségünk szobalányát hajkurásztuk volna? - kérdezte Saffredent.

- Ha mindazok a lányok, akik ebben ludasak, elmondanák a való igazat, alighanem találnánk egyet-kettőt, akinek kiadták az útját, mielőtt letelt volna a negyedéve.

- Megéri a pénzét kegyelmed is - szólt rá Geburon -, ahelyett, hogy ígérete szerint megnevettené a társaságot, ezt a két szegény embert mérgesíti.

- Az éppen ugyanaz - válaszolta Longarine -, mert amíg kardot nem rántanak, addig a mérgük csak fokozza a jókedvünket.

- Az azonban bizonyos - jegyezte meg Hircan -, hogy ha az asszonyaink hitelt adnának ennek a hölgynek, ő összeugratná a legbékésebb házaspárt is a társaságban.

- Tudom én, kinek mit mondok - vetette ellene Longarine -, hiszen ezek az asszonyok olyan jók és olyan szerető szívűek, hogy ha akkora szarvakat viselnének is, mint a dämvadak, akkor is azt bizonygatnák saját maguknak meg mindenkinek, hogy rózsadíszes kalap van a fejükön.

A társaság, de még az érintett személyek is, nagy hahotában törtek ki, s ez véget vetett a civódásnak. Dagoucin azonban, ki mindeddig egy szót sem szólt, nem állhatta meg, hogy meg ne jegyezze:

- Nagyon oktalan férfi az, akinek megvan mindene, amit kíván, s mégis másutt kereskedik. Gyakran láttam pórul járni azokat, akik nem érvén be azzal, amijük van, jó vásárt akartak csinálni; s még csak nem is sajnálták őket, mivel az állhatatlanságot mindenki rossz néven veszi.

Simontault megkérdezte tőle:

- De mint ítélt arról, aki nem találta meg élete másik felét? Az is állhatatlan volna, aki minden lehető helyen ezt keresi?

- Mivel az ember nem tudhatja - válaszolta Dagoucin -, hol van az a másik fél, amellyel olyan szorosan eggyé tud forni, hogy egyik nem különbözik a másiktól, ott kell megállapodnia, ahová a szeretet kényszeríti; és történjék bármi is, nem szabad megmásítania sem szívét, sem szándékát; ha ugyanis a szeretett lény olyan nagyon hasonlít ránk, s annyira egyet akar velünk, végül is magunkat szeretjük, nem pedig őt.

- Vigyázzon, Dagoucin - szólt rá Hircan -, hamis útra téved; mintha bizony akkor is szeretnünk kellene a nőket, ha ők nem szeretnek minket!

- Én csak azt akarom mondani - viszonzta Dagoucin -, hogy ha szerelmünk alapja a nő szépsége, kelleme, szerelme s hajlandósága, célunk pedig a gyönyör, a becsvágy vagy a haszon, akkor a szerelem nem lehet tartós; ugyanis, mihelyt hiányzik az a dolog, amire alapoztuk, elszáll belőlünk a szerelem. Én azonban rendíthetetlenül vallom, hogy aki szeret - ha a szerelmen kívül valóban nincsen más célja vagy vágya -, az hamarabb adja át lelkét a halálnak, mintsem hogy szívéből elmúlják az a nagy szerelem.

- Szavamra - válaszolta Simontault -, nem hiszem, hogy valaha is volt szerelmes; mert ha érezte volna magában ugyanazt a tüzet, mint a többiek, akkor nem hozakodna itt elő Platon köztársaságával, amelyet leírtak ugyan, de soha ki nem próbáltak.

- Igenis, voltam szerelmes - ellenkezett Dagoucin -, most is az vagyok, és az leszek, valameddig élek. De nagyon tartok tőle, hogy a bizonyítgatás ártalmára lehet szerelmem tökéletességének, aminthogy attól is tartok, hogy meghallhatja az, akitől hasonló érzést kellene kívánnom; sőt, végig-gondolni sem merem gondolataimat, nehogy a szememből kiolvassák őket; minél jobban magamba zárom és elfojtom e tüzet, annál boldogabban érzem, hogy a szerelmem tökéletes.

- Szavamra mondom - szólt közbe Geburon -, mégsem hihetem, hogy ne örült volna, ha szerették.

- Nem állítom az ellenkezőjét - válaszolta Dagoucin -; de még ha úgy szeretnének is, ahogy én szeretek, bennem az érzés attól nem lenne erősebb, aminthogy gyöngébb sem lenne, ha nem szeretnének ugyanúgy, mint ahogy én.

Ekkor Parlamente szólt közbe, ki gyanúsnak találta ezt az áradozást:

- Vigyázzon, Dagoucin, láttam én már olyanokat, akik inkább meghaltak, semhogy beszéltek volna.

- Szerfelett boldognak vélem őket, asszonyom - mondta Dagoucin.

- Sőt méltók rá - lóditotta Saffredent -, hogy bekerüljenek az Aprószentek sorába, akikről így szól az Egyház: *Non loquendo, sed moriendo confessi sunt.*²¹ Sokat emlegették előttem a szerelem e megszállottait, de meghalni még egyet sem láttam közülük. De mivel én szerencsésen elkerültem a bajt, lévén, hogy nem találtam nagy mulatságot benne, sosem hittem, hogy ebbe valaki is belehalhat.

- Hohó! Saffredent - kiáltott rá Dagoucin -, miként akarja hát, hogy szeressék? Akik hasonlóképpen vélekednek, azok nem halnak bele soha. De én ismerek nem is egy férfit, aki nem betegségben halálozott el, hanem a tökéletes szerelembe halt bele.

- Nos, ha tud ilyenekről - szólt bele Longarine -, akkor átadom a szót, meséljen el nekünk egy szép történetet, s ez lesz a mai napon a kilencedik.

- Azzal a szándékkal - szólt Dagoucin -, hogy jól figyelmeztvén igaz szómra, ezentúl hitelt adjanak a jeleknek és a csodáknak, elmondok most egy történetet, amely alig három éve esett meg.

²¹ Nem szóval, hanem halálukkal tettek vallomást.

Kilencedik történet

Egy nemesember tökéletes szerelemre gyulladt egy hölgy iránt, ámde a mélyen titkolt s be nem vallott szerelem halálba vitte; amin a kegyes nagyon szomorkodott

Dauphiné és Provence tartományok között élt egy nemesember, ki inkább bővelkedett erkölcsben, szépségben s tisztességben, semmint földi javakban; nagyon szeretett egy hölgyet, kinek a nevét nem árulom el, hogy kíméljem szülőit, kik igen-igen előkelő házból származtak; de higgyék meg, igaz dolgot szólok. S mivel nem volt olyan előkelő származású, mint a hölgy, nem merte bevallani szerelmét; ugyanis oly nagy és tökéletes szerelemmel szerette, hogy inkább meghalt volna, semmint hogy olyasmit kívánjon tőle, mi gyalázatára lenne. És látván, hogy a hölgnél mennyivel alacsonyabb származású, semmi reményt nem táplált, hogy feleségül vehesse. Szerelmének ezért nem volt meghatározott célja, hacsak az nem, hogy a tőle telhető legtökéletesebben szeresse; és olyan sokáig tett így, hogy a hölgy a végén kezdett megsejteni valamit, és látván jó szándékáról tanúskodó, tiszta és becsületes szerelmét, fölöttébb büszke volt rá, hogy ilyen derék ember szereti; ennek okán szívesen fogadta, s több nem is hiányzott a nemesember boldogságához. Ámde a gonosz indulat, mely ellensége minden békességnek, nem tűrhette ezt a becsületes és boldog életet; egyesek kezdtek mondogatni a lány anyjának, hogy szerfelett csodálkoznak, mit jár annyit ez a nemesember az ő házába, erős a gyanakvásuk, hogy nem más vonzza oda, mint a lány, akivel gyakorta látták beszélni. Az anya semmi módon nem kételkedett a nemesember tiszta szándékában, sőt jobban megbízott őbenne, mint tulajdon gyermekeiben, s igencsak elszomorodott, hallván, mily ellenséges indulattal viseltetnek iránta; ámde végül is megijedt, hogy az emberek gonosz indulatja még bajt hozhat rá, ez okáért kérte, hogy egy ideig ne látogassa olyan sűrűn a házukat, mint annak előtte; a nemesember nehezen emésztette ezt meg, hiszen tudván tudta, hogy becsületes szándékkal közeledett a lányhoz, s nem érdemli meg, hogy elválasszák tőle. Mindamellett, hogy a rossznyelveket elhallgattassa, visszahúzódott egy időre, míg abba nem marad a szóbeszéd; aztán visszatért, régi szokását követve; távolléte nem csökkentette a lány iránta való jó indulatját. Egyszer azonban, a házukban járván, meghallotta, hogy a lányt hozzá akarják adni egy nemesemberhez, aki - az ő véleménye szerint - korántsem volt olyan vagyonos, hogy nagyobb jussa lehetett volna hozzá, mint öneki. Ezen felbátorodván, kérte a barátait, járjanak közbe az érdekében, mivel arra gondolt, hogy ha a lányra bízzák a választást, az őt részesíti majd előnyben. Hanem a lány anyja s rokonai a másikat választották, mert az sokkal gazdagabb volt; szegény nemesember, tudván, hogy a kegyes éppúgy csalatkozott reményében, mint ő maga, nagy bűnnek eresztette fejét, s bár nem emésztette más nyavalya, fogyni kezdett, és rövid idő múltán úgy elváltozott, hogy arcának szépségét elfödte a halál színe, s már boldogan fogadta volna a Kaszást.

Ámde még így is gyakorta meglátogatta szíve szerelmét, hogy szóljon vele. Végül azonban ereje elhagyta, s ágynak dőlt, ámbár a szeretett hölgynek nem panaszkodott, mert nem akarta őt megszomorítani. S minden reménységét elveszítvén, úgy elmerült a bánatban, hogy sem ételt, sem italt nem vett be, sem alvása, sem pihenése nem volt, s úgy megfogyatkozott, s arca úgy elváltozott, hogy lehetetlenség volt ráismerni. Egy jótét lélek szólt az anyának, aki irgalmas szívű hölgy volt, s azonfelül annyira kedvelte is a nemesembert, hogy ha a rokonság reá meg a lányára hallgatott volna, inkább választották volna emennek a becsületességét amannak minden vagyona helyett; hanem az atya rokonsága hallani sem akart erről. Egy szó mint száz, a lányával meglátogatta szegény szerencsétlent, ki már inkább holt volt, mint eleven. A nemesember, felismerve, hogy hamarosan utolsót lobban élete gyertyája, aznap reggel meggyónt s megáldozott, gondolván, hogy meghal, mielőtt eljönne hozzá még valaki.

Ám ekkor, ott, a halál tornácán megpillantotta azt, ki élete s üdvössége volt, és ettől erőre kapván, hirtelenséggel felült az ágyán, és így szólt a hölgyhöz:

- Mely ok indította rá, asszonyom, hogy meglátogassa azt, ki fél lábbal már a sírban van, s akinek halálát okozta?

- Hogyan lehetséges - kérdezte a hölgy -, hogy az, kit oly nagyon szeretünk, a mi hibánkból jutott légyen pusztulásra? Könyörgök, magyarázza meg, miért beszél így.

- Asszonyom - válaszolt a nemesember -, legjobb tehetségem szerint igyekeztem titkolni leánya iránt érzett szerelmemet, szüleim azonban kettőnk frigyét emlegetvén, többet elárultak belőle, semmint szerettem volna, látva, hogy mily mélyen lesújt reményem megghiúsulása; nem mintha saját gyönyörűségemet kerestem volna, hanem mivel biztos tudom, hogy soha senki mellett nem lesz olyan jó dolga s annyi szeretetben része, mint lett volna mellettem. Életem veszténél jobban fájlalom, hogy ő elveszíti legjobb és leghűségesebb barátját; életemet egyedül őérette akartam megőrizni, de mivelhogy amúgy sem veszi hasznát, pusztulásom sem nagy veszteség számára.

E szavakat hallván, anya és lánya tőlük telhetően igyekeztek megnyugtatni. Az anya így beszélt hozzá:

- Vegyen erőt magán, barátom, és én szavamat adom, hogy ha Isten visszaadja egészségét, kegyelmed lesz leányom férje, senki más. És meg is parancsolom neki, itt helyben, hogy adja erre szavát.

A lány sírva próbálta meggyőzni, hogy higgyen anyja ígéretének. A nemesember azonban jól tudta, hogy ha meggyógyulna, sem kapná meg szíve hölgyét, ki csupán azért beszél így hozzá, hogy erőt öntsön belé; ezért azt felelte, hogy három hónappal korábban ily beszéd hallatán még ő lett volna Franciáhon legegészségesebb és legboldogabb embere, most azonban már késő a jó szó: nem hisz többé benne, s már semmit nem remél. S látván, hogy tovább hitegetik, így folytatta:

- Olyan boldogságot ígérnek, amelyben - ha mégúgy akarják is - soha nem lehet már részem, nézzék gyengeségemet; de hadd kérjek sokkalta csekélyebb örömet, amit eleddig sosem mertem kérni.

A két hölgy erősen biztatta, hogy kérje csak bátran.

- Az a kérésem - mondta a nemesember -, hogy adja a karomba azt, akit feleségül szánt hozzám, és parancsolja meg neki, hogy öleljen s csókoljon meg.

A lány nem volt szokva effajta bizalmaskodáshoz, s igencsak szabódott; hanem az anyja ráparancsolt, látva, hogy a nemesemberbe már csak háltni jár a lélek. Mit volt mit tennie, engedett az anyai parancsolatnak, s leülván a szegény beteg ágya szélére, így szólt hozzá:

- Kedves barátom, kérem, töltse kedvét velem.

És a szegény haldokló, ahogy tudta, széttárta csupa csont és bőr karját, és teljes erejéből magához ölelte halálának okozóját; és csókolgatta hideg és sápadt ajkával, és átölelve tartotta, valameddig bírta; majd így szólott hozzá:

- Kegyelmed iránt érzett szerelmem oly nagy volt és oly becsületes, hogy házasságon kívül sosem kívántam volna mást, mint amit most kaptam; eleddig nem volt benne részem, ámde most, hogy megkaptam, boldogan adom vissza lelkem a Teremtőnek, aki maga a tökéletes szeretet és irgalom, s ismeri szerelmem nagyságát és vágyam tisztaságát; Őhöz könyörgök most, hogy, vágyammal karomban, fogadja lelkei közé lelkemet.

S így szólván, olyan hevesseggel szorította ismét magához, hogy elgyengült szíve nem bírta elviselni ezt a megerőltetést, elhagyta ereje, elveszítette eszméletét; az örömtől úgy kitárult a szíve, hogy a lélek, hajléka megnyílván, visszaszállt Teremtőjéhez. És bár szegény teste már régen élettelen volt, minélfogva szorítása is elernyed, a hölgy régóta titkolt szerelme most olyan hevesseggel nyilatkozott meg, hogy anyja és az elhunyt szolgálai csak nagy nehézséggel fejthették szét a két testet; s minek utána erővel kiszedték az inkább holt, mint eleven leányt az elhunyt karjából, a nemesembert tisztességgel eltemették. Az ünnepélyes temetést szegény hölgy könnye, sírása és jajszava kísérte; az élő elől eltitkolt szerelme kétszeres hevesseggel nyilatkozott meg a halál után, mintha elégtételt akarna adni, hogy olyan méltatlanul bánt vele. És (amint hallom) soha többé nem költözött öröm a szívébe, bárkit szemeltek volna is ki férjéül, hogy enyhítsék szomorúságát.

- Ugye, uraim, ha eddig tamáskodtak is, ebből az egyetlen példából megbizonyosodhattak, hogy a tökéletes szerelem, ha mértéktelenül titkolják, és nem vallják be, halálba viheti az embert? Mindnyájan ismerik a szülőket, az egyikéit meg a másikéit is; ennek okán nem kételkedhetnek, ámbátor aki nem tapasztalt ilyet, talán el sem hinné.

A hölgyeknek, kik e szókat hallották, könny szökött a szemébe. Hircan azonban így szólt:

- Ki látott már ilyen bolondot? Mondják meg igaz hitűkre, okos dolog-e meghalnunk a nőkért, akik csakis érettünk teremtetek, s kell-e félnünk követelni tőlük azt, amit Isten parancsolatjára nekünk kell adniok? Nem magamról, nem is a többi házaseberről beszélek; nekem jut annyi nő, amennyit akarok, még fölösen is: azoknak mondom ezt, akik szükségét szenvednek, s akik, úgy vélem, ostoba fejjel félnek a nőktől, holott nekik kellene félelmet ébreszteniök. Vagy nem látták-e, hogy ez a szegény lány is mennyire megbánta ostobaságát? Mert amiként megölelte a halott testet (ami természetellenes és undorító dolog), ugyanúgy nem utasította volna vissza az élő sem, ha az ugyanakkora merészséget tanúsított volna, mint amekkora szálnalmat ébresztett holtában.

- Az azonban bizonyos - vetette közbe Oisille -, hogy a nemesember megbizonyította a hölgy iránt érzett tiszta szerelmét, és ezért mindenki mindörökké csak dicsérettel illetheti; mert bizony a szerelmes szívben rejlő hűség inkább isteni dolog, mintsem emberi.

- Asszonyom - szólt bele Saffredent -, hadd erősítsem meg Hircan szavát, kivel én is egyetértek: higgye el, nagyon kérem, hogy a Szerencse a bátrakat segíti, és nincsen olyan férfi, aki - ha szíve hölgye szereti - (s aki okosan és szeretettel tud bánni vele), a végén el ne nyerje mindent, vagy majdnem mindent, amit csak kíván; ellenben az érzések eltitkolása és a balga félelem sok férfit elűt a szerencsétől, és az ilyenek a szeretett hölgy erkölcsösségével magyarázzák vereségüket, holott az ujjuk hegyével sem mertek hozzányúlni; pedig nincs olyan vár, amelyet hosszú ostrommal be ne vettek volna.

- Csak álmélkodom - szólt közbe Parlamente -, hogy így mernek beszélni mind a ketten! Talán azok a nők, akiket eddig szerettek, nem viszonozták érzésüket, vagy talán mindig olyan rossz helyen kereskedtek, hogy azért vélnek minden nőt egyformának?

- Hölgyem - válaszolta Saffredent -, ami engem illet, én olyan kevésbé vagyok szerencsés, hogy sokkal nem dicsekedhetem; de balszerencsém nem a hölgyek erkölcsösségének kell tulajdonítanom, hanem sokkal inkább annak a hibámnak, hogy nem fogtam neki elég okosan, s nem vittem végbe elég körültekintően a munkámat; s hogy tudós tekintélyekre is hivatkozzam, hadd idézzem csak a *Rózsa Regényé*-nek öregasszonyát, aki így beszél:

Egymásnak vagyunk teremtvé,
szép fiam, hév szerelemre.

Ezért azt hiszem, ha a szerelem egyszer gyökeret vert a nő szívében, a férfi - hacsak nem megátalkodottan ostoba - okvetlenül célhoz ér.

Parlamente így szólt:

- És ha megnevezek egy szerető szívű hölgyet, akit erősen kérleltek, ostromoltak, zaklattak, s mégis megmaradt a tisztesség útján, s győzedelmeskedett önnön szívében, testén, szerelmén és kedvesén, vajon akkor elismeri-e, hogy van igazi erény?

- Akkor igen - felelte Saffredent.

- Mert bizony nagyon megátalkodottaknak kellene lenniök, ha nem adnának hitelt a történetemnek.

Dagoucin így szólt:

- Asszonyom, én az imént megbizonyítottam egy példán egy nemesember sírig tartó, erényes szerelmét, nagyon kérem ezért, ha hasonlót tud egy hölgyről, mondja el e nap méltó befejezésül; és ne féljen, hogy sokáig tart, mivel az időnek bőviben vagyunk, s ezalatt sok szép dolgot el lehet mondani.

- Mivel a maradék időt nekem adták - felelte Parlamente -, nem akarom sokat szaporítani a szót; égek a vágytól, hogy mielőbb elmondjam ezt a szép és igaz történetet, hadd ismerjék úgy, ahogy jómagam. Ámbár nem magam tapasztaltam, egy testi-lelki jó barátomtól hallottam, ő pedig annak a férfiúnak a dicséretére mondta el nekem, akit mindennél jobban szeretett ezen a világon. És nagyon megkért, hogy ha valaha is elbeszélném, változtassam meg a szereplő személyek nevét; ennek okáért minden valódi ebben a történetben, kivéve a neveket, a helységeket meg az országot.

Tizedik történet

Florida, férjének halála után dicséretesen ellenállván Amadornak, aki tisztességére törve a végsőktől sem rettent vissza, apácának ment a Jézus-rend kolostorába

Aragóniának Aranda nevű grófságában élt egy hölgy, ki igen fiatalon özvegységre jutott, amikor férje, Aranda grófja elhalálozván magára maradt fiával és leányával, kit Floridának hívtak. Ez a hölgy nagy gonddal nevelte gyermekeit az előkelő nemesurakhoz illő erényekben s tisztességben; házáat a legmélyebb tisztelet övezte egész Spanyolországon. Gyakorta eljárt Toledóba, ahol Spanyolország királya²² székelt; valahányszor pedig Zaragóza városába érkezett, melynek közelében lakott, sokáig időzött a Királyasszonynál a királyi udvarban, ahol a lehető legnagyobb tisztelet vette körül. Egy ízben, hogy szokása szerint Zaragózába ment a Királyhoz, ki a Castillo de la Aljaferiában²³ tartózkodott, áthaladt egy falun, mely Katalónia alkirályát²⁴ vallotta urának; az Alkirály rendesen egy tapodtat sem mozdult a határ mentén fekvő Perpignanból, mivel Franciához és Spanyolország királyai között állandóan dúlt a háborúság; ekkortájt azonban éppen béke volt, és az Alkirály kapitányaival tisztelegő látogatásra járult a Királyhoz. Meghallván ez az Alkirály, hogy Aranda grófné átkel a tartományán, elébe vonult, egyfelől, mivel régi barátság fűzte hozzá, másfelől, hogy hódoljon a Király rokona előtt. Volt pedig a kíséretében számos nemes vitéz, kik hosszú csatákon gyakran jeleskedvén oly nagy hírt s nevet szereztek maguknak, hogy szerencséjének mondhatta, aki láthatta őket s velük időzhetett. E vitézek közül is kivált egy Amador nevű ifjú, aki tizenhét vagy tizenkilenc esztendősen is oly biztos fellépésű s oly józan ítéletű volt, hogy ezer más közül is méltónak ítélték volna a kormányzásra. S ezen felül okossága olyan kiváló és természetes szépséggel párosult, hogy mindenki gyönyörködve legeltette rajta a szemét; e kivételes szépségéhez méltó volt beszéde is; nehéz lett volna eldönteni, hogy viselkedését, szépségét, avagy ékesszólását illeti-e az elsőbbség. De mindennél inkább becsülték nagy vitézségéért, melynek már ifjúkorára híre kelt; oly sok helyt bizonyította be tudományát, hogy nem csupán Spanyolország, hanem Franciához és Taljánország is nagyra tartotta erényeit, valamennyi háború csak volt, egyben sem kímélte magát; amikor pedig országában béke honolt, idegen földekre ment hadakozni, ahol szerette és tisztelte barát és ellenség.

Ez a nemes vitéz a kapitánya iránti ragaszkodásból tartózkodott azon a földön, ahová Aranda grófné érkezett; és meglátván leányát, a szépséges és bájos Floridát, ki ekkor csupán tizenkét esztendősen volt, azt gondolta magában, hogy ennél jelesebb teremtményt még életében nem látott, s ha megnyerné jó indulatját, boldogabb lenne vele, mint azokkal a javakkal és gyönyörűségekkel, amiket bármely más asszonyszemélytől kaphatna. És minek utána sokáig nézte, elhatározta, hogy szeretni fogja, bár józan esze megsúgta, hogy lehetetlent kíván, mivel a lány egyfelől származása, másfelől zsenge kora miatt amúgy sem hallgathatja meg. De aggodalma ellenében jó reménységgel vértette fel magát, bizakodván, hogy az idő s a türelem sikerrel jutalmazza fáradozását. És ez időtől fogva a nemes szerelem, mely alkalom híján önmagát táplálta, gyökeret vert Amador szívében, s azzal kecsegtette, hogy minden kedvezéssel és eszközzel célhoz juttatja. És hogy legyőzze a legnagyobb akadályt, amit lakóhelyének távoli

²² Katolikus Ferdinánd, Aragónia királya, Kasztíliai Izabella férje.

²³ Zaragózától nyugatra emelkedő erődtény, építője: Ben Aljafa; Aragónia királyainak lakóhelye; ma kaszánya.

²⁴ Aragóniai Henrik.

volta és a találkozásokra való alkalmak hiánya jelentett, elhatározta, hogy megházasodik, ámbar korábban másként végzett Barcelona és Perpignan hölgyeivel, akikkel olyan bizalmas viszonyban volt, hogy jószerivel semmit sem tagadtak meg tőle; és háborúzás örvén kezdte oly gyakran látogatni e határvidéket, hogy inkább mondták volna katalánnak, semmint kasztíliainak, jóllehet Toledo közelében született, gazdag és tiszteletre méltó családból, melyben ő volt a legkisebb fiú, s így nem várt rá örökség. Azonban Ámor és Fortuna, látván, hogy szülei elhanyagolják, úgy végeztek felőle, hogy megalkotják belőle remekművüket, és erényekben pótolják, mit szülőföldje törvényei megtagadtak tőle. Fölöttébb járatos volt a hadi tudományban, és a hatalmasok s a fejedelmek annyira szerették, hogy gyakrabban hárította el ajándékait, mintsem hogy valamit is kért volna tőlük.

A grófné, akiről szólottam, szintén megérkezett Zaragózába, ahol a Király és udvara fényesen fogadta. Katalónia kormányzója gyakorta meglátogatta, és Amadornak volt rá gondja, hogy ilyenkor el ne maradjon mellőle, pusztán csak hogy láthassa Floridát, minthogy szólnia nem lehetett vele. S hogy megismerjék e fényes társaságban, ismeretséget kötött a szomszédjában lakó öreg lovag leányával, Avanturadával, aki olyan gyakran beszélt Floridával, hogy ismerője volt szíve minden titkának. Amador, mind erényességéért, mind pedig háromezer dukátot kitevő hozományáért, úgy határozott, hogy házasodási szándékkal közeledik hozzá. Ezt a lány szívesen fogadta; de hogy az ifjú szegény volt, az ő atyjaura pedig gazdag, belátta, hogy atyja nem fogja beleegyezését adni a házassághoz, hacsak Aranda grófné közben nem jár nála. Ez okáért Florida kisasszonyhoz folyamodott, s így beszélt hozzá:

- Úrnőm, nézze ezt az ifjú kasztíliai nemest, ki oly gyakran beszél velem; úgy vélem, leghőbb óhaja, hogy feleségül vegyen. Ismeri atyámat; soha nem adná beleegyezését, hacsak a grófné és kegyelmed nagyon szépen meg nem kéri rá.

Florida, ki úgy szerette a leányt, mint önmagát, megígérte, hogy szíven viseli kérését, akár ha saját dolgáról lenne szó. És Avanturada még azt is megtette, hogy bemutatta neki Amadort, aki megcsókolván a kezét, úgy érezte, menten elalél a gyönyörűségtől; s ő, akiről az járta, hogy nála ékesebben nem szól senki Spanyolországban, némán állt Florida előtt, amin az fölöttébb elcsodálkozott; mert ámbátor csak tizenkét esztendő volt, azt már többször hallotta, hogy egész Spanyolországban nem akad senki, aki ez ifjúnál szebben és választékosabban tudná kifejezni magát. De látván, hogy nem szólal meg, ő kezdett hozzá beszélni:

- Kegyelmed híre s neve ismert szerte Spanyolországban, nemes Amador, s nemkülönben e fényes társaságban, hol mindaz, ki ismeri, ég a vágytól, hogy kedvére tegyen; ennek okán, ha miben kedvezhetek, megteszem készséggel.

Amador csak álmélkodott a hölgy szépségén, s úgy eltelt vele, hogy alig tudott egy köszönömöt elrebegni; Florida csodálkozott ugyan, hogy nem válaszol semmit, de ezt inkább valami csacsakaságnak tulajdonította, nem a szerelemnek, ezért nem sok ügyet vetett rá, s nem erőltette tovább a beszélgetést.

Amador felismerte Floridának már ily zsenge korában megnyiladozó erényeit, s így beszélt jövődöbelijéhez:

- Ne ütközzék meg, hogy Florida úrhölgy előtt elakadt a szavam; ily zsenge ifjúságában megnyilatkozó erényei s okos szavai úgy megrendítettek, hogy nem jutott eszembe semmi. De azt mondja meg nekem, Avanturada - hiszen ismeri titkait -, lehetséges-e, hogy ebben az udvarban ne őérette dobogjon valamennyi nemesember szíve; hiszen érzéketlen kőnek vagy oktalan állatnak kell lennie, ki őt megismerve, lánggra nem lobban iránta.

Avanturada jobban szerette Amadort, mint bárki más férfiembert a világon, s nem volt titka előtte; elmondta neki, hogy Florida kisasszonyt mindenki szereti, ámde az ország szokása szerint csak keveseknek lehet rá reményük; eleddig csupán két spanyol herceg mutat igen nagy hajlandóságot, hogy feleségül vegye, egyikük a Jósorsú Infáns fia,²⁵ másikuk az ifjú Cardona herceg.

- Kérem, mondja meg - unszolta Amador -, mit gondol, ő melyiküket szereti jobban?

- Ő olyan engedelmes - mondta Avantudara -, hogy semmi áron nem vallaná be, ha mást akarna is, mint anyja; mindamellett, amint megítélhetjük, sokkal jobban szereti a Jósorsú Infáns fiát, mint Cardona herceget. Anyja azonban inkább az utóbbinak szánná, hogy közelebb legyen hozzá. De kegyelmed, ki olyan jól ítél mindenben, akár most is megítélheti az igazságot, ha akarja; a Jósorsú Infáns fia ugyanis ebben az udvarban nevelkedik, s ő a keresztyén világ legszebb és legdaliásabb ifjú hercege. S ha ez a házasság úgy jönne létre, ahogy mi, lányok szeretnénk, akkor bizony ő kapná meg Florida kisasszonyt, s ők lennének egész Spanyolföld legszebb mátkapárja. Még azt is tudnia kell, hogy ámbár mindketten fiatalok, egyikük tizenkettő, a másik tizenöt, szerelmük immár három esztendeje tart; ezért, ha el akarja nyerni Florida jó indulatját, azt tanácsolom, közeledjék a herceghez, s szegődjön szolgálatába.

Amador örömmel hallotta, hogy hölgyében él a szeretet; reménykedett benne, hogy idő múltával, ha férje nem is, de hódolója lehet; ugyanis csak attól az egytől félt, hogy nagy erényességében nem vonzódik majd senkihez. E beszélgetést követően Amador látogatóba ment a Jósorsú Infáns fiához, akinek könnyűszerrel megnyerte jó indulatját, mivel járatos volt mindazokban a multságokban, amiket az ifjú herceg kedvelt; és mindenek fölött értett a lovakhoz, valamint a bajvíváshoz, s mindamaz időtöltésekhez és játékokhoz, amelyekhez egy ifjú embernek értenie kell. A háború újból fellángolt Languedocban, és Amadornak vissza kellett térnie a kormányzóval; nagy volt a bánata, mivel nem ejthette szerét, hogy olyan helyre térjen vissza, ahol láthatja Floridát; ez alkalommal, távozása előtt, beszélt egyik fivérével, ki főudvarmester volt a spanyol királyné udvarában, és elmondván neki szerencséjét, hogy házasság révén bekerülhet Aranda grófné családjába, kérte, hogy távolléte idején tegyen meg mindent, hogy nyélbe üsse házasságát Avanturada kisasszonnyal, és ne habozzék segítségért folyamodni a Királyasszony, a Király s valamennyi barátja tekintélyéhez. A nemesember, ki szerette fivérét, mind a vérrokonságért, mind kiváló erényeiért, megígérte, hogy megtesz mindent, ami tőle telik; úgy is tett; ennél fogva a nagyatyja, ki öreg volt és fősvény, természetéről megfélemlítve elismerte Amador kiválóságait, amiket Aranda grófné, de kiváltképpen a szép Florida lefestettek előtte; nemkülönben az ifjú Aranda gróf, ki felcseperedvén kezdte megbecsülni a vitézi erényeket. Hogy a szülők megegyeztek a házasság dolgában, a Királyasszony főudvarmestere elküldetett fivéréért, míg a két Király között tartott a fegyvernyugvás.

Ez idő alatt a spanyol király visszament Madridba, hogy megkímélje magát a mindenfelé terjengő ragálytól; s meghallgatván tanácsosai vélekedését, valamint Aranda grófné kérelmét, beleegyezett Medinaceli hercegekisasszony és a kis Aranda gróf frigyébe, egyrészt, mert a két család javát s egyesülését akarta, másrészt, mert szerette Aranda grófnét; madridi palotájában tartották a menyegzőt. A menyegzőn ott volt Amador is, kinek úgy állt a dolga, hogy feleségül vehette azt a lányt, kit sokkal kevésbé szeretett, mint az őt; ez a házasság jó takarózó volt s eszköz, hogy visszajárjon oda, ahol a gondolata szüntelen időzött. Hogy megvolt az esküvője, nagy bátorsággal és bizalmassággal járt-kelt Aranda grófné házában, ahol nem tartottak előtte több titkot, mint bármelyik asszonyszemély előtt. És mindössze huszonkét esztendő s létre,

²⁵ Aragóniai Henrik fia, Alfonz; Henriket azért nevezték Szerencsésnek vagy Jósorsúnak, mert apja halála után született.

olyan okos volt, hogy Aranda grófné megosztotta vele minden gondját-baját, s meghagyta fiának és leányának, hogy figyelmezzenek rá, s mindenben tanácsa szerint járjanak el. Ámbátor ily nagy megbecsülésnek örvendett, olyan okosan és tartózkodón viselkedett, hogy még a szeretett hölgy sem gyanította érzését. Ez a hölgy pedig, a felesége iránti szeretetből, kit mindenkinél inkább kedvelt, olyan bizalmas volt Amadorral, hogy egyetlen gondolatát sem titkolta el előtte; s egy bizalmas órán bevallotta neki, hogy milyen nagyon szereti a Jósorsú Infáns fiát. Az ifjú pedig, kinek minden vágya az volt, hogy egészen megnyerje magának, szüntelenül erről beszélt; nem az volt a fontos, hogy miről beszél, csak hogy alkalma legyen minél hosszabban társalkodni vele. Menyegzője óta alig egy hónapot töltött e társaságban, amikor ismét hadba kellett vonulnia; több, mint két esztendeig maradt oda, nem jött haza meglátogatni asszonyát sem, aki nem mozdult el a szülői házból.

Ez idő alatt Amador gyakran írt asszonyának, ámde levelei javát Floridának szóló intelmek alkották, ki szintén nem fukarkodott jó tanácsokkal, s el nem mulasztotta volna, hogy saját kezével néhány kedves szót ne írjon Avanturada leveleibe, okot adván ezzel barátnője urának, hogy nagy gondossággal válaszoljon rájuk. Ám Florida mindebben nem látott egyebet, mint hogy fivéréként szereti Amadort. Amador gyakran jött és ment, úgyhogy öt esztendő leforgása alatt együttvéve két hónapig sem látta Floridát; ámde a szerelem, a távolságnak s a távollétek hosszú idejének ellenére is, nőttön-nőtt szívében. Történt pedig, hogy útra kelt felesége meglátogatására; a grófné azonban az udvartól igen távol tartózkodott, mivel a spanyol király Andalúziába ment, és magával vitte a kis Aranda grófot is, aki már fegyverforgató ifjúvá cseperedett. Aranda grófné egy kies lakban húzódott meg, Aragónia és Navarra határán; és nagyon örvendezett, amikor viszontlátta Amadort, aki több, mint három esztendeig volt oda. Mindenki jó szívvel fogadta, s a grófné elrendelte, hogy úgy bánjanak vele, mint édes fiával. S amíg vele volt, megosztotta vele házi gondjait, s valamennyiben tanácsát kérte; és Amador olyan nagy tekintélyre tett szert ebben a házban, hogy akárhová ment, ajtót nyitottak előtte, s olyan nagyra tartották bölcsességét, hogy minden dologban úgy figyelmeztek rá, mintha egy szent vagy egy angyal szólott volna. Florida igaz barátsággal viseltetett iránta, nemkülönben felesége, Avanturada iránt, s ennek okán valahol meglátta, kereste vele a találkozást; és semmi kétsége nem volt tiszta szándéka felől; nem tartóztatta meg magát, mivel a szívében nem lakozott szenvedély, csupán nagy örömet érzett, ha együtt voltak, de többre nem gondolt. Amador nagy bajban volt, miképpen kerülje el azok ítéletét, akik képesek különbséget tenni a szerelmesek s más közönséges halandók nézése között. Mert bizony, amikor Florida, mint aki nem gondol semmi rosszra, bizalmasan beszélt hozzá, a szívében elfojtott tűz oly erősen égette, hogy a lángja akarva-akaratlan az arcába szökött, és szikrái a szemében égtek. És hogy gyakori találkozásaik senkinek szemet ne szúrjanak, kezdte a szépet tenni egy Poline nevezetű, szerfelett szép hölgynek, akit ekkoriban olyan nagyon szépnek tartottak, hogy aki megpillantotta, ritka férfiember szabadulhatott a rabságából. Ez a Poline meghallotta, hogy Amador egyre-másra aratta szerelmi diadalait Barcelonában és Perpignanban, ahol beleszerettek az ország legszebb és legékesebb dámái, mindenek előtt Palamos grófnő, kit Spanyolföldön s más messzi tájakon a legeslegszebbnek tartottak: megtudván mindezt, elmondta neki, mennyire szánja, hogy ily fényes sikerek után ilyen csúnya nőt vett feleségül. Szavaiból Amador megértette, hogy szíves-örömet orvosolná baját, ezért a lehető legszívhezszólóbban beszélt neki róla, gondolván, hogy elhitet vele egy hazugságot, s ezzel elfedezi a valót. Hanem a ravasz és szerelemben jártas asszony nem érte be a szavakkal; amellet biztosan érezte, hogy a lovag szívét nem tölti be ez a szerelem, gyanította is, hogy csak takarózni akar vele; ez okból mélyen a szemébe fúrta a tekintetét, de az a szem olyan jól tudott színlelni, hogy Poline meg nem bizonyosodhatott, bár tovább is élt a gyanúperrel; mindez nagy gondot okozott a nemesembernek, kivel Florida - mit sem sejtve ez ármányos dolgokról - Poline előtt gyakran olyan meghitt bizalmassággal beszélt, hogy az, szíve ellenére, csak kinnal-keservvel tudta

uralni tekintetét; s hogy elejét vegye a nagyobb bajnak, egyszer így szólt Floridához az ablakba könyökölve:

- Barátnőm, könyörgök, adjon tanácsot: mi jobb: beszélni vagy meghalni?

Florida habozás nélkül válaszolt:

- Barátaimnak mindig azt tanácsolom, hogy beszéljenek, s nem, hogy meghajlanak; mert kevés olyan szó van, min javítani ne lehetne, ellenben az elveszett élet pótolhatatlan.

- Megígéri-e - kérdezte Amador -, hogy nem szomorodik el azon, amit most mondok, sőt: ijedelem nélkül hallgatja végig szómat?

Ő így válaszolt:

- Mondja csak, amit mondani akar; mert ha megijedek is, senki más nem adhatja vissza a nyugalmamat.

A lovag elkezdte:

- Úrnőm, mindeddig nem akartam elárulni kegyelmed iránt érzett heves szerelmemet; két okom volt a hallgatásra; előbb, úgy véltem, hosszú hódolattal bizonyítom meg; másodszor, féltem, kérkedőnek hisz, hogy egyszerű nemesember létemre olyan magasra vetem tekintetem, hová nem lenne szabad. De még ha hercegi család sarja lennék is, miként kegyelmed, hűsége akkor sem tűrné, hogy a Jósorsú Infáns fián kívül, ki szívét uralja, meghallgassa bárki más emberfia vallomását. Úrnőm! Miként a harc hevében a szükség gyakran rákényszerít, hogy elpusztítsuk a magunk jószágát, s letiporjuk a zsenge kalászt, nehogy az ellenség lássa hasznát, azonképpen én is felbátorodtam, hogy most szakasszam le a később remélt gyümölcsöt, meggátolván, hogy közös ellenségeink húzzanak hasznát kegyelmed kárából. Tudja meg, Úrnőm, hogy zsenge ifjúságától fogva hívének szegődtem, s azóta szüntelen törekszem megnyerni jó indulatját; csupán ez okból vettem el azt a leányt is, akiről tudtam, hogy mindenkivel jobban kedveli. S meghallván, hogy szerelemmel szereti a Jósorsú Infáns fiát, a szolgálatába szegődtem, hogy vele lehessen, amint kegyelmed is tudja; és minden igyekezetemmel azon voltam, hogy kegyelmednek tetszőt cselekedjem. Látja, megnyertem édesanyja, a grófné, fivére, a gróf, nemkülönben valamennyi szerettei jó indulatját, hogy nem is hűbéresnek, hanem édes fiuknak tekintenek e házban; s ami fáradságot öt esztendő óta magamra vállaltam, mind azért tettem, hogy életemet kegyelmed közelében tölthessem. Tudja meg azt is, úrnőm, hogy ezen a réven sem jót, sem örömet nem kívánok az erény rovására; tudom, hogy feleségül nem vehetem; ha tehetném, se akarnám, mivel tudom, hogy mást szeret, kit szívből kívánok urául. Hasonlóképpen távol áll tőlem, hogy bűnös szerelemmel szeressem, mint azok, akik hosszú hódolatukért hölgyük rovására remélnek jutalmat; inkább lássam kegyelmedet halottnak, mintsem hogy kevésbé legyen méltó szerelmemre, s oly áron jussak akár a legcsekélyebb gyönyörűséghez is, hogy kegyelmedben megfogytok az erény. Hódolatom céljául s jutalmául csupán arra kérem, legyen kegyes úrnőm, tartson meg örökké jó indulatjában, hadd maradjak meg továbbra is mostani állapotomban, bízson bennem jobban, mint akárki másban, vesse belém szilárd bizodalomát, s tartsa eszében: ha becsületének védelmében vagy bármely más dologban szüksége van egy nemesember életére, én szíves-örömezt feláldozom az enyémet, bízvást számíthat rá, amiként hogy minden nemes és bátor tetteimet a kegyelmed iránti szerelemből fogom megcselekedni. Higgye meg, eddig is tettem már valamit, mi becsülésre méltó - bár annyit, mint kegyelmedért, soha senkiért -, de ily úrnőért jeleskedvén, vállalkozó kedvem szárnyat kap, s könnyedén véghez viszem, valamit eddig lehetetlennek találtam. Ha ellenben visszautasítja hódolatomat, inkább leteszem a fegyvert, s lemondok a fegyverforgatásról, mely nem teljesítette vágyamat. Ez okáért, úrnőm, esdve

kérem, hallgassa meg méltányos kérésem, hiszen becsülettel s jó lélekkel nem tagadhatja ezt meg tőlem.

Az ifjú hölgy, hallván a szokatlan beszédet, irult-pirult, lesütötte szemét, s nagyon megrendült. Ámde így felelt rá okos szóval:

- Ha úgy áll a dolog, Amador, hogy amit tőlem kér, eddig is megkapta, miért beszél hozzám ily hosszan s ékes szóval? Nagyon félek tőle, hogy becsületes szavai mögött csalárd szándék rejlik, hogy megtévessze fiatal koromból eredő tudatlanságomat, s bizony nagy zavarban vagyok, hogy mit válaszoljak. Mert ha visszautasítanám felajánlott tisztességes barátságát, akkor ellenkezőképpen cselekednék, mint eddigelé, amikor is jobban megbíztam kegyelmedben, mint bárki más férfiemberben a világon. Sem lelkiismeretem, sem tisztességem nem berzenkedik ellene, hogy teljesítsem kérését, s nem tiltakozik a Jósorsú Infáns fiához való szerelmem sem, mivel ez házasságon épül, amire kegyelmed nem tart számot. Semmi okát nem látom, hogy ne válaszoljak kívánsága szerint, hacsak a szívem mélyén rejtező félelmet nem, amely abból fakad, hogy nincs oka így beszélnie hozzám; hiszen, ha mindent megkapott, amit kér, mi kényszeríti, hogy ily szenvedéllyel szóljon róla?

Amador készen volt a válasszal, és így felelt:

- Úrnőm, nagy bölcsességgel szólott, s oly nagyon megtisztel bennem való bizalmával, hogy ily ajándékkal ha be nem érem, méltatlan vagyok a többire mind. De tudja meg, úrnőm, hogy aki időtálló házat akar építeni, biztos és szilárd alapot kell raknia: ennek okán, nekem, aki időtlen időkig kívánom szolgálni, nemcsak azzal kell törődnöm, hogyan maradjak meg a közelében, de vigyáznom is kell, valahogy meg ne tudják, milyen nagy szerelmet táplálok szívemben; mert ámbátor olyan tisztességes ez a szerelem, hogy példabeszédbe illő, akik nem ismerik a szerető szíveket, mégis gyakorta ítélnék az igazság ellenében. És ebből ugyanannyi hamis beszéd ered, mintha valóban gonosz lett volna a szándék. Az okból beszélek így, s bátorodtam fel mindezt elmondani, hogy Poline, aki él a gyanúperrel, s szíve mélyén érzi, hogy nem szeretem, állandóan a sarkamban van, és kémleli viselkedésemet. És mivel kegyelmed öelötte mindig olyan bizalmasan szól hozzám, nagyon félek, hogy valami módon elárulom magam, megerősítvén gyanakvását; egészen megzavarodom, holott éppen ettől akarok őrizkedni; ezért akartam megkérni kegyelmedet: előtte s mások előtt, kik hasonló indulatot táplálnak, ne beszéljen hozzám oly szertelenséggel, mivel én inkább meghalnék, mintsem hogy teremtett lélek észrevegyen valamit. Ha nem élt volna bennem tisztességes szerelem, sosem szántam volna el magam ily beszédre, kívált, hogy elégedett vagyok irántam tanúsított szeretetével s belém vetett bizalmával, és csupán csak annyit kívánok, hogy ez sokáig tartson.

Florida olyan boldog volt, mint még soha, és a szívében kezdett többet érezni annál, mint amit megszokott; s meggondolván a felhozott tisztességes érveket, azt válaszolta a lovagnak, hogy vitézsége és becsületessége kezeskedik érte, s ezért teljesíti kérését; hogy ezt hallván, Amador boldog volt-e, ítélje meg, ki valaha volt szerelmes. Florida azonban jobban szót fogadott, mintsem Amador akarta; nemcsak Poline előtt, hanem másutt is tartózkodóan viselkedett vele, s már nem kereste úgy a társaságát, mint annak előtte; s hogy így eltávolodott tőle, kezdte zokon venni, hogy a lovag olyan sokat van együtt Poline-nal; látván tündöklő szépségét, el nem hihette, hogy Amador nem szerelmes belé. S hogy rossz kedvét mulassza, gyakran felkereste Avanturadát, aki mind féltékenyebb lett urára s Poline-ra; gyakran elpanaszolta bánatát Floridának, aki tőle telhetően vigasztalagatta, mint akit hasonló baj gyötör. Amadornak hamarosan feltűnt Florida viselkedése, s úgy vélekedett, hogy nyilván nemcsak tanácsát követve távolodott el tőle, hanem meg is neheztelt rá. Egy ízben, hogy vecsernyéről tért haza egy monostorból, megszólította:

- Úrnőm, miért bánik így velem?

- Az okból, hogy kegyelmed is így akarja - válaszolta Florida.

Amador nyomban megsejtette az igazságot, s hogy kipróbálja, így szólt:

- Úrnőm, fáradozásommal sikerült elérnem, hogy Poline már nem gyanakszik.

Amire így válaszolt:

- Jobbat nem tehetne, sem magáért, sem érettem; mert míg önmagának örömet szerez, óvja tisztességemet.

E válaszból Amador megértette, hogy azt hiszi, örömét leli Poline társaságában, amin úgy elkeseredett, hogy tehetetlen haragjában így válaszolt neki:

- Ó, úrnőm, ugyan jókor megkezdte kínozni hódolóját, s gyalázni hamarsággal; mert bizony nem volt még unalmasabb fáradozásom, mint hogy azt tartsam szóval, akit semmi módon nem szívelek. S mivel azt, mit kegyelmedért tettem, így félremagyarázza, többet nem szólok vele; történjék, aminek történnie kell! S hogy elrejtsem haragomat, miként elrejtettem örömet is, most elmegyek innét máshová, míg úrnőm szeszélye el nem múlik. Remélem, hogy már vár kapitányom parancsolatja, mely visszarendel a hadba, s ott maradok mindaddig, míg be nem látja, hogy kegyelmeden kívül nem köt ide semmi.

S így szólván, választ sem várva, nyomban eltávozott. Florida magára maradt, s oly igen elkedvetlenedett s megszorodott, hogy jobban nem is lehet. És ekkor a szerelem, hogy szembeszálltak vele, megmutatta, mire képes: Florida, belátva tévedését, azon nyomban írt Amadornak, s kérte, hogy térjen vissza; az szót fogadott néhány nap múlva, csillapodván haragja.

Nem tudnám apróra elmondani, mily szavakkal magyarázkodtak ki, hogy véget vessenek a féltékenykedésnek. De annyi bizonyos, hogy Amador megnyerte a csatát, Florida szavát adta, miszerint nem hiszi többé róla, hogy szerelmes Poline-ba, s ezenfelül meggyőződött felőle, hogy Amador számára halálos gyötrelme akár Poline-nal, akár mással beszélni, amire csupán azért kényszerül, hogy őt szolgálja.

Minek utána a szerelem úrrá lett az első féltékenységen, s a szerelmesek még több örömet leltek az egymással való beszélgetésben, mint annak előtte, híre jött, hogy a spanyol király egész ármádiáját ráküldte Salces-ra. Ez okból a nemes lovag, ki mindig első volt a csatában, vigyázott, hogy becsületén ez alkalommal se essék csorba; ámde való igaz, hogy ezúttal nehezebb szívvel távozott, mint máskor, egyrészt, mert le kellett mondania gyönyörűségéről, másrészt meg tartott tőle, hogy hazatérvén, változott helyzetet talál, mivel látta, hogy Floridát, ki közben tizenöt vagy tizenhat esztendősen lett, nagy urak és bárók ostromolják; ennek okán meggondolta, hogy ha a távollétében férjhez adják, nem lesz többé alkalma találkozni vele, hacsak Aranda grófné vele nem adja feleségét, Avanturadát, udvarhölgyéül. S barátai révén kimódolta, hogy a grófné és Florida szavukat adták: bárkihez menjen is feleségül, Avanturada vele megy majd. S bár éppen azt fontolgatták, hogy Floridát Portugáliába adják férjhez, elhatározták, hogy Avanturada nem válik meg tőle; e biztató ígéretet nyervén, Amador elment, szívében kimondhatatlan fájdalommal, és feleségét a grófnéra bízta.

Amikor pedig Florida hírül vette hűséges hívének távozását, kezdett serénykedni minden jó és nemes dolgokban, remélve, hogy ezáltal tökéletes hölgy hírébe jut, akit méltónak ítélnék, hogy olyan hódolója legyen, mint Amador. Ez utóbbit pedig, ahogy eljutott Barcelonába, most is, miként korábban, nagy örvendezéssel fogadták az asszonyszemélyek; ámde igen megváltozottan találták, és alig akarták elhinni, hogy házasságnak ekkora hatalma lehet egy

férfiún, úgy látszott ugyanis, hogy most semmibe sem veszi azokat a dolgokat, amiket annak előtte kíváncsúnak tartott; még a hön szeretett de Palamos grófné sem tudta elcsalni a házába; a lehető legszűkebben mérte az idejét Barcelonában, mint akinek sietős az útja, mert már csak rá várnak. Ahogy megérkezett Salces-ba, a két Király között elkezdődött az ádáz és kegyetlen háború, ámde most nem szándékom ezt elmesélni, sem pedig Amador vitézi tetteit, mivel mindennek elsorolása egy álló napba telne. Ám annyit hadd mondjak el, hogy bátorsága felülmúlta valamennyi társáét. Nagera hercege kétezer ember élén érkezett Perpignanba, és kérte Amadort, hogy legyen a hadnagya, aki ezzel a sereggel olyan derekasan megállta a helyét, hogy a csaták során egyebet sem lehetett hallani, mint: *Nagera! Nagera!*

Történt pedig, hogy Tunisz királya, ki hosszú idő óta hadiállapotban volt a spanyolokkal, hírül vette, hogy Franciahon és Spanyolföld királyai kemény csatát vínak egymással Perpignan és Narbonne határán; eszébe vette, hogy soha jobbkor nem törhetne borsot a spanyol király orra alá, s nagy számú könnyű vitorlást és másfajta hajót küldött oda, hogy fosszanak ki és pusztítsanak el mindent, amit nem védenek kellőképpen a spanyol határon.²⁶ Barcelona lakosai, hogy látták elvonulni városuk előtt a tengernyi vitorlást, üzentek Salces-ba az Alkirálynak, aki nagy hamarsággal elküldte Nagera herceget Palamosba. És amikor a mórok látták, hogy azt a helyet ilyen erősen védik, úgy tettek, mintha tovább hajóznának; ámde éjfél tájban visszafordultak, és tengernyi harcost tettek partra; fogságba esett Nagera herceg is, akin rajtaütött az ellenség. Amador, ki éberem örködött, meghallván a csetepatét, tüstént összetrombitáltatta, valamennyi emberét csak tudta, s oly elszántan védekezett, hogy az ellenség ereje jó ideig nem árthatott neki. A végén azonban, megtudván, hogy Nagera herceg fogságba esett, s hogy a törökök elhatározták Palamos felperzselését, s őt is ki akarják füstölni a házból, amelyet keményen tartott velük szemben, inkább megadta magát, mintsem hogy a csapatában levő nemes vitézek pusztulásának okozója legyen; abban is reménykedett, hogy váltságdíj ellenében még viszontláthatja Floridát. Ennélfogva még abban az órában megadta magát egy Dorlin nevű töröknek, a tuniszi király kormányzójának; ez urához vezette, ahol igen jól fogadták, de még annál is jobban őrizték; szentül hitték ugyanis, hogy Spanyolföld Achillesét ejtették rabul.

Amador két esztendeig maradt a tuniszi király szolgálatában. Spanyolföldre is eljutott a vereség híre, s Nagera herceg rokonai mély gyászt öltöttek; akiknek azonban drága volt az ország becsülete, súlyosabbnak ítélték Amador elvesztését. Eljutott a hír Aranda grófné házába is, ahol szegény Avanturada súlyos betegen feküdt ezen az órán. A grófné erősen gyanította, miféle érzelmeket táplál Amador a lánya iránt, ismervén azonban nagy vitézségét, eltűrte és titkolta a dolgot; most félrevonta lányát, és elmondta neki a lesújtó hírt. Florida, ki jól tudott színlelni, azt válaszolta, hogy ez súlyos csapás az egész családra, s kivált szegény feleségét sajnálja, aki mindennek felett még beteg is. Látva azonban, hogy anyja hangosan sír, maga is csatlakozott hozzá, egy-két könnyet ejtve, nehogy a túlzott színlelésből kiderüljön a valóság. Ezután a grófné még gyakran szóba hozta a dolgot, de hiába erőlködött, lánya viselkedése egyszer sem erősítette meg gyanúját. Nem sorolom fel a zarándokutakat, a mindennapi imádságokat, könyörgéseket és böjtöket, amelyekkel Florida siettetni akarta Amador szabadulását; ez pedig, mihelyt Tuniszba érkezett, nyomban üzent barátainak, s egy megbízható embere által tudatta Floridával, hogy jó egészségnek örvend, s reméli, hogy viszontláthatja: szegény hölgyet csupán ez a remény vigasztalta nagy szomorúságában. És mivel szabad volt írnia is, olyan szorgalmasan gyakorolta ezt a mesterséget, hogy Amador igazán nem volt híján vigasztaló leveleknek és episztoláknak.

²⁶ Egy mór hajóhad 1503-ban végigpusztította Katalónia partvidékét.

Aranda grófné pedig üzenetet kapott, hogy menjen Zaragózába, ahova megérkezett a Király; ott volt az ifjú Cardona herceg is, aki addig-addig istenkedett a Királynak s a Királyasszonynak, hogy azok végül rávették a grófnét: adja hozzá feleségül a leányát. A grófné, ki semmi-
ben nem akart velük ellenkezni, beleegyezett, gondolván, hogy zsenge korára lányának nem lehet más akarata. Miután kész volt az egyezés, megmondta a lányának, hogy kiválasztotta számára a lehető legjobb férjet. A lány tudván, hogy bevégzett dologhoz szükségtelen a tanács, azt válaszolta, hogy dicsértessék mindezt Isten szent neve; s látva, hogy anyja oly idegenül bánik vele, inkább engedelmeskedett neki, semmint hogy sajnálkozzék magán. S ennyi csapás betetőzéséül, hírére vette, hogy a Jósorsú Infáns halálosan beteg; de sem anyja, sem más előtt egy szóval sem árulta el magát, s oly erősen uralkodott érzéseiben, hogy a szíve mélyére visszaszorított könnyektől eleredt az orra vére, s oly bőségesen ömlött, hogy veszélyben forgott az élete; hogy ismét erőre kapjon, feleségül adták ahhoz, akit szívesen elcserélt volna a halállal. A menyegző után urával Cardona grófságba ment, s magával vitte Avanturadát is, akinek bizalmasan megvallotta bánatát, mind azt, hogy anyja mily ridegen bánt vele, mind azt, hogy elveszítette a Jósorsú Infáns fiát; azt elhallgatta, hogy Amadort is gyászolja, róla csak vigasztalásképpen szólt. Az ifjú hölgy feltette magában, hogy csupán Istenre s az erkölcsre veti tekintetét, s oly mélyen eltitkolta bánatát, hogy övéi közül soha senki nem vette észre, hogy nem szíveli urát.

Így élt Florida hosszú ideig, és az élet kevésbé volt kíváncsú számára, mint a halál; amit késedelem nélkül tudatott is hívével, Amadorral, aki ismervén nagy és tiszta szívét s a Jósorsú Infáns fia iránt érzett szerelmét, bizonyos volt benne, hogy nem fog sokáig élni, és jobban sajnálta, mintha máris meghalt volna. Újabb bánata csak növelte baját; és kívánta, bár inkább maradna rab egész életére, csak Florida kapott légyen férjet kívánsága szerint, s átérezvén barátjánője baját, a magáéről megfeledkezett. Meghallotta egyik barátjától, akire a tuniszi király udvarában tett szert, hogy a Király karóba akarja húzatni, hacsak el nem hagyja hitét, mivel minden vágya, hogy jó mohamedánt faragjon belőle, s maga mellé vegye; ezt hallván Amador megegyezett urával, aki annak idején foglyul ejtette, hogy becsületszóra engedje szabadon, amit az meg is tett, de akkora váltságdíjat szabott ki rá, amennyit - vélte - ilyen szegény sorsú ember amúgy sem tud összeszedni. Így tehát ura, a Királynak egy szót sem szólva, nemesi szavára szabadon engedte. Megérkezvén a spanyol király udvarába, máris sietett tova, hogy barátaitól összeszedje a váltságdíjat; ment egyenest Barcelonába, mivel az ifjú Cardona herceg, anyja és Florida is ott jártak valami dologban. Felesége, Avanturada, meghallván a hírt, hogy férje hazatért, elújságolta Floridának, aki nagyon boldog volt, de úgy tett, mintha csak együttérzésből örvendezne. Ámde tartott tőle, hogy a viszontlátás öröme meglátszik majd arcán, s akik nem ismerik, rosszat gondolnak felőle, ez okból egy ablakba állt, hogy jó messziről meglássa, ha jön. És mihelyt megpillantotta, elébe ment egy sötét lépcsőn, ahol senki nem vehette észre, ha színében elváltozik az orcája; és megölelvén Amadort, a szobájába vezette, majd pedig napához, aki még sosem látta. Még két napig sem volt a házukban, máris úgy megszerette mindenki, mint annak előtte Aranda grófnénál.

Ki-kí elgondolhatja, mily szavakat váltottak ők ketten Floridával, s miképpen panaszolta el neki Florida, hogy mennyit gyötrődött távollétében. És miután sűrű könnyét hullatta bánatában, hogy szíve ellenére ment férjhez, s hogy elveszítette azt, kit oly nagyon szeretett, s kit viszontlátni többé nem remélt, elhatározta, hogy Amador iránti szeretetéből és bizalmából merít vigasztalást, ám ezt bevallani sem merte neki; amaz azonban gyanította, és sem időt, sem fáradságot nem kímélt, hogy megbizonyítsa iránta való nagy szeretetét. Amikor Florida már csaknem teljes bizonyossággal hajlott rá, hogy ezentúl nem hódolójaként, hanem hű és bizalmas barátjául fogadja, iszonyatos balszerencse történt; ugyanis a Király, valami fontos dologban, haladéktalanul hívatta Amadort, amin a felesége olyan nagyon elbúsult, hogy

meghallva a hírt, elalélt, s leesvén a lépcsőfokról, amelyen állott, úgy megütötte magát, hogy soha többé nem kelt föl. Florida, kit e haláleset megfosztott minden vigaszától, úgy gyászolta, mint aki szüleit és barátait egyszerre veszíti el. De még ennél is nagyobb volt Amador elkeseredése; egyrészt mert elveszítette a legderekabb asszonyt, ki valaha élt, másrészt meg a reményt, hogy viszontlássa Floridát, amitől olyan búskomorságba esett, hogy vélte, menten belehal. Az agg Cardona hercegasszony gyakran meglátogatta, s a filozófusok bölcs gondolataival erősítette, hogy megadással viselje el e halálesetet. De mi sem használt; egyfelől a halál gyötörte, másfelől a szerelem növelte szenvedését. Látván Amador, hogy feleségét eltemették, s hogy ura hívja, minek okán nincsen többé mód a maradásra, úgy megkeseredett a szívében, hogy azt hitte, elveszti az eszt. Florida, ki azt hitte, megvigasztalhatja, maga volt vigasztalansága; egy álló délután beszélt a lelkére, legjobb tudása szerint, azt híván, hogy enyhítheti nagy gyászát, bizonygatván, hogy gyakrabban terem majd alkalmat a találkozásra, mintsem Amador gondolná. Amadornak másnap reggel útra kellett kelnie, ámde olyan erőtlen volt, hogy föl sem tudott ülni az ágyán, ezért megkérte Floridát, hogy látogassa meg este, amikor már mindenki elment tőle; ő megígérte, nem tudván, hogy a kétségbeesett szerelem nem ismer megfontolást. Amador úgy érezte, odavan minden reménye, hogy valaha is viszontlássa azt, kit oly hosszú ideig szolgált mindössze annyi jutalomért, amiről már számot adtam; erőt vett rajta az eltitkolt szerelem és a kétségbeesés, hogy soha többé nem láthatja; elhatározta hát, hogy mindent egy kockára tesz föl, s vagy egészen elveszti vagy egészen megnyeri, megjutalmazván magát egy órányi gyönyörűséggel, amiért - úgy érezte - igencsak megszolgált már. Körülfüggönyöztette ágyát, hogy a szobájába lépők ne láthassák, és még keservesebben panaszkodott, mint annak előtte; a háza népe alig hitte, hogy megéri a reggelt.

Este, miután a látogatók elmentek, Florida, kit ura is unszolt, elment Amadorhoz, gondolván, hogy vigasztalásul kitárja előtte szívét, s megmondja neki, hogy örökké szeretni akarja, amiként tisztessége engedi. Leülvén egy székre az ágya fejéhez, azzal kezdte a vigasztalást, hogy együtt sírt vele. Látva, hogy így eltelt számalommal, Amador úgy vélte, hogy e nagy fájdalomban könnyebben elérheti célját, és fölült az ágyán; Florida, túlságosan gyengének híván Amadort, vissza akarta fektetni. Amador ekkor elébe térdelt és megkérdezte:

- Hát soha többé nem láthatom?

Azzal a nyakába borult, mintha elhagyná ereje. Szegény Florida csak ölelte, és sokáig tartván a karjában, tőle telhetően vigasztalgatta; hanem az orvosság, amellyel fájdalmát enyhíteni vélte, csak növelte a baját; míg ugyanis félig holtnak tette magát, egy szót sem szólván, keresgélgni kezdte, mit véd a női szemérem. Amikor Florida eszére vette gonosz szándékát, el sem tudta hinni, lévén, hogy eladdig csak tisztességgel szólt hozzá; kérdezte hát tőle, hogy mit akar; hanem Amador, félvén a választól, amelyről tudta, hogy csak tiszta és becsületes lehet, egy szót sem ejtve, minden igyekezetével folytatta a kutakodást; Florida nagyon megrökönyödött, de inkább arra vetett, hogy Amador elvesztette az eszt, mert azt nem hihette, hogy a tisztességére pályázik. Ennek okán bekiáltott egy nemesembert, akiről bizton tudta, hogy a szobában tartózkodik; erre Amador, végső elkeseredésében, oly hirtelen hanyatt vetette magát az ágyán, hogy a nemesember azt hitte, elszállt belőle az élet. Florida közben fölkel a székről, és így szólt:

- Menjen, s hozzon hamarsággal jó erős ecetet!

A nemesember így tett. Florida akkor így kezdett beszélni:

- Amador, mily örültség lepte el értelmét? Mit gondolt s szándékozott tenni?

Amador, kit a szerelem ereje megfosztott józan esztől, így válaszolt:

- Ily hosszú hódolat ily kegyetlenséget érdemel?

- Hát a tisztesség, amiről oly gyakran prédikált? - kérdezte tőle Florida.

- Ó, úrnőm - válaszolta Amador -, tisztességesebben nem lehet szeretni nálamnál; míg férjhez nem ment, úgy uraltam szívemet, hogy sejtelve sem lehetett vágyakozásomról; most azonban, hogy férjnél van, s tisztessége oltalmazva vagyok, mi rosszat teszek, ha kérem, ami az enyém? Hiszen én a szerelem erejével nyertem meg magamnak; ellenben az a férfi, aki elsőnek uralta szívét, nem kívánta a testét, s így méltán vesztette el mindkettőt. Aki ellenben most uralja a testét, nem méltó a szívére: ennek okáért nem illeti őt meg a teste sem. Ámde én, úrnőm, őt vagy hat esztendeig annyi kint s szenvedést álltam ki kegyelmedért, hogy el kell ismernie: engem, csakis engem illet meg teste és szíve, amelyért feledtem a magamét. S ha lelkiismerete készíti védekezésre, ne feledje, hogy ahol a szerelem ösztökéli a testet és a szívet, ott nem lehet bűnről beszélni. Akik szenvedélyből törnek egymás életére, azok nem vétkeznek, bármit tegyenek is; mert a szenvedély nem ad helyt az okoskodásnak. S mivel a szerelem szenvedélye elviselhetetlenebb valamennyi másnál, s leginkább ez vakítja el az értelmet, hogyan lehetne vétkesnek mondani azt, akit győzhetetlen erő vezérel? Elmegyek innét, és nincs reményem, hogy valaha is viszontlássam. Ámde, ha távozásom előtt megbizonyosodhatnék kegyelmed felől - amit nagy szerelmem megérdemel -, erőt merítenék belőle, hogy türelemmel elviseljem a hosszú távollét minden gyötrelmét. Ha ellenben nem akarja meghallgatni esdeklésemet, hamarosan hírért veszi majd, hogy szívtelensége szerencsétlen és kegyetlen halálot okozta.

Florida nagy szomorúsággal s nem kisebb megdöbbenéssel hallgatta ezt a beszédet attól a férfitől, akiről nem gyanított effélét, és könnyek között válaszolta:

- Ó, jaj, Amador, hát ezek azok az erényes beszédek, amelyeket zsenge ifjúságomban mondott nekem? Ez hát a tisztesség és jó lelkiismeret, amelyért - mint oly sokszor tanácsolta - inkább életemet kell adnom, semmint hogy elveszítsem üdvösségemet? Vagy elfeledte már az ékes példázatokat, amelyeket az erényes hölgyekről mondott, akik ellenálltak a bolond szerelemnek? Elfeledte, hogy mennyire megvetette önmaga is az örülteket? Nem hihetem, Amador, hogy ennyire megfélemezett magáról, s hogy Isten, a lelkiismerete s az én tisztességem végképp meghalt kegyelmedben. Ámde, ha úgy áll a dolog, amint mondja, dicsérem az isteni gondviselést, hogy megóvott a veszedelemtől, amelybe most kis híján belesodródtam, és hogy szavaiban feltárult előttem a szív, melyet alig ismertem. Elvesztettem a Jósorsú Infáns fiát - nem csupán, mert mást vett feleségül, hanem mert tudom róla, hogy mást szeret -, olyan férfihoz adtak, akit (bárhogy erőlködöm is) nem tudok szeretni, s akiben nem találok gyönyörűséget; ekkor arra gondoltam s azt határoztam, hogy egész szívemmel és minden érzésemmel csak kegyelmedet fogom szeretni, s ezt a barátságot a kegyelmedben megismert erényre alapítottam, amelyet - úgy hittem - kegyelmed révén magam is elértem; ezért becsülöm többre jó erkölcsömet és lelkem tisztaságát a tulajdon életemnél. Azzal a szándékkal jöttem ide, hogy az erkölcsnek erre a sziklaszilárd alapjára építsek; ámde egy szempillantás alatt megmutatta nekem, Amador, hogy valódi és tiszta kő helyett futóhomok és bűzös mocsár ez épület fundamentuma. És ámbátor már nagy része készen állt a háznak, amelyben, reméltem, örök szállásom lesz, kegyelmed egyszeriben földig lerombolta. Ennek okán tegyen le minden reményről, mit eddig belém vetett, s törődjön bele, hogy bárhol legyek is, ne keressen többé, se szóval, se tettel, s ne is reménykedjék, hogy valaha is megváltoztatom ezt a vélekedésemet. Nagy az én bánatom, hogy ezt kell mondanom, nagyobb már nem is lehetne; de hiába jöttem ide azzal a szándékkal, hogy bizalmas barátságra lépjünk, érzem, hogy a szívem meghalt a találkozásban; csalatkozásom okozta döbbenetem oly nagy, hogy életem - bizonyos vagyok benne - vagy megrövidül belé, vagy fájdalommal lesz terhes. És ezzel búcsúmat is veszem, de immár örökre!

El nem mondhatom, mily fájdalmat érzett Amador e szókat hallván; nemcsak leírni, de még elgondolni sem tudja azt senki, hacsak meg nem élt hasonlót. S látván, hogy ily irgalmatlanul végezve beszédjét, Florida távozni akar, megragadta a karját, mivel nagyon jól tudta, hogy ha most meg nem tudja másítani róla való rossz vélekedését, örökre elveszítette. Ennek okán így beszélt hozzá, a lehető legártatlanabb ábrázattal:

- Úrnőm, egész életemben arra vágytam, hogy tisztességes asszonyszemélyt szerethessek; de mivelhogy ilyet keveset találtam, meg akartam próbálni kegyelmedet, hadd lássam, vajon erényével egyaránt méltó-e a becsülésre és a szeretetre. S most bizonyosságot nyervén, dicsérem Istent, ki úgy igazította szívemet, hogy ily nagy tökéletességet szeressen; kérem, bocsássa meg esztelenségemet s vakmerő vállalkozásomat, hiszen, mint látja, erénye győzedelmeskedett, s boldogságom teljes.

Florida kezdte megismerni általa a férfiak gonoszságát, s ha eddig nehezen hitte el a rosszat ott, ahol volt, most még nehezebben akarta elhinni a jót, amely nem volt sehol. Így szólt hát:

- Adja Isten, hogy igaz legyen, amit beszél! De nagyon tudatlan lennék, ha férjes asszony létemre világosan fel nem ismerném, hogy elvakult, vad szenvedélyében tette, amit tett. Mert bizony, ha Isten elengedte volna a kezem, kegyelmed nem tette volna rám a féket. Akik megkísértik valakinek az állhatatosságát, nem ilyen úton járnak. Egy szó mint száz: ha eddig abban a hitben éltem, hogy van kegyelmedben egy szemérje a jónak, végső ideje, hogy felismervén az igazságot, kiszabaduljak a keze közül.

Így szólván Florida, kiment a szobából, s szakadatlan zokogott egész éjjel át, mivel nagy fájdalmat okozott neki a változás, és szíve nehezen állta a szomorú ostromot, amelyet a szerelem indított ellene. Mert ámbátor észére hallgatva erősen elhatározta, hogy nem szereti többé, a szív, mely nem hagyja kormányozni magát, váltig ellene szegült: ennek okán nem tudván őt kevésbé szeretni, mint annak előtte, s belátva, hogy e bűnének a szerelem az oka, elhatározta, hogy eleget téve a szerelemnek, tiszta szívéből szeretni fogja, s engedelmeskedve az erkölcsnek, sem neki, sem másnak sosem árulja el magát.

Másnap útra kelt Amador, s amint mondottam, igen mogorva kedvében volt; ellenben bátor szíve, amelynek nem akadt párja a világon, nem engedte csüggedni, hanem új ötletet sugallt neki, miként lássa viszont Floridát és nyerje meg újra jó indulatját. Elmentvén tehát a spanyol királyhoz, aki Toledóban tartózkodott, Aranda grófságon át vette útját, ahová késő este érkezett meg; a grófnét betegen találta: lányának, Floridának távollétébe betegedett bele. Amikor meglátta Amadort, megcsókolta, megölelte, mintha édes fia volna, egyrészt mivel szerette, másrészt sejtette is, hogy szereti Floridát, aki felől apróra kifaggatta; ő tőle telhetően elmondott mindent, ámde korántsem a teljes igazságot; bevallotta kettőjük barátságát, amit Florida mindig eltitkolt, kérte, legyen segítségére, hogy gyakran halljon hírt felőle, s minél hamarabb hozza Floridát magával. Másnap reggel folytatta útját; s miután eligazította dolgait a Királlyal, elment háborúzni, de oly szomorúan, s állapotában úgy megváltozva, hogy hölgyek s kapitányok, s valakikkel együtt járt azelőtt, nem ismertek rá többé; talpig feketében járt, gyászruhája daróc volt, sokkalta durvább, mint a feleségeért viselt gyászhoz illt: ezzel takarta el szívének gyászát. Így töltött el három vagy négy évet, s ezalatt nem tért vissza az udvarba. Aranda grófné pedig, meghallván, hogy Florida nagyon megváltozott, s hogy siralom reá nézni, érte küldetett, remélve, hogy visszatér hozzá. Ámde ellenkezőleg történt; amikor ugyanis Florida megtudta, hogy Amador bevallotta anyjának barátságukat, s hogy okos és erkölcsös anyja hitt Amador szavának, és helyeselte barátságukat, nagyon meghökkent, egyfelől mivel azt látta, hogy anyja nagyon becsüli a lovagot, s ha ő megmondja neki az igazat, Amador pórul járhat, amit pedig semmi áron nem akart volna, mivel elég erősnek érezte magát, hogy maga büntesse meg esztelenségéért, anélkül, hogy rokonságát hívná

segítségül; másfelől, azt is látta, hogy ha eltitkolja gonoszságát, melyről tudomása van, anyja és valamennyi barátja kényszeríteni akarja, hogy beszéljen vele, s legyen kedves hozzá, ami által félő, hogy erősíti megátalkodottságában. De látva, hogy Amador messze van, nem árulta el gondolatait, s ha a grófné ráparancsolt, írt neki; leveleiből azonban a lovag megérthette, hogy inkább az engedelmesség, mintsem a szándék szülte őket; s olvasván őket, annyira elkedvetlenedett, amennyire örvendezett a régebbieknek.

Két vagy három esztendő múltán, mialatt annyi szép és dicső dolgot vitt véghez, hogy leírása Spanyolföld valamennyi papírára sem férne rá, fölöttébb merész tervet kovácsolt, nem azért, hogy megnyerje Florida szívét, mivel arról már amúgy is lemondott, hanem hogy diadalmaskodjék ellenfelén, merthogy Florida azzá vált számára. Félretett minden józan megfontolást, s dacolva a halállal, amellyel egyébként is gyakran nézett farkasszemet, elszánta magát a nagy tetre. A főkormányzónál kieszközölte, hogy egy megbízatással küldje a Királyhoz, ahol számot kellett adnia a Leucate ellen tervezett titkos vállalkozásról; úgy intézte azonban dolgát, hogy mielőtt beszámolna a Királynak, előbb Aranda grófnéhez küldjék tanácsért. És nagy sebbel-lobbal ment egyenest Aranda grófságba, tudván, hogy Florida is ott van, s titkon előreküldte egyik barátját: jelezze a grófnének érkezését, kérve, hogy tartsa titokban, s tegye lehetővé, hogy észrevétlen beszélhessen vele éjjel. A grófné nagyon örült érkezésének, szólt Floridának is, kit beküldött ura szobájába, hogy vetközzék le, s legyen, készen, ha hívatni fogja, miután mindenki nyugovóra tért. Florida, aki még nem gyógyult ki régi félelméből, semmit nem szólt anyjának, csak bement a házi kápolnába, s az Úrnak ajánlotta lelkét, esdve hozzá, hogy őrizze meg szívét minden bűnös gerjedelemtől, majd eszébe vette, hogy Amador mily gyakran dicsérte szépségét, mely azóta sem fogyatkozott meg, jóllehet hosszú ideig betegeskedett; ennek okán elhatározta, inkább elcsúfítja ábrázatát, semhogy elnézze, hogy egy ilyen derék ember szíve ily bűnös lánggal égjen érette; fogott hát egy követ, ott a kápolnában, s azzal úgy felhasználta arcát, hogy a szája, az orra és a szeme elveszítette formáját. Végezetül pedig, nehogy megsejtsék szándékát, a kápolnából kijövet, amikor a grófné érte küldött, elesett, arccal a köre bukott, és hangosan jajveszékelt. Odafutott a grófné, meglátta siralmas állapotát, s tüstént bekötözték, és az egész arcát bebugyolálták.

Ezután a grófné magával vitte a szobájába, s megkérte, hogy menjen a hálósobájába, és tartsa szóval Amadort, míg önála szét nem oszlik a társaság; Florida így tett, gondolván, hogy ott lesz Amadornak néhány embere is. De hogy egyedül találta magát vele, amikor az ajtó becsukódott mögötte, ugyanúgy meghökkent, mint amennyire megörült Amador, aki arra gondolt, hogy most szépszerivel vagy erővel megszerzi, amire olyan nagyon vágyott. És miután beszélt vele, s látta, hogy szándékát elválásuk óta sem másította meg, s hogy az élete árán sem változtatna viselkedésén, így beszélt hozzá, határtalan kétségbeeséssel:

- Florida! Isten engem úgy segéljen, hogy vonakodása nem fog megfosztani fáradozásom gyümölcsétől; mivelhogy szerelem, tűrés és alázatos könyörgés mind haszontalan, erőm nem kímélve szerzem meg a gyönyörűséget, mert ha meg nem kapom, odavan az erőm.

S Florida látta, hogy a szeme vérben forog, és az arca egészen elváltozik, a világ legszebb színe lángvörösre gyúl, s szelíd s nyájas tekintete olyan iszonyatos és ádáz, mintha pusztító tűz lobogna szívében és égetné orcáját; s hatalmas, erős markával dühösen megragadta Florida gyöngye és karcsú két kezét. Ő pedig, látva, hogy védekezésre nincs mód, keze és lába béklyóba van verve, se el nem futhat, se nem védekezhetsen, más segítség híján azt kereste, maradt-e lelkében nyoma az első szerelemnek, amelynek kedvéért kész lenne feledni kegyetlenségét; ennek okán így beszélt hozzá:

- Amador, habár most ellenségének tekint, könyörgök, a tiszta szerelemre, mely egykoron, úgy vélem, égett a szívében, hallgasson meg, mielőtt meggyötörne!

S látván, hogy hajlik a szóra, így folytatta beszédét:

- Ó, Amador! Mi készíti rá, hogy olyasmit akarjon, amiben amúgy sem lelné örömét, nekem ellenben a lehető legnagyobb fájdalmat okozná? Szándékomat kiismerte még zsenge ifjúságomban, amikor szépségem virágjában volt - ami menthette bűnös szenvedélyét -, annál inkább csodálkozom hát, hogy idős koromra, s ily csúf létemre, midőn a nagy bánat keserít, olyasmit akar tőlem, amiről jól tudja, hogy nem kaphatja meg. Bizonyosan tudom, hogy szándékom felől, mely mit sem változott, nincsenek kétségei; ez okból nem kaphatja meg erővel, amit kér. És ha elcsúfított arcomat látja, s kitörli emlékezetéből az egykor látott szépség nyomát, bizonyára nem lesz kedve közeledni hozzám. S ha él még kegyelmedben halvány emléke az elhamvadt szerelemnek, lehetetlen, hogy a részvét úrrá ne legyen vad szenvedélyén. Oly gyakran megtapasztalt részvevő szívéhez könyörgök most, irgalmáért esdve, hogy hagyjon élnem békében s tisztességben, amiként tanácsát követve eddig is őriztem tisztességemet. Ámde ha szerelme irántam való gyűlöletre fordult, s ha inkább bosszúból, semmint szeretetből a világ legszerencsétlenebb asszonyává akar tenni, tudja meg, hogy szándéka meg fog hiúsulni, mivel rákényszerít, hogy gonosz szándékát akaratom ellenére eláruljam annak, aki vakon bízik kegyelmedben; és higgye el, ha mindez napvilágra jön, nem lesz többé biztonságban az élete.

Amador a szavába vágott, s így szólt:

- Ha meg kell halnom, legalább véget ér a szenvedésem; de elcsúfított arca, amelyet, úgy vélem, szántsándékkal csúfított el, nem gátol benne, hogy valóra váltsam akaratomat; ha pusztán a csontjait ölelhetném, örömet szorítanám őket is magamhoz.

És amikor Florida látta, hogy könyörgés, okos szó és sírás mit sem használ, s oly kíméletlenül ki akarja elégíteni bűnös vágyát, hogy a végén nem lesz ereje ellenállnia, olyan segítséghez folyamodott, amelytől jobban félt, mint a haláltól: panaszos és siránkozó hangon szölongatni kezdte anyját, amilyen hangosan csak bírta. Az pedig meghallván, hogy a lánya ilyen hangon hívja, iszonyatosan megijedt, hogy az történik, ami történt, és futott a ruhás kamrájába, ahogyan a lába bírta. Amador azonban, ki annyira nem szánta el magát a halálra, mint állította, még idejében abbahagyta próbálkozásait, s amikor a hölgy benyitott, őt már az ajtóban találta, elég messze Floridától. A grófné megkérdezte:

- Amador, mi történik itt? Mondja meg az igazat!

Ő pedig, kit sosem hagyott cserben a találékonysága, sápadt arccal, megrendülve így szólt:

- Ó, jaj, asszonyom, mivé lett Florida úrhölgy? Soha nem volt részem ily megdöbbenésben; mint kegyelmednek mondtam, azt hittem, így részem lesz jó indulatjában; azonban jól látom, le kell tennem róla. Úgy vélem, asszonyom, hogy míg otthon nevelkedett, sem volt kevésbé megfontolt s erényes, mint mostan; attól azonban mégsem húzódozott, hogy szóba ereszkedjék és szembenézzon bárki emberfiával; ámde mostan, hogy rá akartam nézni, semmi módon el nem tűrte. S hogy láttam viselkedését, azt gondoltam, elábrándozott vagy elrévedt, kezét kértem, hogy megcsókoljam az ország szokása szerint, ám ő semmi módon nem engedte azt sem. Igaz, asszonyom, hibáztam, amiért most bocsánatát kérem: az történt ugyanis, hogy szinte erővel megragadtam a kezét, s megcsókoltam, nem kérve tőle más kedvességet; ő azonban, amint látom, halálom akarja, és idehívta kegyelmedet, amint hallhatta. Meg nem mondhatom, miért, hacsak attól nem fél, hogy más szándékom is van. Akárhogyan történt is, asszonyom, bevallom, a vétkes én vagyok; mert bármennyire illendő volna is, hogy szeresse minden hív szolgáit, a sors úgy akarta, hogy éppen én, ki legjobban szerettem, essem ki kegyelméből. Én azonban kötelességem szerint mégis örökké hű maradok kegyelmedhez s

hozzá, s esdve kérem, tartson meg jó indulatjában, ha már megérdemletlenül az övéből kiestem.

A grófné hitte is meg nem is, amit hallott, s a lányához fordulva megkérdezte tőle:

- Miért hívtál ilyen hangosan?

Florida azt felelte, hogy megijedt. S bárhogy faggatta is a grófné a részletek felől, ennél többet nem volt hajlandó mondani; látván ugyanis, hogy kicsúszott ellensége markából, úgy vélte, eléggé megbüntette azzal, hogy megghiúsította a próbálkozását.

A grófné hosszasan beszélgetett Amadorral, majd hagyta, hogy míg ő ott van, beszéljen Floridával, mert látni akarta, hogyan viselkedik vele; Amador azonban nem szaporította a szót, csupán megköszönte neki, hogy nem mondta meg anyjának az igazságot, s kérte, hogy ha már ő kiesett a szívéből, legalább más ne foglalja el a helyét. Első mondására Florida így felelt:

- Ha bármi más módon védekezhettem volna, soha nem hallották volna a hangomat; ennél rosszabb bánásmódban tőlem nem lesz része, hacsak rá nem kényszerít, ahogy most is tette. És attól ne féljen, hogy mást szeressek; ha abban a szívben, amelyet a világon a legtisztábbnak hittem, nem leltem meg azt az örömet, amelyet kívántam, nem hiszem, hogy emberi szívben valaha is meglelhetem még. Balsorsom az oka, hogy szerelemnek szenvedélye ezentúl nem férközhet szívemhez.

Ezt hallván, Amador elbúcsúzott tőle. Az anya, ki figyelte viselkedését, nem tudta, mit véljen, azt azonban tapasztalta, hogy e naptól fogva a lánya nem szereti többé Amadort, s bizonyosra vette, hogy merő ostobaságból gyűlöl mindent, amit ő szeret. És ez órától fogva oly ellenségesen viselkedett vele szemben, hogy hét évig nem szólt hozzá, hacsak dühében nem, s mindez Amador miatt esett így. Ezenközben Florida visszajára fordította a férjétől való idegenkedést; most el nem mozdult volna mellőle; így védekezett anyja szigorúsága ellen. Látva azonban, hogy mindez mit sem használ, elhatározta, hogy rászedi Amadort; s egy vagy két napra felhagyva barátságtalan viselkedésével, azt tanácsolta neki, hogy tegyen szerelmi ajánlatot egy asszonynak, akinek állítólag beszélt szerelmükről. Az említett hölgy a spanyol királyné kíséretéhez tartozott. Lorette-nek hívták. Amador hitt Floridának, s azt híván, hogy ismét megnyerheti jó indulatját, kezdte tenni a szépet Lorette-nek, aki egy kapitánynak, a spanyol király egyik főkormányzójának hitvese volt. Lorette boldogságában, hogy ilyen hódolóra tett szert, oly kacérul viselkedett, hogy a dolognak hamarosan híre futott; az udvarnál járván, Aranda grófné is meghallotta, ennek okán nem gyötörte tovább annyira Floridát, mint addig. Floridának egy ízben fülébe jutott, hogy Lorette férje, a kapitány, szörnyű féltékenységeiben elhatározta, hogy török, szakad, megöli Amadort; ámde Florida színlelt haragja ellenére sem akart rosszat Amadornak, s tüstént értesítette. Az pedig, ki szívesen összecsomózta volna az elszakított fonalat, azt válaszolta, hogy soha többé nem vált szót Lorette-tel, ha Florida hajlandó naponta három órát vele lenni, ő azonban nem állt kötélnek.

- Ha nem akarta, hogy öröm legyen számomra az élet, most miért akar megóvni a haláltól? - kérdezte tőle Amador. - Vagy talán azt reméli, hogy ha életben maradok, ezer halálnál jobban megkínozhat? De akárhogy kerül is a halál, én annyira keresem, hogy egyszer csak rátalálok; csak attól a naptól fogva lesz nyugalmam.

Míg egymással így gyözködtek, híre jött, hogy Granada királya pusztító háborút indított a spanyol király ellen, úgyhogy a Király a trónörökös herceget küldte hadba, s vele Kasztília Connétable-ját és Alba herceget, két régi, kipróbált főúri hívét. Cardona herceg és Aranda gróf sem akartak helyt maradni, s kérve kérték a Királyt, adjon nekik is valami megbízatást; az meg is tette, méltóságuk szerint, s melléjük rendelte biztos vezérül Amadort, ki a csaták idején

olyan vad dolgokat művelt, amelyek inkább elkeseredésére, semmint vitézségére vallottak. De hogy elbeszélésemnek végét vessem, elmondom, hogy túlságos vakmerőségével a halál tett próbát; amikor ugyanis a szerecsenek színleg hadba szálltak, majd látván a nagy keresztyén sereget, látszathoz megfutamodtak, a spanyolok üzőbe vették őket; az agg Connétable meg Alba herceg, gyanítván a cselt, tartóztatták az ellenkező trónörökös, nehogy átkeljen a folyón; Aranda gróf és Cardona herceg azonban, nem törődve a tilalommal, átúsztattak. Amikor pedig a szerecsenek látták, hogy csak néhány ember követi őket, visszafordultak, s görbe handzsárjukkal halálra sújtották Cardona herceget, Aranda gróf pedig oly súlyos sebet kapott, hogy haldokolva maradt a harcmezőn. Amador iszonyú dühre gerjedve érkezett a vereség színhelyére, s keresztülverekedte magát a sűrű tömegben; a két testet bevitette a trónörökös herceg táborába, aki úgy elbúsult, mintha tulajdon testvéreit veszítette volna el. De hogy megvizsgálták sebeiket, látták, hogy Aranda gróf még életben van, s hordozóágyra fektetve, a házába szállították, ahol még hosszú ideig lábadozott. A halottat pedig elszállították Cardonába. Míg e két testet nagy ügyel-bajjal kimentette, Amador oly kevésbé törődött saját magával, hogy már körülözönlötték a szerecsenek; ő pedig éppoly kevésbé akart rabul esni, amennyire nem sikerült kedvesét rabul ejtenie, megtagadni sem akarta Istenébe vetett hitét, minthogy kedvesének adott szavát már megszegte; tudta, hogy ha a granadai király elé viszik, ott vagy kínos halállal hal, vagy keresztyén hitét kell megtagadnia, ezért elhatározta, hogy sem halálának, sem rabul ejtésének dicsőségét nem engedi át ellenségeinek; s megcsókolva szabályja markolatját, Istennek ajánlván testét és lelkét, hatalmas csapást mért önmagára; többre nem is volt szüksége. Így pusztult el szegény Amador; erényeihez méltó módon gyászolták meg. Egész Spanyolhonban futótűzként terjedt el a híre, mígnem meghallotta Florida is, aki Barcelonában tartózkodott, mivel ura egykor úgy rendelkezett, hogy halála után ott temessék el. És minek utána tisztességgel eltemettette, nem szólván előre sem anyjának, sem napának, beállt apácának a Jézus rendjébe, urául és szeretőjéül választván Őt, aki megszabadította attól a féktelen szerelemtől, amellyel Amador szerette, és szomorúságától, hogy ilyen férjjel kellett együtt élnie. És lelke mélyéből tökéletesen szerette Istent, és hosszú apácaság után meghalván olyan örömmel adta ki lelkét, mint a menyasszony, ki vőlegényéhez siet.

- Jól tudom, hölgyeim, hogy többen unalmasnak találják hosszú történetem; ám ha eleget kívántam volna tenni annak, aki nekem elmesélte, még a hosszúnál is hosszabb lett volna; kérve kérem, ha okuknak Florida erkölcsösségének példáján, enyhítsék egy kissé keménységét, s ne bízzanak oly nagyon a férfiakban, nehogy ellenkező ismeretre jutván, őket kegyetlen halálra, önmagukat meg szomorú életre kelljen ítélniök.

És Parlamente, minek utána ily sokáig hallgatták figyelemmel, így szólt Hircanhoz:

- Nem úgy véli-e, hogy ezt a hölgyet nagy bűnre akarták rákényszeríteni, aminek dicséretesen ellene szegült?

- Nem - felelte Hircan. - Asszonyszemély ugyanis nem tanúsíthat csekélyebb ellenállást, mint ha kiabál; de szeretném tudni, vajon mit tett volna, ha olyan helyen van, ahol nem hallhatják; ha pedig Amadorban nagyobb lett volna a szerelem, mint a pipogyaság, ily csekélységért nem hagyott volna fel a próbálkozással. És én e példázat után sem tágitok vélekedésemtől, mely szerint az a férfiember, aki nagyon szerelmes, s akit hölgye szeret, sosem marad hoppon, ha üti a vasat, amíg meleg. Még így is dicsérnem kell azonban Amadort, hogy legalább részben teljesítette köteleességét.

- Miféle köteleességét? - kérdezte Oisille. - Avagy köteleességteljesítésnek nevezi, ha egy hűbéres erővel akarja megkapni úrnőjét, akinek tisztelettel s engedelmességgel tartozik?

Saffredent szólalt most meg, s így beszélt:

- Hölgyem, amikor úrnőink szobáikban vagy termeikben ülnek, ki-ki méltósága szerint, kényelemben, mintha bíráink volnának, mi csúszunk, mászunk előttük; csak félve visszük őket táncba; buzgón szolgáljuk őket, kívánságaikat is lessük; láthatóan nagyon óvakodunk, valahogyan meg ne bántsuk őket, s olyan nagyon igyekszünk szolgálni nekik, hogy akik látnak bennünket, csak szánakoznak rajtunk, s gyakran úgy vélik, rajongó bolondok vagyunk, ostobábbak az oktalan állatoknál, és fennen magasztalják hölgyeinket, akiknek viselkedése olyan merész, és szava olyan illedelmes, hogy aki mindennek csak a külsejét látja, félve tiszteli őket, és lelkesedik értük. Hanem amikor rejtve vagyunk a tekintetek elől olyan helyen, ahol viselkedésünknek bírása csak a szerelem, nagyon jól tudjuk, hogy férfiak vagyunk, ők pedig nők; és az *úrnő* azon nyomban *barátnővé* lesz, a *hódoló* pedig *baráttá*. Amint az ismert szállóige mondja:

Ki úrnőjét híven szolgálja,
hódolóból lesz barátja.

A nők becsülete ugyanannyit ér, mint a férfiaké, akik megajándékozhatják őket vele, vagy megfoszthatják őket tőle, és ők látják, mit állunk ki érettük türelemmel; ám ennek okán méltányos, hogy türésünk jutalmat nyerjen, anélkül, hogy a tisztességen csorba esnék.

- Nem beszél a valódi tisztességről - mondta neki Longarine -, amely e világi életben az elégedettségéből fakad: hiába tartana engem mindenki tisztességes asszonynak, ha akárcsak egymagam tudnám az ellenkezőjét, a dicséret csak növelné szégyenemet, s lelkem mélyén még jobban restelkednék; ámde hiába rágalmazna a világ, ha én érezném ártatlanságomat, a rágalom elégedettségre változna; mert bizony az ember csak önmagában lehet elégedett.

- Mondjanak bármit - jegyezte meg Geburon -, nekem úgy tetszik, hogy Amador olyan tisztességes és erkölcsös lovag volt, hogy nemigen akad párja; s bár a nevek nem voltak valódiak, én úgy vélem, mégis ráismertem. De mivelhogy Parlamente nem akarta néven nevezni, nem fogom én sem. Érték be annyival, hogy ha ő az, akire gondolok, szíve nem ismert félelmet, és sosem hiányzott belőle a szerelem és a merészség.

Oisille így szólt hozzájuk:

- Úgy vélem, ez a nap olyan vidáman telt el, hogy ha így töltjük a többi is, jámbor beszédekkel mulatjuk az időt. Ám nézzék, hol áll a nap, s hallják az apátság harangját, mely már jó ideje vecsernyére hív; eddig nem szólottam, mert olyan odaadással várták a történet végét, hogy meg sem hallották a vecsernyést.

E szókat hallván, valamennyien fölemelkedtek, s megérkezvén az apátságba, ott találták a szerzeteseket, akik jó órája vártak már rájuk. Vecsernye után vacsorázni mentek, s az estén fel-felemlgették a hallott történeteket, s ki-ki kutatott az emlékezetében, hogy a második napot is olyan jól mulassák majd, mint az első. S miután még eljátszadoztak a réten, nyugovóra tértek, igen vidáman és elégedetten fejezvén be első napjukat.

VÉGE AZ ELSŐ NAPNAK

MÁSODIK NAP

A második napon ki-ki azt mondja el, ami hamarjában eszébe jut

Elöljáró beszéd

Másnap már ébredéskor elfogta őket a kívánczóság, hogy visszatérjenek arra a helyre, ahol előző napon olyan jól érezték magukat; mindegyikük kigondolta már a maga történetét, s alig várták, hogy elmondhassák. Meghallgatták Oisille asszonyság elmélkedését s a misét, ahol mindnyájan Isten segedelméért fohászkodtak, hogy kegyelmével oldja meg nyelvüket, hadd folytathassák az összejövetelt; utána ebédelni mentek, megtörtént dolgokat idézve egymás emlékezetébe.

Ebéd után pedig, hogy kipihenték magukat a szobájukban, a kijelölt órán visszamentek a rétre, ahol úgy tetszett, hogy a nap s az idő kedvez vállalkozásuknak. Amikor mindannyian elhelyezkedtek a zöld pázsit alkotta természetes ülőhelyükön, Parlamente megszólalt:

- Mivel tegnap este én fejeztem be a tizediket, illő, hogy én válasszam ki azt, aki ma elkezd. S mivel Oisille asszonyság szólott elsőnek a hölgyek közül, mint aki a legbölcsebb s legidősebb köztünk, azért most átadom a szót a legifjabbnak, azt nem mondom, hogy a legbolondabbnak, mert bizonyos vagyok benne, hogy ha mindnyájan követjük példáját, ma nem kerülünk oly későn vecsernyére, mint tegnap. Ennek okáért ma Nomerfide nyissa meg a szép szavúak sorát. Csak arra kérem, hogy ne könnyek között kezdjük el a második napot is.

- Kérnie sem kellett volna - jegyezte meg Nomerfide -; egyik útitársunk ösztönzésére olyan jól elrendeztem már a fejemben egy történetet, hogy mást el sem tudnék mondani; aki pedig elbúsul rajta, az vessen a bús természetére.

Tizenegyedik történet

A thouars-i franciskánusok házában Roncex asszonyra rájött a sürgős szükséglet, s nem nézve meg, hogy az árnyékszék ülőkéje tiszta-e, beleült a ganéj kellős közepébe, és csupa ganéj lett a segge meg a ruhája, s amikor segítségért kiáltozott, arra számítva, hogy akad valami asszony, aki letisztogatja, férfiak jöttek a szolgálatára, s ott látták csupaszon, a legszégyenletesebb állapotban, amelybe asszonyszemély csak juthat

De la Trimaille asszony házában élt egy Roncex nevű hölgy, aki egy szép napon, amikor úrnőjével a thouars-beli franciskánusok házában volt látogatóban, hirtelen sürgős szükségét érezte, hogy egy bizonyos helyre menjen, ahová nem küldheti maga helyett a szolgáját. Szólt egy la Mothe nevű fiatal lánynak, hogy kísérje el; de mivelhogy szégyellős volt és titkolózó, az említett lányt a szobában hagyta, s maga ment be az eléggé sötét árnyékszékbe, ahová az összes barátok jártak, akik ezen a helyen olyan szépen számot adtak ételükről, italukról, hogy az árnyékszék, az ülőke, az egész hely s körülötte minden tele volt Bacchus isten s Ceres istennő levével, mely megjárta a franciskánus barátok gyomrát. Szegény asszony pedig, akinek igen sürgős volt a dolga, s alig volt annyi ideje, hogy fölemelje a ruháját és ráüljön az ülőkére, szerencsétlenségére az egész árnyékszék legmocskosabb, legpiszkosabb helyére ült le. Úgy beleragadt, mint akit odaenyveztek, s szegénynek olyan csúnyán bemocskolódott a segge, ruhája és lába, hogy sem lépni, sem mozdulni nem mert, nehogy még rosszabbul járjon. Kiabálni kezdett hát, ahogy a torkán kifért:

- La Mothe, barátnőm, végem van, meggyaláztak!

Szegény lányka, ki korábban hallott már egyet s mást a franciskánus barátok rakoncátlan-kodásairól, azt hívén, hogy néhányan elrejtőzött ott benn, s erőszakot akart tenni rajta, futott, ahogyan csak bírt, s hívott mindenkit, valakit csak talált:

- Jöjjenek gyorsan, segítsenek Roncex asszonyon, a barátok csúffá akarják tenni az árnyékszéken.

Futottak is lélekszakadva, és ott találták szegény Roncex asszonyt, amint segítségért kiabál, hogy valami asszonyszemély letisztogassa. S közben teljesen lecsupasztotta a seggét, nehogy még jobban berondítsa, ha ráhúzza a ruháját. Kiáltozására összecsdültek a nemesurak, szemük elé tárult az épületes látvány, de nem találtak ott egy fia barátot sem, aki csúfot akart volna tenni rajta, hacsak a ganéjt nem, amitől ragadt a segge. Nevettek is rajta vastagon, ő meg azt sem tudta, hová bújjon szégyenletében; mert ahelyett, hogy asszonyok jöttek volna megtisztogatni, férfiak jöttek a szolgálatára, akik csupaszon találták, a legszégyenletesebb állapotban, amelybe asszonyszemély csak juthat. Amint megpillantotta őket, azt is bemocskolta, amije addig tisztán maradt, leeresztette ruháját, hogy elfödje magát, s úgy szégyenkezett a férfiak előtt, hogy azt is elfelejtette, mekkora mocskokban van. És amikor kikeveredett arról az ocsmány helyről, csupaszra kellett vetköztetni, és minden ruháját kicserélni, mielőtt elhagyta volna a kolostort. Majd felvetette a méreg, hogy La Mothe így segített rajta; hanem amikor meghallotta, hogy szegény leány sokkal rosszabbtól tartott, haragja elpárolgott, s együtt nevetett a többiekkel.

- Úgy vélem, hölgyeim, e történet se hosszú, se szomorú nem volt, s olyasmit hallottak, amit vártak.

Erre a társaság hangos nevetésben tört ki. Oisille pedig azt mondta:

- Akármilyen mocskos és ocsmány is a történet, ismerve a szereplőit, nem lehet mérgelődni rajta. Jaj de szerettem volna látni, milyen képet vágott La Mothe és az, akinek olyan hathatós segítséget vitt! De hogy ilyen hamar befejezte - mondta Nomerfide-nek -, adja át másnak a szót, aki nem végzi ily könnyűszerrel.

Nomerfide így válaszolt:

- Hogy kiköszörüljük a csorbát, Dagoucinnek adom át a szómat, ő olyan bölcs, hogy a világért se mondana bolondságot.

Dagoucin megköszönte, hogy ennyire tiszteli a józan eszét, és így kezdett szólni:

- Elmondok egy történetet, hogy megbizonyítsam, mennyire elvakítja a szerelem a legnagyobb és legtisztább szíveket is, és milyen nehéz legyőzni a gonoszságot, akár kedvezéssel, akár jutalommal.

Tizenkettedik történet

Firenze hercege, sosem találván meghallgatásra egy hölgnél, kibe szerelmes volt, a hölgy fivérének, egy nemesembernek vallotta be szerelmét, kérve segítségét, hogy juttassa húga kegyeibe: az előbb szemrehányásokkal illette, aztán színleg beleegyezett; azonban megölte az ágyában, amikor a herceg már azt hitte, hogy övé lesz az, kit megközelíthetetlennek vélt. Így megszabadítván hazáját a zsarnoktól, megmentette a maga életét s háza becsületét

Idestova tíz esztendeje egy Medici herceg uralkodott Firenze városában, ki Marguerite kisasszonyt, a Császárnak házasságon kívül született leányát vette feleségül.²⁷ De lévén Marguerite még oly zsenge korú, hogy nem lehetett vele hálania, érettebb korát várván, nagy kíméléssel bánt vele; s hogy óvja, más hölgyek szerelmét kereste a városban, éjjel látogatván őket, míg felesége aludt. Többek között beleszeretett egy igen-igen szép, okos és erényes úrhölgybe, ki húga volt egy nemesúrnak, akit a herceg úgy szeretett, mint önmagát, s akinek akkora tekintélye volt a herceg házában, hogy parancsolatját éppoly félő tisztelettel követték, akár a herceget. Szívének minden rejtett titkát megosztotta vele, s méltán mondhatták második énjének.

S látván a herceg, hogy a hölgy olyan nagyon erényes, s nem ejtheti szerét, hogy bevallja szerelmét, minek utána minden lehető megkísérelt, végül ehhez a nemesúrhoz folyamodott, kit annyira szeretett, s így szólott hozzá:

- Barátom, ha bármi dolgot ezen a világon örömet meg nem tennék kegyelmedért, nem merném bevallani vágyamat, s még kevésbé merném segítségét kérni. Ám annyira szeretem kegyelmedet, hogy ha feleségem, anyám vagy leányom élete árán kellene megmentenem az életét, inkább őket áldoznám fel, semmint hogy nyomorultul hagyjam elveszni; s hiszem, kegyelmed is hasonló módon szeret engem; s ha én, ki ura vagyok, ennyire szeretem, kegyelmed szeretete sem lehet csekélyebb. Ennek okán elárulok most egy titkot; eddig elhallgattam, azért vagyok ilyen állapotban, melynek jobbra fordulását csupán a haláltól vagy kegyelmed segítségétől várhatom.

A nemesember, meghallván ura okfejtését, s látva arcán az őszinte könnyeket, nagyon megszánta, és így szólt hozzá:

- Uram, kegyelmed tett azzá, ami vagyok; minden javam s becsületem, valamim csak van a világon, kegyelmedtől való: úgy beszélhet hozzám, mint önnön lelkéhez, s bizonyos lehet felőle, hogy mindent megteszek, mi hatalmamban áll.

Ekkor a herceg elmondta neki, hogy beleszeretett a húgába, s olyan nagy és erős a szerelme, hogy ha az ő segédelmével nem lelheti benne élvezetét, nem tudja, hogyan éljen tovább. Azt már nagyon is jól látja, hogy a hölgnél könyörgéssel vagy ajándékkal nem jut semmire. Arra kéri tehát, ha valóban úgy szereti ura életét, mint az az övét, ejtse szerét, hogy része legyen az élvezetben, amelyhez soha nem jutna hozzá nélküle. A fivér, ki többre tartotta húgát és családjá becsületét, mint a herceg kéjvágyát, kezdte korholni, kérlelvén, hogy használja fel inkább bármi másra, csak ne ily kegyetlen szolgálatra, hogy saját vérért kelljen meggyaláznia; vére, szíve s becsülete berzenkedik e szolgálat ellen. A hercegen féktelen harag lett úrrá, ujját a szájába kapta, s körmét harapdálva dühösen válaszolta:

²⁷ V. Károly császár és Marguerite de Gest lánya: Marguerite. A történetben említett események ideje: 1537. Firenze uralkodó hercege, Alessandro de Medicit, unokaöccse, Lorenzino meggyilkolta, majd Konstantinápolyba menekült, onnan két év múlva visszatért Velencébe, ahol őt is meggyilkolták.

- Nos, jól van, mivel kegyelmednél nem találok baráti szándékot, tudom, mit kell tennem.

A nemesember ismerte urának kegyetlen természetét, s ijedten mondta:

- Uram, ha úgy akarja, beszélek vele, s meghozom választát.

A herceg távozóban így szólt hozzá:

- Ahogy kegyelmed szereti az én életemet, úgy szeretem én is a kegyelmedét.

A nemesember jól megértette, mit jelentenek e szavak. Egy vagy két napig kerülte a herceget, s tépelődött, mitévő legyen. Egyszer az járt az eszében, hogy mivel tartozik urának a tőle kapott javakért és tisztségeikért; másszor családja becsületére gondolt, húga tisztességére és szüzességére: tudván tudta róla, hogy sosem egyezne bele ilyen csúfságba, hacsak ő rá nem szedi csellel, vagy nem kényszerítik erővel; ami olyan szörnyűséges dolog, hogy mind ő, mind az övéi örökre viselnék a bélyegét. Ezért kétségeit azzal zárta, hogy inkább meghal, de nem tesz ily csúfot a húgával, kinek erényessége párját ritkította Itáliában; avagy még inkább megszabadítja hazáját a zsarnoktól, ki nem átalldott volna foltot ejteni családja becsületén; abban ugyanis egészen bizonyos volt, hogy ha meg nem öli a herceget, sem saját élete, sem a családjáé nem lesz biztonságban. Ennek okán, nem szólva a dolgról sem a húgának, sem senki teremtet léleknek, elhatározta, hogy megmenti életét, s ugyanazon mód megtorolja a gyalázatot. Két nap múltán elment a herceghez, s elmondta neki, hogy addig beszélt a húga lelkére, míg az nagy nehezen bele nem egyezett, hogy kedvére tegyen, de csak akkor, ha a dolog a legnagyobb titokban marad, s fivérén kívül senki emberfia nem szerez róla tudomást.

A herceg, ki vágyva vágyott erre a hírre, könnyen lépre ment. Megölelgetvén a hírhozót, megígérte neki, hogy kívánjon bármit, teljesíteni fogja; kérte, hogy minél hamarabb kerüljön sor a találkozásra, s megállapodtak a napban. Elgondolhatják, hogy a herceggel madarat lehetett volna fogatni. S hogy közeledett a várva várt éjszaka, amelyen remélte, hogy övé lesz, kit megközelíthetetlennek vélt, jó korán visszavonult a nemesemberrel, s a lehető legszebben felcicomázta magát: sipkát vett fel, illatos inget öltött magára. És amikor már mindenki nyugovóra tért, a nemesemberrel elment a hölgy házába, ahol egy szép rendben tartott szobába vezették. A nemesember lehúzta róla éjjeli köntösét, befektette az ágyba, s így szólt hozzá:

- Nagyságos uram, most megyek, s megkeresem a hölgyet, ki bizonyos pironkodva lép majd be ebbe a szobába; ámde remélem, hogy mire megvirrad, magához édesíti.

Azzal otthagyta a herceget, és bement a szobájába, ahol csak egyik emberét találta, kihez így szólt:

- Van-e merszed velem jönni valahová, hogy bosszút álljunk a legádázabb ellenségemen?

Amaz, nem tudván, mi a szándéka, így válaszolt:

- Megyek, uram, akár maga a herceg ellen is.

A nemesember nyomban magával vitte, de úgy siettetten, hogy a pusztán kívül más fegyvert nem tudott magával vinni. Amikor a herceg hallotta, hogy visszatér, azt hívén, hogy szíve szerelmét hozza, szétnyitotta a függönyt, s feltekintett, hogy meglássa és befogadja a várva várt boldogságot; de ahelyett, hogy megpillantotta volna azt, akitől az életet remélt, a sebes halált látta közeledni csupasz kard alakjában; a nemesember kirántotta kardját, s lesújtott vele a hercegre, aki egy szál ingben volt; a hercegnek bár nem volt fegyvere, helyén volt a szíve: felült az ágyban, magához rántotta a nemesembert, s ezt kérdezte tőle:

- Hát így tartja meg ígéretét?

Látván, hogy fogán s körmén kívül más fegyvere nincsen, beleharapott a nemesember hüvelykujjába, s pusztá kézzel védekezett, míg mindketten le nem gurultak a fal mellé, az ágyközbe. A nemesember, ki nem érezte magát nagy fölényben, hívta a szolgáját; az pedig urát s a herceget oly szorosan összefonódva találta, hogy nem tudta, melyikhez nyúljon, ennek okán lábuknál fogva a szoba közepére vonszolta őket, s törével igyekezett elvágni a herceg torkát, aki védte magát, míg vére elfolyván, végképp el nem gyengült. Ekkor a nemesember és a szolgája visszavitték az ágyába, és tördöfésekkel végeztek vele. Azután behúzták a függönyt, s a holttestre rázárva az ajtót, elmentek.

S látván, hogy diadalmaskodott ádáz ellenségén, arra gondolt, hogy halálával felszabadíthatja az államot, s tökéletlen munkát végezne, ha hasonlóképpen el nem bánna a herceg öt vagy hat közeli rokonával is. S hogy ne sokat késlekedjék, azt mondta a szolgájának, menjen, sorjában keresse fel őket, s bánjon el velük úgy, mint a herceggel. A szolga azonban, ki sem vakmerő, sem bolond nem volt, így válaszolt neki:

- Úgy vélem, uram, hogy egyelőre eleget végzett, és most jobban tenné, ha saját életét mentené, ahelyett, hogy másokéra törne. Mert ha olyan nehezen végzünk mindegyikükkel, mint a herceggel, akkor a hajnal felfedi vállalkozásunkat, mielőtt befejezhetnénk, még ha ellenségeinket védtelenül találjuk is.

A nemesember, kit megfélemlített a rossz lelkiismeret, hajlott szolgája szavára, s csak őt vivén magával, ment egyenest a püspökhöz, kinek hatalma volt a városkaput megnyitgatni, s rendelkezett az őrséggel. A nemesember így beszélt hozzá:

- Ma este kaptam a hírt, hogy egyik fivérem halálán van; elbocsáttatást kértem a hercegtől, aki meg is adta; ennek okán, kérem, adasson nekem az őrséggel két jó lovat, s nyitassa meg az őrral a város kapuját.

A püspök, aki úgy tekintette kérését, mint a herceg parancsolatját, azon nyomban adott részére egy írást, melynek értelmében megnyitják előtte a kaput, s kiállítják a lovakat, úgy, ahogyan kérte. S ahelyett, hogy fivérét látogatta volna meg, egyenest Velencébe tartott, ahol kigyógyította magát a herceg harapásaiból, utána pedig Törökországba ment.

Reggel a herceg szolgái, látván, hogy uruk oly soká nem tér vissza, azt gondolták, bizonyára valami asszonyszemélynél marad el; de hogy csak nem került elő, mindenfelé keresni kezdték. Szegény hercegné, ki időközben nagyon megszerette, meghallván, hogy nem találják, nagyon aggódott érte. De hogy a nemesembert sem találták, aki a herceg kedvence volt, elmentek a házába. Vért látva az ajtaja előtt, bementek a szobájába, ahol nem volt senki, még egy szolga sem, hogy hírt adjon felőle. A vérnyomon a herceg szegény szolgái eljutottak annak a szobának az ajtajáig, ahol a herceg volt, de zárva találták; hamarosan betörték az ajtót. S látván, hogy a hely merő vér, elhúzták az ágy függönyét, s ott találták szegény testét, aludt az ágyban, örök álmát aludta. Elgondolhatják, mint jajveszékeltek szegény szolgák, kik elvitték a testet a palotájába, ahová megérkezett a püspök is, és elmondta, milyen sietséggel ment el az éjjel a nemesember, úgy téve, mintha fivéréhez menne. Ezen a nyomon világosan felismerték, hogy ő követte el a gyilkosságot. S az is bebizonyosodott, hogy szegény húga egy szót sem hallott az egészből; s ámbátor nagyon megdöbbsent a történeten, még jobban szerette fivérét, ki életét kockáztatta, hogy őt megszabadítsa ellenségétől, attól a kegyetlen hercegtől. És továbbra is tiszta és erényes életet élt, s ámbár szegény lett, mivel a házukat elkobozták, nővére is, ő is olyan becsületes és gazdag férjet talált, amilyen nem sok akad Itáliában, és attól fogva mindvégig nagy tisztelettel övezve éltek.

- Ebből láthatják, jó lesz félniök attól a kis istenfiútól, aki örömét leli benne, hogy megkínozza mind a fejedelmeket, mind a szegényeket, mind az erőseket, mind a gyengéket, s úgy elvakítja őket, hogy feledik Istent, a lelkiismeretüket s végül saját életüket. És nagyon vigyázniuk kell a fejedelmeknek s mindazoknak, akiknek hatalmuk vagyon, hogy kárára ne tegyenek a náluk kisebbeknek; mert nincsen senki, aki ne tudna ártani, ha Isten bosszút akar állni a bűnösön, és senki sem olyan hatalmas, hogy rosszat tehetne annak, akire Ő vigyáz.

A történetet nagy figyelemmel hallgatta az egész társaság, de eltérők voltak a vélemények; egyesek úgy vélekedtek, hogy a nemesember kötelességét teljesítette, amikor megvédte életét és húga tisztességét, s egyúttal megszabadította hazáját a zsarnoktól; mások, éppen ellenkezőleg, azt állították, csúnya hálátlanság volt megölnie azt, aki annyi jót tett vele, s fölemelte. A hölgyek azt erősítették, hogy jó fivér és derék hazafi volt; ezzel szemben a férfiak azt bizonygatták, hogy gonosz és áruló szolga volt; jólesett hallgatni a két oldalról felsorolt érveket. Hanem a hölgyek, amint az már szokásuk, ugyanannyit beszéltek szenvedéllyel, mint ésszel, mondván, hogy a herceg megérdemelte a halált, s aki megölte, nagy jót cselekedett. Ennek okán Dagoucin, látva, mily heves vitát indított el, így szólt hozzájuk:

- Az Isten szerelmére, hölgyeim, nehogy hajba kapjanak már elmúlt dolgon; inkább vigyázzanak, nehogy szépségük hasonló vagy még kegyetlenebb gyilkosságnak legyen okozója.

Parlamente így felelt:

- A *Könyörületet nem ismerő szép hölgy*²⁸ megtanított rá, hogy ez a kellemetes kórság senkit nem visz a halálba.

- Adná Isten, úrnőm - mondta neki Dagoucin -, hogy valamennyi hölgy e társaságban tudná, mennyire hamis ez a hiedelem! S hiszem, hogy akkor éppenséggel nem áhítoznának a könyörtelen névre, s nem akarnának hasonlóak lenni ehhez a pogány teremtéshez, aki tetsző válasz híján veszni hagyta hű hódolóját.

- Azt kívánná hát tőlünk - kérdezte Parlamente -, hogy erényünket s lelkünk tisztaságát veszélyeztetve kíméljük meg az életét annak, aki szerelmet mutat irántunk?

- Ezt nem mondom - felelte Dagoucin -, mert hiszen aki tökéletesen szeret, az még jobban félti hölgye erényét, mint maga a szeretett hölgy. Ennek okán úgy vélem, hogy a tisztességes és tetsző válasz, mely tökéletes és tisztességes barátságból fakad, csak öregbítheti az erényt, és jobbíthatja a lelkiismeretet; nem hű hódoló az, aki ennek ellenkezőjét akarja.

- Mégis mindig egy a nóta vége - ellenkezett Ennasuite -, erénnyel kezdődik, s az ellenkezőjével végződik. De ha az itt jelenlevő férfiak hajlandók elmondani az igazat s megesküdni rá, én bizvást hiszek nekik.

Hircan megesküdt, hogy a feleségén kívül minden nőtől, akit eddig szeretett, azt kívánta, hogy súlyosan vétkezzék Isten ellen. Hasonlóképpen nyilatkozott Simontault is, s még tódított rajta, mondván, hogy gyakran kívánta, bár minden nő rosszféle volna, csak a felesége nem.

Geburon így szólt hozzájuk:

- Valóban megérdemelnék, hogy kegyelmeteké is olyan legyen, amilyenek a többi kívánják; ami engem illet, eskü alatt vallom, hogy én annyira szerettem egy asszonyt, hogy inkább meghaltam volna, semmint hogy olyant tegyen értem, amiért kevésbé tisztetem. Szerelmem

²⁸ Célzás Alain Chartier francia költő (1385-1433) azonos című költeményére.

ugyanis erényére épült, ennek okán, bármily élvezetben részesített volna is, nem akartam akár csak egy foltot is látni rajta.

Saffredent elnevette magát, és így felelt rá:

- Azt hittem, Geburon, hogy felesége iránti szerelme s józan esze megóvták attól a veszedelemtől, hogy szerelembe essék, de jól látom, hogy tévedtem; mert éppen olyan szókat használ, aminőkkel a legravasabbakat is rászedjük, s amelyeket a legokosabbak is meghallgatnak. Mert ugyan melyik hölgy dugja be a fülét, ha tisztességről s erényről beszélünk neki? De ha feltárjuk előttük szívünket igaz valójában, bizony legtöbbünknek, akit addig szívesen láttak, nem lesznek hálások a hölgyek. Mi azonban ördögünket a lehető legszebb angyalnak álcázzuk, és e fedezék védelmében jól fogadnak minket, még mielőtt igaz valónkat megismernék. Olykor azzal hatjuk meg szívüket, hogy azt hiszik, az erény ösvényén járnak, amikor pedig felismerik a bűnt, már sem módjuk, sem kedvük nincs visszafordulni.

- Igazán másnak gondoltam kegyelmedet - mondta Geburon -, mint amilyennek szavaiból ítélem, s azt hittem, jobban szíveli az erényt az élvezetnél.

- Hogyan - kérdezte Saffredent -, hát lehetséges nagyobb erény, mint hogy Isten parancsolatja szerint szeressünk? Úgy vélem, sokkal dicséretesebb egy asszonyt asszonyként szeretni, semmint többeket bálványozni, mintha holmi festett képek volnának. Én szilárdan vallom, hogy jobb helyesen élni, mint visszaélni velük.

A hölgyek valamennyien Geburonnak fogták pártját, és letorkolták Saffredent-t, aki végül így szólt:

- Könnyű szívvel elállok tőle, hogy tovább szóljak erről; mivel póruul jártam a szerelemben, inkább felhagyok vele.

- Saját gonoszságának köszönje, ha póruul járt - mondta neki Longarine. - Hát akadhat tisztességes asszony, aki ily beszédek hallatán elfogadná hódolójának?

- Akik eddig beérték velem, nem cserélnének kegyelmeddel tisztességet; de hagyjuk ezt, nehogy mérgemben ártsak magamnak vagy másnak. Lássuk, kinek adja meg Dagoucin a szót.

Az pedig így szólt:

- Parlamente-nak; úgy vélem ugyanis, neki kell mindenki másnál jobban tudnia, milyen a tisztességes és tökéletes barátság.

- Mivel engem választottak, hogy elmondjam a harmadik történetet - szólt Parlamente -, elmesélem egy hölgy történetét, akihez mindig igen szoros barátság fűzött, s kinek gondolatja nem maradt rejtve előttem soha.

Tizenharmadik történet

Egy gályakapitány, ki híven szolgálta hölgységét, gyémántot küldött neki, amit a hölggy visszaküldött a feleségének, s ezzel úgy megkönnyebbítette a kapitány lelkiismeretét, hogy férj és feleség ismét jó egyetértésben egyesültek általa

A Régens Királyasszonynak,²⁹ Ferenc Király anyjának udvarában élt egy fölöttébb jámbor hölggy, ki egy hasonló érzésű nemesember felesége volt. És ámbátor ura öreg volt, ő pedig szép és ifjú, mégis úgy szolgálta s szerette, mintha a legdelibb és legifjabb férfi lenne a világon. S hogy urának sose legyen oka bosszúságra, úgy élt, mintha vele egykorú volna, kerülte a társaságot, a cicomát, a táncot s a játékot, amiket a fiatal nők kedvelni szoktak; minden örömét s üdülését Isten szolgálatában lelte. Ennek okán ura olyan nagyon szerette s úgy megbízott benne, hogy kedve szerint kormányozhatta őt és egész házáat. Történt pedig egy napon, hogy a nemesember elmondta feleségének, mennyire szeretett volna már kora ifjúságában elzarándokolni Jeruzsálembe, s tudakolta, mint vélekedik erről. Az asszony, ki mindenben csak ura kedvét kereste, így válaszolt:

- Barátom, mivel Isten nem áldott meg bennünket gyermekkel, hanem sokkal inkább földi javakkal, fordítsuk egy részét a szent zarándokútra; akár oda megyünk, akár máshová, feltett szándékom, hogy el nem hagyom kegyelmedet.

A derék ember olyan boldog volt, mintha máris a Kálvária hegyén járna.

Alighogy ezt elhatározták, egy nemesember érkezett az udvarhoz, ki gyakorta hadakozott a törökkel, s a francia királyért ostromra készült egyik városuk ellen, amiből nagy haszon származhatott a keresztyén világra. Az öreg nemesember kérdezte útja felől. S meghallván, mi szándéka vagy, tudakolta tőle, vajon útja végeztével hajlandó lenne-e útra kelni ismét Jeruzsálembe, ahová ő és felesége nagyon vágyakoznak. A kapitány nagy örömmel hallotta a jámbor szándékot, és megígérte, hogy elvezeti oda, és titokban tartja a dolgot. Az öreg alig várta már, hogy találkozzék feleségével, s elmondja neki, mint esett a dolog; az asszony uránál nem kevésbé vágyott az útra. Ez okért gyakorta szólt a kapitánnyal, ki inkább reá ügyelt, mintsem a saját szavára, és annyira beleszeretett, hogy tengeri útjairól mesélve neki, gyakran összecserélte a marseille-i kikötőt az Archipelagosszal, s ha a hajójáról akart beszélni, a lováról beszélt, éppen, mint akinek eszébe vette a szertelen rajongás; hanem az asszony úgy viselkedett, hogy a kapitány nem merte bevallani, mit érez iránta. És ez a színlelés olyan tüzet gyújtott a szívében, hogy gyakran belebetegedett; a mondott hölggy pedig nagyon aggódott érte, hiszen őbenne látta zarándokútjuk vezérlő csillagát, s olyan gyakran érdeklődött állapota felől, hogy a kapitány tudomást szerezve aggodalmáról, meggyógyult minden orvosság nélkül. Hanem akik ismerték s tudták róla, hogy inkább vakmerő és jó kedélyű fickó, semmint jámbor keresztyén, fölöttébb csodálkoztak, hogy a hölggy olyan sűrűn van vele. S látván, hogy teljességgel megváltozott, templomba jár, szent beszédet hallgat, meggyónja bűneit, kezdték gyanítani, hogy a hölggy jó indulatját akarja ezzel megnyerni, s nem állták meg, hogy ne célozgassanak rá. A kapitány pedig, félvén, hogy a hölggynek fülébe jut valami, s akkor nem láthatja többé, azt mondta a férjnek és a feleségnek, hogy a Király parancsolatjára hamarosan útra kell kelnie, de előbb még több dolgot meg akar velük beszélni; ám hogy dolga a lehető legnagyobb titokban maradjon, mások előtt nem akart szólni velük, s kérte őket, hogy csak

²⁹ Szavojai Lujza két ízben viselte a régens királyasszony címet.

akkor küldjenek érte, ha mindketten nyugovóra tértek. A nemesember jónak találta a gondolatát, minden este jó korán lefeküdt, s lefektette a feleségét is.

Amikor az egész ház nyugovóra tért, elküldtek a kapitányért, s beszélgettek a jeruzsálemi zarándokútról, miközben a jó öreg gyakran elszunnyadt nagy jámborsággal. A kapitány látta az alvó öreget az ágyban, míg ő ott ült a széken hölgye mellett, kit a világon mindennél szebbnek s erényesebbnek tartott, és szívét úgy összeszorította a félelem és a vágyakozás, hogy többször elakadt a szava. De hogy az asszony semmit észre ne vegyen, beszélni kezdett a jeruzsálemi szent helyekről, ahol fellelhetők Jézus Krisztus irántunk való nagy szeretetének bizonyosságai. És míg arról a szeretetről beszélt, a magát elrejtette, s könnyek és sóhajtozás közepette nézte hölgyét, ki mindebből semmit sem vett észre. De látván ájtatos viselkedését, szent életű embernek vélte, s kérte, mesélje el addigi életét, s hogy mint lett ily istenfélő. Ő pedig elmondta, hogy kevés pénzü nemesember létére gazdagságot s megbecsülést akarván szerezni magának, megfélemezett lelkiismeretéről, és pusztán a pénzéért feleségül vette egy közeli rokonát, aki csúnya volt és öreg, és akit nem is szeretett; s miután kicsalta minden pénzét, a tengerre szállt szerencsét próbálni, és a saját erejéből annyira vitte, hogy hírt s nevet szerzett magának. Mióta azonban megismerte őt, ki szent beszédével és jó példájával egészen átalakította életét, elhatározta, hogy ha sikerrel megtér vállalkozásából, urát és őt elviszi Jeruzsálembe, hogy legalább részben levezekelve nagy bűneit, amelyekkel már leszámolt, habár még nem elégítette meg a feleségét, de reméli, hogy hamarosan vele is kibékül. Beszéde nagyon tetszett a hölgynek, aki mindennek felett annak örvendezett, hogy ilyen embert nyert meg isten szerelmének és félelmének. S míg a nemesember el nem indult az udvarból, minden este hosszú beszélgetéseket folytattak, anélkül, hogy egyszer is merészelte volna szándékát nyilvánítani. És az asszony egy feszületet ajándékozott neki a fájdalmas Istenanyával, kérve, hogy valahányszor ránéz, reá emlékezzék.

Elérkezett az indulás ideje, s miután elbúcsúzott a férjtől, ki már nyugovóra tért, ment búcsút venni hölgyétől is, akinek szemében a tiszta barátság könnyei ültek; ez oly tűrhetlenné tette kínját, melyet nem mert bevallani, hogy szinte eszméletét veszítette, amikor istenhozzádot mondott neki, s úgy ellepte a veríték, hogy nemcsak szeméből, hanem egész testéből patakzott a könny. S így ment el némán, amin a hölgy ugyancsak megütközött, mivel soha nem látta még ehhez fogható jelét a bánatnak. Jó vélekedése azonban mit sem változott irányában, s könnyörgésekkel és fohászokkal kísérte. Egy hónap múlva, amikor egyszer a hölgy megtért a házába, egy nemesember várt rá, aki levelet hozott a kapitánytól, s kérte, hogy olyan helyen olvassa el, ahol senki nem láthatja; egyúttal elmondta neki, mint szállt hajóra nagy elszánással, hogy a Királynak tetsző dolgokat műveljen majd a keresztyénség javára; magáról meg elmondta, hogy visszatér Marseille-be, elrendezni az említett kapitány dolgait. A hölgy félrehúzódtott egy ablakmélyedésbe, kinyitotta a levelet, s a mindkét oldalán sűrűn teleírt két papírlapon az itt következő episztolát olvasta:

Szótlanul addig hordtam titkomat,
míg részem a fölismerés maradt,
hogy nincs vigasz, nincsen számomra már
egyéb, csak vallomás, vagy a halál.
E Vallomás, mely parancsomra тұrt,
és téged eddig messze elkerült,
azt gondolván, hogy egyedül vagyok,
elém toppant és arra biztatott:
hadd mutassa meg, mily hatalma van,
avagy ha nem, emésszem el magam.
S mi több: aként is tett, amint ígérte.

Beült e levél kellős közepébe,
mondván, hogy épp mert azt nem láthatom,
ki korlátlan úr a sorsomon,
kinek látása gyönyörrel teli,
fülem míg édes szavát figyeli,
- hát akkor ő, erőszakkal ha kell,
elébed szökken s nem hallgatja el
zokszóm és jajszavam, mindazt, ami
halálom lesz, mert féltem szólani.
Már úztem is a papírról legott
- mert féltem, hogy te meg sem hallgatsz -
e balga Vallomást, mely most beszélt,
ám néked szólni gyáva módra félt,
s szóltam: „dicsőbb szép csendben múlni el,
mint lenni tán szükségtelen teher
annak, kit úgy, de úgy szeret szívem,
- ha érte kell meghalnom, hát legyen!”
Ám félek is: ha én most meghalok,
nem lesz-e néki bánkódásra ok? -
Hiszen csupán csak őérte teszem,
ha örökös az egészségemen!
Ó, nem ígértem-é meg, asszonyom,
hogy ha sikerrel járok útamon,
hozzád jövök ismét, hogy férjedet
s téged e helyre elvezesselek,
melyet hódolva tisztelsz szüntelen,
hogy kérhesd Istent a Sion-hegyen?
Ha meghalok, már senki sem visz el
e helyre téged, s bánatos leszel,
amidőn majd semmivé lenni látod
szent vágyadban fogant vállalkozásod.
Hát élnem kell, hogy elvezesselek;
rövid idő múltán nálad leszek.
Halálom csak megváltás volna, ám
élnem kell érted, teérted csupán.
De csak úgy menthetem meg életem,
ha könnyítesz bánkódó szívemen,
mert néki is - akár nekem - nehéz,
kérek tehát, hogy szerelmemre nézz,
mely oly erős, oly mély, oly tiszta, áldott,
melyhez hasonlót nincs olyan, ki látott.
Mit szólsz majd, Vallomás, merész bolond?
Mit szólsz neki? - Elküldjelek-e, mondd?
Van-e erőd, mely arra fényt derítsen,
mint lángolok? Jaj, félek: annyi sincsen,
hogy ezredét csak bizonyítsd neki!
Pillantásáról tudsz-e szólani,
mely elég, hogy szívem lábához essen,
és pusztá porhüvely legyen a testem,

ha az övétől nem nyer életet?
Jaj, gyarló, vágyó Vallomás! Neked
hogyan volna hangod, hogy elmondd neki,
szeme mint tud szívet veszejteni!
Ó Vallomás, esendő, gyenge, bágyadt,
hogyan dicsérhetnéd zengését szavának!
Ha azt az egy szót szólnád legalább,
amely ajkamra oly gyakran talált,
s melyet jósága juttatott nekem,
midőn ostobán és révetegen
előtte álltam, könnyezve, midőn
éreztem, hogy e szó ajkamra jön.
Én balga! Néki hónapot s jelet
emlegettem a szerelem helyett,
északi s déli csillagról beszéltem!
Ó Vallomásom! Gyöngé vagy te, érzem,
hogyan elmondd néki: milyen volt nekem
a váratlan szerelmi gyötrelmem,
hogyan fölpanaszold kínom, bánatom!
Nincs benned annyi bátorság, tudom,
hogyan feltárd forró s mély szerelmemet.
Avagy mondd mégis: remélnem lehet?
Mert ha mindezt elmondanod teher,
hát valamely végén csak kezdjed el,
és szólj imígy: „Szava nem volt szívemnek,
mert féltem, hogy tetszésed nem nyerek meg
szerelmemmel, mit hordtam hát magamban,
s mely Isten előtt is elmondhatatlan,
mert hozzá szép erényed az alap,
mely enyhíti maró fájdalomamat.
E kincset látni kell mindenkinek,
hogyan a szívét előtte nyissa meg.
Mert ki vetné egy szerelmes szemére,
hogyan vár imádott hölgyének szívére,
hódítani vágyva azt, akiben élnek
a becsület s az összes szép erények?
S mi több: csupán csak megróni lehet,
ki ily kincset meglát s meg nem szeret.
Nos hát, amint ő megjelent nekem,
minden fölött győzött a szerelem.
S jaj, bennem az nem sedre módra dül,
s nem cicomás szépségen alapul:
Szerelmem, mit feléd áradni érzel,
nem fog kezet a hitvány szenvedéllyel,
nem élvre vár, mit sunyi mód oroz,
nem, higgy nekem: szándéka nem gonosz,
mert vágyam mélyén semmi sem lehet,
mely ellenedre várna örömet.
Pusztuljak el inkább a messzi útban,

erényedet mintsem csökkenni tudjam,
s szemérmedet, mely tested és szíved
minden időben bizton védi meg!
Akarlak úgy, mint a tökélyt szeretni,
mely valaha is volt, és soha senki
e tökélyt, amely célja és oka
szerelmemnek, ne kapja meg soha!
Mert rajtam kívül is még sokan élnek,
kiket megejtett szemérmed s erényed.
Nem vagyok olyan ember, aki könnyen
vigaszt nyer egy lángoló szívű hölgyben.
Az én szerelmem szemérmes s igaz,
mert annak tárgya, szívem hölgye az,
kit nincs isten és nincsen égi angyal,
hogy magasztaljon másmilyen szavakkal,
s ha irántam nem hevít szerelem,
úgy hát becsülj, az is jó lesz nekem,
becsülj mint szolgát, leghűségesebbet,
és az idő majd megérleli benned,
hogy nem volt más, ki hozzám fogható,
ily engedelmes, hű alattvaló.
És tőled mást ha nem is kaphatok,
- hogy szeretlek, elégedett vagyok,
s hidd el, nem kérek semmit a világon,
csupán kegyes figyelmedbe ajánlom
hű szívemet, s mi lánggal ég, a testem,
mit szerelmem oltárára helyeztem.
Hidd el, ha majd utam jól végezem,
jámbor szolgád előtted megjelen,
s ha meghalok, oly szolgát sújt halál,
akihez foghatót hölgy nem talál.
Ha a tengernek nyelne el a torka,
s elpusztulna a leghűbb szívű szolgál,
a testem ám a tengeré lehet,
de nem veheti el a szívemet,
mely immár hozzád költözött örökre,
és nincs rá mód, hogy hozzám visszajönne.
Ha megnyerném egy részét a tiédnek,
mely hordozója minden égi fénynek,
a győzelmemhez nem férhetne kétség,
s szívedre szállna minden hír s dicsőség.
Most jöjjön hát, aminek jönni kell!
A kockát én ekképp vetettem el,
s végül, hogy mindent jól megérts, neked
hadd nyújtsam által végső érvemet,
- e gyémántot. Mint hűségem, e kő
kemény, szilárd és meg nem törhető.
Könyörgök: hófehér ujjadra vedd,
szerezd meg nekem ezt az örömet!

Ó gyémánt, szólj: Egy hű szív küld neked,
ki majd veszélyes útján tetteket
halmoz tettekre, hogy miként azok,
kiknek homlokán az erény ragyog,
egy szép napon, büszkén elédbe lépve,
bejuthasson kegyeid fénykörébe.”

A hölgy elejétől a végéig elolvasta az episztolát, s annál inkább elcsodálkozott a kapitány nagy szerelmén, mivel sejtelve sem volt róla. Nézte a fekete zománcos gyűrűbe foglalt gyémánt nagy és szép csiszolatját, s igen nagy gondban volt, hogy mitévő legyen. S miután egész éjjel töprengett az episztola szavain, nagyon örült, hogy a hírvivő eltávozván, nem kellett rá válaszolnia; azt gondolta magában, hogy annak az embernek úgyszólván nehéz szolgálata van uránál, s így legalább nem nehezíti meg a dolgát a kemény válasszal, amelyre el volt szánva; elhalasztotta hát válaszát a kapitány visszatéréig. De igen nagy bajban volt a gyémánttal; nem volt ugyanis szokása, hogy idegen holmival ékeskedjék, hacsak nem urától kapta. Ennek okán, jó szándékkal eltelve, arra gondolt, felhasználja ezt a gyűrűt a kapitány lelke üdvére. Hamarsággal útnak indította egyik szolgáját, elküldte a kapitány megszorított feleségéhez, s egy tarasconi apáca nevében az alábbi levelet intézte hozzá:

„Asszonyom, férjeura itt járt, kevéssel annak előtte, hogy tengerre szállt, s miután meggyóna bűneit, s jó keresztyénhez illően magához vette az Úrnak testét, feltárta előttem bánatát, mi a lelkét nyomta, hogy nem úgy szerette kegyelmedet, mint kötelessége lett volna. S elindulásakor nagyon megkért, hogy küldjem el kegyelmednek ezt a levelet a gyémánttal; kérem, őrizze meg ura szerelméért, megbizonyosodván, hogy ha Isten ép-ségben visszasegíti, asszonynak még olyan jó dolga nem volt, mint lesz kegyelmednek; ez a kemény kő tegyen hitet érte. Kérem, foglalja imáiba, minthogy én is imámba foglalom, valameddig élek.”

Hogy bevégezte, s az apáca nevében aláírta a levelet, elküldte a kapitány feleségének. Szegény jó öregasszony, amikor meglátta az írást s a gyűrűt, kérdezni sem kell, mennyire sírt örömeiben és bánatában, hogy ennyire szereti s becsüli az ura, s hogy meg van fosztva tőle. S ezernél is többször megcsókolta a gyűrűt, könnyeivel öntözgette, áldva Istent, hogy öreg napjaira ismét feléje fordította ura szívét, holott már azt hitte, örökre elveszett számára; s köszönetet mondva az apácának, kitől ez a jó hír eredt, olyan szép választ írt neki, amilyent csak tudott, s a hírvivő sebesen megvitte úrnőjének, aki jót nevetett a levelet olvasván, s meghallván szolgája elbeszélését. S nagyon elégedett volt, hogy ily üdvös módon sikerült megszabadulnia a gyémánttól, jó egyetértésben ismét összeboronálván a férjet s a feleséget; úgy érezte, mintha egy királyságot kapott volna ajándékba.

Kis idő múltán híre jött szegény kapitány vereségének s pusztulásának: elpártoltak tőle azok, akiknek segíteniök kellett volna; a rhodosziak, ahelyett, hogy titokban tartották volna, elárulták vállalkozását; így esett, hogy megölték őt s mind akik vele partra szálltak, szám szerint nyolcvan vitézt; volt közöttük egy Jehan nevezetű nemesember, meg egy mohamedán, akit a fent mondott hölgy pénzelt, mindkettőjüket ő adta a kapitánnyal útitársul. Az első ott esett el mellette, a mohamedán azonban, tizenöt nyíllövéstől sebzetten, úszva menekült a francia gályákra. Egyedül őtőle hallották a dolog igaz történetét: egy nemesúr, akit a szegény kapitány barátjának s fegyvertársának tartott, és sietséggel elküldött a Királyhoz s Franciahon nagyuraihoz, amihelyt meglátta, hogy a mondott kapitány a szárazföldre lép, tüstént elvitorlázott a nyílt tengerre. Amikor pedig a kapitány látta, hogy vállalkozását fölfedték, s több mint négyezer pogány van ellene, vissza akart vonulni annak rendje szerint. A nemesúr azonban, akiben oly nagy volt a bizodalma, belátván, hogy halálával egymaga lesz e nagy sereg vezére,

s övé a haszon, meggyőzte a nemesembereket, hogy mindössze száz ember kedvéért nem szabad veszélybe sodorniok a Király gályáit, sem a rajtuk levő derék vitézek életét; s akikben nem volt elegendő bátorság, egy követ fűjtak vele. A mondott kapitány pedig, látván, hogy minél inkább hívja őket segítségül, annál messzebb távolodnak, visszafordult a pogányra, térdig süppedve a parti fűvényben, ahol is oly derekasan s vitézül forgatta fegyverét, mintha egymaga meggyőzhetne ennyi ellenséget, akiktől áruló bajtársa jobban félt, mint amennyire az ő győzelmét kívánta. De bármily vitézül hadakozott is, annyi nyilat lőttek belé azok, akik nem férvén testéhez, csak nyíllövésnyiről támadtak ellene, hogy jószerivel minden vére elfolyt. Ekkor a pogányok, látván az igaz keresztyének gyengülését, rájuk rontottak handzsárjaikkal; ők pedig, míg Isten óvta erejüket s életüket, védték magukat utolsó leheletükig. A kapitány magához hívta Jehant, akit úrnője adott volt vele, és a mohamedánt is, s kardját a földbe döfte, melléje térdelt, átfogta feszület gyanánt, megcsókolta, s így szólt:

- Uram, vedd magadhoz annak lelkét, ki a Te neved dicsőségére nem kímélte életét.

A Jehan nevezetű nemesember, látván, hogy e szavakkal elalél, átölelte őt is meg a kardját, melynek még szorította a markolatját, azt gondolván, hátha segíthet még rajta; azonban egy pogány hátulról elmeteszte a két combját, amire hangosan felkiáltott:

- Jöjjön, kapitány, menjünk a paradicsomba, hogy meglássuk Őt, akiért meghalunk.

S társa lett a halálban szegény kapitánynak, amiként társa volt életében is. A mohamedán, látva, hogy sem egyiken, sem másikon nem segíthet, tizenöt nyílvesszőtől sebzetten a gályák felé menekült, kérve, hogy vegyék fel, s ámbátor egymaga maradt meg nyolcvanból, az áruló bajtárs visszautasította. Ő azonban mesterien tudott úszni, s a tengerbe vetvén magát, addig gyözködött, míg föl nem vették egy kis hajóra, és egy idő múlva begyógyultak a sebei. És ettől a szegény idegentől kellett, hogy megtudják a teljes igazságot, a kapitány dicsőségére és bajtársa gyalázatára; amidőn a Király és a nemesurak ennek hírét vették, oly nagynak ítélték Isten s ember ellen való gonoszságát, hogy a halálnak semmi nemét nem találtak eléggé súlyosnak számára. Hanem amint megérkezett, hamis beszédével s nagy számú ajándékkal kivonta magát a büntetés alól, de ezen felül még megkapta annak tisztségét is, akinek szolgálnia sem lett volna méltó.

Amikor a gyászos hír eljutott az udvarba, a Régens Királyasszony erősen megsiratta, mivel nagyon becsülte a kapitányt; így tett a Király is és valamennyi nemesurak, akik ismerték. Hölgye pedig, kit mindennél jobban szeretett, meghallván ezt az iszonyú, gyászos és keresztyén halált, a neki szánt szigorú szavakat könnyre s jajveszékelésre változtatta; ura is csatlakozott hozzá, meghíúsulni látván zarándokútjuk reményét. Hogy el ne feledjem, volt ennek a hölgynek a házában egy leány, aki az életénél is jobban szeretette ezt a Jehan nevezetű nemesembert, és azon a napon, amikor a két nemesembert megölték, elmondta úrnőjének, hogy álmában megjelent előtte szíve szerelme, talpig fehérben, s búcsút vett tőle, mert kapitányával együtt a paradicsomba költözött. Ámde amikor megtudta, hogy valót álmodott, olyan jajveszékelésbe kezdett, hogy úrnője alig győzte vigasztalni. Egy idő múltán az udvar átköltözött Normandiába, innen származott a nemesember, kinek felesége tüstént jelentkezett az udvarnál, és tisztelgett a Régens Királyasszony előtt. S bemutatkozás végett ahhoz a hölgyhöz fordult, akit az ura olyan nagyon szeretett volt. Egy templomban várakozván a fogadás órájára, kezdte siratni s magasztalni urát, s egyebek között ezt mondta:

- Ó, jaj, asszonyom! Oly súlyos csapás ért, mi asszonyt csak érhet; Isten akkor vette el tőlem, amikor jobban szeretett, mint életében bármikor.

S e szavakkal megmutatta neki a gyűrűt, amelyet ujján viselt tökéletes szerelme bizonyoságaként, és patakzott a könnye; a hölgy azonban, bármint sajnálta is, alig tudta türtőztetni nevetését, amikor látta, hogy füllentéséből ilyen nagy jótétemény fakadt, és nem is vállalta, hogy bemutassa a Régens Királyasszonynak, hanem más gondjára bízta, ő pedig visszahúzódott egy kápolnába, hogy kedvére kikacagja magát.

- Azt hiszem, hölgyeim, hogy mind, aki a dolgokat hallja, csak arra vágyakozhat, bár ő is oly jó végre vinne ily nemes vállalkozást, mint a jámbor hölgy tette; mert bizony megismerné, hogy a jót tévőnek öröme a jótett. Nem is kell e hölgyet csalással vádolni, inkább dicsérjük jó eszéért, hogy jóra fordította azt, ami haszontalan volt magában.

- Csak nem azt akarja mondani - szólt közbe Nomerfide -, hogy egy kétszáz tallért érő szép gyémánt haszontalan holmi? Higgye el nekem, ha az én kezembe jut, a színét sem látták volna, sem a felesége, sem a rokonai. Kéretlen ajándék a legkedvesebb. A nemesember meghalt, senki nem tudott a dologról semmit: könnyen elkerülhette volna, hogy így megríkassa szegény öregasszonyt.

- Szavamra mondom, igaza van - erősítette meg Hircan -, vannak nők, akik nyilvánvalóan a természetük ellen cselekszenek, csupán hogy különbnek mutassák magukat a többieknek, holott jól tudjuk mindnyájan, hogy a nők kapzsisága nem ismer határt. Mindamellett, hiúságuk gyakran felülmúlja kapzsiságukat, s olyasmire készíti őket, mit szívük ellenére tesznek. És hiszem, hogy aki így átengedte azt a gyémántot, nem volt méltó, hogy viselje.

- Lassan a testtel! - szólt közbe Oisille. - Én gyanítom, hogy ki volt az; ezért, kérem, ne ítéljék meg, míg nem látták.

- Asszonyom - válaszolta Hircan -, én nem ítélem meg, de ha az a nemesember olyan derék volt, mint hallottuk, akkor a hölgynek megtiszteltetés volt, hogy ilyen hódolója van, s a gyűrűjét viselheti; de lehetséges az is, hogy szerelmére méltatlanabb valaki fogta az ujját, s azért nem ment rá az a gyűrű.

- Igazán megtarthatta volna - jegyezte meg Ennasuite -, hiszen senki nem tudott a dologról.

- Hogyan - méltatlankodott Geburon -, akik szeretnek, azoknak mindent szabad, csak meg ne tudják?

- Higgyék meg - mondta Saffredent -, gyakorta láttam: nem a bűnt büntetik, hanem az ostobaságot; a gyilkos, a tolvaj, a parázna, ha ugyanolyan ravasz, mint amilyen gonosz, sosem akad horogra, s az emberek sem szidalmazzák. De néha akkora a gonoszságuk, hogy elvakítja őket; s akkor ostobák lesznek, s úgy járnak, mint mondtam. Csak az ostobák bűnhődnek, nem a bűnösök.

- Mondjanak, amit akarnak - vetette ellen Oisille -: Isten belelát e hölgy szívébe; én úgy találom, hogy derék és becsületes módon cselekedett. Hogy ne vitatkozzunk többet erről, kérem, Parlamente, adja át valaki másnak a szót.

- Készséggel átadom Simontault-nak - mondta -, mivel e két szomorú történet után ő bizonyára olyant mesél majd, amin nem hullatjuk a könnyünket.

- Köszönöm - mondta Simontault -; kis híja, hogy kópénak nem mondott, amiért pedig nagyon megharagudtam volna; s bosszúból most meg fogom bizonyítani, hogy vannak nők, akik egyes férfiakkal szemben ideig-óráig a szende szüzet játsszák, de a végén kibújik a szög a zsákból, amint meghallják a most következő igaz történetből.

Tizennegyedik történet

Bonnivet úr, hogy bosszút álljon egy kegyetlen milánói úrhölgyön, bizalmába férkőzött egy olasz nemesnek, kit a hölgy szeretett, de szép szónál és szerelmi ígéreteknel többet nem juttatott neki. Hogy célját elérje, jó tanáccsal látta el a nemesembert, kinek is hölgye végül mindent megígért, amire olyan nagyon vágyott. A nemesember értesítette Bonnivet-t, aki lenyíratta haját, szakállát, s az övéhez hasonló ruhát öltve magára, éjjelkor elindult, hogy végrehajtsa bosszúját: aminek az lett a következése, hogy a hölgy (miután meghallotta tőle, miféle furfanggal szerezte meg magának) megfogadta neki, hogy lemond a hazájabeli férfiak barátságáról, s egyedül őhöz fog ragaszkodni

A milánói hercegségben, az idő tájt, amikor Chaulmont nagymester³⁰ volt a kormányzója, élt egy nemesúr, akit Bonnivet úrnak hívtak, s aki azóta, érdemei jutalmául, Franciaiban admirálisa lett. Milánóban az említett nagymesterrel együtt mindenki nagyon kedvelte kiválóságaiért; szívesen vett részt a multságokon, holott valamennyi hölgy egybegyűlt, akik jobb szívvel fogadták, mint valaha is bármely francia férfiút, mind szépségeért, kelleméért és szíves szaváért, mind pedig, mert az a hír járta róla, hogy fegyverforgatásban nem akad nála senki ügyesebb és bátrabb. Egy ízben, egy álarcosbálon táncba vitte a város legderekabb és legszebb hölgyét; alighogy az oboák elhallgattak, olyan ékes szavakkal mondta el neki szíve szerelmét, aminőre senki más nem volt képes. Hanem a hölgy nem maradt adós a válasszal, s hirtelen a szavába vágva elhallgattatta, és erősen bizonygatta, hogy urán kívül nem szeret mást, s nem is fog szeretni soha, s ne számíton erre semmi módon. Bonnivet azonban nem vette úgy, hogy kosarat kapott, s bőjtközépig nem hagyott fel az ostromlással. Ám a hölgy nem állt kötélnek: megmaradt amellett, hogy nem hajlandó szeretni sem őt, sem mást, hanem ő sehogy sem hitte a dolgot, látván a férj csúnya külsejét s a hölgy nagy szépségét. Elhatározta hát, hogy a színleléssel ravaszságot szegez szembe, s attól az órától felhagyott az ostrommal, s elkezdte vizslatni az életét, míg ki nem derítette, hogy szerelmes egy nagyon okos és becsületes talján nemesbe.

A szóban forgó Bonnivet úr óvatossággal és furfanggal a bizalmába férkőzött ennek a nemesembernek, ki nem fogott gyanút, ellenben úgy megkedvelte, hogy úrnője után őt szerette a legjobban ezen a világon. Bonnivet úr, hogy kicsikarja titkát, színleg megvallotta a magáét, s kérve, hogy tartsa titokban a dolgot, elmondta neki, hogy megszeretett egy hölgyet, akivel korábban nem is törődött, de most ők ketten egy szív, egy lélek. Szegény nemesember, hogy ő is megbizonyítsa iránta való szeretetét, töviről hegyire elmondotta neki, mint szerette meg a hölgyet, akin Bonnivet bosszút akart állni; és napjában egyszer összejártak ketten valamely helyen, hogy elmondják egymásnak a nap folyamán elért sikereiket; egyikük hazugságot mondott, a másik az igazat vallotta. És a nemesember megvallotta, hogy három esztendeje szereti azt a hölgyet, ámde jó szónál s szerelmi ígéreteknel többet eleddig nem nyert tőle. A mondott Bonnivet ellátta minden lehetséges jó tanáccsal, hogy célját érje; ő pedig olyan jól megfogadta, hogy néhány nap múlva a hölgy hajlandó lett mindenre, valamit csak kért tőle; csak a módját kellett megtalálni; és Bonnivet úr jó tanácsai révén hamar megtalálták azt is. Egy napon, vacsora előtt, így beszélt hozzá a nemesember:

- Uram, többel tartozom kegyelmednek, mint bárki másnak ezen a világon, hiszen jó tanácsai révén remélem, elnyerem ma éjjel, mire évek óta áhítozom.

³⁰ Charles d'Amboise, Chaumont hűbérura, XII. Lajos minisztere, 1507-től Milánó kormányzója.

- Kérlek, barátom - mondta neki Bonnivet -, mondd el vállalkozásod menetét, hadd lássam, nincsen-e benne csalárdság vagy veszedelem, s hadd szolgáljalak jó barátodként.

A nemesember elmondta neki, mit eszelt ki a hölgy: nyitva hagyatja a ház bejárati kapuját, azzal az ürüggyel, hogy egyik fivére valami kórságba esett, s óránként küldetni kell hozzá, hogy nincsen-e szüksége valamire; ilyen módon biztonsággal beljebb kerülhet a kapun, csak attól őrizkedjék, hogy a főlépcsőn menjen föl, válassza helyett a jobb oldali melléklépcsőt, s ott forduljon be az első folyosóra, ahová nyílik apósának és sógorainak minden ajtaja; s vigyázzon, a lépcső felé eső harmadik ajtót keresse meg, s ha óvatosan benyit, és zárva találja, menjen vissza, mert az azt jelenti, hogy hazajött az ura, ámbár csak két nap múlva várja; ha azonban nyitva találja, halkan lépjen be, s bátran tolja rá a reteszt, mert csak ő lesz egyedül a szobában, de mindenekelőtt el ne mulassza, hogy posztópapucsot vegyen fel, nehogy zajt üssön; és arra is vigyázzon, nehogy éjfél után kettőnél hamarább jöjjön, mivel a sógorai, akik szenvedélyes játékosok, éjjel egy óra előtt sosem térnek nyugovóra. Bonnivet így válaszolt neki:

- Eredj, barátom, az Úr vezéreljen; imádkozom Hozzá, hogy ne essék bántódásod; ha a segítségem ér valamit, mindent megteszek, ami csak erőmből telik.

A nemesember nem győzte köszönni, mondván, hogy ebben a dologban már legjobban, ha maga van; azzal ment, hogy eligazítsa a dolgát.

Bonnivet úr sem tért nyugovóra; látván, hogy ütött az óra, amikor megbosszulhatja magát a kegyetlen, jókor hazatért, s a szakállát olyan formára nyíratta, mint a nemesember: lenyíratta a haját is, hogy ha megsimítják, ne vegyék észre a különbséget. Nem feledkezett meg a posztópapucsról s a nemesemberéhez hasonló egyéb holmáról sem. S mivel az asszony apósa nagyon kedvelte, bátran odament korábban, gondolván, hogy ha észreveszik, egyenest bemegy az öregember szobájába, akivel úgymint beszéde volt. Éjfél órán bement a hölgy házába, ahol még sokan jöttek s mentek; úgy ment el közöttük, hogy senki nem ismerte fel, és bejutott a folyosóra. Megtapogatva az első két ajtót, zárva találta őket, a harmadikat azonban nem, s halkan benyitott. Mihelyt belépett a hölgy szobájába, bereteszelt, s körülnézvé látta, hogy az egész szoba köröskörül fehér atlással van bevonva, a pádimentom s a mennyezet nemkülönben, az ágynemű finom gyolcs, hattyúfehér mintázatánál elképzelni sem lehetett szebbet; és a hölgy egyedül feküdt az ágyban, haját és ingét gyöngy és drágakő borította; Bonnivet jól látta a függöny hasítékán át, ő viszont láthatlan maradt; a szobában nagy, fehér viaszgyertya égett, nappali fényességet árasztva. Nehogy az asszony felismerje, előbb is eloltotta a gyertyát, majd levetkőzött, s melléje feküdt. Az asszony pedig, azt hívén, hogy ő az, ki oly régóta szereti, forró szerelemmel fogadta. Ő azonban tudván, hogy a másik helyett cselekszik, vigyázott, hogy egy szót se ejtsen, s csak arra volt gondja, hogy véghez vigye bosszúját, azaz, hogy becsületétől és tisztaságától megfosssa, anélkül, hogy hálával telt volna el iránta a szíve. Ámde akarata s szándéka ellenére, a hölgy oly nagyon meg volt elégedve e bosszúállással, hogy úgy vélte, méltó jutalmat adott munkálkodásáért, midőn éjfél után egy órakor elérkezett a búcsúzás ideje. És ekkor Bonnivet suttogó hangon megkérdezte a hölgytől, vajon hozzá hasonlóan ő is elégedett-e vele. A hölgy, aki azt hitte, barátjával beszél, azt válaszolta, hogy elégedettségén fölül csak ámuldozott nagy szerelmén, amitől egy óra hosszat szólni sem tudott hozzá. Bonnivet ekkor hangosan felkacagott, s így szólt:

- Lám csak, hölgyem, vajon visszautasít-e máskor is, mint eddig tette?

Ő pedig, hogy szaváról és nevetéséről felismerte, haragjában és szégyenében úgy megkeseredett, hogy ezerszer rámondta: *hitvány, áruló, csalo*, s ki akart ugrani az ágyból késért, hogy megölje magát, mivel szerencsétlenül elvesztette tisztességét egy férfi miatt, akit nem szeret, s

aki bosszúból világgá kürtölheti szégyenét. Bonnivet azonban a karjába szorította, szép szóval, szelíden csitíttatta, bizonykodva, hogy ő jobban szereti, mint a másik, s megígérte, hogy eltitkolja a tisztességén esett foltot, nem kell majd szégyenkeznie. Szegény ostoba hitt neki; s meghallván tőle, hogy milyen furfanggal s mennyi fáradsággal szerezte meg magának, megesküdt neki, hogy jobban fogja szeretni a másiktól, aki nem tudta megőrizni titkát; most tudja csak - mondta -, mennyire hamisak a francia férfiakról terjesztett rágalmak: hiszen a franciák okosabbak, szívósabbak és titoktartóbbak, mint a taljánok. Ennek okán a jövőben lemond a hazájabeli férfiakról, és csak őhozzá fog ragaszkodni. Hanem arra nagyon kérte, hogy egy ideig ne mutakozzék vele nyilvános helyen vagy ünnepségen, hacsak maszkában nem; biztos benne - mondta -, hogy nagyon szégyellne magát, s viselkedése leleplezné. Bonnivet mindent megígért, s ő meg arra kérte, hogy fogadja kedvesen a barátját, ha megérkezik két óra tájban, s majd csak lassanként szakadjon el tőle. Az asszony eleinte szabódott, s ha nem szereti olyan nagyon, semmi áron nem egyezett volna bele. Búcsúzóul Bonnivet még úgy meglelégtette, hogy a hölgy legszívesebben tovább is magánál tartotta volna.

Miután fölkel és fölöltözött, kiosont a szobából, s az ajtót betámasztotta, amint találta volt. Már csaknem két óra volt; félvén, hogy összeakadhat a nemesemberrel, fölment az emeletre, ahonnan nemsokára látta, hogy jön a barátja, s bemegy a hölgy szobájába. Ekkor hazatért, hogy kipihenje fáradságait; pihent is jócskán, mivel a reggel kilenc óra még ágyban találta; ébredésekor meglátogatta a nemesember, s mindjárt elmesélte, hogy az éjjel nem járt a remélt sikerrel, mert amint belépett a szobába, hölgyét hálóköntösben, ébren találta, magas láza volt, a pulzusa hevesen vert, arca tüzelt, testéről folyt a veríték, s könyörgött neki, hogy tüstént forduljon vissza; elmondta, hogy a kínos jelenettől félvén nem merte behívni a szobalányait, pedig olyan rosszul van, hogy inkább a halálon jár az esze, mintsem a szerelmeskedésen, s szívesebben hallja Isten nevét, mint Cupidóét, azon felül bánja is, hogy hódolója ily nagy veszedelembé sodorta magát érette, kivált, hogy a földi életben már nem jutalmazhatja érte úgy, amint nemsokára bizonyosan megteheti a másvilágon. A nemesember úgy megdöbben és elszomorodott, hogy szenvedélye s öröme faggyá s bánattá változott, s tüstént elment onnét. Kora reggel, már pirkadatkor, elküldetett hozzá, hogy hírt halljon felőle, s megtudta, hogy valóban nagyon rosszul van. Míg fájdalmát panaszolta Bonnivet-nek, olyan hevesen zokogott, mintha könnyeivel a lélek is ki akarna szakadni belőle. Bonnivet a legszívesebben ugyanúgy kacagott volna, ahogy a másik zokogott, hanem azért tőle telhetően vigasztalagatta, mondván, hogy a tartós szerelem mindig lassan indul, s Ámor csak azért akadályozza, hogy később annál teljesebb legyen az élvezete. Hogy így megbeszélték a dolgot, búcsút vettek egymástól. A hölgy még az ágyat nyomta néhány napig; mihelyt visszanyerte egészségét, elbocsátotta első hódolóját, ürügyül hozván fel halálfélelmét s lelki furdalásait, és Bonnivet úrhoz ragaszkodott, kinek barátsága - szokása szerint - nem tartott tovább, mint a mezei virágok nyílása.³¹

- Úgy tetszik, hölgyeim, hogy e nemesúr csalafintaságai felérnek a hölgy álszentségével, ki hosszú ideig játszott a szendét, s végül ilyen bolondul viselkedett.

- Mondhat a nőkről, amit akar - jegyezte meg Ennasuite -, ez a nemesúr mégis nagyon gonosz tréfát űzött. Avagy úgy van rendjén, hogy azt a nőt, aki szerelmes egy férfiba, más férfi kaparintsa meg csalafintasággal?

³¹ E történet női főszereplőjét egy szép milánói nővel, senora Clericével azonosítják. Bonnivet állítólag csak azért beszélt rá I. Ferencet újabb itáliai hadjáratára, hogy Milánóban ismét találkozhasson szép szeretőjével.

- Higgyék meg - mondta Geburon -, az effajta árut csak úgy lehet vásárra vinni, ha a legtöbbet ígérő kapja meg. Nehogy azt higgyék ám, hogy akik annyira hajszoják a nőt, az irántuk való szerelemből törik magukat; önmagukat szeretik, s a maguk élvezetére cselekszenek.

- Szavamra - mondta Longarine -, hiszem, amit mond; mert hogy az igazat megvalljam, eddig valamennyi hódoló csak volt, eleinte mind az én érdekemben beszélt, csak az én életemmel, az én javammal, az én tisztességemmel törődött; a végén azonban már csak ő volt fontos, csak a maga élvezetét, a maga dicsőségét kívánta. Ennek okán az a legjobb, ha mindjárt ajtót mutatunk nekik, mihelyt kinyitják a szájukat, mert ha hagyjuk, hogy végigmondják, már nem nagy dicsőség visszautasítani őket, lévén, hogy a bűnt, ha napfényre jött, már önmagáért vissza kell utasítani.

- Eszerint az lenne a helyes - kérdezte Ennasuite -, hogy a férfiakat, mihelyt szóra nyitják a szájukat, visszautasítsuk, anélkül, hogy tudnánk, mit akarnak mondani?

Parlamente így válaszolt neki:

- A barátnőm nem így értette; hiszen tudjuk jól, hogy a nőnek a legelején nem szabad elárulnia, hogy felismerte a férfi szándékát, amikor meg vallomásra kerül a sor, úgy kell tennie, mintha nem venné komolyan; hanem amikor a férfi esküdni kezd, úgy hiszem, a női tisztesség inkább azt parancsolja, hogy eresszük útjára, mintsem hogy leszálljunk vele a völgybe.

- Eszerint azt kell hinnünk - kérdezte Nomerfide -, hogy ők csak a rosszat szeretik bennünk? Nem bűn-e így megítélni felebarátainkat?

- Hinni hihet, amit akar - mondta Oisille -; félnie azonban nagyon ajánlatos: mihelyt megpillantja a kipattanó szikrát, meneküljön a tűztől, mert az hamarabb megperzseli a szívet, mintsem a szív sejtene.

- Mondhatom, kegyetlen törvényei vannak - jegyezte meg Hircan. - Ha a nők, akikhez a szelídség illik, kegyelmed intelmeire hallgatva ilyen szigorúak lennének, akkor bizony mi is furfanggal és erőszakkal cserélnénk fel szelíd unszolásunkat.

- Úgy vélem, az a legjobb - mondta Simontault -, ha mindenki követi saját természetét. Ki-ki mutassa színlelés nélkül, hogy szeret vagy nem szeret!

- Adja Isten - szólt közbe Saffredent -, hogy ez a szabály ugyanannyi becsületet szerezzen, mint amennyi örömet okoz!

Dagoucin sem állta meg, hogy bele ne szóljon:

- Aki inkább meghalna, mintsem hogy szándéka napvilágra jöjjön, vajon mit szólna a kegyelmed szabályaihoz?

- Meghalni! - vágott közbe Hircan. - Még ezután kell megszületnie annak a jámbor lovagnak, aki hajlandó meghalni ilyen mindennapi dologért. De hagyjuk ezeket a lehetetlen beszédeket, lássuk inkább, kinek adja meg a szót Simontault.

- Longarine-nak - szólt Simontault -, mert figyeltem az imént, amikor önmagában beszélt; gondolom, felidézett egy jó történetet, s nem is szokta véka alá rejteni az igazságot, akár férfiokról, akár nőkről legyen is szó.

- Ha már ilyen igazmondónak tart - válaszolta Longarine -, elmesélek egy történetet, amely ugyan nem zengi annyira a nők dicséretét, mint én szeretném, de azért kitűnik belőle, hogy nők is akadnak olyan bátrak, eszesek és csalfafinták, mint férfiak. Ha pedig történetem egy kissé hosszúra nyúlik, legyenek türelemmel.

Tizenötödik történet

Ferenc Király udvarának egyik egyszerű nemesembere a Király kegyelméből feleségül vett egy dúsgazdag nőt, akivel azonban vajmi keveset törődött, részint zsenge fiatalsága miatt, részint meg, mivel másnak adta szívét; az asszony, miután minden módon igyekezett a kedvében járni, haragjában s elkeseredésében elhatározta, hogy másutt keres vigasztalást az urától szenvedett megaláztatásért

Első Ferenc Király udvarában élt egy nemesember, akit olyan közletről ismerék, hogy inkább nem árulom el a nevét. Szegény volt, nem lévén még ötszáz ezüst járandósága sem, ámde számos kiválóságaiért a Király olyannyira kedvelte, hogy feleségül adott hozzá egy gazdag nőt, aki egy főúrnak is díszére vált volna. De mivel a hölgy még igen zsenge korú volt, megkérte az udvar egyik nagyasszonyát, hogy tartsa maga mellett; amit az szíves-örömmel megtett. Ez a nemesember pedig olyan derék, daliás és minden kellemmel ékes volt, hogy az udvar valamennyi hölgye majd elepedt érte. Kiváltképpen egyikük, akit a Király is nagyon kedvelt, de aki nem volt sem olyan fiatal, sem olyan szép, mint a felesége. De mivelhogy igen nagyon szerette, úgy elhanyagolta miatta a feleségét, hogy egy évben alig hált vele egy éjszakát. És amit az asszony még keservesebben viselt el, sosem szólott hozzá, s jelét sem adta szeretetének. S bár dúskált javaiban, feleségének oly csekély részt juttatott, hogy még öltözködni sem tudott illő módon s kedve szerint. A nagyasszony, ki pártfogásába vette, gyakorta korholta is a nemesembert, mondván:

- Kegyelmednek szép, gazdag és jó házból való felesége van, s mégis oly kevésbé törődik vele, mintha mindennek éppen az ellenkezője volna; zsenge korú, szinte gyermek lévén, eddig még csak tűrte a dolgot, de tartok tőle, hogy ha egy napon felismeri, hogy felnött és megszépült, s ha tükre vagy egy férfiember - ki kegyelmedet nem szíveli - fölfedi előtte eddig oly kevésre becsült szépségét, mérgében olyasmire vetemedik, amire - ha kegyelmed jól bánik vele - még gondolni sem mert volna.

A nemesember, ki másnak adta a szívét, ügyet sem vetett erre a beszédre, s ez intelmek ellenére is folytatta addigi életét. Ámde két vagy három esztendő múltán feleségéből olyan csodálatosan szép asszony lett, hogy nem akadt párja szerte az országban, s az a hír járta, hogy az udvarban sincsen senki szebb nála. S minél inkább érezte, hogy szeretetre méltó, annál jobban bántódott, hogy ura elhanyagolja: végül úgy elkeseredett, hogy pártfogója vigasztalása nélkül valósággal kétségbeesett volna. S miután minden lehető módon próbálta megnyerni ura tetszését, végül arra gondolt, lehetetlen, hogy ilyen nagy szerelem láttán ura ne szeresse, hacsak más személy nem tölti be gondolatját; s nagy vigyázatossággal addig járt a nyomában, míg fel nem fedezte az igazságot: ura minden éjszaka másutt foglalatzkodott, megfelekezvén lelke üdvösségéről s asszonyáról.

És miután bizonyosságot nyert ura életmódjáról, nagy bűnnek eresztette a fejét, csak feketében járt, és nem ment többé olyan helyre, ahol tréfa járta. Pártfogója, ki észrevette ezt, minden tőle telhetőt elkövetett, hogy eltérítse szándékától, de hiába. Ura pedig, bár gyakran figyelmeztették, inkább gúnyolódott rajta, semhogy orvosolni akarta volna baját. Tudják, hölgyeim, hogy amiként a nagy öröm sírással végződik, azonképpen a nagy bánatra meg öröm derül. Így esett, hogy egy napon, egy nagyúr, pártfogójának közeli atyjafia, aki gyakran járt hozzá látogatóba, meghallván, milyen méltatlan módon bánik vele az ura, annyira megszánta, hogy meg akarta vigasztalni; s beszélgetvén vele, olyan szépnek, okosnak és erényesnek találta, hogy máris sokkal inkább áhítozott a kegyeire, mintsem hogy az uráról beszélgesse vele, hacsak azért nem, hogy bebizonyítsa neki, mennyire nem méltó a szerelmére.

A hölgy pedig, látván, hogy az, kinek szeretnie kellene, elhanyagolja, másfelől meg e daliás herceg szereti és kényezteti, fölöttébb boldog volt, hogy megnyerte jó indulatját. És ámbátor mindig nagy igyekezettel óvta tisztességét, mégis nagy öröm töltötte el, hogy beszélhet vele, s örült, hogy az szereti és becsüli, hiszen valósággal szomjúhozott a szeretetre. Így tartott egy darabig ez a barátság, mígnem tudomására jutott a Királynak, ki igencsak kedvelte a nemesembert, s el nem tűrte volna, hogy bárki is megszegyenítse vagy kedve ellenére cselekedjék. Ennek okán nyomatékkal kérte a herceget, hogy verje ki fejéből az asszonyt, ha nem akarja magára vonni haragját. A herceg pedig, ki a Király jó indulatját a világ valamennyi hölgyénél többre tartotta, megfogadta, hogy az iránta való szeretetből felhagy a dologgal, s még aznap este búcsút mond hölgyének. Így is tett, mihelyt meghallotta, hogy az asszony megtér a házába, ahol a nemesember is vele lakott, a fölötté levő szobában. Este, amikor a nemesember az ablakában állt, meglátta, hogy a herceg bemegy a felesége szobájába, amely az övé alatt volt; a herceg jól látta őt, de mégis bement. S búcsút mondván hölgyének, kibén nyiladozott a szerelem, okul egyedül a Király parancsolatját hozta fel.

Sűrű könnyhullatás és bánkódás után, mely éjfél után egy óráig tartott, a hölgy végül ezt mondta neki:

- Dicsérem Istent, uram, hogy eltérítette kegyelmedet szándékától, mely olyannyira csekély s erőtlen volt, hogy az emberek parancsolatja szerint ím letett róla. Én azonban nem kértem engedélyt sem pártfogómtól, sem uramtól, sem jómagamtól, hogy kegyelmedet szeressem; Ámor, kegyelmed szépségével és becsületességével felfegyverezve, annyira erőt vett rajtam, hogy rajta kívül nem volt sem Istenem, sem Királyom. De mivel kegyelmed szíve nem telt el annyira szerelemmel, hogy a félelem számára hely ne maradt volna benne, nem is lehet tökéletes barát, tökéletlent pedig én nem akarok szeretni tökéletes szerelemmel, amint az szándékomban volt. Ezért hát, Isten áldja, nagyúr, félelme nem méltó őszinte barátságomra!

A nagyúr könnyek közt távozott, s visszafordulván, az ablakban megint meglátta a férjet, ki bemenni és kijönni is látta. Ennek okáért másnap elmondta neki, mi végett járt a feleségénél, s hogy mit parancsolt neki a Király; a nemesember nagyon elégedett volt, s köszönetet mondott érte a Királynak. Látván azonban, hogy a felesége napról napra szebb lesz, míg maga öregszik és egyre csúnyul, kezdett másként viselkedni, s mind inkább azt a szerepet játszotta, amelyre hosszú ideig a feleségét kárhoztatta; többször kereste a társaságát, mint annak előtte, és vigyázta minden lépését. Az asszony azonban, minél inkább üldözte az ura, annál inkább kerülte, hogy legalább részben megfizessen a tőle elszenvedett bánatmakért. S hogy ne kelljen máris lemondania az örömről, melyet a nyiladozó szerelem nyújtott számára, összeszövetkezett egy ifjú nemessel, aki olyan daliás, ékes szavú és kellemmel teljes volt, hogy az udvarban minden hölgy szerelmes volt belé. Elpanaszolván neki, milyen méltatlanul bánt vele az ura, szánalmat ébresztett benne maga iránt, s a nemesember meg is tett mindent vigasztalására. Ő pedig, hogy kárpótolja magát a hercegért, aki elhagyta, heves szerelemre gyulladt e nemesifjú iránt, s feledve minden bánatát, csupán arra volt gondja, hogy ügyesen szövögesse szerelmét. S ez olyan jól sikerült, hogy pártfogója soha semmit nem vett észre, mivel az ő jelenlétében sosem váltott szót a kedvesével. Ha pedig valami mondandója volt számára, fölkereste az udvarhölgyeket, köztük azt a hölgyet, akit ura állítólag olyan nagyon szeretett.

Egy este, vacsora után, sötétedéskor, hölgyünk elszökött hazulról, még kísérőt sem vitt magával, s belépett a hölgyek termébe; ott találkozott az ifjúval, kit önmagánál is jobban szeretett, letelepedett melléje, s az asztalra könyökölve beszélgettek egymással, úgy téve, mintha egy könyvbe mélyednének. Hanem a férj megbízott valakit az asszony őrizetével, s az most jelentette neki, hová ment a felesége; a férj pedig, okos ember lévén, észrevétlen odament nagy hamarsággal. Mihelyt belépett a terembe, meglátta feleségét, ki a könyvbe

mélyedt, azonban úgy tett, mintha nem látná, s a terem másik végén levő hölgyekkel kezdett beszélgetni. Szegény asszony pedig, látván, hogy ura együtt találta a barátjával, akivel az ő jelenlétében eddig sosem váltott szót, úgy megrémült, hogy elvesztette józan eszét, s nem tudván átlépni a lócán, felugrott az asztal tetejére, úgy menekült el onnét, mintha az ura meztelen karddal vette volna üzőbe; egyenest pártfogójához futott, ki akkor tért nyugovóra.

Amint levetkőzött és aludni indult, egyik szolgálója jött jelenteni, hogy ura hívja. Amire kereken megmondta, hogy nem megy, mivel az ura olyan félelmetesen szigorú, hogy bizonyára rosszat forral ellene. Hanem végül mégiscsak elment, nehogy még rosszabb következzen. Az ura, míg ágyban nem voltak, nem szólt egy szót sem. Az asszony azonban, ki nem volt olyan gyakorlott a tettetésben, sírva fakadt. S amikor ura tudakolta, miért sír, azt válaszolta, fél, hogy haragszik rá, amiért együtt olvasott a nemesemberrel. A férje nyomban ráfelelte, hogy ő sosem tiltotta meg neki, hogy szóba álljon a férfiakkal, s abban nem lát semmi rosszat, hogy beszélt vele, azt ellenben rosszallja, hogy úgy menekült előle, mint aki bűnös dolgot cselekedett; mint mondta, csupán futásából jött rá, hogy a felesége szereti azt a nemesembert. Ez okból megtiltotta neki, hogy még egyszer akár nyilvánosan, akár titokban szót váltson vele, s megfenyegette, hogy első alkalommal, ha vele látja, irgalmatlanul megöli. A felesége nem tiltakozott, arra gondolván, hogy még egyszer nem lesz ilyen ostoba. Ámde úgy áll a dolog, hogy minél inkább tiltva van az, amire vágyunk, annál erősebben kívánjuk; ez a szegény asszony is csakhamar megfélemedezett ura fenyegetéseiről és saját fogadkozásairól; mert még aznap este, hogy más hölgyekkel s kíséreeivel egy másik szobába tért vissza aludni, üzent a nemesemberért, hogy még azon az éjszakán látogassa meg. Azonban a férj, kit nem hagyott nyugodni a féltékenység, köpenyt kerített magára, s maga mellé vett egy inast, mert azt hallotta, hogy a vetélytársa is így jár el hazulról éjszaka, és bekopogtatott a felesége ajtaján. Az asszony, aki mindenki másra inkább számított, mint az urára, maga kelt föl, felhúzta prémmel bélelt csizmáját, és magára kapva köpenyét, mely ott volt az ágya mellett; látva, hogy a vele levő három vagy négy asszony nyugodtan alszik, kiosont a szobájából, s ment egyenest az ajtóhoz, ahol kopogtattak. Megkérdezte, ki az, mire a szeretett férfi nevét hallotta válaszul; ámde, hogy megbizonyosodjék, kinyitotta a kukucskálót s kiszólt:

- Ha valóban az, akinek mondja magát, nyújtsa be a kezét, s bizonynal felismerem.

De ura kezét érintvén, nyomban ráismert, s becsapva a kukucskálót, felkiáltott:

- Jaj, ez az uram keze!

Az pedig nagy haraggal válaszolta:

- Igen, ez az a kéz, amely beteljesíti az ígéretet; ennek okán, ne késlekedjék, ha hívatom.

Így szólván, visszatért a szobájába; az asszony is visszament a magáéba, de inkább holt volt, mint eleven, és így kiáltott az asszonyokra:

- Ébredjetek, kedveseim; túlságosan mélyen aludtatok a kedvemért; azt hittem, benneteket vezetlek félre, s közben magam csalatkoztam elsőnek.

Azzal eszméletlenül esett össze a szoba közepén. Szegény asszonyok fölriadtak a kiáltására, s nagy döbbenettel látták, hogy úrnőjük szinte halva fekszik a földön, hallották szavait, s nem tudván, mitévők legyenek, gyógyszerért futottak, hogy életre keltsék. Mihelyt visszatért a szava, így szólt hozzájuk:

- A legszerencsétlenebb teremtest látjátok ma, kedveseim, akit valaha hátán hordott a föld!

És elmesélte nekik, milyen szerencsétlenül járt, kérve segítségüket, mivel úgy vélte, halálos veszedelemben forog.

S míg próbálták bátorítani, jött urának inasa az üzenettel, hogy tüstént menjen hozzá. Az asszony belekapaszkodott két szolgálójába, jajveszékelt és zokogott, s könyörgött nekik, hogy ne hagyják, mert a biztos halálba megy. Az inas azonban bizonygatta, hogy nem úgy van, s életére esküdözött, hogy nem esik bántódása. Az asszony pedig, látván, hogy értelmetlen az ellenállás, a szegény szolgálka karjába vetette magát, s így kiáltott:

- Ha meg kell lennie, vidd e szerencsétlen testet a halálba!

És az inas úgy vitte az aggodalomtól félig eszméletlen asszonyt ura lakosztályába; ott az asszony ura lába elé borult, és így beszélt:

- Uram, könyörüljön rajtam, esküszöm az élő Istenre, hogy a színtiszta igazat fogom vallani.

A férje pedig nagy haraggal mondta:

- Isten a tanúm, hogy azt fogja vallani!

Azzal kizavarta az embereit. És mivel jól tudta, hogy a felesége mélyen vallásos, arra gondolt, hogy a Feszületre nem mer majd hamisan esküdni: behozatott hát egy igen szép Feszületet, mely ott volt a házában; és amikor magukra maradtak, megeskette, hogy minden kérdésére igaz választ ad. Az asszony pedig, hogy túl volt első halálfélelmén, újra felbátorodott, s elhatározta, hogy halála előtt nem titkolja el az igazságot, de nem mond semmi olyat, amitől a nemesembernek, akit szeret, bármi bántódása esnék. S miután meghallgatta minden kérdését, így válaszolt neki:

- Sem mentegetni, sem kisebbíteni nem akarom a nemesember iránt érzett szerelmemet, amire kegyelmed gyanakszik, amúgy sem hinné, s nem is hihetné el, kivált az után, amit ma megtapasztalt; de azt el kell mondanom, mi indított e szerelemre. Tudja meg, uram, asszony még nem szerette úgy férjét, mint én kegyelmedet; s mióta felesége lettem, mind ez óráig, szívem más iránt nem gerjedt szerelemre. Jól tudja, hogy gyermek voltam még, amidőn szüleim kegyelmednél gazdagabb és előkelőbb házból való személyhez akartak adni, de nem tudtak rábírní az órától fogva, hogy kegyelmeddel először szót váltottam; minden igyekezetük hiábavaló volt: én szilárdan kitarítottam kegyelmed mellett, nem tekintettem szegénységét, s nem hajlottam fenyegetéseikre. Kegyelmed is tudja, hogyan bánt velem mindmáig, mifajta szeretetben s becsülésben részesített; ezen annyit bánkódtam és búslakodtam, hogy ama hölgy bátorítása nélkül, akit pártfogómul rendelt, elvesztettem volna minden reménységem. Végül azonban, látván, hogy felnőttem, s kegyelmeden kívül mindenki becsüli szépségemet, olyan erősen átéreztem bánásmódjának igaztalanságát, hogy szerelmem gyűlöletre fordult, s engedelmesség helyett bosszúra vágytam. E reménytelen helyzetben talált egy herceg, ki, hogy inkább a Királynak engedelmeskedjek, mintsem a szerelemnek, azon az órán hagyott magamra, amelyen úgy éreztem, hogy a tiszta szerelem megvigasztal minden szenvedésemért. S őutána találtam rá a másokra, kinek kérnie sem kellett; szépsége, becsületessége, kelleme s erényei méltóvá tették rá, hogy minden tisztességes asszony keresse s kívánja a társaságát. Az én kívánságomra, s nem önmagától, olyan tisztességes szerelemmel szeretett, hogy soha életében nem akart tőlem semmi olyat, amit tisztességgel teljesíteni ne lehetett volna. S ámbár az, hogy kegyelmedet csak igen csekély indítékom volt szeretni, mentséget adna hűtlenségemre, csak Isten iránt érzett szeretetem s tisztességemhez való ragaszkodásom óvott meg attól, hogy olyasmit ne cselekedjek, amit meggyónnom vagy szégyellnem kellene. Nem akarom tagadni, hogy amily sűrűn csak tettem, beszélgettem vele egy ruhás szobában, mintha imádkozni járnék oda; mert soha senkinek, sem asszonynak, sem férfiembernek nem szóltam a dolgról. Azt sem akarom tagadni, hogy amikor ezen a titkos és minden gyanún felül álló helyen voltam vele, sokkal jobb szívvel csókoltam meg, mint kegyelmedet. De Isten soha meg ne bocsássa semmi bűnömet, ha közöttünk ennél nagyobb bizalmasság volt; sem ő nem akart

rábírni ilyesmire, sem az én szívem nem vágyott rá; olyan boldog voltam, ha csak láttam őt, hogy úgy éreztem, ennél nagyobb öröm nincs a világon. És kegyelmed, uram, ki bajomnak egyedüli okozója, most bosszút akarna állni életmódomért, amelyben hosszú időn át önmaga adott nekem példát, holott a saját élete tisztesség és lelkiismeret nélkül való? Hiszen tudja, s én is jól tudom, hogy akit szeret, nem éri be azzal, amit Isten és az ész parancsol. És ámbátor az emberi törvények súlyosan megbélyegzik az asszonyt, ki urán kívül más szeret, mégis úgy igaz, hogy Isten törvénye nem tesz kivételt a férjekkel sem, akik feleségükön kívül más nőt szeretnek. Ha pedig mérlegre kell tennünk kettőnk vétékét: kegyelmed bölcs, tapasztalt és elég idős hozzá, hogy megismerje s elkerülje a rosszat, ellenben én fiatal vagyok, s nincsen tapasztalásom a szerelem erejéről és hatalmáról. Kegyelmednek olyan felesége van, aki kedvében jár, becsüli és jobban szereti saját életénél; nekem pedig olyan uram van, aki kerül, gyűlöl és kevesebbre tart, mint a cselédlányát. Kegyelmed szeret egy koros, elhízott s nálam sokkal kevésbé szép nőt; én pedig szeretek egy nemesembert, ki fiatalabb, szebb és szeretetre méltóbb kegyelmednél. Kegyelmed szereti legigazabb barátjának feleségét és hűbérurának kedvesét, megsértve ezáltal részint a barátságot, részint a tiszteletet, amellyel mindkettőjüknek tartozik; én pedig szeretek egy nemesembert, kit semmi sem köt, hacsak nem az irántam való szerelem. Ítéljen hát elfogultság nélkül, melyikünk érdemel inkább büntetést vagy bocsánatot; kegyelmed-e, kit bölcs és tapasztalt embernek tartanak, s aki minden ok nélkül ily csúnyán rászedett nemcsak engem, hanem a Királyt is, akihez oly erős kötelék fűzi; avagy pedig én-e, fiatal és tapasztalatlan, akit kegyelmed megvet és nem becsül, s akit szeret Francia hon legszebb és legderekabb nemesembere, akibe én bánatomban beleszerettem, látván, hogy kegyelmedtől nem várhatok szerelmet.

Meghallva ezeket az igazsággal teljes szavakat, s látva felesége szép arcán a magabízó és merész bájt, melyből látszott, hogy cseppet sem fél a nem érdemelt büntetéstől, a férj úgy meghökkent és elcsodálkozott, hogy szinte elakadt a szava, s mindössze annyit válaszolt, hogy férfinak és nőnek nem egyforma a becsülete. Mivel azonban az asszony megesküdü, hogy közte és a szeretett férfiú között egyéb nem történt, elhatározta, hogy beéri ennyivel, s jobban nem bünteti; feltéve, ha ő sem esik vissza bűnébe, s mindketten elfeledik, ami elmúlt; az asszony megfogadta, s jó egyetértésben aludni tértek.

Másnap reggel jött egy öregasszony, ki nagyon aggódott úrnője életéért, és kérdezte:

- Nos, úrnőm, hogy van?

Ő pedig nevetve válaszolta:

- Hidd el, kedveském, az én uram a legjobb ember a világon, mert hitt az esküvésemnek.

S így telt el öt vagy hat nap, és a férj olyan szigorúan őrizte a feleségét, hogy éjjel és nappal a nyomában járt. De akárhogy vigyázta is, az asszony mégis szerét ejtette, hogy egy igen sötét és gyanús helyen szót váltson kedvesével. Azonban olyan nagy titokban tartotta a dolgot, hogy teremtett lélek fel nem fedezhette az igazságot. Csak az egyik inas árult el annyit, hogy a hölgy pártfogójának a szobája alatt, egy istállóban, együtt látott egy nemesurat meg egy asszonyszemélyt. A férj nyomban gyanút fogott, s legott elhatározta, hogy végez a nemesemberrel; egybegyűjtötte számos rokonát és barátját, hogy megöljék, ha előtalálják; hanem a legtekintélyesebb atyjafia igen nagy barátságban volt ezzel a nemesemberrel, akit halálra kerestetett, s így ahelyett, hogy rátört volna, elárulta neki, mit forralnak ellene; az pedig olyan nagy kegyben állt az udvarnál, és olyan erős kísérettel vette körül magát, hogy cseppet sem félt ellensége haragjától; ez okból nem is akadtak rá. Egy ízben azonban elment a templomba, hogy beszéljen kedvesének pártfogójával, aki mit sem tudott a történetekről; öelötte ugyanis még sosem beszéltek együtt. A nemesember elmondta neki, hogy a férj gyanakszik rá, és

rosszat forral ellene, s hogy ő bár ártatlan, elhatározta, hogy hosszú útra kél, mígnem elcsitul a sok szóbeszéd, mely hovatovább nagyon hangos lesz. A hercegnő, kedvesének pártfogója, igencsak elcsodálkozott ezen a beszéden, s erősen bizonygatta, hogy a férj oktanul féltékenykedik erre a derék teremtésre, akit maga is mindig erényesnek és tisztességesnek ismert. Mindamellet, a férj tekintélye kedvéért, s hogy végét vessen a hamis beszédeknek, a hercegnő is azt tanácsolta neki, hogy utazzék el egy időre, de megmondta, hogy nem hisz egy szót sem ezekből a bolondságokból és gyanúsításokból. A nemesember és a hölgy, aki szintén ott volt, nagyon örültek, hogy megmaradtak a hercegnő kegyelmében és jó indulatjában. A hercegnő azt tanácsolta a nemesembernek, hogy elutazása előtt beszéljen a férjjel; az pedig tanácsa szerint tett. Egy folyosón találkozott vele a Király szobája mellett, s igen határozott arkifejezéssel, de a méltóságának kijáró tisztelettel így beszélt hozzá:

- Uram, egész életemben nem volt hőbb vágyam, mint hogy kegyelmednek szolgáljak; s mindennek fejében azt kellett hallanom, hogy tegnap este halálra kerestetett. Könyörgök, uram, fontolja meg, hogy nagyobb tekintélye s hatalma van, mint nekem, ámde én is nemesember vagyok, mint kegyelmed. Nem szívesen adnám életemet holmi semmiségért. Könyörgök, gondolja meg, milyen derék asszony a felesége; ha valaki az ellenkezőjét merné állítani, én mondanám a szemébe, hogy pimaszul hazudik. Ami pedig engem illet, nem hiszem, hogy olyasmit tettem volna, ami indokolná irántam való gonosz indulatját. Ezért, ha kívánja, megmaradok szolgálatában, de ha nem, hát én is a Király híve vagyok, s beérem annyival.

A nemesember, akihez szavait intézte, bevallotta, hogy valóban gyanakodott rá, de becsületes embernek tartja, s ezért inkább keresi a barátságát, semmint a vele való ellenségeskedést; s búcsúzólul, fővegét levéve, nagy barátsággal megölelte. Elképzelték, mint vélekedtek azok, akiket előző estén még azzal bízott meg, hogy megöljék, látván a megbecsülésnek s a barátságnak ily nyilvánvaló jeleit; ki-ki másként magyarázta a dolgot. A nemesember pedig útra kelt; mivel azonban pénz dolgában nem állt olyan jól, mint szépségben, hölgye nekiadta háromezer tallért érő gyűrűjét, amelyet az urától kapott; ezt elzalogosította ezerötszáz tallérért.

Nem sokkal azután, hogy eltávozott, a férj arra kérte felesége pártfogóját, a hercegnőt, hogy egy kis időre engedje el a feleségét, akit el akar küldeni egyik nővéréhez. A hölgy fölöttébb különösnek találta a dolgot; s addig-addig unszolta, hogy mondja el az igazi okát, míg az félig-meddig szint vallott. Miután a fiatal asszony búcsút vett pártfogójától és az egész udvartól, nem hullatva könnyét, s nem mutatva bosszúságát, elment oda, ahová az ura küldte, egy nemesember kíséretében, akinek erősen megparancsolták, hogy tartsa szemmel; de kiváltképpen szót ne váltson valahogy útközben a kedvesével, kire még mindig gyanakodtak. Az asszony pedig, ki tudott a parancsról, mindennap rájuk ijesztett, s csúfolta őket, hogy hanyagul őrzik. Egyik napon is, hogy elindultak a szállásukról, találkozott egy lovon ülő franciskánus baráttal, s hogy maga is lóháton volt, melléje szegődött, és vele maradt ebéd utántól egészen a vacsora idejéig. És amikor már csak egy negyed mérföldnyire jártak a szállástól, ezt mondta neki:

- Atyám, a ma délután adott lelki vigasztalásért fogadja el tőlem ezt a két tallért, papírba csavartam, mivel tudom, hogy nem szabad érintenie; csak arra kérem, hogy mihelyt elváltunk, vágjon keresztül az úton, s vigyázzon, hogy az idevalósiak meg ne lássák. Javára mondom, amit mondok, s mert hálára kötelezett.

A franciskánus nagyon megörült a két tallérnak, és sebes vágatással ellovagolt toronyiránt. Amikor már elég messzire járt, a hölgy fennhangon így szólt az embereihez:

- Derék szolgák vagytok mindahányan, s nagy gonddal vigyáztatok rám, ha az, akit olyan nagyon a figyelmetekbe ajánlottak, ma egész nap beszélhetett velem, s ti eltűrtétek! Rászolgáltatok, hogy a gazdátok, aki annyira megbízik bennetek, botütésben adja ki a béréteket.

Mihelyt ezt meghallotta az őrzésével megbízott nemesember, mérgében válaszolni sem tudott, csak megsarkantyúzta a lovát, s magához kiáltva két emberét, a franciskánus után rúgtatott, aki látván, hogy jönnek, menekült, ahogyan csak bírt, de mivel amazoknak jobb lovuk volt, hamarosan elcsípték szegény fejét. Nem tudván, mit akarnak tőle, hangosan kegyelemért kiáltott, s lekapta sapkáját, hogy fedetlen fővel még alázatosabban rimánkodhasson; ekkor felismerték, hogy nem ez az, akit keresnek, s hogy úrnőjük csúful rászedte őket; de az még csak akkor csúfolta ki őket igazán, amikor visszatértek.

- S még ilyen emberekre bízzák egy hölgy őrizetét - mondta nekik -; először hagyják, hogy szóba ereszkedjék bárki emberfiával, aztán meg hitelt adván szavának meg akarják csúfolni Isten szolgáját!

Efféle gúnyolódások közepette ment el oda, ahová férje rendelte, s ahol két szép nővére s egyiküknek férje igen alávaló helyzetben tartották. Ezenközben az ura megtudta, hogy ezerötszáz tallérért elzalogosították a gyűrűjét, és nagyon megszorodott; hogy megmentse a felesége becsületét, és visszaszerezze a gyűrűt, üzent neki a nővéreivel, hogy váltsa ki, ő megfizeti az ezerötszáz tallért. Az asszony nem nagyon törődött a gyűrűvel, hiszen a pénz már a kedveséé volt; megírta a kedvesének, hogy az ura vissza akarja váltatni vele a gyűrűt, s nehogy azt találja hinni, hogy megkevesbedett az iránta való jó indulatja, küld neki egy gyémántot, melyet pártfogójától kapott; ezt a gyémántot jobban szerette valamennyi gyűrűjénél. A nemesember készségesen visszaküldte neki a kereskedő záloglevelét, s örült a szerencsájének: megmaradt az ezerötszáz tallérja, kapott egy gyémántot, s megbizonyosodott kedvese jó indulatjáról, ámbár míg ura élt, csak írásban tudott szót váltani vele. A férj halála után pedig, mivel számított rá, hogy úgy látja viszont, ahogy hölgye megígérte, minden szándékával azon volt, hogy feleségül vegye; kiderült azonban, hogy hosszú távolléte alatt az asszony más társat kerített magának, akit jobban kedvelt nála; ezen úgy elbúsult, hogy kerülván a nők társaságát, hajszolta a veszedelmeket, s ifjúkorában nagy tisztelettől övezve fejezte be életét.

- Íme, hölgyeim, nemünket nem kímélve igyekeztem megbizonyítani a férjeknek, akik az asszonyokat gyakran nagylelkűnek vélik, hogy inkább a bosszú vágya, semmint a szerelmi bánat tüzei őket; az is, kiről a történet szól, sokáig ellenállt, de végül legyőzte a kétségbeesés. Ezt pedig tisztességes asszony nem engedheti meg; bármint legyen is, nincsen mentség a vétkes tette. Minél több alkalma nyílik rá, annál erényesebbnek kell lennie, s a rossznak jóval állnia ellent, nem pedig rosszal viszonzni a rosszat; annál is inkább, mivel a rossz, amit másnak vélünk tenni, gyakran reánk hull vissza. Boldogok azok, akikben az isteni erényesség szűziességben, szelídségben, türelemben és béketűrésben nyilvánul meg!

Hircan így szólt:

- Nekem úgy tetszik, Longarine, hogy ez a hölgy, kiről beszélt, inkább a haragtól, semmint a szerelemtől vezettette magát, mert ha úgy szerette volna azt a nemesembert, amint mutatta, nem hagyta volna el egy másikért; és az elbeszélés nyomán méltán lehet őt méregzsáknak, bosszúállónak, megátalkodottnak és ingatagnak mondani.

- Mondjon róla, amit akar - szólt rá Ennasuite Hircanra -, de azt el nem tudja képzelni, milyen iszonyatos az, ha szeret az ember, és nem szeretik viszont.

- Az igaz - válaszolta Hircan -, hogy ezt még nem próbáltam ki, mert ha velem csak egy csöppet is barátságtalanul bánnak, én azon nyomban faképnél hagyom a hölgyet s vele a szerelmet.

- Kegyelmed könnyen megteszi - mondta Parlamente -, mert csak a saját gyönyörűségét keresi; de egy tisztességes asszony nem hagyhatja csak úgy faképnél a férjét.

- Mindamellett - szólt közbe Simontault -, az, akiről a történet szól, egy időre megfélemedezett asszonyi mivoltáról, ékebb bosszút ugyanis férfiember sem állhatott volna.

- Ha egy asszony engedetlen - jegyezte meg Oisille -, az még nem ok rá, hogy hasonlóan tekintsük az összes többit is.

- De bizony, hogy minden asszony egyforma - ellenkezett Saffredent -; bármily ékesen és tiszteletre méltó módon vannak is öltözve, ha jobban kutakodunk a ruhájuk alatt, csak megleljük a nőt.

Nomerfide így szólt hozzá:

- Ha továbbra is odahallgatunk, civódással fejezzük be ezt a napot. De nagyon szeretnék már egy másik történetet hallani, ezért megkérem Longarine-t, adja át valakinek a szót.

Longarine Geburonra tekintett, s így szólt hozzá:

- Ha tud történetet egy tisztességes asszonyról, kérem, hogy most hozakodjék elő vele.

Geburon így válaszolt:

- Mivel megszabták, hogy miről beszéljek, elmondok egy történetet, mely Milánó városában esett meg.

Tizenhatodik történet

Egy milánói hölgyet, egy talján gróf özvegyét, ki elhatározta, hogy soha többé nem megy férjhez, s nem esik szerelembe, három éven át olyan kitartóan ostromolt egy francia nemesember, hogy miután többrendbeli jelét adta kitartó szerelmének, megengedte neki, amire oly nagyon vágyott, s örök barátságot esküdtek egymásnak

Chaulmont nagymester idején élt Milánó városában egy hölgy, akit a város legerényesebb asszonyának tartottak. Egy talján gróf után maradt özvegyül, sógorai házában élt, s hallani sem akart róla, hogy még egyszer férjhez menjen; és olyan mértékletes és szent életet élt, hogy a hercegségben nem akadt senki férfiember, legyen az francia vagy talján, ki ne becsülte volna érte. Egy szép napon, hogy sógorai és sógornői fényes ünnepséget rendeztek Chaulmont nagymester tiszteletére, a mondott hölgynek is jelen kellett ott lennie, ami egyébhelyt nem volt szokása. És amikor a francia urak megpillantották, megcsodálták szépségét és kedvességét, különösen egyikük, akinek nem árulom el a nevét, elég az hozzá, hogy egész Itáliában nem volt nála szeretetreméltóbb francia, mert fel volt ruházva minden szépséggel és nyájassággal, ami nemesembernek csak tulajdona lehet. És ámbátor látta, hogy a hölgy, fekete selyem ruhájában, elhúzódik a fiatalságtól, s több öregasszonnyal félrehúzódik egy sarokba, odament hozzá, mint aki sem férfitől, sem nőtől még soha meg nem ijedt, s megszólította, levetvén maszkját, s otthagyt a táncot is, hogy a társaságában maradhasson. És egész este nem mozdult mellőle, beszélgetett vele meg az öregasszonyokkal, s nagyobb örömet talált benne, mint az udvar valamennyi ifjabb és szemrevaló hölgyében együttvéve; a végén, amikor már búcsúzkodnia kellett, úgy érezte, hogy jóformán még le sem ült. És ámbár csupa olyan köznapi dologról beszélt ezzel a hölgygel, amiről ilyen társaságban lehet, az mégis észrevette, hogy szeretne gyakrabban találkozni vele, s nyomban elhatározta, hogy ettől a lehető legjobban őrizkedni fog; s ettől fogva sem ünnepségen, sem nagy társaságban nem találkozott vele többé soha. Kikémlelte, hogyan s miképpen él, s felfedezte, hogy sűrűn jár templomba és szent helyekre, s olyan gondosan figyelte, hogy akármilyen titokban ment is a hölgy, ő mindenütt megelőzte, s addig maradt a templomban, amíg a nézésében gyönyörködhetett; s amíg a hölgy ott tartózkodott, olyan nagy szeretettel nézte, hogy lehetetlen volt fel nem ismernie hozzá való nagy szerelmét. Hogy ezt elkerülje, egy időre úgy tett, mintha beteg volna, s odahaza hallgatta a misét; amin a nemesember úgy elszomorodott, hogy jobban már nem is lehetett; az volt ugyanis az egyetlen alkalma, hogy lássa. A hölgy, amikor azt gondolta, hogy már letett e szokásáról, ismét kezdte a templomokat járni, mint annak előtte; amit Ámor tüstént jelentett a francia nemesembernek, ki újra visszatért korábbi ájtatosságaihoz; félvén azonban, hogy a hölgy ismét gátat vet szándékának, s többé nem lesz alkalma megvallania szándékát, egyik reggel, amikor a hölgy azt hitte, hogy jól elrejtőzött egy kápolnában, odaállt mellé az oltárhoz, ahol az a misét hallgatta, s látván, hogy nemigen van mellette senki, amikor a pap felmutatta a *corpus Domini*-t, a hölgy felé fordulva, érzéssel teli, szelíd hangon így szólt hozzá:

- Úrnőm, kárhozzatomra veszem magamhoz Öt, kit a pap felmutat, ha nem kegyelmed lesz halálomnak oka; mert ha megtagadja is tőlem a szót, szándékomat mégis ismernie kell, hiszen az igazságot eléggé elárulja megtört szemem és halálos gyengeségem.

A hölgy, mintha nem fogná fel szavai értelmét, így válaszolt:

- Istent nem hívhatja csak úgy hiába, a költők azonban azt állítják, hogy az istenek csak kacagnak a szerelmesek esküdözésein és füllentésein; ennek okán a hölgyek, akik adnak tisztességükre, sem hiszékenyek nem lehetnek, sem meg nem hatódhatnak.

Így szólván felkelt, és megtért otthonába.

Akikkel történt már hasonló eset, elképzelhetik, mint haragudott a nemesember. De mivel helyén volt a szíve, jobban örült még ennek a sovány válasznak is, mintha elmulasztotta volna megvallani szándékát: és három éven át kitartott elhatározása mellett, s levelekkel s minden lehető módon ostromolta, s nem mulasztott el egyetlen órát sem és semmi időt. Ámde három éven át nem kapott semmi választ, hacsak azt nem, hogy a hölgy futott előle, mint ahogy a farkas fut az agár elől, mert fél tőle, hogy elfogja; nem mintha gyűlölte volna, hanem mert féltette tisztességét és jó hírnevét; a nemesember hamar észrevette ezt, s még buzgóbban folytatta az ostromot, mint annak előtte. És számos visszautasítás, kínlódás, gyötrelem és reménytelenség után, látván nagy és kitartó szerelmét, a hölgy megszánta, s végül megadta neki azt, amire olyan nagyon vágyakozott, és olyan sokáig várakozott. És amikor megegyeztek a módban, a francia nemesember késedelem nélkül elment a hölgy házába, ámbár az élete nagy veszedelemben forgott, mivel a hölgy rokonai valamennyien ott laktak együtt. A nemesember legalább annyira furfangos volt, mint amilyen daliás, s olyan okosan intézte dolgát, hogy az előre jelzett órán belépett a hölgy szobájába, aki egyedül feküdt szép ágyában; és amikor sietve vetkőződni kezdett, hogy vele háljon, nagy csetepatét hallott az ajtó előtt, majd sugdolóást és falhoz ütődő kardok csengését. Az özvegyasszony így szólt hozzá, miközben inkább holt volt, mintsem eleven:

- Ó, jaj, kegyelmed élete s az én tisztességem most olyan nagy veszedelemben forog, hogy nagyobb veszedelemben már nem is foroghatna; hallom, hogy a fivéreim halálra keresik! Ennek okán, nagyon kérem, rejtőzzék el az ágy alá; ha nem találják itt, összeszidom őket, hogy oktanul ekkora riadalmat okoztak.

A nemesember, ki nem ismert félelmet, így válaszolt rá:

- És ugyan kicsodák a kegyelmed fivérei, hogy egy tisztességes embernek félnie kellene tőlük? Ha egész nemzetségük együtt lenne is, akkor is bizonyos vagyok benne, hogy nem érik meg kardom negyedik suhintását; ennek okán, maradjon csak veszteg az ágyában, majd én vigyázom az ajtót.

Azzal a kalpagját a karjára vetve, meztelen kardjával a kezében, kinyitotta az ajtót, hogy jobban lássa, miféle kardokkal csörömpölnek odakint. S hogy az ajtót kinyitotta, két szobalányt pillantott meg, mindkét kezükben egy-egy kard volt, s nagyban csörömpöltek. Így szóltak hozzá:

- Uram, bocsásson meg nekünk, úrnőnk parancsára teszünk így, de tovább már nem háborgatjuk semmi módon.

A nemesember, látván, hogy csak fehérchselédek, mit tehetett mást, elküldte őket a pokol fenekére, s becsapta az orruk előtt az ajtót; s ment vissza nagy hamarsággal, hogy úrnőjével háljon, kinek szerelmét egy csöppet sem csökkentette a félelem; ő pedig elfelejtette megkérdezni tőle, mi volt az oka ennek a nagy csetepatének, s csak arra volt gondja, hogy kielégítse vágyát. Látván azonban, hogy közeledik a hajnal, kérte, mondaná meg, miért bánt vele így, egyrészt miért várakoztatta ily hosszú ideig, másrészt mi célt szolgált ez az utolsó kaland. Az asszony nevetve válaszolta:

- Elhatároztam, hogy többé nem esem szerelembe; s mióta özvegységre jutottam, meg is tartottam elhatározásomat; hanem a kegyelmed becsületessége, az órától fogva, hogy először szólt hozzám azon az ünnepségen, megváltoztatta szándékomat, s elhatároztam, hogy úgy fogom szeretni, amiként kegyelmed szeretett engemet. Igaz, hogy a tisztesség, mely minden lépésemet vezérel, berzenkedett ellene, hogy szerelemből olyasmit tegyek, ami jó híremet megronthatná. Amiként a halálra sebzett szarvasűnő azt hiszi, hogy helyét változtatván

megváltoztathatja a testében hordozott bajt, úgy jártam én is templomról templomra, azt hívén, hogy elmenekülhetek azelől, akit a szívemben hordoztam, s aki azzal bizonyította meg tökéletes barátságát, hogy össze tudta egyeztetni a tisztességet a szerelemmel. Ámde végezetül, hogy teljesen megbizonyosodjam, hogy szívemet s szerelmemet tökéletesen becsületes embernek ajándékozom, még megtettem azt az utolsó próbát a szobalányaimmal, s tudja meg, hogy ha életét féltvén vagy bármely más okból gyáva módon az ágy alá bújt volna, el voltam szánva rá, hogy nyomban fölkelek, más szobába megyek át, hogy soha többé a színét se lássam. De mivelhogy kegyelmedben több szépséget, nyájasságot, erényt s merészséget találtam, mintsem hittem volna, s hogy a félelem semmi módon nem vett erőt szívén, sem egy csöppnyit meg nem hidegítette irántam érzett szerelmét, elhatároztam, hogy kitartok kegyelmed mellett mind halálom napjáig; bizonyos vagyok benne, hogy jobb kezekbe nem tehetném életemet és tisztességemet, mint ebbe a kézbe, melynél, hiszem, biztosabb nem akad.

S mintha a férfiak szándéka megingathatatlan volna, legott megfogadták egymásnak azt, ami nem állt hatalmukban: az örök barátságot, amely pedig nem születhet s nem vehet tartós szállást férfi szívében; ezt csak azok az asszonyok tudják, akik megtapasztalták már, hogy mennyi ideig tart az efféle fogadkozás!

- Ennek okán, hölgyeim, ha okosak, őrizkednek tőlünk, miként a szarvas őrizkednék a vadásztól, ha esze volna. Mert bizony a mi dicsőségünk, a mi boldogságunk és örömünk az, ha legyőzhetjük a nőket, s elvehetjük tőlük azt, ami nekik a legbecsesebb.

- Mi az, Geburon - szólt bele Hircan -: mióta lett kegyelmedből prédikátor? Hiszen jól tudom, hogy nem úgy élt, amint beszél.

- Szent igaz - mondta Geburon -, hogy most az ellen beszéltem, amit egész életemben hirdettem, de mivelhogy a fogam már úgy megromlott, hogy nem bírom megrágni a vadhúst, azért intem szegény ünöket, hogy őrizkedjenek a vadászoktól, hogy vén koromra jóvátegyem azt a sok gonoszt, mire ifjú koromban vágytam.

- Köszönjük kegyelmednek, Geburon - mondta Nomerfide -, hogy intelmével javunkat akarja; de olyan nagyon hálásak azért mégsem vagyunk érte, mert annak, akit szeretett, mégsem adott efféle tanácsokat, ez pedig annak a jele, hogy bennünket éppenséggel nem szeret, s azt sem akarja elviselni, hogy mások szeressenek. Ámde mi mégis azt hisszük magunkról, hogy ugyanolyan jók és erényesek vagyunk, mint azok a nők, akiket ifjú korában szerelmével ostromolt; de ilyen az öreg emberek dicsősége; azt hiszik magukról, bölcsebben cselekedtek, mint az utánuk jövők.

- No és, Nomerfide - kérdezte tőle Geburon -, ha valamelyik hódolójának csalárdságából megismerné a férfiak gonoszságát, akkor vajon hinné-e, hogy igazat szólottam?

Oisille így szólt Geburonhoz:

- Nekem úgy tetszik, hogy ezt a nemesembert, akit annyira dicsért bátorságáért, inkább szerelmi szenvedélyéért kellene dicsérnie, az ugyanis olyan nagy hatalom, hogy a leggyávábbakat is olyasmire tudja rávenni, amit a legbátrabbak is kétszer meggondolnának.

Saffredent ezt mondta neki:

- Hölgyem, hacsak a mondott nemesember azt nem gondolta, hogy a taljánok félelmetesebbek szóban, mint tettben, én azt hiszem, volt oka a félelemre.

- Igaz - mondta Oisille -, de ott volt szívében a tűz, mely elemésztette a félelmet.

- Én úgy vélem - mondta Hircan -, hogy mivel azt a merészséget nem találták elégé dicséretesnek, valaki mást kellene megismerniök, aki méltóbb a dicséretre.

- Igaz - mondta Oisille -, hogy ez méltó a dicséretre; én azonban ismerek valakit, aki még ennél is csodálatosabb.

- Kérem, hölgyem - mondta Geburon -, ha valóban így áll a dolog, foglalja el a helyemet, s meséljen.

Oisille rákezdte:

- Ha ilyen bátornak ítélik azt a férfiút, aki ily határozottan kiállt életéért és szerelmes tisztességéért a milánóiak ellen, vajon minek kell nevezni azt, aki kényszer nélkül, pusztán őszinte és természetes barátságból cselekedett úgy, ahogy most mindjárt meg fogják hallani?

Tizenhetedik történet

Ferenc Királytól azt kívánták, hogy száműzze országából Wilhelm grófot, ki, mint hírlett, pénzt fogadott el, hogy megölje; a Király, nem mutatván, hogy sejtí, miben sántikál, olyan ravasz kelepcét állított neki, hogy maga száműzte magát, s búcsút mondott a Királynak

Dijon városában, a burgundiai hercegség területén, Ferenc Király szolgálatában állott a szász fejedelmi családból származó Wilhelm³² német gróf; a szász és a szavojai házat oly szoros szálak fűzik egymáshoz, hogy régen a kettő egy és ugyanaz volt. Ezt a grófot, kinél daliásabb és merészebb nemesurat nehéz lett volna találni Németföldön, a Király igen szívesen látta, s nemcsak hogy a szolgálatába fogadta, hanem maga mellé is vette, s ott lakatta a szobája többszomszédságában. De la Trimoille uraság, Burgundia kormányzója - régi lovas, s a Királynak kipróbált híve -, féltékenyen örködött, nehogy urát valami baj vagy veszedelem érje, s evégből kémekeket tartott szerte a tartományban, hogy tudja, miben mesterkednek ellenségei; s ebben olyan körültekintően járt el, hogy kevés dolog maradt rejtve előtte. Több más figyelmeztetés között, egyik barátja megírta neki, hogy ez a Wilhelm gróf pénzt fogadott el valakitől, s ígéretet kapott, hogy még több is üti a markát, ha bármi lehetséges módon megöli a Királyt. De la Trimoille uraság legott jelentette a hírt a Királynak, s nem titkolta el Szavojai Lujza anyakirályné előtt sem, ki egyszeriben megfélemedezett róla, milyen rokoni kötelék fűzi a némethez, s nagyon kérte a Királyt, hogy tüstént száműzze; hanem a Király azt kérte tőle, hogy egyelőre ne szóljon senkinek, mivel teljességgel lehetetlennek tartotta, hogy ez a becsületes nemesúr, ez a derék férfi ekkora gazságra vetemedjék. Egy idő múlva újabb figyelmeztetés érkezett, megerősítve az előbbit. A kormányzó, ura iránti szeretettől égve, engedélyt kérte, hogy száműzze vagy hogy parancsot adjon rá; a Király azonban határozottan megtiltotta, hogy bármi módon elárulja magát, s arra gondolt, hogy majd ő másképpen deríti ki az igazságot.

Egy napon, hogy vadászatra indult, valamennyi fegyveréből kiválasztotta legjobb kardját, s magával vitte Wilhelm grófot, ráparancsolva, hogy el ne maradjon mellőle; miután egy ideig követték a szarvas nyomát, a Király látva, hogy emberei elmaradtak tőle, s csak a gróf van vele, letért a járt útról. S hogy magukra maradtak az erdő legsűrűjében, kihúzta a kardját, és így szólt hozzá:

- Ugye, szépnek s jónak ítéli ezt a kardot?

A gróf a kezébe vette a hegyénél fogva, s kijelentette, hogy soha nem látott még jobbat.

- Igazat szolt - mondta a Király -, s úgy vélem, ha egy nemesember elhatározta volna, hogy megöljön, kétszer is meggondolná, hogy megtámadjon-e, amikor ez a kard velem van, ha ismerné karom erejét és szívem bátorságát; mindamellett, nagyon hitványnak tartanám, ha kettesben maradván velem, tanúk nélkül nem merné véghezvinni, amit volt mersze elkezdni.

Wilhelm gróf megrökönyödött arccal válaszolta:

- Felség, effajta szándék nagy hitványság volna, de nem csekélyebb esztelenség, ha valaki végre is akarná hajtani.

A Király elnevette magát, visszadugta a kardot hüvelyébe, s meghallván, hogy a vadászat a közelükben jár, megsarkantyúzta a lovát, és utánuk rúglatott. Amikor utolérte őket, nem szólt

³² Wilhelm, Fürstemberg grófja, az I. Ferenc szolgálatában álló német zsoldosok kapitánya.

senkinek a dologról, de bizonyos volt felőle, hogy Wilhelm gróf, bár a nemesurak között párját ritkítja bátorsága és tehetsége, nem tudna végbevenni ilyen veszedelmes vállalkozást. Wilhelm gróf azonban, azt vélvén, hogy leleplezték vagy gyanúba fogták, másnap reggel azzal állított be Robertet-hez,³³ a Király kincstárnokához, hogy meggondolta, milyen kedvezményekkel és juttatásokkal akarja szolgálatában tartani a Király, de mindez arra sem elég, hogy az esztendő felére megéljen belőle, ezért hát, hacsak a Király a dupláját nem adja, ő inkább elmegy; s kérte a mondott Robertet-t, hogy mielőbb tudakolja meg a Király szándékát; az pedig azt felelte, hogy jobban már nem is siethetne, mivel abban a szempillantásban már megy is a Királyhoz. S annál is szívesebben vállalta a megbízatást, mivel ő is olvasta a kormányzóhoz érkezett jelentéseket. S mihelyt a Király fölébredt, tüstént előadta neki mondókáját, amikor is jelen volt de la Trimouille uraság és Bonnivet admirális, akik mit sem tudtak róla, hogy a Király az előző napon miként puhatolta ki a német szándékát. A Király úr pedig nevetve így szólt hozzájuk:

- Száműzetni szeretnék Wilhelm grófot, pedig meglátják, hogy maga száműzi majd önmagát. Ez okért, mondják meg neki, hogy ha nincs megelégedve helyzetével, amelyet elfogadott, amikor a szolgálatomba állt, ami pedig több jó házból való ifjút tett már boldoggá, van módja rá, hogy másutt próbáljon szerencsét; én nem gátolom meg benne, sőt, nagyon örülök, ha olyan helyet talál, ahol érdeme szerint boldogul.

Robertet ugyanolyan sietséggel vitte meg a választ a grófnak, mint kérelmét közvetítette a Királynak. A gróf azt válaszolta, hogy szíves engedelmevel a távozást választja. S mint akit űz a félelem, nem várt egy napot sem, hanem búcsút vett a Királytól, amint az éppen asztalhoz ült, s úgy tett, mint aki vigasztalhatatlan, hogy az ínség rákényszeríti elhagynia szolgálatát. Utána búcsút vett a Király anyjától is, aki ugyanolyan örömmel vált most meg tőle, mint amilyen szívesen fogadta rokonként és barátként; ezután visszatért hazájába. A Király pedig, látva, hogy anyja s hívei mint csodálkoznak ezen a váratlan távozáson, elmondta nekik, hogy milyen riadalmat okozott, hozzáfűzte, hogy még ha ártatlan volt is abban, amit ráfogtak, mégis olyan nagy volt benne a félelem, hogy inkább megvált urától, akinek nem ismerte erejét.

- Én úgy vélem, hölgyeim, hogy csak egyetlen ok indíthatta a Királyt, hogy ily veszedelemnek tegye ki magát, s egymaga szálljon szembe e nagy hírű vitézzel: ez pedig az volt, hogy elhagyván a társaságot s a helyet, ahol alattvalóik nem hívhatják ki párviadalra királyaikat, egyenrangú akart lenni azzal, akit ellenségének vélt, s a maga örömére akarta kipróbálni szívének erejét és bátorságát.

- És kétségtelenül helyesen cselekedett - lódította Parlamente -, mivel valamennyi ember dicsérete sem elégít meg annyira egy bátor szívet, mint a maga szerzette tudás és a tapasztalat, hogy rendelkezik azokkal az erényekkel, amelyeket Isten beléoltott.

- A régiek már az ősi időkben megmondották - szólt Geburon -, hogy a Hírnév szentélyébe az Erényen át visz az út. Én ismerem mindkét személyt, kiről a történet szólt, s jól tudom, hogy a Király valóban egyike birodalma legbátrabb férfiainak.

- Szavamra - jegyezte meg Hircan -, az órától fogva, hogy Wilhelm gróf francia földre lépett, én jobban rettegettem volna szablyáját, mint az udvarban szolgáló négy legderekabb talján vitézét!

³³ Ferdinánd Robertet, királyi kincstárnok, Szavojai Lujza régens királyasszony egyik legodaadóbb híve.

- Mindnyájan jól tudjuk - mondta Ennasuite -, hogy ő igen nagy becsben áll, dicséreteink nem érnének fel érdemeivel, s hamarabb véget érne a nap, semmint hogy mindenki elmondhatná, mit gondol felőle. Ennek okán, arra kérem, hölgyem, adja át a szót valaki másnak, hadd mondjon el még valami épületeset a férfiakról, ha ugyan van még mit mondani.

Oisille így szólt Hircanhoz:

- Úgy vélem, hogy kegyelmed, ki mindig annyi rosszat mond a nőkről, könnyűszerrel elmondhatna nekünk valamit a férfiak dicséretére: ennek okán átadom most a szót.

- Nem lesz nehéz dolgom - mondta Hircan -, mert éppen a minap mondott el valaki egy történetet egy nemesember dicséretére, kinek a szerelme, szilárdsága s türelme olyannyira dicséretes volt, hogy egyhamar nem fogom elfelejteni.

Tizennyolcadik történet

Egy nemesifjú diák beleszeretett egy gyönyörű szép hölgybe, és hogy célját érje, legyőzte szerelmét s önmagát, ámbár számos kísértés környékezte, hogy megszegje fogadalmát. És valamennyi kinja örömmre fordult, s oly jutalomban részesült, aminőt megérdemelt szilárd, türelmes, hűséges és tökéletes szerelme

A francia királyság egyik gazdag városában élt egy gazdag családból való nemesúr, aki az egyetemet látogatta, mivel olyan tudásra vágyott, ami által erényre és becsülésre lehet szert tenni az erényes emberek között. És ámbátor tizenhét-tizennyolc éves korára már olyan tudós volt, hogy másoknak tanítója és példaképe lehetett volna, e sok tudomány után Ámor is a fejébe csöpgtette a magáét. S hogy jobban meghallgassa s jobb szívvel fogadja, egy gyönyörű szép hölgy arcát s tekintetét öltötte magára, kinél szebb nem volt az egész országban; ez a hölgy pedig valami peres ügyben járt abban a városban. Hanem Ámor, mielőtt a hölgy szépségével megpróbálta volna legyőzni a nemesifjú szívét, előbb a hölgy szívét vette be, megmutatva neki a nemesúr tökéletességét; mert bizony szépségben, nyájasságban, okosságban s ékes szólásban nem akadt semmi rendű-rangú emberfia, ki felülmúlta volna. Azok, akik tudják, mily sebesen elharapózik ez a tűz, ha egyszer belekapott a szív s a képzelet valamely csücskébe, elgondolhatják, hogy Ámor addig sürgölődött e két tökéletes teremtmény körül, míg kényére-kedvére nem uralkodott rajtuk, s mindkettőjüket úgy be nem töltötte fényes sugarával, hogy gondolatuk, akaratuk és minden szavuk Ámor tüzében égett. Mivel aggódott zsenge koruk miatt, a tőle telhető legnagyobb óvatossággal fogott a dologhoz. Hanem a hölgynek, kit megejtett a szerelem, nem volt szüksége erőltetésre. Mindamellett, a szemérem, a hölgyek elmaradhatatlan kísérője, egy ideig nem engedte, hogy kimutassa akaratát. Hanem a végén mégis leomlott a szív bástyája, ahol a tisztesség tanyázik, és szegény hölgy beletörődött abba, ami ellen annak előtte sem nagyon berzenkedett. Ámde, hogy kipróbálja hódolójának türelmét, szilárdságát és szerelmét, csak egyetlen, igen súlyos feltétellel volt hajlandó megadni neki, amit tőle kért, mondván, ha ezt teljesíti, akkor tökéletesen fogja szeretni, ha ellenben megszegi, akkor biztos lehet benne, hogy meg nem kapja őt soha életében; a feltétel pedig így szólt: hajlandó ágyban fekvé beszélgetni vele, mindketten egy szál ingben, ámde csak akkor, ha nem kíván tőle ennél többet, s beéri szóval és csókkal. Az ifjú, ki elképzelni sem tudott ehhez fogható gyönyörűséget, beleegyezett. S hogy leszállt az éj, teljesült az ígélet; bármint cirógatta is a hölgy, bármekkora volt is a kísértés, nem szegte meg esküjét. S ámbátor úgy érezte, hogy kinja semmivel sem kisebb a tisztító tűz gyötrelménél, szerelme oly nagy, reménye oly erős volt, s annyira bizakodott e nagy áron szerzett barátság örökös folytatásában, hogy nem vesztette el türelmét, s úgy kelt föl a hölgy mellől, hogy semmiben sem tett ellenére. A hölgy, úgy hiszem, jobban megdöbbsent, hogysem örült volna, s nyomban arra gyanakodott, hogy az ifjú szerelme mégsem olyan nagy, mint hitte, vagy kevesebb gyönyörűsége telt benne, mint várta, s ez okból már nem is tisztelte becsületességéért, türelméért, és állhatatosságáért, mellyel megtartotta fogadalmát.

Elhatározta hát, hogy mielőtt ígéletét teljesítené, még egyszer kipróbálja iránta való szerelmét. E célból rávette az ifjút, hogy beszélgessen a kísértéből való egyik lánnyal, ki nála fiatalabb, gyönyörű szép teremtés volt, s tegyen neki vallomást, hogy akik oly gyakran látják megfordulni a házában, azt gondolják, a lányért jön s nem ő érette. Az ifjú úr, ki bizonyos volt benne, hogy ugyanúgy szeretik, amint ő szeret, hűségesen engedelmeskedett minden parancsának, s az iránta való szerelemből udvarolt a lánynak, aki látva a daliás és ékes szavú férfiút, jobban hitt hazug szavának, mint bármely igazságnak, s úgy szerette, mintha az is szerette volna őt. Amikor pedig úrnője látta, hogy ennyire haladtak a dolgok, és tapasztalta, hogy az ifjú

továbbra is szorongatja ígéretével, beleegyezett, hogy éjjel után egy órakor eljöjjön hozzá; annyira kipróbálta már iránta való szerelmét és engedelmességét, hogy - úgymond - itt az ideje, hogy elnyerje hosszú türelme jutalmát. Elképzelhető, milyen boldog volt hűséges hódolója, ki pontosan megjelent a jelzett órán. A hölgy azonban, hogy kipróbálja szerelme erejét, így beszélt a szép lányhoz:

- Jól tudom, mily nagy szerelmet érez kegyelmed iránt a lovag, s úgy hiszem, kegyelmed szerelme sem csekélyebb; együttérzek mindkettőjükkal, s ezért elhatároztam, alkalmat s helyet adok, hogy kedvükre kibeszélgessék magukat.

A lány boldog volt, s nem tudta palástolni kitörő örömét; azt válaszolta, semmiképpen el nem mulasztja az alkalmat. Hallgatva úrnője szavára, és engedve parancsának, levetkőzött, s befeküdt egy díszes ágyba a szobában, ahol teljesen egyedül volt; a hölgy félig nyitva hagyta a szoba ajtaját, odabent pedig világot gyújtott, hogy a lány szépsége fennen tündökljön. S úgy téve, mintha eltávozna, olyan jól elrejtőzött az ágy mellett, hogy senki sem láthatta. Szegény hódolója, azt hívén, hogy ígérete szerint őt találja az ágyban, a mondott órán a lehető legnagyobb óvatossággal belopózott a szobába. S miután becsukta az ajtót, s levette ruháját s prêmes csizmáját, befeküdt az ágyba, azt hívén, hogy azt találja ott, kire vágyik. De még ki sem nyújtotta a karját, hogy magához ölelje azt, kit szíve hölgyének vélt, amikor a szegény lányka, azt hívén, hogy végre egészen az övé, már a nyaka köré fonta a karját, s tündöklő arccal s olyan szerelmes szavakkal szólott hozzá, hogy nincs az a szent életű szerzetes, aki el ne ejtette volna az olvasóját. Hanem amikor az ifjú ráismert, mind külsejéről, mind hangjáról, a szerelem, mely az imént szinte röpítette az ágyba, most még sebesebben kiugrasztotta onnét, mert rájött, hogy nem az fekszik ott, akiért annyit szenvedett. És nagy haraggal eltelve úrnője s a lány iránt, így kiáltott:

- Kegyelmed dőresége s annak a galádsága, ki ide fektette, nem tudna mássá tenni, mint amilyen vagyok; kegyelmed igyekezzék megmaradni tisztességes nőnek, mert én ugyan nem segítem hozzá, hogy elveszítse ezt a szép nevet.

S így szólván, dülva-fülva kirohant a szobából, és attól fogva hosszú ideig kerülte a hölgy társaságát. Hanem hát Ámor, ki sosem csügged, elhitette vele, hogy minél állhatatosabb volt szerelme, s minél jobban bizonyosodott szilárdsága, annál tartósabb s boldogabb örömben lesz része. A hölgy, aki látta és hallotta minden szavát, olyan boldog volt, s úgy örvendezett, látván erős és állhatatos szerelmét, hogy már alig várta a viszontlátást, amikor majd bocsánatot kérhet tőle az okozott bánatért, mellyel megpróbálta. S mihelyt rátalált, annyi becsülő és szép szót szólott hozzá, hogy az ifjú legott feledte minden kínját, sőt még örült is szenvedésének, mely íme most állhatatosságának dicséretére és barátságának tökéletes bizonyosságára fordult. És ez órától fogva, minden akadály és ellenkezés nélkül, úgy élvezte szerelmét, amint vágyott rá.

- Kérem, hölgyeim, akad-e nő, aki e férfiúhoz hasonlóan állhatatos, türelmes és hűséges lett volna a szerelemben? Akik megtapasztaltak már hasonló kísértéseket, hozzájuk képest kicsinységnek tartják azokat, aminőkkel Szent Antalt szokták ábrázolni; bizony, aki tiszta és állhatatos tud maradni a szépséggel, a szerelemmel, az idővel és az unatkozó nőkkel szemben, annak lesz ereje, hogy valamennyi ördögön diadalmaskodjék.

- Kár - jegyezte meg Oisille -, hogy nem olyan erényes nővel került össze, amilyen ő maga volt; bizony, az lett volna a legtökéletesebb és legtisztességesebb szerelem, amiről valaha is hallottunk.

- De azt mondják meg, kérem - szólt közbe Geburon -, hogy a két próba közül melyiket tartják nehezebbnek?

- Nekem úgy tetszik - vélekedett Parlamente -, hogy az utóbbi volt az; ugyanis a harag a legnagyobb kísértés valamennyi közül.

Longarine azt mondta, hogy az első nehezebb volt megállni; ugyanis önmagát is meg a szerelmét is le kellett győznie, hogy meg ne szegje ígéretét.

- Mondjanak, amit akarnak - szólt bele Simontault -, de azért mi is megmondjuk a véleményünket, mert mi tudjuk igazán, mit ér a dolog. Én például úgy vélem, hogy első alkalommal ostobán, másodjára pedig bolondul cselekedett, azt hiszem ugyanis, hogy megtartván hölgységének tett ígéretét, legalább akkora kínt okozott neki, mint saját magának, ha ugyan nem nagyobbat. Hölgye ugyanis csupán azért eskette meg, hogy még tisztességesebbnek lássék, mint amilyen volt, holott biztosan tudta, hogy az igazi szerelmet nem lehet megbéklyózni sem parancssal, sem esküvéssel, sem akármi mással. Ő azonban vétkét erénynek akarta mutatni, melyet csak hősi erényekkel lehet legyőzni. Másodjára pedig azért bizonyult bolondnak, mivel faképnél hagyta azt a nőt, aki szerette és becsesebb volt a másikinál, akihez esküje kötötte, holott az agyát elborító düh még mentségére is szolgált volna.

Dagoucin letorkollta, mondván, hogy neki éppen ellenkező a véleménye, s hogy az ifjú az első alkalommal állhatatos, türelmes és igazmondó volt, másodjára pedig hűséges és tökéletes a szerelemben.

- És mit tudhatjuk - vetette ellen Saffredent -, hogy nem azok közül való volt-e, akiket egy fejezet *de frigidis et maleficiatis*³⁴ névvel illet? Ám ha Hircan be akarta volna fejezni dicséretét, el kellett volna azt is mondania, hogyan jeleskedett akkor, amikor megkapta, amit kívánt; így mindjárt meg tudnánk ítélni, erénye vagy tehetetlensége tette-e oly engedelmessé.

- Gondolhatják - mondta Hircan -, hogy ha ezt elárulta volna, én éppúgy nem hallgattam volna el, mint ahogy a többit sem titkoltam. De őt látván s természetét ismervén, az a véleményem, hogy inkább a szerelem hatalma vezette, semmint a tehetetlenség vagy a hidegség.

- Márpedig, ha olyan volt, amilyennek mondja - szólt Simontault -, akkor meg kellett volna szegnie esküjét. Ha ugyanis a hölgy olyan hamar fölfortyant, akkor könnyű lett volna lecsillapítani is.

- De hátha éppen akkor nem kívánta volna? - vetette közbe Ennasuite.

- Hát aztán - mondta Saffredent -, nem volt-e az ifjú elég erős hozzá, hogy rákényszerítse? Hiszen a hölgy üzent hadat neki.

- Szűz Anyám! - kiáltott fel Nomerfide -, hogy elragadtatják magukat! Hát ilyen módon kell megnyerni a hölgy jó indulatját, akit tisztességesnek és erkölcsösnek tartanak?

- Én úgy vélem - mondta Saffredent -, nincs nagyobb tisztesség egy nő számára, akitől efféle dolgot várnak, mintha erőt vesznek rajta, mert nincs az a szende szüzecske, aki ne örülne neki, ha jó sokáig instállják. Másoknak meg sok ajándékot kell adni, hogy megkapja őket az ember; ismét mások pedig olyan ostobák, hogy sem ajándékkal, sem ravaszsággal nem lehet őket levenni a lábukról; márpedig hozzájuk is meg kell találni az utat. Amikor pedig az ember olyan okos nővel akad össze, akit nem lehet félrevezetni, és még olyan jó is, hogy szóval és ajándékkal nem lehet meggyőzni, vajon nem ok-e ez rá, hogy minden lehető módon

³⁴ VIII. Bonifác pápa *Dekretáliái*-nak egyik fejezete szól azokról, akik boszorkánysággal vagy varázslattal akarják megsemmisíteni ellenségeik természetes képességeit.

igyekezzünk diadalt aratni rajta? És amikor azt hallják, hogy egy férfi erőszakot tett egy nőn, higgyék meg, hogy az a nő megfosztotta minden más eszköz reményétől; és ne becsüljék le a férfit, aki életét tette kockára, hogy érvényt szerezzen szerelmének.

Geburon elnevette magát, s így szólt:

- Láttam már olyat, hogy bizonyos helyeket ostromoltak, s erővel vettek be, mivel sem pénzzel, sem fenyegetéssel nem lehetett szót érteni az őrizőkkel; azt mondják ugyanis, hogy aki alkuba bocsátkozik, félig már megadta magát.

- Nekem az a véleményem - mondta Ennasuite -, hogy a világon minden szerelem ezeken a bolondságokon alapul; ámde akadnak olyanok is, akik hosszú ideig szerettek és kitartottak, ámbátor korántsem ez volt a szándékuk.

- Ha tud ilyen történetet - mondta Hircan -, átadom a helyem.

- Tudok - mondta Ennasuite -, és örömet el is mondok.

Tizenkilencedik történet

Paolina, megtudván, hogy egy nemesember, kit nem kevésbé szeretett, mint az őt, belépett a Kármel hegyi mezítlábasok rendjébe, mivel tiltva volt hozzá beszélnie, maga is belépett Szent Klára rendjébe, ahol befogadták és fölszentelték; így váltotta valóra vágyát, hogy a nemesemberhez fűződő barátsága beteljesüléseül hasonló legyen a ruházatuk, az állapotjuk és az életmódjuk

A mantovai márki idejében, aki a ferrarai herceg hűgát vette feleségül,³⁵ élt a hercegné házában egy Paolina nevezetű úri kisasszony, akit olyan nagyon szeretett a márkinak egyik híve, egy nemesember, hogy szerelmének nagysága bámulatba ejtett mindenkit; ez a nemesember szegény volt és igen derék vitéz, s mivel ura fölöttébb kedvelte, bármilyen gazdag nőt választhatott volna magának, ő azonban úgy érezte, hogy a világ minden gazdagsága egyesült Paolinában, s ha őt feleségül veszi, mindennek birtokába jut. A márkiné azt szerette volna, ha Paolina az ő támogatásával gazdagabb férjet talál, tőle telhetően igyekezett kedvét szegni, gyakran akadályozta találkozásukat, s óvta őket a házasságtól, nehogy ők legyenek, úgymond, Itália két legszegényebb koldustarisznyája. A nemesembernek azonban sehogy sem fért a fejébe ez az okoskodás. Paolina, amennyire csak tudta, titkolta barátságukat; mindamellett, ő sem gondolkodott másként. Barátságukat sokáig az a reménység táplálta, hogy az idő meghozza szerencsájukat; közben azonban kitört a háború, s a nemesember fogságba esett egy franciával együtt, ki nem kevésbé volt szerelmes Franciahonban, mint ő Itáliában. S amikor rájöttek, hogy társak a bajban, fölfedték egymásnak titkukat. És a francia megvallotta, hogy szíve fogoly, akár a társáé, de nem árulta el, hogy hol. De hogy mindketten a mantovai márkit szolgálták, a francia nemes könnyűszerrel kitalálta, hogy társa Paolinát szereti, és mivel őszinte barátsággal kívánta javát és hasznát, azt tanácsolta neki, verje ki fejéből a dolgot. A talján nemes azonban esküdözött, hogy ez nem áll hatalmában; mondván, hogy ha a mantovai márki, jutalmul az elszenvedett fogságért és jó szolgálataiért, nem adja hozzá kedvesét, inkább elmegy franciskánus barátnak, és Istenen kívül más urat nem szolgál többé soha. Hanem a társa tamáskodott, mivel vallásos érzésnek nyomát sem fedezte föl benne, hacsak azt nem, hogy áhítatosan ragaszkodott Paolinához. Kilenc hónap múlva a francia nemesember kiszabadult, és ügyesen kieszközölte, hogy társát is szabadon bocsássák, ki minden tőle telhetőt megtett, hogy a márki és a márkiné beleegyezzen Paolina esküvőjébe. De nem járt szerencsével, és nem nyert semmit; azt vetették ellene, hogy nagy szegénységben kellene élniök, ezenfelül ellenezték a szülők is mindkét részről; még azt is megtiltották neki, hogy azontúl szóljon vele, hátha a távollét és az alkalom hiánya feledteti szándékát.

Ő pedig, látván, hogy kénytelen engedni, csak azt kérte a márkinétól, hadd mondjon búcsút Paolinának, s aztán soha többé nem beszél vele; ezt megengedték neki, s azon az órán így szólott hozzá:

- Bizony, Paolina, így esett a dolog: ég és föld összeesküdött ellenünk, nemcsak hogy frigyünket meggátolja, hanem ezen felül, hogy többé ne is szólhassunk egymással, s ne láthassuk egymást, urunk és úrnőnk szigorúan ránk parancsoltak, s méltán kérkedhetnek vele, hogy egy szóval két szívet sebeztek meg, akiknek teste lassú halálra van ítélve; ezzel megbizonyították, hogy sem szeretet, sem részvét sosem lakozott bensőjünkben. Jól tudom, az a céljuk, hogy mindkettőnket szépen és gazdagon házasítsanak ki; nem tudják ugyanis, hogy az igazi

³⁵ A Gonzaga-házból való Giovanni-Francesco, Mantova hercege 1490-ben feleségül vette Isabella d'Estét, Alfonz herceg hűgát.

gazdagság az elégedettségben van; nekem azonban annyi rosszat tettek, s oly sok bánatot okoztak, hogy jó szívvel sosem tudnám többé szolgálni őket. Bizton tudom, hogy ha nem emlegettem volna házasságot, ők sem aggodalmaskodtak volna, hanem megengedik, hogy tetszésem szerint szóljak kegyelmeddel; de higgye meg, én inkább meghalnék, mintsem hogy becstelen szándékot melengessek magamban, minek utána tisztességesen és erkölcsösen szerettem kegyelmedet, arra vágyva, amit mindenki ellenében megvédenék. Ha láthatnám kegyelmedet, nem bírnám elviselni a kemény büntetést, ha meg nem láthatnám, akkor a szívem, nem maradhatván üres, baljós végű bánattal telne el, ez okért elhatároztam, és pedig régtől fogva, hogy szerzetes leszek: nem mintha nem tudnám nagyon jól, hogy az ember számára minden állapotban adódik menekvés, hanem hogy több időm legyen elmélkednem Isten jóságáról, ki, remélem, megbocsátja ifjúkori bűneimet, és megváltja szívemet, hogy ugyanúgy szeresse a lélek szerint való dolgokat, amiként szerette a mulandókat. És ha Isten részesít e kegyelemben, én szüntelen azok fáradozom majd, hogy kegyelmedért imádkozzam Hozzá. És arra a szilárd és hűséges szerelemre, mely kettőnk között volt, kérem, hogy kegyelmed is emlékezzék meg rólam imáiban, és kérje a mi Urunkat Istenünket, hogy adjon ugyanannyi állhatatosságot nekem, amikor már nem láthatom többé, mint amennyi örömet adott, amikor láthattam. És mivel egész életemben azt reméltem, hogy házasságban kaphatom meg kegyelmedtől azt, amit megenged a tisztesség és a jó lelkiismeret, beértem e reménységgel; most azonban, hogy elveszítem a reményt, s már soha többé nem részesülök abban, ami a férjnek jár, arra kérem, hogy legalább búcsúzóul bánjon velem fivére gyanánt, s engedje megcsókolnom.

Szegény Paolina, ki mindig eléggé ridegen bánt vele, most, hogy megismerte fájdalma nagyságát és szándéka tisztaságát, s látta, hogy reménytelenségében ily kevéssel beéri, se szó, se beszéd, a nyaka köré fonta a karját, s olyan hevesen zokogott, hogy elhagyta a szava, a hangja, az ereje, s aléltan hanyatlott a karjába; az pedig a szánalomtól, a szerelemtől s a bánattól szintén elájult; egyik kísézője, meglátván, hogy egyikük erre dől, a másikuk arra, segítségért kiáltott, s mindenféle szerekllel magukhoz térítették őket.

Ekkor Paolina, ki szerette volna eltitkolni érzését, elrestellte magát, látván, hogy így elárulta szertelen szerelmét. Mindamelletts mentségére szolgált, hogy megesett a szíve a szegény nemesemberen, aki nem tudván elviselni, hogy örökre meg kell válnia tőle, elszoruló szívvel s fogát csikorgatva hamarsággal elment onnét, s hazaérvén úgy zuhant az ágyára, mint akiből elszállt a lélek, s az éjt olyan keserves veszéllyel töltötte, hogy szolgálai azt hitték, bizonyára elveszítette szüleit és barátait s minden földi javait. Reggel Istennek ajánlotta lelkét, s minek utána szétosztotta szolgálai között azt a keveset, ami vagyonkája volt, s magához vett egy kevéske pénzt, megtiltván embereinek, hogy kövessék, egyedül ment el az obszervánsok kolostorába, hogy felöltse a szerzetesi csuhát, elszánva magát, hogy soha többé ki nem jön onnét. A gvardián, ki régidőtől ismerte, eleinte azt gondolta, hogy csúfot akar üzni belőle, vagy ábrándot kerget; mivel az egész tartományban nem volt nemesember, ki önála alkalmatlanabb lett volna barátnak: meglévén benne minden nemes és dicséretes erény, amit nemesembertől csak kívánni lehet. Miután azonban meghallgatta beszédét, s látta, hogy könnye patakként mossa orcáját, nem ismervén bánata forrását, felebaráti szeretettel fogadta. Majd kis idő múltán, látván állhatatosságát, átadta neki a csuhát, amelyet az alázatosan magára öltött: értesítették a márkít s a márkinét is, kik fölöttébb különösnek találták a dolgot, s hitték is meg nem is. Paolina, hogy észre ne vegyék, hogy leigázta a szerelem, tőle telhetően titkolta bánatát, mondta is mindenki, hogy hamar elfeledte hűséges hódolójának nagy szerelmét. Így telt el öt vagy hat hónap, s ő semmi jellel nem árulta el magát. Ezenközben valami szerzetes megmutatott neki egy dalt, amelyet hódolója szerzett, nem sokkal azután, hogy magára öltötte a csuhát. Dallama talján volt s közismert; szövegét azonban legjobb tehetségem szerint lefordítottam, így hangzik:

Mit szól, ki tudja,
mit tesz, ki tudja,
apáca szemmel ha már
rámtalál?

Szegényke, ha
egyszál maga
tűnődvén csendben marad,
haja zilált,
vigaszt se lát,
s mi lelkében felriad:
kolostorba és a zárda
cellájába, udvarába
viszi őt a gondolat.
Mit szól, ki tudja stb.

S mit szólanak,
akik miatt
vesztettünk szívet s vagyont,
látván ez egyszer,
hogyan éppen ezzel
lett szerelmünk még nagyobb?
Jól tudom, ezt hogyha látják,
tettüket majd szánva bánják,
könnyre mindegyik fakad.
Mit szól, ki tudja stb.

És ők ha még
szólnak eképp:
hagyjuk szándékunk oda,
mondjuk nekik:
haljunk meg itt,
ám nem hagyjuk ezt soha:
konokság szigorúsága
öltöztetett e ruhába,
ezt levetnünk nem szabad.
Mit szól, ki tudja stb.

És hogyha végre
minket kísértve
mondják: házasodjatok, -
elmondva azt,
mily szép vigaszt
nyújthat ez az állapot,
feleljük: bennünk van Isten,
társi, hitves lelkeinkben,
és ez immár így marad.
Mit szól, ki tudja stb.

Rendíthetetlen,
szilárd szerelmem,
érted jöttem és veled;
Add meg nekem,
hogy Istenem
kérni fáradt ne legyek,
mert immár nem földi bennünk,
mi lelkünkben él, szerelmünk,
Isten mit kedvvel fogad.
Mit szól, ki tudja stb.

A gazdagságot,
immár e láncot
s a dicsvágyat vessük el,
melyért a lélek,
ha néki élhet,
csak gyehennát érdemel.
Minden buja gerjedelmet
vessünk el, és szűz kegyelmet
kérjünk, mit majd Jézus ad!
Mit szól, ki tudja stb.

Mint a világban
szép s makulátlan
volt barátságunk, aképp
a cella-mélyen
még nőhet, érzem,
nőhet másfelére még;
mert mi lánggal ég ma bennünk:
határtalan, hű szerelmünk
minket ég felé ragad.
Mit szól, ki tudja stb.

Jöjj, kedvesem,
szerelmesem,
hű barátod néked int,
vedd fel csuhádat,
s e rút világnak
hagyjuk ellenségeink:
mert e barátságnak ujja
éleszti porából újra
majd a fönix-madarat.
Mit szól, ki tudja stb.

Miután nagy nehezen kisillabizálta a dalt egy félreeső kápolnában, keserves sírásra fakadt, s könnyeivel áztatta a papírt. S ha attól nem félt volna, hogy jobban kimutatja érzését, mintsem illendő, azon nyomban elvonult volna egy remetelakba, hogy teremtetett lélek többé ne kerüljön a szeme elé. De óvatos természete arra készítette, hogy egy ideig még titkolózzék. S ámbátor elhatározta, hogy végleg elvonul a világtól, éppen az ellenkezőjét mutatta, s úgy elváltoztatta arcát, hogy a társaságban már semmiképpen nem hasonlított régi önmagára. Már öt vagy hat hónapja hordozta szívében titkos elhatározását, s vidámabbnak mutatta magát, mint valaha.

Egy napon azonban elkísérte úrnőjét az obszervánsok kolostorába nagymisére; és amint a pap, a szerpap és az alszerpap kiléptek a sekrestyéből, hogy az oltárhoz menjenek, szegény hódolója, ki még nem végezte be próbaesztendejét, ott lépkedett elől földre süttöt szemmel, két kezében tartva a selyemkendővel letakart két misekannát. Amikor Paolina megpillantotta ebben a ruhában, mely inkább növelte, nemhogy csökkentette volna szépségét és méltóságát, úgy meghatódott s megzavarodott, hogy köhögni kezdett, el akarván rejteti az arcába szökő pirosság okát. Szegény hódolója pedig, ki inkább erre a hangra figyelt, semmint a kolostori harang zúgására, nem merte arrafelé fordítani fejét, de amint elhaladt előtte, a szemének nem tilthatta meg, hogy ne kövesse a régen járt utat. S ahogy bánatosan Paolinára tekintett, úgy elfutotta a láng, amelyről azt hitte, jószerivel kihamvadt már, hogy erőnek erejével el akarván fojtani magában, teljes hosszában elvágódott előtte a földön. S félvén, hogy kitalálják valódi okát, azt mondta, a templom kövezete meg van repedve azon a helyen. Ebből Paolina megértette, hogy csak ruhát váltott, de szívet nem cserélt; s mivel már régen beállt a rendbe, s őróla is mindenki azt hitte, hogy régen elfelejtette már, elhatározta, hogy valóra váltja vágyát, s barátságuk betetőzésül ruhában, állapotban s életmódban hasonlónak válik hozzá, amiként egy fedél alatt virágzott ki barátságuk is, egyazon úr és úrnő szolgálatában. És mivel négy hónapja mindent elrendezett már, hogy felölthesse majd az apácaruhát, egy reggel engedélyt kért a márkinétól, hogy a Szent Klára-kolostorba mehessen misére; az megengedte, nem sejtve, miért kéri. S amint az obszervánsok kolostorához ért, kérte a gvardiánt, hadd szóljon hódolójával, kit rokonának mondott. S hogy egy félreeső kápolnában szemtől szemben állt vele, így szólott hozzá:

- Ha tisztességem engedte volna, hogy kegyelmed után nyomban belépjek én is a szerzetbe, nem vártam volna ily soká; türelemmel meggyőzvén azonban azoknak rossz vélekedését, kik szívesebben mondanak rosszat, mint jót, elhatároztam, hogy magamra veszem én is kegyelmed állapotját, öltözetét s életmódját, s nem is tudakolom, milyen a kolostori élet. Mert ha kegyelmednek jó ez, nekem is részem lesz benne; ha pedig ártalmára van, magam sem akarok kimaradni belőle; amely úton megy kegyelmed a paradicsomba, azon követem; bizonyos vagyok benne, hogy ő, ki igaz, ki tökéletes, kit méltán hívnak Szeretetnek, a szolgálatába fogad bennünket, becsületes és okos barátságunk révén, amelyet a Szent Lélek segedelmével az Ő iránta való szeretetté változtat; arra kérem hát kegyelmedet, felejtjük el mindketten Ádám apánktól kapott esendő testünket, s helyette fogadjuk el s vegyük magunkra Jézus Krisztusnak, az égi hitvesnek testét.

Szerzetessé lett hódolója olyan boldog volt, s annyira örvendezett, meghallván jámbor szándékát, hogy örömeiben sírva fakadt, s tőle telhetően buzdította elhatározásában, mondván neki, hogy mivel immár csupán szavát kaphatja meg, semmi egyebet, boldognak vallja magát, hogy olyan helyen lehet, ahol láthatja őt, s mindketten jobbra lesznek ezáltal, mivel egy szerelemben, egy szívvel, egy lélekkel élnek majd, Isten jóságától vezérelve, akihez könyörög most, hogy tartsa meg őket oltalmában, mely mindeneket megőriz. S így szólván, s szerelem és öröm könnyeit hullatván, megcsókolta kezét; ő pedig a kezére hajtotta arcát, és a felebaráti szeretet szent csókjait adták egymásnak. És Paolina megnyugodva távozott, és belépett Szent Klára rendjébe, ahová befogadták, és felöltötte az apácaruhát.

Később tudatta a hírt a márkinéval is, aki úgy megrökönyödött, hogy nem akart hinni a fülének; mindjárt másnap sietett a kolostorba, hogy lássa, s megpróbálja eltéríteni szándékától. Amire Paolina azt felelte, hogy ha volt hatalma hozzá, hogy elvegyen tőle egy húsból és vérből való férjet, akit a világon mindennél jobban szeretett, érje be ennyivel, s ne akarja most még elválasztani őtöle is, aki halhatatlan és láthatatlan, hiszen az amúgy sem áll a hatalmában sem neki, sem bárki másnak ezen a világon. A márkiné, látván tiszta szándékát, megcsókolta s elhagyta, és majd meghasadt érte a szíve. És attól fogva Paolina és hódolója szent és ájtatos

életet éltek az obszervánsok kolostorában, és nem fér hozzá kétség, hogy ő, kinek legfőbb törvénye az irgalmasság, életük végén nekik is megmondotta, miként Magdolnának, hogy bűneik bocsánatot nyernek, mivel nagy szeretet lakozott bennük, és oly békességes helyre szólította őket, ahol a jutalom felülmúlja az emberek minden érdemét.

- Nem tagadhatják, hölgyeim, hogy ennek a férfiúnak szerelme felülmúlhatatlannak bizonyult; de olyan viszonzásban részesült, hogy csak azt kívánhatom, bár mindazok, akik szerelembe esnek, hasonló jutalmat nyernének.

- Akkor aztán valóban több nyilvánvaló bolond lenne a férfiak és a nők között, mint valaha - jegyezte meg Hircan.

- Azt nevezi bolondságnak - vetette ellene Oisille -, hogy ifjúkorukban tisztességgel szerették egymást, majd pedig szerelmüket teljesen Isten felé fordították?

Hircan nevetve válaszolt vissza:

- Ha a búskomorság és a reménytelenség dicséretre méltó, akkor azt mondom, Paolina és hódolója méltók a dicséretre.

- Az azonban mégiscsak igaz - szólt közbe Geburon -, hogy Istennek számos eszköze van, hogy magához vezéreljen bennünket, s ami kezdetben bolondságnak tetszik, a végén bölcseségnek bizonyul.

- Nekem mégis az a véleményem - mondta Parlamente -, hogy aki nem szeretett tökéletesen ezen a földön, az soha nem fogja tökéletesen szeretni Istent sem.

- Mit ért azon, hogy tökéletesen szeretni? - kérdezte Saffredent. - Tökéletes szeretőnek tartja azt a férfit, aki majd megvesz a szerelemtől, de távolból imádja hölgyét, s nem meri kimutatni iránta való szándékát?

- Én azt tartom tökéletes szeretőnek - válaszolta Parlamente -, aki szerelme tárgyában valamiféle tökéletességet keres, szépséget, jóságot, nyájasságot vagy bármi mást; mindig az erényre veti szemét, s a szíve oly nemes és becsületes, hogy még élete árán sem rejtené célját olyan alantas dolgokba, amiket a tisztesség és a jó lelkiismeret megbélyegez: mert a lélek, mely csak azért teremtetett, hogy visszaszálljon a legfőbb Jóhoz, valameddig a testben lakik, csak arra áhítozik. Mivel azonban az érzékek, amelyek révén hírt kaphat felőle, az első ember bűne folytán homályosak, és test szerint valók, csupán látható dolgokat tudnak megmutatni neki, ezek pedig csak közelítenek a tökéletességhez; a lélek pedig erre áhítózván a földi szépségben, a látható kegyességben és az erkölcsi erényekben véli megelégni a mennyei szépséget, kegyelmet és erényt. De miután megelélt és kitapasztalta mindezeket, s nem találja meg bennük Öt, akit keres, nem törődik tovább velük, akár a gyerek, aki kicsiségéhez mérten a babákat szereti, és más hasonló kicsi holmit, ami kellemes a szemnek, és gazdagnak véli magát, ha kicsi kavicsokat szedeget össze; azonban felnövekedvén, az eleven babákat szereti, és az emberi élethez szükséges javakat gyűjtögeti. De minek utána tapasztalatokban meggazdagodott, felismeri, hogy e földi dolgokban nincsen tökéletesség, sem boldogság, s ezeknek mozgatóját és forrását kívánja megtalálni. Mindazonáltal, ha Isten a hit által ki nem nyitja szemét, az a veszély fenyegeti, hogy tudatlanból hitetlen bölcselkedővé válik; mert csupán a hit képes megmutatni és befogadtatni a Jót, amelyet a test szerint való és állati ember nem érthet meg.

- De nem látják-e - kérdezte Longarine -, hogy bár sok haszontalan gyomot és növényt terem, kíváncsi a műveletlen föld is, mivel él a remény, hogy jó gyümölcsöt hoz, ha magot vetnek belé. Ekként annak az embernek a szíve, aki semmi szeretetet nem érez a látható dolgok iránt,

soha nem jut el Isten szerelméhez szavának megvetése által, mivel szívének földje meddő, fagyos és átokverte.

- Ez az oka annak - jegyezte meg Saffredent -, hogy a legtöbb tudákos nem lelki ember; ők mindig csak a jó itókát meg a csúf és mocskos szolgálókat fogják szeretni, s meg sem próbálják, mit jelent egy tisztességes hölgy szerelme.

- Ha jól tudnék latinul - szólt közbe Simontault -, most idézném Szent János mondását, amely szerint: „Aki nem szereti az ő atyjafiát, akit látott, mi módon szeretheti az Istent, akit nem látott?” Mert a látható dolgok szeretetén át jutunk el a láthatatlanok szeretetéhez.

- Igen, de *quis est ille et laudabimus eum*,³⁶ aki olyan tökéletes, amilyenek itt mondják?

Dagoucin válaszolt neki:

- Vannak, akik olyan nagyon és olyan tökéletesen szeretnek, hogy inkább meghalának, mintsem hogy hölgyük tisztessége és lelkiismerete ellen való vágyat tápláljanak magukban, és nem is akarják, hogy akár ő, akár mások tudomást szerezzenek róla.

- Az effélék - vélekedett Saffredent -, olyanok, mint a kaméleon, amely a levegőből él.³⁷ Mert nincs olyan férfi a világon, aki meg ne akarná vallani szerelmét, s ne kívánná tudni, hogy szeretik-e, és azt hiszem, nincs olyan lázas szerelem sem, amely egyszeriben el ne múlna, ha kiderül, hogy nem viszonzózzák. Én már láttam ilyen nyilvánvaló csodákat.

- Kérem, foglalja el a helyemet - mondta Ennasuite -, és beszéljen nekünk arról a férfiről, aki halottaiból életre támadt, mivel hölgyében az ellenkezőjét találta annak, amire vágyott.

- Annyira félek a hölgyek nemtetszésétől - válaszolta Saffredent -, akiknek egész életemben hódolójuk voltam és maradok, hogy határozott parancsuk nélkül nem mertem volna tökéletlenségükről beszélni; de, hogy engedelmeskedjem, nem rejtem véka alá az igazságot.

³⁶ Ki az, és mi dicsérni fogjuk.

³⁷ Általános volt a hiedelem, hogy a kaméleon a levegőből él.

Husadik történet

De Riant úr nagyon szerelmes volt egy özvegyasszonyba, ámde fölfedezte, hogy a szeretett hölgy éppen az ellenkezője mindannak, amire vágyott, s amit az maga is gyakran bizonygatott: ettől oly nagy haragra gerjedt, hogy dühe egy szempillantás alatt elfújta a tüzet, melyet sem a hosszú idő, sem a hosszú udvarlás nem hamvaszthatott el

Dauphiné tartományban élt egy de Riant³⁸ nevű nemesúr, ki első Ferenc Király háza népéhez tartozott, s olyan szép és becsületes nemesember volt, hogy messze földön nem akadt párja. Hosszú ideig hódolt egy özvegyasszonynak, akit szeretett és tisztelt, de félvén, hogy elveszíti jó indulatját, nem merte tőle kérni azt, amire a leginkább vágyott. És ez a férfiú, ki tudta magáról, hogy szép és szeretetre méltó, szentül hitte, amire a hölgy gyakran megesküdt; hogy jobban szereti őt, mint bárki más férfiembert a világon, s ha valaha is rákényszerülne, hogy kedvére tegyen egy nemesembernek, egyedül őneki tenné meg, mivel ő a legtökéletesebb, akit valaha is ismert; de kérte, hogy ne kíváncsion többet, s érje be a tisztességes barátsággal. Másfelől meg erősen bizonygatta is, hogy ha többet kívánna tőle, s nem érne be ennyivel, mindent elveszítene. Szegény nemesember nemcsak hogy beérte ennyivel, hanem még szerencsésnek is hitte magát, hogy olyan nőnek nyerte el a szívét, aki ily nagy erénnyel ékes. Hosszú volna elbeszélnem e barátság történetét, gyakori találkozásait, a hosszú utakat, amikre a nemesember azért vállalkozott, hogy hölgyét láthassa. Egy szó, mint száz: ez a szegény vértanú abban a furcsa tűzben égett, amelynek az égetését annál inkább kívánjuk, minél jobban perzsel, és minden módon növelni akarta szenvedését. Egy napon kapta magát, s lóra ült, hogy meglátogassa hölgyét, kit jobban szeretett, mint saját magát, s kit jobban becsült, valamennyi nőnél a világon. Hogy megérkezett a házához, kérdezte, merre van; azt mondták neki, hogy éppen az imént tért meg vecsernyéről, s kiment a vadaskertbe, hogy bevégezze az imádkozást. A nemesember leszállt a lováról, s egyenest utánament a vadaskertbe; találkozáskor a szolgálóival, azok azt mondták neki, hogy hölgye egyedül sétálgat egy nagy fasorban. Ő pedig, jobban, mint valaha, kezdett reménykedni, hogy most rámosolyog a szerencse. S a lehető leghalkabban, semmi neszt nem ütve, kereste mindenfelé, amerre csak tudta, mert mindenek fölött vágyott rá, hogy egyedül találja. Odaért egy vesszőből font kunyhóhoz, egy szép és kies helyre, aminél szebbet elgondolni sem lehet, s hirtelen belépett, mint aki alig várja már, hogy szemtől szembe lássa azt, kit szeret. De belépén, hölgyét a fűvön fekvő taláta, egy lovászlegénye karjában, s az a legény olyan csúf, mocskos és visszataszító volt, amilyen szép, erős, derék és szeretetre méltó de Riant. Nem akarom elmondani iszonyú haragját; de dühe olyan nagy volt, hogy egy szempillantás alatt elfújta a tüzet, amelyet sem a hosszú idő és semmi alkalom nem tudott benne elhamvasztani. És ugyanakkora haraggal eltelve, mint amekkora volt annak előtte szerelme, így szólt hölgyéhez:

- Válgék egészségére, asszonyom! A mai napon, kegyelmed galádsága révén, meggyógyultam és megszabadultam a szüntelen szenvedéstől, melynek oka az volt, hogy kegyelmedet tisztességesnek hittem.

S el sem búcsúzáskor tőle, elment onnét, sokkal hamarabb, mint ahogy érkezett. A szegény asszony nem válaszolt egy szót sem, csak kezét kapta arca elé; minthogy szegényét nem rejthette el, legalább szemét fődte el, hogy ne lássa azt, aki őt - bárhogy titkolózott - nagyon jól látta.

³⁸ A Királyi Udvartartás méltóságának 1522-1533-ból való jegyzéke de Riant-t a Királyi Istálló mesterei közé sorolja, évi 200 frank jövedelemmel. Magának a történetnek az *Ezeregyéjszaka*-tól kezdve La Fontaine-ig számos feldolgozása van.

- Ennek okán, hölgyeim, kérem kegyelmeteket, ha nem az a szándékuk, hogy tökéletesen szeressenek, ne titkolózzanak a becsületes férfi előtt, s ne okozzanak neki bánatot önmaguk örömére; mert a képmutatók érdemük szerint kapják a fizetséget, Isten pedig azokat szereti, akiknek őszinte a szívük.

- Mondhatom, szép történettel örvendeztetett meg bennünket e nap végére! - jegyezte meg Oisille. - S ha mindnyájan meg nem esküdtünk volna, hogy csak a színtiszta igazat mondjuk, el sem hinném, hogy egy ilyen rangú hölgy ilyen gonosz lelkű legyen Istennel szemben, testében pedig oly elvetemült, hogy egy becsületes nemesembert elhagyjon egy közönséges istállós fiúért.

- Ó, asszonyom - szólt bele Hircan -, ha tudná, milyen egy nemesember, ki egész életében a páncélt hordta, s a csatákat járta, s mennyivel különb nála a jól táplált szolga, ki el nem mozdul a háza tájáról: bizony megbocsátana ennek a szegény özvegyasszonynak.

- Nem hiszem, Hircan - válaszolta Oisille -, hogy mentséget találna vétkére, bármit mondjon is.

- Én azt is hallottam - mondta Simontault -, hogy vannak nők, akik hírnökökkel szeretnék világgá kürtöltetni erényességüket és szüzi voltukat, s mézesmázos szóval és a legbizalmasabb nyájassággal fogadják őket, elhítetvén velük, hogy ha jó lelkiismeretük és tisztességük engedné, teljesítenék minden vágyukat. És azok a szerencsétlen fajankók, ha bármi társaságban szó esik róluk, megesküsznek rá, hogy kezüket a tűzbe tennék értük, s váltig állítják, hogy ezek tisztességes nők; hiszen ők kipróbálták szerelmüket, a legvégső pontig. Ezek a nőszemélyek a becsületes emberekkel dicsértetik magukat, s csak a hasonszörűek előtt mutatkoznak meg valódi mivoltukban; olyan férfiakat szemelnek ki, akik nem beszélhetnek; ha pedig mégis beszélnek, alantas származásuk miatt amúgy sem hisz nekik senki.

- Ezt a vélekedést gyakran hallottam a nagyon féltékeny és gyanakvó természetű férfiaktól - mondta Longarine -; de ez merő kitalálás; mert ha megesik is valamelyik szerencsétlen teremttel, mégis olyan dolog ez, amivel nem gyanúsíthatjuk a felebarátunkat.

- Nahát - méltatlankodott Parlamente -, minél jobban belemelegsünk ebbe a beszélgetésbe, ezek a derék urak annál szebben kihímezik Simontault szövetét, és pedig a mi rovásunkra. Ennek okán, jobb ha most elmegyünk vecsernyére, hogy ne várjanak ránk olyan sokáig, mint tegnap.

A társaság egyetértett vele, s útközben Oisille így beszélt:

- Ha valamelyikünk hálát ad Istennek, hogy ezen a második napon megértette velünk az elmondott történetek igazságát, Saffredent-nak ki kell eszközölnie az Úr bocsánatát, hogy ilyen csúf dolgot emlegetett föl a hölgyek ellen.

- Szavamra - válaszolta Saffredent -, igaz a történetem, ámbár én is csak úgy hallottam. De ha el akarnám mondani a nőkről mindazt, amit a tulajdon szememmel láttam, bizony több keresztet hányhatnának magukra, mint templomszenteléskor.

- Távol van a bűnbánattól az olyan gyónás - vetette közbe Geburon -, amely még súlyosbítja a bűnt.

- Ha ilyen véleménnyel van a nőkről - mondta Parlamente -, nem volna szabad, hogy szóba álljanak és kedvesen bánjanak kegyelmeddel.

Ő azonban így válaszolt:

- Egyesek olyannyira megfogadták ellenemben kegyelmed tanácsait, eltávolítván és elválasztván engem a méltányos és becsületes dolgoktól, hogy ha mondhatnék róluk még rosszabbat, és bánhatnék velük rosszabbul, meg is tenném, ezáltal feltűzelvén őket, hogy bosszút álljanak értem azon az egyen, aki oly igazságtalanul bánik velem.

E szavak után Parlamente arcára bocsátotta fátyolát, és a többiekkel együtt belépett a templomba, ahol már jó ideje elharangozták a litániát; de nem találtak benne egy fia szerzetest sem, aki litániázott volna, mivel a barátok, meghallván, hogy a réten összegyűlő társaság mulatságosnál mulatságosabb történetekkel szórakozik, maguk is kedvet kaptak rá, s imádkozás helyett inkább elrejtöztek egy árokban, s hasra feküdtek a sűrű sövény mögött. Innen pedig olyan jól hallották az épületes történeteket, hogy fel sem figyeltek a kolostoruk harangjára. Mindez szépen kiderült, amikor nagy sietve megérkeztek, s annyi szuflájuk sem maradt, hogy elkezdjék a litániát. S hogy a litánia véget ért, s megkérdezték tőlük, mi az oka a késedelmes és hamis zsoltosmázásnak, bevallották, hogy őket hallgatták a réten. Ennek okán, mivel látták jó szándékukat, megengedték nekik, hogy azontúl mindennap ott hallgatózzanak a sövény mögött, kényelmesen üldögélve. A vacsorát vidáman elköltötték, folytatva a réten be nem fejezett beszélgetéseket, s folytatták egész este, mígnem Oisille asszonyság arra kérte őket, térjenek nyugovóra, hogy szellemük annál frissebb legyen másnap, a hosszú és jóleső pihenés után, mivel éjfél előtt minden óra többet ér, mint utána három.

Ekkor mindnyájan nyugovóra tértek a szobájukban, és véget vetve e második napnak, szétozlott a társaság.

VÉGE A MÁSODIK NAPNAK

HARMADIK NAP

A harmadik napon olyan hölgyekről lesz szó, akik szerelmükben egyes-egyedül a tisztességre törekedtek, ezen felül szó esik a szerzetesek álnokságáról és hitványságáról

Elöljáró beszéd

A társaság jókor reggel összegyűlt a teremben, de nem olyan korán, hogy már ott ne találták volna Oisille asszonyságot, ki több mint fél órája tanulmányozta a szent leckét, amelyet fel akart olvasni előttük; s amiként örömet szerzett nekik az első és a második napon, nem kevésbé voltak elégedettek vele a harmadikon sem. Áhítatos elmélkedésükben meg sem hallották volna a harangszót, ha értük nem megy egy barát, hogy a szent misére szólítsa őket. S meghallgatván ájtatos lélekkel a misét, igen egyszerű ebédet ettek, nehogy a bőséges étkezés okán cserbenhagyja őket emlékezetük, ha kire-kire rákerül a beszéd sora; majd visszavonultak szobájukba, s feljegyzéseiket olvasgatva várták a szokott órát, hogy a rétre menjenek; s amikor ütött az óra, mentek hamarsággal a kedves útra. S akik valami huncutság elmondására készülődtek, olyan vidám arcot mutattak, hogy a többiek már alig várták az alkalmat a kacagásra. Mihelyt letelepedtek, faggatni kezdték Saffredent-t, kinek adja meg a szót ezen a harmadik napon.

- Úgy vélem - mondta ő -, hogy ha tegnap elkövetett vétkem valóban olyan nagy, mint amilyennek híresztelik, méltó történettel amúgy sem tehetném jóvá, ez okért inkább átadom a szót Parlamente-nak, ki józan ésszel szépen elzengi majd a nők dicséretét, s feledtetni mondott szavaim igazságát.

- Nem szándékozom jóvátenni kegyelmed vétkét - válaszolta Parlamente -, de arra nagyon vigyázok, hogy el ne kövessem magam is. Ennek okán, élvén a megígért s esküvel erősített igazsággal, csak azt kívánom megmutatni, hogy akadnak még hölgyek, akik szerelmükben egyes-egyedül a tisztességre törekedtek. S mivel az a hölgy, kiről szólni szándékom, úri házból való, csupán a nevét másítom meg e történetben, semmi egyebet; higgyék meg, hölgyeim, a szerelem sem képes megmásítani a becsületes és szűzi szívet, amiként nyomban látni fogják történetemből.

Huszonegyedik történet

Egy Rolandine nevű hajadon leány, ki XXX esztendő koráig nem ment férjhez, megismervén atyjaurának nemtörődömségét, valamint úrnőjének iránta való csekély hajlandóságát, szerelembe esett egy nemesi családból való fattyúval, és örök hűséget esküdött neki; atyja, ezt megtudván, a lehető legnagyobb szigorúsággal büntette, hogy rábírija a frigy felbontására; ő azonban kitartott szerelmében mind a fattyú haláláig, melyről is meggyőződén, férjhez ment egy nemesemberhez, ki családja nevét és címerét viselte

Élt Franciaországban egy Királyasszony, ki nagy és előkelő családokból származó ifjú lányokat nevelt udvarában.³⁹ E lányok egyikét Rolandine-nak⁴⁰ hívták, s történetesen közeli rokona volt. Hanem ez a Királyasszony valami okból ellenséges lábon állt a leány atyjával,⁴¹ s ennek okán őt sem nagyon szívelte. Ámbátor ez a leány nem volt nagyon szép - igaz, csúnya sem -, mégis olyan okos és erényes volt, hogy számos nagyúri kérője akadt, ámde mindegyikük kosarat kapott; atyjaura ugyanis olyan nagyon szerette a pénzét, hogy leánya boldogságáról szépen megfeledezett, úrnője pedig, mint már mondtam, olyan kevésbé szívelte, hogy akik meg akarták nyerni a Királyasszony bizalmát, meg sem próbálkoztak a leánykéréssel. Szegény leány, hogy atyja nem törődött vele, s úrnője megvetette, hosszú ideig pártában maradt. E hosszú idő alatt bizony megkeseredett, nem annyira azért, hogy férjhez menni vágyott, mint inkább szégyenletében, hogy nem kötötték be a fejét; felhagyva az udvari hívságokkal és cifrázkodással, egész lelkével Isten felé fordult; idejét imádkozással töltötte, vagy kézimunkán dolgoztatott. Ily nagy magányosságban teltek ifjú évei, s olyan tisztességes és szent életet élt, hogy senki fölül nem múlhatta. Életének harmincadik esztendejéhez közeledvén, megismerkedett egy nemesemberrel, ki nagy és előkelő családból való fattyú volt, annak idején nem akadt hozzá fogható derék vitéz és becsületes férfiú; hanem a pénz nem vetette föl, s ezen fölül nem dicsekedhetett valami nagy szépséggel sem; ez okért, úri dáma, bárki lett legyen is, bizony nem szemelte volna ki a maga mulattatására. Ez a szegény nemesember nőtlen maradt; s amiként gyakorta megesik, hogy egyik boldogtalan a másikat keresi, ő is kezdte látogatni Rolandine kisasszonyt, mivel sorsuk, természetük s állapotuk fölöttébb hasonló volt. S hogy elpanaszolták egymásnak balsorsukat, nagy szerelem ébredt a szívükben; fölfedezve, hogy társak a bajban, minden helyt keresték egymást, hogy vigasztalódjanak; gyakori találkozásaikból meghitt és tartós szerelem született. Azok pedig, akik tudták, hogy Rolandine kisasszony annak előtte milyen elvonultan élt, szót sem váltva ember fiával, nyomban fölháborodtak, látva, hogy mostanában unos-untalan együtt van ezzel az úri fattyúval, s mondogatták a dajkájának, hogy ne tűrje tovább e hosszúra nyúló beszélgetéseket; ő pedig intette Rolandine-t, megmondván neki, hogy mindenki felindult ellene, amiért olyan sokat beszél egy férfiemberrel, ki sem nem olyan gazdag, hogy feleségül vegye, sem nem olyan daliás, hogy a kedvese legyen. Rolandine, kit inkább ridegségeért kárhoztattak, mintsem hivalkodó viselkedéséért, így felelt a dajkájának:

- Ó, anyácskám! Látja, nem kaphatok származásomhoz illő férjet, ez okért mindig kerültem a daliás, ifjú férfiakat, nehogy bajba keveredjem én is, mint oly sokan mások; s most ráakadtam

³⁹ Anne de Bretagne számos nemes asszonyt és úri kisasszonyt tartott az udvarában.

⁴⁰ Anne de Rohan, Jean de Rohan gróf és Marie de Bretagne lánya.

⁴¹ Anne de Bretagne sokáig haragban volt Jean de Rohan gróffal, Anne de Rohan (= Rolandine) atyjával, amiért az elperelte tőle az utolsó bretagne-i hercegek örökségét.

erre az okos és erényes nemesemberre, akit kegyelmed is ismer, s aki csak jó szándékú és erényes szavakat szól hozzám: vajon megbántom-e kegyelmedet vagy azokat, akik a nyelvükre vettek, ha övele vigasztalódom bánatomban?

Szegény öregasszony, ki jobban szerette úrnőjét, mint önmagát, így válaszolt neki:

- Kisasszonykám, látom én jól, hogy igazat szól, s hogy atyjaura meg úrnője nem bánik kegyelmeddel érdeme szerint. Ámde, mivel kegyelmed tisztességét ily módon emlegetik, nem szabad többé szóba állnia azzal az emberrel, még ha édes fivére volna is.

Rolandine sírva válaszolta:

- Anyácskám, mivel kegyelmed tanácsolja, megfogadom; de bizony kegyetlen dolog, hogy valakinek semmi vigasztalása ne legyen széles e világban!

A fattyú, szokása szerint, jött, hogy beszélgesse vele, ő azonban apróra elmondta neki mindazt, mit a dajkájától hallott, és könnyek között kérte, hogy egy ideig türtőztesse magát, s ne keresse a társaságát, míg el nem ül a szóbeszéd; az hajtott a szavára.

Hanem, hogy távol kerültek egymástól, s egyik is, másik is elveszítette vigasztalását, olyan keserves kint szenvedtek, amilyent eladdig egyikük sem ismert. Rolandine szüntelenül imádkozott Istenhez, állandóan zárandoklaton volt, böjtölt, ételtől, italtól megtartóztatva magát. A szerelem, mely addig ismeretlen volt számára, olyan nagy nyugtalanságot keltett benne, hogy egyetlen órára sem volt tőle békessége. És Ámor nem kevésbé próbálta meg az úri házból való fattyút sem; ő azonban már eldöntötte a szívében, hogy szereti Rolandine-t, és megpróbálja feleségül venni; de szerelmén kívül azt is felérte ésszel, hogy ez a frigy nagy tisztesség lenne számára, s törte a fejét, miképpen nyilváníthatná meg szándékát, s kivált, hogyan nyerhetné meg a dajkát. Ezt pedig úgy cselekedte, hogy megbizonyította neki, milyen kegyetlen sorsra van kárhoztatva szegény úrnője, hogy megfosztják minden vigasztól. Szegény öregasszony könnyezve hálálkodott, hogy ilyen őszinte szeretettel viseltetik úrnője iránt. S együtt kieszelték, mi módon váltson szót vele: Rolandine úgy tesz majd, mintha gyakori fejfájás gyötörné, amivel menekül az ember mindennemű zajtól; s ha társnői a Királyasszony szobájába mennek, ők kettesben magukra maradnak, s akkor szót válthat vele. A fattyú szerfelett boldog volt, és mindenben a dajka tanácsához igazodott, úgyszólván akkor beszélt a kedvesével, amikor kedve tartotta. Hanem a boldogság nem tartott valami sokáig, mivel a Királyasszony, ki nem szívelhette, kezdte firtatni, mit művel Rolandine olyan sokáig a szobájában. És hiába mondták neki, hogy a betegsége okán van ott, valaki, aki nagyon számon tartotta a távolléteit, azt mondta erre, hogy bizonyára az úri fattyúval van együtt, s a találkozás örömeivel gyógyítja a fejfájását. A Királyasszony, ki Rolandine-től a bocsánatos bűnt is halálos vétkeknek vette, tüstént hívatta, és megtiltotta neki, hogy az ő szobáján vagy fogadó termén kívül akárhol szót váltsa a fattyúval. A kisasszonynak arcizma sem rándult, amikor ezt felelte:

- Ha tudtam volna, úrnőm, hogy ő avagy más nem tetszik kegyelmednek, soha nem szólottam volna vele.

Hanem magában azt gondolta, hogy majd valami mást eszel ki, amiről a Királyasszony nem szerezhet tudomást; és amint gondolta, úgy is cselekedett. Azontúl minden szerdán, pénteken és szombatnapon böjtöt tartott, és míg a többiek vacsoráztak, ő a szobájában maradt a dajkájával, és bőségesen volt ideje szólnia azzal, kit immár minden másnál jobban szeretett. S minél szűkebbre szabta szavukat a kényszer, annál nagyobb szerelemmel szólottak egymáshoz; mert bizony úgy lopták maguknak az időt, mint tolvaj a becses jószágot. De akárhogy titkolták is a dolgot, egy szolgaféle mégis meglátta a nemesembert, amint úrnőjéhez beosont egy böjt napon, kellő helyen elárulta, s nem maradt titokban a Királyasszony előtt sem, aki olyan éktelen dühre gerjedt, hogy a fattyú soha többé nem merte betenni a lábát a

hölgyek termébe. Azonban, hogy teljesen meg ne fossa magát találkozásaik örömétől, gyakran úgy tett, mintha hosszú útra kelne, majd az éj leple alatt visszatért a palota egyik templomába vagy kápolnájába, hol franciskánusnak, hol jakabrendi barátnak álcázva magát, avagy más álöltözékben, hogy senkifia föl ne ismerje; ugyanoda ment Rolandine kisasszony is a dajkájával, hogy szót váltson vele. Ő pedig, látván a hölgy iránta való nagy szerelmét, így beszélt hozzá bátorsággal:

- Úrnőm, látja, mily veszedelembe sodortam magam kegyelmed szolgálatjára, s tudja, a Királyasszony megtiltotta, hogy szót váltson velem. Másfelől ismeri atyjaurát is, aki semmi áron nem akarja férjhez adni kegyelmedet. Annyi gazdag kérőt kikoszarozott már, hogy sem közelben, sem távolban nem ismerek senkit, aki még hajlandó volna szerencsét próbálni. Én pedig, tudom jól, szegény vagyok; ha bárki nemesember venné el kegyelmedet, nálamnál csak gazdagabb lehetne. Ám ha a szerelmet s a jó szándékot is kincsnek tekintenék, vélem, én lennék a világ leggazdagabb embere. Isten bőséges javakkal áldotta meg kegyelmedet, ám most még többet kaphat: mert ha rám mosolyogna a szerencse, és engem választana férjéül, férje, barátja s hódolója lennék örök életemben; ha ellenben rangjabélit választ - s ilyent nehéz lesz találnia -, ő akar úr lenni a házban, s többet törődik majd kegyelmed jószágával, mintsem személyével, és többet ad majd a cifra külsőre, mintsem az erényre; és élvezve kegyelmed javainak hasznát, testével sem bánik majd érdeme szerint. A boldogság vágya késztet könyörgésre s a félelmem, hogy mással nem lesz elégedett: tegyen engem boldoggá, s önmagát a legelégedettebb és legdédélgettebb asszonnyá, ki valaha élt e földön.

Rolandine, meghallván tőle azt, amit maga is régen meg akart neki mondani, így válaszolt eltökélt arccal:

- Nagy az én örömöm, hogy kegyelmed hozakodott elő azzal, amiről már rég időtől fogva kívántam beszélni, és amin két esztendő óta, hogy ismerem, szüntelenül gondolkodom, számtalanszor meghányva s vetve magamban a kegyelmed javára s ellenére szóló érveket, valamik csak eszembe jutottak. De végtére is, tudván, hogy a házasság állapotot kívánom, ideje neki-fognom, s kiválasztanom azt, akivel úgy vélem, a legszebben élek majd, lelkem nyugalma. Mindez ideig nem találtam senkit, lett légyen mégoly daliás, gazdag vagy hatalmas úr, akivel szívem és lelkem szerint együtt tudtam volna élni, hanemha kegyelmedet. Tudom, ha kegyelmedhez megyek feleségül, nem szomorítom meg Istent, sőt, rendelése szerint cselekszem. Ami pedig atyámuramat illeti, ő oly kevésbé munkálkodik javamon, s oly sokszor visszautasított, hogy nem tagadhat ki az örökségből, ha a törvény szerint férjhez megyek. Ha csupán annyim lesz, amihez jussom van, de olyan férfihoz mehetek feleségül, mint kegyelmed, én leszek a világ leggazdagabb asszonya. S hogy úrnőről, a Királyasszonyról is szóljak: nem bántja lelkemet, hogy Istennek akarván engedelmeskedni, úrnőm ellenére cselekszem, amiként az ő lelkét sem bántotta, hogy ifjú koromban elzárt minden jótól, valamiben részem lehetett volna. Ámde, hogy kegyelmed is tudja, hogy szerelmem erényen és tisztességen épül, meg kell ígérnie, hogy ha beleegyezek is a házasságba, a beteljesülést nem követeli, míg atyám meg nem hal, vagy valami módon ki nem eszközlöm a beleegyezését.

A fattyú készségesen beleegyezett; s hogy fogadalmukat megerősítsék, gyűrűt váltottak a házasság jeléül, s megcsókolták egymást a templomban, az Úr színe előtt, őt szólítván esküvésük tanújául; de azontúl sem volt csóknál nagyobb bizalmasság kettőjük között.

E csekély boldogság nagy elégedettséggel töltötte el e két tökéletes szerető szívét, s beérvén a boldog bizonyossággal, egy ideig nem is keresték egymást. Az úri fattyú örömmel ment bármi helyre, ahol dicsőségre tehetett szert, nem akarván szegény sorban maradni, kivált, hogy Isten gazdag asszonnyal ajándékozta meg; ez pedig távollétében is oly állhatatosan őrizte tökéletes szerelmét, hogy ügyet sem vetett senki férfiemberre. És ámbátor többen megkérték a kezét,

valamennyiüknek csak azt válaszolta, hogy ha már ilyen hosszú ideig pártában maradt, ezután sem kíván férjhez menni. Ezt a választ olyan sokan hallották, hogy a Királyasszonynak is fülébe jutott a dolog, és tudakolta tőle, mi okból beszél így. Rolandine azt felelte rá, hogy neki akar engedelmeskedni, jól tudván, hogy a maga idején egyszer sem akarta férjhez adni ahhoz, akihez szívesen ment volna, s ahol jól lett volna dolga; azóta - úgymond - a kor és a türelem megtanította rá, hogy állapotával elégedetten éljen. És hasonlóképpen válaszolt, valahányszor szóba hozták előtte a házasság dolgát. Amikor véget értek a háborúk, és a fattyú visszatért az udvarhoz, azontúl sem beszélt vele mások füle hallatára, hanem hol az egyik, hol a másik templomban találkozott vele, színlelvén, mintha gyónni járna oda; a Királyasszony ugyanis fejvesztés terhe alatt meghagyta volt nekik, hogy ne merjenek szólni egymással, hacsaknem nyilvános társaságban. Hanem a tisztességes szerelem, mely nem ismer tilalmat, hamarabb hozzásegítette őket a találkozásokhoz, semmint hogy ellenségeik a nyomukra akadtak volna; s ami szerzetesi rendet csak elgondolni is lehet, valamennyinek a ruháját magukra öltötték, hogy rejtőzve folytassák tisztességes szerelmüket, mígnem a Király Tours környékén fekvő kéjlakába költözött, amely egy kissé távolabb volt a várostól, s azontúl az udvarhölgyek csak a kastély kápolnájába járhattak gyalogszerrel; ám ez a kápolna olyan alkalmatlanul volt megépítve, hogy a gyóntatóatyja, akárhová ült is, mindenütt szem előtt volt benne. Ámde, ha egyfelől hiányzott az alkalom, másfelől jobbat lelt helyette a szerelem. Érkezett ugyanis az udvarba egy hölgy, ki a fattyúnak történetesen közeli rokona volt. A hölgyet fiával együtt a Király házában szállásolták el; az ifjú hercegnek a szobája pedig annyira előrenyúlt a Király lakta épületszárnyból, hogy ablakából láthatta Rolandine-t, s akár beszélgethetett is vele, mivel e két ablak éppen az épület két szárnyának a sarkán volt. Az összes úri kisasszonyok Rolandine-nal együtt a Király terme fölött levő szobában laktak. Rolandine több ízben látta az ablakban az ifjú herceget, s dajkájával üzent a fattyúnak, aki jól megjegyezte azt a helyet, majd úgy tett, mintha nagy örömét lelné a Kerek Asztal Lovagjairól szóló könyv olvasgatásában, melyet a herceg szobájában talált. És amidőn a ház népe ebédre ment, ő szólt az egyik inasnak, hogy míg olvas, zárja rá az ajtót, hadd őrizze ő a szobát. Az inas tudta róla, hogy atyafiságban van urával, s megbízható embernek ismervén, hagyta, hadd olvasson, amíg kedve tartja. A túlsó oldalon Rolandine is az ablakába ment; a lábát fájdtotta, hogy minél többet ott fenn maradhasson, korán megebédelt és megvacsorázott, s többé nem ment le a hölgyekkel a szokott időben. Karmazsin selyemmel bélelt receterítőt kezdett hímezni, felfeszítve az ablak keretére, amikor egyedül maradt a szobában; látva, hogy nincs már ott senki, átszólt a férjének, fennhangon beszélgettek, és senki nem hallotta őket; ám ha valaki közeledett, Rolandine köhögéssel adott jelt, mire a fattyú sietve visszahúzódott. Akik leselkedtek is utánuk, bizonyosak voltak benne, hogy szerelmüknek már vége szakadt, hiszen Rolandine ki sem mozdult a szobájából, a fattyú meg bizonyára nem kereshette fel, mivel tilos volt belépnie.

Egy napon az ifjú herceg anyja a fia szobájában tartózkodott, és kikönyökölt az ablakba, ahol az a vaskos könyv feküdt; kisvártatva megjelent a túlsó ablakban Rolandine egyik társnője, köszöntötte és szóba elegyedett vele. A hölgy tudakolta Rolandine állapotát; a másik azt felelte, hogy láthatja, ha akarja, s az ablakhoz hívta Rolandine-t, éjjeli főkötőjében; beszélgettek a bajáról, azzal ki-ki visszahúzódott a szobájába. A hölgy megnézegette a Kerek Asztalról szóló vaskos könyvet, majd így szólt a szobát őrző inashoz:

- Csodálkozom, hogy ifjú emberek efféle badarságok olvasásával vesztegetik az idejüket!

Az inas azt felelte erre, ő jobban csodálkozik azon, hogy bölcsnek tartott koros emberek még inkább kedvüket lelik az effélében, mint a fiatalok; és elmesélte, hogy milyen különös dolgot tapasztalt: unokaöccse, a fattyú, naponta négy-öt óra hosszat olvasgatja ott ezt a szép könyvet. A hölgynek nyomban szívébe szúrt ennek a dolognak valódi oka, s meghagyta az inasnak,

hogy rejtőzzék el valahol, s lesse meg, mit művel a fattyú; az úgy tett, amint parancsolták, és látta, hogy nem könyvből olvas, hanem az ablakból, ahonnan Rolandine beszélget vele; és kihallgatta szerelmes szavukat, amit - úgy hitték - titokban tarthatnak. Másnap elmondta a dolgot úrnőjének, aki tüstént magához hívatta a fattyút, megróttá, és megtiltotta neki, hogy oda még egyszer betegye a lábát; még aznap este beszélt Rolandine-nal is, megfenyegetvén, hogy ha fel nem hagy örült szerelmével, a Királyasszony előtt fölfedi viselt dolgait. Rolandine, ki nem rettent meg semmitől, esküdözött, hogy akármit mondjanak, úrnőjének tilalma óta nem váltott szót vele, kérdezze meg, ha neki nem hisz, akár társnőitől, akár az inasoktól vagy a szolgálóktól. S hogy az ablakra terelődött a szó, körömszakadtáig tagadta, hogy onnan beszélt a fattyúval; ámde a fattyú tartott tőle, hogy kiderül a turpisság, és elment arról a veszedelmes helyről; jó ideig nem mutatkozott többé az udvarban, de továbbra is írogatott Rolandine-nak, oly fortélyos módon, hogy hiába vigyáztatta a Királyasszony árgus szemekkel, nem múlt el hét anélkül, hogy két ízben is hírt ne adott volna magáról.

Ha nem akadt a közelben barát, akivel üzenjen, egy apródot küldözgetett hozzá, ki hol ennek, hol annak a nemesúrnak a színeibe öltözött, s megállva az egyik vagy a másik ajtóban, ahol az udvarhölgyek áthaladtak, a tolongásban titkon odacsúsztatta a leveleit. Egy napon, hogy a Királyasszony éppen a rétre készülődött, egyik embere, ki azzal volt megbízva, hogy a fattyú dolgait kémlelje, felismerte az apródot, és utánairamodott; hanem ennek helyén volt az esze, s megsejtve, hogy a sarkában vannak, bement egy szegény asszony házába, ki az ebédjét főzte a tűzhelyén, és ott hamarsággal elégette a leveleit. A nemesember, aki nyomon követte, pörére vetkeztette, és a ruhájának minden ráncát kiforgatta, de semmit nem talált; ez okért futni hagyta. Amikor az apród elment, az öregasszony tudakolta a nemesembertől, miért kutatta úgy meg azt a fiút. Az így válaszolt:

- Bizonyos leveleket kerestem, azt hittem, nála vannak.

- Nemigen találhatta meg kegyelmed - mondta az öregasszony -, mert a fiú jó helyre tette őket.

- Árulja el, hová - kérlelte a nemesember, abban reménykedve, hogy gyorsan megkaparinthatja a leveleket. De meghallván, hogy az apród a tűzbe vetette őket, ráeszmélt, hogy túljártak az eszén, és ment sietve, hogy jelentse a dolgot a Királyasszonynak. Mindazonáltal, a fattyú ez órától fogva nem folyamodott többé sem apródhoz, sem gyerekhez, hanem öreg szolgáját küldte oda, aki vállalta, hogy elviszi Rolandine-nak a leveleket, fittyet hányva a halálnak, mely a Királyasszony parancsára fenyegette mindazokat, akik beleártják magukat ebbe az ügybe. Belépve a palotába, ahol Rolandine tartózkodott, az öreg szolga megállt egy nagy lépcső aljában, s ott leselkedett a kapu tövében, ahol az összes hölgyeknek át kellett haladniok; hanem az egyik inas, aki régebben már találkozott vele, nyomban fölismerte, és sietve jelentette a dolgot a Királyasszony palotagrófjának, aki tüstént odasietett, hogy elfogja. Az öreg azonban okos és furfangos ember lévén, hamar észére vette, hogy figyelik a távolból; a falnak fordult, mint aki vizelni készül, dirib-darabra szaggatta a leveleket, s behajította őket egy ajtó mögé. Abban a szempillantásban megfogták, és tetőtől talpig megkutatták; amikor pedig semmit nem találtak nála, eskü alatt vallatóra fogták, nem hozott-e magával holmi leveleket, s minden lehető szigorúsággal igyekeztek rábeszélni, hogy vallja meg az igazságot; de bármivel kecsegtették s fenyegették, nem csikartak ki vallomást belőle. Jelentették a dolgot a Királyasszonynak, és ekkor a társaságból valaki azt tanácsolta, hogy kereskedjenek az ajtó mögött is, ahol elfogták; úgy is tettek, és megtalálták, amit kerestek: a dirib-darabra tépett levelet. Hívták a Király gyóntatóját, aki egy asztalon egybeillesztette, majd elejétől végéig elolvasta a levelet, amelyből kétségtelenül kiderült eltítkolt frigyük valósága; a fattyú ugyanis csak *feleségemnek* hívta benne Rolandine-t. A Királyasszony úgy döntött, hogy nem tartja titokban rokonának vétkét, ámbár megtehetette volna; inkább világgá kürtölte, majd elrendelte,

hogy a szerencsétlen emberből akármi áron csikarják ki az igazságot a levél felől, mondván, hogy ha elébe teszik a levelet, amúgy sem tagadhat tovább; hanem a szolga, akármit mondtak s mutattak neki, nem másította meg első vallomását. Ekkor az őrzői kivitték a folyó partjára, ott zsákba kötötték, mondván, hogy hazudott Istennek és a Királyasszonynak a bizonyos igazság ellenében. Ám ő inkább vállalta élete veszét, mintsem hogy urát vádolja, majd gyóntatópapot kért, könnyített a lelkén, ahogy tudott, s utána így szólt a körülállókhoz:

- Mondják meg kegyelmetek uramnak, a fattyúnak, hogy gondjára bízom feleségem s gyermekeim életét, mivel a magamét jó szívvel áldozom az ő szolgálatára; most pedig tegyenek velem, amit akarnak, mert soha nem húznak ki belőlem egy szót sem uram ellen!

Hogy ráijessenek, zsákostul a vízbe vetették, s utánakiáltottak:

- Ha megmondod az igazat, megmenekülsz!

Látva azonban, hogy nem válaszol, kihúzták, és állhatatosságáról jelentést tettek a Királyasszonynak, aki nyomban azt mondta, hogy sem ura, a Király, sem ő maga nem dicsekedhet ilyen derék szolgálakkal, mint ez a fattyú, ámbátor meg sem tudja fizetni őket; és erőnek erejével a szolgálatába akarta fogadni, ellenben az semmi áron el nem hagyta volna a gazdáját. Ámde végül, hogy gazdája elengedte, mégis a Királyasszony szolgálatába szegődött, s boldogan és megelégedetten élt.

A Királyasszony, miután a fattyú leveléből megtudta, hogy mi az igazság a házasság dolgában, magához hívatta Rolandine-t, és nem *húgomnak*, hanem több ízben *nyomorultnak* szólította, a szemére hányva, hogy mekkora szégyent hozott atyjára, egész atyafiságára és őreá, úrnőjére, kinek rendelése s engedelme nélkül ment férjhez. Rolandine, ki már rég időtől ismerte úrnőjének iránta való indulatát, nem maradt adós a válasszal, s amiként hiányzott szívéből a hozzá való hajlandóság, azonképpen a félelemnek sem maradt benne több hely; azon felül azt is meggondolta, hogy ez a leckéztetés, mit oly számosan hallottak, nem szeretetből, hanem a megszégyenítés szándékából fakad, mivel úrnője nyilván inkább leli örömét a megbüntetésében, semmint hogy bűnéért bánkódnék; ennek okán ugyanolyan vidám és magabízó arccal válaszolt neki, mint amilyen borús és mérges volt a Királyasszony tekintete:

- Úrnőm, ha nem ismerné önnön szívét igaz valójában, most én mondanám el, mily gonosz érzést táplál rég idő óta ellenem s atyám ellenében; ám ezt nyilvánvalóan kegyelmed is tudja, és ez okért nem furcsállja, ha magamagától más is kitalálta; s hogy magamról szóljak, úrnőm, megtapasztaltam én is, és nagy károm lett belőle. Bizony, ha úgy segített volna engem is, miként másokat, akikhez rokoni kötelék sem fűzte, most tisztességes házasságban élnék, a kegyelmed s nem különben a magam becsületére; ehelyett úgy bánt velem, mint kegyvesztett személlyel szokás bánni, s ez okért kicsúszott kezemből számos szerencsés frigy, holott boldog lehettem volna; atyámuram nem törődött velem, úrnőm semmire sem becsült: ezen úgy elkeseredtem, hogy ha erőm lett volna hordani az apácai ruhát, szíves-örömet felöltöttem volna, csak hogy ne lássam többé kegyelmed örökös haragját s zordon ábrázatát. E reménytelen helyzetemben talált reám az a férfiú, aki ugyanolyan előkelő lenne, akár mint jó magam, ha két ember szerelmét is becsülnék annyira, mint amennyire a jegygyűrűt becsülik; kegyelmed is tudja, hogy az ő atyja előtte járna atyámnak. Hosszú idő óta látogat és szeret; ámde kegyelmed, Asszonyom, ki soha meg nem bocsátotta legkisebb vétkeimet sem, ki soha meg nem dicsért semmi jótetemért, ámbár tapasztalásból tudja, hogy soha nem kérkedtem szerelmi sikerrel s világi hívságokkal, s nagy magányomban inkább zárdai, semmint világi életet éltem, kegyelmed, Asszonyom, mindig rosszalotta, hogy szóba ereszkedem ezzel a nemesemberrel, ki hozzám hasonlóan boldogtalan e földi életben, s kinek szerelmében csak lelkemnek kerestem vigasztalást. Látván, hogy meghíúsul minden reményem, nagy bánatom-

ban elhatároztam, hogy megszerzem lelkemnek nyugalmát, amiként kegyelmed azon mesterkedett, hogy megfosszon tőle. És azon az órán hűséget fogadtunk egymásnak, esküvéssel és gyűrűvel erősítvén meg frigyünket. Ennek okán, Asszonyom, úgy tetszik, méltatlanul mond engem *gyalázatosnak*, hiszen ha akartam volna, e nagy és tökéletes szerelemben lett volna alkalmam, és mégsem volt kettőnk között csóknál nagyobb bizalmasság, mivel azt reméltem, hogy a beteljesüléshez Isten kegyelmével megnyertem atyámuram szívét és beleegyezését. Nem vétkeztem sem Isten, sem a lelkiismeretem ellen; harmincesztendő koromig vártam, hogy kegyelmed és atyámuram mit szándékozik tenni érettem, megőriztem ifjúságomat szüzességben és tisztességben, élő ember semmit nem vethet szememre. És az Úrtól kapott értelmem szavára hallgatva, látván, hogy koros vagyok, s már nem lehet reményem a nevemhez méltó házasságra, úgy határoztam, hogy önszántamból választott férfiúhoz megyek feleségül, nem azért, hogy szemem buja vágyát kielégítsem, hiszen őt szépnek senki nem mondhatja, s nem is azért, hogy testemmel paráználkodjam, hiszen nem volt meg a testi beteljesülés sem, nem is kevélységből, sem nem becsvágyból, hiszen ő szegény, és sokra sem vitte: csupán és egyedül csak az erényt tekintettem, mely őbenne vagyon, és amelynek elismeréssel adózik mindenki; és engedtem a hozzám való nagy szerelmének, azt remélvén, hogy békességet és megbecsülést nyerek általa. S minek utána jól megfontoltam mindazt a jót és rosszat, ami rám származhat, megállapodtam e választásban, mely a legjobbnak tetszett, s amelyet két álló esztendeig hánytam-vettem szívemben: életem hátralevő napjait övele kívánom élni. Elhatároztam, hogy szándékomban szilárdan megmaradok, s bármi gyötrelmet kelljen elszenvednem, legyen az bár a halál kínja is, semmi el nem tántoríthat e hajthatatlan vélekedésemtől. Ennek okáért, Asszonyom, bocsássa meg nekem azt, ami - kegyelmed is jól tudja - könnyűszerrel megbocsátható, hadd éljek ama békességgel, mit őtőle remélek.

A Királyasszony, látván eltökélt arcát, s hallván igaz beszédét, nem tudott okos szóval választ adni rá; tovább szidalmazta, korholta ádáz arccal, s végül elsírta magát, mondván:

- Szégyentelen teremtés, ahelyett, hogy meghunyászkodna előttem, és szánná-bánná súlyos bűnét, ily arcátlanul beszél, s még könny sem szökik a szemébe; ezzel nyilván kimutatja megátalkodottságát és szívének keménységét. De ha a Király és atyjaura hajtana a szómrá, bizony olyan helyre tennék, ahol bezzeg megtanulna másként beszélni!

- Asszonyom - felelte vissza Rolandine -, azzal vádol engem, hogy arcátlan merészséggel beszélek, ez okért elhatároztam, hogy hallgatok, hacsak kegyelmed engedelmet nem ad a válaszra.

És amikor parancsot kapott a szólásra, így folytatta beszédét:

- Nem szándékom, Asszonyom, hogy arcátlanul s a köteles tisztelet megszegésével szóljak kegyelmeddel, ki úrnőm s a keresztyénség legnagyobb fejedelemasszonya; ilyesmit nem akartam, s gondolatban sem követtem el; de mivelhogy nincsen prókátorom, ki helyettem beszéljen, hacsak az igazság nem, melyet csak egymagam ismerek, félelem nélkül el kell mondanom, remélvén, hogy ha kegyelmed is megismeri, nem fog többé annak vélni, aminek mondott az imént. Egyetlen földi halandónak sem félek elmondani, hogyan s mint cselekedtem a bűnömül felrótt dologban, mert tudom, hogy miben sem vétkeztem Isten s a tisztességem ellen. Íme, ezért szólok félelem nélkül, bizonyos lévén benne, hogy velem van Ő, aki a szívembe lát; ha pedig ilyen bíró van velem, oktan félnék azoktól, akik fölött Ő ítélkezik. És vajon sírnom miért kellene, hiszen lelkiismeretem és szívem mit sem rosszáll ebben a dologban, s tőlem mi sem idegenebb, mint a megbánás; bizony, ha előlről kellene kezdenem, ugyanazt tenném, amit eddig tettem. Ellenben kegyelmednek, Asszonyom, jó oka van sírásra, mind azért, hogy ifjú koromban oly méltatlanul bánt velem, mind azért, hogy most ország s világ előtt megszégyenítt olyan hibáért, mely inkább hoz szégyent kegyelmedre, mintsem

énreám. Ha valóban vétkeztem volna Isten, a Király, kegyelmed, szüleim és a lelkiismeretem ellen, bizony megátalkodott volnék, ha keserves bánattal nem bánkódnék. De mi haszna bánkódnom e jó, igaz és szent dolog miatt, mely csak becsületemre vált volna, ha kegyelmed időnek előtte el nem híreszteli, ezzel adván jelét, hogy inkább vágyott megbizonyítani gyalázatomat, mintsem háza népének és rokonainak óvni becsületét. Am ha kegyelmednek úgy tetszik, Asszonyom, nem ellenkezem. Tetszése szerint szabhat rám büntetést: nem csekélyebb örömmel viselem, mint aminőt kegyelmed érez, hogy rám mérhette. Ennek okán, Asszonyom, hagyja meg atyámuramnak, hogy mifajta szenvedést kíván reám mérni, tudom, nem lesz engedetlen: nem kétlem, hogy romlásomra híven teljesíti kegyelmed akaratát, mert amiként Asszonyom szándékát követve semmit nem tett javamra, azonképpen munkálkodik majd ellenemre, hogy kegyelmednek engedelmeskedjék. De van Atyám a mennyekben, aki - bizonyosan tudom - ad nekem annyi türelmet, amennyi rosszat kegyelmed forral ellenem: egyedül Őbenne vagyon tökéletes bizodalمام.

A Királyasszony tájékozott tehetetlen dühében, megparancsolta, hogy vigyék el a szeme elől, és zárják be egy félreeső szobába, ahol nem szólhat senkivel; a dajkáját azonban vele hagyták, általa tudatta balsorsát a fattyúval, s kérdeztette tőle, most mitévő legyen. Az pedig, meggondolván, hogy a Királynak tett szolgálata most hasznára lehet, ment hamarsággal az udvarba; a Királyt a palotán kívül találta, s elmondta neki a való igazságot, kérvén, tegyen szegény nemes hívének javára, s csillapítsa le a Királyasszonyt, hogy beteljesülhessen a házassága. A Király nem válaszolt semmit, csupán ezt kérdezte:

- Megesküszik rá, hogy feleségül vette?

- Igen, Felség - felelte a fattyú -, de csupán szóval s ajándékkal; ha Felséged akarja, meglesz a beteljesülés is.

A Király lehorgasztotta a fejét, s nem szólván többet, ment egyenest a palotába; odaérve, legott hívatta az őrség kapitányát, s megparancsolta neki, hogy veresse vasra a fattyút. Hanem ennek egy barátja, ki már ismerte a Király ábrázatát, üzent neki, hogy ne térjen haza, hanem bújjék meg ott a közelben, az ő házában; ha a Király keresteti, ami fölöttébb valószínű, ő nyomban értesíti, hogy elmenekülhessen az országból; ha pedig elcsitul az ügy, üzen érte, hogy hazatérhet. A fattyú hitt a szavának, s oly gyorsan eltűnt, hogy az őrség kapitánya nem talált rá.

A Király a Királyasszonnyal együtt azon törte a fejét, hogy mitévő legyen ezzel a szerencsétlen leánnyal, aki királyi rokonokkal büszkélkedhet; a Királyasszony tanácsára végül úgy határoztak, hogy visszaküldik atyjához, akinek megüzenték a való igazságot. De mielőtt elküldötték volna, elhívtak hozzá több férfiút az egyházi s a királyi tanácsból, akik a lelkére beszéltek, bizonygatván neki, hogy mivel csak szóban kötöttek házasságot, azt könnyűszerrel föl lehet bontani, s jobb, ha elhagyják egymást, amint a Király is kívánja tőle, hogy megóvja a ház becsületét, amelyből ő is származik. Amire azt válaszolta, hogy minden dolgokban hajlandó engedelmeskedni a Királynak, hacsak nem ellenkezik lelkiismerete szavával, ámde amit Isten egyesített, azt ember szét nem választhatja; ezért kérte őket, hogy ne is kísértsék meg ily dőreségre rávenni, mert ha a házasság igaz s erős köteléke szerelemből s istenfélelemből van megfonva, bizony ő olyan erősen meg van kötözve, hogy sem vas, sem tűz, sem víz meg nem oldhatja azt, csupáncsak a halál, ez okért semmi másnak nem hajlandó visszaadni gyűrűjét és szavát, hanem egyedül csak a halálnak, s kérte őket, hogy ne is ellenkezzenek vele. Olyan szilárd volt az elhatározása, hogy inkább meghalt volna, megtartván fogadalmát, mintsem hogy megszegvén életben maradjon. A küldöttek megvitték másíthatatlan válaszát a Királynak, és amidőn látták, hogy semmi módon le nem mond férjéről, elküldték atyjához; de oly szánalmas állapotban volt, hogy amerre elhaladt, sírva fakadtak a

népek. Akármint vétkezett is, oly súlyosan bűnhődött, s büntetését oly állhatatosan viselte, hogy ez vétkét erénnyé változtatta. Atyja, értesülvén a szégyenletes esetről, látni sem akarta, ellenben bezáratta egy kastélyba, egy erdő kellős közepén; ezt a kastélyt maga építtette hajdán, olyan alkalomból, mi maga is méltó, hogy felemlegessék; hosszú ideig tartotta rabságban, gyakorta üzenvén, hogy ha hajlandó elhagyni a férjét, édes lányának tekinti, s szabadon bocsátja. Ám ő szilárd maradt, és megőrizvén a házasság kötelékét, inkább vállalta a rabságot, mintsem férje nélkül a világ minden szabadságát; aki az arcára nézett, azt hihette, hogy öröm és multság minden szenvedése, mert azért szenvedett, akit szeretett.

És mit mondjak most a férfiakról? A fattyú, aki olyan nagyon ragaszkodott hozzá, amint az imént hallhatták, Németföldre szökött, ahol számos barátja volt; és állhatatlanságával megbizonyította, hogy nem annyira igaz és tökéletes szerelemből kívánta Rolandine-t, hanem sokkal inkább kapzsiságból és nagyravágyásból; végül annyira belehabarodott egy német hölgybe, hogy elfeledte levelekkel látogatni a másikat, aki oly sok gyötretet állott ki érte. Pedig bármily mostoha volt is hozzájuk a sors, mindig megtalálták a módját, hogy írjanak egymásnak, egyedül most nem, hogy a fattyú beleesett ebbe az esztelen és hitvány szerelembe, mit Rolandine szíve legott megérzett, és többé nem volt töle nyugovása. És látván, hogy a levelei úgy megváltoztak, s megszokott hangjuk úgy meghidegült, hogy már nem is emlékeztetnek a régiekre, megsejtette, hogy új szerelem választja el férjétől, akitől a reá mért számtalan gyötrelme és szenvedés sem szakíthatta el. És mivel tökéletes szerelmében nem akarta ítéletét pusztá gyanakvásra építeni, szerét ejtette, hogy titkon elküldje egy hív szolgáját, nem azért, hogy írást vigyen neki, és beszéljen vele, hanem hogy kikémlelje és megtudja a való igazságot. A szolga pedig, útjáról megtérve, elmondotta, hogy a fattyú fülig szerelmes egy német hölgybe, s úgy hírlík, a kezére pályázik, mivel igen gazdag. Ez az újság olyan rettentő fájdalommal hasított szegény Rolandine szívébe, hogy nem bírván elviselni, súlyos betegségbe esett. Akik hallották az esetet, átadták neki atyja üzenetét: most már méltán elhagyhatja a fattyút, hogy megtapasztalta hitványságát, és igyekeztek minden módon erre rábeszélni. És ámbátor végsőkéig csigázta a szenvedés, semmi módon rá nem vehették, hogy megmásítsa elhatározását; e végső megpróbáltatásban is megbizonyította szerelmét és nagy, nagy erényét. Mert amiként amabban megfogyatkozott a szerelem, azonképpen gyarapodott ö benne; maga a szerelem - annak ellenére, amit a fattyú cselekedett - teljes és tökéletes maradt, mert az érzés, mely amabban megfogyatkozott, beléje költözött. És amikor felismerte, hogy már csupán az ő szívében él a teljes szerelem, amely egykoron meg volt osztva kettejük között, elhatározta, hogy addig őrzi, míg egyikük vagy másikuk meg nem hal. Ennek okán, az isteni Gondviselés, mely tökéletes könyörület és igaz szeretet, megszánta szenvedését, és számba vette békétűrését, és néhány nap múlva meghalt a fattyú, amint éppen egy másik asszonyt ostromolt szerelmével. Akik látták a temetését, megvitték a hírt Rolandine-nak, ő pedig üzent atyjának, kérve, hogy beszélhessen vele. Atyja, ki fogsága óta egyszer sem váltott vele szót, tüstént hozzá sietett; és minek utána türelmesen meghallgatta igaz gondolatait, nem szidalmazta, meg sem ölte, mint oly gyakran fenyegette volt, hanem a karjába szorította, és hangosan zokogva így beszélt hozzá:

- Leányom, igazabb vagy nálamnál, s ha dolgozban vétkezett valaki, annak legnagyobb oka magam vagyok; de mivel az Úr így rendelte, jóvá akarom tenni a múltat.

S miután visszavitte a házába, úgy bánt vele, mint elsőszülött gyermekével. Rolandine-t hamarosan feleségül kérte egy nemesember, ki családjuk nevét és címerét viselte,⁴² s fölöttébb bölcs és erényes férfiú volt; gyakran meglátogatta Rolandine-t, oly nagyra becsülte, hogy

⁴² Pierre de Rohan.

dicsérte azért, amiért mások megrótták, tudván, hogy egyedül az erényre tekintett. A leánykérést az atya is, Rolandine is jó szívvvel fogadta, s hamar nyélbe ütötték a házasságot. Igaz ugyan, hogy fivére,⁴³ a vagyon egyetlen örököse, nem akart beleegyezni az osztozkodásba, szemére hányva, hogy engedetlen volt atyjával szemben. S a derék ember halála után olyan szűkmarkúan bánt vele, hogy férjével együtt, ki másodszülött volt a családjában, csak nehezen tengették életüket. De Isten megsegítette őket, mivel egy szép napon váratlanul meghalt a fivér, ki mindent magának követelt; most egyszerre rájuk hagyta a hűga részét meg a magáét is. Ilyeténképpen Rolandine nagy és tekintélyes háznak lett az örököse, és férje szerelmétől övezetten szeplőtelen és tiszteleltre méltó életet élt. És minek utána fölnevelte két fiúgyermekét, kikkel Isten megáldotta őket, boldogan adta vissza lelkét Teremtőjének, akiben tökéletes bizodalma volt minden időben.

- Nos, hölgyeim, az a kérésem, hogy álljanak most elő a férfiak, akik bennünket oly állhatatlannak festenek le, és mutassanak akár csak egyetlen férjet is, aki olyan jó, olyan hívő, olyan állhatatos volt, mint ez az asszony; bizonyos vagyok benne, hogy ez fölöttébb nehezükre esnék, ezért inkább elengedem nekik, mintsem hogy magamat törjem vele; hanem kegyelme-
teket, hölgyeim, mégis arra kérem, hogy őrizzék dicsőségünket, és ne essenek soha szerelembe, hacsak ilyen tökéletesen nem tudnak szeretni. És nagyon vigyázzanak, valamiképp azt ne higgyék, hogy ez a kisasszony vétkezett a tisztesség ellen; bizony mondom, hogy állhatatosságával a mi tisztességünket gyarapította.

- Igaz hitemre, Parlamente - jegyezte meg Oisille -, nagy és tiszta szívű asszony történetét hallottuk; ámde állhatatosságának fényét emeli férjének csapodársága is, aki nem átalotta őt faképnél hagyni más asszony kedvéért.

- Azt hiszem - szólt Longarine -, hogy ez a csalódás volt a legelviselhetetlenebb; mert hiszen két ember, ha szerelemben egyesül, a legsúlyosabb megpróbáltatást is könnyen elviseli; elbírhatatlanná válik azonban a teher, ha valamelyikük elmulasztja kötelességét, és mindent a másik vállára rak.

- Ennélfogva - szólt közbe Geburon - bennünket kellene szánniuk, kik magunk viseljük a szerelem minden terhét, s kegyelme-
teket az ujjukat sem mozdítják, hogy könnyítsenek rajta.

- Nono, Geburon - felelt vissza Parlamente, gyakran nagy ám a különbség a férfi és a nő terhei között. Hiszen a nő szerelme, mely Istenre és a tisztességre épül, olyan őszinte és méltányos, hogy Isten és ember előtt gyávanak és hitványnak kell bélyegezni azt a férfit, aki hűtlenül elfordul az ilyen barátságtól. Ezzel szemben a legtöbb férfi szerelme olyannyira a testi gyönyörűségből táplálkozik, hogy a nők, mit sem sejtve aljas szándékukról, gyakorta még elébük is sietnek; csak amidőn Isten felnyitja szemüket, hogy a férfiak gonosz szívébe lássanak, kiket annak előtte jónak hittek, csak akkor fordítanak hátat nekik, megóva tisztességüket és jó hírüket, mivel a rövid életű rakoncátlanságok a legszerencsésebbek.

- Ez az okoskodás a női képzelődés szülötte - vetette ellene Hircan -, hogyan lehet azt állítani, hogy a tisztességes nők tisztességgel faképnél hagyhatják a szerelmes férfiakat, a férfiak azonban nem tehetik ugyanezt a nőkkel? Mintha bizony a szívük különböző volna! Akármint különbözzék is ábrázatuk és ruházatuk, mégis azt hiszem, szándékuk nagyon hasonló, hacsak a jobban titkolt gonoszságot nem kell még rosszabbnak ítélnünk.

Parlamente bosszúsan válaszolta:

⁴³ Claude de Rohan, Quimper püspöke.

- Ha jól értem, azokat ítéli kevésbé rossznak, akiknek gonoszsága leplezetlenebb?
- Hagyjuk már abba ezt a civódást - szólt közbe Simontault -; hiába akarjuk megítélni a férfi és a nő szívét, amikor a jobbik sem ér egy lyukas garast sem. Halljuk inkább, kinek adja meg Parlamente a szót, hadd hallgassunk meg egy szép történetet.
- Geburonnak adok szót - mondta Parlamente.
- Mivel egyszer már beszéltem a franciskánusokról - kezdte Geburon -, nem akarok megfélemlíteni a Szent Benedek-rendi barátok dolgáról sem, amely még az én időmben esett meg; ámbátor egy mihaszna barát történetét mesélem el, nem az a szándékom, hogy megrendítsem a tisztességes emberekről vallott jó vélekedésüket. Ámde mivel a zsoltáríró is ezt mondja: „Hazugságot szól ki-ki az ő felebarátjának”, és ismét más helyütt: „Nincsen aki jót cselekedjék, nincsen csak egy is”, úgy tetszik, az embert csak valódi természete szerint szabad megítélnünk. Ha valami jót találunk benne, azt egyedül Öneki tulajdoníthatjuk, ki minden jónak forrása, nem pedig a teremtetett léleknek; mert bizony a legtöbben tévedtek, akik önmagukat jónak ítélvén, mód felett dicsőítették és magasztalták a teremtetett lelkeket. S nehogy azt higgyék, hogy a szertelen szigorúság nem takarhat szertelen bujaságot is, azért hallgassák meg, mi történt egyszer első Ferenc Király országlása idején.

Huszonkettedik történet

A Saint-Martin-des-Champs-apátság perjelje tisztességében háborgatta Marie Heroët nővért, aki az Úr segedelmével visszaverte erős kísértéseit, a perjelnek nagy szegényére s önmagának felmagasztalására

Párizs városában élt a Saint-Martin-des-Champs-apátság perjelje, kinek a nevét nem árulom el, mivel barátság fűzött hozzá egykoron.⁴⁴ Ötvenesztendős koráig oly irgalmatlanul sanyargatta testét, hogy szent életének híre az egész országot bejárta, s nagy tisztességgel fogadta minden fejedelem és fejedelemasszony, valakikhez ellátogatott. Kolostori dolgokban nem volt olyan újítás, amiben szava ne lett volna, s méltán hívták *az igaz vallás atyjának*. Ezt a perjelt megválasztották a fontevrault-i női főapátság vizitátorává; az apácák oly iszonyú módon rettegetek tőle, hogy ha valamelyik zárdájukat vizitálta, mindannyian reszkettek a nagy félelemtől. S hogy valamiképpen enyhítsék nagy szigorúságát, úgy hízelegtek neki, mintha maga lett volna a Király, amit eleinte nem fogadott jó szívvel, ámde később, ötvenedik évéhez közeledvén, mind nagyobb kedvét lelte e nyájas bánásmódban, amelyet kezdetben megvetett; majd meg úgy ítélvén, hogy ő immár közös kincse minden kolostornak, kezdte fölöttébb óvni egészségét, mi korábban nem volt szokása. S ámbátor rendjének regulája tiltotta a húsevést, önmagát feloldotta e tilalom alól, amit senki emberfiával soha meg nem tett, mondván, hogy őrajta nyugszik a rendnek minden dolga. Annak okán, hogy így dúskált, keszeg szerzetesből vastag baráttá lett. Életének e változásához hozzájárult szívének változása is: kezdte az arcon legeltetni szemét, mit lelkiismerete annak előtte meg nem engedett; s hogy meglátta a sok szépséget, amit a fátyol még kíváncsibbá tett, mind jobban sóvárgott utánuk. És hogy sóvár vágyát kielégítse, mindenfajta csalafintaságokat eszelt ki, s pásztorából farkasa lett nyájának; ha valamelyik jámbor apácázárdában egy-egy ostobácska apácára lelt, nem volt nyugta addig, míg el nem csavarta s fejét. De minek utána hosszú ideig folytatta szegyéntelen életmódját, az isteni Irgalom megszánta szegény eltévelyedett bárányokat, és végét szakította e nyomorult basáskodásának; hogy ez miként történt, meghallják nyomban.

Egy szép napon ment megvizitálni Párizs közelében a Gif-apátságot, s úgy esett a dolog, hogy gyóntatás közben felfigyelt egy Marie Heroët⁴⁵ nevű nővérré, kinek szelíd és hízelt hangja hasonló ábrázatot és szívet sejtetett. Ez okért, hogy csak hallotta is, nagy gerjedelem ébredt benne, felülmúlván minden más apácák iránt érzett sóvárgásait; s míg beszélt hozzá, mélyen lehajolt, hogy lássa, és megpillantva piros és mosolygós ajkát, meg nem állhatta, hogy föl ne lebbentse fátyolát, mivel látni akarta, vajon méltó-e hozzá a szeme is, és úgy találta, hogy igencsak az, s ettől oly hev forróság lepte meg a szívét, hogy sem ételhez, sem italhoz nem nyúlt többé, s akár mint titkolta, nem volt többé nyugovása. És visszatérve a kolostorába, nem lelte többé a helyét: ez okért nagy nyugtalansággal töltött éjt és napot, fejét törvén, mi módon tölthetné vágyát, s tehetne úgy ez apácával is, amiként tette volt a többivel. Ámde félt, hogy nehéz lesz a dolga, mivel őt oly nagyon okos szavúnak és fürge eszűnek találta, hogy nem táplálhatott vérmes reményt, másfelől meg önmagát igen rútnak s vénnek tudta; ez okért elhatározta, hogy erről nem beszél majd vele, hanem megpróbálja ijesztgetéssel meggyőzni. Ennek okán nem sok időre rá visszatért a mondott Gif-apátságba, ahol is sokkalta nagyobb

⁴⁴ A 22. történet Etienne Gentilnek, a Saint-Martin-des-Champs-apátság perjeljének titkos történetéről szól. A perjelt 1524-ben megbízták a soissons-i egyházkerület egyik apátságának megreformálásával.

⁴⁵ Antoine Heroët digne-i püspök húga; a püspök neves poéta volt, Margit személyesen ismerte.

szigorúságot mutatott, mint bármikor annak előtte, szidta-hordta az apácákat, az egyiket, hogy nem bocsátja le eléggé mélyen a fátyolát, a másikat, hogy fennhordja az orrát, ismét másikat meg, hogy nem bókol oly mélyen, mint apácához illik. És mindemez apró-cseprő dolgokban oly kérlelhetetlennek mutatkozott, hogy úgy rettegetek tőle, mint az Utolsó Ítélet festett Istenétől. Ő pedig, ámbár szaggatta a köszvény, nagy keservesen végigvizitálta a közös helyiségeket, s vecsernyétájt, melynek ő szabta meg az óráját, elérkezett a dormitóriumba. Az apátasszony ekkor így szólt hozzá:

- Tisztelendő atyám, ideje vecsernyét mondani.

Amire így válaszolt:

- Menjen csak, tisztelendő anya, menjen, mondasson vecsernyét; én fáradt vagyok, inkább helyt maradok, nem azért, hogy pihenjek, hanem mert beszédem nagyon Marie nővérrel, akiről nagy rosszat hallottam; azt mondták róla, hogy olyan pletykás természetű, mint valami világi dáma.

Az apátasszony, ki Marie nővér anyjának nénje volt, kérte a perjelt, hogy csak dorgálja meg érdeme szerint, azzal egyedül hagyta vele, azazhogy ott hagyott egy fiatal szerzetest is, ki az apát urat kísérte. Hogy maga maradt Marie nővérrel, föl akarta emelni a fátyolát, s megparancsolta neki, hogy tekintsen rá. Az szabódott, mondván, rendjének regulái tiltják, hogy férfiemberre vesse tekintetét.

- Helyesen szólsz, gyermekem - mondta neki a perjel -, ámde bennünket, szerzeteseket, nem kell férfi számba vened.

Ennek okán Marie nővér, hogy engedetlenség vétkébe ne essék, ráemelte tekintetét, de olyan rútúnak találta, hogy amit tett, inkább büntetésnek, semmint bűnnek vélte. A tisztelendő atya számos szót szolt a nagy barátságról, mi hozzája fűzi, majd meg akarta tapogatni a mellét; Marie nővér, amint való, ellökte a kezét; a perjel megmérgeződött, s így szólt:

- Apácának szabad-e eszébe vennie, hogy melle van?

Ő pedig így válaszolt:

- Én tudom, hogy nekem van, és bizonyosan tudom, hogy sem kegyelmed, sem más nem fog hozzányúlani soha; sem olyan fiatal, sem olyan tudatlan nem vagyok, hogy a bűnt meg ne különböztessem attól, ami nem bűn.

Amidőn a perjel látta, hogy szóval meg nem győzheti, más módon próbálta behálózni, s így beszélt:

- Ó, jaj, gyermekem, meg kell vallanom nagy ínségemet; oly nyavalyában szenvedek, mit az összes orvosok gyógyíthatatlannak mondanak, hacsak kedvem nem töltöm s nem játszodom egy női személlyel, kit nagyon szívelek. Magam szántából nem vetemednék halálos bűnre, forogjon bár életem kockán, ámde ha már idáig jutott az ember, vélem, hogy a bujálkodás bűne semmiképpen nem fogható a gyilkosság bűnéhez. Ez okért, ha szereted életem, ne késlekedjél megváltani, egyszersmind megváltván önmagad lelkét a jóra való restség bűnétől.

Marie nővér megkérdezte tőle, vajon mifajta játékra gondol. Amire azt válaszolta, hogy csak bízva rá bátorsággal a lelkét, nem cselekszik semmi olyat, ami bűnnel terhelne akár egyiküket, akár másikat. S hogy menten példázza is, mifajta mulatozáson jártatja az eszét, átölelte, s megpróbálta ledönteni egy ágyra. Hanem Marie nővér, megismervén galád szándékát, oly ügyesen védekezett, mind szóval, mind tettel, hogy amaz csupán a ruhájához férhetett hozzá. Ekkor, minden mesterkedését s erőlködését megghiúsulni látván, teljességgel megvadult, s mint aki nemcsak lelke nyugalma, hanem józan eszét is elveszítette, kutakodni kezdett a ruhája

alatt, s amijéhez csak hozzáfért, dühödten összekarmolászta, a szegény leány pedig, hangosan kiáltozva, egész hosszában eszméletlenül zuhant a földre. E kiáltozásra az apátasszony belépett a dormitóriumba, ahol az apáca volt; a vecsernyén ugyanis egyszerre eszébe jutott, hogy a tisztelendő atyával ott hagyta az apácát, húgának leányát; baljós sejtelve támadt, odahagyta a vecsernyét, és a dormitórium ajtajához sietett, hogy hallgatózzék, mit művelnek odabent; meghallván unokahúga hangját, betaszította az ajtót, amelyet őrzött a fiatal szerzetes. A perjel pedig, meglátván a belépő apátasszonyt, rámutatott eszméletlen unokahúgára, és így szólt:

- Szó, ami szó, tisztelendő anya, öreg hiba volt, hogy nem tudatta velem Marie nővér állapotját; nem ismervén gyöngé természetét, míg pirongattam, magam előtt állattam, és egyszerre elveszítette az eszméletét, amiként itt látja.

Ecetes borral s egyéb alkalmas szerekkel magához térítették, s látták, hogy estében felsértette a fejét. Hogy feleszmélt, a perjel, ki tartott tőle, hogy nagynénjének elárulja rosszulléte okát, félrevonta és így beszélt hozzá:

- Gyermezem, megtiltom, hogy valaha is szót ejtsél arról, mi köztünk esett, hacsak engedetlenség bűnébe esni s kárhozatra jutni nem akarsz; tudd meg, hogy az olthatatlan szerelem vitt rá, semmi egyéb. Ámde, mivel látom, hogy nem vagy jó szívvel hozzám, többet soha nem szólok erről, hanemha mostan, és megígérem, hogyha valaha hajlandósággal leszel hozzám, megteszek apátasszonynak az ország három első kolostorának egyikében.

Amire Marie nővér azt válaszolta, hogy inkább pusztuljon el élete fogytáig tartó örökös rabságban, mintsem hogy más barátot mondjon magáénak az Üdvözítőn kívül, ki meghalt érte a keresztfán; inkább elviseli e világ minden szenvedését Ővele, mintsem hogy nélküle a világi javakban dúskáljon; és többet hallani sem akar efféle beszédet, mert különben elárulja az apátasszonynak, ellenben ha ő hallgat, hallgat maga is. Erre a rossz pástor elment onnét, de hogy teljesen másnak mutatkozzék, mint amilyen volt, és hogy legeltethesse még a szemét azon, kire vágott, visszafordult az apátasszonyhoz, s így szólt hozzá:

- Tisztelendő anya, kérem, énekeltesse el gyermekeivel a *Salve Reginá*-t, e szűznek tiszteletére, akibe vetem minden reménységem.

Úgy történt; és azonközben a vén róka szeméből hullottak a könnyek, ámde nem az áhítat, hanem a sajnálkozás könnyei, hogy elszalasztotta a zsákmányt. Az apácák pedig, azt hivén, hogy Szűz Mária szerelméért hullatja könnyét, szent emberként tisztelték. Marie nővér azonban ismerte galádságát, és szívében fohászkodott annak romlásáért, aki a szüzességet ily kevésre tartja.

Az álnok visszament Saint-Martinbe, holott éjjel és nappal szüntelenül lobogott a szívében égő gonosz láng, és tüzelte minden lehető praktikákra, hogy céljához vigye. És mivel mindenek fölött az apátasszonytól félt, ki erényes asszony volt, legelsőbb is kigondolta, mi módon távoztassa el abból a zárdából. De Vendôme hercegasszony elé járult, ki ez idő tájt La Fere-ben tartózkodott, ahol egykoron megalapította és felépíttette az Olajfák Hegyéről elnevezett kolostort, amely Szent Benedek rendjéhez tartozott.⁴⁶ Megfellebbezhetetlen ítéletű újíto lévén, a hercegasszonynak értésére adta, hogy a mondott Olajfák Hegye kolostorának apátasszonya nem tudja ellátni ily nagy közösség kormányzását, mire a jámbor hölgy megkérte, ajánljon helyébe mást, e tisztségre méltót. Több sem kellett a perjelnek! Azt tanácsolta, hogy helyezze oda a Gif-kolostor apátasszonyát, kinél megfelelőbb nincs egész

⁴⁶ E kolostort Marie de Luxembourg grófnő, François de Bourbon gróf özvegye alapította 1518-ban.

Franciaországban. A hercegasszony tüstént hívatta az apátasszonyt, és rábízta az Olajfák Hegyéről nevezett kolostor vezetését. A saint-martini perjel, ki minden szavazatot a markában tartott, olyan apátasszonyt választatott meg Gifbe, aki vak híve volt. A választás után pedig elment Gifbe, hogy ismét megkísértse Marie Heroët nővér hajlandóságát könyörgéssel vagy nyájas szóval megnyerni. Látván azonban, hogy nem jut semmire, elkeseredve tért vissza saint-martini apátságába, ahol is, hogy célját érje, s bosszút álljon azon, ki hozzá ily kegyetlen volt, de félvén is, hogy dolga kiderülhet, éjnek évadján, titokban ellopatta a Gif-apátság szent ereklyéit; majd pedig megvádolta az apátság gyóntatóját, e tisztességes aggastyánt, hogy ő követte el a rablást; és ez okért bezáratta Saint-Martinben. S míg fogva tartotta, felbérelt két tanút, akik miről sem tudva aláírtak egy írást a saint-martini perjel úr parancsolatjára: eszerint látták a mondott gyóntató atyát egy kertben, amint Marie nővérral fertelmes és gyalázatos dolgokat művelt; ennek bevallására akarta rábírní az agg papot. Ő azonban, ki ismerte perjeljének minden vétkét, azt követelte tőle, idéztesse meg a káptalan elé, ahol az összes papok füle hallatára elmondja majd a teljes igazságot, úgy, ahogy ő ismeri. A perjel félt tőle, hogy a gyóntató atya megigazulása neki lesz ítélete, és semmiképpen nem egyezett bele a kérésébe. Látván azonban, hogy szilárdan kitart szándékában, olyan kegyetlenül bánt vele a tömlöcben, hogy egyesek vélekedése szerint belehalt, mások mondása szerint ellenben rákényszerült, hogy levesse a papi ruhát, és elhagyja a francia földet; akár így, akár úgy, elég az hozzá, hogy soha többé nem került elő.

Midőn a perjel úgy vélekedett, hogy most már elegendő hatalma van Marie nővéren, elment a zárdába, ahol az apátasszony, kivel kényére-kedvére bánt, semmi dologban nem mert ellenkezni vele; vizsgálói hatalmával élve legott maga elé idézte egy szobába az összes apácákat, hogy a vizitálás rendje szerint egyenkint meghallgassa őket. Amikor Marie nővérré került a sor, aki elveszítette derék nagynénjét, így szólt hozzá:

- Marie nővér, tudod, mily bűnnel vádolnak; mitsem használt szenteskedésed, mellyel csudás szüzességed fitogtattad, mert megbizonyosodott mindennek az ellenkezője.

Marie nővér magabízó arccal válaszolta:

- Hadd jöjjön elém, ki e váddal illet, s majd meglátja, vajon szemtől szemben megmarad-e hamis vélekedésében.

A perjel így felelt rá:

- Fölösleges más bizonyíték, mivel a gyóntatód meggyőződött róla.

Marie nővér így felelt rá:

- Őt oly igaz embernek vélem, ki bizonyára nem vallott efféle hamisságot; ámde, ha mégis így történt volna, idézze elém, s én megbizonyítom állításának ellenkezőjét.

A perjel, látva, hogy semmi módon meg nem rendítheti, így fordított a szaván:

- Én lelkiatyád vagyok, kötelességem megóvni tisztességedet: ez okért most lelkiismeretedre bízom az igazságot, és hittel hiszek szavadnak. Felszólítalak, gyermekem, halálos bűn terhe alatt valld meg igaz lelkedre, vajon szűz voltál-e, midőn e kolostorba kerültél.

Mire ő így felelt:

- Atyám, ötesztendő voltam, korom egymaga tanúskodik szüzességemről.

- Nos, jó, gyermekem - mondta a perjel -, de vajon ez idő óta nem veszítetted-e el szüzességed virágát?

Ő pedig megesküdt, hogy nem, s hogy mind ez ideig nem is háborgatta senki, hanemha a perjel. Amire azt felelte, hogy ezt el nem hiheti, hacsak bizonyítékát nem látja.

- S hogyan kíván megbizonyosodni róla? - kérdezte Marie nővér.

- Ugyanúgy, mint a többiekénél - mondta a perjel -; mert amiként vizsgálója vagyok a lelkeknek, azonképpen vizsgálója vagyok a testeknek is. Apátasszonyaitokat és főnöknőiteket mind megtapasztaltam a kezemmel; ne félj tehát, ha megvizsgálom szüzességedet; ez okért, gyermekem, feküdj az ágyra, s borítsd arcodra ruhádat.

Marie nővér haragosan válaszolta:

- Atyám, annyiszor beszélt már hozzám való megháborodott szerelméről, hogy hiszem, inkább elvenni, mintsem vizsgálni vágyik szüzességemet, ennek okán pedig, tudja meg, nem egyezem bele semmi szín alatt.

Amire a perjel azt válaszolta, hogy engedetlenség bűnéért kiközösítik az anyaszentegyházból, s ha nem adja beleegyezését, becstelennek nyilvánítja a káptalani gyűlés színe előtt, és elmondja róla, mi fertelmességet művelt a gyóntatójával. Hanem Marie nővér így felelt rá rettenthetetlen arccal:

- Ő, ki ismeri hív szolgálai szívét, ugyanakkora tisztességben részesít majd, ha színe elé kerülök, mint amekkora gyalázatot kegyelmed hoz reám az emberek színe előtt. Ennek okán, ha galádságában immár erre vetemedik, inkább végezze be kegyetlen munkáját, mit ellenemben kezdett, mintsem hogy osztozzam gonosz vágyában, mivel tudván tudom, hogy Isten igazságos bíró.

A perjel ment, hogy legott összehívja a káptalani gyűlést, Marie nővért térden csúszva rendelte színe elé, s így szólott hozzá nagy haraggal:

- Marie nővér, tetszésem ellen vagy, hogy kegyes intelmeim, mikkel elláttalak, tenálad süket fülekre találtak, s oly bűnbe estél, hogy szokásom ellenére penitenciát kell reád szabnom: megvizsgálván ugyanis gyóntató atyádat néminemű vétkek miatt, mikben bűnösnek találtatott, kivallotta, hogy gonosz dolgot művelt veled egy bizonyos helyen, ahol tanúk is látták. Ennek okán, amiként eddig magasra emeltelek, és a novíciák vezetőjévé tettelek, azonképpen elrendelem, hogy mostantól fogva a legutolsó légy valamennyi között, a földön egyél valamennyi nővér előtt, kenyéren s vízen élj, valameddig töredelmed méltóvá nem tesz a kegyelemre.

Egyik társnője, ki egész dolgát hallotta, figyelmeztette Marie nővért, nehogy a perjelnek visszafelesljen, mert különben *in pace* kerül, ami annyit tesz, hogy földmélyi tömlőbe vetik élete fogytáig; ez okért eltűrte a megleckéztetést, és szemét az égre emelve Őhöz fohászokodott, ki erőt adott neki a kísértéssel szemben, hogy adjon most béketűrést a megpróbáltatásban. A saint-martini perjel még azt is meghagyta, hogy ha anyja vagy rokonai jönnének látogatóba, három esztendeig nem válthat szót velük, s levelet sem írhat, hacsak nem a közösségben.

Azzal elment ez az alávaló ember, és soha nem tért vissza többé; az a szegény leány pedig sokáig élt ily megpróbáltatásban, amiről beszéltem. Hanem az anyja, ki minden gyermekei közül a legjobban őt szerette, fölöttébb csodálkozott, hogy nem hall hírt felőle, s azt mondta az egyik fiának, ki bölcs és becsületes nemesember volt, hogy a lánya már bizonyára meghalt, csak az apácák titkolják, nehogy elveszítsék az évi járandóságukat; megkérte, bármi úton-módon eszközölje ki, hogy láthassa a hűgát. Az ment hamarsággal a kolostorba, ahol a szokott köntőrfalazással fogadták: húga már három esztendeje nem kel föl az ágyból. Ő ellenben nem hagyta annyiban a dolgot; fenyegetőzött, hogy ha nem láthatja, átmászik a falon, és betör a

zárdába. Ettől szörnyen megijedtek, s a húgát odaengedték a rácshoz, de az apátasszony olyan szorosan melléje állott, hogy semmit sem mondhatott meghallatlanul a bátyjának. Ő azonban eszes lány volt, s papírra vetette volt mindazt, miről itt szólottam, s még ezer más praktikát, miket a perjel kiagyalt, hogy törbe csalja, de ezeket most elhagyom, mert különben hosszúra nyúlna az elbeszélésem. Egyet azonban mégsem akarok elmondatlan hagyni: a perjel, még akkoriban, amíg nagynénje volt az apátasszony - azt gondolván, hogy rútsága miatt utasítja vissza -, megkönyékeztette Marie nővért egy szép ifjú szerzetessel, azt remélve, hogy ha ennek enged szerelemből, utóbb ő is megkapja, megfélemlítéssel. A kertben, ahol az említett ifjú szerzetes oly gyalázatos mutogatásokkal kísért szerelmi ajánlatát, hogy ráemlékezni is szégyellek, szegény leány odafutott az apátasszonyhoz, ki a perjellel beszélgetett, s így kiáltott neki:

- Tisztelendő anyám, ördögök látogatnak minket szerzetesek képében!

A perjel megijedt, hogy leleplezik, s azon nyomban így szólt nagy nevetve:

- Marie nővér való igazat szól!

S kézen fogva Marie nővért, így beszélt hozzá az apátasszony előtt:

- A fülembé jutott, hogy Marie nővér milyen fürge szavú, s úgy fel van vágva a nyelve, hogy világi dámának is beillenék; ez okért arra kényszerültem, természetemen erőszakot téve, hogy úgy beszéljek vele, amiképpen a világi urak szoktak a hölgyekkel beszélni; én csak könyvből ismerem e nyelvet, magam oly tapasztalatlan lévén, mint a ma született gyermek; s vélvén, hogy csupán korom és rútságom késztette oly erényes beszédre, meghagytam ez ifjú szerzetesnek, hogy hasonló módon szóljon vele, ám amint látja, neki is ellenállt erényesen. Ennek okán én őt oly bölcsnek és erkölcsösnek ítélem, hogy azt akarom, ez órától fogvást kegyelmed után első legyen a kolostorban, s vezesse a novíciákat, hogy jámbor szándéka tovább gyarapodjék erényben.

Ezt művelte e derék szerzetes, s még számos más hasonló dolgot, a három esztendő alatt, míg szerelmes volt az apácába. Ő pedig, amint mondtam, a rácson át odaadta bátyjának siralmas történetének leírását. A bátyja elvitte anyjának, ki kétségbeesetten ment Párizsba, egyenest a navarrai királynéhez, a Király egyetlen nővéréhez, s megmutatva neki a siralmas írást, így szólt hozzá:

- Felséges asszony, így bízzék máskor a szenteskedőkben! Azt hittem, hogy leányomat a paradicsom előcsarnokába s ösvényeire vezettem, s ehelyett a pokol tornácára került, a leggonoszabb ördögök markába, kik valaha éltek; mert az ördög csak akkor kísért meg, ha magunk is akarjuk, ámde ezek - szerelem híján -, erővel akarnak megkapni bennünket.

A navarrai királyné nagy gondban volt, mivel vakon bízott a saint-martini perjelben, akire rábízta volt sógorasszonyainak,⁴⁷ a montivilliers-i és a caeni apátasszonyoknak a felügyeletét is. Másfelől elszörnyedt értesülvén e gaz latorságról, és hogy megtorolja a bűnt, mit a szegény leány ártatlansága ellen elkövettek, tudatta a dolgot a Király kancellárjával,⁴⁸ ki ez időben a pápa követe volt Franciaországban. S tüstént hívatta a saint-martini perjelt, ki semmit fel nem hozhatott mentségére, hacsak életének hetven esztendejét nem; a navarrai királynéval beszélvén, arra kérte őt, hogy mindama kedvezések fejében, amelyekben még részesíteni kívánta, valamint minden korábbi s jövőbeli szolgálatainak jutalmául ejtse el a pert, s ő

⁴⁷ Catherine d'Albret és húga, Madeleine, Jean d'Albret navarrai király lányai.

⁴⁸ Antoine Duprat, 1530-1535-ig Franciaország kancellárja. A történet tehát e két időpont közé esik.

kinyilvánítja, hogy Marie Heroët nővér a tisztesség és a szűziesség díszé s virága. Ezt hallván, a navarrai királyné szólni sem tudott felháborodásában, faképnél hagyta a nyomorultat, aki megszégyenülten ment vissza a kolostorába, ahol többé nem mert a szeme elé kerülni senkinek, s egy esztendő múlva meghalt. Marie Heroët nővért pedig érdeme szerint nagy tisztességben részesítették Isten adta erényeiért, elvitték a Gif-apátságból, ahol annyit szenvedett, s a Király kegyelméből megválasztották a Montargis közelében levő Gy-les-Nonains-i apátság apátasszonyává; ezt az apátságot megújította, s úgy élt ott, mint akiben Isten lelke munkálkodik, Őt dicsőítvén egész életében, ki visszaadta becsületét és békességét.

- Látják, hölgyeim, e történet szépen példázza, mit a Szent Írás mond, amely szerint Isten az erőtlén dolgok által megszégyeníti az erőseket, és a világ szemében bolondnak tetsző dolgok által megsemmisíti a dicsőséget azoknak, akik vélik magukat valaminek, holott senkik és semmik.⁴⁹ És meggondolják, hölgyeim, hogy senki emberfiát jónak nem tarthatnak, ha nincsen véle Istennek kegyelme, ámde, ha mégoly erős kísértésbe esnek is, legyőzhetik az Ő segedelmével: ezt láthatták annak megaláztatásából, kit igaznak tartottak, és annak felmagasztalásából, kit az a másik bűnösnek és gonosznak mondott. Ezáltal igaznak bizonyult a mi Urunk mondása, amely szerint: „Valaki magát felmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza, felmagasztaltatik.”⁵⁰

- Ó, jaj - sopánkodott Oisille -, hány tisztességes embert becsapott ez a perjel! Bizony láttam, hogy jobban hittek benne, mint az Úristenben!

- Én ugyan nem hittem volna neki - mondta Nomerfide -; úgy eliszonyodom, valahányszor barátot látok, hogy még gyónni sem tudnék neki, mivel úgy vélem, hogy alávalóbbak bármely más embernél, s valahová beteszik a lábukat, gyalázat és viszálykodás támad a nyomukban.

- Vannak jók is közöttük - ellenkezett Oisille -, ne ítéljük meg őket a gonoszakról; a jobbjait csak módjával látogatják a világi helyeket meg az asszonynépet.

- Igazat szól - mondta Ennasuite -, mert minél ritkábban találkozunk velük, annál kevésbé ismerjük, s annál többre becsüljük őket, ennek okáért csak a találkozáskor ismerszik meg igaz mivoltuk.

- No de hagyjuk már a zárdát - szólt Nomerfide -, s lássuk, Geburon kinek adja meg a szót.

Geburon, hogy helyreüsse vétkét, ha ugyan vétek az, hogy lerántotta a leplet egy gonosz barát hitvány és undok életéről abból a célból, hogy védekezni tanítson a hozzá hasonlók álnoksága ellen, Oisille asszonynak adta meg a szót, kit föltöbb tisztelt, amint illik is tisztelni egy bölcs asszonyságot, ki éppen olyan mértékkel mondja el a rosszat, mint amilyen készséggel dicséri és hirdeti a jót, amelyet megismert más emberfiában.

- Mondjon el valami dolgot - kérte Oisille asszonyt -, mi javukra szóljon a jámbor barátoknak.

- Mivel szentül megfogadtuk, hogy csak a szín tiszta igazat mondjuk - szólt Oisille -, e kívánságát nem teljesíthetem. Míg kegyelmed a történetét mondta, eszembe idézett egy szomorú esetet, amelyet el akarok mondani, az okért, hogy ott esett meg a szomszéd vidéken még az én időmben, de meg az okért is, hölgyeim, nehogy elámítsa értelmüket amaz embereknek álnoksága, kik önmagukat szentebbnek tartják másoknál, és nehogy a hitük, az egyenes útról letérítettén, más teremtetett lényben keressen üdvözülést, ahelyett, hogy egyedül

⁴⁹ Pál apostol I. levele a Korinthus-beliékhöz, I. rész, 27-28. vers.

⁵⁰ Lukács Evangéliuma, XVIII. r. 14. v.

Őbenne keresné, ki bennünket teremtvén s megváltván, nem szükségelt társat, s kinek egyedül vagyon rá hatalma, hogy bennünket megtartsa az örök életben s itt e földön, és megvigasztaljon s megszabadítson minden törettetésünktől; és tudván, hogy a Sátán gyakorta fényes angyallá változik, az okért, nehogy külső szemünk, elvakulva a szentség s az alázat hamis látszatától, ott állapodjék meg, ahonnét menekülnie kellene, úgy tetszik, jó lesz elbeszélnem, mivel még az én időmben esett meg.

Huszonharmadik történet

Egy perigord-i nemesember szertelen nagy tisztelettel adózott Szent Ferenc rendjének, s ez okért nyomorultul elpusztult ő maga, felesége és kicsi gyermeke

Élt Perigord vidékén egy nemesember, aki oly nagy áhítattal csüggött Szent Ferencen, hogy azt hitte, mind azok, kik az ő gúnyját viselik, hasonlatosak e jámbor szenthez; az iránta való tiszteletből berendezett a házában egy szobát és egy ruhás kamrát, hogy ott helyet adjon a mondott testvéreknek, kiknek tanácsai szerint intézte minden dolgát, még házának apró-cseprő ügyeit is, úgy ítélvén, hogy csak tanácsaikat követve járhat igaz úton. Történt pedig egy napon, hogy a mondott nemesember felesége, ki szép s nem kevésbé okos és erényes asszony volt, szép fiúgyermeket hozott a világra, amitől fogva még megerősödött férjének hozzá való szerelme. S hogy az újdonsült anyát megünnepeljék, elhívta magához egyik sógorát. Közeledvén az estebéd ideje, beállított egy franciskánus barát, kinek a nevét inkább elhallgatom, hogy szégyent ne hozzak a rendjére. A nemesember nagyon örvendezett, megpillantván lelkiatyját, ki előtt nem volt semmi titka. És minek utána beszélgettek, ő, a felesége, a sógora meg a barát, asztalhoz ültek vacsorázni. Vacsora közben a nemesember nézte a feleségét, ki oly szép és kellemetes volt, hogy okkal támadt fel benne a gerjedelem, és fennhangon megkérdezte a jó apát úrtól:

- Atyám, igaz-e, hogy a férj halálos bűnt követ el, ha feleségével hál, ki gyermekágyban fekszik?

A jó apát úr, kinek viselkedése és szava járása ellenkezett szíve indulatjával, így válaszolt rá haragos arccal:

- Kétség nem fér hozzá, uram, úgy hiszem, ez a legsúlyosabb bűn, mi megeshet a házasságban; elegendő, ha pusztán a boldogságos Szent Szűz példájára gondol, ki be nem lépett volna a templomba, míg el nem múltott tisztulása napja, ámbátor semmi szükség nem volt így cselekednie; ennek okán ne habozzék megtartóztatni magát egy csekély gyönyörűségtől, lévén, hogy a jó Szűz Mária is megtartóztatta magát - engedelmeskedvén a törvénynek - a templomba járástól, holott vigasztalásra talált. Ezen felül az orvosló doktorok is azt állítják, hogy nagy veszedelem származhat belőle az utódokra.

A nemesember, hallván e szavakat, fölöttébb megszorodott, mert nagyon reménykedett, hogy a jó apát úr felmentést ad neki, de nem erősködött tovább. Ezenközben pedig a jó apát úr többet ivott, mintsem kellett volna, s a hölgyet nézvén, azt latolgatta magában, hogy ha ő lenne az ura, bizony nem kérne tanácsot semmi papfélétől, hogy a feleségével háljon-e. S amiként a lassan elharapózó tűz a végén porrá égeti az egész házat, azonképpen a fráterben is izzani kezdett a paráznaság tüze, s egyszeriben elhatározta, hogy végére jár vágyának, amelyet több, mint három esztendeje hordozott már a szíve mélyén.

S miután leszedték az asztalt, kézen fogta a nemesembert, odavezette a felesége ágyához, s az asszony füle hallatára így szólott hozzá:

- Uram, ismervén hív szerelmét, mely ez ifjú asszonyhoz fűzi, s tudván, hogy tüzes ifjúságában e szerelem nagy kinnal kínozza, bizony együtt érzek kegyelmeddel, s ennek okán elhatároztam, hogy fölfedem hitünk szent tanításának titkát: a törvény, mely oly szigorú s kíméletlen férjek rakoncátlankodásaival szemben, nem akarja megfosztani az egyetértéstől a jó szándékú embereket, amilyen kegyelmed is. Ez okért, uram, a többiek előtt a törvény szigorú rendelkezését hirdetem, de kegyelmed előtt, mivel okos ember, nem titkolhatom el e

törvény enyheségét sem. Tudja meg, fiam, hogy nő és nő között éppúgy különbség van, amiként férfi és férfi között. Mindenek előtt azt kell tudnunk, vajon az asszonyságnak - mivel három hete, hogy szült - van-e még folyása.

A hölgy erre azt válaszolta, hogy már teljesen megtisztult.

- Akkor pedig, fiam - folytatta a barát -, szabadságot adok, hogy vele háljon, minden lelki-furdalás nélkül, azonban meg kell ígérnie két dolgot.

A nemesember szívesen ráállt.

- Az első az - kezdte a jó apát úr -, hogy senkinek nem szól a dologról egy szót sem, hanem titkon jön ide; a második az, hogy csak éjfél után két órakor jöjjön, nehogy a jó asszony emésztését megzavarja huncutkodásaival.

A nemesember megígérte, s még meg is esküdött rá, a barát pedig, ki tudta róla, hogy inkább ostoba, semmint hazug szavú, teljességgel megnyugodott. Néhány szót váltottak még, majd a jó apát úr visszavonult a szobájába, jó éjszakát kívánva mindnyájuknak nagy kenetességgel. Elmenőben ismét kézen fogta a nemesembert, s így szólt hozzá:

- De most már jöjjön ám, uram, s ne hagyja virrasztani e szegény gyermekágyas asszonyt.

A nemesember megcsókolta a feleségét, s így szólt hozzá:

- Kedveském, hagyja nyitva a szobája ajtaját.

A jó apát úr jól hallotta. Ezután ki-ki bement a szobájába. Az atya azonban, hogy visszavonult, nem alváson, nem is pihenésen jártatta az esztét. Mihelyt nem hallott több neszt a házban, körülbelül az idő tájt, hogy a hajnali ájtatosságát szokta végezni, a lehető legnagyobb óvatossággal belopózott a szobába, melynek az ajtaját nyitva találta, mivel a ház urát várták oda, s ravaszul elfújva a gyertyát, amilyen fürgén csak tudott, besiklott az asszony mellé, nem szólva egy szót sem. Az asszony, férjének gondolván, így szólt hozzá:

- Ejnye, barátom! Hát így tartja meg, amit az este a gyóntatóknak ígért, hogy nem jön ide két óra előtt?

A franciskánusnak ez órán nagyobb gondja volt a cselekvő életmódra, mintsem a szemlélődésre, meg attól is félt, hogy felismerik, ez okért inkább azon igyekezett, hogy mielőbb kielégítse ocsmány vágyát, melyet oly rég óta hordozott megmérgezett szívében, és nem válszolt semmit, amin a hölgy szerfelett megrökönyödött. És amikor a barát látta, hogy közeleg a férj érkezésének órája, felkelt a hölgy mellől, és amilyen gyorsan csak tudott, visszatért a szobájába.

Amiként eddig a paráznaság tüze nem hagyta aludni, azonképpen nem hagyott most neki nyugtot a félelem, mely a gonoszság nyomán jár; odament a ház őrzőjéhez, s így beszélt hozzá:

- Barátom, az úr meghagyta, hogy tüstént menjek vissza a kolostorunkba, s mondjak el néhány imát kívánsága szerint; ez okért, barátom, nyergelje fel a hátslovamat, s nyissa meg a kaput, de nehogy meghallja valaki, mert a dolog fontos és titkos.

A kapus, ki tudta, hogy a barátnak való engedelmesség urának tetsző szolgálat, titokban kinyitotta a kaput, és kiengedte. E pillanatban felébredt a nemesember, ki, látván, hogy közeleg a jó apát úrtól meghagyott óra, amilyen feleségét meglátogathatja, fölkel, s hálórúhában ment fürgén, hogy lefeküdjék ott, ahol Isten rendelése szerint bárki emberfia engedelme nélkül feketett. Ám a felesége, amikor meghallotta a hangját maga mellett, igen elcsodálkozott, s nem sejtve, mi történt, így szólt hozzá:

- Ejnye, uram! Hát ezt ígerte a jó apát úrnak, mondván, hogy kímélni fogja az egészségét s vele az enyémet? Nem elég, hogy korábban jött a kelletténél, most még vissza is tér? Kérem, uram, gondolja meg, mit tesz!

A nemesember nagyon meghökkentette ez az újság, s nem tudván palástolni méltatlankodását, így felelt:

- Mi beszéd ez, asszony? Hiszen tudván tudja, hogy immár három hete nem hálтам kegyelmeddel, s most mégis a szememre hányja, hogy nagyon gyakran jövök! Ha így folytatja beszédét, még azt találnám hinni, hogy a társaságom ingerli, s rákényszerülnék, hogy szokásom ellenére másutt keressem a gyönyörűséget, mit Isten rendelése szerint kegyelmeddel szoktam élvezni.

A hölgy azt hitte, hogy csúfot űz belőle, s így válaszolt:

- Könyörgök, uram, ha már úgy véli, hogy engem becsaphat, ne csapja be önnönmagát, hiszen fölismertem, midőn bejött hozzám, jóllehet nem mondott egy szót sem.

A nemesember abban a szempillantásban megértette, hogy rászédtek mindkettőjüket, s égre-földre esküdözött, hogy nem ő hált vele. Amin a hölgy úgy megszorodott, hogy könnyek között, zokogva kérlelte, tudja meg mielőbb, ki lehetett az, mivel a fivérén s a szerzetesen kívül más nem hált a házukban. A nemesember legott a franciskánus barátira gyanakodott, s ment is nagy hamarsággal a szobájába, azt hívén, hogy ott leli, ámde csak hült helyét találta. És hogy megbizonyosodjék felőle, hogy valóban elmenekült, hívatta a kapu őrizőjét, s faggatta, nem tudja-e, hová lett a barát; az pedig kivallotta a szín igazságot. A nemesember, hogy meggyőződött a galádságról, visszatért a felesége szobájába, s így szólt hozzá:

- Nincs kétség, kedvesem, az, ki kegyelmeddel hált, s oly derekasan buzgólkodott, senki más, mint a gyóntató atyánk!

A hölgy, ki világeletében sokat adott becsületére, olyan nagyon kétségbeesett, hogy megfeledkezvén emberi méltóságáról és asszonyi mivoltáról, térden állva kérte, hogy torolja meg a rajta esett szörnyű latorságot. Ennek okán a nemesember késedelem nélkül nyomban nyeregbe szállt, s a franciskánus után nyargalt.

A hölgy ott maradt egyedül az ágyában, tanács és vigasztalás nélkül, csupán újszülött fiacskája volt vele. Meggondolván a szörnyűséges és iszonytató esetet, mi vele történt, tévedésére nem talált mentséget, s magát tartotta bűnösnek s a világ legnyomorultabb teremtésének. És mivel a franciskánusoktól sosem tanult egyebet, hanemha bizodalmat a jó cselekedetekhez, s a bűnnek kemény életmóddal, böjttel, sanyargatással való megengesztelését, mit sem tudva a kegyelemről, melyben a jó Isten részeltet bennünket egyszülött Fiának érdeméért, ki megváltott bűneinktől, halála árán megbékített az Atyával, jóságával s irgalmával visszaadta a bűnösök életét: mit sem tudva minderről, úgy megzavarodott, hogy erőt vett rajta a kétségbeesés, mely a bűn iszonyatából és nagyságából, a férjéhez való szerelemből s családjá tisztességéből eredt, és boldogabban vállalta volna a halált, mintsem az életet. S hogy a bánat erőt vett rajta, úgy elkeseredett, hogy teljességgel elveszítette a reményt, amellyel minden jámbor kereszténynek Istenre kell tekintenie, de ezen felül elvesztette a józan eszét is, és megfeledkezett saját természetéről. És ekkor, fájdalomtól megtörtén, kétségbeeséstől hajtva, nem ismerve sem Istent, sem önnönmagát, eszeveszett asszonyi dühében megragadta ágya zsinórját, s önnön kezével megfojtotta magát. De ami még szörnyűségesebb, miközben végső tusáját vívta a kegyetlen halállal, mely ellen teste rugódózott, vergődésében megrúgta kicsi fia arcát, kit ártatlansága sem védhetett meg, hogy legott ne kövesse fájdalmas és szenvedő anyját a halálba. Haldokolván oly retteneteset sikoltott, hogy a szomszédos szobában alvó asszony fölriadt, és sietve gyertyát gyújtott. Meglátva az ágy zsinórján csüngő, megfulladt úrnőjét s

lába alatt az agyonnyomott, halott gyermeket, rémülten berohant úrnője bátyjának szobájába, s behívta, hogy tanúja legyen az iszonyú látványnak.

A fivérén olyan vad fájdalom lett úrrá, aminőt csak az érezhet, ki elveszíti szívből szeretett hűgát; kérdezte a szolgálótól, ki követte el ezt a gáztettet. Az ráfelelte, hogy nem tudja, s hogy a gázdáján kívül más nem járt a szobában, az pedig csak az imént távozott hazulról. A fivér bement a nemesember szobájába, de nem találta benn, s bizonyos lévén benne, hogy ő követte el a gázságot, kérdezősködés nélkül nyeregbe pattant és utánavágatott; utol is érte, amint az éppen visszafordult a franciskánus barát üldözéséből, csüggedten, hogy nem sikerült elérnie. Ahogy a fivér megpillantotta a sógorát, menten ráívalt:

- Galád, gyáva fickó, védje magát, mert különben Isten e karddal áll ma bosszút érettem!

A nemesember mentegetőzni készült, de megpillantván maga előtt a sógora kardját, nagyobb szüksége volt a védekezésre, mintsem hogy a bajvívás okát kutathatta volna. Csapást csapásra mértek, de a vesztett vér és a fáradtság a földre kényszerítette őket, s leültek egymás mellé. Hogy lélegzethez jutottak, a nemesember megkérdezte:

- Sógor uram, mi okból kényszerültünk mi, kik oly nagyon szerettük mindig egymást, ily kegyetlen hadakozásra?

A sógora így felelt rá:

- És kegyelmedet mi ok készítette, hogy megölje hűgomat, a legderekabb teremtet, kit anya szült világra? És hozzá oly gyalázatos módon, hogy színleg vele hálván megfojtotta az ágy zsinórjával!

A nemesember, szavát hallva, inkább holt volt, mintsem eleven, odalépett a fivérhez, megölelte, s ezt kérdezte tőle:

- Való igaz lenne, hogy ily szörnyű állapotban találta a hűgát?

S amidőn a fivér megerősítette, amit mondott, így folytatta:

- Kérem, kedves fivérem, hallja meg kegyelmed, mi okból hagytam el a házam.

És legott elmondta neki, mit művelt a gonosz franciskánus barát. A fivér iszonyúan megdöbbsent, de még inkább elszomorodott, hogy oly esztelenül nekirontott. És bocsánatáért esdve, így kérlelte:

- Hibáztam kegyelmed ellen, kérem, bocsássa meg!

A nemesember így felelt rá:

- Ha magam is hibáztam, most megbűnhődtem, mert megsebesültem, s alig hiszem, hogy túléltem.

A sógora, ahogy tudta, nagy kinnal, keservvel nyeregbe támogatta és hazavitte, ahol másnap meghalt, s a nemesember egész rokonsága és atyafisága előtt nyíltan megvallotta, hogy ő okozta a halálát; hogy eleget tegyen a törvénynek, azt tanácsolták neki, kérjen kegyelmet Ferenc Királytól, e néven elsőtl. Ennek okán, minek utána nagy tiszteességgel eltemettette a férjet, az asszonyt és a kicsi fiút, nagypéntek napján útra kelt, hogy az udvarnál kieszközölje a kegyelmét. Kérelmét François Olivier terjesztette elő, s a szegény sógor hamarosan megkapta a kért kegyelmet, mivel a mondott Olivier Alençon kancellárja volt, és érdemeiért később a Király Franciahon kancellárjává nevezte ki.

- Hölgyeim, azt vélem, hogy minek utána meghallgatták igaz történetem, senki nem akad kegyelmetek között, ki kétszer is meg ne gondolná, hogy befogadjon-e ilyen zarándokot a hazába; és azt is tudják, hogy nincsen veszélyesebb méreg annál, mint amelyet titkolnak.

- Gondolják meg azt is - jegyezte meg Hircan -, mekkora mamlasz volt ez a férj, hogy ezt a kurvapecért együtt vacsoráztatta szép és tisztességes feleségével.

- Én még emlékszem arra az időre - mondta Geburon -, amikor a mi vidékünkön minden házban volt szoba a jó apát urak számára; manapság azonban már olyan jól ismerik őket, hogy jobban óvakodnak tőlük, mint az útonálló zsványoktól.

- Én úgy vélem - mondta Parlamente -, hogy ágyban fekvő asszony, hacsak nem az utolsó kenetet várja, szerzetest soha ne bocsásson be a szobájába; ha én valaha is bebocsátok egyet, tudhatják, hogy halálomon vagyok.

- Ha mindenki olyan szigorú volna, mint kegyelmetek - vélekedett Ennasuite -, szegény barátok rosszabbul járnának, mint a kiközösítettek, mivel szemüket sem vethetnék a nőkre.

- Ne féltse őket - szólt bele Saffredent -, nem szenvednek ők hiányt sohasem.

- Az már igaz - szólalt meg Simontault. - A házasságban ők kötnek össze bennünket a nőkkel, és galádul ők próbálnak elszakítani tőlük, azon mesterkedvén, hogy megszegessék az esküvést, mit kiszedtek belőlünk!

- Fölöttébb szomorú dolog - mondta Oisille -, hogy azok, akikre a szentségek gondja vagyon bízva, csak így labdázzanak velük: elevenen kéne megégetni valamennyit!

- Jobban tennék, ha tisztelnék, és nem káromolnák őket - szólalt meg Saffredent -, s ha szidalmazás helyett inkább hízelkednének nekik, mert bizony hatalmuk van rá, hogy másokat megégessenek és meggyalázzanak; ennek okán, *sinite eos*;⁵¹ hadd halljuk, kinek adja meg a szót Oisille.

A társaság egyetértett Saffredent vélekedésével, és nem törődve többet a barátokkal, hogy más tárgyra térjenek, kérték Oisille asszonyságot, hogy adja meg valakinek a szót.

- Dagoucinnek adom át a szómat, mivel látom, hogy gondolataiba mélyed, s ebből úgy ítélem, valami jó dolgot tartogat számunkra.

- Mivel el nem mondhatom, s elmondani sem merem, mire gondolok - válaszolta Dagoucin -, legalább hadd szóljak egy emberről, kinek eleinte kárára, majd meg hasznára volt a nagy kegyetlenség. Ámbátor Ámor oly nagynak és mindenhatónak véli magát, hogy csupaszon akar mutatkozni, s igen unalmasnak, sőt a végén tűrhetetlennek érzi a bujkálást, mégis gyakorta megesik, hölgyeim, hogy azok, kik tanácsát követvén időnek előtte mutatják ki szerelmüket, elvétik a számítást: így esett ez egy kasztíliai nemesemberrel is, kinek történetét mindjárt meghallják.

⁵¹ Hagyjátok őket.

Huszonnegyedik történet

Elisor szertelen hevességgel nyilvánította meg szerelmét Kasztília királyasszonyának, aki kegyetlenül bánt vele, hogy megpróbálja, ami eleinte nagy ártására volt, ámde később javára vált

Kasztília Királyának s Királyasszonyának házában - nevüket nem említem itt - élt egy nemesember, ki minden szépséggel és kiválósággal oly ékes volt, hogy egész Spanyolföldön nem akadt párja. Mindenki nagy csodálattal adózott erényeinek, de még annál is nagyobb különös természetének, mivel tudott dolog volt, hogy asszonyszemélyt nem szeretett s nem szolgált még soha. Pedig volt az udvarban jó néhány, kinek közelségétől a jégcsap is megolvadt volna, ámde olyan egy sem akadt, kinek hatalma lett volna e nemesemberen, akit Elisornak hívtak.

A Királyasszony nagy erényű hölgy volt, ámbátor öbelőle sem hiányzott az a láng, mely annál jobban éget, mentől láthatatlanabb; nézte a nemesembert, ki nem hódolt egyetlen udvarhölgyének sem, nézte, s nagyon elcsodálkozott rajta; és egy napon megkérdezte tőle, lehetséges-e, hogy oly kevés szerelem szorult belé, mint a látszat mutatja. Amire azt válaszolta, hogy ha a Királyasszony olyan jól látná a szívét, amiként a magaviseletét látja, bizonyára nem kérdezné ezt tőle. A Királyasszony tudni kívánta, hogy mit akar ezzel mondani, s addig-addig unszolta, míg az ki nem vallotta, hogy szeret egy hölgyet, kinél fényesebb erényű, úgy véli, nem él több a keresztyén világban. A Királyasszony mindenképpen tudni akarta, kérést s parancsolást nem kímélve, hogy ki lehet az, de mindhiába; erre szerfelett haragosnak tette magát, s fogadkozott, hogy többé nem áll vele szóba, ha meg nem nevezi, kit oly nagyon szeret; amin a nemesember fölöttébb megszorodott, s kénytelen volt annyit mondani, hogy inkább meghalna, mintsem hogy neki elárulja. Láta azonban, hogy ezenmód nem kerülhet többé a Királyasszony szeme elé, s elveszíti a jó indulatját, hacsak be nem vallja az igazságot, mely olyan tisztességes volt, hogy rossz néven tőle senki nem vehette, s ez okért így beszélt tovább nagy szabódással:

- Úrnőm, sem erőm, sem hatalmam, sem bátorságom nem elég nagy hozzá, hogy bevalljam, de első alkalommal, hogy vadászni megy, megmutatom őt; és bizonyos vagyok benne, hogy őt fogja ítélni a világ legszebb és legtökéletesebb hölgyének.

E válasz okán a Királyasszony sokkalta hamarabb indult vadászatba, mint egyébként szándékában lett volna. Elisor, ki értesült erről, szokása szerint felkészült a szolgálatára; készítetett egy nagy acéltükröt, s azt páncél formára hajlítatva a mellére csatolta, gondosan elrejtve dús aranyhímzéssel szegett frízöldi bő bakacsinköponyege alá. Gazdagon felszerszámozott szénfekete ménre ült, szerszáma fekete zománcbetétes színarany, valódi mór munka. Fekete selyemkalpagjára finom művű medáliát tűzött, amelyen egy drágakővel dúsán kirakott Ámor volt a jelkép; szablyája és töre ugyanolyan szép és finom művű volt, díszes jelképekkel. Mit szaporítsam a szót: minden szép volt rajta, de a legszebb, ahogy a lovát megülte; oly ügyesen kormányozta, hogy akik csak látták, odahagyták a vadász mulatságot, s köréje seregelve nézték, mint futtatja s ugratja Elisor a lovát. S minek utána az imént felsorolt futtatások és ugratások közben arra a helyre vezette a Királyasszonyt, ahol a hálók voltak kifeszítve, leszállott nemes paripájáról, majd odament a Királyasszonyhoz, hogy szelíd kancájáról lesegítse. S míg az a karját nyújtotta felé, ő szétnyitotta mellén a köponyegét, s a Királyasszonyt a karjába véve, megmutatta neki tükrös páncélját e szókkal:

- Úrnőm, kérem, nézzen bele!

S válaszra sem várva, gyöngéden a földre állította. A vadászat végeztével a Királyasszony visszatért a kastélyba, s nem szólt többet Elisorhoz; vacsora után azonban magához hívatta, s azt mondotta neki, hogy ő a legnagyobb csaló, kit valaha látott, mert hiszen megígérte volt, hogy a vadászon megmutatja azt a hölgyet, akit mindennél jobban szeret, és nem tette: ez okért elhatározta, hogy nem törődik vele, s nem becsüli többé. Elisor, attól tartva, hogy a Királyasszony nem értette meg, amit mondott neki, azt válaszolta erre, hogy ő szót fogadott parancsolatjának, mivel megmutatta neki azt a nőt, akit ezen a világon mindenkinél, sőt minden dolognál jobban szeret. A Királyasszony csak értetlenkedett, mondván, ő nem vette észébe, hogy akár csak egyetlen udvarhölgyét megmutatta volna.

- Ez igaz, Úrnőm - felelte Elisor -, ámde kit mutattam kegyelmednek, lesegítvén lováról?

- Senkit és semmit - válaszolta -, hacsak nem azt a tükröt a mellén.

- S abban a tükörben kit látott? - kérdezte tőle Elisor.

- Senki egyebet, hanemha önnönmagamat - felelte a Királyasszony.

Elisor így válaszolt rá:

- Így hát, Úrnőm, hogy megfogadjam parancsolatját, megtartottam ígéretem, mert bizony nincs és soha nem lesz más kép az én szívemben azon az egyen kívül, amelyet a mellemen látott; és egyedül azt akarom szeretni, tisztelni és imádni nem asszonyként, hanem földi Istenem gyanánt, kinek kezébe adom halálom s életem; s kérem kegyelmedet, hogy e tökéletes és nagy ragaszkodás, mely életem volt, míg titkoltam, halálom ne legyen most, hogy fölfedtem. S ha nem vagyok is méltó, hogy kegyelmednek szolgáljak, s színről színre lássam, legalább tűrje el, hogy miként eddig, ezután is azzal a boldog tudással éljek, hogy szívem ily tökéletes és méltó helyet mert választani szerelme fundamentumául; az én örömöm egyedül az a bizonyosság, hogy szerelmem oly nagy és tökéletes, hogy beérhetem a pusztá érzéssel, jóllehet viszonzást nem remélhetek soha. Ámde, ha immár ismervén nagy szerelmemet, nem akar jobb szívvel lenni irányomban, mint volt eddigelé, legalább hagyja meg életem, amelynek egyetlen öröme, hogy mint eddig, ezután is láthatom kegyelmedet. Mert bizony kegyelmedtől csak annyi jóban van részem, amennyi szükösen elegendő, hogy életben maradjak, ámde ha ennél is kevesebb jut nekem, kegyelmed is megfogyatkozik majd egy szolgájával, elveszítvén a legjobbat, a legragaszkodóbbat, kije valaha volt, vagy lehet ezután.

A Királyasszony, akár hogy másnak mutatkozzék, mint volt valójában, akár hogy hosszú próbának vesse alá Elisor szerelmét, akár mert valaki mást szeretett, kit nem akart érette elhagyni, akár hogy őt későbbre tartogassa, amikor mostani szerelme hibázik valamiben, s őt veheti a helyébe, így válaszolt neki, sem nem örvendező, sem nem bosszús arccal:

- Elisor, nem ismervén a szerelem erejét, nem kértem, miféle örület tüzelte fel ily súlyos és nagy vállalkozásra, hogy reám vesse szemét, mivel tudom, hogy a férfiember csak kevéssé képes kormányozni szívét, és nem parancsolhat neki szerelem s gyűlölet dolgában; de az okért, hogy eddig ilyen jól titkolta szándékát, tudni akarom, milyen régen fogant meg kegyelmedben?

Elisor nézte gyönyörű szép arcát, s látva, hogy törődik bajával, gyógyírt remélt tőle. De másfelől látván, hogy milyen komolyan és megfontoltan vallatja, nagy félelem vett rajta erőt, úgy érezte, félelmetes bírása előtt áll, ki reá mond ítéletet. Ez okért megesküdt neki, hogy ez a szerelem már zsenge ifjúságában megfogant szívében, ámde szenvedni csak hét esztendeje szenved tőle; az igazat megvallva nem is szenvedés az, csak kórság, mely olyan örömet ad, hogy a gyógyulás lenne a halál.

- Ha pedig úgy áll a dolog - mondta a Királyasszony -, hogy így megtapasztalta állhatatosságát, én sem hihetek könnyebben kegyelmed szavának, mint amilyen könnyen vallotta meg

nekem szerelmét. Ennek okán, ha úgy igaz a dolog, amint mondja, az igazságnak olyan próbáját kívánom, hogy soha ne legyen kétségem; s ha kiállotta a szenvedés próbáját, kegyelmedet én is annak fogom tartani, aminek esküszóval vallja magát; s ha annak ismertem meg, aminek magát mondja, engem is olyannak talál majd, amilyennek kívánna.

Elisor kérte, hogy tegyen vele próbát tetszése szerint, nincs dolog, mi könnyű ne volna számára, miután abban a tisztességben részesült, hogy megvallhatta szerelmét; s ismét kérte, hogy mondja meg, mit kell tennie.

Amire a Királyasszony így szólt:

- Elisor, ha valóban úgy szeret, mint mondja, bizonyosan tudom, hogy jó indulatom megnyeréséért semmit nem talál nehéznek. Ez okért azt rendelem - a reá való vágyakozása s az elvesztésétől való félelme nevében -, hogy holnap reggel, búcsúját sem véve tőlem, hagyja el ezt a társaságot, s olyan helyre távozzék, hol nem hall rólam, s én sem kegyelmedről semmi de semmi hírt, mától számított hét esztendőig. Kegyelmed hét esztendőt töltött e szerelemben, és bizonyosan tudja, hogy szeret; ha hét esztendőn át én is megtapasztaltam ezt, az órától fogva tudni s hinni fogom, mit pusztá szavára most sem nem hihetek, se meg nem érthetek.

Elisor, meghallva kegyetlen rendelkezését, egy felől gyanította, hogy el akarja távolítani magától, más felől meg abban reménykedett, hogy a bizonyíték minden szónál ékebben beszél majd érte, ez okért elfogadta rendelkezését, s így beszélt:

- Ha megéltem hét esztendőt minden remény híján, fojtva hordván magamban a tüzet, most, hogy kegyelmed tud róla, nagyobb türéssel s reménnyel nézek elébe a következő hét esztendőnek. Ámde ha szót fogadok Úrnöm rendelkezésének, mely megfoszt minden örömetől, valamim csak volt e világon, miként remélhetem, hogy hét esztendő múltán hívebb s alázatosabb szolgájának tart majd?

A Királyasszony lehúzott az ujjáról egy gyűrűt, s így szólt:

- Fogja ezt a gyűrűt; törjük kétfelé; egyik felét megtartom én, a másikat kegyelmed, az okért, hogy ha a hosszú idő alatt elfeledném arcát, megismerjem e fél gyűrűről, mely hasonló az enyémhez.

A nemesember fogta a gyűrűt, félbe törte, az egyik felét a Királyasszonynak adta, a másikat megtartotta magának. Búcsút véve tőle, a szegény Elisor inkább holt volt, mintsem eleven; ment a házába, s parancsot adott az indulásra. Ezt pedig úgy tette, hogy hazaküldte minden szolgáját, s ő egy szál maga egy inasával olyan vad helyre vonult, hogy hét esztendeig sem rokonai, sem barátai nem hallottak hírt felőle. Hogy ez idő alatt hogyan élt, s távollétéért mit szenvedett, arról mit sem tudhatunk, de akik ismerik a szerelmet, elgondolhatják. Hét esztendő múltával, amikor a Királyasszony éppen misére indult, hozzálépett egy nagy szakállú remete, s kezét megcsókolva átnyújtott neki egy kérelmet, amelyet hamarjában meg sem nézett, ámbátor szokása volt, hogy minden kérelmet átvett, amit hozzá intéztek, jött legyen akár a legszegényebb embertől. Amikor már jó felében jártak a misének, kinyitotta az írást, és megtalálta benne a fél gyűrűt, amelyet annak idején Elisornak adott; nagy volt a csodálkozása s nem kisebb az öröme. Minek előtte elolvasta volna, mi áll benne, hamarsággal meghagyta az udvari papjának, hogy kerítsék elő azt a remetét, aki a kérelmet átadta. A pap mindenfelé kerestette, mindhiába, nem tudtak nyomára akadni, valaki állítólag látta lóra ülni, de azt már nem tudta, merre vette útját. Udvari papja válaszára várva, a Királyasszony elolvasta az írást: oly szépen megírt episztola volt az, hogy annál szebbet elgondolni sem lehet. Ha nem élne bennem ily erős vágy, hogy elmondjam kegyelmeteknek, bizony sosem mertem volna vállalkozni a lefordítására; gondolják meg, hölgyeim, hogy egyetlen nyelven sem írnak oly szépen e szenvedélyről, mint éppen a kasztíliai. Mégis, hadd hallják, mit tartalmazott:

Az idő nékem, mert volt rá hatalma,
a szerelmet mélyéig megmutatta.
Az idő azután dolgoztatott,
s elembe tárt oly parancsolatot,
a hitetlen hogy tapasztalja ki:
a szerelem miről nem szólt neki.
Az idő, mely alatt a szerelem
korlátlan úrrá lett a szívemen,
a valóság szerint mutatta őt,
s nem olyannak, mint hittem azelőtt.
Az idő nékem tisztán megmutatta,
szilárd szerelmemnek mi volt alapja:
Az ön szépsége volt az, mely mögött
csupán kegyetlenség rejtőzködött.
Az idő megmutatta, hogy a szépség
mily semmiség, a kegyetlen keménység
ha engem a szépségtől űz el épp,
melynek úgy vágytam egy tekintetét.
Az ön szépségét többé meg se látva
neszeltem én föl konok szigorára,
mely előtt meg nem hajlott derekam,
s hogy így esett, most jól érzem magam:
mivel a lassan eltelő idő,
a kínjaimon megkönyörülő,
rávett egy tisztes fordulatra engem,
s már visszatérni vágy nem él ma bennem,
csak addig, hogy ne „jónapot” köszönjek,
de mondjak innen végső búcsút önnek.
Az idő, az láttatta meg velem,
mily csupasz, mily szegény e szerelem;
És idővel már bántam azt a kort,
mely vágyaimban épp felé sodort,
érzékeimtől megfosztva, vakon
mentem, s ma már ezt csak sajnálhatom.
És e szálnalmas szerelem fejében
az idő a valódit adta nékem.
Magányomban, ahol hét éven át
hallgattam, és mormoltam bús imát,
idővel égi szerelemre leltem,
s halványult egyre a másik szerelmem.
Idővel érte égtem égi tűzben,
s idővel már a régit messze űztem.
A szíven néki adtam és a testem,
hogy ne önnek, csupán csak néki tessem.
Szolgáltam önt - s nem tartott semminek,
e semmit vágyta, ezt sértette meg.
Ha önt szolgálom - az halálom, ám
ha kerülöm -, az élet vár reám.
Nos, akkortájt a jósnak szerelme

a másikat hogy végképpen leverte,
a szélbe szórta, mint valami port,
mi nékem túl édes s csalóka volt.
Ezt itt hagyom. Maradjon itt örökké,
szükségem már sem rá, sem önre többé.
Egy más szerelem, tiszta és örök,
megbonthatatlan köteléke köt,
hozzá megyek, s őt Szolgálom ezért,
nem szolgálom már önt és Istenét.
Szakitok most a kinnal, gyűlölettel,
a megvetéssel és a gyötrelemmel,
szerelmi tűzzel, mely önt úgy hevíti,
miként szépsége ékkel ékesíti.
S én búcsút venni szebben nem tudok
szerelmi láng poklától, bánatok
kínjától, mint hogy most kimondhatom
a kemény szót: *Ég önnel, asszonyom!*
Remélve azt, hogy többé sose látom,
sem engem ön, sehol a nagy világon.

Sűrű könnyhullatás közepette, nagy megdöbbenéssel olvasta az episztolát, és mérhetetlen bánat töltötte be a szívét. Elveszítette tökéletes szerelemmel szerető szolgáját: ily súlyos csapásért nem kárpótolhatta semmi kincs, birodalmának minden gazdagsága sem tudta feledtetni, hogy ő a világ legszegényebb és legnyomorultabb asszonya, ki elveszítette, mit a világ minden kincsén sem lehet visszaváltani. És végighallgatva a misét, visszatért a szobájába, s fejét nagy bűnnek eresztette, mit kegyetlenségével méltán kiérdemelt. És kerestette a remetét minden hegyen, sziklán, minden erdőségben; hanem Ő, ki elvette tőle, vigyázott rá, nehogy ismét a kezére kerüljön, s inkább magához vette a mennyországba, hogy itt a földön többé hírt se halljon felőle.

- E példázat szerint, a szolga sose valljon olyat, mi ártalmára lehet, és semmi módon nincsen javára. Kegyelmetek pedig, hölgyeim, tamáskodásból sose követeljenek oly nehéz bizonyítást, hogy a bizonytságot megnyervén, szolgájukat elveszítsék.

- Szavamra mondom, Dagoucín - szólt Geburon -, hogy a szóban forgó hölgyről csak azt hallottam világeletemben, hogy ő a legfényesebb erényű, kit hátán hordott a föld; de most már hiszem, hogy nála együgyűbbet nem szült anya.

- Én mégis úgy vélekedem - mondta Parlamente -, nem bánt vele méltatlanul, meg akarván próbálni hét esztendőn át, hogy valóban úgy szeret-e, amint mondja; a férfínépség ugyanis efféle dolgokban annyit hazudik, hogy mielőtt vakon hinnénk nekik (ha ugyan hinnünk kell nekik), nem követelhetünk eléggé tartós bizonytságot tőlük.

- Manapság a hölgyek sokkal okosabbak, mint régen - jegyezte meg Hircan -; ma hét nap alatt ugyanannyi bizonytságot nyernek hívüktől, mint amennyit a régiek nyertek hét esztendő alatt.

- Márpedig akadnak hölgyek ebben a társaságban is - mondta Longarine -, akiket minden lehető fegyverrel ostromoltak több mint hét esztendeig, s mégsem nyerhették meg barátságukat.

- Isten a tanúm, hogy igazat szól - mondta Simontault -; ámde őket is a régi idők asszonyai közé kell sorolni, mert mai napság senki nem méltányolná ezt.

- Hanem azért az a nemesember nagy hálával tartozik annak a hölgynek - lódította Oisille -, kinek révén egészen Isten felé fordította szívét.

- Nagy szerencséje volt - fűzte hozzá Saffredent -, hogy ez úton Istenhez jutott, mert sanyarú helyzetét tekintve, csodálkozom, hogy nem az ördöghöz folyamodott.

Ennasuite megkérdezte tőle:

- S vajon kegyelmed, ha hölgyénél nem talál meghallgatásra, ilyen úrhoz szegődött volna?

- Hozzá szegődtem én már ezerszer meg ezerszer; ámde az ördög, látva, hogy a pokol minden kínja sem ér fel azzal, mit a hölgytől kellett elszenvednem, sosem volt hajlandó felfogadni, jól tudván, hogy nincsen kegyetlenebb ördög annál a hölgnél, akit szeretünk, s aki nem hajlandó viszontszeretni.

- Én, ha kegyelmednek volnék - mondta Parlamente Saffredent-nak -, ilyen vélekedéssel asszonyszemélyt ugyan nem szolgálnék.

- Szerelmem és ostobaságom mindig olyan nagy - mondta Saffredent -, hogy ahol nem parancsolhatok, boldogan beérem a szolgálattal; a hölgyek gonoszsága sem győzheti le hozzájuk való szerelmemet. Hanem azt mondják meg tiszta lelkiismerettel: dicsérik-e azt a hölgyet ekkora szigorúságáért?

- Dicsérjük - mondta Oisille -, mert úgy vélem, nem akart szeretni, s azt sem akarta, hogy szeressék.

- Ámde, ha ez volt a szándéka, miért biztatta hétesztendei reményre?

- Kegyelmeddel együtt vélekedem - helyeselt Longarine -; aki nem akar szeretni, az semmi módon nem táplálja a hozzá való szerelmet sem.

- Meglehet - szólt Nomerfide -, hogy mást szeretett, aki nem ért föl ezzel a nemesemberrel, s így a rosszabbikért elengedte a jobbikat.

- Szavamra, azt hiszem - mondta Saffredent -, csak tartalékba tette, hogy akkor nyúljon hozzá, amikor elhagyta a másikat, akit ekkor még jobban szeretett.

Oisille asszonyság, látva, hogy a férfiak a Kasztíliai királyasszonyban helytelenítik s megbélyegzik azt, ami valóban nem dicséretes sem ö benne, sem más asszonyszemélyben, majd meg ennek örvén kezdik módfelett szidalmazni a nőket, éppoly kevésbé kímélve a szelídeket és az erkölcsöseket, mint a rakoncátlanokat és a szemérmetleneket, nem hagyhatta, hogy tovább így folytassák, s ezért újból megszólalt, mondván:

- Jól látom, minél tovább fűzzük a szót, annál több rosszat mondanak rólunk a férfiak, mivel nem akarják, hogy ők járjanak pórul. Ez okért kérem kegyelmedet, Dagoucin, adja át valamelyik hölgynek a szót.

- Longarine-nak adom - mondta amaz -, bizonyos lévén benne, hogy nem valami szomorú történettel búsít majd bennünket, s igaz szavával sem az asszonyokat, sem a férfiakat nem kíméli.

- Mivel ilyen igazmondónak ítélnék - szólalt meg Longarine -, bátorsággal elmondom történetem, amely egy nagy hírű herceggel esett meg, ki erényességben felülmúlta valamennyi kortársát. És a végén majd meglátják, mily kevésbé szabad élni hazugsággal vagy álsággal, hacsak végső szorultságban nincsen az ember: rút és alávaló bűn ez, kivált hercegektől s más nagyuraktól, kiknek a szájába s viselkedéséhez inkább illik az igazság, mint bármely más halandóhoz ezen a világon. Ámde nincs e föld kerekén olyan herceg, mégha övé is minden tisztesség és gazdagság, valamit csak kívánhat magának, ki alá ne volna vetve Ámor zsarnoki

hatalmának. S úgy tetszik, minél nemesebb s nagyobb szívű az a herceg, annál nagyobb erővel él Ámor, hogy vasmarkával rabságába hajtsa; mert ez a fényes istenség fittyet hány a közönséges és megszokott dolgoknak, s Őmagassága csak abban leli kedvét, ha mindennap csudás dolgokat művelhet: gyöngíti az erőset, erősíti a gyöngét, észt önt a balgába, megfosztja eszétől a bölcset, segíti a szenvedélyt, megrontja az okoskodást; ily bakugrásokban leli kedvét e szerelmes istenség. S mivel a hercegek sem mentesek ettől, ők is kerülhetnek ily szorult helyzetbe. Márpedig, ha nem menekülhetnek a kényszerűségtől, mellyel megbéklyózza őket Ámor szolgálásának vágya, ugyanez a kényszerűség nemcsak megengedi nekik, hanem rájuk parancsolja, hogy hazugsággal, csalárdsággal s álsággal éljenek, ily módon győzhetvén meg elleneiket, Jehan de Meung mester tanítása szerint. S mivelhogy ily dologban dicsérni kell egy hercegben a furfangosságot, mit minden más halandóban meg kell bélyegezni, hadd mesélem most el, mily leleményességgel vezette orránál fogva egy ifjú herceg azokat, akiknek az a hivataluk, hogy másokat az orruknál fogva vezessenek.

Huszonötödik történet

*Egy ifjú herceg, annak örvén, hogy ügyvédjét látogatja meg, s
ügyes-bajos dolgait akarja vele megbeszélni, szép szóval tartotta ennek
feleségét, s végül mindent megkapott tőle, valamit csak kívánt*

Volt Párizs városában egy ügyvéd, kit többre becsültek, mint bárki más hivatalabélit; s mivel nagy tehetségéért mindenki gyakran fordult hozzá, lassacskán ő lett a talárosok leggazdagabika. Látván ez az ügyvéd, hogy első feleségétől nem lett gyermeke, remélte, hogy lesz a másodiktól. És ámbátor teste igen hitvány volt, szíve s reménysége nem lankadt: ennek okán kiválasztotta a város legszebb leányát, olyan tizennyolc vagy tizenkilenc éves formát, kinek hajnalszép volt arca és bőre, de még szebb termete s gömbölyű idomai. Nagyon szerette, s tőle telhető gyöngédséggel bánt vele. Ámde ennek sem lett a férjétől több gyermeke, mint az első feleségnek, amin módfelett bosszankodott. Hanem a fiatalság nem haragtartó, s ezért a menyecske a házon kívül kereste vigasztalódását; eljárt a tánci multságokba és az ünnepségekre, de ezt oly illendőséggel cselekedte, hogy a férje semmi módon nem vehette rossz néven tőle; mindig olyan asszonyok társaságában járt el, kikben a férjének nagy volt a bizodalma.

Egy este, hogy menyegzői lakomán vett részt, megjelent ott egy fölöttébb előkelő herceg is, aki e történetet elmondván nekem, megtiltotta, hogy nevén nevezzem. Annyit mégis bízvást elmondhatok, hogy nála daliásabb s nyájásabb herceg eddigelé nem volt, s vélem, később sem lesz ebben az országban.⁵² Ez a herceg, megpillantván a szép ifjú hölgyet, kinek tekintete s magaviselete hívogatták a szerelemre, olyan szép szóval s olyan nyájasan szólott hozzá, hogy az igen jó szívvel fogadta beszédét. Kicsit sem titkolta, hogy rég idő óta él szívében a szerelem, amelyre a herceg édesgeti, s ez okért nem kell fáradoznia, hogy arra rábeszélje, amiről Ámor az első szempillantásban meggyőzte. Az ifjú herceg, hogy a hiszékeny szerelemből váratlanul az ölébe hullott az, amiért hosszú ideig is érdemes lett volna fáradoznia, hálát adott a támogatásért a szerelem istenének. S ez órától fogva olyan ügyesen forgatta a dolgát, hogy együtt kimódolták, miként találkozzanak egymással, elrejtőzve mások tekintete elől. A mondott helyen és időben késedelem nélkül megjelent az ifjú herceg, ámde, hogy hölgyének tisztességét óvja, álruhát öltött magára. S mivel éjente garázda legények kóboroltak a városban, s nem akart velük összeakaszkodni, magával vitt néhány nemesembert, akikben megbízott. Ott hagyta őket annak az utcának torkolatában, ahol hölgye várta, s így szólt hozzájuk:

- Ha fertály órán belül semmi zajt nem hallanak, térjenek meg otthonukba; három vagy négy óra múlva pedig jöjjenek vissza értem.

Így tettek, s nem hallván semmi zajt, elmentek onnét. Az ifjú herceg egyenest az ügyvédjéhez ment, s a kaput, ahogy megbeszélték, nyitva találta. Hanem a lépcsőn fölfelé menet szembe találkozott a férjjel, ki mécesst tartott a kezében, s előbb megpillantotta a herceget, mint az őt. De Ámor leleményességet és bátorságot is kölcsönöz, ahol bajt kever; az ifjú herceg egyenest az ügyvédjéhez lépett, s így beszélt hozzá:

- Ügyvéd uram, tudja, hogy én és házam népe mindig nagy bizalommal voltunk kegyelmedhez, kit mindig legjobb s leghívebb szolgálaim közé soroltam. Azért látogattam most meg titkon, hogy gondjára bízam ügyes-bajos dolgaimat, más felől meg nagy ihatnékom támadt;

⁵² Valószínűleg maga 1. Ferenc király.

kérem, a világon senkinek meg ne mondja, hogy itt jártam, mivel innét egy másik helyre kell mennem, és nem akarom, hogy felismerjenek.

A jó ember azt se tudta, hová legyen örömeben, hogy a herceg így megtisztelte titkos látogatásával; szobájába vezette, és a feleségét kérte, hogy adja elébe a legízletesebb gyümölcsöket és befőtteket, amije csak van; az örömet megtette, s olyan tisztességes vacsorát tált fel, amilyen csak tellett tőle. És ámbátor főköthőjében és köpönyegében még szebb volt, mint egyébkor, az ifjú herceg jószerivel rá sem pillantott, s nem árulta el, hogy ismeri; egész idő alatt csak a férjjel beszélgetett a dolgairól. A hölgy térdén állva kínálta a befőttet a hercegnek, míg a férje italt töltött neki a tálaló szekrényen; eközben a hölgy odasúgta, hogy a szobából kilépve menjen majd be a jobb kézt levő ruhás szobába, hová hamarosan maga is követi. A herceg, mihelyt ivott, hamarsággal köszönetet mondott az ügyvédnek, ki erőnek erejével ki akarta kísérni; ő azonban megnyugtatta, hogy ott, ahová igyekszik, a kísérettel nem tudna mit tenni. S az asszonyhoz fordulva, így szólt:

- Kegyelmednek sem akarok bánatot okozni, hogy elvigyem jó urát, ki egyik legpróbáltabb szolgálóm. Szerencsés asszony, hogy ilyen ura van: méltán áldhatja érte Istent, s illő, hogy hűséggel és engedelmesen szolgálja; bizony, ha nem így cselekszik, szerencsétlen lesz egész életére.

E kenetes szavakkal eltávozott az ifjú herceg, s betéve maga mögött az ajtót, hogy senki ne kövesse a lépcsőn, bement a ruhás szobába, ahová - a férj elaludván - a szép hölgy is követte, majd elvezette onnét egy olyan szépen berendezett szobába, hogy különbet elképzelni sem lehet; de a szobának ők ketten voltak legkülönb ékessége, akár volt rajtuk ruha, akár nem. És nem kétlem, hogy a hölgy megtartotta mindazt, amit ígért.

A jelzett órán a herceg eltávozott, s embereit azon a helyen találta, ahol meghagyta volt nekik, hogy várjanak rá. S mivel ezt az életet eléggé sokáig folytatta, az ifjú herceg rövidebb utat választott, hogy kedveséhez jusson: egy szerzetesi kolostoron járt át. A perjeltől kieszközölte, hogy éjfél tájt a kapus mindig kinyissa neki a kaput, s nem különben, amikor visszatér. És mivel a ház, ahová tartott, ott volt a közelben, nem vitt magával senkit. S ámbátor ilyen életet élt, amint itt elmondtam, mégis istenfélő és jámbor uralkodó volt. Ha odafelé nem is, de visszatérőben soha el nem mulasztotta, hogy meg ne állapodjék a templomban, s buzgó imába ne merüljön; a szerzetesek pedig, kik hajnali áhítatra betértek a templomba, s távozóban még mindig ott látták térdelni, szentül hitték, hogy ez a legjámborabb ember a föld kerekén.

Volt ennek a hercegnek egy nővére, ki bejáratos volt ebbe a kolostorba; s mivel fivérét bármely teremtet léleknel jobban szerette, minden istenfélő embert megkért, hogy imádkozzék érte. Egy napon, hogy a kolostor perjeljének szeretetét ajánlotta, az megkérdezte tőle:

- Ugyan, kit ajánlgat nekem, asszonyom? Olyan férfiúról beszél, ki inkább foglalhatna engem imáiba; mert bizony, ha ő nem tartozik a szentek és igazak sorába (s itt idézte az Írást: „Boldog az, aki cselekedhetné a gonoszt, és mégsem cselekszi azt.”), én sem remélhetem, hogy valaha közjük tartozzam.

A herceg nővére szerette volna tudni, hogy a tisztelendő atya miként ismerte meg fivére jámborságát, s addig-addig unszolta, míg az gyónás színe alatt ki nem vallotta a titkot:

- Vajon nem csodálatos dolog-e, hogy egy ifjú és daliás herceg odahagyja mulatságait és pihenését, s eljárjon ide, hogy részt vegyen a hajnali áhítatban, de nem herceggént, a világ tiszteletét keresve, hanem egyszerű szerzetes gyanánt, elrejtőzve egyedül egy kápolna mélyén? Bizony ez a nagy jámborság úgy megszégyeníti a szerzeteseket s engem is, hogy hozzá képest nem vagyunk méltók a szerzetesi névre.

A herceg nővére, hallván e beszédet, nem tudta, mit véljen; ámbátor fivére szerette a világi mulatságot, azt is tudta róla, hogy tiszta lelkiismeretű, Istenben hívő s Istent félő férfi; mindamellett sosem hitte volna, hogy babonákhoz s ceremóniákhoz ragaszkodjék, azon felül, mint bármely jó keresztyénhez illő. Ennek okán elébe járult, s elmondta neki, mi szépen vélekednek róla a szerzetesek; a herceg nem állta meg nevetés nélkül, a nővére pedig, ki úgy belelátott, mint a tulajdon szívébe, látta az arcán, hogy valamit rejteget a jámborsága alatt; s addig nem hagyta nyugodni, míg el nem mondta neki az igazat: ő íratta le velem e történetet, amiből kegyelmetek is megérthetik, hölgyeim, hogy nincs olyan furfangos ügyvéd, sem olyan alamuszi szerzetes (hisz leginkább ők szoktak másokat megcsalni), kiket Ámor, ha úgy hozza a szükség, meg ne csalna és félre ne vezetne, éspedig éppen azok által, kik a szerelem művészetén kívül semmi egyébben nem járatosak. Márpedig, ha Ámor így meg tudja csalni a csalókat, mi egyszerű s tudatlan asszonyok okkal félünk tőle.

- Ámbár gyanítom, hogy kiről van szó - mondta Geburon -, meg kell vallanom, hogy e dologban dicséret illeti, mert kevés nagyurat látni, ki törődne a nők tisztességével vagy a nyilvános megbotránkoztatással; másra nincsen gondjuk, csak kedvüket töltse; sőt, gyakran örülnek, ha rosszabbnak hiszik őket, mint amilyenek.

- Igaz - helyeselt Oisille -, s bár minden fiatal nagyúr példát venne róla, mert a botránkoztatás gyakran ártalmasabb a bűnnél.

- De azért gondolják meg - szólt közbe Nomerfide -, hogy jó okkal imádkozott abban a kolostorban, amelyen átjárt.

- Azért nem kell elítélni - jegyezte meg Parlamente -, mert lehetséges, hogy visszatérőben már oly nagy volt benne a bűnbánat, hogy bocsánatot nyert vétkére.

- Fölöttébb nehéz ily jóleső dolgot megbánni - vélekedett Hircan. - Ami engem illet, én gyakran meggyóntam már effélét, de megbánni még soha nem bántam meg.

- Inkább ne gyónjunk - mondta Oisille -, ha nem szívből jön a bűnbánat.

- A dolog úgy áll, asszonyom - mondta Hircan -, hogy én a bűnt nagyon csúfnak találom, és szomorú vagyok, mert megbántam vele Istent, ám ugyanakkor a bűn tetszik is nekem.

- Ugye, kegyelmed és a hasonszőrűek azt szeretnék - kérdezte Parlamente -, ha sem Isten, sem törvény nem volna, s mindig saját vágyuk szabná a törvényt?

- Megvallom, én azt szeretném - válaszolta Hircan -, ha Isten ugyanúgy örömét lelné az örömeimben, mint jómagam, mert bizony gyakran adhatnék neki alkalmat az örvendezésre.

- Új Istent mégsem teremthet - mondta Geburon -; ez okért a meglevőnek kell engedelmeskednie. De hagyjuk a civódást a hitvitázókra, hadd adja át Longarine valakinek a szót.

- Saffredent-nak adom meg a szót - mondta Longarine. - Csak arra kérem, mondja el nekünk a legszebb történetét, ami eszébe jut, és ne a nőket igyekezzék feketíteni, hanem ha jót mondhat, mutassa meg az igazságot.

- Ezt igazán teljesíthetem - mondta Saffredent -, mert tudok egy történetet egy ledér asszonyról meg egy erényesről: annak a példáján okulnak, amelyiké jobban tetszik. És meglátják, hogy amiként Ámor a hitványokkal hitványságokat műveltet, a becsületes szívet dicséretes tettekre indítja; mert önmagában a szerelem jó, csupán az emberek hitványsága miatt mondják rá, hogy bolond, csapodár, kegyetlen vagy gonosz. Ámde történetemből, melyet most elmondok, láthatják, hogy Ámor nem másítja meg a szívet, hanem olyannak mutatja, amilyen: a ledérét ledérnek, az erényesét erényesnek.

Huszonhatodik történet

Egy erényes hölgy tanácsa s testvéri szeretete által Avannes úr felhagyott egy pamplonai nemes úrhölgyhöz való ledér szerelmével

Tizenkettedik Lajos Király idejében élt egy ifjú nagyúr, kit Avannes úrnak hívtak: d'Albret hercegnek, János navarrai Király fivérének,⁵³ fia volt, s rendszerint a Király udvarában lakott. Ez az ifjú nagyúr tizenöt esztendőskorára olyan daliás s minden kellemmel oly ékes volt, mintha arra született volna, hogy szeressék és gyönyörködjenek benne; szerette is mindenki, valaki csak látta, de mindenkinek fölött egy úrhölgy, ki a navarrabeli Pamplona városában lakott; ez az úrhölgy egy dúsgazdag férfiú felesége volt, s olyan szép tisztességben élt vele, hogy ámbátor csak huszonhárom éves volt, ura meg az ötvenhez járt közel, olyan szerényen öltözködött, hogy inkább mondták volna özvegynek, mintsem férjes asszonynak. Sem menyegzőkön, sem más multságokban soha nem látták őt az ura nélkül, kinek jámborságát és erényességét annyira becsülte, hogy más férfiak szépségénél többre tartotta. Ura pedig, hogy tisztességét tapasztalta, oly nagyon megbízott benne, hogy reá hagyta a ház minden gondját. Ezt a gazdag nemesembert a feleségével egy ízben rokon menyegzőre hívták. A mondott helyen, hogy a nászi párt megtisztelje, megjelent az ifjú Avannes úr is, ki természetes hajlandósággal szerette a táncot, amiben nem volt párja. Ebéd után, hogy elkezdődött a tánc, a gazdag ember kérte az ifjú urat, hogy táncoljon. Az ifjú úr megkérdezte tőle, hogy kit vigyen táncba, mire az így válaszolt:

- Nagyúr, ha volna valaki szebb s kezesebb a feleségemnél, azt ajánlanám; így arra kérem, tiszteljen meg vele, hogy őt viszi a táncba.

Az ifjú herceg szót fogadott, de még olyan zsenge korú volt, hogy nagyobb örömét lelte az ugrádozásban és a táncolásban, mintsem a nők bájainak nézegetésében. Hanem a hölgy, kit táncba vezetett, inkább figyelt az ifjú nagyúr kellemére és szépségére, mintsem a táncra, amelyet lejtett, ámbátor nagy szemérmességében ennek semmi jelét nem adta. Elérkezett a vacsora ideje, Avannes úr pedig búcsút mondott a társaságnak, s indult vissza a palotába, hová a gazdag ember öszvéren elkísérte, s útközben így beszélt hozzá:

- Nagyúr, a mai napon úgy megtisztelte rokonaimat s engem, hogy nagy hálátlanság volna tőlem, ha mindenemmel, valamim van, nem ajánlkoznék szolgálatjára. Tudom, hogy az olyan uraságok, mint kegyelmed is, kiknek rideg és fősvény szülőik vannak, gyakran nagyobb szükségét szenvednek pénzben, mint a magunkfajta, kik szerényen éldegélvén kis családjukban, kuporgatjuk a garast. Ámde úgy esett, hogy Isten, bár kedvem szerint való feleséget adott, nem akarta, hogy már itt e földön meglegeljem a paradicsomot, s ezért nem engedte, hogy atyai örömben legyen részem. Tudom, nagyúr, nem lenne illendő kegyelmedet fiammá fogadnom, ám ha elfogad szolgájának, s reám bizza apró-cseprő gondjait, százezer tallérnyi vagyonommal segítségére leszek minden szükségében.

Avannes úr ugyancsak megörült ez ajánlatnak, mert az ő atyja is olyan volt, amilyennek a nemesember lefestette, s megköszönvén ajánlatát, egyességük révén atyjának nevezte.

Ez órától fogva ez a gazdag ember olyan szeretettel volt az ifjú nagyúrhoz, hogy éjjel és nappal a kívánságát leste; a felesége előtt sem titkolta, mily odaadó híve lett a nagyúrnak, s ez okért asszonya még jobban szerette; ez időtől fogva az ifjú nagyúr nem szenvedett ínséget

⁵³ Gabriel d'Albret, nápolyi alkirály, Avesnes és Lesparre hűbérura, Alain d'Albret negyedik fia.

semmiben, valamit megkívánt. Gyakran eljárógatott a gazdag emberhez, vele evett, ivott, s ha a ház urát nem találta otthon, a felesége látta el mindennel, miben szüksége volt; de továbbra is oly okosan beszélt hozzá, intvén, hogy legyen mértékletes és erényes, hogy az ifjú herceg jobban tartott tőle, s jobban szerette, mint bárki más asszonyszemélyt ezen a világon. Az asszony pedig, kinek szeme előtt Isten s az erény lebegett, boldog volt, ha látta és hallotta őt, mivel ennyi is elég az erényes és jámbor szerelemnek. És soha nem adott semmi jelt, amiből az ifjú úgy ítélhetett volna, hogy másként is szereti, mint testvéri és keresztyéni szeretettel. Míg e titkos barátságuk tartott, Avannes úr, a fent mondottak révén pazarul öltözködött, és igen szépen járt. Hogy tizenhetedik évébe fordult, kezdte keresni az asszonynép társaságát, jobban, mint annak előtte. S ámbátor minden másnál inkább vágyódott az erényes hölgyre, nagyon félt, hogy elveszítheti barátságát, ha nem illő beszédekkel közelít hozzá, ennek okán hallgatott, és másutt kereste mulatságát. S egy nemes úrhölgynél kereskedett, Pamplona közelében, kinek a városban volt háza; ez az úrhölgy egy fiatal férfiúhoz ment feleségül, ki nagyon kedvelte a lovakat, a kutyákat és a madarakat. Az ifjú hölgy szerelméért a nagyúr kieszelt ezer mulatságot, bajvívást, versenyfutást, öklelést, maszkabált, ünnepségeket s más játékokat, amelyeken részt vett az ifjú hölgy is; de mivel a férje igen gyanakvó volt, s apja és anyja ismerte csapodárságát és szépségét, féltékenyen őrködtek tisztességén, s oly szigorúan őrizték, hogy Avannes úr csak néhány röpke szót válthatott vele egyik vagy másik bálon, ámbátor e néhány szóból is megértette, hogy barátságukhoz semmi egyéb nem hiányzik, hanemha hely és idő. Ez okért elment jó atyjához, a gazdag emberhez, s elmondta neki, hogy nagy érkezése van elzarándokolni a híres monserrati Szűz Máriához,⁵⁴ s kérte, hogy tartsa a házában egész kíséretét, mert egyedül akar útra kelni; az úgy tett, amint kérte. Hanem a felesége, kinek a szívében lakozott Ámor, e nagy próféta, nyomban megsejtette az utazás igazi célját, s nem állta meg, hogy így ne szóljon Avannes úrhoz:

- Uram, uram, az a Mária, kit kegyelmed imád, nem e város falain kívül lakozik; ez okért kérem kegyelmedet, mindenek fölött vigyázzon az egészségére.

Ő, ki félt tőle s szerette, elveresedett e szókra, s ezzel beszéd nélkül is bevallotta az igazságot; ezután eltávozott. Minek utána vásárolt egy pár nemes spanyol lovat, lovászlegénynek öltözött, s arcát úgy elváltoztatta, hogy senki nem ismert rá. A nemesember, e ledér hölgy férje, ki mindenek fölött szerette a lovakat, meglátta Avannes úrnál a két paripát; azon nyomban megvette tőle; mihelyt a vásárt nyélbe ütötték, szemügyre vette a lovászlegényt, ki igen ügyesen bánt a lovakkal, s megkérdezte tőle, van-e kedve elszegődni hozzá. Avannes úr elfogadta az ajánlatát, mondván, hogy egyszerű lovászlegény lévén, a lovak csutakolásán túl egyéb mesterséghez nem ért, ezt azonban olyan jól csinálja, hogy panaszra nem lesz ok. A nemesember nagyon örült, s gondjára bízta valamennyi lovát; bemenvén a házába, mondta a feleségének, hogy tartsa rajta a szemét a lovakon meg a legényen, mert ő most megy a palotába. A hölgy pedig, mind azért, hogy urának kedvében járjon, mind pedig, hogy előlje az időt, kiment az istállóba; meglátta az új lovászlegényt, ki mindjárt megnyerte tetszését, noha nem ismert rá. Az pedig, látva, hogy nem ismeri fel, spanyol módra hajbókolt előtte, megcsókolta a kezét, s közben erősen megszorította, amiről az asszony nyomban ráismert, mivel tánc közben is gyakran tett így vele; mindjárt keresni kezdett alkalmas helyet, ahol beszélgethetnek egymással. Még aznap este sort kerített rá, mert hivatalos volt egy ünnepségre, ahová az ura el akarta vinni, de ő betegnek tette magát, s otthon maradt. Ura, ki nem akarta cserbenhagyni a barátait, így szólott hozzá:

⁵⁴ Híres kolostor Katalóniában, nem messze Barcelonától.

- Kedvesem, mivel nem akar velem jönni, kérem, legyen szeme a kutyáimon s a lovaimon, hogy bajuk ne essék.

A hölgynek igencsak tetszett a megbízatás, de ennek jelét nem adván, csupán annyit mondott, hogy ha már nagyobb szolgálatot nem kíván tőle, e kicsiből is meglátja majd, mennyire a kedvét keresi urának. Az még ki sem húzta a lábát, ő máris ment az istállóba, ahol úgy találta, hogy valami nincs rendjén; hogy rendet teremtsen, szanaszét szalajtatta a szolgálkat, míg a végén egyedül nem maradt a lovászlegénnyel; félve, hogy meglephetik őket, így szólt hozzá:

- Menjen a kertünkbe, s ott várjon rám egy kis kunyhóban a fasor végén.

Az olyan készségesen teljesítette a parancsát, hogy még a köszönetre sem jutott ideje. Miután az istállóban rendet teremtett, ment a kutyákhoz, ahol hasonlóképpen mindent megtett, hogy jól ellássák őket; úgy tetszett, mintha a ház úrnője házi cseléddé lett volna; ezek után visszatért a szobájába, de olyan fáradt volt, hogy ágyba feküdt, mondván, pihenni akar. Az asszonyok magára hagyták, csak egyikük maradt vele, kiben teljesen megbízott; ehhez így szólt:

- Menjen a kertbe, s hozza ide, kit a fasor végében talál.

A szobalány lement, s ott találta a lovászlegényt, akit hamarsággal vitt az úrnőjéhez, ki elküldte a szobalányát, hogy leskelődjék, mikor tér haza az ura. Avannes úr, látván, hogy kettesben maradt a hölgygel, levetette lovászöltözékét, levette álorrát és álszakállát, s többé nem szégyellős lovászlegény gyanánt, hanem valódi szép úri mivoltában merészen melléje feküdt, a hölgy engedélyét sem kérve, s tőle olyan jó fogadtatásban részesült, mint ahogyan az ország legszebb s legcsapódárabb hölgye korának legdaliásabb ifjú urát fogadhatta; vele maradt mindaddig, míg haza nem tért a ház ura: érkezte hírére újra magára öltötte álruháját, s elhagyta a helyet, amelyet huncutsággal s gonoszsággal bitorolt. A nemesembernek, ahogy belépett az udvarába, elmondták, milyen nagy igyekezettel járt kedvében a felesége, kinek szépen köszönetet mondott.

- Barátom - mondta neki az asszony -, csak azt teszem, mi kötelességem. Bizony, ha nem ügyelnénk e rossz szolgálkra, minden kutyája rühes volna, és minden lova kehes; de mivel ismerem lustaságukat s kegyelmed jó szándékát, ezután jobban fogják szolgálni, mint valaha.

A nemesember, ki bizonyos volt benne, hogy a világ legjobb lovászát fogadta fel, kérdezte a feleségétől, mint vélekedik felőle.

- Megvallom, uram - volt válasza -, olyan jól érti a dolgát, hogy ennél jobb szolgát nem választhatott volna; csak éppen egy kicsit nőgatni kell, mert ez a legaluszékonyabb legény, akivel valaha dolgom volt.

A hölgy és ura sokáig éltek így, még jobb barátságban, mint annak előtte; s ura már nem gyanakodott s féltékenykedett többé, mert amiként korábban az ünnepeket, tánci mulatságokat s a társaságot kedvelte, mostanában csak háztartásával törődött, és beérte azzal, hogy bokáig érő köpenyeget vessen ingére, holott azelőtt négy óra hosszat is cicomázta magát: dicsérte is érte az ura és mindenki más, mert nem vették eszükbe, hogy nagyobb ördög kergette el a kisebbet. Így élte ez az ifjú hölgy, az erényesség színe alatt, képmutató életét, s úgy eltelt gyönyörűséggel, hogy megfontolásnak, lelkiismeretnek, rendnek és mértéknek nem jutott benne hely. Avannes úr ifjú kora s kényes természete nem bírta sokáig e megerőltetést, s úgy megsápadt és megsoványodott, hogy álruhát sem kellett hordania, rá nem lehetett ismerni; ámde a hölgyhöz való ledér szerelme úgy megvadította minden érzékét, hogy többet tartott saját erejéről, mintha maga lett volna Herkules; végül, betegségtől elgyötörten s hölgye tanácsát követve, ki betegen korántsem szeretne úgy, mint egészségesen, kérte gazdájától, hogy engedje haza szüleihez: az csak vonakodva egyezett bele, s megígértette vele, hogy ha

meggyógyul, újra elszegődik hozzá. És Avannes úr eltávozott, de csak gyalogszerrel, mivel egy utca hosszánál többet nem kellett mennie; megérkezett jó atyjának, a gazdag embernek házába, ámde csak a feleségét találta otthon, kiben távozása óta mit sem foglalkozott a hozzá való erényes szerelem. Látva azonban, hogy olyan sovány, és színében úgy megváltozott, nem állhatta meg szó nélkül:

- Nem tudom, nagyúr, rendben van-e a lelkiismerete, de testének nem használt a zárándokút; és gyanítom, hogy az éjszakai utak többet ártottak, mint a nappaliak, mert ha gyalogszerrel ment volna Jeruzsálembe, bizonyára naptól sütötten jött volna haza, s nem ilyen soványan és elcsigázva. Ez okért vegye számba, hogy ez volt az első, s máskor ne imádjon olyan képet, mely nemhogy a halottat föltámasztaná, hanem inkább elpusztítja az élő is. Többet is mondanék, ám ha teste vétkezett, megbűnhődött érte, s én nem akarom újabb bánattal terhelni.

Avannes úr, hallván e szavakat, nagyon megszorodott, s nem kisebb szégyenkezéssel válaszolta:

- Asszonyom, hallottam egykoron, hogy a megbánás követi a bűnt; ezt most saját káromon kell megtapasztalnom, kérem, tekintse ifjú koromat, mely csak úgy bűnhődhet, ha megpróbálja a rosszat, amiben nem akar hinni.

A hölgy másról kezdett beszélni, puha ágyat vetett neki, ott feküdt az ifjú két hétig, erősítő ételekkel táplálva testét; férj és feleség úgy örködtek fölötté, hogy valamelyikük mindig vele volt. S ámbátor olyan bolondságokat művelt, amint itt hallották, az erényes hölgy intelmei és szándéka ellenére, őbenne mégsem foglalkozott meg az erkölcsös szerelem, mit iránta érzett, mert még mindig remélte, hogy ha első napjait kicsapongással töltötte is el, később abba-hagyja, és folytatja erkölcsös szerelmét, miáltal egészen az övé lesz. És e két hét alatt, mit a házában töltött, oly ékes szavakkal ecsetelte az erkölcsös szerelem szépségeit, hogy az ifjú úr kezdett megborzadni a szertelen kicsapongástól, amiben élt; és nézvén a hölgyet, ki szépségben felülmúlta az erkölcstelent, mind jobban megismerte kellemét és erényét, s egy ízben, hogy eléggé sötét volt, erőt vett félelmén, és így beszélt hozzá:

- Asszonyom, csupán egy útját ismerem annak, hogy olyan erkölcsössé legyek, amint kegyelmed mondja és kívánja: szívemmel és egész valómmal bele kell szeretnem az erénybe; könyörgök, asszonyom, mondja meg, megad-e hozzá minden segítséget és támogatást, mit adni képes?

A hölgy boldog volt, hogy így hallja beszélni, s válaszolt rá:

- Megígérem, nagyúr, hogy ha olyan szerelmes az erénybe, amint az illik ily nagy urasághoz, szolgálni fogom minden erőmmel, mit Istentől kaptam.

- Nos, asszonyom, ráemlékezzék ígéretére - mondta Avannes úr -, és vegye eszébe, hogy Isten, kit ember nem ismerhet, hanemha hit által, felvette bűnös testünket, hogy azt emberségének szeretetére indítva, lelkünket istenségének szeretetéhez vezesse; és látható eszközökkel akart élni, hogy hit által a láthatatlanokat megszeressük. Láthatatlan s csak külső jeleiből ismerszik meg az erény is, amelyet egész életemben szeretni vágyom; ennek okán szükség, hogy testet öltönn, s ezáltal megismerhessék az emberek: így történt, mert magára öltötte kegyelmed testét, a legtökéletesebbet, amit találhatott; ez okért én hiszem és vallom, hogy kegyelmed nem csupán erényes, hanem maga az egyedül való erény; én pedig, ki látom fényeskedni a legtökéletesebb testnek leple alatt, mely valaha létezett, szolgálni és tisztelni akarom egész életemben, felhagyván érte minden hiú és parázna szerelemmel.

A hölgy nem kevésbé örült, mint amennyire csodálkozott e szavak hallatán, ám elrejtette örömét, hogy így feleljen neki:

- Nagyúr, nem kísérelem meg, hogy válaszoljak tudós fejtegetéseire; de mivel jobban félek a gonosztól, mint amennyire hiszek a jóban, arra kérem, hagyjon fel nálam e beszéddel, amivel csak lebecsüli a nőket, kik hittek szavának. Nagyon jól tudom, hogy én is nő vagyok, nemcsak olyan, mint a többi, hanem náluk is gyarlóbb; és az erény nagyobb művet vinne végbe, engem a maga hasonlatosságára formálván, mint ha testemet ölténé magára, hacsak azt nem akarná, hogy ismeretlen maradjon e földön, mert az én ruhámba öltözötten bizony senki fel nem ismerhetné való mivoltában. Hanem azért, nagyúr, tökéletlenségemben sem szeretem kevésbé, mint amennyire egy istenfélő és tisztességére figyelmező asszonyhoz illett és illik. E vonzalom azonban nem lesz nyilvánvaló addig, míg kegyelmed szíve meg nem telik az erkölcsös szerelem megkívánta türelemmel. Az órán tudom, nagyúr, hogyan kell szólanom, és vegye eszébe, hogy kegyelmed nálam tökéletlenebbül szereti tulajdon javát, személyét és becsületét.

Avannes úr félénken, könnyes szemmel kérlelte, hogy csókolja meg szavának bizonyságául; a hölgy vonakodott, mondván, hogy az ő kedvéért sem szegi meg az ország szokását. E szóváltás közben megérkezett a férj, kihez Avannes úr így beszélt:

- Atyám, oly igen ragaszkodom kegyelmedhez s a feleségéhez, hogy nagyon kérem, tekintsen örökre fiának.

A derék ember örömet beleegyezett.

- S e barátság bizonyságául kérem - folytatta Avannes úr - engedje megcsókolnom.

Az megengedte. Ő pedig így folytatta:

- Ha nem félnék, hogy megsértem az ország szokásait, így tennék anyámmal, a kegyelmed feleségével is.

Ezt hallván, a férj megparancsolta a feleségének, hogy csókolja meg; az szót fogadott, sem tetszést, sem ellenkezést nem mutatva ura parancsának. És ekkor az a tűz, melyet a szó gyújtott szegény nagyúr szívében, a csóktól még magasabbra csapott, egy felől, hogy annyit kérlelte, más felől, hogy oly kegyetlenül visszautasította.

Ennek utána a mondott Avannes úr a palotába ment, hogy meglátogassa fivérét, a Királyt, kinek szépen elmesélte, hogy s mint volt Monserrat-ban. És ott hallotta, hogy királyi fivére Olitába és Taffalába készülődik; s meggondolván, hogy ez hosszú utazás lesz, fölöttébb megszorodott, ami arra indította, hogy indulása előtt még megkísértse, hátha az erényes hölgy jobb indulattal lesz iránta, mint eddig mutatta. És szállást vett egy városi házban, abban az utcában, ahol hölgye lakott; egy öreg, düledező faházban szállt meg, s éjféltájt csóvát vetett rá: a tűz harsogása betöltötte az egész várost, s elhallott a gazdag ember házáig is; ő pedig kiszólt az ablakon, s tudakolta, hol ég a tűz, és megtudván, hogy Avannes úr házában, sietve odament egész háza népével; az ifjú nagyurat az utcán találta, egy szál ingben, s úgy megesett a szíve rajta, hogy a karjába vette, ruhájával takargatta, s amilyen gyorsan bírta, a házába vitte; és szólt a feleségének, ki már ágyban volt:

- Kedvesem, átadom ezt a foglyot őrzésre, bánjon vele úgy, mint jómagammal.

De alighogy elment, Avannes úr frissen beugrott az ágyba, mivel nagyon vágyott rá, hogy férj gyanánt bánjanak vele, s nagyon remélte, hogy a hely és az alkalom más vélekedésre bírja az erényes hölgyet; ám ennek ellenkezőjét tapasztalta, mert alighogy beugrott az ágyba egy felől, az asszony kilépett más felől; majd magára kanyarította földig érő köpönyegét, s az ágy fejéhez lépve, így beszélt:

- Nagyúr, azt vélte tán, hogy az alkalom megingathatja a szűzi szívet? Higgye meg, amiként az arany megedződik a kemence tűzében, azonképpen válik erősebbé s erényesebbé a szűzi szív a kísértések közepette, s annál inkább megkeményszik, minél ádagabbul ostromolja az ellenfél. Ennek okán, tudja meg, hogy ha szándékom más lenne, mint amit mondtam, el nem mulasztottam volna, hogy megkeressem az eszközöket, amelyeket - mivel nem kívánok élni velük - nem tartok számon; kérem kegyelmedet, ha azt kívánja, hogy megtartsam jó indulatomban, vesse ki fejéből nem csupán szándékát, de még gondolatát is, hogy valaha másnak találjon, mint amilyen vagyok, akármilyen módon erőlködjek is.

Míg így beszélt, megjöttek cselédei, megparancsolta nekik, hogy válogatott befőttekből hozzanak vacsorát; hanem a nagyúrnak sem ételhez, sem italhoz nem volt most kedve, úgy elszontyolodott, hogy vállalkozása kudarcot vallott, no meg attól is félt, hogy mivel így kimutatta vágyát, örökre elveszíti hölgye bizalmát.

A férj, a tűz oltásáról rendelkezvén, hazatért, s kérte Avannes urat, maradjon éjszakára a házában. Ámde azt az éjszakát inkább könnyek között, mintsem alvással töltötte; jókor reggel az ágyban fekvő házaspárhoz járult, s búcsút vett tőlük; megcsókolván a hölgyet, megértette, hogy az inkább szánja vétkéért, semhogy neheztelne érte: ez eleven szén volt szerelmére. Ebéd után útra kelt a Királlyal Tafallába, de indulás előtt még visszament végső istenhozzádót mondani jó atyjának s hölgyének, ki urának első rendelése óta többé nem vonakodott fiaként megcsókolni. De tudják meg, minél szigorúbban tiltotta erénye, hogy szemén és magaviseletén meglássék a rejtett láng, az annál nagyobbra nőtt, annál tűrhetetlenebbül égette, s ámbátor elhatározta, hogy semmi jelét nem adja, nem bírta tovább elviselni a háborúságot, mit a szerelem és a tisztesség vívott a szívében; nem lelhetett többé vigasztalást a nagyúr látásában és szavában, aki betöltötte életét, gyászos komorság lett úrrá rajta, tartós lázba esett, végtagjai kihültek, belsejében nem szűnt a forróság. Az orvosdoktorok, kiken embernek egészsége nem függ, kezdtek nagyon aggódni a betegsége miatt, kivált, hogy belső megrekedés okán minden életkedvét elveszítette, s azt tanácsolták az urának, figyelmeztesse a feleségét, hogy gondoljon a lelke üdvével, s ne feledje, hogy Isten kezében van - mintha bizony az egészségesek nem Isten kezében volnának. Ura, ki tökéletes szerelemmel szerette feleségét, e szavak hallatán úgy megszomorodott, hogy vigasztalást remélve írt Avannes úrnak, arra kérve, hogy fáradtságot nem kímélve látogassa meg őket, mivel abban bízott, hogy látogatása javára válhat a betegnek. A mondott Avannes úr semmit sem késlekedett: mihelyt a levelet megkapta, lóhalálában vágatott jó atyja házába; a bejáratban a házi cselédeket és a szolgákat nagy gyászban találta: úrnőjüket siratták érdeme szerint; a nagyúr úgy megrettent, hogy a kapuban maradt, mint akit villám sújtott le, míg meg nem látta jó atyját, ki megölelte, s oly hevesen zokogott, hogy elakadt a szava; azután szegény beteg asszony ágyához vezette; az reá vetette bágyadt tekintetét, nézte, majd kezét nyújtva, teljes erejével magához vonta; megölelte, megcsókolta, és hangos panaszszóval így beszélt:

- Ó, jaj, nagyúr, eljött az óra, amelyen fel kell hagynom minden színleléssel, és meg kell vallanom az igazságot, amelyet oly nagy fáradtsággal titkoltam kegyelmed előtt: tudja meg, ha nagy szerelemmel viseltetett irántam, nem volt kisebb az én szerelmem sem; ámde szenvedésem nagyobb volt a kegyelmedénél, mivel el kellett viselnem annak is a kínját, hogy érzésemet titkolom szívem és szándékom ellenében; tudja meg, nagyúr, Isten s a tisztességem tiltotta, hogy szerelmem bevalljam, mivel félvén féltem, hogy kegyelmedben erősítem, mit gyöngíteni akartam; ámde azt is tudja meg, hogy az oly gyakran hallatott *nem* kimondása nagy fájdalomba került, s a végén ez okozza halálomat; mégis boldog vagyok, hogy Isten megkönyörült rajtam, s elveszi életemet, minek előtte féktelen szerelmem foltot ejtett volna lelkemen és hírnevemen; mert bizony csekélyebb tűz is elhamvasztott már hatalmasabb s erősebb házakat. Most mégis boldog vagyok, mert halálom előtt megvallhattam, hogy szerelmem

ugyanakkora volt, mint a kegyelmedé, jóllehet férfinak és nőnek becsülete egyenlő sosem lehet; kérem, uram, ezentúl ne habozzék a legelőkelőbb s erényesebb hölgyekhez járulni, akiket csak talál, mert az ilyenek szívében lakoznak a legnagyobb s a legbölcsebben kormányzott szenvedélyek; kegyelmed nyájassága, szépsége és becsülete a szerelemben méltán elnyeri jutalmát. Nem kérem, hogy könyörögjön Istenhez érettem, mivel tudom, hogy a mennyország kapuja nyitva áll az igaz szerelmesek előtt, s amiként a szerelem tüze a földi életben kínszenvedésre kárhoztatja a szerelmeseket, azonképpen megmenekednek a tisztító tűz keserves szenvedéseitől. Így hát, Isten áldja, uram; kegyelmébe ajánlom jó atyját, uramat, kérem, mondja el neki híven, mit rólam tud, hadd tudja meg ő is, mennyire szerettem Istent és őt; és többet ne mutatkozzék előttem, mert mostantól fogva csak az Úr ígéletén akarok elmélkedni, melyet a világ teremtménye előtt tett.

És így szólván megcsókolta, és gyöngye karjának erejét megfeszítve megölelte. A nagyúr szíve majd megszakadt a bánattól, amiként a hölgyé a fájdalomtól; nem bírt válaszolni, eltűnt a hölgy szeme elől, levetette magát a szobában levő ágyra, ahol többször elalélt.

A hölgy pedig még azon az órán magához hívatta urát, s miután ellátta kegyes intelmekkel, szeretetébe ajánlotta Avannes urat, megmondva neki, hogy őutána e nagyurat szerette a legjobban ezen a világon. Majd megcsókolta, és istenhozzádot mondott neki. S még az órában elvitték hozzá az oltári szentséget, majd az utolsó kenetet: mindkettőt örvendező lélekkel fogadta, mint aki bizonyos üdvözlésében; s érezvén, hogy látása elhomályosul, és ereje elhagyja, fennhangon elkezdte a *Te kezedbe ajánlom* kezdetű zsoltárt. E hangos szóra felemelkedett Avannes úr az ágyán, s míg szánakozva nézte, látta, hogy szelíd sóhajjal visszaadja dicsőséges lelkét Teremtőjének, akitől származott. És látva, hogy meghalt, holt testéhez rohant, amelyhez életében csak félve közelített, s úgy ölelgette és csókolgatta, hogy alig tudták kiszedni a karjából; a férj pedig nagyon megrökönyödött, mert soha nem sejtette, hogy ilyen nagy szerelemmel szerette a feleségét. És így szólt hozzá:

- Nagyúr, ez több a kelleténél!

Azzal mindketten elmentek onnét. És miután sokáig sírtak, Avannes úr elmondta, miként ostromolta szerelmes beszédekkel, ámde mind haláláig szigorú szónál egyéb választ nem kaphatott tőle; ezt hallván, az ura nagy boldogsággal telt el, noha még inkább fájlalta és bánkódott, hogy el kell veszítenie; és Avannes urat szolgálta élete fogtyáig. Ámde ez órától fogva a mondott nagyúr, ki csak tizenkilenc esztendő volt, elment az udvarba, és ott maradt számos éven át, s asszonyszemélyt sem látni, sem hallani nem akart, oly nagyon fájlalta hölgye vesztét; és több, mint tíz esztendeig gyászolta.

- Látják, hölgyeim, ekkora a különbség egy ledér és egy erényes hölgy között, s ily különböző módon nyilatkozik meg bennük a szerelem: egyiküknek fényes és dicséretes halál jutott osztályrészül, a másikkak meg szégyen és gyalázat lett része, és hozzá igen hosszú élet, mert amiként a szentnek halála kedves az Istennek, azonképpen a bűnös kedve ellen való.

- Való igaz, Saffredent - szólalt meg Oisille -, hogy ennél szebb történetet kitalálni sem lehetne; s ha valaki, mint jómagam, a szóban forgó személyt is ismeri, még szebbnek találja; soha nem láttam sem daliásabb, sem nyájásabb nemesembert Avannes úrnál, kiről itt szó esett.

- Azt gondolja - mondta Saffredent -, ilyen az okos asszony: hogy a világ szemében erényesebbnek lássék, mint amilyen volt a szíve mélyén, s hogy eltitkolja a szerelmet, amely a természet rendelése szerint e becsületes herceghez vonzza, inkább választja a halált, ahelyett, hogy a titkon áhított gyönyörűséget élvezné!

- Ha erre vágyott volna - vélekedett Parlamente -, volt elég helye s alkalma, hogy megbizonyítsa; ámde erénye oly nagy volt, hogy vágya sosem győzte meg esztét.

- Mondhatnak róla, amit akarnak - szólt közbe Hircan -; én jól tudom, hogy mindig a gonoszabb ördög túrja ki a másikat, s hogy inkább a kevélység keres kielégülést a hölgyek között, semmint az istenfélelem vagy az istenszeretet. A ruhájuk olyan hosszú, s olyan jól meg van szőve képmutatásból, hogy nem látni, mi rejlik alatta; márpedig, ha a tisztességük nem volna jobban elrejtve, mint a miénk, meglátnánk, hogy a Természet velük sem volt feledékenyebb, mint velünk; s mivel arra kényszerítik magukat, hogy ne merjenek gyönyörködni abban, amire vágyakoznak, bűnüket nagyobb vétékkel cserélték föl, amit tisztességesebbnek tartanak. Azt remélik, hogy e kegyetlen dicsőséggel halhatatlan nevet szereznek maguknak, s felmagasztosulnak, mivel ellenálltak a bűnös Természet törvényének (ha ugyan bűnös a Természet), holott ezáltal nemcsak a lelketlen és vérengző állatokhoz váltak hasonlókká, hanem az ördögökhöz is, amelyektől eltanulták a kevélységet és a hamisságot.

- Nagy kár - mondta Nomerfide -, hogy kegyelmednek tisztességes felesége van, mivel nemcsak hogy lebecsüli a mások erényét, hanem szántszándékkal bűnnek is mutatja.

- Én nagyon örülök - válaszolta Hircan -, hogy a feleségem nem csapodár természetű, amiként magam sem akarok az lenni; hanem ami a szívbéli szüzességet illeti: úgy vélem, mindketten Ádám és Éva gyermekei vagyunk; ennek okán ha jól szemügyre vesszük magunkat, nem szükség, hogy falevéllal fedezzük meztelenségünket, hanem inkább esendő voltunkat kell megvallanunk.

- Jól tudom - mondta Parlamente -, hogy valamennyien rászorulunk Isten kegyelmére, mivel valamennyien a bűn rabságában sínylődünk; ám a mi kísértéseink mégsem hasonlítanak a férfiakéihoz, s ha kevélységből vétkezünk is, senki harmadiknak abból kára nem származik, és sem testünk, sem kezünk nem lesz tisztátalan. Ellenben a férfiak öröme az, ha megbecstelenítik az asszonyokat, dicsőségük pedig, ha megölik a férfiakat a csatában: mindkét dolog szöges ellentéte Isten törvényének.

- Igazat adok kegyelmednek - szólt közbe Geburon -, de Isten ezt mondja: „Aki szemével bujálkodik, az házasságtörő az ő szívében, és aki gyűlöli az ő atyjafiát, gyilkos az.” Kegyelmed vélekedése szerint a nőkre nem ugyanúgy szól-e ez, mint reánk, férfiakra?

- Isten, ki vizsgálja a szíveket, majd meghozza ítéletét - mondta Longarine -; de már az is sokat tesz, ha a férfiak nem vádolhatnak bennünket, mert Isten jósága oly végtelen, hogy vádoló híján nem ítél el minket; és olyan jól ismeri szívünk esendő voltát, hogy megbocsát, hacsak el nem követtük, amire a szívünk vágyott.

- Könyörgök, hagyjuk abba ezt a civódást - mondta Saffredent -; prézsmitálás-szaga van, sokkal inkább, mint a történetnek; át is adom a szót Ennasuite-nek, kérve, hogy ne mulassza el megnevettetni a társaságot.

- Igyekszem majd, hogy mulasztáson ne kapjanak - válaszolta Ennasuite -; és hadd mondjam el, hogy idefelé jövet, miután kigondoltam egy szép történetet a mai napra, meghallottam egy hercegnő két szolgájának mulatságos históriáját, amelyen olyan jót kacagtam, hogy nyomban elfelejtettem annak a szomorú történetnek gyászos hangulatát, amelyet inkább holnapra halasztok, mivel az arcom most olyan vidám lenne, hogy amúgy sem adnának hitelt a szavamnak.

Huszonhetedik történet

Egy jegyző becsstelen és tiltott szerelemmel ostromolta vendéglátó gazdjára s társa feleségét, s mivel az asszony színből jó szívvel fogadta udvarlását, azt hitte, hogy megnyerte magának; hanem az olyan erényes volt, hogy alakoskodással meghiúsította reményét, és férjének elárulta bűnös szándékát

Élt Amboise városában egy szobainas, ki a hercegnő szolgálatában állott; ez a szobainas igen derék ember volt, jó szívvel fogadta a háza tájára vetődő embereket, kiváltképpen szolgatársait; történt pedig nemrégiben, hogy megszállott nála úrnőjének jegyzője, s ott maradt tíz vagy tizenkét napig. Ez a jegyző olyan csúf ember volt, hogy inkább látszott kannibál királynak, mintsem tisztességes keresztyén embernek; és ámbátor vendéglátó gazdjára a tőle telhető legnagyobb szívességgel testvéreként s barátjaként fogadta, ő mégis olyan csúful tett vele, mint aki minden tisztességről megfélekezett, vagy mintha tisztesség soha nem vett volna szállást a szívében: becsstelen és tiltott szerelemmel kezdte ostromolni társának feleségét, kit mindennek inkább lehetett mondani, semmint kéjvágyónak, mivel olyan tisztességes asszony volt, amilyen nem akadt több abban a városban. S megismervén a jegyző gyalázatos szándékát, azt határozta, hogy alakoskodással inkább leleplezi bűnét, mintsem hogy elhamarkodott visszautasítással titkolja; ennek okán úgy tett, mintha jó szívvel fogadná udvarlását; amaz pedig, azt hívén, hogy megnyerte szívét, nem vette észébe az asszony ötven esztendejét, sem csúnyácska külsejét, s nem törődve vele, hogy tisztességes és férjét szerető asszony hírében áll, mindegyre sürgette.

Egy napon, hogy a férje odahaza volt, ők ketten pedig a háznak egyik szobájában tartózkodtak, az asszony ravaszul azt mondta, hogy most már csak biztos búvóhelyet kellene találniuk, hogy kívánsága szerint kettesben beszélgessen vele; amire az nyomban ajánlotta, hogy menjenek a padlásszobába. Az asszony tüstént felállt, s kérte, hogy menjen előre, ő majd követi. Amaz nyájaskodva rávigyorgott, mint egy hízelkedő nagy majom, s lopva megindult fölfelé a lépcsőn; alig várta, hogy megkapja, amire oly régóta vágyott; de vágya nem fényesen lángolt, mint a borókaág, hanem sötéten izzott, mint a durva kovácsszén; hallgatózott, hogy jön-e mögötte az asszony, ám léptei helyett csak a hangját hallotta:

- Jegyző úr, várjon egy kicsit, míg megyek megtudakolni a férjemtől, tetszésére van-e, ha kegyelmeddel megyek.

Elgondolhatják, hölgyeim, milyen arcot vághat sírás közben az, aki mosolyogva is olyan csúf! A jegyző íziben lement, a szeme könnyes volt, s könnyörgőre fogta a dolgot: az Isten szerelmére, meg ne rontsa beszédével a barátságot, mely társát és őt egymáshoz fűzi.

Az asszony így felelt rá:

- Bizonyos vagyok benne, hogy ha kegyelmed ilyen nagyon szereti őt, nem akar nekem olyant mondani, amit ne hallhatna ő is. Ez okért most szólok neki.

Így is tett, és sem rimánkodás, sem fenyegetés nem használt. A jegyző megszégyenülten megfutamodott, a férj pedig örvendezve hallotta felesége tisztességes csalását; s annyira örült erényességének, hogy társának bűnét semmibe vette; eléggé megbűnhődött az, hogy el kellett viselnie a gyalázatot, mit az ő házában akart művelni.

- Úgy vélem, a tisztességes emberek megtanulhatják e történetből, hogy ne fogadjanak be senkit a házukba, akinek a lelkiismerete, a szíve és értelme mit sem tud Istenről, a becsületről és az igaz szerelemről.

- Ámbár rövid a történet - mondta Oisille -, mégis a legszebb, mit tisztességes asszony dicséretére valaha hallottam.

- Édes Istenem - szólt közbe Simontault -, nem olyan nagy dicsőség, ha egy tisztességes asszony visszautasít egy ilyen csúf embert, amilyennek ezt a jegyzőt lefestette; akkor mutatkozott volna meg érdeme, ha a férfi szép és becsületes; s mivel sejtem is, kiről van szó, ha most rám kerülne a sor, elmondanék róla egy ugyanilyen mulatságos történetet.

- Azon ne múlják - mondta Ennasuite -, máris átadom a szót.

Simontault pedig így kezdett beszélni:

- Akik megszokták, hogy az Udvarban élnek, vagy szép városokban laknak, olyan nagyra becsülik a tudásukat, hogy a többi embert önmagukhoz mérve semminek tekintik; pedig minden földön s minden rendű-rangú emberek között fortélyos és kaján mindig akad elég. Mindamellett sokkal mulatságosabb a csíny, ha olyanok járnak pórul, akik gögjükben önmagukat hiszik a legravaszabbnak a világon; erről szól a történetem, mely nem régen esett meg.

Huszonnyolcadik történet

Bernard du Ha ravaszul rászedett egy jegyzőt, aki őt akarta rászedni

Ferenc Király, első e néven, egy ízben Párizs városában tartózkodott, s vele nővére, a navarrai királyasszony is, Jehan nevű jegyzőjével, ki nem olyan ember volt, hogy ha pénzt látott heverni a földön, le ne hajolt volna érte; ismert is ez a jegyző minden bírót és tanácsost, és nem volt kereskedő vagy gazdag ember, kihez el ne járt s kivel szót ne értett volna. Ez idő tájt érkezett Párizsba egy Bernard du Ha nevezetű bayonne-i kereskedő ember, ki egyrészt ügyesbajos dolgai miatt, másrészt meg, mivel földije volt a párizsi rendőrkapitánynak, hozzá fordult tanácsért meg segítségért dolgai intézésében. A navarrai királyasszonynak ez a jegyzője is gyakran eljár a rendőrkapitányhoz mint urának és úrnőjének hív szolgája. Egy ünnepnapon, amikor ismét a rendőrkapitánynál járt, sem őt, sem a feleségét nem találta honn, csupán Bernard du Ha muzsikált nyenyeren vagy valami más zeneszerszámon, gascogne-i táncokra tanítván a házbéli cseléd lányokat. Mihelyt a jegyző meglátta, rá akart ijesztetni, mondván, hogy nagyon csúnya dolgot művel, s ha a rendőrkapitány meg a felesége ezt megtudják, nem fognak örülni neki. Miután alaposan ráijesztett, az kérlelni kezdte, hogy ne szóljon a dologról senkinek. A jegyző ekkor megkérdezte tőle:

- És mit ad, ha nem szólok senkinek?

Bernard du Ha, aki korántsem ijedt meg annyira, mint ahogy mutatta, látván, hogy a jegyző be akarja csapni, megígérte, hogy olyan finom húsvéti sonka pástétomot hoz neki, amelyet még életében nem evett. A jegyző nagyon boldog volt, s kérte, hogy a következő vasárnapon kapja meg a sonkát, ebéd után, amit amaz meg is ígért. S mivel hitt az ígéretnek, felkeresett egy párizsi hölgyet, kit minden nőnél jobban kívánt feleségének, s így szólt hozzá:

- Hölgyem, vasárnap, ha akarja, kegyelmednél vacsorázom; ne legyen gondja semmi másra, csak puha kenyérre meg jó borocskára, tudniillik a bolondját járattam egy bayonne-i tökfilkóval, s így minden egyébről ő gondoskodik; fortélyomnak köszönje, hogy olyan finom húsvéti sonkát ehetsz, amelyet még nem ettek Párizsban.

A hölgy hitt a szavának, s meghívta két vagy három legkedvesebb szomszédasszonyát, biztatván őket, hogy újféle húsételt ad majd nekik, amelyet nem kóstoltak még soha életükben.

Elérkezett a vasárnap, a jegyző addig járt, míg meg nem találta a kereskedőt: a Pénzváltók hídján akadt rá, köszöntötte illendőképpen, majd ráförmedt:

- Az ördög vinné el kegyelmedet! Mennyit fáradtam, hogy nyomára akadjak!

Amire Bernard du Ha azt felelte, hogy sokan mások még többet fáradtak, s a végén mégsem nyertek oly ízes jutalmat, mint ő. Így szólván megmutatta neki a pástétomot a köpönyege alatt: akkora volt, hogy egy regimentet jól lehetett volna lakatni vele. A jegyző azt se tudta, hová legyen örömeben; nagy száját olyan kicsire csücsörítette, hogy aki látta, nem hitte volna, hogy bele tud harapni abba a sonkába. Fogta a sonkát nagy hamarsággal, s a kereskedőt faképnél hagyva, sietett hölgyéhez, ki már türelmetlenül várta, hogy megtudja, vajon a guyenne-i étel felér-e a párizsival. Elérkezett a vacsora ideje, s míg a levest kanalazták, a jegyző így szólt:

- Hagyják már azokat az ízetlen húsokat, ízleljük meg inkább ezt a borcsúsztató csemegét!

Így szólva, kibontotta a nagy pástétomot, amit sonkának hitt, de az olyan kemény volt, hogy nem fogta a kés; többször nekihuzakodott, ám ekkor eszébe vette, hogy becsapták, mert nem sonka volt az, hanem facipő, amelyet a gascogne-iak használnak lábbelinek. Az egyik végén

üszkös fadarab állt ki belőle, a tetején meg volt szórva vaspórral s illatos fűszerszámmal. A jegyző bűnük eresztette fejét: egy felől, mivel az szedte rá, kit ő akart rászédni, más felől meg, hogy megcsalta hölgységét, kinek igazat akart s vélt mondani; no meg azért is haragudott, hogy vacsorára be kellett érnie levessel. A hölgységek, kik éppúgy mérgeződtek, már-már őt gyanúsították kópésággal, de látták az arcán, hogy még náluk is jobban mérgeződik. E könnyű vacsora után nagy dérral-durral hazament a jegyző; meggondolva, hogy Bernard du Ha megszegte ígéretét, ő sem akarta megtartani a magáét, s elment a rendőrkapitányhoz, hogy jól bemártsa Bernard-t. De akárhogy sietett, Bernard megelőzte, s addigra már felfedte a titkot; a rendőrkapitány pedig úgy ítélte, hogy a jegyző a saját kárán tanulta meg, miként kell megcsalni a gascogne-iakat; s a szégyen lett minden vigasztalása.

- Sokan járnak így, kik nagyra vannak ravaszságukkal, s nem vigyáznak eléggé magukra; ezért nem kell olyat tenni másnak, mit nem kívánunk magunknak.

- Higgyék meg - fűzte hozzá Geburon -, én is gyakran láttam hasonló dolgokat; azok, akiket buta falusiaknak tartanak, sok ravasz embernek túljárnak az eszén: mert az a legostobább, aki magát hiszi a legravasabbnak, s nincs okosabb annál, aki felismeri saját semmiségét.

- Csak az tud valamit - jegyezte meg Parlamente -, aki felismeri, hogy önmagát sem ismeri eléggé.

- Most pedig - mondta Simontault -, nehogy kifussunk a mesélés idejéből, Nomerfide-nek adom át a szót, bizonyos vagyok benne, hogy amilyen pergő nyelvvel beszél, nem sokáig fog mulattatni minket.

- Nos, jól van - mondta az -, olyan csínytevést mesélek most, amelyet várnak tőlem. Azon nem csodálkozom, hölgységek, ha a szerelem kisegít egy herceget a bajból; hiszen a hercegek annyi tudós embertől szedik a tudományukat, hogy inkább azon csodálkoznék, ha nem értenének valamihez. Ám annál fényesebben mutatkozik meg a szerelem adta leleményesség, minél kevésbé művelt ember Ámor alattvalója. Ez okért most olyan csínytevést mondok, amit egy pap követett el, ki csak a szerelemre volt kiművelve, mert minden más dolgokban olyan járatlan volt, hogy a miséjét is alig tudta kisilabizálni.

Huszonkilencedik történet

Egy plébánost megzavart egy váratlanul hazatérő parasztember, kinek a feleségével éppen szerelmeskedett, de hirtelenjében megtalálta a módját, hogyan menekedjék a bajból a jóember rovására, ki mindebből semmit sem vett észre

Maine grófság Carrelles nevű falucskájában élt egy gazdag parasztember; öreg korára szép fiatal nőt vett feleségül, de a menyecskének gyereke nem született; kárpótlásul a menyecske barátaival vigasztalódott. Ha éppen nem volt nemesember vagy más tekintélyes úr a szolgálatára, végső menedékül az egyházhoz folyamodott, s azt vette társául a parázñaságban, ki a feloldozást is megadhatta: nem más volt az, mint a plébánosa, ki gyakran látogatta báránkját. A férj, nehéz testű öregember, nem sejtett semmit; ám mivel durva és nagy erejű ember volt, felesége a lehető legnagyobb titokban töltötte kedvét, félvén, hogy ha észreveszi, menten megöli. Egy napon, hogy férje odajárt, az asszony, arra számítva, hogy egyhamar nem tér meg, üzent a plébánosért, hogy jöjjön, gyóntassa meg. Amikor javában szerelmeskedtek, váratlanul betoppant a férj, a papnak annyi ideje sem maradt, hogy kerekét oldjon; körülnézett, hová bújjon, s az asszony tanácsára fölmászott a padlásra, s a nyílást, amelyen átmászott, elfödte egy gabonarostával. A férj bement a házba, az asszony pedig, félve, hogy gyanút fog, olyan jól tartotta étellel, itallal, hogy az elfogyasztott bortól s a fárasztó mezei munkától elnyomta az álom, ahogy a tűz mellett a székében üldögélt. A plébános nagyon unta, hogy olyan sokáig kell kucorognia a padláson, s mivel nem hallott semmi zajt a szobából, a nyíláshoz merészkedett, s ahogy tudta, kinyújtotta a nyakát; látta, hogy a jóember szunyókál; miközben nézte, óvatlanul meglökte a gabonarostát, amely vele együtt lebukfencezett az alvó parasztember mellé, aki fölriadt a nagy zajra; a plébános pedig, ki előbb föltápászkodott, hogysem a másik meglátta volna, így szólt hozzá:

- Atyafi, itt a rostája, hálás köszönet.

Azzal sarkon fordult s elinalt. A szegény parasztember pedig meghökkenve kérdezte a feleségétől:

- Mi volt ez, asszony?

Az így felelt rá:

- Barátom, ez a kegyelmed rostája, a plébános még régebben kölcsönkérte, s most visszahozta.

Az meg így zsémbelt tovább:

- Elég gorombán adta vissza azt a kölcsönt, már azt hittem, összedőlt a ház.

Így menekedett meg a plébános, a jóember rovására, kinek csupán az szűrt szemet, hogy ilyen gorombán adják vissza a kölcsönkért rostát.

- Hölgyeim, a mester, akit szolgált, ezúttal még megmentette, hogy tovább is a markában tartsa és gyötörje.

- Ne higgyék - mondta Geburon -, hogy az egyszerű és alacsony állapotú emberek kevésbé gonoszak, mint a magunkfajta; sőt, még több bennük a gonoszság, nézzék a tolvajokat, gyilkosokat, boszorkányokat, hamispénzverőket s a hasonszörű embereket: az eszük egy szempillantásig sem marad veszteg; ezek mind szegény emberek és kétkezi munkások.

- Azon nem ütközöm meg - mondta Parlamente -, hogy több gonoszság szorult belénk, mint másokba, de azon igen, hogy egyéb dolguk mellett a szerelem is gyötri őket, s azon is, hogy alantas szívben tanyát verhessen ily nemes szenvedély. Emlékezzék, asszonyom - jegyezte meg Saffredent -, mit mondott Jehan de Meune mester:

Rejtheti a szerelmeket:

durva daróc, könnyű szövet.⁵⁵

És azért a szerelemért sem törnek lándzsát, amelyről ez az elbeszélés szól; a szegény emberek, ámbátor nem bővelkednek sem földi javakban, sem tisztségekben, mégis kényük s kedvük szerint élnek, természetesebben, mint a magunkfajta. Étélük nem olyan ízletes, de jobbizűen eszik, s jobban híznak a fekete kenyéren, mint mi válogatott étkeinken. Ágyuk nem olyan díszes és puha, mint a miénk, de jobb álom s nyugodtabb pihenés esik benne. Nincsenek kifestett s felcicomázott hölgyeik, akikért mi rajongunk, de gyakrabban élvezik a gyönyöröket, és a szóbeszédtől sem kell félniük, hacsak az állatok és a madarak szavától nem, melyek látják őket. Amink van, az nincsen nekik; amink nincsen, abban ők dúskálnak.

- Kérem kegyelmeteket - szólt Nomerfide -, hagyjuk már ezt a parasztot meg az asszonyát, s fejezzük be e napot még vesperás előtt Hircan történetével.

- Valóban tartogatok egy olyan szomorú és különös történetet - mondta Hircan -, amelyet még nem hallott senki. És ámbátor nagyon sajnálom, hogy történetem egy hölgy ellen szól, mivel tudom, hogy azok a lelketlen férfiak egynek hibájából ítélvén, mind a többit ócsárolni kezdik, e különös történet mégis feledteti félelmemet; s talán, ha egyikük tudatlanságát lelepleztük, okul rajta a többi; ez okért félelem nélkül elmondom történetem.

⁵⁵ Részlet a *Rózsá Regényé*-ből.

Harmincadik történet

Egy XIV vagy XV éves nemesúrfi, azt hívén, hogy anyjának komornájával hál, tulajdon anyjával hált, ki kilenc hónap múltán leánygyermeket szült saját fiának, ki e leányzót XII vagy XIII esztendő múlva feleségül vette, nem tudván, hogy az tulajdon leánya s húga, aki szintén nem tudta róla, hogy ő atyja s fivére

Tizenkettedik Lajos Király idejében, amikor egy Amboise-házbeli bíboros volt az avignoni pápai legátus,⁵⁶ unokafivére Georges-nak, Francia hon pápai legátusának, élt Languedoc tartományban egy hölgy, akinek nevét családja iránti tiszteletből nem árulom el; elég az hozzá, hogy több, mint négyezer dukátra rúgott a járandósága. Kora fiatalságában özvegységre jutott, csak egy fiúgyermek volt; mind az okért, hogy urát nagyon szerette volt, mind fia kedvéért, elhatározta, hogy nem megy többé férjhez. S hogy még az alkalmat is kerülje, csak ájtatos emberek közé járt, mivel azt hitte, hogy az alkalom szüli a bűnt, s nem vette észébe, hogy a bűn teremti az alkalmat. Az ifjú özvegy egész lelkével az Úr szolgálatára adta magát, került minden világi társaságot, s lelkifurdalást érzett, ha csupán menyegzőn vett részt, vagy orgonaszót hallott a templomban. Amikor fia hétéves lett, felfogadott tanítójául egy szent életű férfiút, hogy szent életre és istenfélelemre oktassa. Amidőn az ifjú elérte a tizenegyedik, tizenötödik esztendejét, a Természet, e titkos tanító, úgy találván, hogy igen jó húsban van, és lustaságra hajlik, másfajta tudást csöpögtetett belé, mint jámbor tanítója. Fehérszemélyekre kezdett tekingetni, szépnek találta s igen kívánta őket, többek között egy cseléd lányt, ki anyjának szobájában aludt, és minderről nem sejtett semmit, mivel az ifjút mindenki csak gyerekszámba vette, s ezen felül a házban csak istenes beszédek lehetett hallani. A fiatal kakas azonban titkon kerülgetni kezdte a lányt, s ez beárulta úrnőjének, ki annyira szerette és becsülte fiát, hogy azt hitte, a lány meg akarja gyűlöltetni vele; hanem az olyan nagyon erősködött, hogy az asszony így szólt hozzá:

- Majd én a végére járok, igaz-e a dolog, s megbüntetem, ha olyan, amilyennek mondod; ha ellenben hamisnak bizonyul, amivel vádolod, te keserülöd meg.

S hogy próbát tegyen, meghagyta neki, hogy hívja magához a fiát éjfélre úrnője szobájába, ahol a lány az ajtó mellett aludt egyedül az ágyon. A komorna szót fogadott úrnőjének, s amikor leszállt az éj, a hölgy feküdt a lány helyébe, s elhatározta, ha bebizonyosodik, amit hallott, olyan példásan megbünteti a fiát, hogy megemlegeti, valahányszor asszonnyal hál.

Így töprengett s fortyogott magában, amikor a fia odament, hogy vele háljon; ő pedig, ámbár látta lefeküdni, nem akarta hinni, hogy ily becestelen dologra készül, s gondolta, addig nem szól hozzá, míg jelét nem adja gonosz szándékának; azt ugyanis nem hitte volna, hogy apránként saját vágya viszi majd a bűnbe; hanem a türelme olyan nagy volt, természete pedig olyan esendő, hogy haragja fertelmes bujaságba fordult, s elfeledte az anyai nevet. És amiként az erővel visszafogott víz, ha szabadjára hagyják, rohanó áradattá válik, azonképpen elsodorta a szerencsétlen asszony tisztességét a testére erőltetett kényszer. S amihelyt lelépett tisztessége első lépcsőfokán, egyszerre azt látta, hogy már az utolsó csúszik. És ezen az éjszakán teherbe esett a fiától, akit óvni akart, hogy másokat ne ejtsen teherbe. Jószerivel még el sem követte a bűnt, már kegyetlenül kezdte kínozni a lelkiismeret, és lelkifurdalásai többé soha nem hagyták nyugodni; a bűnbánata oly kegyetlen volt már az első pillanattól fogva, hogy fölkelte a fia mellől, ki még most is azt hitte, hogy a komornával hált, és bement egy

⁵⁶ Louis d'Amboise, Albi püspöke, avignoni pápai követ.

kamrácskába, ahol visszaemlékezett jámbor szándékára és gonosz cselekedetére, s az egész éjt ott töltötte egyedül sírva és kiáltozva. Ámde ahelyett, hogy megalázkodott volna, elismervén testünk esendő voltát, mely Isten segedelme híján csak bűnre képes, önnön erejéből, maga könnyeivel akarta kiengesztelni a múltat, s tulajdon okosságával elkerülni a jövőben a bajt, mivel bűnét az alkalomnak, nem pedig a gonosznak tulajdonította, ami ellen Isten kegyelmén kívül nincsen oltalom; ez okért törte a fejét, mit tegyen a jövőben, hogy máskor ily bűnbe ne essék. És mintha csak egyfajta bűn létezne, mely kárhozatra visz, minden erejét megfeszítve ezt az egyet akarta kerülni. Ámde a kevélységnek gyökere, amelyet a külső bűnnek kell orvosolnia, egyre terebélyesedett, és kerülni akarván az egyik rosszat, több mást követett el; másnap reggel, ahogy pirkadt, elküldetett fia nevelőjéért, s így szólt hozzá:

- A fiam kezd felcseperedni, ideje, hogy kívül kerüljön a házon; van egy rokonom a hegyen túl, ki Chaulmont nagymesterrel él együtt, Montesson kapitánynak hívják, ő szívesen magához veszi majd. Ez okért még ez órán keljen útra vele, s hogy ne kelljen sajnálkoznom miatta, vigyázzon, ne jöjjön búcsút venni tőlem.

Így szólván, pénzt adott neki az útra. És még aznap reggel útnak indította a fiatal embert, aki igen boldog volt, nem lévén hőbb vágya, mint hogy a szerelemmel való ismerkedés után megízlelje a háborút is.

A hölgy hosszú ideig nagy bánatban s búskomorságban leledzett, s ha nem félt volna Istent, elemésztette volna a gyümölcsöt, amellyel terhes volt. Úgy tett, mintha beteg volna, hogy köpönyegét viselhesse s elfedezze szégyenét, és amikor elközelgett a szülés órája, eszébe vette, hogy senki férfiemberben nem lehet nagyobb bizodalma, mint mostoha fivérében, mivel igen sok jót tett, ennek előadta baját, de nem árulta el, hogy a fiától van, s kérte, segítsen megóvni becsületét; az megtette; néhány nappal a szülés előtt azt ajánlotta a húgának, hogy levegőváltás okán hagyja oda házáat, s inkább őnála várja meg, míg teljesen felépül. A lehető legkisebb kísérettel ment oda, s már ott találta a bábaasszonyt, kit fivére feleségéhez hívtak, s aki őt nem ismerte; ez segítette világra szép leánygyermekét. A nemesember egy dajkához adta, s úgy neveltette fel, mint a sajátját. A hölgy egy hónapig maradt nála, majd meggyógyulva visszatért a házába, ahol még szigorúbban élt, mint annak előtte, böjtölve és penitenciázva. Amikor a fia megemberesedett, s látta, hogy az idő szerint nincs háborúság Itáliában, üzent az anyjának, s kérte, engedje meg, hogy hazatérjen, ő azonban, félvén, hogy visszaesik a bűnbe, amelytől megszabadult, nem akart beleegyezni, de a fia végül is olyan szépen kérte, hogy semmi oka nem volt kérését megtagadnia; ámde megüzente neki, hogy addig ne kerüljön a szeme elé, míg meg nem házasodik, s olyan asszonyt nem hoz a házába, akit nagyon szeret, hogy vagyonos-e vagy nem, arra ne tekintsen, elég, ha nemesi származású. Ez idő alatt a mostoha fivére, látván, hogy a gondjaira bízott leánygyermek tökéletesen szép hajadonná cseperedett, arra gondolt, hogy odaadja egy távoli házba, ahol senki nem ismeri, s az anya tanácsára Katalin navarrai királyasszony szolgálatába adta. Ott növekedett a lány tizenkét vagy tizenhárom esztendőskoráig, s oly szép és erényes volt, hogy a navarrai királyasszony nagy jó indulattal viseltetett iránta, és szerette volna fényesen kiházásítani. Hanem a lány szegény volt, ez okért igen sok hódolója akadt, de kérője egy sem. Történt pedig, hogy ismeretlen atyja, a nemesember, a hegyeken túlról hazatérőben betért a navarrai királyasszony házába, és mihelyt megpillantotta a leányt, beleszeretett. És mivel anyja megengedte volt, hogy tetszése szerint válasszon feleséget, nem kérdezett mást, csak annyit, hogy nemesember lánya-e; hallván, hogy igen, megkérte a kezét a Királyasszonytól, aki szívesen adta, mert tudta, hogy a nemesember gazdag, és gazdagságához még szép is, meg becsületes is.

Hogy a házasságot megkötötték, a nemesember írt anyjának, mondván, hogy nem csukhatja be előtte háza kapuját, mert olyan tökéletesen szép lányt visz haza, akinél szebbet kívánni sem

lehet. A hölgy tudakolta, hogy miféle házasságot köthetett, s ráeszmélt, hogy a leány kettőjük édes gyermeke, és ettől olyan gyászos kétségbeesés vett erőt rajta, hogy azt hitte, menten belehal, mivel azt kellett látnia, hogy minél jobban igyekszik elhárítani a szerencsétlenséget, annál nagyobb bajt okoz. Mit volt mit tennie, elment az avignoni legátushoz, meggyőnta neki iszonytató bűnét, tanácsát kérve, mit tegyen. A legátus, hogy megnyugtassa saját lelkiismeretét, összehívott több tudós teológust, és elmondotta nekik az esetet, nem nevezve néven a szereplő személyeket; ők azt tanácsolták, hogy a hölgy egy szót se szóljon a dologról gyermekeinek, kik tudatlanságukat tekintve nem vétkesek, hanem ő egész életével vezekeljen érte, és előttük ne fedje föl magát. A szerencsétlen asszony visszatért a házába; nem sokkal később megérkezett fia és menyje, kik olyan nagyon szerették egymást, hogy férj és feleség soha nem ragaszkodott és hasonlított még jobban egymáshoz, hiszen a leány az ifjúnak lánya, húga és felesége volt, amaz meg őneki atyja, fivére és férje.⁵⁷ Ily nagy szerelemben éltek örökkön örökké, a szegény hölgy pedig, ha látta, hogy ölelgetik egymást, iszonyú bünbánatában elment onnét, hogy kisírja magát.

- Látják, hölgyeim, így járnak azok, akik azt képzelik, hogy saját erejükkel és erényükkel legyőzhetik a szerelmet és a természetet, mely Istentől nyerte hatalmát. Holott az lenne a legjobb, ha felismernék esendő voltukat, s ahelyett, hogy ilyen ellennel hadakoznának, az egyetlen igaz Barátnál keresnének menedéket, elmondván a zsoltáráról: „Uram, erőszakot szenvedek, adj nyugalmat nekem!”⁵⁸

- Lehetetlen ennél különösebb történetet hallani - vélekedett Oisille. - Nekem úgy tetszik, minden férfinak és nőnek istenfélő alázattal kell meghajtania fejét, látván, hogy ennyi jó szándékból ilyen sok rossz fakadt.

- Gondolják meg - tódította Parlamente -, hogy az első lépés, melyet az ember magabízón tesz, ugyanannyival távolítja az Istenhez való bizalomtól.

- A bölcs ember az - mondta Geburon -, ki önmagát tartja az igazi ellenségnek, s aki gyanakodva vizsgálja önnön szándékát és tulajdon tanácsát.

- Bármekkora jóság és jámborság színe alatt történjék is - mondta Longarine -, oly ártatlan színe a legnagyobb jónak sem lehet, hogy egy nő összefeküdjék egy férfival, ha mégoly közeli rokona is, mert bizony a tűz könnyen belekap a kenderkócba, ha a közelébe teszik.

- Nem fér hozzá kétség - jegyezte meg Ennasuite -, hogy ez az asszony afféle dicsekvő bolond volt, aki csuhások szötte ábrándozásában büntelennek hitte magát, amint egyik-másik franciskánus barát hirdeti, hogy a magunk erejéből is eljuthatunk a büntelenség állapotába, ami pedig alapvető tévedés.

- Lehetséges az, Longarine - kérdezte Ennasuite -, hogy akadnak közöttük olyan bolondok, akik elhiszik az efféle beszédeket?

⁵⁷ Észak-Franciaország több templomában olvashatók - az első pillanatban érthetetlennek tetsző - sírfeliratok, mint például az alábbi is, amelyben felismerhetők a 30. történet elemei:

Itt nyugszik a fiú s anyja,
Itt nyugszik a leány s atyja,
Itt nyugszik a nővér s fivér,
Itt nyugszik az asszony s a férj,
Ám csak hárman nyugosznak itt.

⁵⁸ Valójában Ézsaiás próféta könyve, XXXVIII r. 14. v.

- Még különb dolgot is művelnek - mondta Longarine -, mert azt hirdetik, hogy meg kell edződni a szűziesség erényében, s hogy erejüket megpróbálják, szebbnél szebb asszonyokkal állnak szóba, mivel ezeket szeretik legjobban; csókokkal és simogatásokkal próbálják ki, vajon az érzékeik teljességgel meghaltak-e már. S ha érzik, hogy az effajta örömök felkeltik gerjedelmüket, elvonulnak, böjtölnek, és kegyetlenül korbácsolják magukat. Amikor megfégezték testi gerjedelmüket, és sem szóra, sem csókra nem támad fel vágyuk, akkor alávetik magukat a nagy kísértésnek: együvé fekszenek, ölelkeznek, és nem éreznek buja vágyat. Ámde egyre-egyre, ki mindezt kiállta, annyi alkalmatlan jutott, hogy a milánói érsek - mert Milánóban gyakorolták ezt a furcsa vallást - kénytelen volt elválasztani őket egymástól, s a nőket a női zárdákba, a férfiakat meg a férfi kolostorokba küldeni.

- Ez valóban a bolondság teteje - vélte Geburon -, hogy valaki büntelenné akar válni, s ily módon keresi az alkalmat a vétkezésre!

Saffredent így szólt erre:

- Vannak, akik ennek az ellenkezőjét teszik, mert úgy menekülnek az alkalomtól, ahogyan csak tudnak: és a bujaság nyomon követi őket. Még a jámbor Szent Jeromos is, miután kegyetlenül megostorozta magát, és elbújt a pusztában, még ő is megvallotta, hogy nem tudott menekedni a tűztől, mely a csontja velejében égett. Ez okért kell Istenben bizakodni, mert ha Ő meg nem tart bennünket erővel, nagy gyönyörűségünket leljük az elbukásban.

- Hanem kegyelmetek nem látják, amit én - jegyezte meg Hircan -: míg a történeteinket mondogattuk, a barátok itt a sövény mögött még a vecsernyére hívó harangszót sem hallották meg, most azonban, hogy Istenről kezdtünk beszélni, mind elmentek, s már másodjára kolompolnak.

- Legjobb, ha követjük őket - tanácsolta Oisille -, és hálát adunk Istennek, hogy ily nagy vidámságban töltöttük el ezt a napot is.

Így szólván, fölkerekedtek, és elmentek a templomba, ahol ájtatos lélekkel meghallgatták a vesperást. Utána elköltötték estebédjüket, az elhangzott történeteket vitatván, s visszaemlékeztek régen történetekre, hogy lássák, érdemes-e megjegyezni őket. S miután vidáman töltötték egész estéjüket, édes álmra hajtották fejüket, remélve, hogy másnap is folytathatják örömet hozó vállalkozásukat. És így ért véget harmadnapjuk.

VÉGE A HARMADIK NAPNAK

NEGYEDIK NAP

A negyedik napon kiváltképpen arról lesz szó, mily hosszan tűrő erénnyel váraoztak a hölgyek, hogy férjüket megnyerjék; szó esik továbbá arról is, mily óvatossággal éltek a férfiak a nőkkel szemben, hogy házuk és családjuk becsületét megóvják

Elöljáró beszéd

Oisille asszonyság, jó szokása szerint, másnap reggel jóval korábban kelt a többiekénél, s a Szent Íráson elmélkedve várta a társaságot, mely lassan gyülekezett. A leglustábbak az Úr szavával mentgették magukat, mondván: „Feleségemet hoztam, és azért nem mehetek.” Ennek okán, mire Hircan és felesége, Parlamente odaértek, már javában folyt az Írás magyarázata. Oisille hamar megtalálta azt a fejezetet, amelyben az Írás megbélyegzi azt az embert, aki rest a szent Ige meghallgatására; s nemcsak hogy felolvasta nekik a szöveget, hanem olyan szép és ájtatos magyarázatokat fűzött hozzá, hogy lehetetlen volt rá nem figyelmeznii. Hogy a szent lecke véget ért, Parlamente így szólt hozzá:

- Amikor megjöttem, szégyelltem magam lustaságom miatt; de mivel vétkem alkalmat adott kegyelmednek, hogy ilyen szépen szóljon hozzám, lustaságom kétszeresen hasznos volt: pihent a testem, hogy tovább alhattam, a lelkem pedig, hogy e szép szókat hallottam.

Oisille így válaszolt rá:

- Akkor hát bűnbánó szívvel menjünk a misére, s fohászkodjunk a mi Urunkhoz, hogy erősítse szándékunkat, és segítsen bennünket szent parancsa végrehajtásában; és legyen meg az Ő akarata.

E szavakkal elmentek a templomba, s ájtatos szívvel meghallgatták a szent misét; azután asztalhoz ültek; Hircan el nem mulasztotta volna, hogy feleségét kicsúfolja lustaságáért. Ebéd után lepihentek, hogy ki-ki tanulmányozza feljegyzéseit; és amikor eljött az ideje, egybeültek a szokott helyen. Oisille megkérdezte Hircantól, kinek adja át a szót, hogy e napot megkezdje. Hircan így válaszolt:

- Ha nem a feleségem kezdte volna meg a tegnapi napot, neki adnám meg a szót, mert ámbátor eddig is úgy véltem, hogy jobban szeret engem bárki más férfiembernél ezen a világon, ma reggel megbizonyította, hogy jobban szeret, mint Istent s igéjét, mert elhanyagolván a szent leckét, hozzám ragaszkodott; s mivel nem adhatom át a szót a legokosabb hölgynek, átadom a legokosabb férfiúnak, ki nem más, mint Geburon. Csak arra kérem, ne kímélje a barátokat.

Geburon így válaszolt rá:

- Kérnie sem kellett volna; amúgy is a bögyömben vannak, mivel nem régiben hallottam róluk egy történetet Saint Vincent úrtól, a Császár nagykövetétől: érdemes megjegyezni, el is mesélem tüstént.

Harmincegyedik történet

A franciskánusok egyik kolostorát a benne lakó barátokkal együtt felperzselték, örök emlékezésül egyiküknek latorságára, ki felgerjedt egy asszonyszemély iránt

Az ausztriai Miksa császár hatalma alá vetett ország részben volt egy nagy hírű franciskánus kolostor, s a közelében állt egy nemesembernek a háza. Ez a nemesember olyan nagyon megkedvelte a kolostorban lakó barátokat, hogy örömet odaadta volna minden vagyonát, csak hogy jó cselekedeteikben, böjtöléseikben és önsanyargatásaikban részt vegyen. Volt ebben a kolostorban többek között egy szép szál franciskánus barát, akit ez a nemesember gyóntatójául választott; ez a barát úgy parancsolgatott a nemesember házában, akár a ház ura. Megpillantván a nemesember feleségét, ki oly szép és okos volt, hogy nem akadt párja, úgy felgerjedt iránta, hogy sem ételre, sem italra nem volt többé gondolatja, s elvesztette a józan esztét. Egy napon, elhatározva, hogy végbe viszi szándékát, egyedül állított be a nemesember házába, s nem találva otthon a házigazdát, kérdezte a hölgyet, hová ment az ura. Az azt felelte, hogy kiment a földjére, s ott is marad két vagy három napig, ám ha dolga van vele, szívesen érte küldet. A barát elhárította, de kezdett föl s alá járkálni a házban, éppen úgy, mint aki fontos dolgot hány s vet magában. Amikor kiment a szobából, a hölgy így szólt az egyik szolgálójához (tudni kell, hogy két szolgálója volt):

- Menj a tisztelendő atya után, s tudakold meg tőle, mit akar, mert látom az arcán, hogy elégedetlen.

A komorna utánament a barátnak az udvarra, s kérdezte tőle, nem kíván-e valamit; már hogyne kívánna, válaszolta amaz, s félrevonva a lányt egy sarokba, a csuhája ujjából tört húzott elő, és a torkába dőfte. Alighogy ezzel végzett, belovagolt az udvarra egy szolgáló, aki oda volt egy tanyán a járandóságért. Mihelyt leszállt a lováról, köszöntötte a barátot, aki megölelte, s azonközben nyakszirtén szúrta a törrel, majd rázárta az udvarház kapuját. A hölgy, látván, hogy a komornája csak nem tér vissza, elgondolni sem tudta, mit művel olyan sokáig azzal a baráttal; szólt a másik komornának:

- Menj, nézd meg, mi történt, hogy így elmarad a másik.

A komorna kiment, a tisztelendő atya pedig, mihelyt meglátta, félrevonta egy sarokba, s úgy tett vele is, mint a másikkal. Látván, hogy egyedül van a házban, bement a hölgyhöz, és megmondta neki, hogy rég idő óta szerelmes belé, s most itt az ideje, hogy kedvére tegyen. A hölgy, ki soha nem sejtette szándékát, így válaszolt rá:

- Atyám, azt hiszem, ha bennem ily gonosz gerjedelem élne, kegyelmed vetné rám az első követ.

A szerzetes így felelt:

- Menjen ki az udvarba, s meglátja, mit tettem.

Amikor a hölgy meglátta holtan két komornáját és a szolgáját, oly iszonyú félelem szállta meg, hogy megmeredt, mint egy szobor, és hang nem jött ki a torkán. A gonosztevő, mivel nem röpké órára való gyönyörűséget keresett, nem akart erőszakot tenni rajta, hanem így szólt hozzá:

- Asszonyom, ne féljen, olyan férfinak a kezében van, aki kegyelmedet a világon mindennél jobban szereti.

Így szólván levetette bő csuháját, amely alatt egy kisebbet viselt, azt átadta a hölgynek, megfenyegetve, hogy ha tüstént magára nem ölti, őt is a másvilágra küldi, mint a többi, akik ott hevernek a szeme előtt.

A hölgy, ki inkább holt volt, mintsem eleven, azt gondolta, hogy inkább hajlandóságot mutat, részint, hogy életét mentse, részint mert remélte, hogy időt nyer, s közben megérkezik ura. S engedelmeskedve a franciskánus parancsának, kezdte kibontani haját, amilyen lassan csak tudta; amikor ott állt lebecsátott hajjal, a barát, nem tekintve gyönyörű haját, sebtiben levágta; ezután ingre vetkeztette, ráadta a magával hozott kisebbik csuhát, a sajátját meg ismét felöltötte; amilyen gyorsan csak tehetette, elhagyta a házat, magával hurcolva a kicsi barátot, akire oly régóta vágyott. Ámde az Úr, ki az ártatlanul szenvedőket szánja, rátekintett a szegény asszony könnyeire, s így történt, hogy ura, hamarabb bevégezvén dolgát, mint gondolta, hazafelé indult ugyanazon úton, amelyen a felesége ment. A franciskánus azonban, hogy messziről meglátta, így szólt az asszonyhoz:

- Ott jön az ura! Tudom, ha rátekint, ő ki akarja majd menteni a kezem közül; ez okért menjen előttem, s még a fejét se fordítsa feléje, mert ha bármi jelet tesz, hamarabb a torkába mártom a töröm, semhogy ő kiszabadítaná a markomból.

Míg így beszélt, a nemesember a közelükbe ért, s kérdezte tőle, honnan jön. Az pedig így válaszolt:

- A kegyelmed házából; találkoztam a feleségével, ki igen jól van, s várja kegyelmedet.

A nemesember folytatta útját, s nem vette észre a feleségét; hanem a szolgálja, ki máskor is szóba elegyedett a franciskánus kísérő társával, akit Jean testvérnek hívtak, odaszólt úrnőjének, azt hívén, hogy Jean testvér az. Szegény asszony a szemét sem merte ura felé fordítani, s nem válaszolt semmit; ámde a szolga, hogy az arcát lássa, átvágott az úton, mire a hölgy, most sem válaszolva, csak a szemével intett, de a szemét elfutotta a könny. A szolga a gazdája után ügetett, s így szólt hozzá:

- Uram, átkerültem az út túlfelére, s jól szemügyre vettem a franciskánus társát, ki nem Jean testvér volt, ellenben hajszálíg hasonlított kegyelmed feleségéhez, és könnyes szemével esdeklő pillantást vetett rám.

A nemesember csak azt felelte, hogy álmódott, s többé ügyet sem vetett rá. Ám a szolga erősködött, s engedelmet kért, hogy utánuk menjen, kérve a gazdáját, álljon meg az úton, hadd lássa, jól gondolta-e a dolgot. A nemesember beleegyezett, s megállt, hadd lássa, mivel tér vissza a szolgálja. Azonban a barát, hogy meghallotta maga mögött a szolgát, ki Jean testvért szolongatta, mindjárt sejtette, hogy felismerték a hölgyet, s a markában tartott vasfarkós bottal úgy oldalba csapta a szolgát, hogy az lebukott a lováról; nyomban rávetette magát, és elvágta a torkát. A nemesember, látva messziről, hogy a szolgálja felbukott, azt hitte, valami baj érte, s odanyargalt, hogy fölsegítse. A franciskánus, mihelyt meglátta, a vasfarkós botjával őt is földre terítette, akár a szolgálját, s rávetette magát. Hanem a nemesember, ki nagy erejű és hatalmas termetű volt, úgy magához szorította a barátot, hogy az nem tehetett benne kárt, majd kiverte kezéből a törő; a felesége tüstént fölkapta a földről, és odaadta neki, s erősen tartotta a barátot a csuklyájánál fogva. A férj megdöfködte a törével, mire az bocsánatáért esdekelt, s kivallotta bűnét. A nemesember nem akarta megölni, hanem kérte a feleségét, hogy menjen haza, hozzon embereket s egy kordét, hogy elvigyék; a felesége úgy tett; levetette a csuhát, s úgy futott hazáig, egy szál ingben, kopaszon. Futottak nyomban a szolgák, hogy segítsenek a gazdájuknak a veszett farkast elszállítani; meg is találták az úton, legott megfogták, gúzsba kötötték, s elvitték a nemesember házába; az pedig a Császár széke elé állíttatta Flandriában, ahol megvallotta gonosz szándékát. És vallomásából meg a hely

színén tartott vizsgálatból, amelyet egy császári biztos ejtett meg, kiderült, hogy nagy számú nemesasszonyt és más szép leányokat hurcoltak abba a kolostorba, ugyanazon módon, ahogy a franciskánus akarta odahurcolni a hölgyet; s meg is tette volna, ha meg nem nyilatkozik Urunk kegyelme, ki nem hagyja el a benne bízókat. A rablott jószágot és a szép leányokat elvitték a kolostorból, a barátokat pedig bezárták, s bennétek a felgyújtott kolostorban, örök emlékezésül latorságukra; ebből megismerszik, hogy mi sem veszedelmesebb a szerelemnél, ha gonoszságra épül, aminthogy nincsen emberibb s dicséretesebb dolog nála, ha erényes szívben lel szállásra.

- Nagyon fájlalom, hölgyeim, hogy az igazság nem mondat velünk annyi történetet a franciskánusok javára, mint amennyit a rovásukra mondunk, pedig én, mivel a szerzetüket fölöttébb kedvelem, örömet találnék akár csak egyet is, akiben dicsérhetném őket; ámde oly nagyon megesküdtünk az igazmondásra hogy szavahihető emberek beszédét nem hallgathatom el, ám higgyék meg, ha a szerzetesek olyat tesznek majd, mi hírnevüket öregbítheti, én is azon leszek, hogy jó hírüket költsem, nem úgy, mint most, az igazságot keresvén.

- Nem véli-e, Geburon - kérdezte Oisille -, hogy e szerelemnek inkább latorság a neve?

- Azon csodálkozom - mondotta Simontault -, hogy türtőztette meg magát, amikor ott állt előtte a hölgy egy szál ingben; kénye-kedve szerint bánhatott volna vele, mégsem tett rajta erőszakot.

- Nem volt mohó természetű - vélekedett Saffredent -, hanem inkább ínyenc, arra vágyott, hogy naponta jóllakjék vele, nem akarta a multságát kószolgatással megrontani.

- Nem ez az oka - ellenkezett Parlamente -; tudják, hogy minden szertelen ember félénk természetű, s mivel attól félt, hogy rajtaüthetnek s elveszik zsákmányát, inkább elhurcolta a bárányát, akár a farkas, hogy háborítatlanul fölfalja.

- Akárhogy van is - mondta Dagoucin -, én el nem hiszem, hogy szerette, s azt sem, hogy ilyen hitvány szívben lakozzék e nemes istenség.

- Akár így, akár úgy - mondta Oisille -, meglakolt érte. Adná Isten, hogy ilyen büntetés következék minden gaztettre. De kinek adja át a szót kegyelmed?

- Kegyelmednek, asszonyom - mondta Geburon -, hadd mondjon el egy szép történetet.

- Mivel rám került a beszéd sora - kezdte Oisille -, elmondok egy szép történetet, mely még az én időmben esett meg, s olyantól hallottam, ki maga is látta. Bizonyára valamennyien tudják, hogy minden szenvedésünk vége a halál, de mivel ez vet véget szenvedésünknek, méltán hívhatnánk boldogságnak és biztos nyugalomnak is. Az az igazi szenvedés, ha valaki óhajtja a halált, s az nem jön el érte; ez okért a legnagyobb büntetés, amivel a gonosztevőt sújtani lehet, nem a halál, hanem a szüntelen kínzás, amibe nem tud belehalni, bár áhítja a halált. Így büntette egy férj a feleségét, mint mindjárt meghallják.

Harminckettedik történet

Bernage, látva, hogy egy németföldi hölgy mily türelemmel s alázattal viseli azt a különös vezeklést, mit állhatatlanságáért ura rótt reá, kieszközölte, hogy ura a múltat feledve megkönyörüljön rajta; ura visszafogadta magához, s azóta szép gyermekeket nemzett vele

Károly Király, e néven nyolcadik, Németföldre küldte Bernage nevű nemes hívét, ki az Amboise melletti Civray hűbérura volt; e nemesúr, hogy tisztét töltse, éjt nappá téve haladt útján; egy ízben, késő este, megérkezett egy nemesi udvarházhoz, ahol bebocsáttatást kért; alig akarták beengedni. Hanem amikor a nemesember megtudta róla, hogy a nagy Király híve, maga ment elébe, s kérte, hogy ne nehezteljen rá emberei faragatlanságáért, de úgy áll a dolog, hogy feleségének némely rokonai rosszat forralnak ellene, s ez okért zárva kell tartania a házát. Bernage elmondta neki küldetése célját, mire a nemesember felajánlotta segítségét, mondván, hogy mindent megtesz, mi tőle telik, urának, a Királynak szolgálatjára, azzal bevezette a házába, elszállásolta s megvendégelte tisztességgel.

Vacsoraidő volt; a nemesember bevezette egy pompás faliszőnyegekkel borított, szép terem-be. Miután az ételt az asztalra tették, látja, hogy a függöny mögül kilép egy szép nő, szebbet elképzelni sem lehet, de a haja tövig le van nyírva, a testét német szabású, fekete ruha fedi. Miután a nemesember és Bernage úr megtisztálgodtak, a hölgyhöz vitték a vizet, ő is kezet mosott, leült az asztal végében, de senkihez nem szólt, és hozzá sem szólt senki. Bernage úr merőn nézte, s úgy tetszett, szebb nőt nem látott még soha életében, ámbár az arca nagyon sápadt volt, s a viselkedése igen szomorú. Evett egy keveset, majd inni kért; egy inas hozott neki italt egy különös kupában: koponya volt az, a szemüregei ezüsttel voltak elzárva; ebből ivott kétszer vagy háromszor. A hölgy megvacsorázott, megmosta a kezét, bókolt a nemesúr s a ház ura előtt, s nem szólva senkihez egy szót sem, eltűnt a függöny mögött. Bernage úgy megdöbben e furcsa dolog láttán, hogy egészen elszomorodott, s mélyen elgondolkozott. A nemesember észrevette, s így szólt:

- Látom jól, hogy megdöbbenette, amit ez asztalnál látott. De úgy ítélvén, hogy becsületes emberrel van dolgom, nem akarok titkolózni; ne gondolja rólam, hogy alapos ok nélkül kegyetlenkedem. Ez a hölgy akit látott, a feleségem, jobban szerettem, mint asszonyszemélyt férfiember valaha szerethetett, s amikor elvettem feleségül, nem ismertem félelmet, mert úgy szöktettem meg, szülei ellenére. Ő is számtalan jelét adta szerelmének, ha tízezer életem van, azt is kockára tettem volna, hogy őt ide hozzam, kettőnk boldogságára; egy ideig oly nagy nyugalomban s elégedettségben éltünk itt, hogy úgy véltem, nincsen nálam boldogabb ember a keresztyének között. Ámde egy ízben, hogy útra keltem, mert a becsületem így követelte, annyira megfélemedezett tisztességéről, lelkiismeretéről és hozzám való szerelméről, hogy beleszeretett egy ifjú emberbe, akit a házamban neveltem; hazatérvén már gyanítottam valamit. Ámde oly nagy szerelemmel szerettem, hogy mindaddig nem ingott meg a hozzám való bizodalom, míg a tapasztalás ki nem szúrta a szememet, s meg nem láttam azt, amitől jobban féltem, mint a haláltól. Ennek okán szerelmem dühre és keserűsége fordult, vigyáztam minden lépését, s egy napon úgy tettem, mintha elmennék hazulról, elrejtőztem abban a szobában, ahol most ő lakik; alighogy kívül tudott a kapun, bejött a szobába, s behívta a nemesifjút, ki belépven, oly bizalmasan bánt vele, ahogyan csak nekem lett volna szabad. Midőn pedig láttam, hogy az ágyra akar hágni, feleségem mellé, előugrottam, kiragadtam a karjából és megöltem. S mivel úgy véltem, hogy a feleségem bűne súlyosabb, semmint hogy a halállal megbűnhődött volna érte, olyan vezeklést róttam rá, mely kínosabb számára bármi halálnál: bezártam abba a szobába, ahol a legnagyobb gyönyörűsége készülődött, éspedig azzal csuktam össze, akit nálamnál sokkalta jobban szeretett: barátja csontjait egy szekrénybe

zártam, mint ahogy a becses holmit felakasztja az ember a kamrájában. S hogy emlékét el ne felejtse, valahányszor eszik és iszik, ennek a gyalázatosnak a koponyáját teszik az asztalra kupa gyanánt; s magammal szembe ültetem, hogy elevenen lássa azt, akit bűnével halálos ellenségévé tett, holtan pedig azt, akinek a barátságát többre becsülte az enyémnél, s aki az ő szerelméért halt meg. S ekképpen ebéden s vacsorán mindig azt a két dolgot látja, mi legkevésbé van ínyére: az élő ellenséget s a holt barátot, s mindkettőt saját bűne folytán. Egyebekben úgy bánok vele, akár jómagammal, csak éppen nyírt fejjel jár, mert dús haj nem illik a házasságtörőhöz, sem fátyol a paráználhoz. Ez okért kopaszon jár, megmutatva, hogy elvesztette a szüziesség s a tisztaság becsületét. Ha meg akarja látogatni, elvezetem hozzá.

Bernage szívesen elfogadta; lementek a lépcsőn, s az asszonyt egy pompás szobában találták, ahol egyedül ült a tűz előtt. A nemesember elhúzta a függönyt, mely eltakarta a mély szekrényt; egy halott csontjai függtek benne. Bernage szívesen beszélt volna a hölgygel, de tartott az urától, s nem mert hozzá szólani. A nemesember azonban észrevette, s ezt mondta:

- Ha beszélgetni kíván vele, meglátja, milyen nyájasan s okosan beszél.

Bernage nyomban szóba állt vele:

- Asszonyom, kegyelmed béketűrése felér gyötrelmével. Kegyelmed a legszerencsétlenebb nő, kit valaha láttam.

A hölgy szemét elfutotta a könny, s oly nyájasan és alázatosan, hogy annál különbet elgondolni sem lehet, így válaszolt:

- Uram, megvallom, olyan nagy az én vétkem, hogy bármi rosszat tenne is velem e háznak ura (mert nem vagyok méltó, hogy az én uramnak hívjam), mindaz csekélység ama bánathoz képest, mely eltölt, hogy őt megbántottam.

És így szólván hangosan zokogni kezdett. A nemesember karon fogta Bernage-t, és elvezette onnét. Bernage másnap reggel útra kelt, hogy teljesítse a Királytól kapott megbízatását. Mindamellet, amidőn búcsút vett a nemesembertől, nem állta meg, hogy így ne szóljon hozzá:

- Uram, a kegyelmed iránt érzett szeretetem s az a nyájasság és tisztelet, mellyel házában fogadott, bátorít rá, hogy elmondjam vélekedésemet: tekintse szegény felesége nagy bűnbánatát, s legyen hozzá irgalmas szívvel; ezen felül kegyelmed még fiatal is, és nincsen gyermeke; mily nagy kár volna veszni hagyni e szép házat, s olyanokra hagyni örökül, kik talán nem is szeretik kegyelmedet.

A nemesember, ki eltökélte, hogy soha többé nem szól a feleségéhez, mélyen elgondolkozott Bernage úr szavain; végül ráeszmélt, hogy igazat szólott, s megígérte neki, hogy ha az asszony továbbra is ilyen alázatos marad, olykor jobban bánik vele. Ezután Bernage elment, hogy tisztét tegye. S amikor visszatért urához, a Királyhoz, töviről hegyire elmesélte neki a történetet, amelyet a fejedelem fölöttébb érdekesnek talált; s mivel egyebek között a hölgy szépségéről is szólott, a Király elküldte udvari festőjét, Jean de Paris-t,⁵⁹ hogy fesse meg a képmását. A festő szót fogadott, a férj engedelmével, ki a hosszú vezeklés után már nagyon vágyott utódokra, és a szíve is megesett feleségén, ki olyan alázatosan fogadta a büntetést, újra magához vette, s azóta sok szép gyermeket nemzett vele.

- Hölgyeim, ha mindama hölgyek, akikkel megesett már hasonló dolog, ilyen kupából innának, félek, hogy sok arany kupát kellene halálfejjé alakítani. Isten óvjon meg bennünket ettől, mert ha az Ő jósága vissza nem tart tőle, bizony senki nincsen közöttünk, ki ne

⁵⁹ Jean Perréal, más néven Jean de Paris, festő és író, VIII. Károly, XII. Lajos, I. Ferenc udvari festője.

cselekedne még ennél rosszabbat is. Ám ha bízunk benne, Ő megoltalmazza azokat, akik megvallják, hogy nem tudnak magukra vigyázni; nagy veszedelemben forognak, kik bíznak önnön erejükben, mert kísértésbe esvén, meg kell vallaniuk gyengeségüket. És több olyan nőt láttunk már, ki elbukott ily esetben, míg tisztessége megóvta azt, kinek erényét nem becsülték. Így tartja a régi közmondás is: *Jó kézben van, kire Isten vigyáz.*

- Én úgy vélem - mondta Parlamente -, hogy ennél méltányosabban nem bűnhődhetett volna; mert ha a vétek rosszabb a halálnál, rosszabb a büntetés is.

Ennasuite így szólt:

- Nem egyezem a kegyelmed vélekedésével, én inkább nézném életem fogytaig valamennyi hódolóm csontjait a szobámban, mintsem hogy meghaljak értük, mivel nincsen olyan bűn, mit jóvá ne lehetne tenni; hanem a halál után már nincs több jóvátenni való.

- És hogyan teszi jóvá a szégyent? - kérdezte Longarine. - Hiszen tudnivaló, hogy bármit tegyen is egy asszony ilyen vétek után, a tisztességét meg nem javíthatja.

- Azt mondja meg - szólt Ennasuite -, vajon Magdolnának nem nagyobb-e a becsülete az emberek közt, mint a nővérenek, ki szűz volt?

- Úgy vélem - mondta Longarine -, Magdolnát a Jézus Krisztushoz való nagy szeretetért és bűnbánatáért tiszteljük; hanem azért csak rajta ragadt a *Bűnös* név.

- Nem törődöm vele, minek hívnak az emberek - mondta Ennasuite -, csak Isten bocsásson meg, s a férjem hasonlóképp. Meghalni pedig semmiért nem akarok.

- Ha ez a hölgy úgy szerette urát, amint kötelessége volt - mondta Dagoucin -, nagyon csodálkozom, hogy nem pusztult bele bánatába, annak a férfinak csontját látván maga előtt, akit bűnével ő juttatott halálra.

- Hát még mindig nem tudja, Dagoucin - kérdezte Simontault -, hogy a nők nem éreznek sem szerelmet, sem megbánást?

- Még mindig nem tudom - válaszolta Dagoucin -, mert sosem mertem megkísérteni szerelmüket, attól félvén, hogy kevesebbet találok, mint amennyit kívánok.

- Akkor hát hittél s reménységgel él - kérdezte Nomerfide -, mint széllal az esőmadár? Nem nehéz táplálni kegyelmedet!

- Én beérem a szerelemmel, mit magamban érzek - felelte -, s a reménnyel, mit a hölgyek szívébe vetek, ám ha reménységem biztos tudássá válnék, oly szertelen boldogság töltene be, hogy minden bizonnal belehalnék.

- Őrizkedjék inkább a pestistől - mondta neki Geburon -, mert e másik kórtól nincs mit félnie. De szeretném tudni, kinek adja át Oisille asszonyság a szót.

- Simontault-nak - válaszolta az -, róla jól tudom, hogy senkit nem kímél.

- Miért nem azt mondja, hogy szívesen szapulok másokat? - kérdezte Simontault. - De meg fogom bizonyítani, hogy akit rosszmájúnak mondtak, csak az igazságot hirdette. Remélem, hölgyeim, nem olyan együgyűek, hogy higgyenek az itt elmondott történeteknek; ha egyik-másik történet még oly jámbornak tetszik is, nincsen bennük oly szilárd bizonyosság, hogy kétségbe ne vonhatnánk őket. Aztán, az effajta csodák színe alatt sok a hamisság; ez okért hadd meséljek el én is egy csodát, mely egy fejedelem dicséretét szolgálja, és egy semmirekellő istenszolgája gyalázatát tanúsítja.

Harmincharmadik történet

Egy plébános, jámborságnak leple alatt, teherbe ejtette hűgát, ám család és gyalázatos tettét fölfedte a bölcs Angoulême grófja, kinek parancsolatjára a törvény megbüntette

Károly, Angoulême grófja, Ferenc Király atyja, hívő és istenfélő fejedelem, egyszer Cognacban járt, ahol elbeszéltek neki, hogy a közelben levő Cherves nevű falucskában lakik egy szűz leány, aki teherbe esett, noha olyan szigorú életet élt, hogy a csodájára jártak. A leány nem rejtegette állapotát, s erősen bizonygatta mindenkinek, hogy soha férfiembert nem ismert, s nem tudja, miként esett meg a dolog, hacsak a Szent Lélek meg nem szállta; a nép hitt a szavának, s egymás között az emberek második Szűz Máriaként emlegették s tisztelték, mert mindenki tudta róla, hogy zsenge korától fogva tartózkodó volt, és világi hívságnak nyoma sem volt benne. Nem csupán az egyháztól rendelt napokon böjtölt, hanem a hétnek több más napján is, áhítatos lélekkel, és el nem mozdult a helyéből, míg a templomban tartott az isteni tisztelet; ez okért az egész község nagy tiszteletben tartotta, s úgy járultak hozzá, mint a csodatévőhöz; és boldog volt, aki csak a ruháját illethette. Fivére volt a parókia plébánosa, élemedett korú, fölöttébb szigorú életű férfiú, kit a hívek szerettek, becsültek, és szent életű embernek tartottak; ez a plébános szigorúan megróttá hűgát, és bezáratta egy házba, ám a nép zúgolódni kezdett, és olyan nagy volt a zúgolódás, hogy amint mondtam, a grófnak is fülébe jutott a híre. Ő pedig, látva, hogy az egész nép milyen csalatkozásban van, fel akarta nyitni a szemüket, s odaküldötte két próbált hívét, egy udvarnagyot meg egy alamizsnást, hogy derítsék ki az igazságot. Ők helybe mentek, s a lehető legnagyobb buzgalommal tudakozódtak az esetről, kikérdezve a plébánost is, aki módfelett háborgott ez ügy miatt, s kérte őket, jelenjenek meg az igaztevésen, melyet másnap szándékozik megejteni.

Másnap reggel a plébános elmondta a miséjét, amelyet végigtértelt a hűga is, terhes hassal. A mise végeztével pedig a plébános fogta a *Corpus Domini*-t, és az összes hívek jelenlétében így szólt a hűgához:

- Boldogtalan teremtés, nézd Őt, ki halált s gyötretést szenvedett éretted; az Ő színe előtt kérdezlek: szűz vagy-é, miként mindig bizonygattad nekem?

Az pedig bátran rámondta az igent.

- És hogyan lehetséges, hogy terhes létedre szűz maradtál?

Ő így felelt:

- Okát nem adhatom, hacsak nem a Szent Lélek kegyelmével történt, ki azt tesz bennem, mi néki tetszik; ám azt nem tagadhatom, hogy Isten kegyelmével szűzen maradtam; férjhez menni pedig soha nem volt szándékom.

Akkor a fivére így szólt hozzá:

- Átadom neked az Úr Jézus Krisztus drága testét, amit te kárhozatodra veszel magadhoz, ha nem az az igazság, amit nekem mondasz, s amit a gróf úr megbízásából itt jelenlevő urak tanúsítanak.

A lány, ki csaknem harmincesztendő volt, ily esküvel esküdött:

- Kárhozatomra vegyem a mi Urunknak itt jelenlevő testét, az urak s fivérem színe előtt, ha fivéremen kívül férfiember valaha illetett.

S e szókkal magához vette a mi Urunk testét. Az udvarnagy és az alamizsnás megszégyenülten távoztak, úgy vélekedvén, hogy hazugság nem fér meg ilyen esküvéssel. És jelentették a dolgot a grófnak, meg akarván győzni arról, mit maguk is hittek. Ő azonban, bölcs férfiú lévén, sokáig gondolkozott a hallottakon, majd újból elmondatta velük az eskü szavait, s hosszas fontolgatás után így szólt:

- Az a lány azt mondta, hogy férfi nem illette más, mint a fivére; én pedig azt gondolom, igazság szerint, hogy azt a gyereket a fivére csinálta, s így akarja elfedezni gyalázatát. Ámde mi, kik hiszünk a megszületett Jézus Krisztusban, nem várunk másikat. Ez okért menjenek, s vessék tömlőcbe a plébánost. Bizonyosan tudom, hogy kivallja az igazat.

Minden a parancsa szerint történt, ámbátor nagy volt a tiltakozás, hogy ily csúfot tesznek e szent életű férfiúval. A plébános pedig, mihelyt elfogták, nyomban kivallotta hitványságát, mint tanácsolta hűgának, hogy úgy beszéljen, amint beszélt, nem csupán könnyű mentségekkel, hanem hamis beszéddel elfedezve életmódjukat, hogy a világ előtt megmaradjon a becsületük. És amidőn szemére vetették, mily gyalázatosan cselekedett, az Úr Jézus testére akarván megesketni a hűgát, bevallotta, hogy ily vakmerő nem volt, mivel a kenyér sem megszentelve, sem megáldva nem volt. Angouleme grófjának jelentést tettek, ki elrendelte, hogy a bírák tegyenek tisztuk szerint. Megvárták, hogy a pap húga megszüljön gyermekét; és miután szép fiúgyermeket hozott világra, a fivért s a hűgát együtt elégették, s a nép megrendülése határtalan volt, látván, hogy a szentség leple alatt ily szörnyű fertelmesség rejtezett, s hogy a dicséretes és jámbor élet ily gyalázatos bűnt takart.

- Látják, hölgyeim, a jó gróf hitét nem csalhatták meg külső jelek és csudák, tudván tudta, hogy csak egy Üdvözítőnk van, kinek ajkán a *Consummatum est*⁶⁰ azt jelentette, hogy követője nem lesz, ki üdvösségünkön munkálkodjék.

- Megvallom - mondta Oisille -, e rendkívüli képmutatáshoz fogható szertelen vakmerőség kell hozzá, hogy ily fertelmes bűnt Isten és az igaz keresztyénség palástja alá rejtssenek.

- Én arról is hallottam - mondta Hircan -, hogy akik királyi parancs örvén kegyetlenséget és zsarnokságot művelnek, kétszeresen bűnhődnek, mivel jogtalanságaikat a királyi bíraskodással leplezik; ugyanúgy azt is látjuk, hogy ámbár az álnokok egy ideig vígan élnek Isten s a jámborság palástja alatt, egyszer az Úr Isten fölemeli palástját, s fölfedi és lecsupaszítja őket. És azon az órán annál förtelmesebbnek találják csupaszságukat, becstelenségüket és hitványságukat, minél nagyobb tisztelettel emlegették a palástot.

- Mi sem tetszőbb - mondta Nomerfide -, mint az őszinte beszéd, mely szívből fakad.

- Mindenki úgy beszél, hogy hasznára forgassa - vélekedett Longarine -, mert én azt hiszem, hogy ki-ki az állapot szerint vélekedik.

- Én meg azt mondom - szólt Nomerfide -, hogy tapasztalásom szerint a bolondok, hacsak meg nem ölik őket, tovább élnek a bölcséknél, és ennek csak azt az okát látom, hogy nem titkolják a szenvedélyeiket. Ha haragszanak, odacsapnak; ha vidámak, nevetnek; akik ellenben bölcsnek hiszik magukat, annyira rejtegetik tökéletlenségüket, hogy mindnyájan megmérgezik vele a szívüket.

- Én is azt hiszem - mondta Geburon -, hogy ez az igazság, s hogy a képmutatás minden bajunk oka, akár Isten, akár az emberek vagy a Természet ellen irányul.

⁶⁰ Elvégeztetett.

- Szép dolog lenne - mondta Parlamente -, ha szívünk úgy eltelne az Őbenne való hittel, ki minden erényünk s örömünk, hogy szabadon kitarhatnánk mindenkinek.
- Ez csak akkor lesz így - vélte Hircan -, amikor már nem lesz hús a csontunkon.
- Márpedig Istennek lelke, mely erősebb a halálnál - mondta Oisille -, megalázhatja a szívünket, anélkül, hogy testünket megváltoztatná vagy elpusztítaná.
- Asszonyom - mondta Saffredent -, kegyelmed Istennek oly ajándékáról beszél, mely korántsem közös kincse minden embernek.
- Mindazoknak közös kincse ez - ellenkezett Oisille -, akik hittel hisznek; ámde mivel ez a beszéd amúgy sem érthető a test szerint való emberek számára, halljuk, kinek adja át Simontault a szót.
- Nomerfide-nek adom - mondta Simontault -; mivel a szíve vidám, a szava sem lesz szomorú.
- Ha valóban van kedvük nevetni - kezdte Nomerfide -, mindjárt jó alkalmuk lesz rá, s hogy megmutassam, mily káros a félelem és a tudatlanság, s hogy az értetlenség gyakran mily sok bajt okoz, most elmesélem, mi történt két niort-i franciskánus baráttal, akik félreértvén egy hentesmester szavát, azt hitték, ütött az utolsó órájuk.

Harmincnegyedik történet

Két franciskánus barát kihallgatott egy bizalmas beszélgetést, amelyre senki nem hívta őket, s félreértvén egy hentesmester szavát, azt hitték, ütött az utolsó órájuk

Niort és Fors városok között van egy Grip nevű falu, a fors-i földesúr birtoka. Történt egyszer, hogy két franciskánus barát Niort-ból jövet késői órán érkezett Gripbe, s egy hentesmester házában szállt meg. S mivel szobájukat csak egy hézagos deszkafal választotta el a vendéglátó gazdájukétól, kedvük támadt kihallgatni, mit beszél a férj a feleségével az ágyban; fülüket a férj ágyának fejéhez tapasztották; az ember, nem sejtve, hogy vendégei hallgatják, meghitten beszélgetett feleségével a házi dolgaikról, s így szólt hozzá:

- Kedvesem, holnap korán kelek, hogy megnézzem a barátainkat, az egyik szép kövér, most kell leszúrní; utána mindjárt leszózzuk, meglátja, milyen szépen fizet majd.

A hízó malacairól beszélt, mivel azokat hívta *barátoknak*, ellenben a két jámbor barát, hallván e szövetkezést, szentül hitte, hogy róluk van szó, s nagy félelem és rettegés közepette várták a hajnal hasadását. Egyikük nagyon kövér, a másikuk olyan ösztövérfoma volt. A kövér meg akart gyónni a társának, mondván, hogy ez az Istentől elrugaszzkodott hentes nyilván olyan hidegvérrel leöli majd, mint egy marhát vagy más állatot. És mivel be vannak zárva a szobájukba, ahonnét csak a gazdáén át juthatnának ki, életük meg van pecsételve, s legjobb, ha Istennek ajánlják lelküket. Hanem a fiatalabb, kit nem bénított úgy meg a félelem, mint társát, azt mondta, hogy ha az ajtó be van zárva, az ablakon át kellene megkísérteni a menekülést, hiszen a halálnál rosszabb amúgy sem várhat rájuk. A kövér beleegyezett. A sovány kinyitotta az ablakot, s látva, hogy nincs nagyon magasan a föld felett, könnyedén leugrott, s amilyen gyorsan csak vitte a lába, eliramodott jó messzire, nem várva meg, hogy a társa is nekivágjon a veszélynek; ám azt a súlya lehúzta, mert ahelyett, hogy ugrott volna, nehézkesen lehuppant a földre, és csúnyán megsebezte a lábát.

Látva, hogy a társa faképnél hagyta, ő meg nem tud utánamenni, körülnézett, hogy hová bújhatna el, de csak egy disznóólat látott, s nagy keservesen odáig vonszolta magát. Amint kinyitotta az ól ajtaját, hogy odabent meghúzza magát, a szegény franciskánus barát kieresztette a két hízó malacot, a helyükbe bújt, s magára csukta az ajtót, reménykedve, hátha meghallja az arra járók lépteit, akiktől segítséget kérhet és kaphat. Ám alig pitymallott, a hentesmester megfente a nagy késeit, s szólt a feleségének, hogy menjen vele leszúrní a kövérebb malacot. Ahogy odaért az ólhoz, amelyben a franciskánus megbújt, kinyitotta az ajtót, s fennhangon hívogatta:

- Kifelé, barátkám, kifelé, még ma eszem a hurkádból!

A szerencsétlen barát, nem tudva megállni a lábán, négykézláb mászott kifelé az ólból, s torkaszakadtából üvöltött kegyelemért. Ám ha a szegény fráter meg volt rémülve, nem volt kisebb a hentes meg a hentesné ijedelme sem: azt hitték, Szent Ferenc haragudott meg rájuk, hogy az állatjukat *barátnak* csúfolták, s térdre vetették magukat a szegény fráter előtt, bocsánatért esdekelve Szent Ferenchez meg a rendjéhez, úgyhogy egy felől a barát üvöltött kegyelemért a hentesnek, más felől meg a hentes a barátnak, s egy jó fertály óra hosszát nem tudtak lecsillapodni. Végül a tisztelendő atya, látván, hogy a hentes nem akar rosszat neki, elbeszélte, miért bújt el az ólban, mire az ijedelmük legott nevetésbe fűlt, csak a szegény barát nem tudott szívből örülni, mivel sajgott a lába. De a hentesmester bevitte a házába, s gondosan bekötöztette. A társa meg, ki bajában elhagyta, egész éjjel futott, míg reggel el nem ért a fors-i uraság házába, ahol is bevádolta a hentes, meggyanúsítva, hogy megölte a társát,

aki nem futott utána. A fors-i uraság nyomban embereket küldött Gripbe, hogy derítsék ki az igazságot, s amikor minden kitudódott, nem volt ok a siránkozásra, s legott elmesélte a történetet úrnőjének, az angouleme-i hercegasszonynak, ki első Ferenc Királynak anyja volt.

- Látják, hölgyeim, ezért nem szabad hallgatózni ott, ahová nem hívják az embert, s kivált nem szabad félreérteni mások szavát.

- Ugye, jól tudtam - mondta Simontault -, hogy Nomerfide nem ríkat meg bennünket, sőt inkább megnevettet; s úgy vélem, a nevetéssel egyikünk sem maradt adós.

- Vajon mitől van az - kérdezte Oisille -, hogy inkább vagyunk hajlandók nevetni a bolondságon, mint a bölcsen tett dolgokon?

- Ez azért van - magyarázta Hircan -, mert a bolondság jobban tetszik, lévén, hogy jobban hasonlít a természetünkre, mely magától sosem cselekszik bölcs dolgot; márpedig mindenki örül a magafajtának: a bolond a bolondságnak, a bölcs az okosságnak. Ám azt hiszem, hogy akár bölcs, akár bolond, ezen a történeten jót kacaghatott.

- Pedig akadnak olyanok - mondta Geburon -, akiknek a szíve úgy megtelt a tudomány szeretetével, hogy akármit halljanak is, el nem nevetnék magukat, mivel a szívükben úgy el van fojtva az öröm és az elégedettség, hogy meg nem indítja őket semmi.

- Vajon kik ezek? - tudakolta Hircan.

- A régmúlt idők filozófusai - válaszolta Geburon -, kik jószerivel nem éreztek sem örömet, sem bánatot; vagy legalábbis nem mutatták, mivel igen nagyra becsülték az önuralomnak s a szenvedélyek legyőzésének erényét.

- Magam is helyeslem, amit cselekszenek - mondta Saffredent -, ha bűnös szenvedélyt győznek le magukban; ám a természetes szenvedélyen aratott győzelem fölöslegesnek tetszik, mivel az ilyen szenvedély nem tesz kárt senkinek.

- A régiek mégis igen nagyra becsülték ezt az erényt - mondta Geburon.

- Ami nem azt jelenti - ellenkezett Saffredent -, hogy valamennyien bölcssek voltak; több volt a látszólagos értelem és erény, semmint a valóságos.

- Ám mégis azt tapasztaljuk, hogy megbélyegeznek minden rossz dolgot - mondta Geburon -, még Diogenész is Platón ágyára hág, kit szertelenül kíváncsinak tart, s meg akarja mutatni, hogy megveti és lábbal tiporja Platón dicsőségvágyát és paráznaságát, mondván: „Lábbal taposom és megvetem Platón kevélységét.”

- De nem mondott el mindent - jegyezte meg Saffredent -, mert Platón erre azt válaszolta, hogy Diogenész tette pedig másfajta kevélységből fakad.

- Igazság szerint - mondta Parlamente - lehetetlen, hogy önmagunk fölött önnön erőnkől arassunk győzelmet, hacsak nagy kevélység nem lakozik bennünk, ám ettől a büntől mindnyájunknak jó lesz őrizkednünk, mivel a halálból s valamennyi erényünk pusztulásából táplálkozik.

- Nem olvastam-e föl ma reggel - kérdezte Oisille -, hogy azok, akik bölcsőbbnek hitték magukat a többi embernél, s akik az értelem megvillanásában eljutottak Istennek, mindenek Teremtőjének a megismeréséig, mégis, mivel e dicsőséget önmaguknak tulajdonították, s nem annak, akit illetett, s mivel azt hitték, saját erejükből tettek szert a tudásra, nemcsak hogy tudatlanabbá és balgábbá váltak a többi embereknél, hanem balgábbá még az oktalan baromnál is? Mert tévelyegvén lelkükben, s önmaguknak tulajdonítván, mi egyedül Istené,

testi fajtalanságokkal mutatták meg tévelygésüket, elfeledvén és megrontván nemük rendeltetését, mint ahogy Szent Pál ma megmutatja nekünk a Rómabeliekhez írott levelében.

- Egyikünk sem tagadja e levél nyomán - mondta Parlamente -, hogy a kívül levő bűnök csak a bévül levő boldogtalanság gyümölcsei, amelyet annál nehezebb kitépni magunkból, minél inkább elfedezik az erények s a csudatevések.

- Mi, férfiak - mondta Hircan - közelebb vagyunk az üdvösségünkhöz, mint kegyelmetek, mert nem dugdosván gyümölcseinket, könnyűszerrel felismerjük gyökerünket; ámde kegyelmetek, kik nem merik mutogatni, és szemfényvesztő szép dolgokat művelnek, csak nagy nehézség árán ismerik fel a kevélység gyökerét, mely e szép fedezet alatt burjánzik.

- Megvallom - mondta Longarine -, ha Isten ígéje a hit által nem mutatja meg nekünk a szívünkben rejtőző pogányság pestisét, Isten mégis megbizonyítja rajtunk nagy kegyelmét, amidőn belebukunk a látható bűnbe, ami által világosan megismerszik a rejtőzködő ragály. És boldogok azok, akik úgy megalázkodtak hitükben, hogy nem szükség esendő természetüket a külső dolgokon megpróbálniuk.

- Lám csak, hová jutottunk - jegyezte meg Simontault -: egy igen nagy ostobaságon kezdve, beleestünk a filozófiába s a teológiába. Hagyjuk ezeket a civódásokat azokra, akik nálunk jobban tudnak ábrándozni, s halljuk Nomerfide-től, kinek adja át a szót.

- Hircannak adom - mondta -, de figyelmébe ajánlom a hölgyek tisztességét.

- Jobb helyen nem is ajánlgathatná - mondta Hircan -, mert az a történet, amelyet előkészíttem, éppen a kívánsága szerint való; megtanulhatják majd belőle, hogy a nők és a férfiak természete eredendően hajlik minden bűnre, hacsak meg nem oltalmazza Ő, kinek adassék tisztelet minden diadalért; s hogy ne kérkedjenek oly fennen, valahányszor a tisztességükről esik szó, elmondok erről egy nagyon igaz példázatot.

Harmincötödik történet

*Egy pamplonai hölgy, azt híven, hogy a lelki szerelem nem tartogat
veszedelmeket, minden igyekezetével azon volt, hogy megnyerje egy franciskánus
barát hajlandóságát, ám e hiedelmét bölcsen meggyőzte ura, ki nem jelezvén,
hogy valamit is gyanít a dolgából, halálosan meggyűlölöttette vele, mit mindennél
jobban szeretett, s a hölgy végül egész szívével urához ragaszkodott*

Élt Pamplona városában egy becsült, szép és erényes hölgy, a legszűzibb és legjámborabb az egész tartományban. Nagyon szerette az urát, s olyan engedelmes volt hozzá, hogy az tökéletesen megbízott benne. Ez a hölgy szüntelenül járta az isteni tiszteletet s a szent beszédek, s buzdította urát és gyerekeit, hogy ők is úgy tegyenek. Harmincesztendő korában, amidőn az asszonyok elhagyják a szépséget, hogy helyette fölvegyék az okos nevet, a nagybőjt első napján elment a templomba, hogy megjelöljék a halál jegyével, s meghallgatta a szent beszédet, melyet egy franciskánus barát tartott, kit önmegtartóztató és jámbor életéért mindenki szent emberként tisztelt; e franciskánus barát megfogyzott és megsápadt ez életmódban, ámde még így is messze földön a legszebb férfiember volt. A hölgy, ki ájtatosan hallgatta beszédét, szemét a szent emberre függesztette, fülét és lelkét kitárta szavának. Ennek okán, szavának méze a fülén át a szívéig hatott, s arcának szépsége és kelleme a szemén át úgy megsebezte a lelkét, hogy valóságosan olyan lett, mint akit megbabonáztak. A szent beszéd után gondosan megnézte, hol mond majd misét a prédikátor, s ő is odament, és kezéből fogadta a hamut; olyan szép és fehér keze volt, mint a hölgyeké szokott lenni. És a jámbor hölgy inkább azt nézte, mintsem a hamut, amellyel megjegyyezte. Mivel bizonyosan hitte, hogy ily lelki szerelem, ha mégoly gyönyörűségére szolgál is, lelke tisztaságát nem illetheti, egyetlen napon sem mulasztotta el a szent beszédet, s odavitte urát is; s mindketten oly nagy dicsérő szóval illették a prédikáló barátot, hogy asztalnál s másutt egyébről sem beszéltek. Ez a tűz a lélek színe alatt oly nagyon testi volt, hogy a szív, mely lángra lobbant tőle, a szegény hölgynek égette egész testét; s hogy csak későn érezte a lángot, annál előbb felgyúlt, s előbb érezte meg szenvedélye örömét, mintsem felismerte volna, hogy szerelmes; s mivel ellensége, Ámor, váratlanul lepte meg, többé egyetlen parancsával sem ellenkezett. De az volt a legkülönösebb, hogy szenvedésének orvosa mit sem tudott bajáról. Ez okért, kivétvén magából abbéli félelmét, hogy ezt a bolondságot a bölcs ember előtt feltárja, s bűnös és gyarló mivoltát e tisztességes és erkölcsös embernek megmutassa, kezdetül a lehető legszelídebb szavakkal megírta hozzá való szerelmét; levelét egy kis apródra bízta, kinek megmondta, mit kell tennie, de különösen arra intette, hogy az ura meg ne lássa, amint a barátokhoz indul. Az apród a legrövidebb utat választva, azon az utcán ment végig, ahol a gazdája üldögélt egy csap-székből. A nemesember meglátta, s kiment, hogy megnézzé, hová megy; az apród észrevette, s ijedtében megbújt egy házban. A gazdája, viselkedését látva, a nyomába eredt, s megragadva a karját, faggatni kezdte, hová megy. Értelmetlen beszéde és rémült arca láttán megfenyegette, hogy irgalmatlanul ellátja a baját, ha meg nem mondja, hová indult. Szegény apród kinyögte:

- Ó, jaj, uram, ha megmondom, úrnőm megöl!

A nemesember gyanította, hogy a felesége nélküle kereskedik valamiben, s biztatta az apródot, hogy nem lesz semmi bántódása, ha igazat mond, sőt busás jutalmat kap érte; ámde, ha hazudik, tömlőcbe vetteti élete fogytáig. A kis apród, hogy része legyen a jóban, s elkerülje a bajt, elmondta neki a teljes valóságot, és megmutatta a levelet, melyet úrnője a prédikátornak írt; a férj megrendült és megszorodott, mivel mindeddig tökéletesen bizonyos volt felesége hűségében, kiben fogatkozást soha nem tapasztalt. De bölcs ember lévén, titkolta

haragját, s hogy felesége szándékát egészen megismerje, a prédikátor nevében válaszolt, s megköszönve hozzá való hajlandóságát, kinyilvánította, hogy maga sem érez különben. Az apród, miután megesküdött urának, hogy óvatosan intézi a dolgot, elvitte úrnőjének a hamis levelet, ki úgy megörült neki, hogy ura is észrevette színe változását, mivel a böjtölésben nemhogy megfogyott volna, inkább szebb s frissebb volt, mint böjt kezdetén.

Már böjt derekán jártak, de a hölgy még a Passióra s a Nagyhétre sem hagyta el szokását: egyre s másra küldözte dühös szenvedéllyel teli leveleit a prédikáló barátnak. És valahányszor a barát feléje tekintett vagy Isten szerelméről beszélt, úgy érezte, mindezt a hozzá való szerelemből teszi; és ő is forgatta a szemét, hogy amennyire tudja, kifejezze vele gondolatát. A férj az illő válaszokkal nem maradt adósa. Húsvét után újból írt neki a prédikáló barát nevében, kérvén, tudassa vele, mi módon láthatná titokban. Az asszony, ki égett a türelmetlenségtől, azt tanácsolta urának, hogy látogassa meg néhány messzebb fekvő tanyájukat; a férj szót fogadott, és elrejtőzött egy barátja házában. A hölgy nyomban megírta a prédikáló barátnak, hogy eljött a látogatás ideje, mivel az ura távol van a háztól. A nemesember, ki a végső pontig meg akarta próbálni felesége szívét, elment a baráthoz, és Isten nevében kérte, hogy adja kölcsön a csuháját. A barát, becsületes ember lévén, azt válaszolta, hogy ezt rendje regulája tiltja, és semmi áron oda nem adja a csuháját maskarának. A nemesember váltig bizonygatta, hogy nem akar semmi rosszat vele, sőt, javára és üdvösségére fogja fordítani. A franciskánus, ki becsületes és hívő embernek ismerte, odaadta neki a csuhát. A nemesember felöltötte a csuhát, mely úgy elfödte az arcát, hogy a szemét sem lehetett látni, álszakállt és hamis orrot ragasztott, s megszólalásig olyan lett, mint a prédikáló barát; a lábbelijébe pedig parafát tett, hogy termetre is hasonlítson hozzá. Hogy így felöltözött, este bement a felesége szobájába, ki nagy izgalomban várta. Szegény oktalan jószág meg sem várta, hogy a közelébe érjen, maga futott elébe, mint aki esztét veszttette, hogy megölelje. A férj, ki lehajtotta fejét, hogy fel ne ismerje, sűrűn hányta magára a keresztet, úgy téve, mintha menekülne előle, s egyre csak ezt hajtogatta:

- Kísértő! Kísértő!

A hölgy így válaszolt rá:

- Jaj, atyám, igazat beszél; a szerelem kísértésénél nincsen hatalmasabb, ám kegyelmed megígérte, hogy ad szert ellene, ez okért kérem most, mivel idő s alkalom van reá, könnyőrőljön rajtam.

S így szólván meg akarta ölelni, az azonban keresztül-kasul futkozott a szobában, és szaporán hányva magára a keresztet, egyre kiabálta:

- Kísértő! Kísértő!

Látván azonban, hogy az asszony már-már utoléri, a csuhájából előhúzott egy husángot, s azzal úgy elverte, hogy nyomban eltávozott a kísértő belőle, noha az urát nem ismerte meg. A férj tüstént visszament a prédikáló baráthoz, s visszaadta neki a csuhát, mondván, hogy szerencsét hozott rá.

Másnap, úgy téve, mintha messzi útról térne meg, hazament, s a feleségét ágyban találta; mintha mit sem tudna a bajáról, kérdezte, mi lelte; az asszony azt válaszolta, hogy hurut kínozza, sem kezét, sem lábát nem tudja mozdítani. A férjnek nagy nevetethetnékje támadt, ám úgy tett, mintha nagyon szomorkodnék; s hogy felvidítsa, estefelé azt mondta neki, hogy vacsorára hívta a szent életű prédikáló barátot.

Az asszony hirtelenséggel ráfelelte:

- Eszébe ne jusson, barátom, efféle embereket ide hívogatni, bajt hoznak minden házra, valahol megfordulnak.

- Hogyhogy, kedvesem - csodálkozott az ura -, hiszen annyira dicsérte! Én azt hiszem, nála jámborabb férfiú nincsen a világon.

A hölgy így felelt rá:

- Jámborak a templomban és a prédikálásban, de az emberek házában mindegyikük maga az Antikrisztus. Nagyon kérem, barátom, meg ne lássam itt, mert amilyen beteg vagyok, még belepusztulnék.

Az ura így válaszolt:

- Ha nem akarja látni, hát nem látja majd; hanem azért csak megvendégelem itthon.

- Tegyen, ahogy tetszik - mondta a felesége -, de itt meg ne lássam, mert az efféle embert úgy gyűlölöm, mint az ördögöt.

A férj megvacsoráztatta a tisztelendő atyát, majd így beszélt hozzá:

- Atyám, tudom, kegyelmedet oly nagyon szereti a Mindenható, hogy semmi kérését meg nem tagadná; ez okért nagyon kérem, szánja meg szegény feleségem, akit immár egy hete megszállva tart a gonosz lélek; mindenkit összemar s karmol. Keresztnek, szentelt víznek fittyet hány. Hittel hiszem, ha kegyelmed ráteszi a kezét, eltávozik belőle a Sátán, ez okért nagyon kérem, tegye meg.

A tisztelendő atya így válaszolt rá:

- Gyermelem, semmi sem lehetetlen a hívőnek. Szilárdan hiszi-é, hogy Isten jósága senkit el nem taszít, ki hittel kéri kegyelmét?

- Hiszem, atyám - válaszolta a nemesember.

- Higgye meg azt is, gyermekem - folytatta a franciskánus -, hogy Ő mindent megcselekedhet, amit akar, s hatalma nem kisebb jóságánál. Menjünk tehát, hitünkben megerősödve, szálljunk szembe az üvöltő oroszlánnal, s ragadjuk el tőle a zsákmányt, mely Istennek tulajdona, Fiának, Jézus Krisztusnak vére által.

Ekkor a nemesember odavezette ezt a becsületes barátot egy alacsony ágyhoz, amelyen a felesége feküdt; az asszony nagyon megijedt, amikor meglátta, azt hivén, hogy tőle kapta a verést, majd iszonyú haragra gyúlt; ám, hogy ura is vele volt, lesütötte szemét, és hallgatott. A férj így szólt a szent emberhez:

- Míg vele vagyok, az ördög nem gyötri; de mihelyt kimegyek, hintse meg szentelt vízzel, s meglátja, hogy a gonosz lélek nyomban dologát teszi.

A férj magára hagyta őket, s az ajtóban maradt, hadd lássa, mit csinálnak. Az asszony, látva, hogy csak a tisztelendő atya van bent, kiáltozni kezdett, mint akinek esze ment, elmondta gonosznak, hitványnak, gyilkosnak, csalónak. A tisztelendő atya, ki igazán hitte, hogy a gonosz lélek szállta meg, kezét a fejére akarta tenni, hogy imádkozzék fölötte, hanem az asszony úgy összekarmolta és megharapdálta, hogy távolabbról kellett hozzá beszélnie; és bőven locsolva a szentelt vizet, sok szép imádságot mondott. A férj, látva, hogy kellően teljesítette kötelességét, belépett a szobába, és megköszönte fáradságát; mihelyt belépett, a felesége abbahagyta a szitkozódást és az átkokat, és engedelmesen megcsókolta a fészületet, mivel tartott az urától. Ellenben a szent ember, ki látta veszett dühét, bizonyosan hitte, hogy a

mi Urunk, meghallgatván imáját, kiűzte belőle a Sátánt, s elmenvén, magasztalta Istent e nagy csodatételért. A férj pedig, látva, hogy felesége jól megbűnhődött bolond rakoncátlanságáért, nem árulta el neki, hogy mit tett, beérvén azzal, hogy hiedelmét meggyőzte okossággal, s elérte, hogy halálosan meggyűlölje azt, amit korábban szeretett. És az asszony, megvetvén bolondságát, nagyon ragaszkodott urához és a családjához, sokkal inkább, mint annak előtte.

- Ebből megismerhetik, hölgyeim, egy férj józan eszét s egy úri hölgy állhatatlanságát, s azt gondolom, hogy ha jól belenéztek ebbe a tükörbe, nem bíznak oly nagyon önnön erejükben, hanem inkább megtanulják, hogy Őhöz fohászkodjanak, kinek a kezében vagyon tisztességük.

- Boldog vagyok - mondta Parlamente -, hogy felcsapott a hölgyek prédikátorának; ám még boldogabb lennék, ha e szép igéket ezután is elmondaná minden hölgynek, kivel szóba elegyedik.

- Higgye meg - mondta Hircan -, sosem beszélek majd másként, ha hajlandó odafigyelni.

- Ami annyit tesz - mondta Simontault -, hogy ha kegyelmed nem lesz ott, másként beszél majd.

- Úgy tesz, ahogy neki tetszik - mondta Parlamente -, de én azt szeretném hinni, saját örömeimre, hogy mindig így beszél. Legalább azoknak a hölgyeknek szolgálhat intelmül az elmondott példázat, akik azt gondolják, hogy a lelki szerelem nem tartogat veszedelmeket. Én azonban azt hiszem, hogy ez a fajta szerelem veszélyesebb az összes többinél.

- Én mégis azt hiszem - mondta Oisille -, hogy erényes, istenfélő és becsületes férfiút szeretni nem megvetendő dolog, s egy hölgy csak büszke lehet rá.

- Higgye meg, asszonyom - mondta Parlamente -, nincsen ostobább és hiszékenyebb jószág, mint az a nő, ki még soha nem szeretett. Mert a szerelem olyan szenvedély, mely elébb legyőzi a szívet, mintsem eszünkbe vennénk; s ezenfelül olyan huncut ez a szenvedély, hogy ha magához veszi az erényt is, és megbújik a palástja mögött, senki föl nem ismeri, míg meg nem esik a baj.

- Ugyan mi baj származhat abból, ha valaki szeret egy becsületes embert? - kérdezte Oisille.

- Asszonyom - válaszolta Parlamente -, elég sok férfi van, akit becsületesnek mondanak; ámde, ha a hölgyekkel szemben azt a férfit mondjuk becsületesnek, aki vigyáz tisztességükre, és óvja lelküket, azt hiszem, ilyent manapság egyet sem találunk; azok a nők pedig, kik másként vélekednek, és hisznek a férfiakkal, a végén csalatkoznak, és Isten nevében kötött barátságukat gyakran az ördög nevében oldják fel; láttam olyan nőket, akik színből Istent emlegetve szövögették barátságukat, s a végén hiába próbáltak szabadulni belőle, mert a tisztesség takarója fogva tartotta őket. A bűnös szerelem önmagától felbomlik, s nem marad meg sokáig a tiszta szívben; az erényes szerelem azonban olyan finom selyemfonálból van szöve, hogy elébb fogva van az ember, mintsem a fonalat látná.

- Eszerint - mondta Ennasuite - asszonyszemélynek sosem lenne szabad férfit szeretnie. Ámde a kegyelmed törvénye oly igen szigorú, hogy nem lehet hosszú érvényű.

- Ezt jól tudom - mondta Parlamente -, ám mégis azt kívánom, bár minden asszony úgy meglegedne az urával, mint én az enyémmel.

Ennasuite-nek elevenjébe vágott a szó, s színében elváltozva így felelt rá:

- El kell hinnie, hogy mindenkinek olyan a szíve, mint a kegyelmedé, mert ha nem, akkor mindenki másnál tökéletesebbnek tartja önmagát.
- Civódás helyett - mondta Parlamente - inkább halljuk, kinek adja át Hircan a szót.
- Ennasuite-nek adom meg - mondta Hircan -, hogy kárpótoljam feleségem ellenében.
- Nos, mivel rám került a sor - mondta Ennasuite -, sem férfit, sem nőt nem kímélek, hogy egyenlőképpen bánjak velük, ámbár jól látom, hogy kegyelmetek nem tudnak erőt venni a szívükön, s nagy elismeréssel adóznak a férfiak erényének és jóságának; ez okért hadd maradjak meg én is e tárgynál, elmondván egy történetet, mely hasonlatos az előbbihez.

Harminchatodik történet

Grenoble városának Főbírája salátával állt bosszút írnokán, akivel a felesége összeszúrte a levet, s így mentette meg háza becsületét

Élt Grenoble városában egy Főbíró,⁶¹ akinek a nevét nem árulom el, elég az hozzá, hogy nem francia ember volt. Volt ennek a Főbírónak egy igen szép felesége, s nagy egyetértésben éltek egymással. Ez az asszony azonban, látva, hogy férje megöregedett, összeszúrte a levet egy Nicolas nevezetű törvényszéki írnokkal. Amikor a férj reggelente elment a törvényszékre, Nicolas beosont a szobájába, és elfoglalta a helyét; meglátta ezt a Főbíró egyik szolgája, ki harminc esztendő óta hűségesen szolgált; s mivel urával érzett, nem hallgathatta el a dolgot. A Főbíró bölcs ember lévén, nem adott könnyen hitelt a szavának, hanem azt gondolta, hogy ez a szolga csak viszályt akar szítani közte s a felesége között; ez okért azt mondotta neki, hogy ha igazat állít, mutassa is meg, ha pedig meg nem mutatja, bizonyára csak kitalálta ezt a hazugságot, hogy megzavarja kettejük egyetértését. A szolga bizonygatta, hogy meg fogja mutatni, amit állított; és egy reggel, amikor a Főbíró elment a törvényszékre, s Nicolas be-surrant a szobájába, a szolga elküldte egyik társát az uráért, megüzenvén, hogy jöhet, s közben szakadatlan vigyázta az ajtót, nehogy Nicolas megszökjön. A Főbíró, látva, hogy egyik szolgája jelt ad, úgy tett, mintha rosszul érezné magát, odahagyta a törvényszéket, és hazasietett; a szobája ajtajában találta öreg szolgáját, aki váltig bizonygatta, hogy Nicolas odabent van, mivel nem sokkal előbb ment be. Az úr így szólt hozzá:

- Ne mozdulj az ajtóból, tudod, hogy a szobának nincs más bejárata, sem kijárata, hacsak a kis kamra felé nem, amelyhez egyedül nekem van kulcsom.

A Főbíró belépett a szobába, s feleségét és Nicolas-t az ágyban fekvé találta; Nicolas egy szál ingben a lába elé borult, és bocsánatáért esdekelt; másik felől meg a felesége zokogott. Ekkor a Főbíró így szólt:

- Ámbátor kegyelmed előtt is nyilvánvaló, hogy mi dolgot cselekedett, nem akarom, hogy vétkéért folt essék házam becsületén, s kárát vallják leányaim, kik házasságunkból születtek. Ez okért azt rendelem, hogy hagyja el a sírást, és hallgassa meg, mitévő leszek; kegyelmed pedig, Nicolas, rejtőzzék el a kamrámban, és ne üssön semmi zajt.

Miután így tett, kinyitotta az ajtót, behívta öreg szolgáját, és így szólt hozzá:

- Nem megígérted-e, hogy megmutatod Nicolas-t a feleségemmel? Hittem szavadnak, s ide jöttem nagy veszedelemmel, hogy megöljem szegény feleségem; ám abból, amit mondtál, mit sem találtam. Megkutattam az egész szobát, nézd meg magad is.

S így szólván, megparancsolta szolgájának, hogy vizslassa végig a szobát, nézzen be az ágy alá is. A szolga pedig, hogy nem talált semmit, hűledezve mondta urának:

- Csak az ördög vihette el, hiszen láttam bejönni, az ajtón pedig ki nem ment, de látom, hogy nincsen itt.

Az ura nyomban ráfelelte:

- Hitvány szolga vagy, hogy viszályt akarsz szítani köztem s a feleségem között; ez okért elbocsátalak, de szolgálatodért megfizetem, mi jár, sőt azon fölüls is; most takarodj innét, és jól vigyázz: huszonnégy órán túl meg ne lássalak ebben a városban.

⁶¹ Geoffroy Carles, Grenoble főbírája és a torinói szenátus elnöke, piemontei származású volt.

A Főbíró előre kifizette öt- vagy hatesztendei bérét, s tudván, hogy híven szolgált, még más kedvezéseket is szánt neki. Amidőn a szolga könnyeit hullatva eltávozott, a Főbíró kihívta Nicolas-t a kamrából, s miután neki is meg a feleségének is megmondta, mint vélekedik a hitványságukról, szigorúan meghagyta, hogy ne szóljanak senkinek egy szót sem; a feleségére ráparancsolt, hogy öltözködjék sokkal pazarabban, mint szokott, járjon társaságba, tánci mulatságokba s ünnepségekre, Nicolas-nak pedig meghagyta, hogy mulatozzon többet, mint addig tette, de mihelyt a fülébe súgja, hogy: „*Takarodj!*”, e parancsa után három órával ne merészeljen többet a városban mutatkozni. Így cselekedvén, visszatért a törvényszékre, semmivel el nem árulva magát. És, szokása ellenére, két hétig etette, itatta barátait és szomszédait. A lakomázás után meg tamburaszóra táncoltatta a hölgyeket. Egy ízben látta, hogy a felesége nem táncol, s ráparancsolt Nicolas-ra, hogy vigye táncba, az pedig, gondolva, hogy már elfelejtette a múlt vétkeit, vidáman táncoltatta a feleségét. Ám alighogy véget ért a tánc, a Főbíró úgy tett, mintha valami házi dolgában rendelkeznék, s a fülébe súgta: „*Takarodj, és vissza ne térj soha!*” Nicolas bánatos szívvel hagyta el hölgyét, de nem kevésbé örült, hogy ép bőrrel menekült. A Főbíró pedig, minek utána valamennyi rokonának és barátjának s országnak-világnak kimutatta, hogy milyen nagyon szereti a feleségét, egy szép májusi napon salátának való füveket szedett a kertjében, a felesége meg evett belőle, s nem élt tovább huszonnégy óránál: az ura színből olyan nagyon meggyászolta, hogy senki nem gyaníthatta benne e halál okozóját; ily módon állt bosszút ellenségén, s mentette meg háza becsületét.

- E történettel, hölgyeim, nem a Főbíró lelkiismeretét akarom dicsérni, hanem egy nőszemély csapodárságát és egy férfiú nagy türelmét és bölcsességét akartam megmutatni; kérem kegyelmeteket, hölgyeim, ne vegyék zokon az igazságot, mely olykor egyenlőképpen szól a nők s a férfiak ellen. Férfiak és nők közősek bűnben s erényben.

- Ha mindazon asszonyoknak - mondta Parlamente -, akik az inasukat szerették, effajta salátát kellene enniök, némelyikük, kit ismerek, nem szeretné olyan nagyon a kertjét, mint ahogyan szereti, s inkább kigyomlálná belőle az összes füveket, hogy elkerülje azt az egyet, amely egy ledér anya halála árán szerzi vissza a család becsületét.

Hircan nyomban kitalálta, mi okból beszél így, s haragosan felelte:

- Tisztességes asszony nem ítéli meg a másikat olyan dologért, mit maga nem kívánna tenni.

Parlamente így felelt rá:

- A tudás nem ítélezés és nem balgaság; hanem ez a szegény asszony olyan büntetést kapott, amelyet mások is megérdemelnének. És úgy vélem, hogy a férj, bosszút akarván állni rajta, nagy bölcsességgel és okossággal cselekedett.

- S azon felül nagy gonoszsággal - vélekedett Longarine -: s a hosszan tartó és kegyetlen bosszú azt bizonyítja, hogy sem Istenre, sem lelkiismeretére nem tekintett.

- És kegyelmed szerint mit kellett volna tennie - kérdezte Hircan -, hogy bosszút álljon a legnagyobb sérelemért, mit asszony férfi ellen elkövethet?

- Megölhette volna haragjában - válaszolta Longarine -, a tudós teológusok azt tanítják, hogy ez bocsánatos bűn, mivel az első felindulás nincs az embernek hatalmában: ennek okán kegyelmet nyerhetett volna.

- Igaz - mondta Geburon -, ámde leányai s nemzetsége örökké viselték volna a bélyegét.

- Megölnie sem kellett volna - mondta Longarine -, mert ahogy lecsillapodott nagy haragja, a felesége tisztességben élhetett volna vele, s még az emlékét is elfeledték volna.

- Azt gondolja - kérdezte Saffredent -, hogy valóban lecsillapodott, amiért eltitkolta a haragját? Én azt hiszem, hogy az utolsó napon, amikor a salátát készítette, ugyanolyan mérges volt, mint a legelsőn; vannak ugyanis emberek, kikben addig nem csillapodik az első indulat, míg meg nem elégítették szenvedélyüket; és nagy örömmel hallom, hogy a teológusok az ilyen bűnöket bocsánatosnak mondják, mert velük egyezem én is.

- Jó lesz vigyáznunk, ha olyan veszedelmes emberrel szólunk, amilyen kegyelmed - jegyezte meg Parlamente -; de amit mondtam, azt olyan erős szenvedélyre értettem, amely hirtelen támadván, úgy elborítja az érzékeket, hogy az ész nem férhet hozzájuk.

- Ezért kapaszkodom bele a kegyelmed szavába - mondta Saffredent -, s következtetem belőle, hogy a nagyon szerelmes férfi nem vétkezhet, s bármit tegyen is, legfőlőbb bocsánatos bűnt követ el; ugyanis bizonyos vagyok benne, hogy ha a szerelem tökéletesen megbéklyózta, az ész nem hallathatja szavát sem szívében, sem elméjében. S ha meg akarjuk vallani az igazat, senki sincs közöttünk, ki meg ne tapasztalta volna ezt a veszett örületet, amely, úgy vélem, egy felől könnyen megbocsátható, de más felől, azt hiszem, Isten sem haragszik az olyan bűnért, mely az első lépcsőfok az Ő tökéletes szerelméhez, ahová csak azok juthatnak el, akik megjárták a földi szerelem lépcsőfokait. Szent János is ezt mondja: „Mert aki nem szereti az ő atyjafiát, akit látott, mi módon szeretheti Istent, akit nem látott?”

- Nincs olyan szép rész a Szent Írásban - mondta Oisille -, melyet kegyelmed a javára ne forgatna. De vigyázzon, úgy ne járjon, mint a pók, mely minden jó táplálékot méreggá változtat. És azt is gondolja meg, mily veszedelmes dolog ok és szükség nélkül a Szent Írást idézni!

- *Az igazság megváltása* kegyelmed szerint ok és szükség nélkül való? - kérdezte Saffredent. - Azt akarja tehát mondani, hogy ha a kegyelmetekhez hasonló tamáskodókhoz szólnán, Istent hívjuk segítségül, hiába vesszük fel az Ő nevét; ám ha ez bűn, egyedül kegyelmetek viseljék a terhét, mert tamáskodásuk kényszerít minket rá, hogy keressük a szent tanításokat, amelyekkel előhozakodhatunk. Ám még így sem tudjuk meggyújtani dermedt szívükben az irgalmasság tüzet.

- Ez annak a jele - mondta Longarine -, hogy a férfiak mind hazugok, mert ha a szavukban igazság volna, az olyan hatalmas lenne, hogy hitelt nyernének általa. De az a veszedelem, hogy Éva leányai túlságosan könnyen hisznek ennek a kigyónak.

- Már jól látom, Parlamente - mondta Saffredent -, hogy a férfiak meg nem győzhetik a nőket; ez okért elhallgatok, hadd halljam, kinek adja át Ennasuite a szót.

- Dagoucinnak adok szót - mondta ő -, mert hiszem, hogy ő nem akar a hölgyek ellen beszélni.

- Adja Isten - szólt Dagoucin -, hogy a hölgyek olyan jó indulattal legyenek irántam, mint én őirántuk! S hogy megmutassam, mennyit fáradoztam az erényes hölgyek dicséretén, fel-emlegetvén jó cselekedeteiket, elmondok erről egy történetet; és nem tagadom, hölgyeim, nagy volt a pamplonai nemesember és a grenoble-i Főbíró béketűrése, ámde nem volt csekélyebb a bosszújuk sem. Márpedig, ha dicsérnünk kell egy erkölcsös embert, oly nagyon egyetlen erényt sem szabad dicsőítenünk, hogy elleplezzük vele nagyon súlyos bűnét; ellenben dicsérnünk kell azt, ki magáért az erkölcs szeretetéért cselekszik erkölcsösen; ezt kívánom megmutatni kegyelmeteknek, elbeszélvén ama hölgy erkölcsös türelmét, ki jó cselekedetével egyedül Isten dicsőségét és urának üdvét akarta szolgálni.

Harminchetedik történet

*Loué úrasszony nagy béketűrőssel és hosszú várakozással úgy magához
édesgette férjét, hogy megszabadította züllött életétől, s attól fogva
még jobb egyetértésben éltek, mint annak előtte*

Élt a Loué házban egy úrasszony, kit okosságáért és erényességéért minden szomszédja nagyon szeretett és tisztelt. Férje, amint illik, reá bízta minden ügyes-bajos dolgát, amiket olyan okosan intézett, hogy munkájával az ő házuk lett Anjou és Touraine tartományok egyik legmódosabb és legszebben berendezett háza. Miután hosszú ideig élt így a férjével, kinek több szép fiúgyermeket szült, kezdett megfogyatkozni a boldogsága, melyre óhatatlanul boldogtalanság következik: a férje megcsömörlött a tisztas nyugalomtól, s odahagyta, hogy mással foglalatostkodjék. Az lett a szokása, hogy mihelyt a felesége elaludt, fölkelte mellőle, s csak hajnaltájban tért vissza hozzá. De Loué úrasszonynak sehogyan sem volt ínyére ez a szokás, és nagy féltékenységgé lett úrrá rajta, amit nem akart mutatni; ezenkívül megfélemedezett a házi dolgairól, saját magáról s a családjáról, úgy ítélvén, hogy elveszítette fáradozása gyümölcsét, azaz férjeurának nagy szerelmét; semmi fáradságot nem sajnált volna, ha ezt visszanyerheti. De mivel jól látta, hogy elveszítette, többé nem törődött a háztartásával, mely hamarosan kárát vallotta e hanyagságnak, mivel egy felől a férje szórta a pénzt mértéktelenül, más felől meg ő engedte ki kezéből a gyeplőt, úgyhogy rövid idő alatt mindent elherdáltak, s ki kellett vágatniuk az erdőt, és elzálogosítaniuk a földeket. Egyik rokona, ki tudta a baját, szemére vetette hibáját, mondván, hogy ha férje szerelméért nem nézi házának javát, tekintse legalább szegény fiait: megszánta őket, s ebből új erőt merített; minden módon megpróbálta visszanyerni férjének szerelmét. Egy ízben megleste, s hogy fölkelte mellőle, maga is fölkelte, magára kerítette éjjeli köntösét, az ágyát bevetette, s imáit mormolva várta férje hazatértét; mihelyt belépett, elébe ment, megcsókolta, s egy tálban vizet vitt neki, hogy megmossa a kezét. Az csodálkozott az új módin, mondván, hogy csak az árnyékszékéről jön, nem szükség a kezét megmosnia. Amire az asszony azt felelte, hogy ha nincsen is szó nagy dologról, mégis úgy illik, hogy a kezét megmossa az ember, ha mocskos és piszkos helyről jön; ily módon akarta értésére adni s megutáltatni vele becstelen életét. Hanem a férje ettől csak nem javult meg, s az asszony egy álló esztendeig folytatta ezt az életet. Ám amidőn látta, hogy mindez mit sem használ, egy ízben, hogy várta a férjét, ki még tovább elmaradt, mint máskor, elhatározta, hogy megkeresi. S addig ment szobáról szobára, míg rá nem talált egy eldugott ruhás kamrában: együtt aludt egy cselédlánnyal, akinél ocsmányabb, piszkosabb és mocskosabb nem volt több a házban. És ekkor eltökélte, hogy majd ő megtanítja, miként hagyjon el máskor egy tisztességes asszonyt ily mocskos és piszkos néemberért: szalmát kotort a szoba közepére és meggyújtotta; ám látva, hogy férje a füstben elébb megfullad, mintsem hogy fölébredne, cibálni kezdte a karját, s így kiabált: „Tűz van! Tűz van!” A férjnek jó oka volt szégyenkeznie és bánkódnia, hogy e tisztességes asszony együtt találta e condra nőszeméllyel. S ekkor a felesége így szólt:

- Uram, egy álló esztendeig próbáltam szelídséggel s türelemmel kihúzni kegyelmedet e rondaságból, s megmutatni, hogy kívülről megmosdván, bévülről is meg kell tisztulnia; látván azonban, hogy mindaz, mit tettem, semmit érő, ahhoz az elemhez nyúltam, mely mindent elemészt, s higgye meg, uram, ha ez meg nem jobbítja, másodszor aligha mentem ki a veszedelemből úgy, amint ez alkalommal tettem. Könyörgök, gondolja meg, a szerelemnél nagyobb kinszenvedés nincsen, s ha Istent nem tekintem, túl nem élem, amit el kellett viselnem.

A férj, ki boldog volt, hogy ilyen olcsón szabadult, fogadkozott, soha többé nem ad rá alkalmat, hogy érette szenvedjen, s az asszony készséggel elhitte; s férjével egyetértésben elzavarta a háztól azt a lányt, akit nem jó szemmel nézett. És ez órától fogva olyan nagy barátságban éltek együtt, hogy még a múlt vétkekre is szívesen emlékeztek, mivel jó származott belőlük.

- Könyörgök, hölgyeim, ha Isten ily férjjel veri meg kegyelmeteket, ne veszítsék el reményüket, míg ki nem próbáltak minden eszközt, hogy jó útra térítsék, mert a férfiember olyan, hogy a nap huszonnégy órájában másítja véleményét; és az asszony boldogabbnak mondhatja magát, ha béketűrőssel és hosszú várakozással édesgette magához férjeurát, mint ha jó szerencséje és a szülei már kezdetben tökéletes férjhez segítették hozzá.

- Ez a példa - mondta Oisille - szolgáljon okulásul minden férjes asszonynak.

- Okuljon ezen a példázaton, aki akar - mondta Parlamente -; ami engem illet, én nem lennék képes ily hosszú türelemre, s ámbár a türelem minden állapotban dicséretes erény, mégis úgy vélem, hogy a házasságban végül gyűlölködésre visz, mert aki méltatlanul szenved felebarátjától, igyekszik a lehető legmesszebb kerülni tőle, ez eltávolodás okán vétkéért végül megveti a hűtelent; e megvetés pedig lassan elsorvasztja a szerelmet, mivel aszerint szeretünk valamit, amiként az értékét becsüljük.

- De az is félő - mondta Ennasuite -, hogy a türelmetlen asszony dühös férjre talál, aki fájdalommal fizet türelem helyett.

- És ugyan mi rosszabbat tehet még egy férj - kérdezte Parlamente -, mint amit ebben a történetben hallottunk?

- Hogy mit? - kérdezte Ennasuite. - Hát jól elnászpángolja a feleségét, cselédágyra küldi, s a szeretőjét fekteti a nagy ágyba.

- Azt hiszem - mondta Parlamente -, egy jó érzésű asszony kevésbé bánkódnék azon, hogy haragjában megverte a férje, mint azon, hogy egy mihaszna fehérnépért fordult el tőle; ám, ha már beletörődött hogy szerelmüknek vége szakadt, akkor a férj tehet akármit, nagyobb bánatot nem okozhat. Mint a történetben is hallottuk, az asszony a fiai kedvéért igyekezett visszaszerezni a férjét, s én elhiszem, hogy így volt.

- És azt is a türelméhez írja - kérdezte Nomerfide -, hogy tüzet rakott alvó férje ágya alá?

- Igen - mondta Longarine -; amikor ugyanis megpillantotta a füstöt, felébresztette, és történetesen itt még nagyobbat vétett, mert az ilyenfajta férfiak hamvaiból jó lúgot lehetne főzni.

- Pogány beszéd ez, Longarine - róttá meg Oisille -; hiszen kegyelmed nem így élt a férjével.

- Nem - válaszolta Longarine -, Istennek legyen hála, nem adott rá okot, s én gyászolom életem fogytáig, nem hogy panaszkodnék rá.

- S ha olyan lett volna - kérdezte Nomerfide -, mit tett volna vele?

- Oly nagyon szerettem - válaszolta Longarine -, hogy azt hiszem, megöltem volna, s magamat is vele, mert ha így kellett volna bosszút állnom rajta, inkább meghalok, mintsem hogy hűségesen együtt éljek a hűtelennel.

- Úgy látom - mondta Hircan -, kegyelmetek csak önmagukért szeretik a férjüket. Ha olyanok, amilyeneknek kívánják, akkor szeretik őket, de ha akármilyen csekély vétket követnek el, egyheti fáradozásuk odavész egyetlen szombatnapért. Mert így akarnak fölébük kerekedni; ami engem illet, én nem tiltakozom ellene, csak a többi férfiaknak tessék a dolog.

- Az az okos - mondta Parlamente -, ha a férj uralkodik rajtunk, mint parancsolónk, de nem úgy, hogy elhagyjon vagy rosszul bánjon velünk.

- Isten oly bölcsen rendelkezett a férfiról s a nőről - mondta Oisille -, hogy ha vissza nem élnek vele, a házasság a legszebb s legbiztosabb állapot a világon; s bizonyos vagyok benne, hogy mind, akik itt jelen vannak, hasonlóan vélekednek, akármilyen arcot mutatnak is hozzá. És amennyivel okosabbnak mondja magát a férfi a nőnél, annyival súlyosabban kell bűnhődnie, ha ő követte el a hibát. De eleget vitatkoztunk már e tárgyról, lássuk, kinek adja át Dagoucin a szót?

- Longarine-nak adom át a szót - mondta amaz.

- Nagy örömet okoz vele - mondta Longarine -, mert van egy történetem, mely méltán csatlakozik az előzőhöz. S ha amúgy is a hölgyek béketűrő erényét dicsérgetjük, én olyan valakit mutatok most kegyelmeteknek, ki nagyobb dicséretet érdemel, mint az előbbi történetben szereplő hölgy; és annál is inkább becsülésre méltó, hogy városi asszony volt, kiket szokás szerint nem táplálnak oly bőven erkölccsel, mint a más fajtát.

Harmincnyolcadik történet

Egy tours-i polgárásszony a férjétől elszenvedett rossz bánásmódért annyi jóval fizetett, hogy a férje elhagyta érte azt a béres asszonyt, akit szeretőül tartott, és visszatért a feleségéhez

Élt Tours városában egy szép és becsületes polgárásszony, kit erényeiért a férje nemcsak szeretett, hanem félve tisztelt is. De mivel a férfiak állhatatlanok, és hamar beleunnak a lágy kenyérbe, ez is beleszeretett az egyik béres asszonyába. És gyakran eljárt Tours-ból, hogy felkeresse azt a béres asszonyt, s mindig nála töltött két vagy három napot; de minden alkalommal olyan dermedten tért meg Tours-ba, hogy szegény felesége alig győzte ápolgatni. Ám alighogy erőre kapott, már indult is vissza oda, hol a testi gyönyörűségért minden bajáról megfeledkezett. Felesége, ki mindenek felett életéért s egészségéért aggódott, látva, hogy minden alkalommal oly rossz állapotban tér meg, elment a tanyára, ahol megtalálta azt a fiatal fehércselédet, akit a férje szeretett; harag nélkül, de méltósággal teljes bátorsággal megmondta, hogy tud a férje gyakori látogatásairól, ám elégedetlen, hogy olyan rosszul bánt vele, mivel a férje minden alkalommal megdermedve tér haza. A szegény asszony, kit megfélemlített úrnője s az igazság, nem merte tagadni a dolgot, s bocsánatáért esedezett. A hölgy látni akarta az ágyat és a szobát, ahol a férje szokott aludni: olyan hidegnek, mocskosnak és rendetlennek találta, hogy elfacsarodott a szíve. Nyomban kényelmes ágyat hozatott, derékaljjal, lepedővel, takaróval, ahogy a férje szerette; feldíszíttette s kárpitoztatta a szobát, tisztességes edényeket hozatott, hogy férje azokból egyék s igyék, egy akó jóféle bort, cukros mogyorót, befőzött gyümölcsöt; s kérte a béres asszonyt, hogy ne küldje többé hozzá a férjét olyan siralmas állapotban. Nem sok idő múltán a férj ismét elment, hogy szokása szerint meglátogassa béres asszony szeretőjét; és ugyancsak csodálkozott, hogy szegényes hajlékát úgy felcicomázva találta, de még nagyobb lett a csodálkozása, amikor ezüst kehelyből adott innia; faggatta, honnan valók ezek a becses holmik. Szegény asszony sírva vallotta meg, hogy a felesége járt ott, kinek úgy megesett a szíve siralmas állapotán, hogy bebútorozta a házat, s a lelkére kötötte, hogy vigyázzon az egészségére. A férj pedig, látván, hogy felesége az ellene elkövetett sok rosszért ily nagy jósággal fizetett, úgy vélte, hogy e tisztességes tréfa illő volt bűne nagyságához; megjutalmazta a béres asszonyt, kérte, hogy ezentúl éljen tisztességes asszony módjára, visszatért a feleségéhez, megvallotta neki vétkét, mondván, hogy nagy szelídsége és jósága nélkül nem hagyhatott volna föl gonosz életével; és azontúl szép békességben éltek, a múltat elfeledve.

- Higgyék meg, hölgyeim, kevés olyan férj van, kit feleségének türelme és jósága a végén meg ne győzne, hacsak nem keményebb az a férj a kőnél, amelyet a gyenge és lágy víz is kiváj idővel.

Parlamente így szólt:

- Ennek a nőnek sem szíve, sem epéje, sem mája nem volt.

- Miért mondja ezt? - kérdezte Longarine. - Azt tette, amit Isten rendel: jót cselekedett azzal, ki vétkezett.

- Én pedig azt hiszem - mondta Hircan -, hogy szerelmes volt valami franciskánus barátba, s az róttá rá penitenciául, hogy ily szépen ápolgassa a férjét falun, hogy míg az odajár, ideje legyen őt ápolgatni a városban.

- Nahát - méltatlankodott Oisille -, kegyelmed szépen megmutatja a szívében rejtőző gonoszt: a jámbor cselekedetről ily hamisan ítélt. Én inkább azt hiszem, hogy az az asszony olyan alázatos szívvel szerette Istent, hogy csak férje lelkének üdvösségével törődött.

- Nekem úgy tetszik - mondta Simontault -, hogy ez a férj jobb okkal tért volna vissza a feleségéhez, míg a tanyáján fagyoskodott, mint amikor már olyan jól ment sora.

- Amint látom - jegyezte meg Saffredent -, kegyelmetek másként vélekednek, mint az egyszeri gazdag ember Párizsban, aki, ha a feleségével hált, le nem vetette volna drága köntösét, nehogy náthát kapjon; ámde ha a cselédlányát látogatta a pincében, hajadonfőtt és mezítláb, télvíz idején, soha nem volt semmi baja; s hozzá a felesége igen szép asszony volt, a cselédlány pedig igen csúf portéka.

- Nem hallották-e - kérdezte Geburon -, hogy Isten mindig a bolondokat, a szerelmeseket és a részeket segíti? Lehetséges, hogy ez mind a három volt egy időben.

- Ezzel azt akarja mondani - kérdezte Parlamente -, hogy Isten inkább ártására van a bölcseknek, a tisztáknak és a józanoknak? Aki tud magán segíteni, nem szorul segítségre, ő, aki azt mondta, hogy a betegekért jött, nem pedig az egészségesekért,⁶² irgalmasságának törvénye által jött, hogy gyengeségünkben támaszunk legyen, megszegve szigorú törvénye ítéletét. És aki magát bölcsnek véli, bolond az Isten előtt. Ám, hogy bevégezzük elmélkedésünket, halljuk, kinek adja át Longarine a szót?

- Saffredent-nak adom - mondta Longarine.

- Én pedig remélem - mondta Saffredent -, hogy egy példázaton megmutathatom, hogy Isten nem kedvez a szerelmeseknek, mert ámbátor, hölgyeim, az imént azt hallottuk, hogy férfiak és nők közösek a bűnben, egy fondorlatos csel kieszelésében a nők sokkal ügyesebbek és ravaszabbak a férfiaknál, s erről szól majd a példázat.

⁶² Lukács Evangéliuma, V. r. 31. v.

Harminckilencedik történet

A grignaulx-i földesúr megszabadította házát a kísértettől, mely oly igen gyötörte a feleségét, hogy az két álló esztendeig nem merte oda betenni a lábát

Egy grignaulx-i földesúr, Anna francia királynőnek, a bretagne-i hercegasszonynak első lovagja,⁶³ több mint kétesztendei távollét után megtért a házába, ám a feleségét egy szomszédos tanyán találta, tudakolván ennek okát, azt a választ kapta, hogy a házát kísértet járja, mely oly igen gyöttri a házbelieket, hogy senkinek nincs ott maradása. Grignaulx ura, ki nem hitt a dajkamesékben, erre azt felelte, hogy ha maga az ördög volna az, akkor sem félne tőle; és visszavitte a feleségét a házába. Este számos gyertyát gyújtatott, hogy jobban lássa azt a kísértetet. S minek utána hosszú ideig virrasztott, semmit sem hallván, elszunnyadt; de hirtelen arra riadt, hogy valaki erősen arcul csapja, s egy hang ezt kiáltozza: *Brenigne, Brenigne*, ami a nagymama neve volt. Tüstént szólt a feleségének, aki ott aludt mellette, hogy gyújtson gyertyát, mivel valamennyit elfűjták, ám az asszony nem mert fölkelni az ágyból. Ebben a pillanatban érzi Grignaulx ura, hogy valaki lehúzza róla a takarót; majd meg nagy csapdosást hall: asztalok, kecskelábak, zsámolyok dőlnek fel a szobában, s ez így megy virradatig. Ámde az úr inkább azon mérgelődött, hogy odalett a nyugalma, mintsem hogy a kísértettől megijedt volna, mivel ingyen sem hitte, hogy kísértet az. S elhatározta, hogy másnap éjjel nyakon csípi azt a kísértetet. Alighogy lefeküdt, színből hangosan hortyogni kezdett, de nyitott tenyerét az arcán tartotta. Amint a kísértetet várta, érzi, hogy valami közelít feléje; ez okért még hangosabban hortyogott; ezen a kísértet fölbátorodván, nagy pofont mért az arcára. Az úr abban a szempillantásban lekapta a kezét az arcáról, s így kiáltott a feleségének:

- Fogom a kísértetet!

Az asszony tüstént fölkel, és gyertyát gyújtott, s akkor látták, hogy a szobalány az, aki a szobájukban szokott aludni; térdre borulva esedezett bocsánatukért, s fogadkozott, hogy a szín igazat fogja mondani; úgy esett, hogy rég óta szerelmes volt az egyik házi inasba, s azért eszelte ki e szép hókuszpókuszt, hogy urát és úrnőjét elriassza a házból, és ők ketten, kikre a ház őrizetét bízták, szabadon szerelmeskedhessenek; így is tettek, amikor egyedül voltak. A grignaulx-i földesúr, ki keménykezű ember volt, megcsapatta őket, hogy örökre emlékezzenek a kísértetre; azután elzavarta őket a házalót. És így szabadult meg a ház a kísértetek gyöttréseitől, akik két álló esztendeig üzték ott játékukat.

- Csak álmélkodik az ember, hölgyeim, ha meggondolja, mire képes Ámor, ez a nagy hatalmú isten: eloszlatja a nőknek minden félelmét, s rávezeti őket, mint gyötörjék a férfiakat, hogy céljukat éri. De ha meg kell bélyegezni a szobalány szándékát, ugyanúgy dicsérni kell az úr józan esztét, aki tudván tudta, hogy a kísértet eltávozik, s többet nem tér vissza.

- Az az igazság - mondta Geburon -, hogy Ámor ezúttal nem vette védelmébe a szobalányt és az inast; és úgy vélem, hogy az úr józan esze nagy segítségére volt.

- Hanem azért a szobalány csalafintasággal jó sokáig élvezkedett - mondta Ennasuite.

- Baljós élvezet az - jegyezte meg Oisille -, amely bűnön épül, és szégyenletes bűnhődéssel ér véget.

⁶³ Jean de Talleyrand, Grignols és Fouquerolles hűbérura.

- Ez igaz, asszonyom - mondta Ennasuite -, ámde sokan szenvednek és gyötrődnek, mert az igaz utat választották, s egész életükben nincs részük annyi élvezetben, mint ennek a kettőnek.
- Én mégis úgy vélem - ellenkezett Oisille -, hogy tökéletes élvezetben csak az részesülhet, akinek nyugodt a lelkiismerete.
- A taljánok pedig azt állítják - mondta Simontault -, hogy minél nagyobb a bűn, annál nagyobb az élvezet!
- Aki ezt a mondást kifundálta, az maga a Sátán - méltatlankodott Oisille. - Ez okért ne is törődjünk többet vele, hanem halljuk, kinek adja át a szót Saffredent.
- Hogy kinek? - kérdezte. - Már csak Parlamente van hátra, ámde ha száz más lenne is még soron, akkor is neki adnám meg a szót, mert tőle tanulunk a legtöbbet.
- Nos, ha nekem kell a napot bevégeznem - mondta Parlamente -, mivel tegnap úgyis megígértem, hogy elmondom, mi okért építtette Rolandine atyja azt a kastélyt, ahová oly hosszú időre bezáratta a lányát, hallgassák meg a történetem.

Negyvenedik történet

Jossebelin gróf húga, bátyjának ellenére, feleségül ment egy nemesemberhez, kit a gróf megöletett, ámbátor szívesen látta volna sógorául, ha olyan előkelő családból származott volna, mint a húga, ki ennek utána nagy béketűrősszel és szigorú vezekléssel töltötte hátralevő életét remetei magányban

Rolandine atyjának, ama földesúrnak, kit Jossebelin grófnak hívtak, számos húga volt, némelyik gazdagon ment férjhez, másokból apáca lett; egyikük azonban honn rekedt, és pártában maradt; hasonlíthatatlanul szebb volt valamennyinél, s a bátyja oly igen szerette, hogy sem a feleségét, sem a gyermekeit nem szerette annyira. Akadt is számos előkelő kérője; hanem a bátyja, egy felől, hogy el ne veszítse, más felől meg, mert nagyon fősvény volt, hallani sem akart házasságról; ez okért számos esztendeig pártában maradt, s nagy tisztességben élt bátyja házában, ahol volt egy daliás nemesifjú is, ki gyerekkorától fogva ott nevelkedett, s fölcsiperedvén, minden szépséggel s erénnyel oly ékes volt, hogy egészen megvette urának szívét, aki valahányszor üzent a húgának, mindig ezt az ifjút küldte hozzá. S hogy este és reggel a húgához küldözgette, az ifjú oly nagy tekintélyre s bizalomra tett szert, hogy a sűrű találkozások során nagy barátság szövődött közöttük. Ámde mivel a nemesifjú, életét féltvén, nem akarta megbántani urát, a hölgy pedig vigyázott tisztességére, ez okért csak szóban barátkoztak egymással; hanem Jossebelin úr gyakran mondogatta a húgának, hogy nem bánná, ha az ifjúnak sok pénze s az övéhez méltó, előkelő családja volna, mivel senkit szívesebben nem látna sógorának. S ezt addig mondogatta neki, míg az meghányta-vetette a dolgot a nemesemberrel, s úgy vélekedtek, hogy nyilván könnyen megbocsátják nekik, ha házasságot kötnek. És Ámor, ki szívesen hiszi, mit akar, elhitette velük, hogy ez csak javukra válhat; s ebben bizakodva, elhatározták és megkötötték a házasságot, amiről a papon s néhány asszonyszemélyen kívül senki nem tudott.

S miután néhány esztendeig éltek együtt a legszebb emberpárként, aki csak akadt a keresztyén világban, a legnagyobb és legtökéletesebb szerelemben, s olyan boldogan, ahogyan házasságok csak élhetnek egymással, Fortuna megirigyelte e két teremtes boldogságát, s hogy tovább ne legyen benne részük, felergette egy haragosukat, aki meglesvén a hölgyet, kikémlelte nagy boldogságát, mit sem tudva a házasságukról. Megjelentette Jossebelin úrnak, hogy a nemesember, akiben oly nagyon megbízik, a kelletténél gyakrabban jár a húga szobájába, és pedig oly órán, mely férfiembernek tiltva vagyon. Az először nem adott hitelt e beszédnek, mivel nagy volt a bizodalma húgában és a nemesemberben. Hanem az, mint aki szíven viseli a ház becsületét, addig-addig erősködött, hogy a végén kémet állítottak oda, és rajtakapták a két szegény teremtest, kik mit sem sejtettek; egy estén figyelmeztették Jossebelin urat, hogy a nemesember a húgánál tartózkodik; odament nagy hamarsággal, s a szerelemtől elbódult két szegény teremtest együtt találta. Dühében elakadt a szava, s törét kirántva a nemesemberre rontott, hogy megölje. Hanem az, fürge lábú lévén, egy szál ingben elmenekült előle, s mivel az ajtón nem juthatott ki, az ablakon kiugrott a kertbe. Szegény hölgy, amint volt, egy szál ingben, a fivére lába elé borult, s így rimánkodott:

- Uram, kímélje férjem életét, hiszen feleségül mentem hozzá; ha sérelem érte a ház becsületét, csak engem büntessen, amit tett, az én kérésemre tette.

Dühében elvakult bátyja azonban így rivallt rá:

- Ha ezerszer a férje, akkor is megbüntetem, mint hűtelen szolgát, aki megcsalt.

Így szólván az ablakhoz ment, és lekiáltott, hogy öljék meg, amit parancsára nyomban megtettek, kettőjük szeme láttára.⁶⁴

A húga, ez iszonyatos jelenet láttán, min sem sírás, sem könnyörgés nem segíthetett, szinte eszét veszve, így beszélt bátyjához:

- Bátyámuram, nincsen sem atyám, sem anyám, s olyan idős vagyok, hogy kedvem szerint férjhez mehetek; olyan embert választottam, kit kegyelmed számtalanszor kívánt férjemül. S hogy hallgattam tanácsára, s megtettem, mit a törvény szerint kegyelmed nélkül is megtehetek, megölte azt az embert, akit a legjobban szerettem e világon! S ha hasztalan rimámkodtam, hogy megmentsem a haláltól, könnyörgök, ha valaha szeretett, küldjön utána nyomban, hogy társa legyek a halálban, amiként a boldogságban társa voltam. Ily módon, kielégítve kegyetlen és igaztalan haragját, örök nyugalomnak adja testem s lelkem, mivel nem akarok s nem tudok nélküle élni.

A bátyja, ámbár oly nagyon felindult, hogy szinte eszét veszttette, mégis megszánta a húgát, és nem mondva sem igent, sem nemet a könnyörgésére, faképnél hagyta. Ám miután jól meggondolta, hogy mit cselekedett, s meghallotta, hogy a nemesifjú húgának férje volt, iszonyúan bánta bűnét. De attól félván, hogy húga törvényre viszi a dolgot, vagy bosszút akar állni rajta, kastélyt emeltetett egy rengeteg erdő közepén, s oda bezáratta; és megtiltotta, hogy bárki szóljon vele.

Egy idő múlva, hogy megnyugtassa a lelkiismeretét, s megpróbálja a húgát megbékíteni, újból házasságot emlegetett; a húga azonban visszaüzent, mondván, hogy ebből az ételből a bátyja egyszer már olyan rossz ebédet tált el, hogy a vacsorától elment a kedve, s ezen felül szeretné megkímélni, hogy még egy férjének gyilkosa legyen; nem hiheti ugyanis, mondotta, hogy bátyja megbocsásson a másodiknak, ha olyan gonoszul bánt el az elsővel, akit a világon mindennél jobban szeretett. S bár maga gyenge és bosszúra tehetetlen, bízik őbenne, ki igaz bíró lévén, bűnt nem hagy büntetlenül; egyedül az Ő szerelmében akarja tölteni hátralevő életét remetei magányában. Így is tett, haláláig nem mozdult ki onnét, s oly nagy béketűrésben és szigorú vezeklésben élt ott, hogy halála után úgy zarándokoltak oda, mintha szent lett volna. És mihelyt elköltözött az élők sorából, bátyjának háza romlásnak indult, hat fiúgyermekéből csak egy maradt életben, és szerencsétlen véget ért valamennyi; végül pedig, amint a másik történetből hallhatták, az örökség Rolandine-ra, a leányára szállt, ki követte nénjét a neki emelt börtönben.

- Istenhez fohászkodom, hölgyeim, hogy e példázaton okuljanak, s egyikük se kíváncsion férjet pusztán a maga gyönyörűségére, azoknak beleegyezése nélkül, kiknek engedelmisséggel tartozik; a házasság állapot oly hosszú ideig tart, hogy nem szabad könnyelműen kezdeni, meg sem hallgatva legjobb barátaink és rokonaink vélekedését. Olyan jól amúgy sem csinálhatjuk, hogy ne legyen benne legalább annyi öröm, mint amennyi bánat.

- Szavamra mondom - szólalt meg Oisille -, ha nem lenne Isten s a törvény, mely jóra inti a lányokat, e példázat is elegendő volna, hogy több tiszteletre buzdítsa őket szüleik iránt, ahelyett, hogy kényükre-kedvükre akarnának férjhez menni.

- Hanem azért, asszonyom - jegyezte meg Nomerfide -, akinek egy évben csupán egyetlen jó napja van, már nem szerencsétlen egész életére. Neki is megvolt az öröme: sokáig láthatta azt,

⁶⁴ Az áldozat neve René de Kéradieux; Jean de Rohant e gyilkosságért a bretagne-i herceg parancsára 1478-ban börtönbe vetették, ahonnan csak hat év múlva szabadult.

akit jobban szeretett önmagánál, és gyakorta beszélhetett vele; utána meg a házasság révén gyönyörködhetett benne lelkipurdalás nélkül. Én ezt az örömet oly nagyra becsülöm, hogy úgy vélem, felülmúlja keserűségét.

- Azt akarja tehát mondani - kérdezte Saffredent -, hogy a nőnek nagyobb az öröme, ha a férjével hál, mint amekkora a bánata, ha megölik a szeme láttára?

- Nem ez a szándékom - mondta Nomerfide -, mert különben a nőkről való tapasztalásom ellen beszélnék, csupán azt akarom mondani, hogy ha egy nő ahhoz mehet férjhez, akit a legjobban szeret ezen a világon, ez a nem mindennapi öröm nyilván nagyobb, mint az elvesztésén érzett keserűség, mivel a halál közönséges dolog.

- Igen - mondta Geburon -, ha természetes halállal hal meg, ez azonban kegyetlen halál volt, és különösnek találom, hogy a földesúr ily kegyetlenségre vetemedett, hiszen sem atyja, sem ura nem volt, hanem csupán bátyja; a húga pedig olyan idős volt, amikor a törvény szerint a lányok a fivérük akarata ellenére is férjhez mehetnek.

- Én nem találok ebben semmi kivetnivalót - mondta Hircan -, hiszen nem a hűgát ölte meg, akit oly nagyon szeretett, s akin nem volt hatalma, hanem az ifjút támadta meg, kit fiaként nevelt s testvéreként szeretett; ez a nemesember ugyanis, miután becsületet szerzett és meggyarapodott a szolgálatában, még a hűgát is elvette, amihez nem volt joga.

- Azért az sem közönséges és mindennapi öröm - mondta Nomerfide -, hogy egy ilyen előkelő családból való leány szerelemből hozzámenjen egy nemesi szolgájához. Ha különös a halála, nem kevésbé különös az öröme sem, mely annál is nagyobb, hogy ellene van minden bölcs ember vélekedése, mellette pedig egy szerelemmel telt szív boldogsága és a lélek nyugalma, tekintve, hogy Istent nem szomorították meg. Ami pedig azt a kegyetlennek mondott halált illeti, én úgy vélem, hogy mivel a halál szükséges dolog, annál jobb, minél gyorsabban jő, hiszen tudjuk jól, hogy át kell esnünk rajta; én azokat tartom szerencséseksnek, akik nem bolyonganak sokáig a halál mezsgyéjén, hanem abból a boldogságból, ami itt e földön egyedül érdemli meg a *boldogság* nevet, egyszeriben az örök boldogságba szállnak.

- Mit nevez kegyelmed a halál mezsgyéjének? - tudakolta Simontault.

- Azok, akik sok háborgatást szenvednek lelkükben - válaszolta Nomerfide -, akik hosszú ideig betegeskednek, és a súlyos testi vagy lelki gyötrelmek okán odáig jutnak, hogy megvetik a halált, és addig várják már, hogy üssön az órája, az ilyenekre mondom, hogy bolyongtak a halál mezsgyéjén, s ők el tudják sorolni a vendégfogadókat, ahol többet jajgattak, mint pihentek. Ez a hölgy óhatatlanul elvesztette férjét a halálnak révében, de bátyjának haragja megóvta, hogy férjét hosszú ideig betegnek vagy haragosnak kelljen látnia. Ennek okán, e hölgy a férjével élvezett gyönyörűséget a mi Urunk szolgálatára fordította, és méltán mondhatta boldognak magát.

- És az elszenvedett szégyent meg a rabságot semmibe veszi? - kérdezte Longarine.

- Én úgy vélem - mondta Nomerfide -, hogy az olyan személy, aki Isten rendelése szerint tökéletes szerelemmel szeret, nem ismer sem szégyent, sem gyalázatot, hacsak nem vétkezik, vagy meg nem fogyatozik tökéletes szerelmében. Mert a hű szerelem diadala nem ismeri a szégyent; ami pedig testi rabságát illeti, hiszem, hogy azt nem érezte, sőt, magányát nagy szabadságnak becsülte, mivel szabad volt a szíve, mely betelt Istennel és a férjével; mert annak, aki nem láthatja szerelmesét, a legnagyobb gyönyörűsége, ha szüntelenül rágondolhat; és a tömlőc soha nem szűk, ha a gondolat szabadon szárnyalhat.

- Igazabban nem lehet szólani Nomerfide szavánál - mondta Simontault -, hanem az, aki dühösen szétválasztotta őket, bizony szerencsétlennek mondhatta magát, mivel megbántotta Istent, a szerelmet és a becsületet.

- Szavamra mondom - szólalt meg Geburon -, csak álmétkodom a női szerelmeknek számtalan sokaságán, de azt is látom, hogy akik szerelmesebb természetűek, azok erényesebbek is, ellenben azok, akik kevésbé szerelmesek, csak színlelni akarják az erényt.

- Az igaz - mondta Parlamente -, hogy az a szív, mely őszinte Istenhez és az emberekhez, igazabban szeret a bűnösnél; és az ilyen nem fél attól, hogy szándékának a mélyére látnak.

- Én mindig azt hallottam - jegyezte meg Simontault -, hogy a férfiakat nem szabad megróni, ha üldözik a nőket, hiszen Isten az okért oltotta a férfi szívébe a szerelmet és a merészséget, hogy követeljen, a nőbe pedig a félénkséget és a szűziességet, hogy vonakodjék. Ha a férfi azért bűnhődik, mert élt a néki adott hatalommal, akkor igazságtalanul bánnak vele.

- Nagy hiba volt tőle - mondta Longarine -, hogy annyit dicsérgette a hűgának; úgy tetszik, esztelenség vagy kegyetlen dolog a kút őrizőjétől, ha vizének kiválóságát dicsérgeti annak, aki, ha csak látja is, eleped a szomjúságtól, s utána megöli, ha inni akar belőle.

- Szent igaz - hagyta helyben Parlamente -, a fivére olyan tüzes szavakkal lobbantotta fel a lángot, hogy nem lett volna szabad kardcsapásokkal eloltania.

- Csak azon bámulok - mondta Saffredent -, mi kivetnivalót találnak abban, hogy egy egyszerű nemesember pusztán szolgálattal, minden fondorkodás nélkül megnyerje egy előkelő házból való hölgy kezét, holott a bölcs filozófusok szerint a legutolsó férfi is többet ér a legelőkelőbb s erényesebb nőnél.

- Az okért, hogy az országban fennmaradjon a békeség - vélekedett Dagoucin -, mivel csak a házak rangját, a személyek korát és a törvények végzéseit nézik, nem latolgatván az emberek szerelmét s erényeit, hogy meg ne zavarodjék a monarchia. És innen van az is, hogy a házasságok, amelyek egyenlők között s a szülők és az emberek végzése szerint köttenek, gyakorta oly egyenetlenek a szívre, a hajlandóságokra s a tehetségekre nézve, hogy a házasságok nem az üdvösség útjára, hanem a pokol mezsgyéjére lépnek.

- Ám olyanokat is láttunk eleget - mondta Geburon -, akik, hasonló lévén szívük, tehetségük s hajlandóságuk, szerelemből lettek egymáséi, s nem tekintettek a vagyon- s rangbéli különbségekre, amit azonban később megbántak; mert ez a nagy, meggondolatlan szerelem gyakran fordul féltékenységre és haragra.

- Úgy tetszik - mondta Parlamente -, hogy sem egyik, sem másik nem dicséretes dolog, hanem akik alávetik magukat Isten akaratának, ne tekintsenek se dicsőségre, se fősvénységre, se kéjekre, hanem erényes szerelemmel s a szülők engedelmeivel éljenek a házasság állapotban, Isten s a Természet rendelése szerint. És ámbátor semmiféle állapot nincs háborgatás híján, mégis azt tapasztaltam, hogy az ilyenek nem bánták meg, amit cselekedtek; és mi e társaságban sem vagyunk olyan szerencsétlenek, hogy valamennyien, kik házasságban vagyunk, ne tartoznánk közéljük.

Hircan, Geburon, Simontault és Saffredent esküdöztek, hogy ők ily szándékkal házasodtak meg, és hogy nem bánták meg soha. Akár igaz volt ez, akár nem, akiket illetett, úgy megörültek, hogy tetszőbb hírre nem számítván, fölkerekedtek, hogy hálát adjanak Istennek a templomban, ahol a barátok már vecsernyére készülődtek. Az ájtatosság végeztével vacsorázni mentek, közben házasságukról beszélgetvén, s ez betöltötte egész estéjüket; ki-ki elmondta, milyen szerencséivel járt, míg házasságát szövögette. De mivel unos-untalan egymás szavába vágtak, lehetetlen volt egybegyűjteni valamennyi történetet, pedig, ha leírják,

semmivel sem lettek volna kevésbé mulatságosak azoknál, miket a réten meséltek egymásnak. Úgy élvezkedtek vele, s olyan jól mulattak, hogy észre sem vették, már elmúlt a lefekvés ideje. Oisille asszony elhagyta a társaságot, mely oly nagy pajzanságok közepette tért nyugovóra, hogy azt hiszem, a házasok kevesebbet aludtak a többieknél, mivel elmúlt szerelmeiket mesélgették, s a meglevőt bizonygatták. S így telt el édes örömben az éjszaka, virradatig.

VÉGE A NEGYEDIK NAPNAK

ÖTÖDIK NAP

Az ötödik napon szó lesz a lányok és asszonyok erényéről, kik tisztességüket nagyobb becsben tartották, mintsem testi gyönyörűségüket; szó esik olyan nőkről is, kik ellenkezőképpen cselekedtek, s ismét mások együgyűségéről

Elöljáró beszéd

Midőn eljött a reggel, Oisille asszonyság oly ízletes lelki táplálékot tált elénk, hogy egyként erősítette testüket, lelküket; az egész társaság igen nagy figyelemmel hallgatta, úgy tetszett, soha nem hallottak még épületesebb tanítást. S hogy elcsendült a misére hívó harangszó, elindultak, hogy csöndben elmélkedjenek a hallott szent igéken. A misét meghallgatván, sétáltak egy keveset, majd asztalhoz ültek, remélve, hogy e napjuk is olyan szép lesz, mint az előzőek voltak. Saffredent azt mondta, nem bánná, ha a híd építése még egy hónapig tartana, olyan nagy örömét leli e vidám eszem-iszomban; hanem a helybéli apát úr siettetette a munkát, mivel neki nem volt nagy vigasság e sok előkelő vendég, kik miatt nem merte magához hívatni szokott búcsús asszonyait. S hogy ebéd után egy kicsit megpihentek, folytatták szokott mulatságukat. Mindannyian letelepedtek a réten, majd megkérdezték Parlamente-ot, kinek adja át a szót.

- Úgy tetszik - mondta -, Saffredent kezdhethé e napot, mivel úgy látom az arcán, hogy semmi szándéka megríkatni minket.

- Pedig nagyon kemény szívűeknek kell lenniök, hölgyeim - mondta Saffredent -, ha meg nem szánják azt a franciskánus barátot, akinek a történetét el fogom mondani; abból, mit egyikünk-másikunk a szerzetesekről korábban elmesélt, nyilván azt gondolnák, hogy csak szegény sorsú asszonyokkal eshet meg efféle, mivel önök a könnyű siker reménye eloszlatja a próbálkozás félelmét. Ám, hogy kegyelmetek is lássák, hogy elvakult és eszeveszett bujaságuk mint vet ki belőlük minden félelmet s józan megfontolást, elmondom egy franciskánus barát történetét, mely Flandriában esett meg.

Negyvenegyedik történet

Karácsony éjjelén egy fehérszemély meg akarta gyónni bűneit egy franciskánus barátnak, ki oly különös penitenciát rótt rá, hogy az, nem akarván elfogadni, feláldozás nélkül állt fel mellőle; úrnője pedig, hogy ezt meghallotta, a barátot megcsapatta a konyhájában, aztán megkötözve s gúzsba téve visszaküldte a gvardiánjának

Az esztendőben, hogy Ausztriai Margit asszony, unokafivérének, a Császárnak megbízásából Cambrai-ban járt a Császár és a Legkeresztyénebb Király között való béke ügyében, a Királyt anyja, Szavojai Lujza asszony képviselte;⁶⁵ a mondott Margit asszony kíséretében volt Egmont grófné, kiről a társaságban az a hír járta, hogy a flamand nők között szépségben nincs párja. Hogy szétoszlott e fényes gyülekezet, Egmont grófné is megtért a házába, és Advent közeledvén, üzent a franciskánus barátok kolostorába, hogy küldjenek egy jóra való és tisztességes prédikáló barátot, egy felől, hogy prédikáljon nekik, más felől, hogy meggyóntassa őt és háza népét. A gvardián kiválasztotta azt a barátot, akit a legméltóbbnak ítélte e nagy tisztességre, mivel a barátok sok jó ajándékot kaptak az Egmont háztól, nemkülönben a Fiennes háztól, amelyből a grófné származott. S mivel minden más szerzetek előtt törekedtek a gazdag családok jó indulatjának és barátságának megnyerésére, a kolostor legékesebb szavú prédikátorát küldték oda, ki az adventi időben szépen teljesítette tisztét, a grófné nagy meglepődésére. Karácsony éjjelén a grófné, hogy egyesülni vágyott Teremtőjével, elhívatta gyóntatóját. És miután meggyónt egy jól bezárt kápolnában, hogy gyónásának titka ki ne tudódjék, átadta helyét az udvarhölgyének, ki szintén meggyónt, majd maga után odaküldte a lányát, és őt is a derék gyóntató atya gondjára bízta. A leány mindent elmondott, amit tudott, a tisztelendő atya pedig megtudta kisded titkait, amin fölgerjedve s megbátorodva, fölöttébb szokatlan penitenciát rótt rá. Így beszélt hozzá:

- Leányom, igen súlyosak a te vétkeid; hogy bocsánatot nyerjél rájuk, penitenciául kordámat viseljed mezítelen testeden.

A leány nem akart szófogadatlan lenni, s így válaszolt neki:

- Adja ide, atyám, és viselni fogom.

- Leányom - folytatta a tisztelendő atya -, önnön kezeddél nem illesztheted föl; az én kezem, mely a feloldozást adja, kell hogy elébb felövezzen vele; addig nem nyersz bűneidről oldozást.

A leány sírva válaszolta, hogy ezt semmi módon meg nem teszi.

- Tán eretnek fajzat vagy - háborgott a gyóntatója -, hogy ellököd magadtól a penitenciát, melyet Isten és a mi Anyánk, a szent egyház rendelt?

- Éltem a gyónással - válaszolta a leány -, amiként az egyház rendeli, örömet fogadom az oldozást és a vezeklést, ámde azt nem hagyom, hogy kegyelmed kezével illessen, mert különben megtagadom a penitenciáját.

- Akkor pedig - mondta a gyóntatója - nem adhatom meg a feloldozást.

⁶⁵ Az I. Ferenc és V. Károly között 1529-ben megkötött cambrai-i békéről van szó, amely a Hölgyek Békéje néven ismert; V. Károlyt nagynénje, Ausztriai Margit képviselte, I. Ferencet pedig anyja, Szavojai Lujza. Navarrai Margit is részt vett az előkészítő tárgyalásokon és a békeszerződés aláírásán.

A leány felállt mellőle, és nagy ijedelem volt a lelkében, mert tapasztalatlan lévén, azt hitte, hogy engedetlenségével vétkezett a tisztelendő atya ellen. A mise után, hogy Egmont grófné magához vette a *Corpus Domini*-t, az udvarhölgye, míg sorára várt, kérdezte a lányát, hogy felkészült-e. Az sírva vallotta meg, hogy nem végzett a gyónással.

- És mit végeztél olyan sokáig a prédikátorral? - kérdezte az anyja.

- Semmit - válaszolt a leány -, mert megtagadtam a reám rótt penitenciát, s ő megtagadta a feloldozást.

Az anya okosan kifaggatta, és megtudta, hogy a tisztelendő atya milyen különös penitenciát akart a leányára róni; ezután máshoz küldte gyónni, s utána együtt áldoztak. Amidőn a grófné hazatért a templomból, udvarhölgye bepanaszolta a prédikáló barátot; a grófné nagyon megszorodott és megrendült, mivel igen kedvezően vélekedett róla. De még haragjában is jót kacagott az újfajta penitencián. Ám ha kacagott is, lefogatta s megcsapatta a konyháján, ahol addig verték, míg ki nem vallotta az igazságot. Ezután megkötöztette kezét, lábát, és visszaküldte a gvardiánnak, megüzenve neki, hogy máskor tisztességesebb barátokra bízza Isten igéjének hirdetését.

- Gondolják meg, hölgyeim, ha ily tiszteletre méltó házban nem átalják megnyilvánítani rakoncátlanságukat, mi mindent művelhetnek a szegény népekkel, hová koldulni járnak, s ahol olyan könnyű a dolguk, hogy jószerivel csoda, ha botránkoztatás nélkül továbbállnak. Ez okért kérem kegyelmeteket, hölgyeim, hogy rosszallásukat fordítsák szánakozásra. És gondolják meg, hogy aki elvakítja a franciskánus barátokat, a hölgyeket sem kíméli, ha a karma közé kaparintja őket.

- Ez a barát bizony nagyon gonosz volt! - vélekedett Oisille. - Hogy szerzetes, pap és igehirdető létre ily csúfságra vetemedett, karácsony napján, a templomban, a szent gyónás leple alatt, mind e körülmények súlyosbítják bűnét!

- Kegyelmedet hallván, azt hinné az ember - mondta Hircan -, hogy a franciskánusok mind angyali lelkek, avagy különbek a többinél. Pedig annyi példázatot hallott már felőlük, hogy sokkal rosszabbaknak tarthatná őket; ennek az egynek még mentségére szolgál, hogy éjnek évadján be volt zárva egyedül egy fiatal lánnyal.

- Igen ám, de karácsony éjjelén! - ellenkezett Oisille.

- Egy okkal több a mentségére - mondta Simontault -, mivel elfoglalván József helyét a szép szűz lány mellett, meg akarta próbálni, hogyan kell gyereket csinálni, eljátszván a valóságban a Fogantatás misztériumát.

- Márpedig, ha Józsefre és Szűz Máriára gondolt volna - ellenkezett Parlamente -, bizony nem vetemedik ily hitvány dologra. Egy szó mint száz, rossz indulatú ember volt, ha ily csekély alkalom adtán ily nagy gonoszságra szánta el magát.

- Úgy tetszik - mondta Oisille -, hogy a grófné jól megbüntette, társai is okulhattak belőle.

- De vajon helyesen tette-e - kérdezte Nomerfide -, hogy így megszégyenítette a felebarátját? Vajon, ha szelíd szóval megfeddi hibáiért, nem ért volna-e többet, mintsem hogy pellengérré állította felebarátját?

- Én azt hiszem - mondta Geburon -, hogy úgy tett volna helyesen; mert úgy szól a parancsolat, hogy felebarátunkat szemtől szembe dorgáljuk meg, nem szólva róla előbb sem az egyháznak, sem másnak. Ámbátor, aki egyszer megszégyenül, az örökre megjavul, mivel a szégyen, hasonlóképpen a lelkifurdaláshoz, megtartóztatja az embert a bűntől.

- Én úgy vélem - mondta Parlamente -, hogy mindenkivel szemben a Szent Írás tanácsát kell követnünk, kivéve azokat, akik az ígét hirdetik és az ellenkezőjét cselekszik, mivel nem szabad félnünk megszégyeníteni azokat, kik mindeneket megbotránkoztatnak. És úgy tetszik, nagyon megérdemlik, hogy való mivoltukban mutassuk meg őket, nehogy a hamis követ higgyük drágakőnek. De kinek adja át a szót Saffredent?

- Mivel kérdezi, hát kegyelmednek - mondta Saffredent -, és senki értelmes ember nem fogja irigyelni.

- Nos, ha nekem adja meg a szót, elmondok egy történetet, melynek igazságáért magam felelhetek. Mindig azt hallottam, hogy annál dicséretesebb s annál igazabban mutatkozik meg az erény, minél esendőbb és gyöngébb teremtésben lakozik, s minél erősebb és hatalmasabb ellenfél ostromolja; ha ugyanis az erős védekezik az erős ellen, az nem csodálni való, ám ha a gyöngé arat diadalt, kivívja mindenek bámulatát. Mivel ismerem a személyeket, kikről szólni akarok, úgy tetszik, igazságtalan volnék az erényhez, melyet oly szerény külső alatt láttam, hogy ügyet sem vetettek rá, ha el nem mondanám annak a leánynak történetét, ki dicséretes nagy dolgokat cselekedett; ez okért mindenképpen elbeszélem.

Negyvenkettedik történet

Egy ifjú herceg szerelemre gyúlt egy leány iránt, kitől (ámbátor alacsony származású és szegény sorsú volt) soha nem kaphatta meg, amire vágyott, akármennyit szorongatta érte. Ez okért a herceg, hogy megismerte erényét s tisztességét, abbahagyta próbálkozását, egész életében nagyon megbecsülte, s férjhez adta egyik alattvalójához, gazdagon megjutalmazta

Touraine tartománynak egyik leggazdagabb városában élt egy előkelő és gazdag házból való nemesúr, ki kora ifjúságától fogva ott nevelkedett. Ez ifjú herceg kiválóságairól, nyájasságáról, szépségéről s nagy erényeiről nem szólok többet, hacsak annyit nem, hogy a maga idejében nem akadt párja.⁶⁶ Tizenöt éves korára nagyobb örömét lelte a futásban és a vadászatban, mintsem a szép hölgyek nézdelésében. Egy ízben, hogy a templomba ment, megpillantott ott egy fiatal leányt, aki annak előtte, gyerekkorában, ugyanazon palotában nevelkedett, ahol ő. De anyjának halála után atyja új feleséget vett, s ez okért a leány a fivérével Poitou tartományba költözött. Ennek a leánynak, kit Françoise-nak hívtak, volt egy mostoha nővére, kit atyja nagyon szeretett; férjhez adta az ifjú herceg udvari pincemesteréhez, s olyan jó módon élt, mint a családjukból senki. Az atya meghalván örököül Françoise-ra hagyta birtokát, mely annak a gazdag városnak a szomszédságában volt; ez okért a leány, atyja halála után, a jószágára költözött. De mivel már eladó sorban volt, és tizenhét esztendő korára nem akart egyedül maradni a házban, kosztra és kvártélyra nővéréhez, a pincemesternéhez költözött. Az ifjú herceg rajta felejtette szemét e szép gesztenyebarna leányon, kinek kecsessége felül volt származásán, mivel inkább látszott nemes úrhölgynek vagy hercegisasszonynak, mintsem polgárlánynak. A herceg, ki még sosem volt szerelmes, szokatlan gyönyörűséget érzett a szívében. Mihelyt visszatért a palotába, kérdezősködni kezdett a templomban látott lány felől, s megtudta róla, hogy annak előtte, még növendéklány korában, gyakran eljár a palotába, hol a nővérével⁶⁷ együtt bábukkal játszottak. Ráemlékeztette nővérét, aki hívatta a lányt a palotába, gazdagon megvendégelte, s kérte, hogy látogassa meg máskor is; a leány szót fogadott, s elment, valahányszor menyegző vagy más gyülekezés volt ott, s az ifjú herceg olyan szívesen látta, hogy úgy érezte, igen erősen szereti. S mivel tudta róla, hogy alacsony származású és szegény sorsú, azt remélte, könnyűszerrel megkapja tőle, amit kíván. De nem lévén alkalma, hogy szóljon vele, elküldötte hozzá kamarását, hogy az üsse nyélbe a dolgot; azonban a leány, ki értelmes és istenfélő teremtes volt, azt válaszolta a kamarásnak, nem hiszi, hogy ura, e daliás és becsületes fejedelem, ilyen csúnya teremtesre vetné a szemét, hiszen a palotában, ahol lakik, annyi szép hölgy akad, hogy nem szükség a városban kereskednie; ez okért ő azt gondolja, hogy e dolgot a kamarás koholta, urának rendelése nélkül. Midőn az ifjú herceg meghallotta e választ, Ámor, ki annál buzgóbb, minél nagyobb az ellenkezés, még jobban tüzelte vállalkozására, mint annak előtte. A herceg levelet írt a leánynak, bizonygatva, hogy a nemesember igazat szólt. A leány, ki nagyon jól tudott írni és olvasni, elejétől végéig elolvasta a levelét, de akárhogy kérlelte is a nemesember, nem volt hajlandó válaszolni rá, mondván, hogy ily alacsony állapotú személynek nem illő fejedelmekkel leveleznie, de olyan együgyű teremtesnek se gondolják, aki elhiszi, hogy a herceg azért gyúlt szerelemre iránta, mert nagyra becsüli; ha pedig azt hinné, hogy szegény állapota okán könnyűszerrel megszerezheti magának, bizony csalatkozik, mert az ő szíve sem kevésbé becsületes, mint a keresztyén világ

⁶⁶ Magáról a jövőendő I. Ferenc királyról van szó; a touraine-i város pedig Amboise, ahol Szavojai Lujza rezidenciája volt.

⁶⁷ Navarrai Margittal.

legnagyobb hercegnőjéé, s a tisztességnél és a tiszta lelkiismeretnél nem ismer drágább kincset e világon; s kéri a herceget, ne gátolja benne, hogy egész életében őrizze e kincset, mivel élete árán sem másítaná meg vélekedését. Az ifjú hercegnek nem volt ínyére e válasz; ámde nem kevésbé szerette érte, és valahányszor a leány misére ment, el nem mulasztotta volna, hogy a székét a közelében állíttassa fel; s míg tartott az isteni tisztelet, szemét szüntelenül e képre függesztette. A leány azonban, hogy ezt észrevette, más helyet választott, s egy másik kápolnába ment, nem azért, hogy szem elől veszítse, hiszen nem lett volna értelmes teremtés, ha nem örül, hogy láthatja, hanem mert félt a nézésétől, nem tartván méltónak magát, hogy a herceg tisztességgel szeresse vagy feleségül kérje, más felől meg nem akarván engedni esztelen kéjvágyának. Amikor pedig látta, hogy akárhová megy a templomban, a herceg mellette mondatja a misét, többé nem járt oda, hanem mindennap a lehető legtávolabb fekvő templomot kereste fel. S ha bármi vigasság volt a palotában, nem ment többé oda, s ámbár a herceg nővére gyakran hívogatta, betegsége okán kimentette magát. A herceg, látva, hogy nem válthat szót vele, a pincemesteréhez folyamodott, busás jutalmat ígérve neki, ha segíti dolgában; a pincemester örömet vállalkozott rá, egy felől, hogy urának örömet szerezzen, más felől, mert hasznot remélt belőle. És mindennap elmesélte a hercegnek, mit mond és tesz a leány, de kiváltképpen, mint igyekszik minden lehető módon kerülni a véle való találkozást. Azonban a herceg, ki szerfelett vágyott rá, hogy kedvére beszélhessen vele, végső szorultságában cselhez folyamodott. Mivel már eléggé jól bánt a lovakkal, egy napon kivonult a hátsólovaival a város egyik nagy terére, a pincemester háza elé, ahol Françoise lakott. S minek utána lovait futtatta s ugratta, hogy a leány is lássa, szándékkal lebukott a lováról egy pocsolya kellős közepébe, de a puhájába, hogy baja ne essék: hanem azért jajgatott, s kérdezte, van-e valami ház a közelben, ahol ruhát válthat. Mindenki ajánlgatta a magát; de ekkor valaki azt mondta, hogy a pincemester háza van a legközelebb, s az a legtisztességesebb hajlék; nyomban azt választotta valamennyi közül. Az úriszoba igencsak megnyerte tetszését, s ingre vetkőzött, mert minden ruháját besározta a pocsolyában, és befeküdt az ágyba. S látva, hogy mindenki elmegy onnét, hogy neki ruhát hozzon, csak a nemesember marad vele, behívatta a vendéglátó gazdáját meg a feleségét, s tudakolta tőlük, hol van Françoise. Csak nagy sokára tudták előkeríteni, mert mihelyt meglátta, hogy az ifjú herceg belép a házukba, elbújt a ház legeldugottabb zugában. A nővére azonban rátalált, s biztatta, hogy ne vonakodjék ily becsületes és erényes herceggel szóba elegyedni.

- Hogyan lehet ez, nővérem - kérdezte Françoise -: kegyelmed, ki anyám helyett anyám, azt tanácsolja, hogy elegyedjek szóba az ifjú nagyúrral, holott jól tudhatja, hogy ismerem szándékát.

Hanem a nővére csak leckéztette, s megígérte, hogy nem hagyja egyedül; végül is vele ment, de oly sápadt és dúlt volt az arca, hogy inkább keltett szánalmat, mintsem bűnös vágyat. Az ifjú herceg, meglátván az ágya mellett, megfogta hideg és reszkető kezét, és így beszélt hozzá:

- Françoise, olyan rossz embernek, olyan ijesztőnek és kegyetlennek vél engem, hogy felfalom a nőket, ha csak rájuk nézek? Miért félt oly nagyon tőlem, holott csak tisztességét és javát akarom? Hiszen tudja, minden lehető helyen kerestem, hogy lássam, és beszéljek kegyelmeddel; de mindhiába. S hogy még jobban búsítson, ama helyeket is elkerülte, ahol mise közben láthattam, és végezetül, amiként nem szólhattam kegyelmeddel, azonképpen nem is láttam többé. Ámde mindez mit sem használt, mert mégiscsak eljöttem ide, hogy mi módon, kegyelmed is látta; kockáztattam a nyakam épségét, önszántamból lebuktam, azért az örömért, hogy kedvem szerint beszélhessek kegyelmeddel. Ez okért, könyörgök, Françoise, mivel ily nagy fáradság árán jutottam ez órácskához, ne hiába fáradtam légyen, viszonzozza szerelmével nagy szerelmemet.

Hosszú ideig várt a lány válaszára, s látva, hogy könny ül a szemében, s tekintetét a földre sűti, szorosán magához vonta, ahogyan csak tudta, s meg akarta ölelni és csókolni. De a lány ezt válaszolta:

- Nem, nagyúr, nem; nem illő dolog, mit kegyelmed akar; mert ámbátor én csak földi féreg vagyok kegyelmedhez képest, tisztességem oly drága nekem, hogy inkább meghalnék, mintsem hogy megfogyatkozzam benne akármi gyönyörűségért ezen a világon. S azért van bennem e félelem és remegés, mert rettegek azoktól, kik kegyelmedet ide belépni látták, és sejtik az igazságot. S mivel kegyelmed e nagy tisztességben részesített, hogy szóba ereszkedett velem, nyilván megbocsátja, ha úgy válaszolok, miként tisztességem rendeli. Sem oly együgyű, sem oly vak nem vagyok, nagyúr, hogy ne látnám s ismerném szépségét s nyájasságát, mit Isten oltott kegyelmedbe, s ne tartanám a világ legboldogabb asszonyának, ki ily fejedelem testét és szerelmét bírhatja. De mit használ mindez, hiszen nem énnekem s nem a magam fajtájának van mindez teremtvé, s még reá vágyakozni is nagy bolondság lenne. Mi egyéb ok készthette rá, hogy hozzám folyamodjék, hanemha az, hogy palotájának hölgyei (kiket szeret, ha a szépséget s a kellemet szereti) olyan érényesek, hogy tőlük nem kérheti s remélheti azt, amit én tőlem, ki csekély állapotú vagyok, könnyen remélhet? És bizonyos vagyok benne, hogyha a magam fajta személytől megkapná, amit kér, csupán azért élne vele, hogy hölgyét két órával tovább mulattassa, elmesélvén neki, mint aratott győzelmet az esendőn. De kérem, nagyúr, gondolja meg, hogy én nem ilyen fából vagyok faragva. Én a kegyelmed házában nevelkedtem, s ott megtanultam, mi a szerelem: atyám s anyám kegyelmednek hív szolgái voltak. Ez okért, s mivel Isten nem teremtett hercegnőnek, hogy kegyelmednek hitese társa, sem oly előkelőnek, hogy szeretője vagy kedvese legyek, könyörgök, ne tegyen egy sorba a szegény szerencsétlenekkel, kivált, hogy én kegyelmedet a keresztyén világ legboldogabb hercegéül tiszteltem s akarom látni. S ha idejét a fajtámbeli asszonyokkal akarja tölteni, talál belőlük eleget ebben a városban, hasonlíthatatlanul szebbeket nálamnál, akik nem kéretik majd olyan nagyon magukat. Állapodjék hát meg náluk, kiknek örömet okoz, ha tisztességüket megvásárolja, s ne gyötörje többé azt, ki kegyelmedet jobban szereti önmagánál. Mert ha Isten ma el akarná venni kegyelmed életét, vagy az én életemet, boldogan adnám az enyémet, hogy a kegyelmedét megmentsem, mivel nem szeretet híján kerülöm a társaságát, hanem inkább azért, hogy nagyon szeretem a lelke tisztaságát, és a magamét; tisztességem drágább nekem az életemnél. Hadd maradjak meg, nagyúr, jó indulatjában, s imádkozzam Istenhez egész életemben virágzásáért s egészségéért. Az is igaz, hogy e nagy tisztesség, melyben részesített, megnöveli majd becsületed a fajtámbeliek között, mert hiszen az után, hogy kegyelmedet láttam, ki férfiemberre merjem majd emelni a szemem? Ily módon a szívem szabad marad, s nem köti más parancsolat, mint az, mit örökre vállalok: hogy Istenhez imádkozzam kegyelmedért, mivel egyébbel amúgy sem szolgálhatom.

Az ifjú herceg, hallván tisztességes válaszát, ámbátor nem olyan volt az, amilyenre vágyott, nem kevésbé becsülte érte. Minden lehető módon el akarta hitetni vele, hogy nőt nem fog szeretni rajta kívül; hanem a leány olyan okos volt, hogy ezt az értelmetlen dolgot nem hitte el. Eközben többször beüzentek, hogy a palotából meghozták a ruháit, ám a herceg annyi örömet lelt a beszélgetésben, s olyan jól érezte magát, hogy kiüzent, hogy alszik; de eljött a vacsora ideje, s tovább nem mert elmaradni anyja miatt, kinél bölcsebb asszony kevés volt a világon. Így távozott az ifjú a pincemestere házából, és a leány tisztességét nagyobbra tartotta, mint valaha. Gyakran beszélt róla annak a nemesembernek, aki a szobájában aludt, de az, úgy vélekedvén, hogy a pénz többet ér a szerelemnél, azt tanácsolta neki, kínáljon a lánynak egy tisztességes summát, hogy kedvét töltsse vele. Az ifjú hercegnek anyja volt a kincstárnoka, csak kevéske pénzt kapott apróbb multságaira, ezt mind összeszedte, s hozzá annyi kölcsönt, amennyit csak tudott, s az egybegyűlt ötszáz tallért a nemesemberrel elküldte a leánynak,

kérve, hogy másítsa meg szándékát. Hanem ő, az ajándék pénzt meglátva, így szólt a nemesemberhez:

- Kérem, mondja meg urának, én olyan jó és becsületes szívű vagyok, hogy ha engednék akaratának, szépsége és nyájassága már rég meggyőzött volna; ám ha mindezeknek nincsen hatalmuk tisztességesen, a világ minden kincsének sem lehet; ez okért vigye vissza neki, mert jobban szeretem a becsületes szegénységet, mint bármi kíváncsú javakat.

A nemesember, ezt az eltökéltséget látva, arra gondolt, hogy erővel kellene kényszeríteni, s kezdte fenyegetni urának hatalmával és tekintélyével; hanem a leány nevetve válaszolta:

- Ijesztgesse vele azokat a nőket, akik nem ismerik, én azonban tudom, hogy ő bölcs és erényes, és ilyen szókat nem ejt ki a száján; és bizonyos vagyok benne, hogy megcáfolja kegyelmedet, ha ezt elmondja neki. Ám még ha úgy volna is, amint mondja, sem kinszenvedés, sem halál nem kényszeríthet rá, hogy, szándékomat megmásítsam; mert, amiként már mondtam kegyelmednek, ha a szerelem nem tudta megszédíteni a szívemet, semmi rossz és semmi jó, mi emberrel megeshet, el nem téríthet szándékomtól.

A nemesember, ki megígérte volt urának, hogy megszerzi neki a leányt, megvitte a választ igen nagy haraggal, és biztatta, hogy folytassa az ostromot minden lehető eszközzel, elhitetvén vele, hogy nem szolgál nagy dicsőségére, ha ilyen nőt nem tud megkaparintani. Az ifjú herceg azonban nem akart olyan eszközökhöz nyúlni, amiket tilt a tisztesség, és félt is, hogy ha híre megy, s anyja megtudja, okkal lesz nagy a haragja; ezért semmibe nem mert belevágni, míg a nemesember olyan könnyű eszközt nem adott a kezébe, hogy a leányt jószerivel a markában érezte. Hogy célját elérje, beszélt a pincemesterrel, ki semmitől sem riadt vissza, csak hogy urának kedvére tegyen: egy napon kérte a feleségét és a sógornőjét, hogy szüreti időben látogassák meg a kunyhójában az erdő szélén; megígérték neki. Amikor eljött a napja, üzent az ifjú hercegnek, aki elhatározta, hogy egyedül megy oda a nemesemberrel; s titkon felmálháztatta az öszvérjét, hogy kellő időben elinduljanak. Ám Isten úgy akarta, hogy anyja azon a napon rendezzen be egy szobát, olyan szépet, amelyet még nem látott a világ; s magához vette a gyermekeit, hogy segítsenek neki. Ott töltötte az idejét az ifjú herceg is, míg el nem múlt a megszabott óra. A pincemesterén pedig nem múlt a dolog, mert az a sógornőjét maga mögé ültetve a nyeregbe, kivitte a kunyhójába. A feleségének meghagyta volt, hogy tegye majd magát betegnek, s így az asszony, amikor már nyeregben voltak, azt mondta, hogy nem tud velük menni. A pincemester, látva, hogy elmúlt az idő, s a herceg nem jön, így szólt a sógornőjéhez:

- Azt hiszem, most már visszatérhetünk a városba.

- És miért ne térhetnénk? - kérdezte Françoise.

- Mert idevártam a herceg urat, aki megígérte, hogy eljön - mondta a pincemester.

A sógornője, ekkora hitványság láttán, így válaszolt:

- Ne várjon rá, sógor, bizonyosan tudom, hogy ma már nem jön.

Az hitt neki, s hazavitte. Ahogy megérkeztek, a leány kiöntötte minden dühét, elmondva sógorát a Sátán szolgájának, ki többet tesz, mintsem követelnek tőle. Mert bizonyos benne, hogy ezt ketten főzték ki a nemesemberrel, a herceg tudta nélkül. De olyan nagyon fáj a foga a herceg pénzére, hogy inkább biztatja a bolondságra, helyett, hogy híven szolgálná; ámde most már, hogy kiismerte, egy percet sem marad tovább a házában. És nyomban üzent a fivérének, hogy vigye magához, és nagy sietséggel elköltözött a nővérétől. A pincemester, hogy felsült a vállalkozásával, elment a palotába, hogy megtudja, mi tartotta vissza a herceget;

még jószerivel oda sem ért, amikor megpillantotta öszvérén bizalmasával, a nemesemberrel; a herceg megkérdezte tőle:

- Nos, ott van még a lány?

Az elmondott neki mindent, töviről hegyire. Az ifjú herceg nagyon bánatos volt, hogy szándéka így meghiúsult, úgy ítélvén, hogy ez volt a legutolsó és legvégső eszköz a leány megkaparintására. S látván, hogy nincsen orvosság, addig kereste, míg rá nem akadt egy társaságban, ahol nem szokhetett meg előle, ott kiöntötte rá haragját, hogy olyan ridegen bánik vele, s hogy még a sógora társaságát is el akarja hagyni; mire a leány azt válaszolta, hogy annál veszedelmesebb és gonoszabb társaságot soha nem látott még; s a herceg nyilván nagyon ragaszkodhat a pincemesteréhez, ki nem csupán testével és jószágával szolgálja, hanem szívével és lelkével is. Midőn a herceg látta, hogy nincsen segítség, elhatározta, hogy többet nem szól róla, s egész életében nagy tiszteletben tartotta a leányt. Ennek a hercegnek egyik szolgálója, látván a leány nagy tisztességét, megkérte a kezét; ám ő nem egyezett bele az ifjú herceg parancsa s engedelme nélkül, mivel benne volt minden bizodalma; s ezt értésére adta. Kegyes engedelmeivel megkötötték a házasságot, s Françoise egészen haláláig megőrizte jó hírét. S az ifjú herceg busásan megjutalmazta.

- Mit mondjunk még ehhez, hölgyeim? Olyan gyarló-e a szívünk, hogy szolgálóinkat kell urainkká emelnünk? Ez a lány sem a szerelemtől, sem a szenvedéstől nem hagyta meggyőzni magát. Példáján okulva bár legyőzhetnénk mi is magunkat, hiszen ez a legnagyobb diadal, mit ember arathat.

- Én csak azt sajnálom - mondta Oisille -, hogy e leányzó nem a históriások idején vitte végbe ékes tetteit, mert azok, kik oly nagyra voltak Lukréciajukkal, bizonyára elfordultak volna tőle, hogy helyette az ő erényeit magasztalják.

- Én ezeket az erényeket oly magasztosaknak tartom - jegyezte meg Hircan -, hogy el sem hinném őket, ha szent esküvel meg nem fogadtuk volna, hogy csak az igazságot mondjuk; ám így sem hiszem el, hogy erénye olyan volt, amilyenek itt lefestették; sok olyan beteget láttunk már, ki az ízes és egészséges tápláléktól undorodván, inkább a rossz és ártalmas kotyvalékot eszi. Ugyanígy meglehet, hogy e leány is talált egy hozzá illő nemesembert, aki miatt az urakat fitymálta.

Erre Parlamente azt válaszolta, hogy a leány élete és halála azt mutatja, hogy férfiemberre nem volt gerjedelme, hacsak arra nem, kit jobban szeretett saját életénél, ámde mégsem jobban a tisztességénél.

- Verjék ki a fejükből ezt a vélekedést - mondta Saffredent -, és gondolják meg, honnan ered a női tisztesség, mert meglehet, hogy akik olyan gyakran emlegetik, nem ismerik eredetét. Tudják meg tehát, hogy kezdetben, amidőn a gonoszság még nem terjedt így el az emberek között, a szerelem olyan őszinte és erős volt, hogy nyoma sem volt színlelésnek. S azt dicsérték jobban, aki tökéletesebben szeretett. Hanem amidőn a fősვნყსég és a bűn ejtette hatalmába az ember szívét, kiűzetett onnét Isten és a szerelem; és helyükbe lépett az önzés, a képmutatás és a hamisság. És látván a hölgyek, hogy szívükben viráგzik az igaz szerelem erénye, ámde a *képmutatás* oly gyűlöletes szó a férfiak fülének, helyette azt mondták: *tisztesség*, s ilyenképpen még azok a hölgyek is, kikben nem élt a tiszteletre méltó szerelem, azt mondogatták, hogy a tisztesség vet elébük gátat, s ebből olyan kegyetlen törvényt alkottak, hogy még azok is rákényszerülnek a képmutatásra, akik tökéletesen szeretnek, s az erényt tartják bűnnek; ám azok a hölgyek, akiknek józan értelmük és ép ítéletük van, sosem esnek ilyen tévelygésbe, mert tudják, mi a különbség az árnyék és a fény között; s azt is tudják, hogy

igazi tisztességük abban nyilatkozik meg, ha megmutatják szívük szemérmességét; tisztességük csak szerelemből táplálkozik, s nem a képmutatás bűnével szerez magának méltó nevet.

- És mégis azt mondják - jegyezte meg Dagoucin -, hogy a legtitkosabb szerelem a legdicséretesebb.

- Igen, titkos - szólt Simontault - azok számára, akik félreérthetnék, ámde világos és nyilvánvaló legalább annak a két személynek, akikben közös.

- Én így értem a dolgot - mondta Dagoucin -: jobb, ha a szerelmet az egyik fél nem is sejti, mint ha egy harmadik is megtudja; és én hiszem, hogy ez a leány azért is szeretett olyan nagyon, mert nem mondta el senkinek.

- Akár így, akár úgy - mondta Longarine -, meg kell becsülni az erényt, a legfényesebb erény pedig önnön szívünk legyőzése. És ha látom, hogy e leánynak milyen sok alkalmá lett volna megfélekeznie lelke tisztaságáról és tisztességéről, s hogy mily erényesen győzte le önnön szívét s akaratát, valamint azt a férfiút, kit önmagánál is jobban szeretett, s ha meggondolom, mily okai s eszközei voltak, méltán mondhatom őt erős lelkű nőnek. És mivel az erény nagyságát önmagunk sanyargatásán mérjük, én azt mondom, hogy az a nagyúr még inkább méltó a dicséretre, ha meggondoljuk, mily nagyon szeretett, s mily hatalma, okai s eszközei voltak; és mégsem akarta megsérteni az igazi szerelem törvényét, mely egy sorba állítja a fejedelmet és a szegényt, hanem olyan eszközökkel élt, miket a becsület megenged.

- Sokan vannak, akik nem így tettek volna - mondta Hircan.

- Annál inkább becsülni kell - mondta Longarine -, hogy úrrá lett a közönséges emberi gonoszszágon, mert aki teheti a rosszat, és nem teszi, boldog az.

- Erről eszembe jut annak a hölgynek a históriája - mondta Geburon -, aki inkább attól félt, hogy az emberek szemét, mintsem hogy Istent, a tisztességét vagy a szerelmét sérti meg.

- Akkor pedig kérem, hogy beszélje el nekünk, és átadom kegyelmednek a szót - mondta Parlamente.

- Akadnak emberek - kezdte Geburon -, akiknek nincsen istenük; vagy ha hisznek is valami-félében, azt oly távol levő dolognak vélik, mely se nem láthatja, se nem hallhatja gonosz mesterkedésüket; ám ha még látja is, azt gondolják róla, nem törődik velük, nem bünteti őket, mint aki ügyet sem vet e földi dolgokra. E vélekedéssel volt egy bizonyos hölgy is, kinek a nevét, a női nem tisztességét kímélvén, megmászítom, s őt Jambicque-nak fogom nevezni. Gyakran mondogatta, hogy akinek csak Istennel gyűlik meg a baja, igen boldog az olyan, ha egyebekben megőrizheti tisztességét a világ szemében. Ámde majd meglátják, hölgyeim, hogy sem óvatossága, sem képmutatása meg nem óvta, hogy titka napvilágra ne jöjjön, amint meghallják történetéből, mely elejétől végéig igaz, csupán a szereplő személyek és a helységek nevét másítom meg benne.

Negyvenharmadik történet

*Jambicque, többre becsülván a világi hívságot a lelkiismereténél,
másnak akart látszani az emberek szemében, mint volt valóságban;
ámde barátja s híve egy krétajel segítségével leleplezvén álnokságát,
mindenkinek elhíresztelte gonosz voltát, mit oly nagy igyekezettel takargatott*

Egy fényes palotában élt egy nagy tekintetű és gazdag hercegnő; volt a kíséretében egy Jambicque nevezetű, fölöttébb kevély hölgy, kit úrnője oly nagyon félreismer, hogy minden dologban csak az ő tanácsára hallgatott, mivel azt tartotta róla, hogy okosságban s erényességben nincsen párja. Ez a Jambicque olyan nagyon rossz szemmel nézte a rakoncátlan szerelmet, hogy valahányszor meglátott egy nemesembert, ki szerelmes volt valamelyik udvarhölgybe, csípős megjegyzéseket tett rájuk, s úgy befeketítette őket úrnőjénél, hogy az gyakran megdorgálta az ilyeneket; ez okért a társaságban sokkal inkább féltek tőle, mintsem hogy szerették. Ő maga meg soha nem szólt férfiemberrel, hacsaknem fennen és nagy kevélységgel, és az a hír járta felőle, hogy esküdt ellensége minden fajta szerelemnek, ámbátor ellenkező volt a szívében. Volt ugyanis úrnőjének a kíséretében egy nemesember, akire úgy felgerjedt, hogy jobban már nem is lehetett. Ám annyira ragaszkodott dicsőségéhez és jó híréhez, hogy érzését tökéletesen eltitkolta. De minek utána jó egy esztendeig hordta magában e szenvedélyt, nem akarván megkönnyebbülni nézéssel s beszéddel, mint mások, kik szeretnek, oly hevesen égett a szíve, hogy végső orvossághoz folyamodott. És végezetül meggondolta, hogy többet ér kielégítenie vágyát, mivel úgyis csak Isten ismeri a szívét, mintsem elárulni azt egy férfiembernek, ki felfedheti valaha.

Minek utána így okoskodott, egy este, hogy úrnőjének szobájában időzött, s kinézett a teraszra, ott látta sétálni azt, kiért epekedett; s addig nézte, míg a lebukó nap magával nem vitte a képét, majd beszólította kis apródját, s rámutatva a nemesemberre, így szólt hozzá:

- Látod azt az embert, karmazsin bársony zekében, hiúzprémes köpenyben? Eredj, mondd meg neki, hogy egy barátja szólni kíván vele a házi kertre nyíló tornácon.

S mihelyt az apród eltávozott, ő átment úrnőjének ruhás szobáján, s belépett a mondott tornácba, miután lebocsátotta fátyolát, és álarcot öltött. Midőn a nemesember is belépett oda, a hölgy nyomban becsukta mindkét ajtót, hogy meg ne lepjék őket, s álarcát le sem véve, hevesen magához szorította, és a lehető leghalkabban ezt suttozta:

- Már rég idő óta szeretem kegyelmedet, barátom, s vágyom rá, hogy helyet és alkalmat találjak, hol láthatom; ám egy ideig olyan nagyon féltettem tisztességemet, hogy szándékom ellenére titkolnom kellett szenvedélyem. De Ámor ereje legyőzte a félelmet; mivel ismerem kegyelmed becsületes voltát, ha megígéri nekem, hogy szeretni fog, és soha nem szól erről senkinek, sem azt nem tudakolja, ki s mi vagyok, én is megígérem, hogy hűséges és jó szeretője leszek, és kegyelmeden kívül soha senkit nem szeretek. De inkább meghalok, mintsem hogy kegyelmed megtudja, ki vagyok.

A nemesember mindent megígért, amit kért tőle; a hölgy könnyen viszonzta hasonló ígérettel, mondván, hogy soha semmit meg nem tagad tőle, bármit kívánjon is. Tél volt, öt és hat óra között, s a nemesember semmit nem láthatott a hölgyből. De megtapintván a ruházatát, érezte, hogy finom bársonyból való, aminőt ez idő tájt nem hordtak minden napon, hacsak a gazdag és tekintélyes házbeli asszonyok nem. S hogy alább is tapogatott, amennyire a kezével meggyőződhetett róla, úgy találta, hogy minden holmija finom anyagból készült, s igen jó

állapotban van. Meg is tett mindent, mi tőle tellett, hogy nagy szerelemmel szeresse. És a hölgy sem maradt adósa. A nemesember pedig tapasztalta, hogy férjes asszonnyal van dolga.

A hölgy nyomban vissza akart térni oda, ahonnan jött, ámde a nemesember így beszélt hozzá:

- Fölöttébb becsülöm a gyönyörűséget, mit érdemtelenül kegyelmedtől kaptam, de még többre becsülném, mit kérésemre tenne. Hajlandóságával nagyon boldoggá tett, s csupán arra kérem, mondja meg, remélhetek-e még ily nagy jótéteményt, s mi módon részesülhetek benne ismét, mivel nem ismervén kegyelmedet, azt sem tudom, miként keressem.

- Ne legyen rá gondja - válaszolta a hölgy -, ellenben tudja meg, hogy ezentúl minden este, mielőtt úrnőm vacsorázni megy, kegyelmedért küldetek, legyen a teraszon abban az órában, mint ma volt. Csak annyit üzenek majd, hogy ráemlékezzék, mit ígért: ebből megértse, hogy a tornácon várom. Ha ellenben azt hallja, hogy vacsorára készülődünk, azon a napon bizvást visszavonulhat, vagy úrnőnk termébe jöhet. De mindenek fölött arra kérem, soha ne igyekezzék megtudni, ki vagyok, hacsak azt nem akarja, hogy barátságunknak vége szakadjon.

Ezzel a hölgy és a nemesember elment onnét, ki-ki a dolgára. És sokáig éltek így, anélkül, hogy a nemesember a hölgy titkát fölfedte volna: váltig törte pedig rajta a fejét, s hánytorgatta elméjében, hogy vajon ki lehet az; mert sehogy sem tudta elképzelni, hogy akadhat asszony a világon, aki arra vágyik, hogy láthatlanul szeressék. Már-már arra gondolt, hogy valami gonosz szellem incselkedik vele, mivel hallotta már egy-egy parlagi prédikátortól, hogy aki egyszer szemtől szemben állt az ördöggel, az örökre megutálja. E tépelődései közepette elhatározta, hogy megtudja, ki az, aki ily nagy hajlandósággal van hozzá; és egy ízben, hogy a hölgy üzent érte, krétát vitt magával, s megölelvén, hátulról észrevétlenül megjegyezte vele a vállát; és mihelyt a hölgy eltávozott, a nemesember nagy hamarsággal úrnője termébe ment, s ott megállapodott az ajtóban, hogy a belépő hölgyeknek hátulról megnézzé a vállát. S a többiek között megpillantotta Jambicque-ot, ki oly kevélyen lépett be, hogy rátekinteni sem mert úgy, mint a többiekre, mivel bizonyos volt benne, hogy ő semmiképpen sem lehet az, akit keres. De amint a hölgy hátrafordult, meglátta rajta a fehér krétajegyet, s úgy megdöbbsent tőle, hogy alig mert hinni a szemének. Ámde, hogy jobban megnézte termetét, mely hasonlított ahhoz, amit ő szokott simogatni, s arcának szabását, mely tapintásra is megismerszik, bizonyosan tudta, hogy ő az; és büszkeség dagasztotta szívét, hogy e hölgy, kiről az a hír járta, hogy soha senkit nem fogadott hódolójául, ellenben számos nemesembert kikoszorazott, egyedül őt választotta. Ámor, ki nem fér a bőrében, nem tűrhette, hogy sokáig éljen e biztos tudásban; hiúságát s reményeit úgy felcsigázta, hogy a nemesember eltökélte: fölfedi szerelmét; azt gondolta, ha fölfedte, még növelheti is. És egy napon, hogy úrnőjük a kertben sétálgatott, Jambicque úrhölgy egy másik fasorba tért. A nemesember, látva, hogy egyedül van, hozzá lépett, hogy megszólítsa, s úgy téve, mintha másutt még nem látta volna, így szólt hozzá:

- Ifjú hölgy, rég óta hordok már kegyelmed iránt hő szerelmet szívemben, ám félvén, hogy rossz szemmel néz rám, nem mertem fölfedni; de olyan beteg lettem tőle, hogy ha tovább viselem e kórt, bizton belehalok, mert nem hiszem, hogy férfiember valaha úgy szeresse kegyelmedet, mint én.

Jambicque úrhölgy nem hagyta, hogy végigmondja a mondókáját, hanem így válaszolt rá nagy haraggal:

- Hallotta-e vagy látta-e valaha, hogy nekem barátom vagy hódolóm lett volna? Bizonyos vagyok benne, hogy nem; és elhülök látván kegyelmed arcátlanságát, hogy ily szókkal mer szólni egy tisztességes hölgyhöz; hiszen elégszer látott már engem itt e házban, és tudhatná: férjemen kívül nem szeretek mást soha; ez okért hagyja el e beszédek.

A nemesember, ekkora képmutatást látván, nem állhatta meg nagy nevetés nélkül, és így folytatta:

- Asszonyom, kegyelmed nem mindig olyan szigorú, mint mostan. Miért szól hozzám ily képmutató módon? Vajon nem jobb-e a tökéletes barátság a tökéletlennél?

Jambicque így felelt rá:

- Nem fűz kegyelmedhez sem tökéletesebb, sem tökéletlenebb barátság, mint úrnóm bármely más hívéhez; ellenben, ha tovább folytatja megkezdett beszédét, bizony úgy megharagszom, hogy megkeserüli.

A nemesember tovább fűzte a szót, és így folytatta:

- És hová lett a nagy szerelem, mit akkor tanúsít, amikor nem láthatom? Miért tagadja meg tőlem most, hogy napvilágnál láthatom szépségét, melyhez tökéletes kelleme párosul?

Jambicque nagy keresztet vetett magára, és így válaszolt:

- Kegyelmed vagy elveszítette a józan eszt, vagy pedig a világ legmegátalkodottabb csalója, mivel én soha életemben nem gondoltam kegyelmedre sem jobb, sem rosszabb szívvvel, mint e pillanatban; és kérem, mondja meg, miként érti ezt?

Mire a szegény nemesember, azt hívén, hogy jobban meggyőzheti, elmondta neki, hogy mely helyen találkozott vele, s mint jegyezte meg krétával, hogy ráismerjen; a hölgy olyan éktelen dühre gerjedt, hogy elmondta mindennek, a világ leghitványabb emberének, aki ocsmány hazugságot eszelt ki ellene, de ezt megkeserüli még, neki gondja lesz rá. A nemesember, tudván, hogy a hölgynek nagy hitele van úrnőjénél, csillapítani akarta, de hiába; a hölgy dühösen faképnél hagyta, és úrnőjéhez ment, ki tüstént odahagyta a társaságot, hogy Jambicque-kal beszélgessen, akit úgy szeretett, mint saját magát. S haragját látván, megkérdezte tőle, mi lelte; Jambicque nem rejtette véka alá, mint beszélt vele a nemesember; s e dolog oly balul végződött szegény nemesemberre nézve, hogy úrnője még aznap este megüzente neki: azonnal szedje a sátorfáját, s egy szót se váltva senkivel, térjen haza, és vissza ne jöjjön, míg nem hívják. Az nyomban engedelmeskedett, mert félt, hogy még rosszabb vár rá. S míg Jambicque úrnőjével maradt, a nemesember többé nem tért vissza e házba, s hírt sem hallott többé a hölgyéről, ki megfenyegette, hogy elveszejt, ha meghallja, hogy keresni merészeli.⁶⁸

- Ebből láthatják, hölgyeim, hogy ez az asszony, ki többre tartotta a világi dicsőséget a tulajdon lelkiismereténél, mint veszítette el az egyiket is meg a másikat is: ma mindenki a tulajdon szemével olvashatja, amit ő oly nagyon rejtegetett a barátja elől, s egy ember nyelvétől félvén, mindannyiunk nyelvére került. És nem lehet őt mentetgetni együgyűséggel, sem ártatlan szerelemmel, amin méltán szánakozhatnánk valamennyien, ellenben kétszeresen el kell marasztalnunk, hogy hitványságát a tisztesség és a dicsőség kettős palástja alá rejtette, s Isten és az emberek előtt másnak mutatkozott, mint amilyen volt. Ámde Ő, ki nem adja másnak dicsőségét, fölemelte a palástot, és kétszeresen megszégyenítette.

- Ez bizony megbocsáthatatlan hitványság volt - mondta Oisille -; ugyan ki szólhat mellette, mikor Isten, a tisztesség, sőt még a szerelem is ellene vall?

- De mellette szól a kéjvágy és a balgaság, a hölgyeknek e két nevezetes prókátora - vélekedett Hircan.

⁶⁸ E történet főhőse Brantôme-nak, a XVI. sz.-i erkölcskrónikásnak nagybátyja, Chataigneraie hűbérura.

- Ha csak ez a két prókátor szólana mellettünk - mondta Parlamente -, ugyancsak rosszul állna a szénánk; azonban úgy van a dolog, hogy azokat a nőket, akiken erőt vesz a kéjvágy, nem is nőknek kellene hívni, hanem férfiaknak, mivel a férfiak hírnevét öregbíti a vadság és a parázñaság; hiszen azt a férfit tartják vitéz cimborának, aki bosszút áll ellenségén, és megöli, ha ellenkezik vele; hasonlóképpen, ha feleségén kívül még vagy egy tucat nővel bujálkodik. A nők tisztességének azonban más az alapja: szelídség, béketűrés, szűziesség.

- Az okos nőkről beszél, ugye? - kérdezte Hircan.

- Mivel másfélékről hallani sem akarok - válaszolta Parlamente.

- Ha nem akadnának közöttük ostobák is - mondta Nomerfide -, akkor gyakran eltagadták volna az igazságot azok, akik azt szeretnék, hogy mindenki higgyen nekik.

- Hadd adjam át kegyelmednek a szót - mondta Geburon -, hogy asszonyi mivoltáról meg nem feledkezve, elmesélje, amit a tiszteletben álló emberek mondanak az asszonyok bolondságairól.

- Mivel a becsület is erre ösztökél, s hogy reám esett a beszéd sora, elmondom, mit erről tudok. Bárki beszélt eddig e társaságból, lett légyen férfiember avagy asszonyszemély, egy sem kímélte a nyelvét, hogy rosszat szóljon a franciskánus barátokról; én azonban, mivel megesett a szívem rajtuk, eltökéltem, hogy a most következő történetben jót mondok felőlük.

Negyvennegyedik történet

A sedani földesúr, mivel egy franciskánus barát nem titkolta előtte az igazságot, megkettőzte alamizsnáját, s egy malac helyett kettővel ajándékozta meg

A sedani földesúr házába beállított egy franciskánus barát, hogy a ház asszonyától, ki a croye-i házból származott, megkapja a malacot, melyet az kétévente alamizsnául szokott adni a szerzetének. A sedani földesúr,⁶⁹ ki bölcs és tréfás kedvű úr volt, meghívta asztalához a tisztelendő atyát, s hogy felingerelje, egyebek között így szólt hozzá:

- Tisztelendő atyám, jól teszi, ha addig kér alamizsnát, míg meg nem ismerik kegyelmeteket, mert nagyon tartok tőle, hogy mihelyt képmutatásukat fölfedezik, többé nem jutnak hozzá a szegény gyerekek kenyéréhez, amit az atyák veritékes munkával keresnek meg.

A barát nem ütközött meg e beszédén, hanem így válaszolt:

- Nagyuram, a mi szerzetünk oly szilárdan meg van alapozva, hogy el nem múlik addig, míg a világ világ, mert ez a fundamentum meg nem romlik, valamíg férfi és nő él a világon.

A sedani földesúr fölöttébb kíváncsi lett, hogy mi fajta fundamentumon nyugszik az életük, s erősen unszolta, hogy árulja el. A franciskánus barát nagy szabadkozások közepette válaszolt:

- Mivel kegyelmed parancsolja, hogy megmondjam, hát hallja: tudja meg, nagyuram, hogy mi a nők ostobaságára alapozzuk életünket; s amíg él ezen a földön ostoba vagy együgyű fehér-személy, mi sem veszünk éhen.

A ház asszonya, ki hirtelen haragú volt, úgy felfortyant e beszéd hallatán, hogy ha ott nincsen a férje, bizony elhegedüli a barát nótáját; de fogadkozott is, hogy színét sem látja az ígért malacnak; hanem a földesúr, mivel nem titkolta előtte az igazságot, megígérte neki, hogy kettőt kap egy helyett, s el is küldte a kolostorukba a két malacot.

- Hallották, hölgyeim, így módolta ki a franciskánus barát, biztos lévén a hölgyek elmaradhatatlan jó indulatában, hogy az igazságot nem titkolva megnyerje a férfiak jó szándékát s alamizsnáját: ha hízelkedik s hazudozik, jobban tetszett volna a hölgyeknek, ámde nem használ magának s az övéinek.

A történet végén jót nevetett az egész társaság, kiváltképpen azok, akik ismerték a sedani földesurat és a feleségét. S Hircan így szólt:

- Eszerint a franciskánusoknak sosem volna szabad úgy prédikálniok, hogy a nők megokosodjanak, ha ily nagy hasznukra van az ostobaságuk.

Parlamente így felelt rá:

- Nem azért prédikálnak ők, hogy a nők megokosodjanak, hanem inkább, hogy okosnak higgyék magukat; mert a világnak élő és ostoba nők úgysem adnak nekik bő alamizsnát; ellenben méltán mondhatjuk ostobának azokat, akik nagyon okosnak hiszik magukat az okért, hogy a kolostoraikat bújják, halálfejjel ékes rózsafüzért hordanak, és fátyolukat mélyebbre bocsátják, mint mások, mivel üdvösségüket a remeték szentségébe vetett hitükre építik, kiket csekély külsőségekből félisteneknek vélnék.

⁶⁹ Robert de la Marck, Bouillon hercege, Sedan és Floranges hűbérura; felesége Catherine de Croye.

- De ki ne hinne nekik - kérdezte Ennasuite -, hiszen főpapjaink rendelték el, hogy hirdessék nekünk a Szent Írást, és fejünkre olvassák bűneinket.

- Az - válaszolta Parlamente -, aki megismerte hamisságukat, s aki tudja, mi a különbség Isten és a Sátán tanítása között.

- Uram Jézus! - fakadt ki Ennasuite. - Kegyelmed valóban azt hiszi, hogy ezek az emberek merésznének hamis tanokat hirdetni?

- Hogy hiszem-e? - felelt vissza Parlamente. - Bizonyos vagyok benne, hogy egy szót sem hisznek az Evangéliumból, persze, a hitványát értem, mert ismerek közöttük sok derék embert is, akik tisztán és egyszerűen hirdetik az Írást, s aszerint is élnek, botránkoztatás, becsvágy, bujaság nélkül, szüzességben s nem hamis vagy kénytelen önmegtartóztatásban; ámde az utcák nem ilyenekkel vannak kikövezve, hanem sokkal inkább az ellenkezőkkel: márpedig gyümölcseről ismerni meg a jó fát.

- És én szentül hiszem - mondta Ennasuite -, hogy halálos bűn terhe alatt mindent el kell hinnünk, amit az igazság szószékéről prédikálnak nekünk: azaz, midőn csak azt mondják, ami a Szent Írásban van, vagy amidőn az Istentől ihletett szent doktorok tanításait idézik.

- Igazán nem mondhatom - lódította Parlamente -, hogy nincsenek közöttük nagyon rossz hiszeműek, mert bizonyosan tudom, hogy egyikük, egy Colimant nevezetű teológiai doktor, híres prédikátor és rendjének tartományfőnöke, több szerzetes testvérét meg akarta győzni, hogy az Evangélium semmivel sem hitelesebb, mint Cézár Kommentárjai vagy más szavahihető tudósok írásai; és amióta ezt hallottam, csak akkor hiszek a prédikátorok szavának, ha egyezik Isten igéjével, mivel ez az egyetlen próbakő, mely az igaz szót elválasztja a hamistól.

- Higgyék meg - mondta Oisille -, hogy akik alázatos szívvel és sűrűn olvassák, sosem csalatnak meg emberi képmutatás és koholt dolgok által; mert akinek a lelke igazsággal telt, nem fogadhatja be a hazugságot.

- Én mégis azt hiszem - mondotta Simontault -, hogy az egyszerű lélek könnyebben csalatkozik, mint a más fajta.

- Igen, de csak akkor - mondta Longarine -, ha az ostobaságot nevezi egyszerűségnek.

- Én csak azt mondom - jegyezte meg Simontault -, hogy egy jó lelkű, szelíd és egyszerű asszonyt könnyebb megcsalni, mint egy ravasz és gonosz teremtet.

- Gondolom - mondta Nomerfide -, ismer is kegyelmed valakit, akibe több jószág szorult a kelleténél; ez okért átadom a szót, hadd beszéljen.

- Mivel kitalálta, okvetlenül elmesélem - mondta Simontault -, de ígérjék meg, hogy nem sírnak rajta. Aki azt állítja, hölgyeim, hogy a kegyelmetek gonoszsága felülmúlja a férfiakét, jól tenné, ha eszébe venné ezt a példázatot, amelyet most elbeszélék, elmondván benne egy férj iszonyú nagy gonoszságát, s azon felül hitese társának egyszerűségét és jószágát.

Negyvenötödik történet

Egy szőnyegszövő mester, engedve felesége kérésének, Aprószentek napján megvesszőzte a cselédlányát, kibe szerelmes volt; ám ezt azzal a vesszővel művelte, amelyhez egyedül a feleségének volt jussa, aki azonban olyan együgyű teremtés volt, hogy akár mint erősködött a szomszédasszonya, el nem hitte volna, hogy a férje ilyen rútul rászedte

Élt Tours városában egy igen csavaros eszű és furfangos ember, az elhunyt orléans-i hercegnek, első Ferenc Király fiának szőnyegszövő mestere. És ámbátor ez a szőnyegszövő mester egy balvégzetű kórtól megsüketült, az elméje nem tompult el, mivel nála ügyesebb senki nem volt a mesterségében, s amint majd meglátják, egyéb dolgoknak is értette a módját, s tudta, mint segítsen magán. Felesége jóra való és tisztességes asszony volt, kivel nagy békességben és egyetértésben élt. Nagy gondja volt rá, hogy semmiben ellenére ne tegyen; és az asszony is mindenben kereste a kedvét; de a nagy barátsággal, mit a felesége iránt érzett, oly bőkezűen bánt, hogy gyakran a szomszéd asszonyoknak adta, mi a feleségét illette volna, ám ezt a lehető legnagyobb titokban művelte. Volt a házukban egy cselédlány, duzzadó keblű teremtés, aki iránt a mester nagy gerjedelmet érzett. Ám hogy ezt a felesége elől rejtse, színből gyakran szidta és csepülte a lányt, mondván, hogy lustább cafrát még nem hordott hátán a föld, s ő csak azon csodálkozik, hogy az asszonya nem verte még agyon. Egy napon, hogy szóba került az Aprószentek napján szokásos vesszőzés,⁷⁰ a mester így szólt a feleségéhez:

- Illő alamizsna volna vesszővel jutalmazni ezt a lusta cafrát, de illőbb, ha ezt nem kegyelmed végzi, mivel a keze gyöngye, s a szíve lágy; ellenben, ha én kapom a markomba, engedelmesebben szolgál, mint valaha.

A szegény asszony, ki semmi rosszra nem gondolt, biztatta, hogy csak csinálja maga, megvallván, hogy neki sem szíve, sem ereje nem volna a verésre. A férj örömet vállalta a megbízatást, s mint irgalmatlan hóhér, jó hajlós vesszőket metszetett; s hogy mutassa, mily nagyon vágyik a megfenyítésére, a vesszőket sós lébe áztatta, s a szegény asszony sokkal inkább a cselédlányát szánta, mintsem hogy férjére gyanakodott volna. Hogy elérkezett az Aprószentek napja, a szőnyegszövő mester jókor reggel fölkel, és a padlásszobába ment, ahol a lány egyedül aludt; és legott más fajta vesszővel illette, mint aminőről a feleségének beszélt. A cselédlány sírt, mint a záporosó, de ez mit sem használt. Mindamellet, félvén, hogy a felesége meglepheti, addig csapdosta az ágy fáját az előkészített vesszőkkel, míg el nem foszlottak s szét nem töredezték; az eltöredezett vesszőket pedig visszavitte a feleségének, mondván:

- Kedvesem, azt hiszem, a cselédlánya megemlegeti az Aprószentek napját.

Minek utána a mester elment hazulról, a szegény lány térdre borult az asszonya előtt, mondván, hogy a férje olyan csúfot tett vele, amit cselédlánnyal még nem tettek soha. Hanem az asszonya, azt hívén, hogy a vesszőzésért siránkozik, nem hagyta, hogy befejezze a mondókáját, s így förmedt rá:

- Férjemuram jól tette, amit tett, mivel több, mint egy hónapja szüntelenül kértem rá; ha fáj, hát annál jobb, s csak rám haragudj érte; de különben sem csinálta még annyit, mint kellene.

⁷⁰ Egy régi szokás szerint december 28-án, Aprószentek napján, amelyet régebben a Bolondok Napjának is hívtak, a legények büntetésül megvesszőzték az ágyban lustálkodó fehérszemélyeket.

A cselédlány, látva, hogy asszonya helyesli az esetet, azt gondolta, hogy ez nem lehet oly nagy bűn, amint hitte, ha ily tisztességesnek tartott hölgy volt az okozója; és többé nem merte szóba hozni a dolgot. Hanem a ház ura, látván, hogy a felesége ugyanolyan örömmel csatlakozik, mint ahogy ő csalja, elhatározta, hogy gyakran megszerzi neki ezt az örömet, s olyan szépen megkedveltette magát a cselédlánnyal, hogy az soha nem sírt többé, ha a vesszőjét megkapta. Sokáig folytatta ezt az életet, és a felesége sosem kapta rajta; beköszöntöttek a havas napok; s a szőnyegszövő mester, amiként korábban kertjének pázsitján vesszőzte a lányt, most a hóban kívánta folytatni mesterségét; és egy reggelen, amidőn még mindenki aludt a házában, egy szál ingben kivitte a hóba, s miután eljátszadoztak, és hóval dobálóztak, nem feledkeztek meg a vesszőjátékról sem. De meglátta őket a szomszéd asszony, amikor kiállt a kertjükre néző ablakába, hogy megnézzé, milyen idő jár; és látván ezt az ocsmányságot, elfutotta a méreg, s eltökélte, hogy megmondja kedves komaasszonyának: ne tűrje tovább, hogy az a hitvány férje így megcsalja, sem hogy az a semmirekellő cafra szolgálja. A szőnyegszövő mester, hogy eljátszotta kedves játékát, körülnézett, vajon nem látta-e meg valaki; észrevette a szomszéd asszonyt az ablakban, és nagyon megijedt. De amiként jól értett a szőnyegek színezéséhez, arra gondolt, hogy azonképpen színezi ezt az esetet is, s ugyanúgy rászedi a komaasszonyát, mint a feleségét. S mihelyt visszafeküdt, azon nyomban kiugrasztotta a feleségét az ágyból, s ahogy volt, egy szál ingben, kivitte a kertbe, éppen úgy, amiként a cselédlányával is tette; és jó ideig hógolyózott vele, akár a másikkal, majd pedig eljátszotta vele a vesszőjátékot, éppen úgy, mint a cselédlánnyal; utána mindketten aludni tértek. Amikor pedig ez a derék asszony a misére ment, szomszéd asszonya és jó barátnője sem mulasztotta el az alkalmat, hogy ott találkozzék vele; s nagy lelkendezve csupán arra kérte - többet nem akarván elárulni -, hogy kergesse el a cselédlányát, mivel az a hitvány és veszedelmes cafra nem érdemel egyebet. Az asszony azonban vonakodott, és elébb tudni akarta, miért vélekedik fölöle így a szomszéd asszonya; az végül is elmondta, hogy reggel látta a lányt a férjével a kertben. A jó asszony hangos kacagásra fakadt, s így válaszolt neki:

- Ohó, komámasszony, kedves barátnőm, hiszen én voltam az!

- Hogyhogy, komámasszony? Egy szál ingben, reggel öt óra tájt?

A jó asszony így felelt rá:

- Szavamra mondom, komámasszony, én voltam az.

A másik csak fújta a magáét:

- Hóval dobálóztak, majd a csecsét, majd a micsodáját morzsolgatta, fölöttébb nagy bizalmassággal.

A jó asszony ráfelelte:

- Úgy, úgy, kedves komámasszony, én voltam az.

- Jó, jó, komámasszony - folytatta amaz -, de utána azt láttam, hogy a havon olyasmit műveltek, ami se nem szép, se nem tisztességes dolog.

- Kedves komámasszony - felelt rá a jó asszony -, mondtam már kegyelmednek, s csak azt mondom ismét, én voltam az, s nem a másik, én cselekedtem meg mindazt, amit elmondott; az én jó uram meg én ily bizalmasan játszódunk egymással. Kérem, ne botránkozzék meg, hiszen jól tudja, hogy urunknak kedvét kell keresnünk.

A jó komaasszony ezután búcsút vett tőle, s még jobban áhítozott ilyen férjre, holott már korábban is megkívánta jó komaasszonyát, és amikor a szőnyegszövő hazatért a feleségéhez, az töviről hegyire elmesélte neki, amit a komaasszonyától hallott.

- Látja, kedvesem - válaszolt a férje -, ha kegyelmed nem volna olyan tisztességes és jó érzésű asszony, már rég idő óta elválasztottak volna bennünket egymástól, ámde remélem, hogy Isten megtart minket jó barátságban, az Ő dicséretére s a mi örömünkre.

- Úgy legyen, barátom - mondta rá a jó asszony -; s remélem, hogy bennem sem talál kegyelmed soha fogyatkozást.

- Igencsak hitetlen lenne az, hölgyeim, aki ez igaz történetet meghallván, tagadni akarná, hogy kegyelmetekben ugyanannyi hamisság rejtőzik, mint a férfiakban; ámbátor, hogy mindenkinek megadjuk, mi illeti, s érdemük szerint dicsérjük a férfiakat s a nőket, nem titkolhatjuk, hogy a legjobb sem ér közülük egy hajítófát sem.

- Ez az ember - mondta Parlamente - iszonyúan gonosz volt, mivel egy felől a cselédlányát, más felől a feleségét csalta meg.

- Eszerint nem jól értették az elbeszélést - mondta Hircan -, holott hallották, hogy mindkettőjüket megelégítette egy reggel; ezt én mind a testre, mind a lélekre nézve igen jeles cselekedetnek tartom, mivel úgy beszélt és cselekedett, hogy két ellenfelet megelégített.

- Márpedig kétszeres a gonoszsága - ellenkezett Parlamente -, mivel egyikük ostobaságát hazug szóval, a másikuk gonoszságát bűnnel elégítette meg. De látom én, hogy az effajta bűnök, ha ilyen bírák elé kerülnek, mindig bocsánatot nyernek.

- Pedig higgye meg - mondta Hircan -, hogy én sosem vágom ily nagy és kemény fába a fejszemet, ám ha kegyelmednek örömet szereztem, nem éltem rosszul e mai nappal.

- Ha a kölcsönös szerelem nem elégíti meg a szívet - vélte Parlamente -, semmi más dolog meg nem elégíti.

- Igaz a szó - mondta Simontault -, azt hiszem, nincsen a világon keservesebb dolog, mint ha szeretünk valakit, s az nem szeret minket.

- Ha azt akarjuk, hogy szeressenek - vélekedett Parlamente -, szerető szívekhez kell folyamodnunk. Ám igen gyakran megesik, hogy a szeretett nők nem kívánják a szerelmet, holott őket szeretik jobban, a férfiak meg, akik hőn szeretnek, kevesebb szeretetet kapnak.

- Erről eszembe jut egy történet - mondta Oisille -, amelyet nem soroltam az érdekesek közé.

- Mégis kérem, hogy mesélje el - kérte Simontault.

- Szívesen megteszem - válaszolta Oisille.

Negyvenhatodik történet

Egy De Valé nevezetű franciskánus barát vacsorára volt hivatalos az angoulême-i királyi főbíró házába: mihelyt észrevette, hogy a bíró felesége, kibe szerelmes volt, egyedül indul a padlásra, utánament, vélvén, hogy rajtaüthet, hanem az asszony akkorát rúgott a hasába, hogy lebukfencezett a padlásról; és elbujdokolt a városból, s egy hölgyhöz ment, aki fölöttébb kedvelte a rendjebélieket, s jobbnak vélte őket a valóságnál, s ez okért reá bízta a lánya megregulázását; hanem a barát csúfot tett a lányon, ahelyett, hogy ígérete szerint, kigyógyította volna a restség bűnéből

Angoulême városában, ahol gyakorta időzött Károly gróf is, Ferenc Királynak atyja, élt egy De Valé nevezetű franciskánus barát, ki tudós ember és ékes szavú prédikátor hírében állott; egy advent alkalmával a gróf előtt prédikált a városban, s amint ennek híre futott, mind, akik ismerték, nagy szóval kérlelték, hogy ebédeljen a házukban. Hívta többek között a grófság királyi főbírája is, akinek szép és tisztességes volt a felesége; a franciskánus olyan szerelmes volt ebbe az asszonyba, hogy majd megveszett belé, de nem volt mersze bevallani: az pedig észbe vette a dolgot, és jót mulatott rajta. Minek utána a barát több rendbeli jelét adta esztelen szándékának, meglátta egy napon, hogy az asszony a padlásra indul, egészen egyedül; vélvén, hogy most rajtaüthet, utánalopakodott; az asszony azonban meghallotta a zajt, hátrafordult, s kérdezte, hová tart.

- Kegyelmed után indultam - mondta amaz -, hogy elmondjak egy titkot.

- Maradjon csak veszteg, tisztelendő atyám - mondta a bíróné -, mert ilyen emberekkel nincs kedvem titkolózni, és ha tovább jön fölfelé a lépcsőn, megbánhatja.

A barát azonban csak az asszonyt nézte, s ügyet sem vetve a szavára, tovább törtetett fölfelé. Az asszony, kinek helyén volt a szíve, amidőn meglátta, hogy a lépcső tetejére ér, jól hasba rúgta, s így kiáltott rá:

- Lefelé, De Valé, lefelé!

Szegény tisztelendő atya lebukfencezett a padlásról, s ezen úgy elrestelkedett, hogy nem gondolva az estében szerzett zúzódásokkal, amilyen gyorsan csak tehette, elinalt onnét, ki a városból, mert bizonyos volt benne, hogy az asszony a férje előtt sem tartja titokban a dolgot. S az nem is titkolta el, de még a gróf meg a grófné előtt sem; s ez okért a franciskánus nem mert többé mutatkozni előttük. De hogy betetőzze gonosz szándékát, elment egy hölgyhöz, aki mindenek fölött szerette a franciskánusokat; s minek utána egyszer vagy kétszer elámította szent beszédjével, szemügyre vette a lányát, aki igen szép teremtés volt; s mivel a lány nem kelt föl reggelente, hogy meghallgassa a szent beszédet, gyakran megszidta anyja füle hallatára, aki ezt mondta neki:

- Adná Isten, atyám, hogy egyszer ez a lány megkóstolja a kegyelmed kemény korbácsát.

A tisztelendő atya pedig megígérte, hogy ha a lány továbbra is így lustálkodik, megmutatja neki a korbácsát. Az anya erősen kérte, hogy úgy tegyen. Egy vagy két nap múlva, a tisztelendő atya belépett az asszony szobájába, s nem látván ott a lányt, kérdezte, hogy hol van. Az asszony így válaszolt:

- Oly kevésbé tart kegyelmedtől, hogy azt hiszem, most is az ágyában fekszik.

- Nem kétséges - mondta a franciskánus -, hogy nagyon csúf dolog, ha a fiatal lányok lustálkodnak. A legtöbb ember ügyet sem vet a restség bűnére, én ellenben úgy ítélem, hogy ez a lehető legveszedelmesebb bűn mind a testre, mind a lélekre nézve. Ez okért meg kell őt szabadítani tőle, s ha kegyelmed rám bízsa a gondját, én majd leszoktatom, hogy az ágyban henteregen, ahelyett, hogy Istenhez fohászkodna.

Szegény asszony, azt hívén, hogy becsületes emberrel van dolga, kérte, hogy büntesse meg a lányát; a barát tüstént szót fogadott, s egy keskeny falépcsőn fölhágott a lányhoz, aki egyedül feküdt az ágyában, és mélyen aludt; s a barát, álmában, csúfot tett vele. Szegény leány, hogy felriadt, azt se tudta, ördög-e vagy ember van rajta, s kezdett kiáltozni, ahogy a torkán kifért, segítségül hívta az anyját; az azonban a lépcső aljáról így kiáltott fel a barátnak:

- Ne kímélje, uram, adjon még neki, büntesse meg azt a gonosz cafrát!

S a franciskánus barát, hogy gonosz vágyát töltötte, lement az asszonyhoz, s égő arccal így szólt hozzá:

- Azt hiszem, asszonyom, hogy a lánya sokáig emlékezik majd a korbácsomra.

Az anya nem győzött hálálkodni érte, majd fölment a szobába a lányához, aki úgy elkeseredett, amint tisztességes nőszemélyhez illik, kivel ilyen csúfság történik. És amikor az asszony megtudta az igazságot, mindenütt kerestette a franciskánus barátot, de az már túl volt árkon-bokron, és soha többé nem akadtak a nyomára Franciahonban.

- Látják, hölgyeim, hát így rójanak ilyen feladatot azokra, akik gonoszul élnek vele. A férfiak megbüntetése a férfiakra vár, a nőké meg a nőkre; mert amilyen elnézőnek bizonyulnának a nők a férfiak büntetésében, ugyanolyan kegyetlenek lennének a férfiak, ha nőket kellene büntetniük.

- Uram Jézus - szörnyülködött Parlamente -, milyen gonosz és semmirekellő volt ez a franciskánus barát!

- Mondja inkább - szólt rá Hircan -, hogy milyen ostoba és bolond volt ez az anya, aki szenteskedés örvén ekkora bizalmasságot engedett meg annak, akinek csupán a templomban van helye.

- Való igaz - mondta Parlamente -, én is elismerem, hogy ennél ostobább anyát nem hordott hátán a föld, mert ha olyan okos lett volna ő is, mint a bíróné volt, akkor inkább lelökte volna a barátot a lépcsőn, ahelyett, hogy felküldte. De végtére is, mit akarnak? E félistennek öltözött ördögök a legveszedelmesebbek valamennyi között; olyan ügyesen változnak át fényes angyalokká, hogy az ember jó lélekkel gyanakodni sem mer rájuk, és úgy tetszik, azt kell dicsérni, aki nem gyanakszik.

- Márpedig - mondta Oisille - a rosszra, hogy elkerülhessük, mindig gyanakvással kell tekinteni, kiváltképpen azoknak, akiknek nagy hivataluk vagy; inkább gyanakodjunk a rosszra, amely nincsen, mintsem hogy ostoba hiszékenységgel a meglevő rossznak csapdájába essünk; nem láttam még asszonyszemélyt, aki azért csalatkozott volna, hogy későn hitt a férfi szavának, olyat ellenben már többet is láttam, aki azért csalatkozott, mert igen könnyen adott hitelt a hazug szónak; ez okért azt mondom, sosem gyanakodhatunk eléggé a mindig leselkedő gonoszra; kivált azokra áll ez, akik férfiak, nők, városok és országok gondját viselik; mert ha mégoly éberen öröködünk is, a gonoszság és az árulás széltejében uralkodik, s ha a pásztor nem öröködik ébren, mindig rászedi az ármányos farkas.

- Hanem az is igaz - mondta Dagoucin -, hogy a gyanakvó embernek nincsen tökéletes barátja, mivel a gyanakvás elválasztja az embereket egymástól.
- Ha tud rá egy jó példázatot - mondta Oisille -, átadom a szót, hadd mondja el.
- Tudok erről egy igaz történetet - mondta Dagoucin -, szívesen fogják hallgatni. Elmondom majd, hölgyeim, hogy milyen könnyen megromlik a jó barátság, ha mézébe belehullik a gyanakvás morzsája. Mert amiként a barátba vetett bizodalom a lehető legnagyobb tisztesség, hasonlatosképpen a hozzá való bizalmatlanság a lehető legnagyobb becstelenség; mert ezáltal másnak látjuk a barátot, mint aminőnek szeretnénk, ennek okán megbomlik sok jó barátság, s a barátok ellenségek lesznek, amint meglátják az elbeszélésemből.

Negyvenhetedik történet

Két nemesember olyan tökéletes barátságban élt, hogy az asszonyt kivéve mindenüket megosztották egymással, mígnem az, amelyikük házas volt, minden ok nélkül gyanúba nem fogta a társát, ez pedig bosszúból, hogy ok nélkül gyanúsítják, eltávolodott a barátjától, s addig nem nyugodott, míg fel nem szarvazta

Perche grófság közelében élt két nemesember, kik kora ifjúságuktól fogva oly nagy és tökéletes barátságban éltek egymással, hogy egy volt szívük, egy házuk, egy ágyuk, egy asztaluk, egy erszényük. Sok ideig éltek e tökéletes barátságban, és soha nem volt szó vagy szándék, mely ellenkezést támasztott volna kettejük között, mivel oly nagy egyetértésben éltek, akár két testvér, sőt akár mint egy ember magában. Egyikük asszonyt vitt a házhoz, hanem ez okért még nem szakította meg a jó barátságot, s ugyanúgy élt tovább jó pajtásával, mint annak előtte; s ha szűkös helyen kellett meghálniok, odavette maga s felesége mellé: igaz, ő feküdt középre. Minden jószáguk közös volt, így sem a házasság, sem egyéb ok meg nem ronthatta a tökéletes barátságot; hanem a földi boldogság, mely múlandósággal viselős, egy idő múltával véget ért a házukban, ahol az ideig túlságos volt a békesség: a férj egyszerűen megfélekezett a barátságba vetett nagy bizodalomról, s ámbátor sem a barátja, sem a felesége nem adtak rá okot, néhány epés megjegyzést tett a feleségének, nem tudván előtte titkolni érzését; az asszony fölöttébb elcsodálkozott, hiszen férje rendelte volt, hogy minden dologban, egyet kivéve, ugyanolyan kedvesen bánjon a pajtásával, akár mint övele magával, most ellenben megtiltotta neki, hogy szóljon vele, hacsak nem nagy társaságban teszi. Az asszony ezt észére adta férje barátjának, aki nem hitte a dolgot, mivel igen jól tudta, hogy nem gondolt s nem tett semmi olyat, mi a pajtását megbánhatta volna; s mivel nem volt szokása bármit is titkolni, szóba hozta előtte, mit hallott, kérvén, hogy el ne hallgassa az igazságot, mivel ő sem ebben, sem egyéb dologban nem akar okot adni rá, hogy megromolják oly rég idő óta táplált barátságuk. A házas ember erősködött, hogy ilyenre soha nem gondolt, s hogy akik effélét híresztelnek, aljasul hazudnak. A pajtása ezt felelte:

- Jól tudom, hogy a féltékenység éppen olyan tűrhetetlen szenvedély, mint a szerelem; s ha kegyelmed így vélekednék, akár felőlem, is, nem hibáztatom érte, mivel nem tehet róla semmiképpen; én csupán egy dologért panaszkodhatnék, mi kegyelmeden függ: ha titkolni akarná előttem baját, mivel ez ideig semmi gondolatát, szenvedélyét vagy vélekedését el nem titkolta előttem soha. Hasonlatosképpen, ha szerelmes lennék a feleségébe, nem vádolhatna hitványsággal, mert e tűz fölött nincsen hatalmam, hogy azt tegyek vele, mi nekem tetszik; ha ellenben rejtekezném kegyelmed előtt, feleségének meg minden módon igyekeznék kimutatni szerelmemet, én lennék a leghalványabb barát, akit hátán hordott a föld. Egyébként higgye meg, hogy ámbátor tisztességes és derék fehérszemély, a gondolatom akkor sem járna körülötte, ha történetesen nem a kegyelmed felesége volna. És jóllehet semmi oka nincs rá, mégis kérve kérem, hogyha ez miatt a legcsekélyebb gyanú is támadna szívében, mondja meg, hogy úgy igazítsam dolgom, nehogy hosszú barátságunk megromolják egy asszony miatt. Ha jobban szeretném is mindennél ezen a világon, akkor sem árulnám el neki soha, mivel kegyelmed becsülete nekem minden fölött való.

Pajtása megesküdt mindenre, ami szent, hogy soha nem gondolt effélére, s kérte, hogy éljen a házában úgy, mint annak előtte.

Amaz így válaszolt rá:

- Megfogadom, de tudja meg, hogy ezentúl, ha rosszat gondol rólam, s eltitkolja, nem maradok meg a társaságában.

Egy idő múltán, mialatt úgy éltek, mint annak előtte, a házasságban még nagyobb gyanakodás támadt, mint valaha, és ráparancsolt a feleségére, hogy többé ne merészeljen olyan nyájas arccal tekinteni a barátjára, amint szokása volt; az asszony elárulta a férje pártjának, s maga kérte rá, hogy többet ne szóljon hozzá, mivel ő is parancsot kapott, hogy hasonlóképpen bánjon vele. A nemesember megértette a szavából meg a pártja viselkedéséből, hogy megszegte az ígéretét, s így szólt hozzá nagy haraggal:

- Ha kegyelmed féltékeny, pártjamban, az természetes dolog; de nagy fogadkozása után nem nyugodhatok bele, hogy titkolja előttem, mivel én mindig hittem, hogy szívünket semmi el nem választhatja; ámde nagy bánatomra s önnön hibámon kívül, az ellenkezőjét kell látnom, mivel kegyelmed féltékeny a feleségére meg reám, de ezen felül titkolni is akarja, s ekképp a betegsége addig nyúlik, míg merő gyűlöletbe nem fordul; és amiként szeretetünk oly nagy volt, hogy nem akadt párja e világon, gyűlöletünk halálössá válik. Én mindent megtettem, ami tőlem tellett, hogy elkerüljem e bajt; de mivel kegyelmed ilyen hitványnak tart, és az ellenkezőjét hiszi mindannak, mi eddigelé voltam, most megfogadom és megesküszöm mindenre, ami szent, hogy azzá válok, aminek gondol, és nem nyugszom addig, ameddig a feleségétől meg nem kapom azt, amiért a kegyelmed hite szerint ostromoltam; és ezentúl óvakodjék tőlem, mert ha a féltékenység elszakította az én barátságomtól, engem meg a bosszú szakít el a kegyelmedétől.

És akárhogy bizonygatta is a pártja az ellenkezőjét, nem hitte el többé egyetlen szavát sem, s elvitte a jussát bútorból, jószágból, mi addig közös volt; és szívükben is elváltak egymástól, kik addig egyek voltak, és a nemesember, ki nem volt házasságban, nem nyugodott addig, míg fel nem szarvazta a pártját, úgy, amint megfogadta neki.

- Így járhat mind az, hölgyeim, ki oktanul gyanakodik a feleségére. Van, aki maga az oka, hogy a felesége azzá lett, aminek hitte, mivel a keserűség hamarabb meggyőzi a tisztességes asszonyt, mintsem a világ minden gyönyörűsége. S aki azt állítja, hogy a féltékenység maga a szerelem, azzal perbe szállok, mert ha úgy keletkezik is belőle, mint hamu a tűzből, meg is fojtja.

- Azt hiszem - mondta Hircan -, férfinak s nőnek a legnagyobb méreg, ha olyasmivel gyanúsítják, mi ellenkezik az igazsággal. Ami engem illet, leginkább ily gyanakodás miatt szakítottam a barátaimmal.

- De nincs elfogadható mentség egy asszony számára sem - mondta Oisille -, ha önnön tisztessége árán áll bosszút férje féltékenysége; akár ha valaki, nem tudván megölni ellenét, önmagába döfné a kardját, vagy nem tudván megsebezni ellenségét, a saját ujját harapdálná; ez az asszony jobban tette volna, ha többet nem áll szóba vele, s így bizonyítja meg a férjének, hogy méltatlanul fogta gyanúba, és az idő megbékítette volna mindkettőjüket.

- Márpedig bátor asszonyhoz illően cselekedett - vélte Ennasuite -, s ha sok asszony így tenne, a férfiak sem lennének olyan durvák, mint amilyenek.

- Egy szó mint száz - mondta Longarine -, a béketűrés meghozza a végén az asszony diadalát s a szűziesség dicséretét: ez a tanulság.

- Hanem azért egy asszony, ha nem ártatlan is, lehet büntetlen - mondta Ennasuite.

- Ezt hogyan érti? - kérdezte Oisille.

- Ha összecserél valakit a férjével.

- Ugyan ki az az ostoba nőszemély, aki nem veszi észre a különbséget a férje és egy idegen férfi között - kérdezte Parlamente -, akármilyen álruhát öltön is?

- Kevés van ilyen, de akad - mondta Ennasuite -, aki csalatkozott, s ártatlan és büntelen maradt.

- Ha tud ilyenről - mondta Dagoucin -, átadom a szót, hadd beszélje el, mert igen különösnek találom, hogy ártatlanság és bűn megférjen egymással.

- Akkor hát figyelmezzenek, hölgyeim - kezdte Ennasuite -, hátha az eddigi elbeszélésekből nem értették meg eléggé, milyen veszedelmes dolog szállást adni azoknak, akik bennünket a *világi* névvel illetnek, s önmagukat szentnek, és nálunknál érdekesebbnek tartják; hadd mondjak el erről még egy példázatot, mert amiként hallom, hogy mily hibába esnek azok, akik vakon bíznak bennük, azonképpen szeretném a szemük elé állítani őket, hadd lássák, hogy nemcsak esendőbbek a többi embereknél, hanem a közönséges emberi gonoszságon felül maga az ördög lakozik bennük, amint meghallják majd e történetből.

Negyvennyolcadik történet

Két franciskánus barát megszállt egy vendégfogadóban, ahol éppen a fogadós lányának menyegzőjét ülték; az öregebbik és gonoszabbik, látván, hogy a menyecske félrevonul, maga töltötte be az újdonsült férj tisztét, aki eközben a nászi néppel ropta a táncot

Perigord tartomány egyik falujának vendégfogadójában a fogadós lányának menyegzőjét ülték, s a rokonok és barátok serege, ki-kí tehetsége szerint, kedveskedett a nászi párnak.

A menyegző napján beállított a házba két franciskánus barát, kiknek a szobájába vitték a vacsorát, mivel barátokhoz nem illő, hogy részt vegyenek a mulatságban. Hanem a nagyobbik rangú, kinek nagyobb volt a tekintélye meg a gonoszsága, azt gondolta magában, hogy ha már az asztalhoz nem ülhet, legalább az ágyba belefekhessen, s elhatározta, hogy csúnyán megtréfálja őket. Amikor leszállt az est, és kezdődött a tánci multság, a barát egy ablakból sokáig nézte a menyecskét, kit igen takarosnak s a kedvére valónak talált.

Óvatosan megtudakolván a szobalányoktól, hogy melyik szobában lesz a nyoszolyája, meghallotta, hogy az övé mellett: aminek nagyon megörült, s hogy célját érje, addig leskelődött, míg azt nem látta, hogy a vénasszonyok, ősi szokás szerint, elorozzák a menyecskét. Ámde, mivel még nagyon korai volt az idő, a férj nem akarta abbahagyni a táncot, sőt, annyira belemelegedett, hogy jószerivel a feleségéről is megfeledkezett; de nem úgy a franciskánus, aki, meghallván, hogy a menyecske ágyba bújik, nyomban levetette szürke csuháját, hogy a férj tisztét betöltse; félve azonban, hogy rajtakapják, csak rövid ideig maradt ott; utána elment onnét egy fasor végébe, ahol a társa leleselkedett, s intett neki, hogy a férj még táncol.

Mire a franciskánus, nem elégítvén még meg ocsmány bujaságát, visszatért, hogy ismét a menyecskével háljon, s vele maradt mindaddig, míg a társa jelt nem adott, hogy ideje szedni a sátorfáját. Jött a férj, hogy ágyba feküdjék, ám a felesége, kit a franciskánus annyit gyötört, hogy már minden porcikája pihenésre vágyott, nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze:

- Hát azt végezte kegyelmed, hogy többé soha nem aluszik, s folyvást engem gyötör?

Szegény férje, ki még meg sem melegedett, nagy megrökönyödéssel kérdezte, hogy vajon mivel gyötörte, hiszen mostanáig egyvégtében táncolt.

- De még hogyan táncolt! - mondta a menyecske. - Hiszen már harmadszor jön, hogy velem háljon; vélem, jobban tenné, ha aludni térne.

Hallván e beszédet, a férj még inkább megrökönyödött, és semmi mással nem törődve, csak az igaz valót akarta hallani. S hogy a menyecske elmondotta, gyanította is, hogy csak a franciskánusok tehették, kik megszálltak a házban. Hamarsággal fölkelt, s ment a szobájukba, mely a tőzsomszédságában volt. S hogy nem találta őket, föllármázta a házat, összecsdítván valamennyi barátját, kik meghallván az esetet, gyertyákkal, lámpásokkal, kutyákkal siettek a segítségére, hogy a franciskánusok nyomára bukkanjanak. S hogy a házban nem találták őket, addig jártak a nyomukban, míg nyakon nem csípték őket a szőlőben. Ott érdemük szerint ellátták a bajukat, mert minek utána jól elverték őket, karjukat, lábukat levágták, s ott hagyták mindkettőt Bacchus isten és Venus istennő őrizetére, kiknek jobb tanítványai voltak, mintsem Szent Ferencnek.

- Ne álmélkodjanak, hölgyeim, ha ezek az emberek, kik nem élhetnek más közönséges halandók módján, olyan dolgokat művelnek, mik megszégyenítenék a kalandozó zsiványokat is. Inkább azon csodálkozzanak, hogy még gonoszabbul nem tesznek, midőn Isten leveszi róluk a kezét; mert éppen nem a csuha teszi az embert szerzetessé, sőt kevélységgel igen

gyakran megrontja. Ami engem illet, én Szent Jakabbal ím e szabályt tartom: tiszta és szeplőtelen szívvel szolgáljuk Istent, és minden tehetségünk szerint munkálkodjunk felebarátaink javán.⁷¹

- Uram Isten - fakadt ki Oisille -, hát soha nem fogunk ki e gonosz franciskánusok történeteiből?

Ennasuite így szólt:

- Ha az úri hölgyeket, hercegeket és nemesurakat sem kíméljük, úgy tetszik, a franciskánusokat nagy tisztesség éri, hogy hajlandók vagyunk beszélni róluk, mivel olyan nagyon haszontalan népség, hogy hacsak valami emlékezetes imposztorságot nem művelnek, nem érdemes rájuk vesztegetni a szót; márpedig, amint mondják, inkább tegyen rosszat az ember, mint hogy semmit se tegyen. A mi csokrunk pedig annál szebb leszen, minél több fajta virágot szedegetünk belé.

- Ha megígérik, hogy nem haragszanak meg érte - mondta Hircan -, elmondok egy történetet egy előkelő hölgyről, aki olyan alávaló volt, hogy még a szegény franciskánusnak is meg fognak bocsátani, aki ott elégítette ki a szükségét, ahol éppen tudta. Ez a hölgy ugyanis, ámbátor bővében volt ételnek, itálnak, igen hitvány módon töltötte a kedvét.

- Mivel megfogadtuk, hogy csak az igazságot mondjuk - jegyezte meg Oisille -, egyúttal megfogadtuk, hogy meg is hallgatjuk. Ez okért bátorsággal beszélhet, mivel az, mi rosszat itt elmondunk férfiakról s nőkről, nem azoknak a szégyenéről vall, kikről a történetek szólnak, hanem csupán arra szolgál, hogy megfogyatkozzék nagy bizodalmunk a teremtetett lényekben, megmutatván nyomorúságukat, amelynek alá vannak vetve, s reménységüket egyedül Őbelé helyezzük, aki tökéletes, s aki nélkül az ember csak tökéletlen lehet.

- Nos hát - folytatta Hircan -, akkor bízvást elmondom a történetem.

⁷¹ Jakab apostol levele, I. r. 27. v.

Negyvenkilencedik történet

Egynémely francia nemesurak, látván, hogy urukat, a Királyt, milyen jól fogadja szerelmese, egy külfországbeli grófné, ezen felbátorodva, megszólították, s ostromolni kezdték, míg sorjában meg nem kapták tőle, amit kértek, bár mindegyik azt hitte, hogy csak maga részese a gyönyörűségnek, miben a többi is részesült. Hogy egyikük fölfedezte a turpisságot, mind összebeszéltek, hogy bosszút állnak rajta; de mivel a grófné nyájasan tekintett rájuk, s nem mutatott több haragot, mint annak előtte, megszégyenülten kullogtak el onnét, ahelyett, hogy őt szégyenítették volna meg

Károly Király udvarában - hogy hányadik Károlynak,⁷² azt nem árulom el, mivel óvni akarom a szóban forgó hölgynek tisztességét, kit ez okért néven sem nevezek -, egyszóval Károly Király udvarában élt egy igen előkelő házból való, külfországbeli grófné. És mivel az új dolgok mindig tetszést aratnak, e hölgyet is nagyon megnézték, amint megérkezett, egy felől a ruhája keltett feltűnést, más felől a ráaggatott gazdag ékességek; és ámbátor nem tartozott a legszebb hölgyek közé, viselkedése méltóságos és büszke volt, szava komoly és megfontolt, s ennek okán senki nem mert hozzá közeledni, csak a Király egyedül, aki nagyon szerette. S a Király, hogy bizalmasabban beszélhessen vele, valami megbízatással messzi útra küldte férjét, a grófot, ki jó sokáig odamaradt; s ez idő alatt vidáman élt a grófnéval. A Királynak némely nemesemberei látták, hogy uruk milyen jó fogadtatásban részesül, s ezen felbátorodva megkönyékezték a grófnét; többek között egy Astillon nevű nemesúr, ki igen merész szavú s nyájas természetű férfi volt. Eleinte a hölgy nagy méltósággal beszélt vele, s megfenyegette, hogy elárulja urának, a Királynak, gondolván, hogy ettől megijed. Hanem a nemesúr, ki nemhogy e hölgynek, de egy vitéz kapitánynak a fenyegetéseitől sem ijedt volna meg, nem hagyta abba az ostromot, míg a hölgy hajlandóságot nem mutatott, hogy bizalmasan beszéljen vele, megmondván, mi módon juthat a szobájába. A nemesúr megfogadta a szavát; ám, hogy a Király gyanút ne fogjon, engedelmet kérte, hogy hosszabb útra keljen. És eltávozott az udvarból, de már az első napon elhagyta kíséretét, és éjnek évadján visszalopakodott, hogy a grófnét ígérete megtartására bírja; és ő megtartotta, mit ígért; a nemesúr pedig oly igen elégedett volt vele, hogy ellenkezés nélkül ott maradt hét vagy nyolc napig, bezárva a ruhás kamrájában, ahonnan az orrát sem dugta ki; s erőt adó ételekkel táplálkozott. Azon a héten, hogy ott rejtőzködött, egy Durassier nevű cimborája is beállított a grófnéhoz, hogy kedvét töltsse vele. A hölgy ugyanúgy bánt ezzel a lovaggal is, mint az elődjével: eleinte hetykén fogadta, s igen gorombán bánt vele, majd egyre inkább megjuhászodott, és amikor az első fogolynak útilaput kötött a talpára, helyébe fogadta újabb lovagját. És amíg ez ott rejtőzött, beállított harmadik társuk is, egy bizonyos Valnebon, ugyanolyan céllal, mint az első kettő; és jött még utánuk kettő vagy három, és valamennyien részesültek az édes rabságban.

Így folytatta életét hosszabb ideig, de olyan csalafinta módon, hogy egyik lovagja sem tudott a másikról. És ámbátor gyakran hallották, hogy mindenki mily szerelmes belé, mégis mindegyik azt hitte, hogy csak az ő kérése talált meghallgatásra, és mindegyik nevetett a másikon, azt hívén, hogy elszalasztott ilyen nagy gyönyörűséget. Egy napon, hogy a mondott nemesurak egy ünnepségen összetalálkoztak, nagy eszem-iszom közben a háborús esztendőkről beszélgetvén, ki-ki előhozakodott a hadi szerencsájével meg a fogságba esése történetével. De

⁷² VIII. Károly. A történetben szereplő nemesurak pedig: *Astillon*: Jacques de Chatillon, VIII. Károly kamarása; *Valnebon*: Germain de Bonneval, ugyancsak a király kamarása; *Durassier*: Jacques Galliot de Genouillac, a pattantyúsok nagymestere, majd Languedoc kormányzója.

Valnebon, aki majdnem belebetegedett, hogy ily sokáig magába kellett zárnia ilyen nagy szerencsét, melyben nem régen volt része, így szólt a cimboráihoz:

- Nem tudom, kegyelmeteknek miféle rabságban volt részük, de annyit mondhatok, hogy amiben én voltam, azért az egyért dicsérni fogom mind a többit, egész életemben; mert azt hiszem, nincs e világon édesebb gyönyörűség, mint rabul esni.

Astillon, ki elsőnek esett abba a rabságba, sejtette, hogy miről beszél, és megkérdezte tőle:

- Mondja, Valnebon, miféle foglár vagy foglárné bánt olyan jól kegyelmeddel, hogy a rabságot ilyen nagyon megszerette?

Valnebon így felelt rá:

- Akárki volt is az a foglár, a rabság oly édes volt nekem, hogy nem bántam volna, ha még tovább tart, mert még soha életemben jobban nem kényeztettek, s boldogabb sem voltam.

Durassier, ki szűk szavú ember volt, nyomban felismerte, hogy arról a rabságról folyik a beszéd, melyben a többiekkel együtt neki is része volt, így szólt Valnebonhoz:

- És milyen falatokkal táplálták abban a fogházban, amelyet oly fennen dicsér?

- Hogy milyen falatokkal? - szólt Valnebon. - A Királynak sincs része ízesebb és táplálóbb falatokban.

- Azt árulja még el - unszolta Durassier -, hogy aki rabul ejtette, jól megdolgoztatta kegyelmedet?

Valnebon, ki sejtette, hogy elárulta magát, nem állhatta meg szitkozódás nélkül:

- A kutya teremtsit! Hát más is volt ott, hol azt hittem, magam vagyok?

Astillon, látván, hogy neki sem volt másban része, mint a többieknek, nevetve mondta:

- Mindnyájan egy urat szolgálunk, cimborák és barátok vagyunk gyerekségünk óta; ez okért, ha egyszerre mosolygott ránk Ámor, jó okunk van nevetni rajta. Ámde, hogy megtudjam, vajon igaz-e a gondolatom, hadd faggassam ki kegyelmeteket, s válaszul csak a szín igazat mondják, mert ha valóban úgy történt, amiként gyanítom, akkor oly kalandban volt részünk, hogy ezer mérföldnyire nem akad párja.

Megesküdtek, hogy csak a szín igazat mondják, ha már így esett, hogy el nem tagadhatják. Ő így folytatta:

- Én elmondom a kalandomat, s kegyelmetek csak igennel meg nemmel válaszolnak, aszerint, hogyan és miként esett kegyelmetekkel. Ebben mindnyájan megegyeztek, s ő akkor rákezdte:

- A Királynak engedelmét kértem, hogy hosszabb útra keljek.

Ők ráfelelték:

- Mi is úgy.

- Amidőn két mérföldnyire voltam az udvartól, ott hagytam egész kíséretem, és rabnak mentem.

Ők ráfelelték:

- Mi is úgy tettünk.

- Hét vagy nyolc napig maradtam ott - folytatta Astillon -, s egy ruhás szobában feküdtem, ahol erősítő ételekkel s válogatott hússal tápláltak, soha nem ettem különbet; ámde, nyolc nap múltán őrizőim sokkalta silányabb állapotban engedtek szabadon, mintsem fogadtak volt érkezésemkor.

Amazok megesküdték, hogy ők is hasonlóképpen jártak.

- Rabságom - mondta Astillon - ezen meg ezen a napon kezdődött, s amazon ért véget.

- Az enyém - mondta Durassier - akkor kezdődött, amikor kegyelmedé végződött, s eddig meg eddig tartott.

Valnebon, kinek már fogytán volt a türelme, ismét szitkozódni kezdett:

- Az istenfáját! úgy látom, én vagyok a harmadik, holott azt hittem, első s egyetlen vagyok; én ekkor meg ekkor mentem, s e napon jöttem el.

S más három férfi, ki velük volt az asztalnál, megesküdték, hogy ők sem maradtak ki a sorból.

- Nos, ha így áll a dolog - mondta Astillon -, elárulom fogláránk állapotját is: férjes asszony, s a férje messze földön jár.

- Ő az, ő maga - erősítették meg valamennyien.

- És hogy tovább ne gyötrődjünk - mondta Astillon -, mivel első voltam a lajstromon, elsőnek én nevezem meg: a grófné volt az, ki oly hetykén viselkedett, hogy megnyervén barátságát, azt hittem, magát Cézárt győztem meg.

- Hogy az ördög vitte volna el azt az alávaló nőszemélyt, aki így megdolgoztatott bennünket a micsodájáért, s még boldogok voltunk, hogy hozzájutottunk! Ilyen gonosz teremtetést nem szült még anya: miközben az egyiket rejtegette, a másikat használta, hogy az alatt se maradjon mulatság nélkül; de inkább haljak meg, mintsem hogy szárazon megússza!

Egymást kérdezték, hogy mivel büntessék, s hogy ki-ki hajlandó-e végbe vinni a büntetést.

- Én úgy vélem - mondta Valnebon -, hogy meg kellene mondanunk Király urunknak, aki úgy bánt vele, mint valami istennővel.

- Ezt ne tegyük - vélekedett Astillon -, van elegendő eszközünk a bosszúra, nem szükséges urunkhoz folyamodnunk. Találkozzunk holnap, amikor misére indul; mindegyikünk akasszon vasláncot a nyakába, és amikor belép a templomba, köszöntsük érdeme szerint.

Ezt a tanácsot az egész társaság helyesléssel fogadta; mindannyian kerítettek vasláncot. Hogy eljött a reggel, valamennyien talpig feketében, nyakuk köré tekert, nyakék forma vasláncsal, megkeresték a grófnét, aki éppen a templomba indult. Mihelyt meglátta őket ebben a maskarában, elnevette magát, és megkérdezte tőlük:

- Hova mennek ezek a fájdalmas férfiak?

- Hölgyem - válaszolta Astillon -, azért jöttünk, hogy elkísérjük kegyelmedet, szegény rabszolgái, szolgálatjára mindig készen.

A grófné, úgy téve, mintha mindebből mit sem értene, így szólt:

- Kegyelmetek nekem nem rabjaim, s azt sem értem, mi okért tartoznának nagyobb szolgálattal, mint a többiek.

Valnebon előrelépett, s így szólt:

- Oly sokáig ettük kegyelmed kenyerét, hogy bizony hálátlanok volnánk, ha nem állnánk kegyelmed szolgálatjára.

A grófné úgy tett, mint aki semmit sem ért ebből, komolyságával akarván meghökkenteni őket. Ők azonban tovább fűzték a szót, ebből megértette, hogy kiderült a turpisság. Ez okért hamarjában kieszelte, mi módon szedje rá őket: elveszítvén tisztességét s lelkiismeretét, nem akarta tűrni, hogy amazok megszégyenítsék; de mivel élvezetét minden tisztességnél többre becsülte, nem mutatta, hogy haragszik rájuk, s a nyájasságán mit sem változtatott: amin úgy meghökkentek, hogy megszégyenülten kullogtak el onnét, ahelyett, hogy őt szégyenítették volna meg.

- Hölgyeim, ha úgy ítélik, hogy e történet sem mutatja meg kellőképpen, hogy a nők sem jobbak a férfiaknál, szívesen mondok újabbakat; azonban úgy vélem, ez az egy is elegendő annak bizonyosságául, hogy az a nő, aki elveszítette tisztességét, százszor vakmerőbben cselekszi a gonoszt, mint akármelyik férfi.

Az asszonyok, hallván e történetet, oly buzgón hányták magukra a keresztet, mintha a pokol összes ördögei megjelentek volna a szemük előtt. Oisille azonban így szólt:

- Hölgyeim, alázkodjunk meg, hallván ez undok esetet, annál is inkább, mert akit Isten elhagyott, hasonlatossá válik ahhoz, akihez szekerét kötötte; mert akik Istenhez folyamodnak, velük van Istennek lelke, ámde vannak, kik az ő ellenségéhez folyamodnak; és mi sem lelketlenebb annál, kit Istennek lelke elhagyott.

- Bármit cselekedett is ez a szegény hölgy - vélekedett Ennasuite -, azokat sem dicsérhetem, kik oly fennen kérkedtek rabságukkal.

- Én úgy vélem - mondta Longarine -, nem könnyebb a férfiembernek a szerencsését eltitkolnia, mint kikovácsolnia, mert nincs olyan vadász, ki boldogan ne harsantaná meg a kürtjét, ha elejtette a vadat, sem olyan szerelmes, ki győzelmével ne büszkélkednék.

- Ezt a vélekedést - mondta Simontault - a szent Inkvizíció minden tagja előtt eretneknek nyilvánítanám, mivel több a titoktartó férfi a titoktartó nőnél; s olyanokról is hallottam, akik inkább lemondának a szerelmi örömről, mintsem hogy teremtet lélek megtudja titkukat. Ez okért rendelte az egyház, a gondos anya, hogy férfiak gyóntassanak, s ne nők, kikben nem áll meg a szó.

- Nem ezért van az - ellenkezett Oisille -, hanem az okért, hogy a nők ádáz ellenségei a bűnnek, s nem adnának olyan könnyen feloldozást, mint a férfiak, és sokkal szigorúbb vezeklést szabnának.

- Ha oly szigorúak lennének, mint hozzánk való szavukban - mondta Dagoucin -, inkább kétségbe kergetnék a bűnösöket, mintsem hogy az üdvösség útjára vezéreljék őket; ez okért, az egyház mindenképpen helyesen rendelkezett. Ámde én sem mentegetem e nemesurakat, kik úgy kérkedtek a rabságukkal, mivel férfiembernek sosem szabad nőről rosszat beszélnie.

- Mivel közös helyen jártak - mondta Hircan -, úgy tetszik, helyesen tették, hogy egymást vigasztalták.

- De ezt nem lett volna szabad megvallaniok - vélte Geburon -, s éppen a becsületük miatt nem. A Kerek Asztal könyvei azt tanítják, hogy nem dicsőség a jó lovagnak semmit érő embert legyőznie.

- Csak bámulok - mondta Longarine -, hogy az a szegény asszony nem halt meg szégyenében a rabjai előtt.

- Akik elvesztették a szégyenérzésüket - vélekedett Oisille -, bajosan nyerhetik valaha is vissza, hacsak nem a forró szerelem feledtette velük. De közülük nem egyet láttam, ki visszatért a jó útra.
- Én úgy vélem - mondta Hircan -, hogy csak azokat látta visszatérni, akik beleestek, ámde fehérszemély bajosan esik forró szerelembe.
- Nem egyezem kegyelmeddel - mondta Longarine -, mert vannak nők, úgy vélem, kik halálíg szerettek.
- Oly nagyon kíváncsi vagyok e történetre - mondta Hircan -, hogy mindjárt átadom a szót, hadd ismerjem meg a női szerelmet, amelyről mindeddig azt hittem, hogy nincsen.
- Márpedig, ha meghallja, elhiszi, hogy van - mondta Longarine -, mivel nincsen erősebb szenvedély a szerelemnél. De amiként a szerelem jószerivel lehetetlen dolgokra ösztökél, hogy néminemű boldogságra tegyünk szert e földi életben, azonképpen minden más szenvedélynél inkább taszíthatja kétségekbe azt, aki elveszíti a teljesülés reményét; ezt fogják látni a most következő történetben.

Ötvenedik történet

Giovanni Pietro úr hosszú ideig hasztalan ostromolta szomszédasszonyát, akibe nagyon szerelmes volt. Hogy kiverje fejéből az asszonyt, néhány napig kerülte a társaságát: de ettől olyan mélakórba esett, hogy az orvosok tanácsára eret vágtak rajta. A hölgy, aki tudta bajának az okát, életét akarván menteni, halálát okozta, midőn nekiadta azt, amit eladdig megtagadott tőle; majd meggondolván, hogy ő okozta e tökéletes barátnak halálát, egy tördőfessel osztozott balsorsában

Cremona városában, nem is oly régi időben, élt egy nemesúr, kit Giovanni Pietrónak hívtak; már rég óta szerelmes volt egy hölgybe, ki a szomszédságában lakott; de akár mint ostromolta is, nem kapta meg tőle a várva várt választ, jóllehet a hölgy is szívből szerette. A szegény nemesember ezt oly nagyon zokon vette, hogy bánatában visszavonult a házába, s eltökölte, hogy többé nem hajszolja hiába az élvezetet, melynek kergetése elemésztí az életét. S azt hívén, hogy kiverheti fejéből, néhány napig kerülte a hölgyet; ámde ettől olyan mélakórba esett, hogy rá nem lehetett ismerni többé. Atyafisága orvosokért küldetett, azok pedig, látva megsárgult arcát, úgy vélekedtek, hogy elrekedt az epéje, s azt tanácsolták, hogy vágjanak eret rajta. Ez a hölgy pedig, ki oly rideg volt hozzá, igen jól tudta, hogy bajának oka a vonakodása, s elküldött hozzá egy öregasszonyt, akiben megbízott, és megüzente neki: mivel tudván tudja, hogy szerelme valódi s nem színlelt, elhatározta, hogy neki adja, mit oly hosszú ideje megtagadott tőle. S már a módját is megtalálta, hogyan szökjék ki a házából egy helyre, ahol titokban találkozhatnak. A nemesember, kinek a karján aznap reggel vágták az eret, e szóra sokkal jobban lett, mint akár miféle szerektől s érvágástól: visszaüzente, hogy nem lehet olyan baja, mi meggátolná, hogy ott legyen a mondott órán; s a hölgy nyilvánvaló csodát művelt vele, mert egyetlen szavával meggyógyította a betegségéből, amire egyetlen orvos sem talált írt. Hogy eljött a vágyva vágyott éjszaka, a nemesember elment a jelzett helyre, s oly mérhetetlen boldogság töltötte el, hogy annak - nagyobbra nem nőhetvén - hamarosan véget kellett érnie. Nem kellett sokáig várakoznia, mert kisvártatva megérkezett hölgye, kit életénél jobban szeretett. Nem vesztegette idejét cifra szavakkal, mivel ösztökélte a belsejét égető tűz, hogy minél előbb megkapja, mit jószerivel már nem remélt. S a kelleténél mélyebbre merülvén a szerelembe és a gyönyörűségbe, míg egy felől azt hitte, az életére lelt gyógyító írt, más felől halálának óráját siettette; mert kedveséért megfeledkezvén önmagáról, nem vette észébe, hogy karján megoldódott a kötés, és megnyílt sebéből úgy patakozott a vér, hogy szegény nemesember merő vér lett tőle. Ámde azt hívén, hogy a szerelemtől van a nagy fáradsága, elhatározta, hogy visszatér a házába. Hanem Ámor, ki oldhatatlanul eggyé olvasztotta őket, úgy fordította sorát, hogy kedvesétől elválván, a lelke is elvált a testétől; sok vérét vesztvén, holtan rogyott hölgye lábához, ki magán kívül volt megdöbbenésében, meggondolván, hogy elveszítette ezt a tökéletes barátot, kinek a halála egyedül az ő lelkén szárad. Meggondolván más felől, hogy nagy gyásza felett mekkora szégyenben maradna, ha e holt tetemet a házában találnák, s el akarván tüntetni az eset nyomát, egy szobalányával, kiben bízott, kivitte a testet az utcára, ám ott sem akarta magára hagyni, mert kivonta az elhunyt törét, hogy osztozzék balsorsában, és megbüntesse szívét, minde bajnak okozóját: a tört magába dőfte, és teste holtan rogyott kedvese testére. E lánynak atyja s anyja reggelre kelve kiléptek a házukból, és szemük elé tárult a szívet tépő látvány; minek utána a szomorú esethez illően meggyászolták őket, kettejüket egy sírba temették.

- Ebből láthatják, hölgyeim, hogy a túlságos szerelem újabb bajt idéz fel.
- Nekem az tetszik különösképpen - jegyezte meg Simontault -, hogy olyan egyenlőn szerették egymást; a nemesember meghalt, s a másik sem akart tovább élni. Ha Isten kegyelmével valaha ily asszonyt találtam volna, azt hiszem, senki nem szeretett volna tökéletesebben, mint én.
- Hanem, úgy vélem - fűzte hozzá Parlamente -, kegyelmedet nem vakította volna el úgy a szerelem, hogy erősebben be ne kötözzé a karját, mint ez a nemesember tette; vége már annak az időnek, amikor a férfiak a hölgyekért az életüket is elfeledték.
- Annak azonban nincsen vége - ellenkezett Simontault -, hogy a hölgyek, a maguk gyönyörűségéért, megfélekezzenek hódolóik életéről.
- Én azt hiszem - mondta Ennasuite -, nincs olyan asszonyszemély a világon, ki örömét lelné egy férfi halálában, még ha az ellensége is. Ellenben, ha a férfiak maguk akarják megölni önmagukat, a hölgyek ebben meg nem gátolhatják őket.
- Ámde az is igaz - szólt Saffredent -, hogy aki megtagadja a kenyeret az éhenvesző nyomorulttól, gyilkosa az annak.
- Ha kegyelmetek oly okkal könyörögnének - vélekedett Oisille - mint a koldus, ki ínségében kéregét, a hölgyek sem volnának oly kegyetlenek, hogy meg ne hallgatnák; de, Istennek hála, e betegségbe csak azok halnak bele, akikre az esztendőben amúgy is sort kerítene a halál.
- Nem hiszem, asszonyom - mondta Saffredent -, hogy van égetőbb szükség annál, amely feledtetni a többi mind; mert akin erőt vesz a szerelem, nem ismer az olyan sem kenyeret, sem más táplálékot, hanemha kedvesének tekintetét és szavát.
- Ha kegyelmedet éheztenék - válaszolt Oisille -, és más táplálékkal nem táplálnák, mihamar másként vélekedne.
- Azt elismerem - felelt rá Saffredent -, hogy a test elgyöngülhet, de a szív és a szándék soha.
- Ennélfogva Isten jót tett kegyelmeddel - mondta Parlamente -, hogy olyan helyre vezérelte, ahol ily kevés boldogságban van része, s ez okért evéssel, ivással kell erősítenie magát, aminek - mint látom - oly derekasan megfelel, hogy méltán dicsérheti Istent e szelíd kegyetlenségéért.
- Nekem mindennapi kenyerem a szenvedés - válaszolta amaz -, s így hovatovább örülök a bajoknak, mikén mások siránkoznak.
- Talán éppen a siránkozásunk tartja távol kegyelmedet a társaságtól - mondta Longarine -, ahol szívesen látnák a boldogságával; mert nincsen bosszantóbb, mint a tolakodó szerelmes.
- Mondja inkább, mint a szívtelen hölgy! - szólt közbe Simontault.
- Már látom - mondta Oisille -, ha végig akarjuk hallgatni Simontault okoskodását, mivel az eset különösen őt érinti, nemhogy a vecsernye, de még az estéli imádság is itt ér bennünket; ez okért menjünk inkább, s adjunk hálát Istennek, hogy e mai nap is véget ért nagyobb perlekedés nélkül.

Azzal fölcihelődött, s a többiek is követték példáját. Simontault és Longarine eközben folytatták a perlekedést, amelyben végül Simontault győzött, kinek kardot sem kellett rántania, hogy megbizonyítsa: a legnagyobb szükség a legnagyobb szerelemből fakad. Ebben meg-egyeztek, s beléptek a templomba, ahol a barátok már vártak rájuk. Vecsernye után vacsorázni mentek, szóval és étellel táplálván magukat, mert az asztalnál s egész estén ki nem fogytak a

szóból, míg Oisille nem intette őket, hogy ideje megpihentetni elméjüket: olyan szép történetekkel mulatták az első öt napot, hogy félő, a hatodik már nem lesz a többihez méltó; mert ha kitalálnák is ezentúl a történeteiket, akkor sem múlhatnák felül az eddig elmondott igaz eseteket. Amire Geburon azt felelte, hogy míg a világ világ, emlékezetes dolgok mindig lesznek.

- A rossz emberek gonoszsága mindig olyan, amilyen volt, amiként változatlan a jók jósága is. És amíg gonoszság és jóság uralkodik a földön, megtölti azt újabb tettekkel, ámbár írva vagyon, hogy semmi új nincsen a nap alatt. Mi pedig, kik nem voltunk hivatalosak Isten tanácsán, s nem ismerjük az első okokat, minden új dolgot annál csodálatosabbnak tartunk, minél kevésbé kívánnánk vagy tudnánk megismételni: ez okért ne aggódjék, hogy a jövő napok nem lesznek az elmúltakhoz méltók, csupán arra legyen gondja, hogy jól töltse tisztét.

Oisille azt válaszolta, hogy Istennek ajánlja lelkét, s az ő nevében mindnyájuknak jó éjszakát kívánt. Azzal az egész társaság nyugovóra tért, véget vetve az ötödik napnak.

VÉGE AZ ÖTÖDIK NAPNAK

HATODIK NAP

A hatodik napon arról esik szó, mi fajta hamisságokkal szedték rá a férfiak a nőket, a nők a férfiakat, avagy a nők a nőket kapzsiságból, bosszúvágyból és hitványságból

Elöljáró beszéd

Reggel Oisille asszonyság a szokottnál korábban ment be a terembe, hogy a szent leckét előkészítse; a társaság meg, erről értesülván, oly nagyon kívánta hallani jámbor intelmeit, hogy ki-ki sietett felöltözni, s nem sokat várátták. Ő pedig, megismervén buzgalmukat, felolvasta nekik Szent János evangélista levelét, mely szerető szavakkal van tele, minthogy az előző napokon Szent Pálnak a Rómabeliekhez írott leveléből olvasott fel nekik. A társaság oly ízesnek találta e lelki táplálékot, hogy ámbátor fél órával tovább időztek ott, mint a többi napokon, mégis úgy érezték, mintha egy fertály órát sem töltöttek volna el. Ennek utána csendes elmélkedésbe mélyedtek a szent misén, holott is ki-ki a Szent Lélek segedelméért fohászkodott, hogy ezen a napon is megelégtse a vidám hallgatóságot. S hogy elköltötték délebédjüket, s egy kicsit lepihentek, kimentek, hogy folytassák szokott multságukat. Oisille asszonyság kérdezte tőlük, hogy ki nyitja meg ezt a napot. Longarine így válaszolt rá:

- Én Oisille asszonyságnak adom át a szómat; olyan szép tanítást hallottunk tőle a mai napon, hogy okvetlenül el kell mondania még egy történetet is, mellyel méltóképpen betetőzi reggel szerzett dicsőségét.

- Fájlalom - kezdte Oisille -, hogy ebéd után nem mondhatok kegyelmeteknek oly épületes dolgokat, mint tettem ma reggel; hanem azért történetem nem cáfolja meg a Szent Írás tanítását, mely így szól: „Ne bízzatok a fejedelmekben, sem senki ember fiában, akikben nincsen mi üdvösségünk.” És hogy példának híján el ne feledjük ezt az igazságot, elmondok most egy igaz történetet, mely olyan friss emlékezetű; hogy alig itatódott fel a könny a szemeken, melyek látták e siralmas látványt.

Ötvenegyedik történet

Urbino hercege, feleségének adott szava ellenére, felakasztatta egyik udvarhölgyét, kinek közvetítésével a fia (akit nem akart szegényen kiházásítani) szerelmi üzenetet küldött kedvesének

Urbino hercegének,⁷³ kit a Prefektus néven ismernek, s aki Mantova első hercegének hűgát vette feleségül, volt egy tizennyolc vagy húszesztendő fia, aki beleszeretett egy jó és tisztességes házból való lányba, a farse-i plébános hűgába. De mivel nem szólhatott vele kedve szerint, az ország szokásához híven, egy nemesember segítségéhez folyamodott, ki hűbérese volt; ez a nemesember szerelmes volt egy szép és tisztességes hajadon leányba, ki anyját szolgálta, s az ifjú herceg őáltala tudatta kedvesével hozzá való nagy szerelmét. A szegény leány semmi rosszra nem gondolt, örömmel volt szolgálatjára, mivel szándékát olyan jónak s tisztességesnek ítélte, hogy szégyenkezés nélkül megvihette az üzenetet. Hanem a herceg, ki házának hasznát többre nézte akármi fajta tisztességes barátságánál, nagyon félt tőle, hogy fiának üzenetesei házassággal végződhetnek, s ez okért erősen őriztette. És egy ízben megjelentették neki, hogy ez a szegény leány vállalkozott rá, hogy fiának egynémely leveleit eljuttatja a hölgyhöz, kit a fiú mindennél jobban szeretett; ezen éktelen haragra gerjedt, s elhatározta, hogy leszámol vele. De akárhogyan titkolta is haragját, az ifjú hajadonnak fülébe jutott a dolog, s mivel ismerte a herceg gonoszságát, tudván róla, hogy amilyen rossz szándékú, olyan lelketlen is, iszonyú módon megijedt. Elment hát a hercegasszonyhoz, engedelmet kérve, hogy olyan helyre távozzék, ahol nem kerül a herceg szeme elé, míg el nem száll a haragja. De a hercegasszony azt válaszolta, hogy mielőtt elengedné, megpróbálja kipuhatolni a férje szándékát. És csakhamar hallania kellett, hogy a herceg milyen gonosz tervet forgat elméjében; s ismervén természetét, elengedte a leányt, s ezen felül azt is tanácsolta neki, hogy húzza meg magát egy zárdában, míg a vihar el nem vonul. Az így is tett, a lehető legnagyobb titokban, de akármint titkolózott is, a herceg megtudta, és vidám arcot öltve tudakolta feleségétől, hol van az az ifjú hölgy; a felesége pedig, gondolván, hogy amúgy is tudja az igazságot, bevallotta; mire a herceg nagy szomorúságot színelve megjegyezte, hogy szükségtelen volt így tennie, mivel ő semmi rosszat nem akar neki, hívassa csak vissza, mert az efféle dolognak mindjárt rossz híre kél. A hercegasszony azt felelte rá, hogy mivel az a szerencsétlen leány elvesztette ura jóindulatját, jobb volna, ha egy ideig nem mutatkoznék előtte; hanem a herceg nem hajlott az érveire, s ráparancsolt, hogy hívassa vissza. A hercegasszony nyomban tudatta a szegény hajadonnal a herceg akarátát: ám az nem nyugodott bele, s kérte úrnőjét, hogy ne hívja ki ellene a sorsot; tudja ő jól, hogy a herceg nem bocsát meg olyan könnyen, mint ahogy mutatja. De a hercegasszony megnyugtatta, hogy nem lesz bántódása, mivel ő életével s becsületével kezeskedik érte. A leány, ki jól tudta, hogy úrnője szereti, és semmiért sem akarná félrevezetni, bízott a szavában, azt gondolva, hogy a herceg sosem cselekedne oly ígéret ellen, melyben a felesége becsülete forog kockán; s ezért visszatért a hercegasszonnyal. Mihelyt a herceg megtudta, nyomban bement a felesége szobájába, s megpillantva a leányt, így szólt:

- És ez merészelt visszajönni?

⁷³ Francesco-Maria della Rovere, II. Gyula pápa unokaöccse, Róma prefektusa, aki Eleonora-Ippolita de Gonzagát, Frederico mantovai herceg hűgát vette feleségül.

Azzal a hűbéreseihez fordult, rájuk parancsolva, hogy fogják meg, és vessék tömlőcbe. A szegény hercegasszony, ki szavát adta, midőn kihozta a biztos menedékből, kétségbeesésében térdre borult előtte, szerelmére meg háza becsületére kérlelte, hogy ne tegyen ilyet, hiszen ő csak neki engedelmeskedvén hozta el a leányt a biztos menedékből. Ám akárhogy rimánkodott, akármilyen érvekkel hozakodott elő, nem lágyíthatta meg a szívét, s meg nem ingathatta elhatározását; a herceg eltökélte, hogy bosszút áll a leányon; egy szót sem válaszolva feleségének, amily gyorsan csak tehetette, elment onnét, és bírói ítélet nélkül, feledve Istent s háza becsületét, irgalmatlanul felakasztatta szegény hajadon hölgyet. El nem tudom mondani a hercegasszony szomorúságát; úgy bánkódott, ahogy csak tisztességes és jó szívű asszony bánkódhat, ki látja, hogy adott szavával halálra juttatta azt, kit meg akart menteni. De még ennél is nehezebb lenne elmondanom a szegény nemesember iszonyú gyászát; ő, ki hódolója volt, mindent megtett, mi tőle tellett, hogy megmentse kedvese életét, a sajátját ajánlva helyette. De sem kérés, sem rimánkodás meg nem lágyíthatta a hercegnek szívét, kinek csak egy volt az öröme, ha bosszút állhatott azon, akit gyűlölt. Így juttatta halálra ezt az ártatlan ifjú hölgyet ez az irgalmatlan herceg, semmibe véve a becsület szabályait, nagy bánatára mindazoknak, akik ismerték.

- Látják, hölgyeim, mit meg nem tehet a gonoszság, ha hatalommal párosul!

- Én is hallottam már - szólt közbe Longarine -, hogy az itáliaiak legfőképpen három bűnnek hódolnak; hanem azt nem gondoltam volna, hogy a bosszúvágy és a kegyetlenség olyan nagy mértékű, hogy ily csekély okért ily kegyetlen halálra adjon valakit.

Saffredent nevetve mondta:

- Longarine, kegyelmed a három bűnnek csupán egyikét nevezte meg; de hol marad a másik kettő?

- Ha nem tudná, szívesen megmondanám - válaszolta amaz -, de bizonyos vagyok benne, hogy mindnyájan tudják.

- E szavával talán engem is bűnösnek nyilvánít? - kérdezte Saffredent.

- Azt nem teszem - válaszolta Longarine -, de kegyelmed olyan jól ismeri a bűn csúnyaságát, hogy jobban elkerülheti, mint akárki más.

- Ne ütközzenek meg e kegyetlenségen - szólt közbe Simontault. - Akik jártak Itáliában, olyan hihetetlen dolgokat láttak, hogy azokhoz képest ez az eset csak csekély vétkeknek számít.

- Való igaz - erősítette meg Geburon -, amikor a franciák bevették Rivoltát, volt ott egy talján kapitány, kit derék harcosnak tartottak; ez, hogy holtan látta heverni egy ismerőst, ki csupán azért volt ellenfele, mivel a ghibellinekhez tartozott, ő meg a guelf pártnak volt híve, kivágta a szívét a melléből, forró parázson nyomban megsütötte és megette, és amikor többen megkérdezték tőle, hogy ízlik, azt válaszolta, hogy soha nem evett még ennél ízletesebb és jobb falatot; de nem érte be e dicső tettel: megölte a halottnak a feleségét is, és hasából kivágva a magzatot, mellyel viselős volt, hozzácsapdosta a falhoz; azután a férjnek s a feleségnek tetemét megtöltötte zabbal, s abból abrakoltatta a lovait. Azt hiszik, hogy ez nem ölt volna meg könnyű szívvel egy leányt, ha azt gyanítja, hogy valamiben a kedve ellen tett?

- Azért meg kell hagyni - mondta Ennasuite -, hogy ez az urbinói herceg inkább attól félt, hogy a fia szegény lányt vesz feleségül, s nem azzal törődött, hogy kedvére való asszonyt találjon neki.

- Azt hiszem, semmi kétségünk nem lehet abban - vélekedett Simontault -, hogy a taljának olyan a vére, hogy a természetnél jobban szereti azt, ami annak csak a szolgálatára van teremtvé.

- Ez pedig öreg hiba - mondta Hircan -, mert így olyan dolgokat emelnek istenükké, mik a természet ellen valók.

- Ezekre a bűnökre gondoltam az elébb - mondta Longarine -, mert jól tudjuk, hogy ha valaki szereti a pénzt, de nem használja semmire, olyan, mint a bálványimádó.

Parlamente megjegyezte, hogy Szent Pál sem feledkezett meg a taljánoknak s mindazoknak a bűneiről, akik azt képzelik magukról, hogy becsületben, okosságban és emberi észben mindeneket felülmúlnak, s ebben oly megingathatatlan a meggyőződésük, hogy Istennek sem adják meg a köteles tiszteletet: ez okért a Mindenható, ki féltékeny dicsőségére, a veszett ebeknél is alább süllyeszti azokat, akik azt képzelték magukról, hogy több eszük van, mint más ember fiának, s a természet ellen való dolgaikkal bizonyította meg nekik, hogy elméjük megháborodott. Longarine a szavába vágott, mondván, hogy ez a harmadik bűn, amiben a taljánok leledzenek.

- Szavamra - mondta Nomerfide -, nagy örömmel hallgattam e beszélgetést, mert ha azok az elmék, kiket a legfüggetlenebbnek s a legékesebb szavúnak vélnek, büntetésül ostobábbak lesznek az oktalan barmoknál, ebből annak kell következnie, hogy az alázatosak, szegények és szerény szavúak, amilyen én is vagyok, az angyalok bölcsességével telnek el.

- Higgye meg - mondta Oisille -, jószerivel én is úgy vélekedem, amiként kegyelmed: nincsen tudatlanabb annál, aki mindentudónak hiszi magát.

- Én mindig azt láttam - mondta Geburon -, hogy a csúfolót megcsúfolják, a csalót megcsalják, a kevélyt megalázzák.

- Erről eszembe jut egy csalafinta történet - szólt Simontault -, melyet szívesen elmesélnék, ha nem volna oly illetlen.

- De mivel azért vagyunk itt, hogy az igazat szóljuk - vélekedett Oisille -, akármiféle történet is az, átadom a szót, hadd mondja el.

- Mivel rám került a beszéd sora, elmondom - szólt Simontault.

Ötvenkettedik történet

Egy patikárius segéd, megpillantván maga mögött egy ügyvédet, ki unos-untalan perlekedett vele, elhatározta, hogy bosszút áll rajta, s a ruhája ujjából leejtett a földre egy papirosba csomagolt, cukorsüveg formájú, megfagyott darab szart; az ügyvéd fölemelte a földről, és a bekecsébe rejtette, majd a cimborájával a kocsmába ment, hogy megebédeljen, de kárvallotton és megszegyenülten kellett onnét távoznia, holott e sorsot a szegény segédnek szánta

Alençon városának tőszomszédságában élt egy nemesember, akit a tirelière-i uraságnak hívtak; ez az uraság egy reggelen gyalogszerrel a városba tartott, egy felől, mivel a város nem volt messze, más felől meg, mivel dermesztő volt a hideg; nem is felejtette otthon rókaprémest, vastag bekecsét. Dolga végeztével találkozott egy cimborájával, egy Anthoine Bacheré nevezetű ügyvéddel; s miután elmondta neki ügyes-bajos dolgait, megjegyezte, hogy nagy kedve kerekedett egy jó ebédre, de inkább a más pénzén enne, mintsem a magáén. Míg így beszélgettek, letelepedtek egy patikárius boltja előtt; a patikárius segédje meghallotta a beszédjüket, s tüstént arra gondolt, hogy majd ad ő nekik ebédet. Kiment a boltjából, be egy utcába, ahol az emberek a szükségüket végezték; talált ott egy fölfelé meredező, megfagyott darab szart, mely egészen olyan volt, mint egy finom kis cukorsüveg; azon nyomban becsavarta hófehér papirosba, ahogy szokta, hogy felcsigázza a vevők kedvét; azzal a ruhája ujjába dugta, és elsétált a nemesember meg az ügyvéd orra előtt, s mintegy véletlenségből, nem messze tőlük, leejtette ezt a szép cukorsüveget; azzal bement egy házba, mintha oda akarta volna vinni. A tirelière-i uraság sebtiben felkapta a földről, azt hívén, hogy cukorsüveg; amint fölemelte, a patikárius segédje már jött is vissza, és mindenfelé keresgélte, kérdezgette a cukorsüvegjét. A nemesember, gondolván, hogy alaposan túljárt az eszén, sietve betért egy kocsmába a cimborájával, akihez így szólt:

- A segéd megadta az ebédünk árát.

Hogy bent voltak a házban, jó kenyeret, finom bort, ízes falatokat rendelt, gondolván, hogy lesz miből fizetnie. Amint evés közben lassankint megizzadt, lassacskán fölengedett a cukorsüvegje, és az illata (amilyen illata az efféle süvegnek van) betöltötte az egész szobát. A nemesember, kinek a ruhája alatt volt a süveg, mérgesen ráförmedt a cselédlányra:

- Kegyelmetek a legmocskosabb népség, kit valaha láttam ebben a városban, mert vagy kegyelmed, vagy a porontyai teleszarták az egész szobát.

A cselédlány visszanyelvelt:

- Szent Péterre mondom! Nincs itt semmiféle mocskok, hacsak kegyelmetek nem hozták ide!

Erre már fölkeltek, mivel a bűz iszonyatos volt, és a tűzhöz mentek, ahol a nemesember elővette a bekecséből a zsebkendőjét, melyet megfestett a fagyasztott cukor. Szétnyitotta rókaprémest, és látta, hogy merő ganéj; nem tudta, mit mondjon, s végül csak ennyit szólt a cimborájának:

- Megkaptuk a magunkét attól a gézengúztól, akit mi akartunk rászédni!

Azzal fizettek, s ugyanolyan búsan távoztak, mint amilyen vígan jöttek volt, amikor azt hitték, hogy sikerült becsapniuk a patikárius segédjét.

- Gyakorta megesik efféle azokkal, hölgyeim, akik örömeiket lelik az effajta kópéságokban. Ha ez a nemesember nem akart volna a más pénzén ebédelni, nem kellett volna a maga rovására ily csúfságot lenyelnie. Megvallom, hölgyeim, a történetem nem valami illedelmes, de engedelmeükkel a való igazságot mondtam, megbizonyítván, hogy ha a csalót megcsalják, nem bánkódik senki.

- Azt szokták mondani - jegyezte meg Hircan -, hogy a szavak nem szaglanak; hanem akikről e szavak szólottak, nem szabadultak olyan olcsón, hogy az orrukat ne facsarta volna.

- Az igaz - hagyta helyben Oisille -, hogy az ilyen szavak nem szaglanak, ámde vannak más-félék is, miket úgy hívnak, hogy *ocsmány* szavak: ezek olyan bűzösek, hogy a lélek még inkább megszedül tőlük, mint a test, ha effajta cukorsüveg kerül elébe.

- Kérem, mondja már meg - kérdezte Hircan -, mely szavak lehetnek oly ocsmányak, hogy egy tisztességes asszony szíve vagy lelke belesajduljon?

- Még csak az hiányzik - mondta Oisille -, hogy én mondjam ki azt, amitől magam óvom a nőket!

- Most már értem, miféle szavak ezek - mondta Saffredent -: azok a nők, akik adnak jó hírűkre, nem használják őket mindennap; hanem azért szívesen megkérdezném az itt jelenlevő hölgyeket, hogy ha nem mernek efféléről beszélni, miért kacagnak olyan jóízűen, ha más beszél így a fülük hallatára?

Parlamente így felelt rá:

- Nem azért kacagunk, mert e szép szavakat halljuk; ám való igaz, hogy mindenkinél könnyen áll a nevetés: ki akkor nevet, ha valakit botladozni lát, ki akkor, ha értelmetlen szót hall, amint hogy gyakran megesik, hogy a nyelv megbicsaklik beszéd közben, és összecserél két szót, ami megtörténhet a legokosabb és legszebb szavú emberekkel is. Hanem, amikor kegyelmetek, férfiak, szántsándékkal és gonoszszágból ocsmányul beszélnek egymással, bizony minden jóra való asszonyszemély megborzad, s nemcsak hogy befogja a fülét, hanem futva menekül az ilyen férfiak társaságából.

- Ez nagyon igaz - állapította meg Geburon -, magam láttam nőket, kik ily szavakat hallván, hányták magukra a keresztet, s ha újra mondták, újra keresztet vetettek.

- És hányszor bocsátották le a fátylukat - kérdezte Simontault -, hogy jót kacagjanak, holott nagy haragot színleltek?

- Még jobb, hogy így cselekedtek - mondta Parlamente -, semmintha elárulták volna, hogy kedvükre van az effajta beszéd.

- Kegyelmed úgy magasztalja a női képmutatást, mintha erény volna - jegyezte meg Dagoucin.

- Jobb, ha megvan az erény - mondta Longarine -; ámde, ahol nincs meg, ott képmutatáshoz kell folyamodnunk, amiként parafasarkot használunk, hogy feledtessük kicsi termetünket. Az is sokat ér, ha tökéletlenségünket elfedezhetjük.

- Szavamra - mondta Hircan -, többet érne olykor egy csekély tökéletlenséget mutatni, mintsem oly nagyon takargatni az erény palástjával.

- Való igaz - hagyta helyben Ennasuite -, hogy a kölcsönzött gúnya ugyanakkora szégyent hoz arra, akinek vissza kell adnia, mint amekkora tisztességben volt része, ameddig hordhatta; márpedig akad nő a földön, aki addig-addig rejtegette csekélyke hibáját, míg nagyobbá nem esett.

- Sejttem, kiről beszél - mondta Hircan -; csak nevén ne nevezze valahogy.
- Nos, én átadom kegyelmednek a szót - mondta Geburon -, ám csak úgy, ha történetét befejezván, elárulja, kiktől szólt, mi pedig megfogadjuk, hogy nem mondjuk el senkinek.
- Megígérem - mondta Ennasuite -, mivel nincsen benne olyan dolog, mit tisztességgel el ne lehetne mondani.

Ötvenharmadik történet

Neufchâtel úrasszony képmutatásával arra indította Belhoste herceg urat, hogy ellene beszéljen, s rábizonyítsa szegyenét

Történt egyszer, hogy első Ferenc Király egy szép, kies kastélyban időzött; csupán csekély kísérettel ment oda, egy felől, hogy vadászattal múlassa az időt, más felől, hogy megpihenjen. Volt a kíséretében egy Belhoste nevezetű herceg is; tisztességben, vitézségben, bölcsességben és szépségben oly kiváló, hogy az egész udvarban nem akadt párja; ennek a hercegnek közrendű nő volt a felesége, de olyan nagyon szerette, s olyan jól bánt vele, amint szerető férjhez illik, és mindenen felett megbízott benne. S ha szemet vetett valamely női személyre, azt sem titkolta előle, tudván róla, hogy az övével egy a kívánsága. Történt pedig, hogy ez a nagyúr szemet vetett egy özvegyasszonyra, kit Neufchâtel úrasszonynak hívtak, s akiről azt tartották, hogy nála szebb fehérszemélyt nem látott még senki. Belhoste herceg úr szerette is nagyon, de nem kevésbé szerette a felesége sem, ki gyakorta meghívta magához ebédre, mivel okosnak és tisztességesnek találta, és nem bántódott, hogy a férje szereti, sőt inkább még örült is, hogy ily tisztességgel és erényekkel ékes helyen kereskedik. Hosszú ideig tartott a barátságuk, s Belhoste herceg minden dolgában úgy segítette a mondott Neufchâtel asszonyt, mint édes véré, s a herceg felesége nem különben. Hanem szépségéért számos nagyúr és nemesember kereste kegyeit, némelyek csupán szerelmére áhítoztak, mások szívesen váltottak volna gyűrűt vele; mert szépsége felett még dúsgazdag is volt. Különösképpen egy Cheriottz nevű ifjú földesúr üldözte szerelmével: ott volt az öltöztetésén, ott a vetkőztetésén, s ha tehette, naphosszat nem tágított mellőle. Ez azonban sehogy sem volt ínyére Belhoste hercegnek, ki úgy vélekedett, hogy ilyen csekély rangú, bárdolatlan ember nem érdemel ily tisztességes és szíves fogadtatást: ez okért gyakran illette szemrehányással a hölgyet. Hanem a hölgy, ki hercegi sarj volt, szabadkozott, mondván, hogy ő válogatás nélkül szóba áll bárkivel, annál is inkább, mivel így jobban rejtve marad kettőjük barátsága, s ezért egyik emberrel sem beszél többet, mint a másikkal. Ámde Cheriottz úr egy idő múlva oly nagyon unszolta, és pedig inkább erőszakkal, mintsem szerelemmel, hogy a hölgy végül beleegyezett a házasságba, s csak arra kérte, ne hirdessék ki a frigyüket mindaddig, míg a lányai férjhez nem mennek. Ez órától fogva a nemesember minden lelkifurdalás nélkül, tetszése szerint járt ki s be a hölgy szobájába, és csupán egy szobalány meg egy inas tudott a dolgukról. A herceg, látván, hogy a nemesember mind otthonosabban jár-kél szeretett hölgye házában, ezt annyira rosszalotta, hogy nem állhatta meg szó nélkül, s így beszélt a hölgyhöz:

- Én mindig úgy vigyáztam kegyelmed tisztességére, mint akár az édes nővéremére; tudja azt is, mily nagy tisztességgel szóltam kegyelmeddel, s milyen boldog voltam, hogy ily okos és erényes hölgyet szerethetek; ámde, ha arra gondolnék, hogy más valaki, ki erre nem méltó, erőszakkal megkapta, mit én akarata ellenére kérni sem mertem, ez számomra tűrhetetlen lenne, kegyelmedre nézve pedig nagy gyalázat. Az okért mondom ezt kegyelmednek, mivel oly szép és fiatal, s mivel mind ez ideig makulátlan volt a neve; most azonban hovatovább igen rossz hírbe jut, mivel az az ember sem családjával, sem vagyonával nem illik kegyelmedhez, de tekintéllyel, tudással, avagy csiszoltsággal még annál is kevésbé; bár inkább ment volna hozzá feleségül, mintsem hogy gyanakvást keltsen mindenkiben. Ez okért, kérem, vallja meg, eltökélte-e, hogy őt szereti, mert nem kívánok ebben társa lenni; inkább egészen kegyelmednek hagyom, s lemondok kegyelmed hajlandóságáról.

Szegény hölgy sírva fakadt, mivel félt tőle, hogy elveszti barátságát, s megesküdött neki, hogy inkább meghalna, mintsem hogy feleségül menjen ahhoz a nemesemberhez, akiről beszélt neki; ám az az ember nagyon tolazkodó, s ő nem tilthatja meg neki, hogy be ne lépjen a szobájába azon az órán, amelyen mások is bemennek.

- Nem ezekről az órákról beszélek - mondta a herceg -, mert ezeken én is odajárok, nem különben, mint ő, és mindenki láthatja, hogy kegyelmed mit csinál; de úgy hallottam, akkor is odajár, amikor kegyelmed már nyugodni tért, ezt pedig különösnek tartom, s ha tovább folytatja ezt az életet, s őt nem nyilvánítja férjének, akkor kegyelmed a legszegyentelenebb asszonyszemély, akit valaha hátán hordott a föld.

Ám a hölgy esküdözött, hogy ő a nemesembert sem férjének, sem barátjának nem nyilvánítja, ellenben a világ legterhesebb emberének tartja.

- Ha pedig úgy áll a dolog, hogy terhére van - mondta a herceg -, én megígérem, hogy megszabadítom tőle.

- Hogyan? - kiáltott fel a hölgy. - Talán bizony meg akarja ölni?

- Nem, nem - tiltakozott a herceg -, csak megtanítom rá, hogy olyan helyen, mint amilyen a Király háza, nem hozhat szegyent a hölgyekre; s higgye meg, a kettőnk barátságára mondom, ha meg nem javul, minek utána beszéltem a fejével, megjavítom én, de úgy, hogy azt mindenki megemlegeti.

Így szólván, elment, de amint elhagyta a szobát, nyomban megkereste Cheriotz urat, aki éppen oda indult, s elmondva neki mindazt, amit az imént hallottak, megfenyegette, hogy ha a nemesurak számára megszabott órán túl még egyszer odamerészkedik, olyan büntetést kap, hogy örökre megemlegeti; a hölgy sokkal előkelőbb, mondta, hogy sem ilyen játékkal szórakozzék. A nemesember esküdözött, hogy csak a többiekkel együtt volt a szobájában, de ha a herceg valaha is ott találja, tegyen vele kénye s kedve szerint.

Néhány napra rá, a nemesember, azt híván, hogy a herceg már megfeledkezett az intelmeiről, este meglátogatta a hölgyét, s későig vele maradt. A herceg szólt a feleségének, hogy Neufchâtel úrasszony erősen náthás. A derék asszony kérte, hogy mindkettőjük nevében látogassa meg, s kérje bocsánatát, hogy nem tud vele menni, mivel dolga van a szobájában. A herceg megvárta, hogy a Király aludni térjen; azután ment, hogy jó éjszakát mondjon hölgyének. De ahogy fölfelé indult a lépcsőn, szembe találkozott egy inassal, aki lefelé jött; megkérdezte tőle, mit csinál úrnője; az erősítette, hogy lefeküdt és alszik. A herceg lement a lépcsőn, de élt a gyanúperrel, hogy amaz hazudik; ez okért hátrafordult, és látta, hogy az inas újból fölmege nagy sietséggel. Sétálgatni kezdett a kapu előtt, hogy lássa, visszatér-e még az inas. Egy fertály óra múlva látta, hogy ismét lejön s körülkémlél, ki van az udvarban. A herceg nyomban sejtette, hogy Cheriotz úr hölgye szobájában van, s tőle félván nem mer kijönni; ez okért még sokáig járkált fel s alá. Eszébe vette, hogy hölgye szobájának van egy alacsonyan nyíló ablaka, amely egy kis kertre néz; eszébe jutott a mondás, mely szerint: *Aki nem jut ki az ajtón, az az ablakon ugrik ki*; ez okért hamarjában előkerítette az egyik inasát, s így szólt hozzá:

- Menj be abba a kertbe ott hátul, s amint meglátsz egy nemesembert, aki az ablakon mászik ki, ránts kardot, mihelyt földet ért, s kardodat a falhoz csapkodva kiabálj: *Öld meg! Öld meg!* De jól vigyázz, egy ujjal se nyúlj hozzá.

Az inas odament, ahová ura küldte. A herceg pedig éjfél után három óráig sétálgatott. Amikor Cheriotz úr meghallotta, hogy a herceg még mindig az udvarban járkál, elhatározta, hogy leereszkedik az ablakon: előbb a köpenyét dobta le, majd a barátai segítségével kiugrott a

kertbe. Az inas, mihelyt meglátta, csörömpölni kezdett a kardjával, és kiáltozott: *Öld meg! Öld meg!* Szegény nemesember pedig, azt hívén, hogy ura az, hanyatt-homlok elmenekült onnét, még a köpenyét is a földön felejtette. Belebotlott az őrtálló íjászokba, akik ugyancsak csodálkoztak, hogy hová fut olyan lélekszakadva; semmit nem mert mondani nekik, csak arra kérte őket, nyissák meg a kaput, vagy szállásolják el maguknál reggelig, amit meg is tettek, mivel nem ők őrizték a kapu kulcsát.

Ekkor a herceg is nyugovóra tért; a felesége már aludt; felébresztette és megkérdezte tőle:

- Találja ki, hány óra van?

Az így válaszolt:

- Este feküdtem le, de azóta nem hallottam az óra ütését.

A herceg így felelt:

- Elmúlt három óra éjfél után.

- Uram Jézus! - szörnyedt el a felesége. - Hol késett kegyelmed ilyen soká? Nagyon félek, hogy az egészsége adja meg az árát.

- Kedvesem - válaszolta a herceg -, a virrasztásban sosem betegszem meg, míg nem hagyom aludni azokat, akik azt hiszik, hogy túljárhatnak az eszemen.

S így szólván, hatalmas hahotára fakadt, s a felesége kérlete, mondja el, min nevet; elmondta töviről hegyire, s megmutatta a farkas bőrét is, mit az inasa adott át. S hogy így kikacagták szegényeket, ugyanolyan nyugodtan tértek aludni, mint amilyen félve és remegve töltötték amazok ketten az éjszakát, hogy titkuk kiderül. Hanem a nemesember, jól tudván, hogy a herceg előtt amúgy is hiába titkolózna, jókor reggel megjelent nála, kérve, hogy ne árulja el, és adja vissza a köpönyegét. A herceg úgy tett, mintha mit sem tudna a dologról, s olyan komolynak mutatkozott, hogy a nemesember végképp nem tudta, hányadán áll. A végén azonban másfajta leckét kapott, mint amilyet várt, mert a herceg megfenyegette, hogy ha még egyszer visszamegy, elárulja a Királynak, és száműzeti az udvarból.

- Kérem, hölgyeim, ítéljék meg, vajon nem többet ért volna, ha ez a szegény hölgy, ahelyett, hogy képmutatásával ily szégyenletes bizonyítékot ad maga ellen, őszintén beszél ahhoz, aki szerelmével és becsülésével így megtisztelte!

- A hölgy tudta - vélekedett Geburon -, hogy ha megvallaná az igazat, örökre elveszítené a jó indulatját, azt pedig semmi módon nem akarta elveszíteni.

- Úgy látszik - mondta Longarine -, hogy mivel kedvére való férjet választott, nem kellett félnie, hogy elveszíti mások barátságát.

- Úgy gondolom - vetette ellene Parlamente -, hogy beérte volna a férjével, ha meg meri vallani a házasságát; de mivel titkolni akarta, míg a lányai férjhez nem mennek, ily tisztességes oltalomról nem akart lemondani.

- Nem így van - vélekedett Saffredent -; ellenben a nők hiúsága olyan mérhetetlen, hogy nem elégszik meg egyetlen férfival. Azt hallottam, hogy a legokosabb nőnek három szeretője van: egyet tart tisztességből, egyet haszonból, egyet meg élvezetből; és mindegyik azt hiszi, hogy ő az igazi. Pedig az első kettő szolgál a harmadiknak.

- Kegyelmed olyan nőkről beszél - szólt Oisille -, akiknek sem szerelmük, sem becsületük.

- Asszonyom - felelte Saffredent -, a mondottak között olyanok vannak, akiket kegyelmed minden bizonnyal az ország legtisztességesebb asszonyainak tart.
- Higgyék meg - mondta Hircan -, hogy egy csalafinta nő ott is megél, ahol az összes többi éhen hal.
- De ha kiderül a csalafintasága - mondta Longarine -, a halál vár rá.
- Sőt, inkább az élet - mondta Simontault -, mivel nem csekély dicsőségnek tartja, hogy csalafintább nő hírében áll, mint asszonytársai. És ez a *csalafinta* hírnév, melyet a többiek rovására szerzett, jobban vonzza hozzá a hű hódolókat, mint a szépség. A szeretők egyik legnagyobb élvezete az, ha szerelmüket csalafintán terelgethetik.
- Kegyelmed a bűnös szerelemről szól - vélekedett Ennasuite -, mivel a tiszta szerelemnek nincs szüksége takaróra.
- Nagyon kérem, verje ki a fejéből ezt a vélekedést - szólt Dagoucin -, minél drágább egy szer, annál inkább kell takargatni, mert vannak hitvány emberek, akik csak a külső jelekből ítélnék, e jelek pedig hajszálra hasonlók a tiszta és hűséges szerelemben is; ez okért éppen úgy kell rejtegetni, ha erényes a szerelem, mintha bűnös lenne, nehogy a nyelvükre vegyenek a rágalmazók, akik el nem hiszik, hogy egy férfi tisztességesen is szerethet egy hölgyet; az ilyeneket a bujaság ösztökéli, s azt hiszik, mindenki hozzájuk hasonló. Pedig ha mindannyian jó-hiszeműek volnánk, nem kellene rejtegetnünk a pillantásokat s a szavakat, legalábbis azok előtt nem, akik inkább meghalnának, mintsem hogy rosszat gondoljanak.
- Én csak annyit mondok - szólt közbe Hircan -, hogy a kegyelmed magasztos filozófiáját élő ember sem nem érti, sem nem vallja; kegyelmed azt akarja elhitetni velünk, hogy a férfiak vagy angyalok, vagy érzéketlen kövek, vagy ördögök.
- Jól tudom - felelte Dagoucin -, hogy a férfiak emberek, és szenvedélyek rabjai; hanem azért mégiscsak akadnak, akik inkább meghalnának, semhogy kedvükért a hölgyük a lelkiismerete ellen cselekedjék.
- Hogy meghalnának, az túlzás - mondta Geburon -, ezt akkor sem hinném el, ha a legszentebb életű szerzetes mondaná is.
- Én inkább azt hiszem - mondta Hircan -, hogy nincs ember, ki ne kívánná az ellenkezőjét. Ám az is igaz, hogy úgy tesznek, mintha savanyú volna a szőlő, holott csak nem érik el, mert magasan terem.
- De azt hiszem - vélekedett Nomerfide -, e herceg felesége boldog lehetett, mivel a férje így megismerte a nőket.
- Higgye el nekem, hogy nem volt az - válaszolta Ennasuite -, sőt inkább nagyon bánkódott, mivel nagyon szerette a férjét.
- Én is úgy szeretném azt az asszonyt - mondta Saffredent -, aki csak nevette a férjét, míg az a szobalányát csókolgatta.
- Ezt igazán el kell mondania - szólt Ennasuite -; s át is adom a helyem.
- Ámbár e történet kurta - mondta Saffredent -, nyomban elmesélem, mert inkább mulattatom kegyelmeidet, mintsem hogy szaporítsam a szót.

Ötvennegyedik történet

Thogas felesége, abban a hitében, hogy a férje egyedül beléje szerelmes, eltúrte, hogy az a szobalányával múlassa az időt, s elnevette magát, midőn az tudtával s a szeme láttára csókolgatta

A Pireneus hegység s az Alpok között elterülő vidéken élt egy nemesember, akit Thogasnak hívtak; volt ennek a nemesembernek felesége, gyermeke, igen takaros háza, s annyi jószága és mulatsága, hogy minden oka meglett volna az elégedettségre, ha a haja gyökerét ki nem kezdte volna valami fájdalmas kórság; az orvosok azt tanácsolták neki, hogy aludjék külön a feleségétől, amibe az asszony örömet beleegyezett, mivel csak urának életét és egészségét tekintette. Az asszony a szoba túlsó sarkában állíttatta fel az ágycsészét, az urával éppen átellenben, úgy, hogy ha kidugták a fejüket, mindenképpen látták egymást. Az asszonynak volt két szobalánya; az úr és az úrnő, ha pihenni tértek, szórakozásul gyakran olvasgattak az ágyban; a szobalányok meg tartották a gyertyát, a fiatalabbik az úrnak, a másik pedig az úrnőnek. És ez a nemesember, látva, hogy a szobalánya fiatalabb és szebb, mint a felesége, olyan nagy kedvet kapott a nézéséhez, hogy abbahagyta az olvasást, hadd szórakoztassa. A felesége jól hallotta ezt, és rendjén valónak találta, hogy a szolgák és a szolgálók urát mulattassák, mivel azt gondolta, hogy az egyedül őt szereti. Hanem egy este, amidőn a szokottnál hosszabban olvasgattak, a hölgy odapillantott messziről az ura ágyára, ahol a fiatal szobalány volt a gyertyával: a szobalányt csak hátulról látta, urát meg sehogy, hacsak nem az ágya lábánál álló kandallót nézte, amelynek fehér oldalára rávetődött a gyertya fénye, s ezen az oldalon jól látta ura meg a szobalánya arcának árnyképét, amint távolodtak, közeledtek, nevetgéltek: olyan világosan fölismerte, mintha elevenen látta volna őket. A nemesember nem vigyázott, mivel bizonyos volt benne, hogy a felesége nem láthatja őket, s megcsókolta a szobalányát; a felesége először szótlanul tűrte, ám látva, hogy az árnyékok gyakran összeborulnak s eggyé válnak, megijedt, hogy a valóságot látja; ennek okán hangosan fölkapagott, az árnyak meg, a nevetésétől megriadva, szétrebbentek. A nemesember tudakolta tőle, min nevet oly nagyon, s kérte, vele is ossza meg jó kedvének titkát. A felesége így válaszolt neki:

- Barátom, olyan buta vagyok, hogy az árnyékon nevetek.

S bármint faggatta is, nem árult el többet; igaz, az ura is elhagyta azt az árnyékcot.

- Egyszóval, ez jutott eszembe, midőn arról a hölgyről esett szó, aki jó szívvel látta urának kedvesét.

- Szavamra - háborodott fel Ennasuite -, ha az én szobalányom tett volna így velem, fölkeltem volna, hogy az orrán oltsam el a gyertyát.

- Félelmetes dolgot beszél - mondta Hircan -; ugyan mit ért volna vele, ha ura és a szobalánya összefognak, s jól elpáholják kegyelmedet; egy csókért különben sem érdemes oly nagy hühhót csapni. A felesége egyébként akkor tett volna helyesen, ha nem szól egy szót sem, hanem hagyja felüldülni, hátha meggyógyult volna tőle.

- De hiszen inkább attól féltette - ellenkezett Parlamente -, hogy még betegebb lesz a multság végén.

- Nem olyan asszony az - vélekedett Oisille -, mint akiről így szól a mi Urunk Jézus Krisztus: „Sípoltunk nektek, és nem szökdécseltetek; siralmas énekeket énekeltünk nektek, és nem sirtatok”; mert amikor az ura beteg volt, akkor sírt, amikor pedig vidám volt, vele nevetett.

Minden tisztességes asszonynak így kellene megosztania urával a jót meg a rosszat, az örömet meg a bánatot, úgy szeretni, szolgálni és követni őt, mint Jézus Krisztust az anyaszentegyház.

- Az lenne tehát a helyénvaló, hölgyeim - vélekedett Parlamente -, ha férjeink is úgy bánnának velünk, mint Krisztus az egyházával.

- Úgy is teszünk - mondta Saffredent -, s ha lehetséges, még felülmúljuk őt, mert Krisztus csak egyszer halt meg az egyházért, ellenben mi asszonyainkért naponta meghalunk.

- Meghalnak! - fakadt ki Longarine. - Én úgy vélem, hogy kegyelmed s a többi házas emberek itt most kemény tallérokat érnek, ám amikor megházasodtak, nem érnek többet néhány dénárnál.

- Azt is tudom, miért - mondta Saffredent -: mert az értékünket gyakran megpróbálják; ámde a vállunk is megsínyli, hogy olyan sokáig hordta a hámot.

- Ha kegyelmed is rákényszerült volna, hogy egy álló hónapig hordja a páncélt, s a pusztta földön háljon - mondta Ennasuite -, bizony vágyva vágya derék hitvese ágyára, és szívesen hordaná azt a hámot, amely miatt most panaszkodik. De azt mondják, minden dolgot elvisel az ember, csak a jó dolgát nem, s akkor ismeri meg a nyugalmat, ha már elvesztette. Ez az ostoba asszony is, ki nevetett, midőn ura vigadott, jól megtanulta, hogy akárhol megnyerje nyugalma.

- Én azt hiszem - vélte Longarine -, hogy nyugalma jobban szerette, mint az urát, mivel nem vette szívére, akármit tett is az.

- De igenis a szívére vette - mondta Parlamente - azt, ami ártalmára lehetett a lelkének vagy az egészségének, de nem akadt fenn holmi csip-csup apróságon.

- Nevetnem kell, ha lélekről beszélnek - mondta Simontault -: jobban szeretem, ha a nők nem foglalkoznak effélével.

- Akkor nyilván örülne - mondta Nomerfide -, ha olyan felesége volna, mint az az asszony, aki urának halála után megbizonyította, hogy a lelkénél jobban szerette az aranyait.

- Kérem, mondja el ezt a történetet - szólt Saffredent -, s én átadom a szót kegyelmednek.

- Nem ilyen rövid történetre készültem - válaszolta Nomerfide -, de mivel a tárgyhöz illik, elmesélem.

Ötvenötödik történet

*Egy kereskedő ember özvegye úgy teljesítette ura rendelését,
hogy szándékát a maga s gyermekei javára magyarázta*

Élt Zaragóza városában egy gazdag kereskedő ember, ki halálát közeledni érezvén, eszébe vette, hogy meg kell válnia javaitól, miket, meglehet, csalárdsággal szerzett, s arra gondolt, hogy Istennek adott csekély ajándékkal halála után legalább részben kiengeszteli bűneit; mintha bizony Isten pénzért osztogatná kegyelmét! És amikor háza felől rendelkezett, úgy határozott, hogy a lehető legdrágább pénzért adják el szép spanyol ménjét, s az árát osszák szét a szegények között. Megkérte ez okért a feleségét, hogy a halála után nyomban adja el a lovát, s a pénzt ossza szét a rendelése szerint. Amikor a temetés véget ért, s a kiontott könnyek felszáradtak, az asszony, kinek, mint minden spanyol nőnek, helyén volt az esze, odament a szolgáljához, ki vele együtt hallotta urának rendelését, s így szólt hozzá:

- Úgy vélem, elég nagy csapás nekem, hogy elveszítettem szeretett uramat, nemhogy most még jószágomat is elherdáljam. De azt sem kívánom, hogy ne teljesüljön a szava, sőt inkább hívebben akarom végbe vinni szándékát; szegény embert megszedítette a papok kapzsisága, s úgy vélte, nagy áldozatot hoz Istennek, ha olyan summa pénzt ad neki a halála után, amiből, míg élt, egy garast sem adott volna végső szükségben sem, amint kegyelmed is tudja. Ez okért kigondoltam, hogyan teljesítsük, mit halálán rendelt, sőt még jobban is, mint ő teljesítette volna, ha még két hétig életben marad; csak senki a világon meg ne tudjon semmit.

Miután a szolgálak szavát vette, hogy titokban tartja a dolgot, így folytatta:

- Menjen, adja el a lovat; ha kérdik, mennyibe kerül, mondja, hogy egy dukát az ára; van azonban nekem egy jó macskám, azt is vele adom, azt egyúttal kilencvenkilenc dukátra tartsa: így a macska meg a ló együtt meghozza a száz dukátot, mit uram a lóért akart kapni.

A szolga hamarsággal teljesítette úrnője parancsát. Amint a macskával a hóna alatt járatta a lovát a téren, arra jött egy nemesember, ki már régen szemet vetett a lóra, s szeretete volna megkapni: kérdezte tőle, hogy mennyire tartja.

A szolga így válaszolt:

- Egy dukát az ára.

A nemesember ráförmedt:

- Ne csúfolódj velem, hallod-e!

- Higgyen nekem, uram - felelte a szolga -, csak egy dukátjába kerül. Igaz, hogy vele együtt meg kell vennie ezt a macskát is, ezért pedig kilencvenkilenc dukátot kell kapnom.

A nemesember, ki méltányosnak találta a vásárt, azon nyomban kifizetett egy dukátot a lóért, kilencvenkilencet meg a macskáért, úgy, amint a szolga kérte, s hazavitte a jószágát. A szolga is hazavitte a pénzt, aminek úrnője igen megörült; a dukátot pedig, mit a lóért kapott, hiánytalanul szétosztotta a szegény koldusok között, úgy, ahogy ura rendelte, a többi pénzt megtartván magának s a gyermekeinek.

- Mint vélekednek erről az asszonyról? Nem volt-e okosabb uránál, s nem törődött-e annyit lelkével, mint háza népe hasznával?

- Úgy vélem - mondta Parlamente -, hogy nagyon szerette urát, de tudván, hogy a halála óráján mindenki ábrándokat szövöget, megismerve akaratát, azt gyermekei javára magyarázta: ez okért nagyon okosnak ítélem.

- Hogyan! - háborodott fel Geburon -, nem tartja súlyos bűnnek, ha elmulasztják az elhunyt barát végső akaratának teljesítését?

- Dehogynem, dehogynem - mondta Parlamente -, feltéve, hogy a hagyakozó ép elméjű és nem képzelődik.

- Azt hívja képzelődésnek, hogy javait az egyházra s a szegény koldusokra hagyta?

- Azt nem hívom képzelődésnek, ha az ember szétszítja a szegények között azt, amit Isten a hatalmába adott, csak nem tartom nagy bölcsességnek, ha valaki a más javaival alamizsnálkodik, mert hiszen legtöbbször azt látjuk, hogy a legádázabb uzsorások építetik a legszebb s ékeesebb kápolnákat, százezer dukátnyi rablásért tízezer dukátot érő épületekkel akarván megengesztelni Istent, mintha bizony Isten nem tudna számolni.

- Bizony, én is számtalanszor csodálkoztam - mondta Oisille -, miként akarják megengesztelni az Urat olyan dolgokkal, aminőket a földön jártában maga is rosszállott: nagy házakkal, aranyos cifraságokkal, medáliákkal, festett képekkel. Pedig, ha jól megértenék, mit az Úr mond egy helyütt, mi szerint ő minden áldozatul csupán töredelmes és alázatos szívet kíván, s amit Szent Pál mond más helyütt, mi szerint mi vagyunk az Úrnak temploma, ahol ő lakozni kíván, inkább azzal törödnének, hogy életükben ékesítsék lelküket, s nem várnák meg az órát, amelyen az ember már sem jót, sem rosszat nem tehet, s ami még ennél is rosszabb, nem bíznák hátramaradottaikra, hogy helyettük ők osztogassanak alamizsnát azoknak, akikre életükben ránézni sem voltak hajlandók. Ámde Őt, ki a szíveket ismeri, nem lehet megcsalni; Ő nem pusztán műveik szerint, hanem benne való hitük s irgalmasságuk szerint ítéli meg az embereket.

- Hát az meg honnan van - kérdezte Geburon -, hogy ezek a franciskánusok s egyéb kolduló barátok a halotti kántálásaikban mind arra biztatnak, hogy tegyünk minél több jót a kolostoraikkal, váltig bizonygatván, hogy a mennyországba juttatnak bennünket, akár akarjuk, akár nem.

- Hogyan, Geburon! - kiáltott fel Hircan. - Talán már elfeledte, mit mesélt a franciskánusok gonoszságáról, hogy most azt kérdezi tőlünk, miként lehetséges, hogy az efféle embereknek hazugságra áll a szájuk? Én kijelentem, hogy vélekedésem szerint nincs az övékénél álnokabb hazugság ezen a világon. Nem azokat kell kárhoztatni, akik az egész közösség javáért szólnak; ellenben akadnak köztük, akik megfélemlenek szegénységi fogadalmukról, hogy kapzsiségüknek hódoljanak.

- Úgy látom, Hircan - mondta Nomerfide -, kegyelmed is ismer ilyet. Kérem, ha története méltó, hogy a társaság meghallgassa, mondja el nekünk.

- Szívesen megteszem - mondta Hircan -, ámbár mindig felforr a vérem, ha ezekről az emberekről kell szólanom, akik, úgy vélem, nem érnek többet azoknál, akikről Vergilius ezt mondja Danténak: „Ne többet róluk: nézd meg, s menj tovább.” Ám hogy megmutassam, hogy világi gúnyajukkal nem vetették le szenvedélyeiket, elmondom, mi történt egy ízben.

Ötvenhatodik történet

Egy jámbor hölgy egy franciskánus baráthoz folyamodott, hogy tanácsával jó férjet szerezzen a lányának, kit olyan szép hozománnyal akart férjhez adni, hogy a tisztelendő atya, magának akarván megkaparintani a vejére váró aranyakat, egyik ifjú szerzetes társával boronálta össze a lányt; ez minden este a feleségével vacsorázott és hált, reggel pedig diákruhát öltve visszatért a kolostorba; a felesége azonban egy napon, misézés közben meglátta, s megmutatta anyjának, ki nem akarta hinni, hogy ő az, míg az ágyában le nem vette fejéről a sapkáját, és a tonzúrájáról meg nem ismerte a valóságot és gyóntató atyjának hamisságát

Egy francia hölgynek, ki Padova városában tartózkodott, elmondták, hogy a püspök börtönében sínylődik egy franciskánus barát; látván, hogy milyen kárörömmel emlegetik, tudakolta e dolgoknak okát, s elmesélték neki, hogy ez a barát vénségére egy szerfölkött tisztességes és jámbor özvegy asszonynak volt a gyóntatója; ennek az özvegy asszonynak csak egyetlen leánya volt, kit annyira szeretett, hogy egyébire sem volt gondja, mint hogy vagyonkát kuporgasson és gazdag férjet találjon neki. Látva, hogy a lánya immár fölcseperedett, egyre azon jártatta az eszt, miként találhatna olyan férjet, aki békességben és nyugalomban élne mindkettőjükkel, azaz olyan jó lelkű embert keresett, amilyennek önmagát tartotta. És mivel valami fajankó prédikátortól azt hallotta volt, hogy többet ér rosszat cselekedni az írástudók tanácsára, semmint hogy jót a Szent Lélek vélt sugallatára, gyóntatójához fordult tanácsért, bizonyos lévén benne, hogy az immár vénecske tisztelendő atya, a hitbéli tudományok doktora, kiről városszerte tudták, hogy nem veti meg a jó életet, tanácsával s jámbor imáival csalahatatlannal megtalálja az ő s a lánya nyugalomát. Szépen megkérte hát, hogy olyan férjet válasszon lányának, amilyent egy istenfélő s tisztességét féltő leány csak kívánhat magának; erre a barát azt válaszolta, hogy mindenek előtt a Szent Lélek kegyelméért kell fohászkodnia imákkal s böjtöléssel, s annak utána, amiként az Úr vezeti elméjét, reméli, hogy megtalálja a kívánt férfiút. Azzal elvált tőle a franciskánus barát, és ment a dolgára.

De mivel a fülébe jutott, hogy ez a hölgy ötszáz dukátot kuporgatott össze, amit a lánya férjének szánt, s ezen felül maga gondoskodik élelmezésükről, nekik hagyva házat, bútort, ruhát, eszébe vette, hogy van neki egy sudár termetű és nyájas arcú ifjú társa: ennek fogja juttatni a szép lányt, a házat, a bútorokat, a jó életet s a teljes ellátást, magának pedig megtartja az ötszáz dukátot, hogy azzal enyhítse kínzó kapzsiságát; minek utána a társával meghányták s vetették a dolgot, egyességre jutottak. Ekkor visszament a hölgyhöz, és így beszélt hozzá:

- Valóban azt hiszem, Isten elküldötte hozzám Rafael arkangyalt, miként Tóbiášhoz, hogy tökéletes férjet találjak a kegyelmed lányának, mert szavamra mondom, olyan becsületes nemesifjú lakik a házamban, hogy Itália-szerte nem akad párja; ez az ifjú ember néhány alkalommal látta a kegyelmed lányát, s annyira megszerette, hogy a mai napon, míg imámba mélyedtem, Isten elküldötte hozzám, s ő megvallotta nekem, hogy házasodni támadt kedve; én pedig, ismervén családját, atyafiságát s nemesi származását, megígértem neki, hogy beszélek erről kegyelmeddel. Csupán egyetlen bökkenője van a dolognak, amiről egyedül nekem van tudomásom: egy ízben, meg akarva menteni barátját, kinek egy másik az életére tört, kardot rántott, hogy szétválassza őket; ám a balszerencse úgy hozta, hogy barátja megölte ellenfelét; őt meg, jóllehet meg sem suhintotta a kardját, száműzték városából, mivel ott volt a gyilkosságnál, sőt kardot rántott; rokonainak tanácsát követve, ebben a városban húzódott meg, diákruhát öltve, ismeretlenül, míg rokonai el nem simítják az ügyét, amire, reméli, hamarosan sor kerül. Ennek okán a házasságot titokban kellene nyélbe ütni, s egyezzenek bele, hogy

napközben a nyilvános előadásokat hallgassa, s csak este járjon haza vacsorázni meg lefeküdni.

A derék asszony nyomban ráfelelte:

- Uram, úgy tetszik, hogy amit mond, számomra fölöttébb nagy kedvezés, mert ily módon megkapnám azt, amire ezen a világon a leginkább vágyom.

A franciskánus úgy tett, amint mondta, és rendben odavitte társát, karmazsinvörös bársony zekében, és az asszony szerfelett boldog volt. És alighogy odament, máris gyűrűt váltottak, s hogy éjfél elmúlt, hamarsággal misét mondatnak és hűséget esküdtek egymásnak; utána meg ágyba tértek, s együtt háltak hajnal hasadtáig, amikor is az újdonsült férj azt mondta a feleségének, hogy vissza kell térnie a kollégiumba, nehogy fölismerjék. Azzal magára öltötte karmazsin bársony zekéjét és hosszú köpönyegét, nem feledkezve meg fekete selyem kaputjáról sem, és búcsút vett ágyban fekvő asszonyától, szavát adva neki, hogy minden este megjön vacsorára, de délebbel ne várja. Azzal elment, s magára hagyta feleségét, akivel madarat lehetett volna fogatni örömeiben, hogy ilyen derék férjet talált. Az újdonsült házasság barát pedig visszament az öreg atyához, elvitte neki az ötszáz dukátot, amint megállapodtak volt, a házassági egyezés szerint. Este pedig visszatért, hogy együtt vacsorázzék az ifjú menyecskével, ki férjének hitte; s oly jólesően sütkérezett felesége s anyósa szeretetében, hogy nem cserélt volna a világ leghatalmasabb fejedelmével sem.

Így éltek egy ideig; ám amiként Isten jósága megszánja azokat, kik hiszékenyen csalatkoztak, az Ő kegyelme s jósága által úgy fordult a dolog, hogy a hölgyet és lányát egy reggel nagy buzgalom szállta meg: a franciskánusok templomában akarták meghallgatni a szent misét, s egyúttal meglátogatni a jó gyóntató atyát, akinek egyikük a vejét, másikuk a férjét köszönhetett. De a sors úgy hozta, hogy nem találták a gyóntatójukat, sem más ismerős személyt, s ez okért állhatatosan végighallgatták a kezdődő nagymisét, várva, hogy visszatérjen. Miközben az ifjú asszony az isteni tiszteletre és a szent misztériumra figyelmeztetett, a pap megfordult, hogy elmondja a *Dominus vobiscum*-ot, a menyecske pedig majd kövé meredt meglepetésében, mert úgy látta, hogy a férje az, vagy megszólalásig a mása; de nem szólt egy szót sem, ellenben megvárta, míg újra hátrafordul, hogy jobban szemügyre vegye; semmi kétsége nem volt többé, hogy ő az; ez okért magához vonta anyját, ki buzgó imádságba mélyedt, s így szólt hozzá:

- Ó, jaj, anyám, kit látok?

Az anyja tudakolta, hogy vajon kit lát.

- A férjemet, ki a misét mondja, vagy valaki mást, aki megszólalásig a mása.

Az anyja, ki nem figyelt a papra, így válaszolt:

- Verd ki a fejedből ezt a gondolatot, lányom, mert az teljességgel lehetetlen, hogy ilyen szent emberek ilyen csúful csaljanak; súlyosan vétkeznél Isten ellen, ha megátalkodnál e vélekedésben.

Ám az anya is jobban odanézett, és amidőn elhangzott, az *Ite missa est*, ő is megismerte, hogy egy anyától származott két ikertestvér sem hasonlíthat ennyire egymáshoz. Ámde olyan jámbor lélek volt, hogy szíve szerint így fohászkodott volna: „Istenem, Uram, ne engedd, hogy higgyem, amit látok!” De mivel a lányát illette, nem akarta annyiban hagyni a dolgot, s eltökélte, hogy a végére jár. És amikor leszállt az este, s hazavárták a férjet, aki nem vette őket észre a templomban, az asszony így szólt a lányához:

- Ha magad is akarod, most majd megtudjuk az igazságot a férjedről: mihelyt ágyba feküdt, én idejövök, te pedig észrevétlenül, hátulról leveszed a fejéről a sapkáját; s akkor meglátjuk, van-e pilise, mint annak volt, ki a misét mondta.

Amint határozta, úgy cselekedtek; mihelyt a gonosz férj ágyban feküdt, az öregasszony odament, s mintha játékból tenné, megfogta a két kezét; a lány pedig levette a sapkáját, s ő ott maradt a szép pilisével; anya és lánya szinte sóbálvánnyá váltak. Hamarsággal behívták a házi szolgálkat, lefogatták, megkötöztették, s úgy tartották reggelig; mentegetőzés, szép szó mit sem használt. Reggelre kelve a hölgy elküldetett a gyóntatójáért, mintha valami nagy titkot akarna rábizni, s az jött nagy sietséggel; az asszony őt is lefogatta, akár a fiataalt, szemére hányva hamisságát; ennek utána hívatta a törvénytevőket, s a kezükre adta mindkettőt. S ha a bírák tisztességes emberek voltak, hihetően nem hagyták a bűnt büntetlenül.

- Láthatják, hölgyeim, hogy akik szegénységet fogadtak, azok sem mentesek a kapzsiság kísértésétől, aminek okán oly sok rosszat tesznek.

- Inkább oly sok jót! - ellenkezett Saffredent. - Mivel az ötszáz dukáton, amiből az öregasszony vagyont akart gyűjteni, édes szerelmet vásároltak, s a szegény lány, ki oly sokáig várt, hogy férjhez jusson, ennek révén kettőhöz juthatott, s igazság szerint szólhatott a hierarchiákról.

- Kegyelmed vélekedése mindig olyan hamis, hogy annál hamisabbat még életemben nem hallottam - méltatlankodott Oisille -; azt képzei, hogy minden nő olyan természetű, mint maga.

- Kivéve kegyelmedet, asszonyom - válaszolt Saffredent -; de sokat adnék érte, ha olyan könnyűszerrel meg lehetne elégiteni a nőket, mint bennünket.

- Megint csúfot beszél - mondta Oisille -, mert itt, közöttünk is mindenki jól tudja, hogy az ellenkezője áll annak, amit mond; s ezt bizonyítja az az elbeszélés is, amelyet az imént hallottunk, s amely megmutatja a szegény nők tudatlanságát, s azoknak a gonoszságát, akiket többre tartunk minden más férfinál; hiszen sem az anya, sem a lánya nem a maguk szándéka szerint cselekedtek, alávetve vágyukat a kapott tanácsnak.

- Vannak olyan nehéz természetű nők - vélekedett Longarine -, akik azt képzelik, hogy csak az angyalok méltók hozzájuk.

- Éppen ez okért találnak gyakran ördögökre - jegyezte meg Simontault -, legfőképpen azok a nők, akik nem bízván Isten kegyelmében, csak a saját józan eszüknek vagy a másokénak hisznek, s úgy vélik, márt itt e földön megtekinthetik a boldogságot, holott az csak Isten adománya lehet.

- Mi lelte kegyelmedet, Simontault? - kiáltott fel Oisille. - Nem hittem volna, hogy ennyi szépet tud!

- Asszonyom - válaszolta Simontault -, nagy kár, hogy nem próbált meg jobban, mert látom, hogy nem ismervén engem eléggé, máris hamisan ítél felőlem. Hadd ártsam bele magam egyszer én is a franciskánus mesterségébe, ha ő beleártotta magát az enyémbé.

- Azt vallja hát mesterségének - kérdezte Oisille -, hogy rászedi a nőket? Ilyképpen önnön szavával ítéli el magát.

- Ha százezret rászedtem volna - mondta Simontault -, akkor sem álltam volna bosszút a tenger kínért, mit egytől szenvedtem.

- Tudom, hogy mindig a hölgyekre panaszkodik - mondta Parlamente -; ámde olyan vidámnak és gondtalannak látjuk, hogy alig hihető az a sok viszontagság, mit emleget. De már a *Könyörület nem ismerő szép hölgy* is azt válaszolta: *úgy illő, hogy szóljunk róla, hozva reá enyhületet.*
- Nevezetes doktort idéz - mondta Simontault -, ki azon felül, hogy maga is szeszélyes személy, azzá tesz minden nőt, kik olvasták s követték tanítását.
- És a tanítása mégis oly hasznos az ifjú hölgyeknek - mondta Parlamente -, hogy nála hasznosabbat nem ismerek.
- Ha így állna a dolog, és a hölgyek valóban nem ismernének könyörületet - válaszolta Simontault -, akkor bizony állathatnánk a lovainkat, s rozsda foghatná a páncélunkat, míg ki nem tör a háború, s egyébire sem lenne gondunk, mint a házunk tájára. És mondják meg, kérem, tisztességes dolog-e egy hölgyre nézve, ha azt mondják rá, hogy nem ismer sem irgalmat, sem szánalmat, sem szerelmet, sem pedig könyörületet?
- Nem szép, ha szánalom és szerelem híján vannak - hagyta helyben Parlamente -; hanem a *könyörület* olyan rosszul hangzó szó a hölgyek körében, hogy aki ezt kiejti a száján, tisztességüket sérti; mert hiszen a *könyörület* igazában azt jelenti, hogy megadjuk a férfiaknak azt a kegyet, mit tőlünk kívánnak, márpedig nagyon jól tudjuk, hogy miféle kegyet kívánnak.
- Zokon ne vegye, asszonyom - szólt közbe Simontault -, de van sok megértő férfi, ki a jó szónál többet nem kíván.
- Erről eszembe jut egy férfi - mondta Parlamente -, ki megelégedett egy fél kesztyűvel.
- Hadd tudjuk meg mi is, ki volt ez a nemes lovag - szólt Hircan -, s ez okért most átadom a szómat.
- Szíves örömet elmondom - felelte Parlamente -, mivelhogy felettébb tisztességes történet.

Ötvenhetedik történet

Egy angolországi lord hét esztendeig szerelmes volt egy hölgybe, de sosem merte ennek jelét adni, mígnem egy napon, megpillantva hölgységét a réten, halálra vált és szinte elalélt, s hirtelen heves szívdobogást kapott; mire a hölgy, könnyöretet mutatva iránta, engedett kérésének, és kesztyűs kezét a szívére tette; a lord oly hevesen szorította magához a kezét (miközben bevallotta oly hosszú ideje táplált szerelmét), hogy a kesztyű ott ragadt a keze nyomán; később azt a kesztyűt felékesítette drágakövekkel, s a zubbonyára erősítette a szíve felől; de olyan tisztességtudó és becsületes híve volt a hölgynek, hogy ennél nagyobb bizalmasságot soha nem követelt tőle

Tizenegyedik Lajos Király Angolországba küldte követül Montmorency nagyurat,⁷⁴ kit oly szívesen fogadtak, hogy a Király és minden hercegei becsülték s szerették, sőt ezen felül titkos dolgaikba is beavatták, hogy kikérjék a tanácsát. Egy ízben, fényes ebéden ülven, mit a Király adott tiszteletére, egy előkelő házból való lordot ültettek melléje, kinek a zubbonyára arany kapcsokkal egy kicsi kesztyű - női kesztyű forma - volt tűzve; az ujjak varrása számos gyémánttal, rubinnal, smaragddal és gyönggyel volt kirakva, s ez okért mindenki igen becses holminak tartotta. Montmorency úr gyakran pillantgatott arrafelé, amiről a lord megértette, hogy tudni szeretné az okát, amiért azt a kesztyűt úgy kicifrázta. És mivel úgy vélte, hogy elbeszélésével csak önnön dicsőségét öregbíti, így kezdett beszélni:

- Amint látom, különösnek találja, hogy ezt a szerény kesztyűt ily gazdagon felékesítettem; annál inkább szeretném elmondani okát, mivel látom, hogy kegyelmed nemes lelkű ember, aki tudja, mifajta szenvedély a szerelem: ha jól cselekedtem, dicsérjen meg érte, ám ha nem, írja Ámor rovására, ki a tiszta szíveken uralkodik. Tudja meg hát, hogy egész életemben egy hölgyet szerettem, őt szeretem s fogom szeretni halála után is; ámde mivel a szívem bátrabban lángolt érte, mintsem hogy a szám szólni mert volna erről, hét álló esztendeig jelét sem mertem adni szerelmemnek, attól félve, hogy ha a hölgy észreveszi, többé nem látogathatom őt oly gyakran, mint annak előtte, ettől pedig jobban féltem, mint a haláltól. Ám egy napon, a réten sétálgatván, megpillantottam őt, s ettől oly hevesen kezdett verni a szívem, hogy halálra váltam, s szinte elaléltam; ezt ő is észrevette, s midőn bajom tudakolta, megmondtam neki, hogy elviselhetetlenül sajog a szívem. Mivel azt hitte, más fajta kórság az oka, nem a szerelem, nem titkolta szánalmát; ez okért arra kértem, tegye kezét a szívemre, hadd érezze, miként hanykolódik; a hölgy szót fogadott, inkább irgalomból, mintsem szerelemből; és amidőn kesztyűs kezét a szívemre szorította, az oly hevesen kezdett verdesni és gyötrődni, hogy ő is láthatta szavaim igazságát. Ekkor a mellemre szorítottam kezét, és így beszéltem hozzá:

- Ó, jaj, hölgyem, fogadja e szívet, mely ki akar törni a keblemből, hogy a kezébe kerüljön annak, kitől jó indulatot, életet és könnyöretet remélek; e szív kényszerít rá, hogy bevalljam oly rég óta titkolt szerelmemet, mivel sem ő, sem én nem bírunk e hatalmas istennel.

A hölgy, meghallván e beszédet, igencsak furcsállotta. Vissza akarta húzni a kezét; ámde én olyan szorosan tartottam, hogy a kesztyű ott maradt kegyetlen keze helyén. S minthogy sem azelőtt, sem azóta ennél nagyobb bizalmasságban nem volt tőle részem, ezt a kesztyűt sebtapaszként tettem a szívemre, mivel ennél illőbbet amúgy sem tehettem volna rá, és fel-

⁷⁴ Guillaume de Montmorency XI. Lajos 1482-ben Angliába küldte, hogy megerősítse a IV. Edwarddal kötött fegyverszüneti megállapodást.

ékesítettem legdrágább gyűrűimmal, miket csak találtam, ámbátor az igazi drágaság maga a kesztyű, melyet nem cserélnék el az angol királlyal sem, mivel semmi e világon nem ér fel vele, hogy a mellemen érezhetem.

Montmorency úr, ki inkább áhítozott volna a hölgy kezére, mint a kesztyűjére, ékes szavakkal dicsérte nagy becsületességét, bizonygatván, hogy életében nem látott nála igazabb szerelme, s bizony jobb bánásmódot érdemelt volna, kivált, hogy ily csekélységet oly nagyra tartott, ámbátor, ha meggondoljuk nagy szerelmét, talán bele is halt volna, ha többet kap annál az árva kesztyűnél. A lord egyetértett Montmorency úrral, s nem is gyanította, hogy az csak csúfolódik vele.

- Ha a világon minden férfi ilyen becsületes volna, a hölgyek bizvást hihetnének nekik, legföljebb csak a kesztyűjüket veszítenék el.

- Én jól ismertem Montmorency nagyurat - mondta Geburon -, és bizonyosan tudom, hogy esze ágában sem volt angol módra élni; hiszen ha ily csekélységgel beéri, nem lett volna oly fényes szerencséje a szerelemben; így szól a régi dal is:

Gyáva szeretőnek
becsülete nincsen.

- Vegyük eszükbe - mondta Saffredent -, hogy az a szegény hölgy milyen hirtelen visszahúzta a kezét, mihelyt megérezte, hogyan fickándozik a szíve; arra gondolt, hogy a lord meghalhat, s úgy mondják, a nők mitől sem irtóznak jobban, mint a holtak érintésétől.

- Ha kegyelmed annyit látogatta volna a kórházakat is, mint a csapszékeket - mondta neki Ennasuite -, nem beszélne így: látta volna, hogy nők földelik el a halottakat, mivel a legbátrabb férfiak sem mernek hozzájuk nyúlni.

- Az az igazság - mondta Saffredent -, hogy akire penitenciát rónak, az ellenkezőjét teszi annak, aminek korábban örvendezett; láttam egyszer egy úri házból való hölgyet, aki nagy gyönyörűségét lelte kedvesének csókjában, s hogy ezért vezekeljen, hajnali négy órakor egy férfiember holt tetemét csókolgatta, kit előző napon gyilkoltak meg, pedig azt a férfiembert semmivel sem szerette jobban, mint akárki mást; s mind, akik látták, nyomban tudták ebből, hogy a múlt örömeikért vezekel. Mivel a nők jámbor cselekedeteit a férfiak hamisan ítélik meg, úgy vélekedem, ha holtak, ha elevenek, csak Isten rendelése szerint szabad csókolgatni őket.

- Ami engem illet - mondta Hircan -, én oly kevéssé törődöm a nők csókjaival, hacsak nem a hites feleségemről van szó, hogy szívesen megbékélek akármilyen törvénnyel; de szánom szegény ifjú embereket, kiket meg akarnak fosztani ily csekély örömtől, megsemmisítván Szent Pál parancsolatját, aki azt kívánja, hogy *szent csókolással* csókoljuk meg egymást.

- Ha Szent Pál olyan ember lett volna, mint kegyelmed - mondta Nomerfide -, megköveteltük volna tőle a bizonyágát, hogy valóban Istennek lelke szól belőle.

- Egyszóval - mondta Geburon - inkább a Szent Írásban kételkednek, mintsem hogy lemondjanak valamely gyengéjükről.

- Isten óvjon tőle - tiltakozott Oisille -, hogy kételkedjünk a Szent Írásban, kivált, hogy oly kevéssé hiszünk a kegyelmed hamis beszédeiben, hiszen minden hölgy, ki itt jelen van, jól tudja, mit higgyen s mit ne: sosem szabad kételkednünk az Úr szavában, de annál kevésbé bízhatunk a férfiak beszédében.

- Márpedig én azt hiszem - mondta Simontault -, hogy több férfit csaltak meg nők, mint nőt férfiak. Hozzánk való csekély szeretetük nem tűri, hogy higgyenek igaz szavunknak, mi pedig oly nagyon szeretjük őket, hogy hiszünk hamis beszédüknek, holott többször járatják velünk a bolondját, mintsem sejtenénk.

- Úgy látszik - mondta Parlamente -, kegyelmed hallhatta valami ostoba fajankó jajgatását, akit megcsalt egy csélcsep nőszemély, ámde az okért, hogy a szava oly kevésbé hihető, egy példázattal erősítésre szorul; ennek okán, ha hallott effajta emberről, átadom a helyem, mondja el a történetét. Azt nem mondom, hogy egy szóra elhisszük, amit mesél, ámde, ha rosszat beszél is majd rólunk, nem sérti a fülünket, mert tudjuk, hányadán állunk kegyelmeddel.

- Nos, minthogy rám került a sor - mondta Dagoucin -, elbeszélem a történetet.

Ötvennyolcadik történet

*Egy nemesember megbántott egy hölgyet, hűtlenül elhagyván
másokért, holott az szívből szerette; ám később túlságosan hitt neki, s
hamis szavában bízva megcsalatozott, s az egész udvar rajta nevetett*

Első Ferenc Király udvarában élt egy fölöttébb ürge eszű hölgy, ki kellemével, tisztességével és nyájas beszédével számos lovagnak megnyerte a szívét; úgy töltötte velük kedvét, hogy tisztességén csorba nem esett, s oly csipkelődve beszélgetett velük, hogy nem tudták, mit véljenek róla; kiket leginkább biztatott, azok keseredtek el, s akiket leginkább keserített, azok bizakodtak. És ámbátor a legtöbbjükkel csak a bolondját járatta, nem vigyázott eléggé magára, s egyiküket megszerette; ezt az egyet kuzinjának hívta, mivel ennek örvén több bizalmasságot megengedhetett magának. Ámde mivel e világon semmi nem maradandó, barátságuk gyakran fordult civódásba, majd annál erősebben tért vissza; és az udvarban már széltében-hosszában beszéltek e dolgot. Egy szép napon a hölgy, egy felől, hogy megbizonyítsa, mily csekély hajlandósággal van hozzá, más felől, hogy megbüntesse a nemesembert, kinek szerelméért oly sok bosszúság érte, színre nyájasabb volt hozzá, mint valaha. Ez okért a nemesember, kit a vakmerőség sem a csatamezőn, sem a szerelemben sosem hagyott cserben, nagy heveséssel követelni kezdte tőle azt, amit már számtalanszor kért tőle; a hölgy pedig, úgy téve, mintha legyőzte volna a szánakozás, hajlott a kérésére, s azt mondotta neki, hogy ez okért a szobájába megy, a ház padlására, tudván, hogy senki nincs ott, ő pedig, mihelyt távozni látja, nyomban kövesse, mert odafönt egyedül találja. A nemesember, ki hitt a szavának, oly boldogan hallotta hajlandóságát, hogy örömeiben a többi hölgyekkel kezdett játszadozni, közben lesve távozását, hogy tüstént utánaeredjen. És a hölgy, ki nem szűkölködött semmi női csalafintaságban, Marguerite asszonyhoz, a Király leányához⁷⁵ járult, valamint Montpensier hercegnőhöz, s így beszélt hozzájuk:

- Ha akarják, olyan cifra mulatságot mutatok, amelyet még sosem láttak kegyelmetek.

A két hölgy, kinek nem volt kenyeire a bánat, kérve kérte, hogy árulja el, mi az.

- Egy jeles úrról van szó, kit kegyelmetek a legderekabb s vitézebb lovagnak ismernek. Tudják, hányszor a bolondját járatta velem, és amikor szívből szerettem, más nőkre vetette a szemét: többet bántódtam miatta, mintsem mutattam. Ámde most Isten kezembe adta, hogy bosszút álljak rajta: hamarosan a szobámba megyek, mely ez fölött van; ha meglesik, látják, hogy nyomban utánam jön; ha végigmegy a folyosón, hogy fölfelé induljon a lépcsőn, kegyelmetek ketten álljanak az ablakba, hogy velem együtt tolvajt kiáltsanak; meglátják haragját, amiben, úgy vélem, nem lesz gorombaság; ám ha fennhangon nem szór is átkot rám, annál több rosszat gondol a szívében.

Jót nevettek ezen a befejezésen, mivel nem volt nemesember, aki nála többet pörölt volna a hölgyekkel; ám mivel mindenki nagyon szerette s becsülte, a világért sem akartak csúfolódó nyelvére kerülni; a két hölgy máris úgy érezte, hogy részes a diadalban, melyet a harmadik maga akar aratni a nemesemberen. Ennek okán, mihelyt látták, hogy a vállalkozás tervelője elindul, lesték, mit tesz a nemesember, ki egy szempillantásig sem maradt tovább a helyén; amint kilépett az ajtón, a hölgyek a folyosóra mentek, hogy szem elől ne vétsék. Ő minderről mit sem sejtve, köpönyegébe burkolózott, s elfödte az arcát; majd lement a lépcsőn az udvarra, s újra föl; ámde hogy találkozott valakivel, kit nem akart tanúnak, újból lement az

⁷⁵ Marguerite de France, I. Ferenc király lánya.

udvarra, s más felől tért vissza. A hölgyek vigyázták minden lépését, s ő mit sem gyanított ebből; amikor ahhoz a lépcsőhöz ért, amelyen biztosan följuthatott hölgye szobájába, a két hölgy kiállt az ablakba, s nyomban megpillantották a harmadikat odafönt, ki tolvajt kiáltott, ahogy a torkán kifért; amire a másik kettő olyan hangosan felelt odalentről, hogy szavukat az egész palotában hallották. Gondolhatják, hogy a nemesember dülva-fúlva menekült a szállására, de nem tudta úgy elfődni magát, hogy föl ne ismerjék azok, akik be voltak avatva a titokba, s akik később is gyakorta felhánytorgatták neki a dolgot, szintúgy a hölgye is, ki a bolondját járatta vele, gyakran mondogatta, hogy jól megbosszulta magát. Hanem ő ügyesen válaszolgatott, s visszavágott nekik, el akarván hitetni, hogy kezdettől gyanította a turpisságot, s csupán azért egyezett bele hölgye meglátogatásába, hogy mulatságot szerezzen nekik; szerelméért nem vett volna ily terhet magára, mivel az a szerelem már régen kihűlt benne. Ellenben a hölgyek nem fogadták el ennek igazságát, mely mind a mai napig kétséges; ám ha mégis úgy volna igaz, hogy hitt hölgye szavának, ami valószínű, hiszen oly derék és vakmerő vitéz volt, hogy a vele egyívásúak között annak idején alig akadt párja, olyan meg, ki felülmúlta volna, egy sem akadt, amint megbizonyította ezt vakmerő és lovaghoz méltó halála is, ha - mint mondom - így volna igaz a dolog, akkor el kell ismerniök, hogy a jeles férfiakat úgy elvakítja a szerelem, hogy túlságosan bízván a nők szavában, gyakran csalatkoznak.

- Őszinte szóval megvallom - mondta Ennasuite -, én dicsérem e hölgyet az elkövetett csínyért; mert ha egy hölgy szeret egy férfit, ki elhagyja egy másikért, nem bosszulhatja meg magát eléggé.

- Ám csak akkor - mondta Parlamente -, ha az a férfi is szereti; mert akad olyan nő is, aki ha szeret egy férfit, nem győződik meg a szerelméről; ha pedig felismeri, hogy az a férfi másnak adta a szívét, állhatatlannak mondja. Ez okért az okos nőt sosem ejtik meg a szép szavak, ő csak arra figyelmez, és csak annak hisz, amiben igazság van, nehogy a hazugok csapdájába essék, mivel az igazság és a hamisság egy nyelven szól.

- Ha minden nő osztoznék kegyelmed vélekedésében - mondta Dagoucin -, a nemesurak a ládikájukba zárhatnák a szép beszédeiket, de akármit mondjon is kegyelmed vagy asszonytársai, mi férfiak, nem hisszük el soha, hogy a nők olyan hitetlenek, amilyen szépek. S e vélekedésünkkel ugyanolyan örömmel élünk, mint amilyen bánatot szán nekünk kegyelmed az okoskodásával.

- Mivel igazán ismerem azt a hölgyet - szól Longarine -, ki a bolondját járatta ezzel a nemesemberrel, bármi csínytevését készséggel elhiszem: ha nem kímélte férjét, nyilván nem kímélte hódolóját sem.

- Hogyhogy a férjét? - kiáltott fel Dagoucin. - Hát többet tud róla, mint én? Ennek okán átadom a helyem, mondja el róla a vélekedését.

- Ha akarja, én nem tiltakozom - mondta Longarine.

Ötvenkilencedik történet

Az előbbi hölgy, látván, hogy férje görbén néz hódolóira, akikkel ő tisztességének sérelme nélkül idejét mulatja, addig kémkedett utána, míg föl nem fedezte, hogy egyik szobalánya körül legyeskedik: összebeszél a szobalánnyal, hogy színből engedjen a férje unszolásának, majd ármányos módon tetten érte férjét, aki, hogy vétkét jóvá tegye, kénytelen volt elismerni, hogy súlyosabb büntetést érdemel, mint a felesége; ily módon a hölgy azontúl vidáman élte világát

Az a hölgy, kiről az előbbi történet szólt, egy régi, nagy hírű házból való gazdag nemesúrhoz ment feleségül; a házasságot megkötve, nagy szerelemmel szerették egymást. A hölgy, ki kedvelte a világi életet, és szívesen mulatozott, nem titkolta férje előtt, hogy hódolókat tart, kikkel gúnyt űz, s idejét mulatja; eleinte a férje is osztozott az örömeiben, de hovatovább megunta ezt az életet, egy felől, mivel rosszállotta, hogy a felesége oly hosszan szórakozik a férfiakkal, kikkel sem atyafiságot, sem barátságot nem tartott, más felől meg nagyon bosszankodott, hogy olyan sok pénzt kell költenie parádézásra meg az udvari életre. Ez okért, ha csak tehetett, honn maradt, ám ilyenkor oly népes társaság látogatta házát, hogy költségei így sem kevesbedtek; mert a felesége, bárhol tartózkodott is, mulatságul mindig részt vett valami játékban, táncban, más egyébben, amivel az ifjú hölgyek illendő módon a kedvüket töltik. S ha költsékezéséért férje olykor nevetve korholta, azt felelte vissza, hogy bizonyosan nem akaszt a fejére agancsot, legföljebb a nyakába koldustarisznyát; majd megveszett a cifra ruhákért, s mindenáron azt akarta, hogy az övéi legyenek a legszebbek s legékeesebbek az udvarban; a férje a lehető legritkábban vitte oda, ám ő mindent megtett, mi tőle tellett, hogy bejusson; ez okért nyalta-falta férjét, ki nagyobb dologban sem tagadta meg soha a kérését.

Egy ízben a hölgy, látva, hogy hiába igyekszik, nem veheti rá férjét, hogy elmenjenek az udvarba, észére vette, hogy az egy bóbitás szobalány körül legyeskedik; nyomban elhatározta, hogy ezt a maga javára fordítja. Félrevonta a szobalányt, ravaszsággal meg fenyegetésekkel ügyesen kivallatta, s megtudta tőle, hogy mióta a házukba került, nem múlt el nap anélkül, hogy a gazdája ne ostromolta volna szerelmével: hanem ő inkább meghal, mondta, mintsem hogy az Úr akarata s a tisztesség ellen cselekedjék; kétszeres lenne hitványsága, hiszen úrnője, a maga szolgálatára rendelve, nagy megbecsülésben részesítette. A hölgy, hogy férje hűtlenségéről tudomást szerzett, hirtelen felindult, meg örült is, látván, hogy a férje, ki színre oly nagyon szereti, titkon ily szégyent hoz rá a társaságában, ámbátor önmagát szebbnek és sokkal csinosabbnak tudta, mint a másikat, akiért a férje el akarta cserélni. De örült is, remélve, hogy olyan csínytevésen kapja, hogy többé nem hányhatja a szemére sem a hódolóit, sem az udvari időtöltését; s hogy célját érje, kérte a szobalányát, apránként engedjen a férje unszolásának, ám csak azon az áron, mit ő szab meg neki. A lány eleinte szabódott, de mivel úrnője biztatta, hogy sem élete, sem tisztessége nem szenved kárt, megígérte neki, hogy mindent úgy tesz, amint mondja.

A nemesember, az ostromot folytatván, egyszerre azt látta, hogy a lány más szemmel néz rá, s olyan, mintha kicserélték volna. Ez okért még hevesebben ütötte a vasat, mint addig; hanem a lány, ki fejből tudta a szerepét, előhozakodott szegénységével, mondván, hogy ha enged neki, elveszti úrnője szolgálatát, holott jó férjet remél. A nemesember nyomban ráfelelte, hogy minderre ne legyen gondja, mert ő sokkal szebben és gazdagabban kiházasítja, mint úrnője valaha is tenné; no meg olyan titokban intézi a dolgot, hogy senki nem veheti őket a nyelvére. Így megbeszélvén a dolgot, megegyeztek, s alkalmas helyet keresvén az örömet adó munkálkodásra, a szobalány azt mondta, hogy tud egy fölöttébb alkalmas helyet, melyre senki

nem gyanakszik: van egy házikó a kertben szobával s a célnak való ágygal. A nemesember, ki semmi helyet sem talált volna alkalmatlannak, beleegyezett; alig várta már a napját és óráját. A lány nem feledkezett meg úrnőjének tett ígéretéről; töviről hegyire elmesélte beszélgetésüket, mint készítették elő a vállalkozást, amelynek másnap ebéd után kell megtörténnie; s ígérte, hogy okvetlenül jelt ad abban a pillanatban, amikor a mondott helyre kell indulnia. Majd könyörgött úrnőjének, hogy nagyon vigyázzon, semmit ne késsen a kitűzött órától, hogy őt oltalmazza a veszedelemtől, mely engedelmességéért fenyegeti. Úrnője bizonykodott, mondván, hogy ne féljen, nem hagyja el, sőt megvédi ura haragjától. Eljött a másnap, ebéd után a nemesember sokkal nyájasabban beszélt a feleségével, mint bármikor annak előtte, az asszonynak nem volt ínyére a dolog, ámde olyan ügyesen színlelt, hogy a férje nem vett észre semmit. Ebéd után megkérdezte tőle, mivel tölti idejét. A férje azt válaszolta, hogy jobb multság híján kártyajátékkal. Nyomban fölállították a kártyázó asztalt; ám az asszony úgy tett, mintha nem volna kedve a játékhoz, és beérné azzal, ha nézi őket. A férj, míg a játékhoz készülődött, szerét ejtette, hogy a lányt emlékeztesse ígéretére. S míg játszott, a lány bement a terembe, és úrnőjének jelt adott a reá rótt zarándokútról; az jól megértette, de a nemesember semmit nem vett észre. Ám egy óra múlva, amikor a szolgája messziről jelt adott, szólt a feleségének, hogy megfájdult a feje, és pihenésre meg levegőzésre van szüksége. Az asszony, aki ugyanolyan jól tudta a baját, mint ő maga, megkérdezte tőle, nem akarja-e, hogy folytassa a játékát. A férje beleegyezett, mondván, hogy hamarosan visszatér. De az asszony biztatta, hogy maradjon, ő két óra hosszat sem unja meg, hogy játsszék helyette. A nemesember a szobájába ment, onnan pedig egy fasoron át a kertbe. A hölgy, ki jól ismerte a rövidebb utat, várt még egy kicsit, majd hirtelen úgy tett, mintha csikarás kínozná, s átadta a kártyáját valakinek; de mihelyt kívül került a termen, levetette magas sarkú lábbelijét, és futott, ahogy csak a lába bírta, nehogy nélküle üssék nyélbe a vásárt. Éppen jókor érkezett; egy másik ajtón lépett be a szobába, ahová akkor jött meg a férje is; megbújt az ajtó mögött, hallgatta szép és illő beszédét, mit a szobalányának tartott. Látva azonban, hogy végbe akarja vinni bűnös szándékát, hátulról megragadta s ráförmedt:

- Közelebb vagyok, hogysem máshoz nyúljon helyettem!

Hogy a nemesember haragja az eget verte, azt mondani sem kell; egy felől megghiúsult élvezete, melyre biztosan számított, más felől a felesége a kelleténél többet tudott meg róla; és nagyon megijedt, hogy örökre elveszíti a barátságát. De azt hívén, hogy a lány eszelte ki a dolgot, se szó, se beszéd, vad dühvel utánaeredt, s bizonynyal megöli, ha a felesége ki nem szabadítja a keze közül; azt kiabálta, hogy ez a legocsmányabb cafra, kit életében látott, s ha a felesége megvárja a dolog végét, akkor látta volna, hogy csak csúfot űz belőle, mert nem azt tette volna vele, amit ő gondol, hanem megvesszőzte volna büntetésül. Ám az asszony tudta, mi fából van az a vessző, és egy szavát sem hitte el; ellenben nagyon összeszidta, mire a férje szörnyű módon megijedt, hogy el akarja hagyni. Mindent megígért hát neki, amit csak kívánt, s meggondolva felesége ékes szidalmait, beismerte, hogy oktanul hibáztatta hódolóiért, hiszen egy szép és tisztességes asszony nem veszti erkölcsét azért, hogy szeretik, hacsak nem tesz vagy mond olyant, mi a tisztesség ellen szól; ellenben súlyos büntetést érdemel a férfi, ha olyan nőszemélyt üldöz szerelmével, ki nem szereti, s így vét felesége és a lelkiismerete ellen. Ez okért soha nem ellenzi többé, hogy az udvarba járjon, s nem hányja szemére, hogy hódolókat tart, mivel tudja jól, hogy inkább huncutságból, mintsem szeretetből áll szóba velük. A hölgynek nem volt ellenére ez a beszéd, mert úgy tetszett, fölébe kerekedett férjének; ám éppen ellenkezőleg szólott, úgy téve, mintha nem volna ínyére az udvarba járnia, mondván, hogy a férje nem szereti már, anélkül pedig untatja minden társaság, s hozzáfűzte, hogy az az asszony, kit a férje szeret, s aki, miként ő is, szereti a férjét, menlevelet hord, amely szerint bárkivel beszélhet, és senki meg nem szólhatja. Szegény nemesember váltig

bizonygatta, hogy milyen nagyon szereti, s a végén igaz barátokként hagyták el a házikót; ám hogy elkerüljék az effajta kínos eseteket, azt kérte a feleségétől, hogy zavarja el a szobalányát, aki miatt ennyi mérges volt. Az asszony szót fogadott, de előbb annak rendje-módja szerint tisztességesen kiházasította a lányt, no persze, férje költségére. A férj pedig, hogy hitvesével feledtesse félrelépését, hamarosan olyan szépen s gazdagon felcicomázva vitte az udvarba, hogy okkal örvendezhetett.

- Látják, hölgyeim, ez okért mondtam, hogy nem csodálkozom, ha bolondját járatta a hódoló-jával, minek utána így járt túl a férje eszén.

- Csalafinta menyecskéről és fajankó férjéről szólt a története - jegyezte meg Hircan -; a férjnek, ha már eljutott addig, nem lett volna szabad félúton megállnia.

- Ugyan mit végezhetett volna? - kérdezte Longarine.

- Amit megkezdett - válaszolta Hircan -; hiszen a felesége úgy felindult ellene, megtudván, hogy rossz fát akart tenni a tűzre, mintha valósággal végbe vitte volna a szándékát; s talán még a felesége is jobban becsüli, ha azt látja, hogy vakmerő legény, akinek helyén van a szíve.

- Jó, jó - mondta Ennasuite -, de hol az a férfi, aki két nővel elbánik egyszerre? Hisz a felesége a jogait, a lány meg a szüzességét védte volna.

- Az igaz - hagyta helyben Hircan -, de egy erős és vakmerő férfi nem ijed meg két gyenge nőtől, hanem szembeszáll velük, s végezi, mit elkezdett.

- Azt értem - felelt Ennasuite -, hogy ha kardot ránt, mindkettőt megöli, de egyébként nem látom, miként szabadulhatott volna. Ez okért kérem, mondja meg, mit cselekedett volna kegyelmed.

- Felnyaláboltam volna a feleségemet - válaszolta Hircan -, és kívül tettem volna az ajtón; utána meg a szobalánnyal azt csináltam volna, amihez kedvem van, akár erővel, akár szerelemmel.

- Hircan - szólt rá Parlamente -, bőven elég, hogy képes a rosszra.

- Bizonyos vagyok benne, Parlamente - felelte rá Hircan -, hogy nem botránkoztatok meg az ártatlant, akinek beszélek, és gáztettet sem akarok ezzel mentetni. Ámde csodálkozom ezen a hamvába holt kezdeményezésén, és nem dicsérem a kezdeményezőt, ki inkább a feleségétől félván, mintsem szeretetből hagyta félbe dolgát. Dicsérem azt a férfit, ki úgy szereti a feleségét, amint azt Isten rendeli; ám ha nem szereti, de fél tőle, nem becsülöm érte.

- Valóban, ha a szerelem nem tenné jó férjjé kegyelmedet - válaszolta Parlamente -, nem sokra becsülném, mit félelemből cselekedne.

- Vigyázzon, Parlamente - intette Hircan -, szerelmem szófogadóbbá tesz, mint a haláltól vagy a pokoltól való félelem.

- Mondjon, amit akar - felelte Parlamente -, de én okkal vagyok elégedett azzal, amit kegyelmedtől láttam s tapasztaltam. Amit meg nem láttam, azon sosem akartam a fejem törni, s még kevésbé vizslatni utána.

- Én nagy bolondságnak tartom - mondta Nomerfide -, ha egy asszony a férje után kutakodik, vagy a férj a felesége után; elég minden napnak a maga baja, nemhogy még a másnappal is törődjünk.

- Olykor mégis szükséges kutakodnunk a házunk becsületét illető dolgokban - vélekedett Oisille -, az okért, hogy rendet tartsunk, nem pedig, hogy egyes személyeket megszóljunk, hiszen nincsen ember, kiben ne találánánk hibát.
- Vannak, akik azért jártak pórul - mondta Geburon -, mert nem kérdezősködtek elég gondosan és körültekintően feleségük rakoncátlanságáról.
- Nagyon kérem, ha tud rá példát, ne titkolja előlünk - mondta Longarine.
- Tudok egyet - válaszolta Geburon -, s ha akarják, elmondom.

Hatvanadik történet

Egy párizsi ember, nem kérdezősködve eleget feleségéről, akit halottnak hitt, holott az a Király kántorával szerelmeskedett, másodszor is megházasodott, de második asszonyát, ki XIV vagy XV esztendei házasságuk alatt számos gyereket szült neki, el kellett hagynia, hogy az első visszafogadja

Élt Párizs városában egy ember, aki olyan jámbor természetű volt, hogy ha idegen férfit látott volna a feleségével háltni, nem vitte volna rá a lélek, hogy higgye, amit lát. Ez a szegény ember olyan rakoncátlan fehérszemélyt vett feleségül, hogy rosszabbat elgondolni sem lehet, ám ő nem érte fel ésszel, mit tett, hanem úgy bánt vele, mintha a világ legtisztességesebb dámája volna. Egy ízben, hogy XII. Lajos Király Párizsban járt, az asszony összeszűrte a levet e nagyúrnak egyik kántorával. Látva, hogy a Király elhagyja Párizs városát, s ő nem láthatja többé kántorát, elhatározta, hogy elhagyja férjét, és hozzá szegődik. A kántor beleegyezett, magával vitte házába, Blois környékére, s ott éltek együtt hosszú ideig. A szegény férj, mihelyt felesége eltűnését észrevette, mindenfelé keresni kezdte; végül megtudta, hogy megszökött a kántorral. S mivel vissza akarta szerezni elveszett bárányát, akit igen gyatrán őrzött, számtalan levelet írt hozzá, kérve, hogy térjen vissza, s megígérve, hogy újra befogadja, ha tisztességes asszonyhoz illően viselkedik. Hanem az asszonynak úgy megvette szívét kántorának éneke, hogy teljességgel elfelejtette a férje hangját, és semmibe véve szép szavait, csak csúfolódott rajta; akkor a férje nagy haragra gerjedt, és értésére adta, hogy ha nem jön szép szerével, az egyházi bírósághoz folyamodik. Mire az asszony, félve, hogy ha a bíróság beleszól, neki is meg a kántorának is meggyűlik a baja, olyan csalafintaságot eszelt ki, mely méltó volt ahhoz, aki kitalálta. Betegséget színlelt, s üzent a városban lakó némely úri asszonyoknak, hogy jöjjenek meglátogatására; azok szívesen megtették, abban bizakodva, hogy e révén megszabadíthatják gonosz életétől, s ez okért, ki-ki a tehetsége szerint igyekezett a lelkére beszélni. Ő pedig, úgy téve, mintha súlyos beteg volna, színből siránkozott, és szántabánta bűneit; mindenki megsánta, azt hívén, hogy szívéből beszél. És látva, hogy ellankad, és eltelik bűnbánattal, kezdték vigasztalni, mondván, hogy Isten nem olyan félelmetes, amilyenek egyes prédikátorok festik, és tőle sem tagadja meg irgalmát. E bátorító beszédek után üzentek egy derék papnak, hogy gyóntassa meg; másnap eljött a helybéli plébános, hogy az oltári szentségben részesítse, amit olyan üdvözült ábrázattal nyelt be, hogy a város úri hölgyei, kik ott megjelentek, könnyezve szemlélték nagy ájtatosságát, és dicsérték Istent, hogy végtelen jóságában megkönyörült a szegény teremtésen; ezután úgy tett, mintha már enni sem lenne ereje, mire a plébános feladta neki az utolsó kenetet, amit hálás pillantásokkal fogadott, mivel jószerivel elapadt a szava. És úgy maradt hosszú ideig, s úgy látszott, lassan elveszíti a szeme világát, a hallását és a többi érzékét; mire a jelenlevők Jézushoz fohászkodtak. S hogy közelgett az éjszaka, a hölgyek, kik messziről jöttek, mindnyájan eltávoztak, ám alighogy kiléptek a kapun, jelentették nekik, hogy szegény lelke elköltözött, s minek utána elrebegtek érte egy *De profundis*-t, megtértek házukba. A plébános megkérdezte a kántort, hol akarja eltemettetni; az azt felelte, a megboldogult akarata az volt, hogy a temetőkertben temessék el, mégpedig éjnek évadján. Egy cselédlány csavarta halotti lepelbe szegény szerencsétlent, s úgy bánt vele, mint a hímes tojással. Ennek utána fáklyás menettel kivitték a sírgödörhöz, amelyet a kántor ásatott. És amidőn a menet elvonult ama hölgyek háza előtt, akik az utolsó kenet feladásán jelen voltak, valamennyien kijöttek a házukból, s elkísérték, míg a földbe nem tették; az asszonyok és a papok hamarosan otthagyták. De a kántor nem ment el onnét, mert alighogy a társaság odébbállt, a cselédlánnyal nagy hamarsággal kihantolták a sírt, amelyben a kedvese elevenebben feküdt, mint valaha; titokban a házába küldte, ahol sokáig őrizgette.

A férj, aki felesége nyomán járt, eljutott Blois-ba, hogy igazságot szerezzen magának; de megtudta, hogy meghalt és eltemették; így mondták a blois-i hölgyek, kik szép halálát elmesélték. A derék ember nagyon boldog volt, mivel szentül hitte, hogy felesége lelke a paradicsomban pihen, ő pedig örökre megszabadult gonosz testétől. S e boldog elégedettséggel tért vissza Párizsba, ahol feleségül vett egy tisztességes, szép és fiatal fehérszemélyt, egy házias teremtet, aki számos gyereket szült neki. Tizennégy vagy tizenöt esztendeig éltek egymással; hanem a hír, mely semmit el nem titkol, tudatta vele, hogy a felesége nem halt meg, ellenben együtt él azzal a semmirekellő kántorral; szegény ember titkolta a dolgot, ameddig tehetette, úgy téve, mintha nem hallott volna semmit, s magában buzgón fohászkodott, bár hazugság volna. De megtudta a felesége is, aki igen okos asszony volt, és olyan nagy aggodalom szállta meg a szívét, hogy azt hitte, belehal. És mivel a lelkiismerete tiszta volt, ha tehetette volna, eltitkolja balsorsát, ámde nem tehetette, mert az egyház nyomban beleszólt, hogy rendet teremtsen; és az első házasság okán elválasztotta őket egymástól, míg ki nem derül a való igazság. Azután a szegény embert kényszerítették, hogy hagyja el a jó feleségét, és keresse meg azt a hitványt; ő pedig nem sokkal azután, hogy Első Ferencet királlyá koronázták, elment Blois-ba, s ott találta Claude Királynét és a Régens Királyasszonyt,⁷⁶ s elébük járult panaszával, magának követelve az asszonyt, kit örömet elveszített volna; de nem tehetett másként, és az egész társaság nagyon szánta szegény fejét. Amikor elébe vezették a feleségét, az állhatatosan tagadta, hogy ez az ő férje, amit szívesen elhitt volna, ha teheti. Az asszony, ki inkább mérges volt, mintsem hogy szégyenkezett volna, a szemébe mondta, hogy inkább meghal, de nem megy hozzá vissza, amit a férje nagy örömmel hallott. Hanem a hölgyek, akik előtt ily szégyentelenül beszélt, arra ítélték, hogy térjen vissza hozzá, és erős fenyegetésekkel kényszerítették a kántort, hogy csúnya szeretőjét küldje vissza a férjéhez, és mondja meg neki, hogy többé látni sem akarja. Szegény nyomorult, hogy minden felől szorongatták, elment a férjével, ki sokkal jobban bánt vele, mintsem érdemelte.

- Ennek okán azt mondom, hölgyeim, hogy ha ez a szegény férj éberebben örködött volna feleségén, nem veszítette volna így el, mert a jól őrzött jószág nehezen megy veszendőbe, ám a gazdátlan holmi csábítja a tolvajt.

- Különös dolog - jegyezte meg Hircan -, hogy a szerelem annál erősebb, minél kevésbé látszik értelmesnek.

- Én azt hallottam - mondta Simontault -, hogy könnyebb felbontani két házasságot, mint elválasztani egymástól egy szerelmes egyházfit meg a szobalányát.

- Meghiszem azt - mondta Ennasuite -; mert azok, akik másokat megkötnék a házassággal, olyan jól megkötik a csomót, hogy azt csak a halál oldhatja meg; és azt mondják az írástudók, hogy a lélek nyelve nagyobb erejű bármi másnál; ennek okán a lelki szerelem is felülmúlja a más fajta szerelmeket.

- Meg nem bocsátanám egy hölgynek - mondta Dagoucín -, ha tisztességes férjét vagy barátját elhagyná egy akármilyen daliás és becsületes papért.

- Kérem, Dagoucín - feddte meg Hircan -, ne keverje bele az anyaszentegyházat ebbe a dologba; inkább gondolja meg, milyen nagy könnyűség szegény szemérmetes és szégyenkező asszonyoknak azokkal vétkezni, akik a feloldozást is megadhatják, hiszen egyesek jobban szégyellik megvallani bűnüket, mintsem elkövetni.

⁷⁶ A jelenet 1515 októberében játszódott le, amikor I. Ferenc Itáliába vonult, s a kormányzás gondját Szavojai Lujzára bízta. Az egykorú feljegyzések szerint a régens királyasszony csak egy napig, 1515. október 22-én tartózkodott Blois-ban.

- Kegyelmed azokról a nőkről beszél - szólt közbe Oisille -, akik nem ismernek Istent, s azt hiszik, hogy a titkolt tettek rejtve maradhatnak a mennyei seregek előtt; ámde én azt hiszem, hogy az ilyenek nem gyónásért keresik a gyóntatókat, mivel a Sátán úgy elvakította őket, hogy a legtitkosabb és legbiztosabb helyen akarnak megbújni, s nem arra van gondjuk, vajon nyernek-e feloldozást a bűntől, melyet meg sem bánnak.

- Miért bánnák meg? - kiáltott fel Saffredent. - Hiszen szentebbnek tartják magukat a többi asszonyoknál; s bizonyosan tudom, hogy vannak olyanok is, akik tisztességnek tekintik, hogy megátalkodtak szerelmükben.

- Úgy beszél - mondta Oisille Saffredent-nak -, mint aki ismer ilyen asszonyt. Ez okért kérem, hogy holnap, bevezetőül, mondja el, mit tud erről, mivel már vecsernyére harangoztak, s a barátok is, meghallgatva a tizedik történetet, elmentek, ránk hagyva, hogy bevégezzük a vitát.

E szavakra felcihelődött a társaság; bementek a templomba, ahol már várták őket. S miután meghallgatták a vecsernyét, együtt költöttek el az estebédet, válogatott történetekkel mulattatván egymást. Estebédjük után, szokásuk szerint, még sétálgattak a réten, majd nyugovóra tértek, hogy másnap frissebb legyen az emlékezetük.

VÉGE A HATODIK NAPNAK

HETEDIK NAP

*A hetedik napon azokról esik szó, akik kötelességükkel
vagy szándékukkal ellenkező módon cselekedtek*

Elöljáró beszéd

Reggel Oisille asszonyság nem mulasztotta el, hogy lelküket üdvösséges beszéddel táplálja, amelynek tárgyát Jézus Krisztus dicsőséges lovagjainak és apostolainak cselekedeteiből és jeles tetteiből merítette, amiként azt Szent Lukács megírta volt; azt mondotta nekik, hogy az ember, e történeteket hallván, vágyakozik ama régi idők után, és megsiratja a jelen gyarlóságait. És minek utána elegendőképpen elolvasta és magyarázta nekik e jeles könyv elejét, buzdította őket, hogy menjenek a templomba, szép egyességben, ahogyan az apostolok tartottak áhítatot, s kérjék Istennek kegyelmét, mely azokra árad, kik igaz hittel könyörögnek érte. Mindnyájan úgy vélték, hogy e tanácsot nagyon érdemes megszívlelniük. Mihelyt beléptek a templomba, kezdődött a Szent Lélek miséje, mely, úgy tetszett, éppen hozzájuk szól, s ez okért nagy alázattal hallgatták az isteni tiszteletet. Ennek utána ebédelni mentek, megemlékezvén az apostolok életéről; s ebben oly nagy örömet lelték, hogy jószerivel megfélekeztek vállalkozásukról is; hanem Nomerfide, ki közöttük a legfiatalabb volt, feleszmélt, s így szólt hozzájuk:

- Oisille asszonyság oly nagy jámborságra indított bennünket, hogy elmulasztjuk a szokott órát, amelyen vissza kell vonulnunk, hogy a történetek elmondására készülődjünk.

Szavai nyomán az egész társaság fölkerekedett, s miután jó ideig a szobájukban pihentek, kimentek a rétre, úgy, amiként az előző napokon tették. S amidőn kényelmesen letelepedtek, Oisille asszonyság így szólt Saffredent-hoz:

- Ámbátor bizonyosan tudom, hogy nem az asszonyok dicséretét fogja zengeni, mégis kérem kell, hogy mondja el történetét, melyet tegnap este már előkészített.

- Tiltakozom, asszonyom - mondta Saffredent -; az okért, hogy igazat beszélek, nem vágyom a rágalmazók kétes hírnevére; és nem azért mondom el, mi rosszat tettek a csélcsep asszonyok, hogy elveszítsem az erényesek becsülését; mert én már kipróbáltam, milyen az, ha eltiltanak csak a látásuktól is; s ha kegyeikből is kiestem volna, bizony nem volnék ma eleven.

E szavakkal elfordította szemét attól a hölgytől, ki örömének s bánatának forrása volt; ám, hogy Ennasuite-re pillantott, az is elvörösödött, mintha őhöz intézte volna a szót; de az is megértette, akihez szólani kívánt. Oisille asszonyság biztatta, hogy mondja csak szabadon az igazságot, szóljon bárki ellen is. Ekkor Saffredent elkezdte, s mondta, amint következik.

Hatvanegyedik történet

*Egy férfi megbékél feleségével, ki XIV vagy XV
esztendőig együtt élt egy autunbeli kanonokkal*

Autun városának környékén élt egy szerfölkött szép asszony: sudár termetű, fehér bőré volt, s az arca oly káprázatosan szép, hogy életemben nem láttam még hozzá hasonlót. Ez az asszony feleségül ment egy nagyon becsületes emberhez, ki fiatalabbnak látszott nála; a férje oly igen szerette, s olyan jól bánt vele, hogy jó oka volt az elégedettségre. Nem sok időre rá, hogy egybekeltek, a férje magával vitte Autun városába, ahol ügyes-bajos dolgait intézte; s míg a férj a törvényen kereste igazát, az asszony a templomba járt, hogy Istenhez imádkozzék érte. Addig-addig járt e megszentelt helyre, mígnem egy dúsgazdag kanonok beleszeretett, s oly állhatatosan ostromolta, hogy szegény szerencsétlen végül neki adta magát; a férj mindebből mit sem sejtett, nagyobb gondja lévén jószágára, mintsem a feleségére. Hanem, amikor távozásra került sor, és meg kellett térniük a házukba, mely jó hét mérföldnyire volt a mondott várostól, a szerelmeseknek majd meghasadt a szívék. De a kanonok megígérte neki, hogy gyakran meglátogatja majd; így is cselekedett, úgy téve, mintha útra kelne, de útja minden alkalommal ennek az embernek a házában vitt által; az nem volt olyan ostoba, hogy eszébe ne vegye, s úgy igazította dolgát, hogy valahányszor a kanonok arra járt, az asszonyt nem találta otthon, mivel a férje úgy elrejtette, hogy nem válthatott szót vele. Az asszony ismerte férjének féltékeny természetét, de nem mutatta, hogy ellenére van a dolog. Magában azt gondolta, hogy majd csak célját éri, mert úgy érezte, a pokol kínját szenvedni, ha nem láthatja bálványát. Egy ízben, hogy a férje elment hazulról, az asszony valami ürüggyel elküldte a cseléd lányokat és az inasokat, és maga maradt otthon. Tüstént magához vette a legszükségesebb holmiját, s egyedül örült szerelmét vivén útjáról, mely valósággal kergette, gyalogszerrel elindult Autun-be; ámbár későn érkezett, kanonokja fölismerete, bezárta a házába, s ott tartotta több mint egy esztendőig, mit sem törődve a férj fenyegetőzéseivel és átkozódásával; végül a férj, hogy nem talált orvoslást bajára, a püspökhöz fordult panaszával, kinek volt egy főesperese; annál derekabb pap nem akadt még egy Franciaországban. Ez a főesperes maga kutatta át a kanonokok házait, míg meg nem találta az asszonyt, kit már elveszettnek hittek; az asszonyt tömlöcbe vettette, a kanonokra pedig súlyos penitenciát szabott ki. A férj, megtudván, hogy felesége a derék főesperes és más tisztességes személyek intelmeire hajtván, megjavult, hajlandó volt visszafogadni, miután az megesküdött neki, hogy ezentúl tisztességes asszonyhoz illően fog élni; a derék ember szívesen elhitte, mivel igen nagyon szerette. Hazavitte a házába, s ugyanolyan nagy tisztességgel bánt vele, mint annak előtte, csupán két vén cselédasszonyt állított melléje, kik soha nem hagyták magára, mert legalább az egyik állandóan vele volt. Ámde akárhogy becézgette is a férje, a kanonokhoz való bűnös szerelme kínszenvedéssé változtatta nyugalma; és ámbátor maga igen szép asszony volt, a férje pedig kemény kötésű, nagy erejű ember, mégsem lett tőle gyereke, mert a szíve mindig hét mérföldre járt a testétől, amit olyan ügyesen álcázott, hogy a férje azt hitte, megfedekezett a múltól, amiként ő maga mindent elfelejtett. Pedig az a gonosz asszony egészen mást forgatott az elméjében, mert, amikor látta, hogy a férje jobban szereti és kevésbé gyanakszik rá, mint valaha, betegséget színlelt; s olyan ügyesen tette a beteget, hogy szegény ember iszonyatosan megijedt, és semmi fáradságot nem sajnált, hogy segítsen rajta. Hanem az asszony olyan ravaszul játszotta szerepét, hogy mind a férje, mind egész háza népe azt hitte, a végét járja, látván, hogy ereje fogytán fogy; látva, hogy a férje bánkodik, holott örülnie kellene, kérte, hadd írja meg végső akaratát; a férje a könnyeit hullatva beleegyezett. Ő pedig, mihelyt felhatalmazták a hagyatkozásra, gyermeke nem lévén, mindent a férjére hagyott, amit csak hagyhatott, bocsánatát

kérve mindazért, mit elkövetett ellene; azután hívatta a papot, meggyónt, s oly áhítattal vette magához az oltári szentséget, hogy mindenki megsiratta, dicső végét látva. És amikor leszállt az este, kérte a férjét, hogy küldjön az utolsó kenetért, mert elhagyja ereje, s attól fél, nem kapja meg élve. Az üstönt küldetett a papért, hogy hozza az utolsó kenetet; az asszony nagy alázatossággal fogadta, s aki látta, nem győzte magasztalni érte. S miután mind e szép szertartások véget értek, azt mondta férjének, hogy mivel Isten kegyelméből részesülhetett mindabban, mit az egyház rendelt, olyan nagy békesség szállta meg a lelkét, hogy most egy kevés pihenésre vágyik, s kérte, hogy tegyen ő is hasonlóképpen; szegény emberre ráért a pihenés, olyan sokat sírt és virrasztott asszonyával. Mihelyt a férje elment, s vele minden inasa, nyugovóra tért a két jámbor vénasszony is, kik oly sokáig vigyázták, míg egészséges volt; többé nem félték, hogy elveszíthetik, hacsak a halál nem ragadja el. Ő pedig, hallván, hogy valamennyien alszanak és hangosan hortyognak, fölkelt az ágyából, s egy szál ingben kiszaladt a szobájából, hallgatózva, hogy nem motoz-e még valaki a házban. Amikor megbizonyosodott, hogy semmi veszedelem nem fenyegeti, kiszökött a kerti kiskapun, melynek rossz volt a zárja; egész éjjel gyalogolt, egy szál ingben, mezítláb, ment az autuni szent emberéhez, aki megőrizte a haláltól. Ámde mivel az út hosszú odáig, nem mehetett egy végtében, s útközben érte a hajnal. Ekkor, hogy az utat kémlelte, megpillantott két lovast, kik széleseben nyargaltak; gondolván, hogy a férje indult a keresésére, megbújt egy mocsárban, fejét a nád közé húzva; a férje meg, miközben ellovagolt mellette, keserűen így szólt a szolgájához:

- Jaj, az a nyomorult! Ki hitte volna, hogy az egyházi szentségek palástjával ily gyalázatos és förtelmes bűnt leplez!

A szolgája így felelt rá:

- Júdás sem félt ily palástot ölteni, hogy elárulja Urát, ne csodálkozzék hát egy asszony hűtlenségén!

Ily szókkal nyargaltak tova; az asszony pedig a nádasban még inkább örült, hogy megcsalta, s hogy nincsen többé vele, a házában, a puha ágyában, rabságában. Szegény férje egész Autunt átkutatta érte; de bizonyossággal megtudta, hogy nem járt a városban; ennek okán visszatért, amerről jött, átkozva feleségét, s nagy veszteségét panaszolva; fenyegetőzött, hogy megöli, ha rátalál; hanem az asszony lelke nem félt a haláltól, amiként a teste sem érezte a hideget, ámbátor a hely és az évszak olyan volt, hogy könnyen megbánhatta volna kárhozatos útját. Aki nem tudja, hogy a pokol tüze mily hevesen fűti azt, akiben lobog, csodának hinné, hogy ez a szegény asszony, aki a meleg ágyból kelt föl, miképpen maradhatott meg egy napig olyan nagy hidegben. Pedig nem vesztette el sem a bátorságát, sem az erejét, mert alighogy leszállt az éj, már folytatta útját; éppen zárták a város kapuját, amidőn megérkezett ez a zarándoknő, s ment egyenesen oda, hol szent bálványa lakott, ki úgy elcsodálkozott jöttén, hogy alig akart hinni a szemének. Ámde hogy jól megnézte s tapogatta minden felől, úgy találta, hogy csontja és húsa van, s így szellem nem lehet; megbizonyosodott, hogy nem kísértet áll vele szemben, s ettől fogva olyan szép egyességben éltek, hogy az asszony vele maradt tizennégy vagy tizenöt esztendőig. Eleinte még rejtőzködött, hanem aztán megszűnt minden félelme, sőt, ami még rosszabb, oly fennen kérkedett a szeretőjével, hogy a templomban is előbb ült, mint a város legtöbb úri dámája, akár tisztségviselők feleségei voltak azok, akár mások. Gyerekeket szült a kanonoknak, többek között egy lánygyereket, kit egy gazdag kereskedő emberhez adtak feleségül; s maga oly hivalkodó öltözetben ment a menyegzőre, hogy a város asszonyai nem győztek méltatlankodni, de semmit nem tehettek ellene. Történt pedig, hogy Claude Királyasszony, Első Ferenc Király hitese társa, átutazott Autun városán, és vele volt a Régens Királyasszony is, a mondott Király anyja, nemkülönben Alençon hercegnő, a leánya. A

Királyné szobalánya, bizonyos Perrette nevezetű, az említett hercegnő elé járult, s így szólott hozzá:

- Asszonyom, kérem, hallgasson a szómrá, s jelesebb dolgot fog művelni, mintha naponta eljár meghallgatni a szent misét.

A hercegnő készséggel meghallgatta, mert tudta, hogy tőle csak jó tanácsot hallhat. Perrette tüstént elbeszélte, mint fogadott föl egy leánygyereket, hogy segítsen mosni a Királyné ruháit; s hogy tudakolta tőle, mi hír a városban, az elmondta neki az úri asszonyok panaszát, kik nehezményezik, hogy a kanonok felesége így előttük jár, s részben elbeszélte ennek életét is. A hercegnő azon nyomban ment a Királynéhoz és a Régens Királyasszonyhoz, hogy elmondja nekik e történetet; ők pedig minden teketória nélkül maguk elé idézték azt a szerencsétlen asszonyt, aki nem is igen rejtőzködött, mert fennen kérkedett szégyenével, büszkén, hogy gazdag ember felesége lett. Ijedelem és szégyenkezés nélkül járult a mondott hölgyek eleibe, kik úgy megszégyenültek nagy kevélysége láttán, hogy hirtelenjében azt sem tudták, mit mondjanak neki. Hanem azután a Régens Királyasszony úgy megdorgálta, hogy bármely tisztességes nőszemély sírva fakadt volna. De nem úgy ez a szegény asszony, aki így nyelvelt vissza nagy orcátlansággal:

- Kérem kegyelmeteket, hölgyeim, nagyon vigyázzanak, ne illessék tisztességemet, mert én, Istennek hála, oly szépen és erkölcsösen éltem a kanonok úrral, hogy élő személy azért mit sem hányhat a szememre. Ez okért senki ne gondolja, hogy én Istennek rendelése ellenére élek, hiszen immár három esztendeje egy ujjal sem illett, s oly hűségesen s oly nagy szerelemben élünk, mint két szép angyalka, és sem civódásra, sem ellenkezésre soha nem került sor kettőnk között. Aki pedig elválaszt minket egymástól, nagy gonoszat művel, mert a derék ember immár csaknem nyolcvan esztendő, és nem élne sokáig nélkülem, ki csak negyvenöt vagyok.

Gondolhatják, mit szóltak ehhez a hölgyek, s miként szidták és korholták, látva konokságát, melyet sem a hozzá intézett intó szavak, sem élemedett kora, sem e tisztas társaság meg nem hajlíthattak. S hogy még jobban megalázzák, elküldettek az autuni főesperesért, ki egy évre tömlöcbe vettette, kenyérre és vízre. A hölgyek ezután hívták a férjét, ki engedett jámbor buzdításuknak, s megígérte, hogy visszafogadja, ha büntetése letelt. Hanem az asszony, látva, hogy őt tömlöcbe vetették, s a kanonok mindörökre lemondott róla, megköszönte a hölgyeknek, hogy megszabadították az ördögtől, s oly nagy és tökéletes megbánást tanúsított, hogy a férje, meg sem várva az esztendő leteltét, újból magához fogadta, s két hetet sem várt, hogy a főesperestől kikönyörögje; s azon túl szép egyetértésben és barátságban éltek.

- Látják, hölgyeim, miként változtatják a rossz papok a Szent Péter kötelét a Sátán láncává, mit oly nehéz szétrontani, hogy segítségül hívják még a szentségeket is, ámde nem azért, hogy kiűzzék testükből az ördögöt, hanem inkább, hogy sokáig melengessék a lelkükben. Mert a legkülönb dolgokból is nagy rossz származik, ha visszaélnék velük.

- Ez az asszony bizony nagyon szerencsétlen volt - mondta Oisille -, de jól megbűnhődött, ama hölgyek elé kerülén, kiket kegyelmed mondott, hiszen a Régens Királyasszonynak olyan erejű volt a pillantása, hogy még a tisztességes asszonyok is megremegtek tőle, attól félván, hogy nem méltók a tekintetére. Akire pedig mégis szelíden nézett, az nagy megtiszteltetésnek vette, mivel tudott dolog volt, hogy e hölgy csupán az erkölcsös asszonyokat szíveli.

- Az volna jó - mondta Hircan -, ha inkább félne az ember egy asszony tekintetétől, mint az oltári szentségtől, mely, ha nem hívő és szerető lélekkel fogadják, örök kárhozatra visz.

- Higgye meg - mondta Parlamente -, hogy akikkel nincsen Isten lelke, jobban félnek a földi hatalmasságoktól, mint az égiektől. Ez okért azt hiszem, hogy az a nyomorult teremtség sem az intelmektől javult meg, mikben része volt, hanem sokkal inkább a tömlöctől, és mert azt hitte, hogy többé úgysem láthatja a kanonokját.

- De elfelejtik a legfőbb okot - vetette közbe Simontault -, mi férjéhez visszatérítette: a kanonok nyolcvan esztendősek voltak, a férje meg fiatalabb, mint ő. A jó asszony így csak nyert minden vásáron; ám ha az a kanonok fiatalabb lett volna, nem hagyta volna ott ily könnyűszerrel. A hölgyek intelmei sem hatottak volna rá jobban, mint a szentségek, miket magához vett.

- Én mégis úgy vélem - mondta Nomerfide -, jól tette, hogy nem vallotta meg oly könnyűszerrel bűnét, mert az effajta bűnt alázattal kell megvallani Istennek, és körömszakadtáig tagadni a világ előtt, ily módon, még ha igaz is a dolog, addig hazudik és esküdözik az ember, míg kétséget nem támaszt az igazsággal szemben.

- Azonban a bűnt nagyon nehéz úgy rejtegetni - mondta Longarine -, hogy ki ne derüljön, hacsak Isten könyörületből el nem fedezi, kedvezvén azoknak, kik az Ő szerelméért igaz megbánást éreznek.

- És mit szólnak azokhoz a nőszemélyekhez - kérdezte Hircan -, akik jószerivel el sem követték vétküket, máris világgá kürtölik?

- Fölöttébb különös ez - vélekedett Longarine -; s nyilván arról tanúskodik, hogy a bűn nincsen kedvük ellenére; s amint mondtam, az, akit nem fedez Isten kegyelme, nem rejtőzködhet az emberek előtt; sokan vannak, akik örömuket lelik az effajta beszédben, és bűneikkel kérkednek, mások pedig ellentmondásba keverednek, s ezzel vádolják magukat.

- Ha tud ilyenről - mondta Saffredent -, kérem, beszélje el, átadom a helyem.

- Nos, hát hallgassanak ide - kezdte Longarine.

Hatvankettedik történet

Egy asszonyszemély egy előkelő hölgynek elbeszélte egy történetet, mely állítólag mással esett meg, ám úgy belezavarodott a mondókájába, hogy megszeplősítette a maga tisztességét, s magát többé tisztára nem moshatta

Első Ferenc Király idejében élt egy királyi vérből való nemes úrhölgy, tisztességgel, erénnyel és szépséggel ékes dáma,⁷⁷ ki ügyes szavú és kellemes mesélő volt, és maga is szívesen nevetett, ha mulatságos történetet hallott. Egy ízben, hogy ez a hölgy egyik kastélyában tartózkodott, alattvalói és szomszédai meglátogatták, mivel annyira szerették, amennyire asszonyi személyt csak szeretni lehet. Többek között volt ott egy asszony is, ki hallotta, hogy mindenki egy-egy kitalált történettel szórakoztatja a mondott hölgyet. Ő sem akart hátrább maradni a többiekénél, s így szólott hozzá:

- Asszonyom, én is elmondok egy szép történetet, de ígérje meg, hogy nem árulja el senkinek.

Majd így folytatta:

- Asszonyom, ez a történet való igaz, üdvösségemre mondom, hogy az. Volt egyszer egy férjes asszony, ki igen tisztességesen élt a férjével, jóllehet az vén volt, maga ellenben fiatal. A szomszédja, egy nemesember, látván, hogy vén emberhez ment feleségül, beleszeretett és évekig ostromolta, anélkül, hogy valaha is más választ kapott volna, mi tisztességes asszonyi személyhez illő. Egy napon arra gondolt ez a nemesember, hogy ha kedvező helyre csalogatná az asszonyt, talán nem lenne hozzá olyan szigorú; és minek utána hosszú ideig tusakodott magában, félvén a veszedelemtől, mely környékezte, szerelme legyőzte félelmét, s eltökélte, hogy helyet s alkalmat keres. S addig leskelődött, míg egy reggel észre nem vette, hogy a nemesember, vagyis a hölgy férje, a másik házába készülődik, s a nagy hőség okán, már hajnalban elmegy hazulról; a pajzán kedvű ifjú átment az ifjú menyecske házába, kit ágyában alva talált; és látta, hogy a szobalányok is kimentek a szobájából. Arra sem vesztegetvén az időt, hogy az ajtót bezárja, azon nyomban a hölgy ágyába feküdt, úgy ahogy volt, csizmásan, sarkantyúsan; a hölgy, hogy felébredt, iszonyatosan megrökönyödött. Ám, akár mint korholta is az ifjút, az erőt vett rajta, s megfenyegette, hogy ha elárulja, mindenkinek azt fogja mondani, hogy ő hívatta; a menyecske ettől úgy megijedt, hogy nem mert kiáltani. Ezután, hogy az ifjú meghallotta kintről a szobalányokat, hamarsággal felkelt. És senki nem vette volna észre, mi történt, ha a sarkantyúja bele nem akad a takaróba, és le nem rántja, úgyhogy a hölgy ott maradt az ágyán anyaszült meztelen.

És ámbár oly történetet mondott el, mely mással esett meg, a végén csak kiszalasztotta a száján:

- Asszony nem volt még úgy megrökönyödve, mint én, amikor ott láttam magam anyaszült meztelen.

A hölgy, ki kacagás nélkül hallgatta végig a történetét, most már nem állhatta meg szó nélkül:

- Amint látom, ugyan jól ismeri ezt a történetet.

Szegény asszony összehordott hetet-havat, azt hívén, hogy még megőrizheti becsületét, de az addigra már olyan messze szállt, hogy vissza nem hívhatta.

⁷⁷ Valószínűleg maga Navarrai Margit.

- Higgyék el, hölgyeim, ha olyan nagyon iszonyodott volna attól, amiben része volt, bizony igyekezett volna kitörölni az emlékezetéből, de, amint már mondtam, előbb lelepleződik a bűn önmagától, mintsem hogy más fölfedezné, hacsak el nem fõdi az a palást, mely boldoggá teszi az embert, úgy, hogy méltán elmondhatjuk Dáviddal:

Ó, mily boldog az oly ember éltébe,
akit az Isten bevett kegyelmébe;
és megbocsátá az ő vétkeit,
és befedezé minden bűneit.

- Szavamra mondom, ennél együgyűbb teremtsérről még nem hallottam - mondta Ennasuite -, ki a maga rovására mulattatta a többieket.

- Én nem találom különösnek - mondta Parlamente -, ha a szó követi a tettet, mivel könnyebb elmondani, mint megtenni valamit.

- De hát végül is mit követett el? - kérdezte Geburon. - Aludt az ágyában; az az ember halállal és gyalázattal fenyegette: nem cselekedett különbül Lucretia sem, kit oly fennen magasztalnak.

- Igaz - hagyta helyben Parlamente -; elismerem, nincsen oly igaz ember, ki ne vétkezhetne; ám, ha olyan nagyon iszonyodott a tettétől, iszonyodnék a ráemlékezéstől is, amiként Lucretia is megölte magát, hogy emlékét feledje; de ez a balga meg akarta nevetetni a társaságot.

- Mégis úgy tetszik, hogy tisztességes asszony volt - vélekedett Nomerfide -, hiszen több ízben is kérlelték, de nem állt kötélnek; végül a nemesembernek cselhez és erőszakhoz kellett nyúlnia, hogy rászedje.

- Hogyhogy? - méltatlankodott Parlamente. - Azért tartja tisztességes asszonynak, mert kétszer vagy háromszor kosarat adott, s csak azután egyezett bele? Ugyan sokan lennének tisztességesek, kikről az ellenkezője járja, hiszen számos nõt látunk, kik hosszú ideig ellenálltak annak, akihez a szívük vonzódott, egyesek, mivel a becsületüket féltették, mások, hogy még forróbban szeressék és kívánják őket. Ez okért csak akkor szabad dicsérni egy asszonyt, ha mindvégig ellenáll.

- És ha egy férfi áll ellen egy szép leánynak - kérdezte Dagoucin -, elismerik-e róla, hogy fölöttébb erényes?

- Valóban - mondta Oisille -, ha egy ifjú és egészséges férfiember ily ellenállást tanúsítana, azt fölöttébb dicséretesnek, ámde nem kevésbé hihetetlennek tartanám.

- Márpedig én tudok olyan férfiakról - erősítette Dagoucin -, kik olyan kalandról mondtak le, mire valamennyi cimborájuk vágyott.

- Kérem, hogy üljön a helyemre, és mesélje el - mondta neki Longarine -, de emlékezzék, hogy itt igazat kell szólni.

- Megígérem - válaszolta Dagoucin -, hogy a színtiszta igazat fogom mondani, s egy árnyalattal sem hamisítom meg.

Hatvanharmadik történet

Egy nemesember vonakodott részt venni egy kalandban, melyet a cimborái eszeltek ki, s ennek okán fényes erényű ember hírébe jutott, és a felesége sokkal jobban szerette és becsülte érte, mint annak előtte

Élt Párizs városában négy leány - két testvérpár -, kik olyan szépek, fiatalok és üdék voltak, hogy nem volt szerelmes férfi, ki rájuk ne vetette volna a szemét. Egy nemesember pedig, kit a Király ekkoriban tett meg Párizs főbírójának,⁷⁸ meggondolván, hogy ifjú ura most van abban a korban, amikor az ember kedvét leli az ilyen társaságban, ügyes szóval megnyerte a négy leány hajlandóságát, úgyhogy mindegyikük azt hitte, őt szemelte ki a Királynak, ez okért megígérték a mondott főbíróknak, hogy teljesítik a kívánságát, azaz, elmennek az ünnepségre, melyre meghívta urát is, kinek elmesélte volt a vállalkozást, mit a mondott nagyúr tetszéssel fogadott, nemkülönben két más nemesúr is az udvarból; s hárman megegyeztek, hogy megosztoznak a zsákmányon. S amint negyedik társat kerestek, jött egy daliás és becsületes nemesúr, ki tíz évvel fiatalabb volt náluk, őt is meghívták a mulatságba; elfogadta s jó képet vágott hozzá, ámbár a szívében nagy ellenkezés volt; egy felől, mert volt szép felesége s tőle két szép gyermeke, kivel igen meg volt elégedve, és olyan szép békességben élt vele, hogy a világ minden kincséért sem támasztott volna benne féltékenységet; más felől hódolója volt Franciához egyik legszebb úri hölgyének, kit annyira szeretett és tisztelt, hogy hozzá képest minden más nőt rútnak látott; ez okért, kora ifjúságában, még házassága előtt, fehérszemélyt sem látni, sem látogatni nem kívánt, ha mégoly szép volt is az; nagyobb öröme telt abban, hogy kedvesét láthatta és tökéletesen szerethette, mint bármi másban, mit a többi nőktől nyerhetett volna. Ez a nemesúr a feleségéhez járult, s nagy titokban elmondta neki, mi vállalkozásra készül ura, s hogy ő maga inkább szörnyethalna, mintsem hogy megtegye, amit ígért; mert amiként nincs eleven ember, kit haragjában megtámadni ne merne, azonképpen inkább meghalna, mintsem hogy oktanul, orvul megöljön valakit, hacsak a becsülete rá nem kényszeríti; és hasonlatosképpen, hacsak erőt nem vesz rajta a szertelen szerelem, mely elvakítja az erkölcsös embert is, inkább meghalna, mintsem hogy házasságát törje, másnak vágyát töltvén; a felesége jobban szerette s becsülte ezért, mint annak előtte, látván, hogy ily ifjú korához ily nagy becsületesség társult; és kérdezte tőle, hogyan menti ki magát, hiszen a fejedelmek gyakran rossz szemmel nézik, ha valaki nem azt dicséri, amit ők szeretnek. Mire a férje így válaszolt:

- Mindig azt hallottam, hogy az okos embernek vagy utazás, vagy betegség van a tarsolyában, hogy segítsen magán, ha bajba kerül. Ennek okán én is elhatároztam, hogy négy vagy öt nappal korábban betegséget színlelek: kegyelmed nagy segítségemre lehet.

- Ez valóban jótékony és jámbor képmutatás - válaszolta a felesége -; én majd olyan bánatos arcot mutatok hozzá, amilyent csak tudok, hogy segítsen kegyelmednek; mert boldog az, aki elkerülheti Isten megszomorítását és a fejedelem haragját.

Amint elhatározták, úgy cselekedtek; a Király nagy bánatosan hallotta az asszonytól férje betegségének a hírért, de nem bántódott sokáig, mert más dolga akadván, megfeledezett a mulatságról, és elhagyta Párizst, hogy dolgát tegye. Hanem egy napon eszébe jutott, hogy nem vitték végbe vállalkozásukat, s így szólt az ifjú nemesúrhoz:

⁷⁸ Jean de la Barre, I. Ferenc bizalmi embere, 1526-tól Párizs főbírója.

- Bolond fejjel elutaztunk hamarsággal, s meg sem néztük a négy leányt, kikről azt mondták, hogy egész birodalmamban nincsen párjuk.

Az ifjú nemesúr így válaszolt neki:

- Nagy az örömöm, hogy Felséged is elmulasztotta az alkalmat, mivel nagyon aggódtam, hogy betegségem miatt csak magam szalasztottam el a jó szerencsét.

Szavában a Király nem vette észre a színlelést, felesége pedig jobban szerette ez ifjú nemesurat, mint valaha.

Parlamente nyomban elnevette magát, s nem állhatta meg szó nélkül:

- Akkor szerette volna igazán a feleségét, ha csupán az ő szerelméért teszi, amit tett. De akár így, akár úgy, dicséretes dolgot művelt.

- Úgy tetszik - vélekedett Hircan -, nem valami nagy dicsőség, ha egy férfi a felesége szerelméért őrzi hűségét; hiszen annyi oka van erre, hogy jószerivel rákényszerül: először is, Isten így rendeli, esküje kötelezi rá, azután meg a kielégített Természet sincsen úgy alávetve a kísértésnek vagy a vágyakozásnak, mint az ínséges; ha ellenben az önkéntes szerelem, mely a férfit kedveséhez vonzza, kitől csupán annyi megelégtetést és örömet nyerhet, hogy láthatja, szólhat vele s gyakran kemény beszédet hall tőle, ha az ilyen szerelem is hűséges és szilárd, és semminemű kaland meg nem ingatja, az ilyent én is dicséretes, mi több, csudás hűségnek nevezem.

- Nincsen ebben semmi csoda - mondta Oisille -; ha odaadó a szív, semmi nem lehetetlen a testnek.

- A szentek testének - válaszolta Hircan -, kik már angyalokká váltak.

Oisille így válaszolt rá:

- Nem csupán azokra értem, kik Isten kegyelméből már eggyé váltak vele, hanem az alantasabb lelkekre is, kik itt járnak-kelnek a földön, az emberek között. És ha jól figyelmeztet, meglátja, hogy akik szívvel-lélekkel a tudományok tökéletességét kutatják, nem gondolnak testi bujasággal, elfelejtik még a szükséges dolgokat is, ételükkel, italukkal nem törődnek, mert amíg a lélek uralkodik a testen, a test jószerivel érzéketlen; és innen ered az is, hogy akik a szép, tisztességes és erényes nőket szeretik, boldogok, ha csak látják és hallják őket; és oly elégedett a lelkük, hogy a testükben lelohad minden vágyakozás. Ám ez a boldogság ismeretlen a test szerint való embereknek, kiknek megkövéredett a szívük, s azt sem tudják, van-e lelkük, avagy nincsen. Ellenben, a test, ha alá van vetve a léleknek, úgyszólván érzéketlen a hús gyarlóságai iránt; az erős gondolkodás érzéketlenné teheti az ilyen ember testét. Ismertem egy nemesembert, aki meg akarta mutatni, hogy hölgységét minden másnál jobban szereti, s fogadott a cimboráival, hogy csupasz kézzel megtart egy égő gyertyát, s hölgysége szögezve tekintetét, addig tartotta, míg csontig nem égette az ujját; és azt állította, hogy nem érzett fájdalmat.

- Én úgy vélem - mondta Geburon -, hogy az ördög, mely megszállta, második Szent Lőrincet akart faragni belőle, mert alig vannak, akikben olyan hevesen lobog a szerelem lángja, hogy ne félnének a legkisebb gyertya lángjától is; ha tőlem egy fehérszemély ilyen áldozatot követelne, én igen nagy árat követelnék érte, vagy pedig kiverném a fejemből.

- Tehát azt szeretné, hogy hölgysége után kegyelmednek is kedve teljen - kérdezte Parlamente -, mint egy nemesembernek Spanyolországban, Valencia mellett, kinek a történetét egy fölöttébb szavahiható lovagtól hallottam?

- Kérem, foglalja el a helyemet, úrnőm - mondta Dagoucin -, és mondja el nekünk a történetet, mely, úgy vélem, érdekes lesz.

- E történetet hallván, hölgyeim, kétszer is meggondolják majd, hogy mire mondjanak nemet - kezdte Parlamente -, s hogy változatlanak higgyék-e az időt, mi adva vagyon; ennek okán, megismervén a változó időt, ahhoz igazítják majd a jövőndőt.

Hatvannegyedik történet

*Egy hölgy, minek utána öt vagy hat esztendeig próbálgatta egy nemesúrnak
hozzá való szerelmét, nagyobb bizonyítékot követelvén tőle, úgy megkeserítette,
hogy az végül beállt szerzetesnek, és a hölgy nem kaphatta meg, noha vágyakozott rá*

Élt Valencia városában egy nemesember, ki már öt vagy hat esztendeje olyan tökéletesen szeretett egy hölgyet, hogy sem a becsületük, sem a lelkiismeretük nem vallotta kárát, mivel az volt a szándéka, hogy megkéri a kezét; s ez fölöttébb okos dolog volt, lévén a nemesember szép, gazdag és jó házból való. Mielőtt azonban szolgálatába szegődött volna, kipuhította szándékát; a hölgy hajlandónak mutatkozott a házasságra, ha barátai is úgy akarják; ezek pedig, tanácskozás okán, összegyülekeztek, s a házasságát fölöttébb okosnak mondták, feltéve, hogy a lány is akarja; ő azonban, akár, mert jobbat remélt, akár, mert titkolni akarta hozzá való szerelmét, vonakodni kezdett; addig-addig, hogy az egybegyűlt társaság széteszlott, nem kevésbé sajnálván, hogy nem sikerült nyélbe ütniük a dolgot, mivel a frigyét egyik félről meg a másíkról is fölöttébb okosnak ítélték; de mindenek fölött a szegény nemesember mérge-lődött, ki békésen elviselte volna baját, ha tudja, hogy az ellenkezés a szülőitől s nem a lánytól ered. De mihelyt megtudta az igazságot, amibe nehezebben törődött bele, mint akár a halálba, nem szólt többet sem a kedvesével, sem senki mással, hanem visszavonult a házába. És minek utána elrendezte ügyes-bajos dolgait, elhúzódozt egy magányos helyre, igyekezvén elfelejteni szerelmét, helyébe plántálván a mi Urunkhoz való szeretetét, keresztyéni kötelessége szerint. És ez idő alatt sem hölgyéről, sem atyafiságáról nem hallott hírt; ez okért elhatározta, hogy ha már le kellett mondani a legboldogabb életről, melyet remélhetett, helyette a legszigorúbbat s legkietlenebbet választja, mit ember csak kigondolhat. S eltelve e szomorú szándékkal, mit méltán mondhatunk megkeseredésnek, beállt szerzetesnek Szent Ferenc egyik kolostorába, nem messze néhány atyjafiától, kik értesülvén keserű állapotjáról, mindent elkövettek, hogy szándéka megmásítására bírják; ám a szándéka oly szilárdan meggyökerezett a szívében, hogy azt onnan ki nem téphette senki. De mivel tudták, honnan ered a bánata, elhatározták, hogy megkeresik az orvosságát, és elmentek a hölgyhöz, ki oka volt e hirtelen támadt jámbor-ságnak. Az módfelett megijedt és megszorodott e gyászos hírt hallván, mivel abban a hitben volt, hogy rövidnek szánt szabódása révén kipróbálja szándéka szilárdságát, de nem hitte volna, hogy örökre elveszítse; látva a nyilvánvaló veszedelmet, egy episztolát küldött neki, hallgassák most meg gyatra fordításban:

Hogy erős-é és hű egy vonzalom,
ha próbára teszem, csak úgy tudom.
S szándékom volt, hogy próbára tegyem,
kit megtalálni vágytam szüntelen:
nemeslelkű, hűséges férfi ő,
kinek szerelmén nem fog az idő.
Ezért is kértem jó szüleimet:
egy-két évet még várjak, ha lehet,
a holtig tartó frigyre hadd találjak,
mely oka volt már sokak bánatának.
Kosarat önnek nem adtam, nekem
sohasem volt a szándékom ilyen,
hisz nincsen más, kit így vágnék magamnak,
kit így tisztelnék férjemnek s uramnak.
Ó, mily balsors! Hallom, szerelmesem,

hogy senkinek sem szólva, hirtelen
elvonultál a klastromi magányba,
s szánmam véd, hogy lennék szólni gyáva,
az űz, hogy most cseréljem tisztemet,
s kivel bűn nélkül éltél, az legyek:
kit már megkértél, meg kell újra kérned,
s urává lenned kell a már tiédnek!
Ó, életemnek élte, én szerelmem!
Ha elveszítlek, nincs már élni kedvem.
Jaj, légy kegyes, fordítsd arcod felém,
utadról térj le, kérlek kérve én,
vesd le komor, szürke barátcsuhád,
s jöjj, vedd az üdvöt, mely itt vár reád,
mit oly igen kívántál annyiszor!
Az idővel nem szállt el, mint a por,
s ha őriztem magam, - csupán csak érted,
mert élnem nélküled - immár nem élet.
Térj vissza hát! Halld: hív szerelmesed,
s a múltbeli, a szép emlékeket,
ó, hadd idézze föl immár a szent frigy!
Ne bátorságodnak, csupán nekem higgy,
szerelmem, s hidd: nem vágytam én soha,
hogyan megbántásodnak lennék oka,
de vágytam azt, hogy üdvöd én legyek,
miután jól próbára tettelek.
S mert kiálltad, jutalmad, íme jer, vedd!
Kitűnt hited, hűséged és türelmed,
s szerelmed is, s ez már elég nekem,
hogyan a tiédnek mondhasd teljesen.
Kedves, jöjj hát, és vedd sajátodat,
s mint néked én, add nekem úgy magad!

Ezt az episztolát egy barátja vitte el, ki igyekezett minden lehető módon a lelkére beszélni; a franciskánussá lett nemesember olyan bánatosan vette a kezébe s olvasta, sóhajtozva és könnyeit hullatva, mintha el akarná áztatni vagy elégetni azt a szegény episztolát; választ nem írt rá, csak a hírhozóval üzent, hogy szertelen szenvedélyét kioltván magában, annyi ereje sincsen már, hogy kívánja az életet vagy félje a halált; ez okért kéri hölgységét, ki mindezt reá hozta, hogy ha akkor nem akarta szenvedélyét oltani, midőn vágya lánggal égett, legalább ne gyötörje most, amidőn mindenén túl van már, érje be az elmúlt rosszal, amire nem tud más orvosságot, hanemha ezt a zord életet, melynek fájdalmát feledteti maga testének sanyargatása meg a böjtök és az ostromok, mik úgy meggyöngítik a testét, hogy a halál gondolata a legfőbb vigasztalása; de leginkább arra kéri, ne adjon hírt magáról, mert nevének pusztá emléke is elviselhetetlen kín. A nemesember visszatért a szomorú válasszal, és jelentette a hölgységnek, ki mondhatatlan fájdalommal hallgatta. Hanem Ámor, ki nem engedi fogytig fáradni a reményt, észére adta, hogy ha meglátogatná a nemesembert, szeme és szava nagyobb hatást tenne rá, mintsem az írása. Ez okért felkerekedett atyjával s legbensőbb atyafiságával, s elindult a kolostorba a nemesemberhez, nem feledvén a ládikájában ékességeit és szépítő szereit; erősen bizakodott, hogy ha megpillantja és a szavát meghallja, a szívükben oly soká lobogó tűz hevesebben éled fel, mint valaha. Az esti ájtatosság a végére járt, amikor megérkeztek a kolostorba; a kolostor egyik kápolnájába hívatta a nemesembert, aki, nem

sejtve, ki hívhatja, gyanútlanul ment élete legsúlyosabb csatájába. A hölgy olyan sápadtnak és soványnak találta, hogy alig ismert rá, ám mégis olyan méltóságosnak és szeretetre méltónak tetszett, mint annak előtte; erőt vett rajta a szerelem, és széttárta a karját, hogy átölelje; ám a szánakozás, hogy ily állapotban látja, úgy meggyöngítette szívét, hogy elalélt. De a szegény szerzetes, kiben élt a keresztyéni együttérzés, fölemelte, s a kápolna egyik padjára ültette. Ámbár ő sem szenvedett kisebb ínséget, úgy tett, mintha mit sem tudna szenvedélyéről, megerősítvén szívét Istenhez való szeretetben a jelen való kísértéssel szemben, s arcán úgy látszott, nem fogja fel ésszel, amit lát. Hölgye, mihelyt felocsúdott, reá vetette szép és szánakozó szemét, mely meglágyította volna a kemény kösziklát is, és kezdett a szívéhez szólni, hogy eltávolítsa arról a helyről. Ő pedig a lehető legnagyobb állhatatossággal válaszolt rá; hanem a szegény szerzetes, érezve, hogy kedvesének bőségesen omló könnyei hovatovább meglágyítják szívét, s tulajdon szemével látva, hogy Ámor, a kegyetlen íjas, kitől oly sok gyötrelmet szenvedett, előkészíti arany nyílveesszőjét, hogy újabb s immár halálos sebet ejtsen rajta, elfutott Ámor és kedvese elől, mint akinek a futáson kívül nincsen menedéke. És miután bezárkózott a cellájába, nem akarván, hogy hölgye tanácstalanul távozzék, néhány szót írt neki spanyol nyelven, amit olyan tömörnek találtam, hogy nem akartam lefordítani, nehogy veszítsen erejéből; elküldte hozzá egy novíciussal, ki a hölgyet még a kápolnában találta, olyan elkeseredetten, hogy ha lett volna franciskánus apácarend, nyomban ott marad apácának; de megpillantván az írást:

Volvete don venesti, anima mia,
Que en las tristas vidas es la mia⁷⁹

megértette, hogy hiába minden reménykedés; eltökölte, hogy követi tanácsát s barátaiét, és megtért a házába, hogy ugyanolyan bánatos életet éljen, amilyen szigorú életet élt kedvese a kolostorban.

- Hallották, hölgyeim, miként állt bosszút a nemesember kegyetlen kedvesén, aki, hogy megpróbálja, kétségbe ejtette, és amikor megkívánta, már meg nem nyerhette.

- Én sajnálom, hogy nem vetette le a csuhát, s nem vette feleségül - mondta Nomerfide -; vélem, hogy tökéletes lett volna a házasságuk.

- Őszintén szólva, én igen bölcs embernek tartom - mondta Simontault -; mert ha jól meggondoljuk a dolgot, a házasság sem különb valamely szigorú szerzetnél; ő pedig, kit úgy meggyengített a böjtölés és az önmegtartóztatás, nem mert magára venni ekkora terhet, melyet élete fogytaig hordott volna.

- Én úgy vélem - mondta Hircan -, hogy a hölgy nem tett helyesen, amikor e gyöngye embert házassággal kecsegtette; teher az a világ legerősebb emberén is. Ámde, ha szerelmét ajánlja, szabad akaratából, minden kötelék nélkül, nincs az a kötés, mit meg ne oldott volna. Ő azonban úgy akarta megmenekíteni a purgatóriumból, hogy a poklot ajánlgatta helyette; ez okért, azt mondom, jó okkal utasította el s éreztette vele, hogy haragszik korábbi vonakodásáért.

- Szavamra - mondta Ennasuite -, sokan azt képzelik, jobban cselekszenek másoknál, pedig rosszabbat tesznek, avagy éppenséggel a fonákját annak, amit akartak.

⁷⁹ Menj vissza, ahonnan jöttél, én lelkem,
Ki enyém vagy szomorú életemben.

- Csakugyan - helyeselt Geburon -; s bár nem ide illő, eszembe jut erről egy asszony, ki az ellenkezőjét tette annak, amit akart; nagy csődület támadt ebből a lyoni Szent János-székes-egyházban.

- Kérem, üljön a helyembe, és beszélje el - szólt Parlamente.

- Az én történetem sem olyan hosszú, sem olyan szomorú nem lesz, mint Parlamente-é - kezdte Geburon.

Hatvanötödik történet

Egy vénasszony ostobasága fölfedte a hamis csodát, melyet a lyoni Szent János-székesegyház papjai el akartak fődözni

A lyoni Szent János-székesegyházban van egy igen homályos kápolna s abban egy síremlék, rajta kőből való, ember nagyságú, álló alakok, a síremlék körül pedig fekvő fegyveresek. Egy forró nyári napon egy katona tévedt a templomba, s aludni támadt kedve. Meglátta ezt a sötét és hűs kápolnát, s arra gondolt, ő is örzi majd a síremléket, mint a többi alvó fegyveres, és közéjük heveredett. Úgy esett a dolog, hogy javában aludt, amikor egy ájtatos lelkű, jámbor vénasszony ment oda, s minek utána égő gyertyáját a kezében tartva elmormolta imáit, a gyertyát a sírra akarta állítani. Mivel az alvó katona volt a legközelebb, annak a homlokára akarta tenni, azt hívén, kőből van. Hanem a viasz nem tapadt meg a kővön; a jámbor anyóka azt gondolta, hogy a kőszobor hidegsége a hiba, s a lángot a homlokához érintette, hogy odaragassza a gyertyáját. Erre a szobor, mely nem volt érzéketlen, kiabálni kezdett; a jó asszony megrettent, s eszeveszetten kiáltozta: *Csoda! Csoda!* Akik a templomban voltak, mind összecsdültek, ki a harangokat verte félre, ki a csodát akarta látni. A jó asszony odavezette őket, hogy nézzék meg a szobrot, amely megmozdult; egyesek kinevették, ámde mások nagyon bosszankodtak, mivel már azon törték a fejüket, hogy hasznat húznak a síremlékből, s annyi pénzt szereznek evvel is, mint a kórusra állított feszülettel, amelyről azt mondták, hogy megszólalt; ám most, hogy a vénasszony ostobasága kiderült, megghiúsult a komédia.

- Ha mindenki ismerné a nők ostobaságát, nem tisztelné őket szentekként, s a csodáikat sem hinnék igazságnak. Kérem, hölgyeim, jól nézzék meg ezentúl, miféle szentre ragasztják a gyertyájukat.

- Az a bökkenő - jegyezte meg Hircan -, hogy a nők, bármit tegyenek is, mindenképpen csak rosszat tesznek.

- Mi rossz van abban, ha valaki gyertyát tesz a síremlékre? - kérdezte Nomerfide.

- Hát az - mondta Hircan -, hogy megégeti az ember homlokát; semmi jót nem lehet jónak mondani, ha rosszul csinálják.

- De gondolják meg, hogy az a szegény asszony Istent akarta megajándékozni azzal a gyertyavéggel! - mondta Oisille. - Nem az ajándék értékét nézem, hanem azt, hogy milyen szívvel adják. Meglehet, hogy ez az asszony jobban szerette Istent, mint azok, akik öles fáklyákat állítanak, mert, amint az Írás mondja, az ínségéből adta.

- Akkor sem hiszem - tamáskodott Saffredent -, hogy Isten, ki mindentudó, örülne a nők ostobaságának; mert ámbátor, miként az Írásban olvasom, az egyszerűséget szereti, megveti a tudatlanságot; s ha azt rendeli is, hogy legyünk szelídek, miként a galamb, azt is rendeli, hogy okosak legyünk, miként a kígyó.

- Ami engem illet - mondta Oisille -, én nem tekintem tudatlannak azt, aki Istennek ajánlja mécsesét vagy égő gyertyáját engesztelő áldozatul, avagy fáklyával kezében, térden csúszva járul az Úr elé, hogy megvallja bűneit, és bizakodó reménnyel könnyörögjön üdvözítő kegyelméért.

- Adná Isten - mondta Dagoucin -, hogy mindenki így értse, mint kegyelmed, de azt hiszem, ezek a szegény ostobák nem ilyen céllal teszik.

Oisille így válaszolt rá:

- Akik a leggyatrábban beszélnek róla, azok érzik a legigazabban Isten szeretetét és szándékát: ez okért, ki-ki csak magáról ítéljen.

Ennasuite nevetve mondta:

- Nem nagy sor egy alvó katonát megrémíteni; ehhez hasonló egyszerű asszonyok megrémítettek már nagy fejedelmeket is, holott még a homlokukat sem perzselték meg.

- Bizonyos vagyok benne, hogy tud erről egy történetet - mondta Geburon. - Nem mesélné el? Átadom a helyem, ha akarja.

- A történet nem lesz hosszú - mondta Ennasuite -; ám, ha úgy mondom el, amint megesett, nem lesz okuk sírni.

Hatvanhatodik történet

Vendôme herceget és a Navarrai hercegasszonyt, kik ebéd után együtt pihentek, egy öreg szolgáló összecserélte egy protonótáriussal és a hölgyével, kikről gyanította, hogy bizalmas viszonyban vannak. S hogy ily szépen igazságot tett, elárulta az idegeneknek, mit maguk a házbéliek sem tudtak

Az esztendőben, hogy Vendôme hercege feleségül vette a Navarrai hercegasszonyt,⁸⁰ minek utána Vendôme-ban vendégül látták a Királyt és a Királynét, azaz atyjukat s anyjukat, velük együtt Guyenne-be mentek, s ott egy nemesúr házában tartózkodtak, ahol sok tisztességes és szép hölgy volt jelen; az ifjú pár igen eltörődött, mert sokáig járta a táncot az úri társasággal; ez okért visszavonultak a szobájukba, és ruhástul az ágyukra feküdtek, ahol elaludtak; az ajtó és az ablak csukva volt, és senki sem maradt velük. Legédesebb álmukból arra riadtak, hogy valaki az ajtót nyitogatja kívülről; a herceg úr elhúzta az ágy függönyét, hogy lássa, ki lehet az, mert gyanította, hogy valamelyik barátja akarja meglepni őket. Ámde azt látta, hogy egy kövér, öreg szolgáló lép be a szobába, s tart egyenesen az ágyhoz; de mivel a szobában sötét volt, nem ismerte fel őket; mihelyt megpillantotta a szorosan összebújó párt, így kezdett rikácsolni:

- Te semmirekellő, ocsmány, gyalázatos nőszemély! Régen gyanítottam, miféle vagy, de míg rajta nem kaptalak, nem szóltam úrnőnknek! Most megismertem az ocsmányságodat, s eltökéltem, nem titkolom tovább. Téged meg, te hitetlen eb, ki ily gyalázatot hoztál a házra, s csúfot tettél e nyomorú leányon, itt ütnék agyon, ha Istent nem félném! Kelj fel, hogy az ördög vigyen el! Kelj fel, ha van benned egy szikrányi tisztesség!

Vendôme ura és a hercegasszony, hogy nyújtsák e szóáradatot, összedugták az arcukat, s úgy nevettek, hogy szólni sem bírtak. Hanem a szolgáló, látván, hogy a fenyegetés mit sem használ, mert nem mozdulnak az ágyból, közelebb lépett, hogy a karjuknál fogva ráncigálja ki őket. Ekkor ismerte meg, arcukról és a ruhájukról, hogy ezek nem azok, akiket keres. Felismerve őket, térdre borult, bocsánatukért esedezve, hogy megzavarta nyugalmukat. Vendôme hercege azonban nem érte be ily kevéssel, hamarsággal fölkel, s kérte az öregasszonyt, mondja el, kivel cserélte fel őket; az szabódott elébb, de miután szavát vette, hogy senkinek el nem árulja, megvallotta, hogy van a házukban egy fehérszemély, akibe szerelmes egy protonótárius; már régen figyeli őket, mivel nincsen ínyére, hogy úrnője megbízik abban az emberben, aki ily csúf dolgot művel. A herceg és a hercegasszony még sokáig kacagtak e furesza eseten, a csukott szobában. S ámbátor ők beszéltek el e történetet, soha nem árulták el, kiről volt szó benne.

- Látják, hölgyeim, e derék asszony, ki azt hitte, igazságot tesz, idegen uraknak árulta el, mit a ház belső szolgálói sem hallottak soha.

- Én igencsak gyanítom - mondta Parlamente -, hogy melyik házról van szó, s hogy ki ez a protonótárius; sok úri hölgynek a házat igazgatta már, s ha nem nyerhette meg a ház úrnőjének kegyét, beérte valamelyik kisasszonyával is; de különben becsületes, derék ember.

⁸⁰ Jeanne d'Albret, Navarrai Margit lánya - miután első házasságát érvénytelenné nyilvánították - 1548-ban feleségül ment Antoine de Bourbonhoz; e házasságból született a későbbi IV. Henrik francia király.

- Miért mondja kegyelmed, hogy *különb*ben? - kérdezte Hircan. - Én éppen e tetteért tartom derék embernek.

Parlamente így felelt rá:

- Látom már, hogy ismeri a kórt és a beteget, s ha védelemre volna szüksége, nem szorulna idegen prókátorra; de én mégsem bíznam az ügyemet olyan emberre, aki a magáét sem tudja úgy intézni, hogy a cselédek a nyomára ne jöjjenek.

- S azt hiszi, a férfiak törődnek vele, ha mások megtudják? - kérdezte Nomerfide. - Csak ők céljukat érik! Higgye meg, ha ők nem pletykálnának, soha ki nem derülne semmi.

Hircan mérgesen válaszolta:

- Éppen nem szükséges, hogy a férfiak mondják el mindazt, amit tudnak.

Ő elvörösödve válaszolta:

- Talán nem válna javukra, amit mondanának.

- Kegyelmedet hallva, azt hinné az ember - mondta Simontault -, hogy a férfiak bármi rosszat szívesen hallanak a nőkről, s bizonyosan tudom, így vélekedik rólam is. Ennek okán nagy kedvem támadt egyikükről jót mondani, nehogy mindenki rosszmájúnak tartson.

- Átadom a helyem - mondta neki Ennasuite -, s kérem, vegyen erőt természetén, megadva mi jár tisztességünknek.

Simontault nyomban rákezdte:

- Nem újdonság, hölgyeim, hogy kegyelmetek erényes tetteiről hallunk, s úgy tetszik, nem szabad az ilyeneket véka alá rejtenünk, sőt inkább arany betűkkel kell megírnunk, hogy a nők okuljanak rajta, a férfiak pedig csodálják. A gyengébb nemtől gyakran látni olyat, mi nem vall gyengeségre, ez okkal elmondom, mit Robertval kapitánytól és több más társától hallottam.

Hatvanhetedik történet

Egy szegény asszony, hogy urának életét mentse, a magáét tette kockára, s őt el nem hagyta haláláig

A fent mondott Robertval, urának, a Királynak parancsolatjára, tengerre szállt, s hajóhadat vezetett Kanada szigetére,⁸¹ úgy határozott, hogy ha az ország ege kedvező, helyt marad, s városokat és palotákat emel; miként kezdett hozzá, mindenki tudhatja. S hogy keresztyén lelkekkel népesítse be azt az országot, minden fajta műveseket⁸² vitt magával; volt ezek között egy ember, ki olyan szerencsétlen dolgot vitt végbe, hogy elárulta urát, ki kevés híján a helyben lakók fogságába esett. Ám tette, Isten akaratából, oly hamar kiderült, hogy nem árthatott Robertval kapitánynak, ki elfogatta a gyalázatos árulót, hogy érdeme szerint büntesse; így is lett volna, ha nincsen vele a felesége, ki követte volt urát a tengeri veszedelmeken által; a halálban sem akarta elhagyni, hanem sűrű könnyeit hullatván úgy meglágyította a kapitányt és valamennyi társát, hogy egy felől szánakozásból, más felől a nekik tett szolgálataért, teljesítették kérését, és urával együtt kitették őt is a tengernek egy kis szigetére, ahol csak ragadozó állatok tanyáztak; azt is megengedték nekik, hogy magukkal vigyék, amire szükségük lehet. Szegény emberek, hogy magukra maradtak a vad és vérengző fenevadakkal, csak Istenben találtak menedéket, ki e szegény asszonynak örök életében biztos reménysége volt. S mivel minden vigasztalását Istenből merítette, menedékül, táplálékul s vigasztalásul magával vitte az Új Testamentumot, melyet szüntelenül olvasgatott. Mindamellett volt rá gondja, hogy urával, ahogy tudtak, összetákoljanak egy kis kalyibát; és amikor az oroszlánok és más fenevadak a közelükbe mentek, hogy felfalják őket, a férj a muskétájával, az asszony meg kövekkel védekezett, úgy, hogy a ragadozók nem merészkedtek oda, ők azonban gyakran elejtették azokat, amelyeknek ehető volt a húsa; így tengődtek húson s a sziget növényein egy ideig. Ámde, mivel a kenyérük elfogyott, a férj nem sokáig bírta ezt a táplálékot; s a víztől, amit ivott, úgy felfűvódott, hogy hamarosan meghalt; csak a felesége szolgálta s vigasztalta, ő volt orvosa és gyóntatója; ilyképpen derűs lélekkel költözött át e pusztaságból a menyei, hazába. Szegény asszony, ki magára maradt, a földbe temette, olyan mélyre, ahogyan csak tudta; a vadállatok mégis hamar megéreztek a szagát, s jöttek, hogy felfalják a tetemet. Ám a szegény asszony a kalyibából muskétával lövöldözte őket, s védte ura testét, hogy ne ily sírba jusson. Így élt ez az asszony, testében állati, lelkében angyali életet, s idejét olvasgatással, elmélkedéssel, könyörgéssel s imádkozással töltötte, s lelke derűs és elégedett volt ösztövére s félig holt testében. De az Úr, ki soha nem hagyja övéit, s legnagyobb ínségükben mutatja meg hatalmát, nem azt akarta, hogy az erény, mit ez asszonyba plántált, rejtve maradjon az emberek szeme elől, hanem hogy megismerjék az Ő dicsőségére; s egy idő múlva arra vezérelte a hajóhad egyik gályáját; a benne ülők, a sziget előtt elhajózáván, füstcsóvát pillantottak meg, s erről eszükbe jutottak azok, akiket ott hagytak volt, és elhatározták, hogy megnézik, Isten mit végzett felőlük. A szegény asszony, látva, hogy gálya közelít, a tenger partjára vonszolta magát, s amikor kikötöttek, ott lelték. S minek utána hálát adott érte

⁸¹ Jacques Cartier első kanadai útja 1534-re, a második 1536-ra esik. A harmadikra - V. Károly császár és III. János portugál király tiltakozása miatt - csak 1542-ben került sor. I. Ferenc ekkor a hajóhad parancsnokságát Jean-François de la Roque-ra, Robertval hűbérurára bízta. A hajóhad 1542-ben hagyta el La Rochelle kikötőjét, ahová 1544-ben tért vissza.

⁸² Ezek a „művesek” elítélt gonosztevők voltak, akik között minden rendű-rangú és foglalkozású ember akadt.

Istennek, elvezette őket szegényes viskójához, és megmutatta nekik, min élt, míg ott lakott; bizony, el sem hitték volna, ha eszükbe nem veszik, hogy a hatalmas Isten a pusztaságban is úgy táplálhatja azokat, kik néki szolgálnak, mint akár a világ legdúsabb lakomáin. S mivel ez a szegény asszony nem maradhatott meg ilyen helyen, magukkal vitték La Rochelle-be, ahová hosszú hajókázás után megérkeztek. S az ottan lakóknak eszükre adván az asszony hűségét és állhatatosságát, őt valamennyi hölgy nagy tisztességgel fogadta, s örömet hozzá küldték leányaikat, hogy betűvetésre és olvasásra tanítsa őket. S e tisztos mesterséggel töltötte hátralevő napjait, nem lévén más vágya, mint hogy a mi Urunkban való szeretetre s bizalomra buzdítson mindeneket, maga példáján mutatva meg az Úr nagy irgalmát, melyet reá árasztott.

- Immár nem mondhatják, hölgyeim, hogy nem magasztalom Istentől kapott erényeiket, mik annál becsesebbek, minél esendőbb az ember.

- Nem is panaszkodunk - válaszolt Oisille -, hogy a mi Urunk kegyelmét dicsőíti bennünk, mert hiszen, igazság szerint, Őtőle származik minden erény; ám igazságot kell adnunk ellenfelünknek is: a férfi éppen oly kevésbé kedvez Isten művének, mint a nő, mert szíve és szándéka szerint mindkettő csak plántál, ám a gyarapítás egyedül Istené.

- Ha jól megnézték a Szent Írást - mondta Saffredent -, Szent Pál ezt írja: „Én plántáltam, Apolló öntözött”, ám arról nem szól, hogy asszonyok is munkálkodtak volna Isten művén.

- Kegyelmed is úgy okoskodik, mint a hamis emberek - mondta Parlamente -, kik a maguk javára veszik a Szent Írásnak egy versezetét, s elhagyják, mi ellenük szól. Ha Szent Pált végig olvasta, azt látja, hogy a nőkhöz is szól, kik sokat munkálkodtak vele az Evangélium dolgában.

- Akár így, akár úgy, ez az asszony méltó a dicséretre - vélekedett Longarine -, mind azért, hogy urát szerette, s életét kockáztatta érte, mind azért, hogy bízott Istenben, ki - amint láttuk - nem hagyta magára.

- Ami az elsőt illeti - mondta Ennasuite -, azt hiszem, nincs közöttünk asszony, ki ugyanezt meg ne tette volna, hogy urának mentse életét.

- Én pedig azt hiszem - mondta Partemente -, némelyik férj olyan ostoba, hogy a felesége attól sem idegenkedne, ha oktalan állattal kellene együtt élnie.

Ennasuite, azt hívén, rá érti, nem állhatta meg válasz nélkül:

- Ha nem mar belém az az állat, társasága kedvesebb nékem a férfiakénál, akik morognak és bírhatatlanok. De állom, amit mondtam: ha férjem ily veszedelembé kerülne, el nem hagynám halálomig.

- Óvakodjék, hogy olyan nagyon szeresse - intette Nomerfide -; egyiknek is, másiknak is árt a túlságos szerelem, mindenben van mérték; s ha az egyik nem érti a másikat, gyakran gyűlöletet fakaszt a szerelem.

- Úgy látom - mondta Simontault -, nem azért mondja ezt kegyelmed, hogy egy példázattal meg ne erősítse. Ez okért, ha tud egy történetet, mondja el, átadom a helyem.

- Nos, jól van - válaszolta Nomerfide -; szokásom szerint rövid és vidám történetet mondok.

Hatvannyolcadik történet

Egy patikárius felesége, látva, hogy a férje nem törődik vele, meg akarta nyerni szerelmét, s ez okért megfogadta a tanácsot, mit az a komaasszonyának adott, ki az övéhez hasonló bajban szenvedett, ám ez a tanács rajta nem segített úgy, mint amazon; és szerelem helyett gyűlöletet fakasztott

A Béarn tartománybeli Pau városában élt egy patikárius, kit Étienne mesternek hívtak. Volt ennek egy igen házias és jó viseletű felesége, ki elég szép volt ahhoz, hogy elégedetten éljen vele. Ő ellenben, amiként megköstolgatta a különféle orvosságokat, azonképpen tett a különféle asszonyokkal is, hogy tulajdonságaikat jobban megismerje; amin a felesége oly sokat bánkódott, hogy a végén elhagyta a békétűrés, mivel a férje rá sem hederített, legföljebb nagyhéten vetette rá a szemét, vezeklésül. Egy ízben, amikor a patikárius a boltjában volt, a felesége pedig a háta mögött állt, hogy a szavát hallja, belépett a patikárius komaasszonya, kit hasonló kór gyötört, mint ennek feleségét, s nagy sóhajtozva így beszélt a komájához:

- Jaj nékem, komámuram, kedves barátom, én vagyok a világ legnyomorultabb teremtese, mert jobban szeretem uramat enmagamnál, s csak arra van gondom, hogy őt szolgáljam s néki engedelmeskedjem; ám hiába minden fáradságom, ő inkább szereti a város leghitványabb, legundokabb s legmocskosabb nőszemélyét, mintsem engemet. Kérem kegyelmedet, komámuram, adjon valami szert, mi megfordíthatja a természetét; ha uram jól bánik velem, meglátja, meghálálom kegyelmednek, tehetségem szerint.

A patikárius azzal vigasztalta, hogy tud ő egy port, ha azt fűszer gyanánt húslevesben vagy sültbe keverve beadja a férjének, az tüzes szerelemmel fogja szeretni. Szegény asszony, ki már alig várta ezt a nagy csodát, kérdezte, mi fajta por ez, s kaphat-e belőle. A patikárius azt felelte, hogy nem más az, mint porrá tört kőrisbogár, s van belőle, amennyit csak akar; mielőtt elváltak volna, a komaasszony rábeszélte, hogy mérjen neki abból a porból, szükség szerint; később nem győzött hálálkodni érte, mivel a férjének, ki nagy erős ember volt, s csak keveset szedett be, semmi baja nem lett tőle. A patikárius felesége hallotta e beszélgetést, s azt gondolta magában, hogy erre a szerre ő is rászorul annyira, mint a komaasszonya. Megnézte a helyet, ahová férje a maradék port tette, s arra gondolt, hogy alkalomadtán ő is vesz belőle; úgy is tett három vagy négy nap múlva, amidőn a férje panaszkodott, hogy a kólika kínozza, s kérte, hogy jó levest főzzön neki; de az asszony azt mondta, hogy jobbat tenne most egy fűszeres sült. A férje ráparancsolt, hogy süsse meg íziben, s hozzon gyömbért meg cukrot a boltjából; az asszony szót fogadott, nem feledkezve meg arról a porról sem, amiből a férje adott volt a komaasszonyának: ámde adagot, mértéket és súlyt nem tekintve, az egész maradékot kiöntötte. A férj megette a sültet, nagyon ízlett neki; de csakhamar érezni kezdte a hatását, mit a feleségével kívánt csillapítani; ámde nem tehetette, mert úgy égette a tűz, hogy azt se tudta, merre tekerje magát, szidta a feleségét, hogy megmérgezte, és tudni akarta, mit kevert a sültjébe. Az bevallotta az igazságot, mondván, hogy ő is rászorul e szerre annyira, mint a komaasszonya. Szegény patikárius csak szidalmazta, de olyan beteg volt, hogy meg nem verhette; elzavarta a szeme elől, s üzent a navarrai Királyasszony udvari patikáriusának, hogy látogassa meg. Az számos szert adott be neki, hogy meggyógyítsa; hamar talpra állította, s keményen megróttá, hogy ostoba fejével olyan szert rendelt másnak, mit nem javallt magának; a felesége pedig csak azt tette, mi kötelessége volt, szerelmére vágyván. Szegény ember kénytelen volt türelemmel viselni saját ostobaságát, s elismerte, hogy méltán bűnhődött, mivel maga esett a verembe, mit másnak ásott.

- Úgy tetszik, hölgyeim, ennek az asszonynak a szerelme legalább olyan kellemetlen volt, mint amilyen tüzes.

- Szerelemnek hívja, hogy bajt okozott a férjének, mert az élvezetét várta tőle? - kérdezte Hircan.

- Én azt hiszem - mondta Longarine -, nem volt más szándéka, mint hogy visszanyerje férje szerelmét, amelytől, úgy vélte, eltévelyedett. E becses jószágért az asszonyok mindenre képesek.

- De bármi ok készítse is, egy asszony nem adhat olyan ételt és italt a férjének, amelyről nem tudja vagy tapasztalásból, vagy tudós emberektől, hogy nincsen ártalmára; de mentse a tudatlansága. Ezt az asszonyt az is mentheti, hogy a szerelemnél nincsen vadabb szenvedély, s a nők, akik ily nagy dolgot nem tudnak bölcsen kormányozni, teljességgel elvesztik tőle az eszüket.

- Geburon - mondta Oisille -, kegyelmed felhagyott a jó szokásával, s most a barátaival tart. Pedig vannak nők, akik türelemmel viselték a szerelmet és a féltékenységet.

- Igaz - mondta Hircan -, sőt, nagy vígsággal, mert a legokosabbak vidáman csúfolódnak férjürem mesterkedésein, miközben a férjük csalja őket titokban; s ha átadják nekem a beszéd fonálát, hogy majd Oisille asszonyság végezze be a mai napot, elmondok egy történetet, amelyben a férjet és a feleséget az egész társaság ismeri.

- Mondja csak - biztatta Nomerfide.

És Hircan mosolyogva kezdte.

Hatvankilencedik történet

Egy asszony olyan bölcsen cselekedett, hogy amidőn férjét a cselédlánya ruhájában, rostálás közben találta (miközben a férj várta a cselédlányt, hogy megkapja tőle, amit kért), csak kinevette, s jót mulatott a rakoncátlanságán

Bigorre tartományban, az odosi⁸³ kastélyban, élt egy királyi lovászmester, kit Charles-nak⁸⁴ hívtak; ez az itáliai lovász egy fölöttébb jó viseletű és tisztességes nőt vett feleségül; az asszony megöregedett, minek utána számos gyermeket szült a férjének. Maga sem volt már fiatal; szép békességben és egyetértésben éltek egymással. A férj hébe-hóba megkönyékezte a cselédlányait, de a felesége úgy tett, mint aki nem veszi észre; ám ha nagyon összemelegedtek a férjével, szép csöndesen szélnek eresztette őket. Egy napon felfogadott egy jó viseletű, derék lányt, kinek elmondta a férje szokásait, s azt is, hogy ő pedig elzavarja a lányokat, mihelyt észreveszi, hogy megháborodtak. Ez a cselédlány, hogy megmaradjon úrnője szolgálatában és becsülésében, elhatározta, hogy jól viseli magát. És ámbátor a gazdája gyakran unszolta az ellenkezőjére, nem állt kötélnek, ellenben mindent elárult az úrnőjének; s jót mulattak az úr rakoncátlanságán. Egy ízben, hogy a cselédlány gabonát rostált a ház hátulsó szobájában, s kötényét, a vidék szokása szerint, a fejére borította (amint a keresztelői kendőt szokták, de hátul befödve az egész testet és a vállat), gazdája meglátta ebben az öltözékben, s erősen kezdte szorongatni. A lány, ki semmi áron nem tett volna ilyen csínyt, színlelte, hogy neki adja magát, csak annyit kért tőle, hadd menjen elébb megnézni, mivel foglalatoskodik a felesége, nehogy valamiképpen rajtakapja őket; a férj beleegyezett. Ekkor a lány kérte, hogy borítsa fejére a kötényét, s folytassa a rostálást, míg ő odavan, hogy a felesége közben is hallja a rosta surrogását. Amaz szívesen szót fogadott, mert remélte, hogy megkapja tőle azt, amit kért. Hanem a cselédlány, ki szerette a tréfát, egyenest úrnőjéhez futott, s így szólt hozzá:

- Jöjjön, nézze meg derék urát, kit rávettem a rostálásra, hogy szabaduljak tőle.

Az asszony szedte a lábát, hogy minél előbb lássa az újdonsült cselédlányt. Mihelyt megpillantotta férjét köténnyel a fején, kezében rostával, összecsapta a kezét, s olyan hangosan hahotázott, hogy alig jutott szóhoz:

- Mit kérsz a munkáért egy hónapra, te lány?

A férje, hogy meghallotta a hangját, észére vette, hogy félrevezették, földhöz csapta a kötényt meg a rostát, hogy nekirontson a cselédlánynak, kit ezerszer elmondott semmirekellőnek, s ha a felesége közbe nem veti magát, nyomban kiadja az útját. Hanem a dolog mindannyiuk meglegedésére ért véget, s azon túl civódás nélkül éltek együtt.

- Mit szólnak ehhez az asszonyhoz, hölgyeim? Nem okosan tette-é, hogy kifigurázta férjürem mulatságát?

- Nem volt az multság a férjnek, hogy meghíúsult a vállalkozása - jegyezte meg Saffredent.

- Én pedig azt hiszem - mondta Ennasuite -, hogy szívesebben kacagott ő a feleségével, mintsem hogy hajlott korára a cselédlányával vesződjék.

⁸³ Odos, Tarves mellett, a cauterets-i úton; itt halt meg Navarrai Margit 1549. december 20-án.

⁸⁴ Valószínűleg Charles de Saint-Séverin, aki a nápolyi San-Severino családból származott, és VIII. Károly hadjárata óta a francia királyokat szolgálta.

- Én nagyon bosszankodnék - mondta Simontault -, ha efféle cifra kendővel látnának.
- Azt hallottam - szólt Parlamente -, hogy minden ravaszkodása ellenére kevés híján kegyelmet is effajta öltözékben lelte a felesége, s az idő óta nincsen is nyugovása miatt.
- Érje be a saját családjának viselt dolgaival - mordult rá Simontault -, s ne elegyedjék az enyéimbe. A feleségemnek nincsen oka panasza; ám ha még úgy lett volna is, amint kegyelmet mondja, ő akkor sem ejtene zokszót, nehogy elveszítse azt a valamit, amire szüksége van.
- Tisztességes asszonynak nincs szüksége másra - mondta Longarine -, mint férje szerelmére, mert csak az elégítheti meg; akik ellenben állati kielégülést keresnek, sosem ott lelik meg, ahol a tisztesség parancsolja.
- Azt hívja állati kielégülésnek - kérdezte Geburon -, hogy a feleség megkívánja a férjétől, ami megilleti?

Longarine így válaszolt:

- Én azt mondom, hogy a hűséges asszony, kinek a szíve igaz szerelemmel teljes, inkább vágyik tökéletes szerelemre, mint bármi fajta bujaságra, mit a teste megkívánhat.
- Én is azt vallom, amit kegyelmed - mondta Dagoucin -, de az itt jelen levő nemesurak ezt sem hinni, sem vallani nem akarják. Azt vélem, ha a kölcsönös szerelem meg nem elégít egy asszonyt, a férj egymaga meg nem elégíti; mert ha nem él tisztességes asszonyi szerelemben, az állati bujálkodás pokolbeli csábításának esik áldozatul.
- Így van - mondta Oisille -, s erről eszembe jut egy szép asszony, aki gazdagon ment férjhez, de mivel nem élt erkölcsös szerelemben, mohóbb lett a disznónál és vérengzőbb az oroszlánnál.
- Kérem, asszonyom - mondta Simontault -, mesélje el történetét, bevégezvén véle a mai napot.
- Nem tehetem - ellenkezett Oisille -, s pedig két okból; először, mert terjengős; másodszor, mert nem a mi időnkben történt; s már megírta volt egy nagy hitelű szerző, mi pedig megfogadtuk, hogy olyant nem mondunk el, amit már megírtak.
- Igaz - mondta Parlamente -, s gyanítom is, mely történet ez, ámde az olyan avult nyelven van megírva, hogy vélem, mi kettőnkön kívül e társaságban sem férfi, sem nő nem hallotta még; ennek okán újnak tekintik.

E szavakat hallván, valamennyien kérlelni kezdték, hogy mesélje el, s ne tekintse hosszát, jó egy órájuk lévén még vecsernyéig. Oisille asszonyság hajlott a szavukra, s így kezdett beszélni.

Hetvenedik történet

A burgundi hercegasszony nem érte be férje szerelmével, s úgy felgerjedt egy nemesifjúra, kinek sem arcjátékkal, sem szemezéssel nem adhatta eszére hajlandóságát, hogy szóban vallotta meg neki szerelmét; aminek igen rossz vége lett

Élt Burgundiában egy fölöttébb becsületes és daliás herceg; feleségül vett egy asszonyt, kinek szépsége oly nagy boldogsággal töltötte el, hogy minden dologáról megfedekezett, s csak arra volt gondja, hogy neki tessen; s az asszony ügyesen színlelte, hogy azonképpen érez ő is. Élt ennek a hercegnek a házában egy nemesifjú, annyi kiválósággal ékes, amennyit férfiembertől csak kívánni lehet; kedvelte is mindenki, kiváltképpen a herceg, ki zsenge ifjúságától fogva maga mellett neveltette; látva, hogy mily tökéletességekkel teljes, nagyon szerette, s reá bízta minden dolgát, mit kora szerint ésszel felérhetett. A hercegasszony, kinek a szíve sem erényes hitveshez, sem fejedelemasszonyhoz nem volt méltó, nem érvén be férje szerelmével s kényeztetésével, gyakran rajtafelejtette szemét e nemesifjún, s őt oly igen kedvére valónak találta, hogy esztelenül belé szeretett; ezt minden órán próbálta az eszére adni, szánalmat keltő, csábító pillantásokkal, szenvedélyes sóhajtozással s arcjátékkal. Hanem a nemesifjú, ki csak az erényben gyakorolta magát, nem gondolhatta, hogy ilyen feneketlen gonoszság lakozik e hölgyben, kinek oly csekély oka van a bűnre; szegény bolond asszony szemforgatása és arcjátéka nem termelt más gyümölcsöt, csak dühös elkeseredést; és egy napon, nem véve eszébe, hogy nő léteire inkább neki kellene kéretnie magát és vonakodnia, s hogy hercegnő léteire inkább hódolat illetné, és fittyet hányhatna az effajta udvarlóknak, erőt vett rajta a kétségbeesés szülte vakmerőség, mert oltani akarta a tüzet, mely elviselhetetlenül égette. S amidőn férje a tanácsba ment, ahová a nemesifjú a kora miatt nem volt hivatalos, az ifjút magához intette; az odament, azt hívén, hogy rá akar bízni valamit. Ám a hercegnő csak sóhajtozott az oldalán, mint azok a nők szoktak, akik belefáradtak a sok henyélésbe, s egy csarnokba sétált vele, ahol így beszélt hozzá:

- Csodálkozom, hogy kegyelmed, ki ilyen daliás, ifjú, s ennyi kellemmel ékes, ily módon élt eddig e fényes társaságban, hol temérdek szép hölgy van, s még egyiküket sem szerette soha, egyiküknek sem szegődött hódolójává.

S reá vetve bűvölő tekintetét, elhallgatott, hogy szóra bírja az ifjút, ki így felelt rá:

- Úrnőm, ha méltó lennék, hogy fenséged leereszkedjék hozzám, s rajtam jártassa gondolatát, nyilván még inkább csodálkozna, ha egy férfiember, ki a szerelemre oly méltatlan, mint én, csak azért ajánlaná fel hódolatát, hogy kosarat kapjon vagy kinevessék.

Hallván e bölcs választ, a hercegnő még hőbben szerette, mint addig, s váltig erősködött, hogy nincs olyan hölgy az udvarában, ki nagy örömmel ne fogadná hódolójának; ez okért bátorsággal belevághat a kalandba, nem éri baj, s becsülettel végzi. A nemesifjú még ekkor is a földre sütötte a szemét, s nem mert a hercegasszony arcába nézni, mely úgy izzott, hogy megolvasztotta volna a jeget; s amint éppen mentegetőzni készült, a hercegasszonyt a férje egy reá tartozó ügyben a tanácsba hívatta, s az elment nagy sajnálkozással. De a nemesifjú soha nem adta jelét, hogy megértette hozzá intézett szavait; a hölgyet ez oly igen bosszantotta s ingerelte, hogy azt sem tudta, kire haragudjék érte; végül a nemesember ostoba félelmének tulajdonította kudarcát. Néhány napra rá, látva, hogy nem értette meg hozzá intézett szavait, elhatározta, hogy sem félelmet, sem szégyent nem tekint, hanem megvallja hajlandóságát, bizonyos lévén benne, hogy nagy szépségét csak hódolat illetheti; ámbátor nagyobb tisztességnek tartotta volna, ha őt ostromolják. Azonban a gyönyörűségért félretette a tisztességet,

s minek utána több ízben próbálkozott hasonló beszédekkel, mint első alkalommal, és tetsző választ nem kapott, egy napon félrevonta, mondván, hogy fontos ügyekben van beszéde vele. A nemesifjú úrnőjének járó hódolattal s tisztelettel követte a mély ablaknyílóba, ahová a hercegasszony behúzódott. Tudván, hogy a teremből senki nem láthatja őket, vágytól és félelemtől elcsukló s remegő hangon folytatta ott, ahol legutóbb abbahagyta; megfeddte, hogy azóta sem választott hölgyet a társaságból, s biztatta, hogy bárkit válasszon is, ő segíti, hogy jól fogadják. A nemesifjú, félig bosszankodva, félig ijedten attól, amit hallott, így válaszolt:

- Úrnőm, én olyan lágy szívű vagyok, hogy ha egyszer kosarat kapnék, soha többé nem lenne örömem ezen a világon; s magamat olyannak érzem, hogy nincsen hölgy ez udvarban, ki jó szívvel fogadná hódolatomat.

A hercegasszony elpirult, arra gondolva, hogy nemsokára övé a győzelem, s erősködött, mondván, hogy ha akarja, társaságának legszebb hölgye nagy örömmel fogadná hódolójának, s tökéletesen boldog lenne vele.

- Ó, jaj, úrnőm - sóhajtott a nemesifjú -, nem hiszem, hogy akad e társaságban oly szerencsétlen és elvakult asszony, ki engem kedvére valónak talál!

A hercegasszony, látva, hogy nem akarja megérteni, rákészült, hogy föllebbenti előtte szenvedélye fátyolát; de meggondolván a nemesifjú nagy erényét, megbátortalanodott, s kérdezetéssel közelített hozzá:

- S ha Fortuna a szekerére vette volna, s magam mutatnék hajlandóságot kegyelmedhez, ahhoz mit szólna?

A nemesifjú, ily beszédet hallván, azt hitte, álmodik, s elébe térdelve így válaszolt:

- Úrnőm, ha Isten oly jóságos lenne hozzám, hogy felém fordítaná uramnak, a hercegnek, s kegyelmednek jó indulatját, én lennék a legboldogabb ember e világon; különb jutalmat nem kívánhatok hű szolgálatomért, hiszen úgy illő, hogy mindenki másnál hűségesebben szolgáljam kegyelmeteket; bizonyossággal tudom, úrnőm, hogy uramhoz való szerelme oly hűséges és oly nagy, hogy nemcsak én, ki csupán földi féreg vagyok, de a legnagyobb fejedelem s a legtökéletesebb férfi sem ronthatná meg kegyelmednek s uramnak, a hercegnek egyetértését. Ő nevelt engem zsenge ifjúságomtól fogva, ő tett azzá, ami vagyok; ennek okán, legyen bár leánya, felesége, nővére vagy anyja: életem árán sem gondolnék róluk mást, mint amivel az engedelmes és hűséges csatlós tartozik urának.

A hercegasszony nem hagyta, hogy befejezze; látva, hogy szégyenletes kudarc fenyegeti, hamarsággal a szavába vágott, s így szólt:

- Ó, hitvány, kevély bolond! Ugyan ki kérte effélére? Azt véli tán, a röpdöső legyek is ráragadnak kegyelmedre a nagy szépségeért? Hiszen, ha elbizakodottságában reám merné vetni szemét, megmutatnám én, hogy uramon kívül mást nem szeretek, s nem is akarok; csak az okért beszéltem így, hogy időmet múlassam, s titkát megtudván, kicsúfoljam, amint tenni szoktam az ostoba szerelmesekkel.

- Úrnőm mondta a nemesifjú -, hittem s hiszem, hogy úgy van, amint mondja.

A hercegasszony, tovább nem hallgatva rá, a szobájába sietett, majd látva, hogy udvarhölgyei követik, bement a fürkéjébe, s ott elmondhatatlanul bánkódott, egy felől halálos szomorúsággal töltötte el a meghiúsult szerelem; más felől forrt benne a méreg: önmaga ellen, hogy ily ostoba dolgot tanácsolt, ő ellene, hogy oly okosan válaszolt rá; egyik órában el akarta emésztetni magát, a másikban élni akart, hogy bosszút álljon rajta, kit halálos ellenségének hitt.

Miután sokáig zokogott, betegséget színlelt, hogy ne kelljen részt vennie a herceg vacsoráján, ahol, szokás szerint, a nemesifjú szolgált. A herceg, ki jobban szerette a feleségét, mint önmagát, meglátogatta; a hercegasszony, hogy kitűzött célját biztosabban elérje, azt mondotta neki, hogy úgy érzi, teherben van, s állapotától hurutos a szeme, amitől nagyon szenved. Eltelt két vagy három nap, a hercegasszony nem kelt föl az ágyból, s olyan szomorú és komor volt, hogy a herceg másra vetett, nem terhes állapotára. Éjjel vele hált, s igen nagy szerelemmel szerette, de látván, hogy ez sem mulasztja szüntelen sóhajtozását, így szólt hozzá:

- Kedvesem, tudja, hogy úgy szeretem, mint a magam életét; s ha napja lehanyatlík, az enyém sem világolhat; ez okért, ha őrizni akarja egészségem, kérem, árulja el, mi okból sóhajtozik így, mert azt nem hihetem, hogy ekkora fájdalom csupán állapotából ered.

A hercegasszony, látva, hogy férje olyan jó hozzá, hogy jobbat kívánni sem lehet, arra gondolt, ütött a bosszú órája, s férjét átölelve, könnyek között így beszélt hozzá:

- Ó, uram, az az én legnagyobb bánatom, hogy oly csúful megcsalják azok, akiknek a leginkább kellene a kegyelmed javán s tisztességén munkálkodniuk.

A herceg, e szókat hallván, minden módon tudni akarta, mi okból beszél így; s erősen unszolta, hogy ne féljen elmondani az igazságot. Hosszas vonakodás után így válaszolt:

- Többé nem csodálkozom, uram, ha idegenek törnek a fejedelmekre, mikor szolgálatukra köteles alattvalóik is oly ádáz támadásra vetemednek ellenük, hogy a javak pusztulása ahhoz semmi. Olyan nemesemberről szólok, uram (s megnevezte a gyűlölt személyt), aki, ámbátor kegyelmed maga nevelte, s inkább bánt vele úgy, mint atya a fiával, semmint szolgájával, kegyetlen és gyalázatos dologba fogott: meg akarta rontani hites társának tisztességét, amin kegyelmed házának és gyermekeinek becsülete nyugszik. És ámbátor hosszú ideig meresztgette reám gyalázatos szándékáról árulkodó szemét, az én szívem, mely csak kegyelmedre figyelmeztet, nem értette szándékát; ez okért végül megnyilatkozott szóban. Olyan választ adtam neki, aminőt állapotom s hűségem megkövetelt. Ámde oly nagyon gyűlölöm, hogy ránézni sem tudok; ez okért szobámban maradtam, s megfosztottam magam a kegyelmed társaságának örömétől; és most arra kérem, uram, ne tűrje a dögvészt maga mellett; mert e gaztett után, megijedvén, hogy elárulom kegyelmednek, még rosszabbat is tehet. Íme, uram, ez fájdalمام oka, úgy vélem, jogos és méltányos, hogy mihamar rendet teremtsen.

A herceg, egy felől szerette feleségét és nagyon felindult, más felől meg szerette hívét, kinek hűségét annyiszor megpróbálta már, hogy alig hihette igaznak e hazug beszédet; nagy zavarban volt, s nagyon haragudott; a szobájába ment, a nemesifjúnak pedig megüzente, hogy többé ne kerüljön a szeme elé, hanem egy ideig maradjon veszteg. A nemesifjú, nem tudva ennek okát, úgy megszorodott, hogy jobban nem is lehet, mivel bizonyos volt benne, hogy e rossz bánásnak ellenkezőjét érdemelte. S mint aki tévedhetetlenül ismeri szívét és tetteit, elküldte egy társát a herceghez, hogy beszéljen vele, és levelet is küldött hozzá, alázatos kéréssel, hogy ámbár hamis jelentés miatt eltiltotta magától, függessze fel ítéletét, míg meg nem hallotta tőle a való igazságot, és meg nem látja, hogy ő semmi módon meg nem sértette. Meglátván a levelet, a herceg csillapult egy kissé, titkon a szobájába hívatta a nemesifjút, s így szólt hozzá fenyegető arccal:

- Sosem hittem volna, hogy a sok törődés után, amivel gyermekként neveltem, egyszer még megbánom, hogy miért tettem oly sokat kegyelmedért, ki jobban megsebzett, mint ha életemet s jószágaimat vette volna el: annak a személynek tisztességét akarta beárnyékolni, ki énemnek fele, hogy örök időre meggyalázza házamat s ivadékaimat. Gondolhatja, hogy ily sérelem a szívembe hasít, s ha nem kételkednék, hogy igaz-e vagy hamis, kegyelmed már a víz fenekén heverne, hogy titkon bűnhődjék a gaszágért, mit titkon elkövetett ellenem.

A nemesifjú nem ijedt meg e szavaktól, mivel a herceg csak tudatlanságában fenyegethette így; ez okért arra kérte, nevezze nevén a rágalalmazóját, mert az ily beszédet inkább lándzsával, mintsem nyelvvél szokás helyreütni.

- Kegyelmed vádolójának - mondta a herceg - egyetlen fegyvere a hűség; tudja meg, hogy a feleségem jelentette, és azt kérte, hogy álljak bosszút érte.

Szegény nemesifjú látta a hölgy iszonyú nagy gonoszságát, ám mégsem akarta megvádolni, hanem így válaszolt:

- Nagyúr, úrnőm azt mondhat, mi néki tetszik. Kegyelmed jobban ismeri nálamnál; tudja meg, hogy csupán egy ízben találkoztam vele kegyelmed távollétében, ám akkor sem sokat szólt hozzám. Kegyelmed olyan biztos ítéletű, mint a fejedelmek között senki más; ez okért, kérem, nagyúr, ítélje meg, látott-e rajtam olyat, mi gyanúját táplálta. Hiszen ezt a tüzet sokáig nem lehet titkolni, mert hamar észreveszik azok, kik hasonló kórságtól szenvednek. Könyörgök, nagyúr, két dologban higgyen nekem; az egyik ez: kegyelmedet én oly hűséggel szolgálom, hogy ha felesége a világ legszebb teremtese volna, a szerelemnek akkor sem lenne oly hatalma rajtam, hogy beszennevezze becsületesemet és hűségemet; a másik meg ez: ha úrnőm nem a felesége volna is, valamennyi nő közül, kiket valaha ismertem, őt kívánnám a legkevésbé; vannak sokan mások, kikhez sokkal inkább bíznék.

A herceg, ez őszinte beszédet hallván, kezdett csillapodni, s így szólt:

- Tudja meg, hogy én sem hittem; ez okért tegyen úgy, mint ennek előtte, s higgye el, ha látom, hogy kegyelmed oldalán van az igazság, jobban fogom szeretni, mint valaha; de ha nem, élete a kezemben van.

A nemesifjú köszönte, mondván, hogy bármi kínzatást s büntetést elvisel, ha bűnösnek találják.

A hercegasszony, látva, hogy a nemesifjú tovább is úgy szolgál urának, mint annak előtte, nem nézhette ezt türelemmel, hanem így beszélt a férjéhez:

- Szép alkalom volna, uram, ha megégetnék, az okért, hogy jobban bízok halálos ellenségeihez, mintsem barátaihoz.

- Kérem, kedvesem, ne gyötrődjék ezzel a dologgal; ha megtudom, hogy igaz, amit mondott, bizony nem ér meg huszonnégy órát; de szentül megesküdött az ellenkezőjére, s magam sem vettem észre semmit, ennek okán, erős bizonyíték híján el nem hihetem.

- Szavamra, uram - mondta a felesége -, kegyelmed jósága csak erősíti az ő gonoszságát. Mi több bizonyítékot akar annál, hogy ily jeles férfiú még nem volt szerelmes? Higgye meg, uram, ha vakmerőn a fejébe nem veszi, hogy engem szolgál, nem maradt volna ily sokáig szerető nélkül; ifjú ember ily fényes társaságban nem élt még olyan magányosan, mint ő, hacsak azért nem, mert olyan magasra vetette szemét, hogy a pusztá remény is megelégtette. S ha valóban nem hiszi, hogy takargatja az igazságot, kérem, eskesse meg, hogy szerelmes; s ha valóban mást szeret, örülök, hogy kegyelmed elhiszi; ám ha nem, vegye észébe, hogy igazat szóltam.

A herceg helyénvalónak találta a felesége okoskodását, s amikor a mezőt járták a nemesifjúval, így szólt hozzá:

- A feleségem most sem másította meg vélekedését, s oly okot mondott, mi bennem nagy gyanakvást támaszt kegyelmed ellen: mindenki csudálkozik, hogy becsületes ifjú léte soha nem szeretett senkit, vagy legalább nem adta jelét; ennek okán arra kell gondolnom, hogy valóban úgy érez, amint a feleségem mondja, azaz, megelégti a remény, és gondolni sem tud

más női személyre. Ez okért arra kérem mint barátja, s azt parancsolom mint ura, hogy vallja meg igaz lelkére, hódol-e bárki hölgynek ezen a világon.

Szegény nemesifjú, ámbár legszívesebben az élete árán is titkolta volna szerelmét, ura gyanakvását látva, kénytelen volt megesküdni, hogy valóságosan szeret egy hölgyet, ki oly csudálatosan szép, hogy a hercegasszony s valamennyi udvarhölgye elbújhat mellette; s kérve kérte a herceget, hogy soha ne tudakolja a nevét, mert kedvesével oly nagy egyességben élnek, hogy azt semmi meg nem ronthatja, hacsak egyikük fel nem fedi a titkot. A herceg megígérte, hogy többé nem zaklatja ezzel, s olyan nagyon elégedett volt, hogy még sokkalta jobban bánt vele, mint annak előtte. A hercegasszony igen jól látta ezt, és szokott furfangosságával igyekezett megtudni az okát, amit a herceg nem is titkolt előtte; a bosszúvágyhoz immár ádáz féltékenység társult, s ez okért kérte a herceget, parancsolja meg a nemesifjúnak, hogy nevezze nevén kedvesét; erősködött, hogy mindez hazugság, s a legjobban így bizonyosodhat meg szava igazáról; de ha nem tudja megnevezni azt a hölgyet, kit oly nagyon szépnek tart, akkor a herceg a világ legostobább embere, ha még hisz neki. Szegény nagyúr, akit a felesége úgy vezetett az orránál fogva, ahogy akart, ismét sétára indult a nemesifjúval, s elmondta neki, hogy most még inkább benne van a szorítóban, mint eddig, mert erős a gyanakvása: egyedül az okért eszelte ki a mentségét, hogy ő meg ne tudja az igazat, ami jobban gyötri, mint valaha. Ez okért igen nagy nyomatékkal kérte, hogy nevezze meg, kit oly nagyon szeret. A nemesifjú könyörögve kérte, hogy ne kényszerítse ily árlásra az ellen, kit szeret: nem szegheti meg régen tett ígéretét, melyet olyan sokáig megtartott; nem kívánhatja tőle, hogy elveszítse azt, amit több mint hét esztendeig óvott; inkább elszenvedi a halált, semhogy ily árlást kövessen el az ellen, ki őt oly hűséggel szereti. A herceg, látván, hogy nem akarja bevallani, még jobban gyanakodott, s dühös arccal rárivallt:

- Akkor pedig válasszon két dolog között: vagy megmondja, ki az, kit mindenek fölött szeret, vagy eltakarodik e földről, ahol én vagyok az úr, de úgy, hogy ha egy hét múlva még itt találok, kegyetlen halállal büntetem érte.

Hűséges szolga szívét nem mardosta még oly fájdalom, mint e szegény nemesifjút, ki méltán elmondhatta: *Angustiae sunt mihi undique*,⁸⁵ mivel egy felől azt látta, hogy ha igazat mond, elveszti kedvesét, ki megtudja, hogy álnokul megszegte ígéretét; ám, ha nem vallja meg az igazságot, száműzik az országból, hol kedvese lakik, s többé semmi módon nem láthatja. Hogy kétfelől szorítóba került, csörgött róla a hideg veríték, mintha máris környékeznék a bús halál. A herceg, viselkedését látván, úgy ítélte, hogy csak a feleségébe szerelmes, senki másba, s azért gyötrődik, mert nem tud megnevezni senkit; ez okért gorombán ráförmedt:

- Ha kegyelmed állítása valóságos lenne, nem ily keservesen vallaná meg, ezért inkább hiszem, hogy csalárdsága gyötri.

A nemesifjú, kit bántott e beszéd, mivel szerette urát, elhatározta, hogy megmondja az igazat; bízott urában, s olyan becsületesnek tartotta, hogy semmi szín alatt nem fogja elárulni. Térdre borult előtte, s kezét összekulcsolva, így beszélt hozzá:

- Uram, hercegem, a köteles hűség s a kegyelmedhez való nagy szeretet készlet a szóra, sokkal inkább, mint bármi haláltól való félelem; látom kegyelmed gondolatát s rólam való hamis vélekedését, s hogy e nagy gondtól megszabadítsam, eltökéltem, hogy megteszem, mit semmi kínban meg nem tettem volna; könyörgök, nagy uram, Isten szent nevére, esküdjék s ígérje meg fejedelmi s keresztyéni szavára, hogy soha nem árulja el a titkot, amelyet kegyelmed parancsára most meg kell vallanom.

⁸⁵ „Minden felől veszedelem környékez” - Dániel próféta könyve, IX. r. 13. v.

A herceg azon nyomban megfogadta erős esküvéssel, hogy teremtett léleknek soha nem árul el semmit, sem szóval, sem írással, sem viselkedésével. Az ifjú, megbízva az erényes herceg szavában - mert annak ismerte -, lerakta balsorsának fundamentomát, amidőn így kezdett beszélni:

- Hét évvel ezelőtt történt, nagyuram, hogy megismervén unokahúgát, du Vergier úrhölgyet, ki özvegységben maradt, igyekeztem megnyerni jó indulatját. Mivel nem származom olyan családból, hogy feleségül kérjem, megelégedtem, ha elfogad hódolójának; így történt. S Isten kegyelméből, dolgunkat mind a mai napig oly óvatosan terelgettük, hogy kettőnkön kívül férfiember vagy asszonyszemély soha semmit meg nem tudott róla; a harmadik kegyelmed, nagyuram, kinek most kezébe teszem életem s becsületem, kérvén, hogy őrizze a titkot, s ne becsülje érte kevésbé unokahúgát, kinél tökéletesebb teremtetést nem ismerek kerek e világon.

A herceg elmondhatatlanul boldog volt; ismervén unokahúga csudálatos szépségét, nem kételkedett többé: tudta, hogy valóban szebb, mint a felesége; de sehogy sem értette, miként lehet segítség nélkül ilyen titkos dolgot művelni; ez okért kérte a nemesifjút, mondja el, hogyan látogatja. Az elmondta, hogy a hölgy szobája egy kertre néz; az nap, hogy hozzá megy, nyitva hagynak egy kis kaput, azon belép s helyt marad, míg meg nem hallja ölbeli ebe vakkantgatását a kertben, annak jeléül, hogy a hölgy szolgálói visszavonultak. Akkor bemegy hozzá, hogy egész éjjel beszélgessenek; tőle eljövén, megjelöli legközelebbi látogatása napját; ha nagy oka nem volt, soha nem maradt el.

A herceg, akinél kíváncsibb ember nem volt a földön, s aki a maga idején nagy mestere volt a szerelemnek - egy felől, hogy gyanakvását eloszlassa, más felől, hogy e különös históriát megismerje -, kérte, hogy legközelebb vigye magával, nem uraként, hanem kísérőnek. A nemesifjú, ha már ennyit megtett, ebbe is beleegyezett, mondván, hogy éppen az nap estére van kítűzve a látogatása; a herceg jobban örült, mintha hirtelenjében egy királyság hullott volna az ölébe. Úgy téve, mintha pihenni térne a ruhás szobájába, felnyergeltetett két lovat, magának meg a nemesifjúnak, s egész este lovagoltak, hogy Argillyból, ahol a herceg lakott, Vergybe érjenek. Lovaikat a falon kívül hagyták, s a nemesifjú magával vitte a herceget a kis kapun át a kertbe, ahol elbújtatta egy diófa mögé, hogy a maga szemével győződjék meg, vajon igazat beszélt-e vagy sem. Alig voltak a kertben, amidőn az öleb elvakkantotta magát, s a nemesember megindult a torony felé, ahonnan hölgye nyomban elébe jött, köszöntötte, megölelte, mondván, hogy úgy érzi, ezer esztendeje múlt, hogy utoljára látta, s tüstént beléptek a szobába, és magukra zárták az ajtót. A herceg, hogy a nagy titkot meglátta, igen elégedett volt; nem sokáig kellett ott várakoznia, mert a nemesifjú azt mondta hölgyének, hogy a szokottnál hamarabb kell visszatérnie, mivel a herceg négy óraker vadászatra indul, amiről nem mer elmaradni. A hölgy, ki jobban szerette a becsületét az élvezeténél, nem akarta visszatartani, hogy kötelességét tegye; tisztességes szerelmükben azt tartotta a legtöbbre, hogy rejtve van mindenki előtt. A nemesifjú éjfél után egy óraker távozott; hölgye köpönyegben, fejkendősen kísérte, de nem addig, mint szerette volna, mert a nemesifjú, félvén, hogy találkozik a herceggel, visszaküldte; azután nyeregbe szálltak, és visszatértek az argillyi kastélyba. Útközben a herceg szüntelenül fogadkozott, hogy inkább meghal, de a nemesifjú titkát el nem árulja senkinek; úgy megerősödött a hozzá való bizodalma és szeretete, hogy nála jobban senkit nem kedvelt az udvarában. A hercegasszony dúlt-fúlt mérgében. De a herceg megtiltotta neki, hogy többször szóba hozza a dolgot; ismeri az igazságot, mondta neki, s ezzel beéri, mert a hölgy, akit az ifjú szeret, valóban kedvesebb nála.

E szó úgy beleszűrt a hercegasszony szívébe, hogy belebetegedett, s a betegsége rosszabb volt, mint a nyavalyatörés. A herceg meglátogatta, hogy vigasztalja, de nem volt orvossága, hacsak meg nem mondja neki, hogy ki az a hön szeretett dáma; s addig zaklatta vele a herceget, míg az ki nem ment a szobából, e szókkal:

- Ha így beszél tovább, elválunk egymástól.

E szavak még súlyosbították a hercegasszony baját; azt hazudta, hogy a gyereke mozog a hasában; aminek a herceg úgy megörült, hogy vele hált az nap éjjel. Hanem a hercegasszony, látva, hogy felgerjedt rá, hátat fordított neki, mondván:

- Könyörgök, uram, hagyjon meghalni mindkettőnket, hiszen kegyelmed nem szereti sem hitvesét, sem gyermekét.

Így szólván, sírt és sikoltozott, a herceg pedig nagyon megijedt, hogy elveszti gyümölcsét. Ez okért a karjába vette, s kérlelte, mondja meg, mit akar, bármit kérjen, ő teljesíti.

- Ó, uram - mondta -, hogyan remélhetném, hogy nehéz dologra vállalkozik értem, holott azt a dolgot sem akarja megtenni, aminél könnyebb és egyszerűbb nincsen a világon: nem árulja el, ki a kedvese a leghűtlenebb szolgájának. Pedig azt gondoltam, hogy kegyelmed meg én egy szív, egy lélek, egy test vagyunk. Ám most jól látom, hogy kegyelmednek én idegen vagyok, mert titkai vannak, miket nem volna szabad rejtegetnie, s pedig úgy dugdossa őket, mint holmi idegen személy elől. Ó, uram, mennyi nagy és titkos dolgot bízott már rám, és soha nem hallhatta, hogy szót ejtettem róluk; hányszor megtapasztalta már, hogy akaratom a kegyelmedé, s bizony nem kételkedhet benne, hogy inkább vagyok tekegyelmed, semmint önnönmagam. Ha megesküdött, hogy nem mondja el másnak a nemesifjú titkát, nekem elmondhatja esküszegés nélkül, mivel én nem vagyok és nem lehetek más, mint tekegyelmed, kit szívémben őrizek, karomban tartok, ki hasamban hordott magzatomban él, s kinek a szívét mégsem nyerhetem meg, holott a magamét néki adtam! De minél hűségesebb és engedelmesebb vagyok kegyelmedhez, annál hidegebb és ridegebb kegyelmed énhozzám: ez okért ezerszeresen várom azt a napot, mely hirtelen halállal megszabadítja gyermekét egy ilyen atyától, és engemet egy ilyen férjtől; remélem, hamar eljön, hiszen kegyelmed többre becsüli a hűtlen szolgát hű feleségénél s tulajdon magzata anyjának életénél; pedig az a magzat belepusztul, ha meg nem tudom kegyelmedtől, amit tudni vágyom.

S így szólván, megölelte és megcsókolta férjét, könnyeivel öntözte arcát, s úgy jajgatott és sóhajtozott, hogy a jó herceg attól félt, egyszerre veszíti el hitvesét s gyermekét, és elhatározta, hogy elmondja neki a való igazságot; ám előbb megesküdött neki, hogy ha teremtett léleknek valaha elárulja, az ő kezétől hal meg, senki másétől; a felesége beleegyezett, s vállalta a büntetést. Szegény rászedett férje elejétől végéig elmondott mindent, amit látott; a hercegasszony úgy tett, mint aki beéri ennyivel; ám a szívében egészen mást érzett. Mindamellet, félvén a hercegtől, titkolta szenvedélyét, ahogyan csak tudta.

Egy fényes ünnepnapon, amidőn a herceg udvart tartott, s meghívta országa valamennyi hölgységét, közöttük unokahúgát is, az ünnepség után tánc kezdődött, hol mindenki kitett magáért. Hanem a hercegasszonyt emésztette az irigység, mivel látta unokahúgának, du Vergier úrhölgynek szépségét s kellemét; nem tudott örülni, s még kevésbé tudta türtőztetni haragját. Maga köré gyűjtötte az összes hölgyeket, és a szerelemről kezdett beszélgetni velük; látva, hogy du Vergier úrhölgy egy szót sem ejt, így szólt hozzá féltékenységtől reszkető szívvel:

- Lehetséges, szép húgom, hogy kegyelmed szépsége még sem barátira, sem hódolóra nem talált?

- Asszonyom - felelt rá du Vergier úrhölgy -, szépségem nem gazdagított még ily jószággal, mert uram halála óta csupán gyermekei voltak barátaim.

- Szép húgom, szép húgom - válaszolta rá a hercegasszony gyűlölködő haraggal -, nincs olyan titkos szerelem, mi ki ne tudódnék, sem olyan jól tanított s idomított kutya, melynek meg ne hallanák a vakkantását.

Gondolják meg, hölgyeim, micsoda fájdalom hasított szegény du Vergier úrhölgy szívébe, amidőn látta, hogy nagy gyalázatára nyilvánvaló lett, mit oly hosszú ideig rejtegetett; gyötörte nagy féltéssel őrzött s balul elveszített tisztessége, ám még inkább gyötörte az a gyanakvása, hogy kedvese megszegte fogadalmát; sosem hitte volna, hogy valaha ilyen tesz, hacsak meg nem szeret egy hölgyet, ki szebb nála, s kinek mindent bevall nagy erős szerelmében. Ámde oly igen bátor volt, hogy nem árulta el magát, s nevetve válaszolta a hercegasszonynak, hogy nem érti az állatok nyelvét. Ám az okos színlelés alatt oly nagy szomorúsággal telt meg a szíve, hogy fölkel a helyéről, s a hercegasszony szobáján át bement egy ruhás szobába; a herceg, ki arra sétált, látta belépni. Szegény hölgy, azt gondolván, hogy ott egyedül van, nagy elgyengülésében úgy roskadt az ágyra, hogy egy fehérccseléd, ki az ágy zugában ülve szunnyadozott, fölriadt s a függönyön át kémlelte, ki van ott; látván, hogy du Vergier úrhölgy az, ki egyedül hiszi magát, nem mert hozzá szólni, s a lélegzetét is visszafojtotta. Szegény úrhölgy pedig, elhaló hangon, így kezdte panaszát:

- Ó, jaj, én szerencsétlen, mily beszéd jutott a fülembe? Mily halálos végezést hallottam? Mily végzetes ítéletet kaptam? Ó, mindennél jobban szeretett szerelmem, ez hát a jutalma hűséges, tisztességes, erényes szerelmemnek! Ó, én szívem, hát ily ingatag volt a választásod: hűségesnek vélted a hűtelent, igaznak a hitszegőt, titoktartónak a rágalmazót? Ó, jaj! Hát lehetséges, hogy amit embernek szeme meg nem láthatott, nyilvánossá legyen a hercegasszony előtt? Ó, jaj! Kicsi kutyám, engedelmes ebem, egyetlen eszköze hosszú és erényes szerelmemnek, nem te árultál el, hanem ő, kinek a hangja erősebb, mint a csaholó ebé, s a szíve hűtelenebb, mint bármely állaté. Esküvését s adott szavát megszegve, ő árulta el boldogságunkat, amelyben oly sokáig éltünk, senkinek nem lévén ártására! Ó, én barátom, kinek vetélytársa nem volt szerelmes szívemben, s aki őrzője volt életemnek, hát így kell most halálos ellenségemnek mondanom kegyelmedet, tisztességemet a szélnek eresztenem, testemet a földbe bocsátanom, lelkemet oda küldenem, hol örök nyugovása leszen? Hát oly igen nagy a hercegasszony szépsége, hogy, miként Kirkének kelleme, elvárásolta kegyelmedet? Erényesből hitvánnyá, jóból rosszá, emberből fenevaddá tette? Ó, én barátom, ámbátor kegyelmed megszegte fogadalmát, én a magamét mégis megtartom, s mivel szerelmünk a világ szájára került, soha többé nem látom kegyelmedet; de mivel nem élhetek úgy, hogy ne lássam, örömet vállalom az iszonyú kint, mit érzek, s nem keresek reá orvosságot sem ésszel, sem gyógyító tudománnyal; csak a halál veti majd végét, s e vég kíváncsibb nekem, mintsem hogy megmaradjak a világban, nélkülözvén barátot, becsületet, boldogságot. Háború és halál nem vették el tőlem kedvesemet; bűnöm és vétkem nem fosztott meg tisztességemtől; gyarló és esendő voltom nem veszejtette el a boldogságomat; a kegyetlen végzet verte meg hálátlansággal azt, ki mindennél jobban szeretett; a végzet másként jutalmazott, mint szolgálattal érdemltem. Ó, hercegasszony! mily gyönyörűség volt kegyelmednek csúfondárosan emlegetni ölbeli ebemet! Nosza csak, örvendezzék tulajdonomnak, mi egyedül enyém! Nosza csak, csúfolja azt, ki titkát őrizvén s erényesen szeretvén, úgy vélte, nem érhet fel hozzá semmi csúfolódás! Ó, hogy a szívembe hasított az a szó, hogy pironkodtam szégyenemben, hogy sápadoztam a féltékenységtől! Ó, jaj, én szívem! Érzem már, nem bírod tovább: éget a szerelem, mely rám talált, megdermeszt és elsenyveszt a féltékenység s a méltatlanság, és haragomban s bánatomban vigasztalást sem adhatok neked! Ó, jaj, én szegény lelkem! Úgy imádtad a teremtményt, hogy elfelejtetted a Teremtőt, s most meg kell térned az Ő kezébe,

akitől elragadott a hívságos szerelem. Bizakodjál, lelkem, hogy jobb atyát lelsz Őbenne, mint amily barátára leltél abban, kiért oly gyakran elfelejtetted Őt! Ó, én Uram, Teremtőm! ki igaz és tökéletes szeretet vagy, a Te kegyelmed által nem szennyezte bűn kedvesemhez való szerelmemet, hacsak azzal nem vétkeztem, hogy oly nagyon szerettem; légy hozzám irgalmas, vedd magadhoz annak lelkét, ki bánja, hogy megszegte első s igazságos parancsolatodat; Jézus Krisztus érdeméért, kinek szeretete megfoghatatlan, bocsásd meg vétkeimet, melyet mértéktelen szerelmemben elkövettem; mert csak Tebeléd vetem tökéletes bizodalمامat. És Isten áldjon, kedves, kinek neve hallatára meghasad a szívem!

E szókkal hanyatt esett, a színe megsápadt, ajka elkékült, tagjai kihültek. E pillanatban lépett a terembe a nemesifjú, akit szeretett; látta, hogy a hercegasszony a hölgyekkel táncol, s mindenfelé kereste kedvesét; ám, hogy sehol nem találta, a hercegasszony szobájába ment, ott találta a herceget, ki fel s alá sétálgatott; az kitalálta a gondolatát, s a fülébe súgta:

- Ebbe a ruhás szobába ment, úgy láttam, rosszul van.

A nemesifjú azt kérdezte tőle, megengedi-e, hogy utánamenjen; a herceg biztatta. Amidőn a ruhás szobába lépett, ott találta du Vergier úrhölgyet, ki végét járta halandó életének; átkarolta, s így beszélt hozzá:

- Mi történt, kedvesem, el akar hagyni?

Szegény hölgy, meghallván a jól ismert hangot, egy kissé magához tért, felnyitotta szemét, s őt nézte, ki halálát okozta: ámde e pillantásban oly erőre kapott a szerelem s a harag, hogy keserves sóhajtással visszaadta lelkét Teremtőjének. A nemesifjú, ki holtabb volt, mint halott kedvese, kérdezte azt a fehérceledet, hogyan jött rá ez a kórság. Az töviről hegyire elmondta mindazt, mit tőle hallott. A nemesifjú tüstént megértette, hogy a herceg elárulta titkát a feleségének; iszonyatos haragra gerjedt, majd magához szorítva kedvesének testét, sokáig öntözte könnyeivel, s így beszélt hozzá:

- Ó, jaj, én hitszegő, hitvány és nyomorult barát, miért, hogy árulásomért nem engem, hanem őt, az ártatlant sújtja a büntetés? Miért nem sújtott halálra az ég azon a napon, melyen nyelvem elárulta kettőnknek titkos és erényes szerelmét? Miért nem nyílik meg a föld, hogy elnyelje ezt a hitszegőt? Ó, átkozott nyelvem, bűnhődjél, miként a gonosz gazdag nyelve a pokol tüzén! Ó, haláltól és száműzetéstől rettegő szívem, keselyűk tépdessenek időtlen időkig, miként Ixionét! Ó, jaj, én kedvesem! Iszonyatok iszonyata, a legiszonyúbb csapás zúdult reám! Azt hittem, megtarthatlak, s elveszítettelek; azt hittem, sokáig élsz velem tisztességes és boldog örömben, s íme most holtodban öllelek, s átkozom magamat, átkozom szívemet, átkozom nyelvemet valamедdig élek! Ó, leghűségesebb s engedelmesebb minden asszonyok között! Ó, én leghűtlenebb, gyávább s engedtlenebb a férfiak között! Bár vádolhatnám a herceget, kinek ígéretében bíztam, azt remélve, hogy sokáig élünk boldogan általa! Jaj! Tudhattam volna, hogy senki nálam jobban meg nem tarthatja titkomat. A herceg több okkal bírta titkát hitvesére, mint én az enyémet ő reá. Csak önmagamát vádolom e förtelmes gonosszággal, aminél förtelmesebbet szeretők nem követtek el még egymás ellen. Inkább tűrtem volna, hogy a folyóba vessen, amint fenyegetett; akkor kedvesem megmarad özvegyen, én meg dicsőséges halállal halok, megtartva az igaz szerelem rendelte törvényt; ám, hogy megszegtem, én maradok élő, s te vagy holt, ki tökéletesen szerettél, mert szeplőtelen és tiszta szíved csak holtan viselheti el kedvesednek vétkeit. Ó, én Istenem! Miért is teremtetted férfinak, ha szerelmem ily állhatatlan, szívem ily tudatlan? Miért nem teremtetted ölbeli ebnek, mely hűséggel szolgálta úrnőjét? Ó, jaj, kicsi barátom, a vakkantásod adta öröm halálos bánatra fordult, mert kettőnkön kívül más is hallotta hangodat! Pedig, ó, kedvesem, a herceg-asszonynak s más élő asszonyi személynek szerelme nem változtatott meg engem, jóllehet az

álnok gyakorta ostromolt könyörgéseivel; a tudatlanság ejtett kelepcébe, azt hittem, örökre megóvóm szerelmünket. Ám ha tudatlan voltam is, bűnöm nem csekélyebb, mert én árultam el kedvesemnek titkát; megszegtem ígéretem, egyedül ez okért hever most holtan a szemem előtt. Ó jaj, kedvesem! Hozzám kevésbé kegyetlen a halál, mint hozzád, ki szerelemből vetettél véget ártatlan életednek. Félek, hogy a halál nem illeti hűtlen és nyomorult szívemet, mert a gyalázatos élet és a magam okozta végzet emléke elviselhetetlenebb, mint tízezer halál. Ó, jaj, kedvesem! Ha, balvégzetére, valaki gyilkos szándékkal kezet emel reád, nyomban kardomhoz kaptam volna, hogy bosszút álljak érted. Van hát okom, hogy ne kegyelmezsek a gyilkosnak, ki halálod okozta, s pedig sokkalta hitványabb módon, mintha tört döfött volna beléd. Ha tudnék magamnál gyalázatosabb hóhért, őt kérném, hogy végezzen hitszegő kedveseddel. Ó, Amor! Tudatlanul szerettem, s megsértettelek: ezért nem akarsz most segíteni rajtam, amiként segítetted őt, ki megtartotta törvényedet. Nem igazságos tehát, hogy ily tisztességes módon végezzem életem, ám méltányos, hogy magam kezével vessem végét. Mivel könnyeimmel áztattam arcodat, s nyelvemmel esedeztem bocsánatodért, nem marad más, mint hogy kezemmel hasonlóvá tegyem testem a tiédhez, hogy lelkem is tiédet kövesse, jól tudván, hogy az erényes és tisztességes szerelem soha nem ér véget sem e világon, sem a másikon.

Ezzel fölemelkedett a holt tetemről, s mint a dühös örült, ki nincsen eszén, kirántotta törét, s nagy erővel átverte a szívét; s kedvesét ismét a karjába szorítva, olyan vadul csókolgatta, mintha nem a halál, hanem a szerelem sújtotta volna le.

A fehércseléd, látva a halálos döfést, az ajtóhoz futott, és segítségért kiáltozott. A herceg, meghallva a kiáltást, gyanította, hogy szeretteit fenyegeti vész, s elsőnek lépett a ruhás szobába; megpillantván a szerencsétlen emberpárt, próbálta szétválasztani őket, hogy mentse a nemesifjút, ha lehet. Ámde az olyan szorosan ölelte kedvesét, hogy nem lehetett elszakítani tőle, míg ki nem lehelte lelkét.

- Ó, jaj, ki tehette ezt? - kérdezte a herceg.

A nemesifjú, meghallván a hozzá intézett szót, vérben forgó szemmel válaszolta:

- A nyelvem, nagyúr, s a kegyelmedé.

S e szókkal kilehelte lelkét, arcát kedvese arcára szorítva. A herceg, ki ennél többet akart tudni, ráparancsolt az asszonyra, hogy mondja el, mit látott s hallott; az töviről hegyire elmondott mindent, semmit el nem hallgatva. Ekkor a herceg, látva, hogy ő okozta a bajt, a két halott szerelmes testére borult; s nagy jajveszékélés és sírás közepette kért tőlük bocsánatot vétkéért, s csókolgatta mindkettőjüket. Majd dühösen fölállt, kirántotta a tört a nemesember testéből, s amiként a kopja sebzette vadkan ront rá arra, ki megdöfte, úgy indult a herceg, hogy előkerítse az asszonyt, ki lelkét ily fekete bánatba merítette; a teremben találta: táncolt, s vidámabb volt, mint valaha, mert azt gondolta, hogy jól megbosszulta magát du Vergier úrhölgyön. A herceg megragadta a táncolót, s rárivallt:

- Életére vette a titkot, most életére sújt a büntetés.

Így szólván, megragadta a hajánál fogva, s torkába verte a tört, amin az egész társaság elszörnyedt, azt hívén, a herceg megháborodott. Ő azonban, hogy bevégezte, mit akart, egybegyűjtötte híveit a teremben, s elmondta unokahúgának igaz és siralmas történetét, s a galádságot, mit felesége művelt ellene; s mind, akik jelen voltak, megsiratták. Később a herceg elrendelte, hogy feleségét abban az apátságban temessék el, amelyet azért alapított, hogy a feleség-gyilkosság bűnéért némiképpen vezekeljen; díszes síremléket emeltetett, abba tették együtt unokahúga s a nemesifjú tetemét, s feliratban örökítette meg gyászos történetüket. A herceg pedig elment a törökkel csatázni, holott Isten úgy oltalmazta, hogy dicsőséggel s haszonnal

tért meg, s hazatérve úgy találta, hogy idősebbik fia már rátermett országa kormányzására, s ez okért maga szerzetes lett abban az apátságban, ahol feleségét s a két szeretőt eltemette, s ott töltötte öreg napjait Isten békéjében.⁸⁶

- Íme, hallották, hölgyeim, a történetet, mit kérésükre elbeszéltem; jól látom a szemükön, hogy részvevő szívvel hallgatták. Úgy tetszik, megtanulhatják belőle, hogy ne ajándékozzák a férfiaknak szerelmüket, mert akármilyen tisztességes és erényes szerelem is az, óhatatlanul keserűség a vége. S látják, Szent Pál még a házastársakat is óva inti, hogy ilyen nagy szerelemben éljenek egymással. Mert minél inkább ragaszkodik a szívünk valami földi dologhoz, annál messzebbre kerül az égi szerelemtől; s minél tisztességesebb és erényesebb a szerelem, annál nehezebb eltérni a kötelét; ez okért kérem mindnyájukat, hölgyeim, fohászkodjanak Isten Szent Lelkéhez, változtassa szerelmüket Istennek lángoló szerelmévé, hogy haláluk óráján ne nehéz szívvel kelljen itt hagyniuk, mihez oly nagyon ragaszkodtak itt e földön.

- Ha olyan nagyon tisztességes volt ez a szerelem, amilyennek kegyelmed lefestette, mi okért kellett oly titokban tartani? - kérdezte Geburon.

- Az okért - mondta Parlamente -, mert a férfiak olyan gonoszak, hogy soha nem hisznek a tisztességgel társult szerelemben; a férfiakat és nőket egyként bujának bélyegzik, a maguk szenvedélye szerint. Ez okért, ha egy nőnek a legszűkebb rokonságán kívül akárki jó barátja van, szükséges, hogy titkon szóljon vele, ha sokáig akar vele beszélgetni; a nő tisztességét mindenképpen nyelvére veszi a világ, akár erényes, akár bűnös volt szerelme, mert csak abba marnak bele, amit látnak.

- De ha a titok kiderül, sokkalta rosszabbat gondolnak a valóságnál - vélekedett Geburon.

- Így igaz - helyeselt Longarine -; ezért az a legjobb, ha egyáltalában senkit sem szeretünk.

- Tiltakozunk e vélekedés ellen - mondta Dagoucín -, mert ha a hölgyeket szerelem nélkül valóknak gondoljuk, inkább ne is éljünk. Azokra értem, akik csak a szerelemnek élnek; s ha nincsen is benne részük, élteti őket a reménység, s ezer tiszteletes dolgot cselekszenek, míg nem az öregség e tisztas szenvedélyeket más fajta szenvedésekre fordítja. Ám ha azt hinnénk, hogy a hölgyek senkit nem szeretnek, akkor a fegyverforgató vitézek helyett a kereskedő embereket kellene szaporítanunk; s ahelyett, hogy a dicsőséget keresnénk, inkább a kuporgatáson járna az eszünk.

- Azt akarja ezzel mondani - kérdezte Hircan -, hogy ha nők nem lennének, mi férfiak egy fabatkát sem érnénk? Mintha bizony csak nekik köszönhetnénk a vitézségünket! Én ezzel szembeszállok: a férfiember vitézségét mi sem ássa alá jobban, mint az, hogy a kelleténél többet látogatja vagy jobban szereti a nőket. Ez okért tiltották a zsidók is, hogy a férfiember háborúzni menjen az esküvője évében: féltek, hogy asszonya szerelme távol tartja a hadi veszedelmektől, miben forgolódnia kell.

- Én úgy vélem - ellenkezett Saffredent -, hogy e törvényben nincsen nagy okosság, mivel a férfiembert mi sem taszítja jobban otthonától, mint a házasság, hiszen a külső háborúság sem elviselhetetlenebb a házi perpatvarnál, s hiszem, a férfiakat meg kellene házasítani, hogy kedvet kapjanak az idegen országokra, s ne a házuk küszöbét őrizzék.

⁸⁶ Ez a történet egy középkori francia költemény (*A Vergy vár úrnője*) prózaváltozata. Mivel a Vergy család több tagja szolgált I. Ferenc udvarában, Margit a történetben valószínűleg miattuk változtatta meg egy kissé a család nevének írásmódját.

- Az igaz - mondta Ennasuite -, hogy a házasság leveszi vállukról a házi terheket, mivel mindent az asszonyukra hagynak, s maguk csak a dicsőséget hajszolják, bizonyosak lévén, hogy asszonyuk eléggé töri magát a haszonért.

Saffredent így felelt rá:

- Akár így, akár úgy, nagyon örülök, hogy úgy vélekedik, mint én.

- De arról nem vitatkoznak - mondta Parlamente -, ami a leginkább szemébe szökik az embernek: miért, hogy a nemesifjú, ki mind e bajnak okozója volt, azon nyomban nem halt bele a boldogtalanságba, amiként a hölgye, ki ártatlan volt?

Nomerfide felelt rá:

- Azért, mert az asszonyok jobban szeretnek a férfiaknál.

- Inkább azért - vélekedett Simontault -, mert a nőket megöli a féltékenység és a harag, anélkül, hogy tudnák, mibe halnak bele; a férfiak ellenben, okos fejjel, az igazságot kutatják, s ha józan ésszel megismerték, akkor mutatják meg nagy vitézségüket, mint tette e nemesifjú, ki megértvén, hogy ő okozta kedvese baját, az élete árán is megmutatta, hogy mily nagyon szereti.

- Az bizonyos - mondta Ennasuite -, hogy ez a hölgy igaz szerelemből halt meg, mert szilárd és hűséges szíve nem viselhette el, hogy ilyen galádul megcsalják.

- Féltékenysége nem adott helyt az eszének - vélte Simontault -, s ezért a kedvesét olyan rossznak hitte, amilyen az nem volt soha; halála kényszerű volt, mivel semmi szert nem talált ellene; kedvese azonban önszántából halt meg, minek utána vétkét felismerte.

- Hanem mégis nagy az a szerelem - vélekedett Nomerfide -, mely ekkora fájdalmat okoz.

- Ne aggódjék - mondta neki Hircan -, kegyelmed sosem pusztul bele effajta kórságba.

- Amiként kegyelmed sem emésztené el magát, ha felismerné vétkét - vágott vissza Nomerfide.

Parlamente gyanította, hogy a civakodás az ő rovására folyik, s ezért nevetve torkolta le őket:

- Elég, ha ketten belehaltak a szerelembe, nem szükséges, hogy más kettő hajba kapjon miatta; már utolsót kondult a vecsernyére hívó harang, ha tetszik, ha nem, indulnunk kell.

Tanácsát követve, a társaság felcihelődött, s mentek az estéli ájtatosságra, nem hagyván ki imájukból az igaz szeretők lelkeit, akikért a barátok a maguk jószántából elmondtak még egy *De profundis*-t. S míg az estebéd tartott, du Vergier úrhölgyről folyt a szó; s minek utána még egy keveset együtt időztek, ki-ki a szobájába vonult, s így vetettek véget a hetedik napnak.

VÉGE A HETEDIK NAPNAK

NYOLCADIK NAP

*A nyolcadik napon a legnagyobb s legigazibb
bolondságokról esik szó, melyek kinek-kinek eszébe jutnak*

Elöljáró beszéd

Ahogy felvirradt a reggel, tudakozódtak, jól halad-e a hídjuk építése, s meghallották, hogy két vagy három nap múlva készen lehet, amin többen elbúsultak, mert bizony nem bánták volna, ha a munka még késlekedik, hogy minél tovább élvezzék boldog életük örömét; látva azonban, hogy már csupán két vagy három napig tart jó soruk, elhatározták, hogy nem vesztegetik az időt, s megkérték Oisille asszonyságot, hogy szokása szerint táplálja őket lelki malasztal; s ő hallgatott rájuk. Ámde most hosszabban tartóztatta őket, mint korábban tette; azt akarta ugyanis, hogy mielőtt útra kelnek, bevégezzék Szent János első levelét. S olyan jól látta el tisztét, mintha csak a szeretettel és szelídséggel teljes Szent Lélek szólott volna a szájával. S e tűzön mindnyájan lángra gyúlva, elmentek a szent misére, majd együtt költöttek el a délebédjüket, s az elmúlt napról beszélgetvén, azt vélték, nem lesz több olyan szép napjuk. S hogy előkészüljenek, ki-ki a szállására vonult, s ott maradt, míg a zöld rétre nem mentek, hogy tudásukról számot adjanak; a barátok már ott vártak rájuk, ki-ki a maga helyén. Hogy mindnyájan letelepedtek, kérdezték, ki kezdje. Saffredent így szólott:

- Megtiszteltek, hogy két napot kezdhettem; úgy tetszik, nem volnánk igazságosak a hölgyekhez, ha egyikük sem kezdené kétszer.

- Akkor sokáig helyt kell maradnunk - mondta Oisille asszonyság -, vagy pedig bele kell törődnünk, hogy a férfiak s a nők közül egyik-egyik nem nyit napot.

- Ha rám esett volna a választás - mondta Dagoucin -, én átadtam volna a helyem Saffredent-nak.

- Én meg a magamét Parlamente-nak - mondta Nomerfide -, mivel oly igen hozzászóktam az engedelmességhez, hogy nem tudnék parancsolni.

Ebben mindnyájan megnyugodtak, s Parlamente így kezdett beszélni:

- Hölgyeim, elmúlt napjainkon számos bölcs történet hangzott el; ez okért az a kérésem, hadd szenteljük a mai napot a legnagyobb s legigazibb bolondságoknak, aszerint, hogy kinek-kinek mi jut eszébe. S hogy ne sokat késlekedjünk, tüstént elkezdem.

Hetvenegyedik történet

Egy szíjgyártó mester felesége, ki súlyos betegségben sínylődött, egyszeriben meggyógyult, s visszanyerte szavát (mit két napja elveszített), meglátván, hogy ura nagy bizalmasságban hever az ágyon a szobalányával, mialatt ő a halállal viaskodik

Élt Amboise városában egy Brimbaudier nevű szíjgyártó, ki a Navarrai királyasszony szíjgyártó mestere volt; ennek az embernek arca színéről látni lehetett a természetét: látszott rajta, hogy hívebben szolgálja Bacchust, mintsem Diana istenasszony papjait. Felesége derék nőszemély volt, ki igen takarékosan vezette a háztartását; ura elégedett volt vele. Egy napon hírül vitték neki, hogy felesége beteg, s nagy veszedelemben forog; amin úgy felindult, hogy jobban nem is lehetett. Lélekszakadva futott, hogy segítsen rajta. Szegény asszonyt olyan rossz állapotban találta, hogy inkább volt szüksége gyóntató papra, mintsem orvosdoktorra; a szíjgyártó mester úgy jajveszékelt, hogy siralom volt csak hallani is. Ám, hogy jól megmutassuk, utánozni kellene pösze beszédét, s még jobb volna, ha valaki lefestené az ábrázatát meg az alakját is. S minek utána mindennel ellátta, mire szüksége lehetett, az asszony a feszületet kérte, amit a kezébe adtak. Ezt látva, a derék férj elkeseredésében leborult az ágyra, s ott kiáltozott és vészelt a pösze nyelvével:

- Ó, jaj, édes Istenem! Elveszítem szegény feleségem! Mivé leszek! Ó, én szerencsétlen!

S így jajgatott még sokáig. Végezetül, látván, hogy a szoba megürült, s csak egy szemrevaló, bögyös szobalány maradt benn, halkán magához szólította, mondván:

- Kedveském, végem van, bár inkább meghaltam volna, mintsem hogy így lássam pusztulni úrnődet! Nem tudom, mihez kezdjek, mit mondjak, csak benned bízhatom; kérlek, viseld gondját a háznak s gyermekeimnek. Fogd, itt vannak a kulcsok. Vezesd a házat, mert én nem bírom tovább.

A szegény leányzó szíve megesett rajta, bátorítgatta, biztatta, ne essék kétségbe, nehogy úrnője után elveszítse még a gazdáját is. Az így felelt rá:

- Kedveském, hiába, én már meghalok. Nézd, milyen hideg az arcom, tedd ide az orcád, hogy megmelegítsed.

S hogy a lány szót fogadott, megfogdosta a mellét; az húzódozott elébb, de ő megnyugtatta, hogy ne féljen, hiszen ezentúl nagy egyességben élnek majd ők ketten. S e szókkal átkarolta, és az ágyra döntötte. Felesége, kinek csak a feszület s a szentelt víz volt társa, és két napja nem nyitotta szőlásra a száját, erőtelen hangján óbégatni kezdett, ahogy csak a gyenge torkán kifért:

- Hó, hó, hó! Nem haltam ám még meg!

S fenyegetve őket, így beszélt tovább:

- Hitvány semmirekellő, nem haltam ám meg!

A férj meg a szobalány, meghallván a hangját, föltápáskodtak; az asszony azonban úgy fújta rájuk a mérgét, hogy a harag elemésztette a hurutos nedveket, amelyek elvették a szavát, s most kígyót-békát rájuk mondott, ami éppen az eszébe jutott. S az órától fogva egyre jobban lett: de még később is gyakran felhánytorgatta urának, hogy mily kevésbé szereti.

- Látják, hölgyeim, ilyen a férfiak csalárdsága: csekély vigasztalásért egyszeriben elfelejtik a feleségük siratását.

- Nem tudhatja - ellenkezett Hircan -, vajon nem hallotta-e valahol, hogy ez a legjobb ír a felesége bajára. Ha nem gyógyíthatta meg jó bánásával, meg akarta próbálni, nem jobb-e a fonákja: és sikerrel próbálta meg. Csodálkozom, hogy kegyelmed, nő léte, így leleplezte előttünk a gyöngébb nem természetét, mely hamarabb meggyógyul mérgében, mint jódolgában.

- Abban nincsen kétség - mondta Longarine -, hogy én örömet kelnék fel az ágyból, de még inkább az effajta ravatalról.

- S ugyan mit vétett ellene? - kérdezte Saffredent. - Halottnak hitte, s vigasztalódott. Hiszen jól tudjuk, hogy a házasság köteléke sem tarthat tovább az életnél; utána szabad az ember.

- Szabad az esküjétől meg a kötelességétől - mondta Oisille -, ám a hűséges szív soha nem szabadul meg a szerelemtől. Ő pedig hamar megfeledkezett a gyászról; addig sem várt, míg a felesége utolsót sóhajt.

- Én azt találom a legkülönösebbnek - mondta Nomerfide -, hogy az az ember a fészület és a halál előtt nem áttalott vétkezni Isten ellen!

- Szép okoskodás! - mondta Simontault. - Tehát azon nem ütköznék meg, ha valaki a templomtól s a temetőtől távol követné el a bolondságait?

- Csúfolódják csak, amennyit akar - mondta Nomerfide -, a halálon való elmélkedés mégis lehűti a szívet, ha mégoly fiatal is.

- Én is így vélekednék - mondta Dagoucin -, ha nem az ellenkezőjét hallottam volna egy hercegnőtől.

- Ez azt jelenti - mondta Parlamente -, hogy egy történetet hallott. Ha pedig így van, átadom a helyem, hadd mondja el.

S Dagoucin így kezdett beszélni:

Hetvenkettedik történet

Egy szerzetes, mialatt a végső irgalmasság művét gyakorolta, és lepedőbe csavarta egy halott tetemét, a bujálkodásban is gyakorolta magát, és teherbe ejtett egy apácát

Franciai Párizs után legnagyobb városában volt egy gazdagon felszerelt kórház, egy főasszonnyal és tizenöt vagy tizenhat apácával, a háznak elülső szárnyán pedig egy perjel lakott hét vagy nyolc baráttal, kik naphosszat csak miséztek; ellenben az apácáknak csak a napi Miatyánkra meg az Üdvözlégyre jutott idejük, mivel a betegek szolgálatával vesződtek. Egyik napon meghalt egy szegény ember, kinek ágyához összesereglettek az apácák. S minek utána mindent megtettek az egészségéért, hívták az egyik barátot, hogy gyóntassa meg. Látván, hogy egyre hanyatlik, feladták neki az utolsó kenetet, s fokról fokra elapadt a szava is. Ámde, hogy igen sokáig haldokolt, s úgy látszott, még hallja, amit mondanak neki, mindegyik apáca súgott valami vigasztalót a fülébe, ki-ki a tehetsége szerint; hanem a végén belefáradtak, s látván, hogy sötétedik, s már későre jár, egymás után nyugovóra tértek; csak a legfiatalabbik maradt ott, hogy majd lepedőbe csavarja a testét, egy baráttal, akitől jobban félt, mint a perjeltől vagy akárki mástól, mivel nagyon szigorú szavú és életű férfiú volt. S minek utána még egy hangos Jézus-t kiáltottak a szegény ember fülébe, eszükbe vették, hogy elszállt belőle a lélek. Ez okért ketten lepedőbe csavarták. S így gyakorolván rajta a végső irgalmasság művét, a barát az élet nyomorúságáról s a halál boldogságáról kezdett beszélni; ily beszélgetés közben töltötték az éjfelet. A szegény leány figyelmesen hallgatta a szent szavakat, s könnyben úszó szemmel nézte a barátot: ki nagy örömét találta benne, s míg az eljövendő életéről beszélt neki, mind szorosabban magához ölelte, mintha a karjában máris a paradicsomba akarná vinni. A szegény leány, szavait hallgatván, nem mert ellenkezni vele, mivel az összes barátok között őt tartotta a legájtatosabb lelkűnek. Látva ezt a hitvány barát, míg egyre Istenről papolt, hamarjában végbe vitte a művet, mit a Sátán lopott a szívükbe, s amiről korábban nem esett szó köztük; majd nyugtatta a leányt, mondván, hogy a titkos bűn nem számít Isten előtt, s hogy két független személy nem követ el bűnt, ha az napvilágra nem jön; s hogy a bajt elkerüljék, vigyázzon, másnak ne gyónjon, hanem csak öneki. Ezzel elváltak egymástól; elsőnek a leány ment el onnét, s hogy áthaladt a Miasszonyunk kápolnáján, szokása szerint imádkozni akart. De mihelyt rákezdte: „Szent Szűz”, nyomban arra gondolt, hogy ő többé nem méltó e névre, mivel elveszítette szűzi állapotát, pedig nem erővel, sem nem szerelemmel fosztották meg tőle, hanem ostoba félelemből veszítette el; oly hangosan kezdett zokogni, hogy majd meghasadt a szíve. A barát, ki távolról hallotta veszékelését, megijedt, hogy megmásítja szándékát, s ő búcsút mondhat élvezetének; hogy ezt elkerülje, megkereste az apácát, ki a Szent Szűz előtt leborulva térdelt, és szigorúan megróttá, mondván, ha könnyíteni akar a lelkén, neki gyónjon, de ha nem akarja, ne tegye többé, mert ezt is, azt is büntetlenül megteheti.

Az az ostoba apáca pedig, azt híván, hogy megengeszteli Istent, meggyónt neki, a barát azonban, ahelyett, hogy vezeklést szabott volna reá, megnyugtatta, hogy nem vétkezik, ha őt szereti, s ilyen csekély vétket a szentelt víz is lemoshat. Az pedig jobban bízott benne, mint Istenben, s csakhamar visszatért hozzá, hogy engedelmeskedjék neki; a végén teherbe esett, s könyörgött a főasszonynak, hogy kergesse el a monostorból ezt a barátot, tudván róla, hogy amilyen ármányos, bizonyosan elcsavarja a fejét. A főasszony meg a perjel, kik egy követ fűjtak, csak kinevették, mondván, hogy felnőtt nő, maga is megvédheti magát a férfiaktól, s különben is, akit emleget, feddhetetlen férfiú. Ám őt oly iszonyúan furdalta a lelkiismeret, hogy a végén engedélyüket kérte, hogy Rómába zárandokolhasson, azt híván, ha a pápa lába elé borulva vallja meg bűnét, szüzességét visszanyerheti. A főasszony meg a perjel készséggel

beleegyeztek, mert nem bánták, ha a szabály ellenére zarándokútra kél, inkább, mintsem hogy bezárkózzék és gyötrődjék, meg attól is féltek, hogy elkeseredésében megundorodik a monostorbéli élettől; adtak vele pénzt is az útra. De Isten úgy akarta, hogy amikor egy este, vecsernye után, a lyoni Szent János-székesegyház kórusán tartózkodott, éppen akkor menjen oda titkon az alençoni hercegasszony is, ki azóta navarrai királynő lett, három vagy négy udvarhölgyével, kilencedet tartani; s amint a Feszület előtt térdelt, meghallotta, hogy valaki járkál odafönt, s a mécses fényénél meglátta, hogy egy apáca az. A hercegasszony, hogy könyörgését hallja, az oltár sarkába húzódott. Az apáca, azt hívén, egyedül van, térdre borult, s meakulpázva oly hangosan zokogott, hogy szívet tépő volt hallani a veszékelését.

- Ó, jaj, én jó istenem, könyörülj rajtam, nyomorult bűnösön!

A hercegasszony, hogy okát értse, közelebb ment, és megkérdezte tőle:

- Kedvesem, mi baja van, s hol van? Ki hozta e helyre?

A szegény apáca, aki nem ismerte, így felelt neki:

- Ó, jaj, kedvesem, olyan nagy az én bajom, hogy csak istenhez folyamodhatom, kérvén, hogy vezessen el az alençoni hercegasszonyhoz, egyedül neki mondhatom el a dolgomat, bizonyosan tudom, ha van reá orvosság, ő megtalálja.

- Kedvesem - mondta neki a hercegasszony -, úgy beszélhet hozzám, akár övele, mert jó barátnője vagyok.

- Ne vegye zokon - mondta az apáca -, de egyedül neki mondhatom el a titkomat.

Erre a hercegasszony azt felelte, hogy őszintén beszélhet, mivel megtalálta, akit keresett. A szegény leány a lába elé borult, jajgatva és sírva, elmondotta neki, amint itt hallhatták, bús történetét. A hercegasszony megvigasztalta, s ámbátor az örökös bűnbánattól nem szabadíthatta meg, arról lebeszélte, hogy Rómába zarándokoljon, ellenben visszaküldte az apátságba, s levelet küldött vele a helybeli püspökhöz, hogy kergesse el azt a gyalázatos barátot.

- E történetet magától a hercegasszonytól hallottam, ebből is láthatják, hölgyeim, hogy Nomerfide receptje nem jó mindenkinek. Mert ezek is, ámbátor kézzel illették és lepedőbe göngyölték a holtat, mégis bujasággal szennyezték magukat.

- Azt hiszem, férfiember még nem tanúsított hasonló szándékot - mondta Hircan -, hogy a halálról prédikáljon és az életen munkálkodjék.

- A bűn nem az élet munkája - mondta Oisille -: jól tudjuk, hogy a bűn halált hoz.

- Higgyék meg - mondta Saffredent -, hogy azok a szerencsétlenek nem gondoltak mindeme bölcsességgel, hanem, amiként Lót leányai megrészegítették apjukat, hogy fenntartsák az emberi nemet, azonképpen ők is helyre akarták hozni, mit a halál elrontott abban a testben, hogy helyette újat teremtsenek; ez okért semmi rosszat nem látok ebben, hacsak a szegény apáca siránkozását nem, aki mindegyre jajveszékelt, s mindegyre visszatért jajgatása szerzőjéhez.

- Sok ilyen nőt láttam - mondta Hircan -, akik siratják bűnüket, s egyúttal nevetnek örömeikben.

- Sejttem, kire mondja - jegyezte meg Parlamente -; az már eleget nevetett, ideje, hogy végre sírni kezdjen.

- Hallgasson - mordult rá Hircan -, még nem végződött be a tragédia, mely a sírással kezdődött.

- De hadd mondjak még mást is - folytatta Parlamente -: úgy tetszik, Dagoucin nem tartotta meg határozásunkat, mely szerint csak vidám történetet mondunk, mivel az övé ugyancsak szomorú volt.

- Kegyelmed mondta - ellenkezett Dagoucin -, hogy merő bolondságokat mesél majd, de úgy vélem, én nem mulasztottam; hanem, hogy vidámabbat halljunk, átadom a szómat Nomerfide-nek, remélem, kiköszörüli a csorbát.

- Van is készen egy történetem - válaszolta amaz -, méltó, hogy a kegyelmedét kövesse, mivel barátokról s halálról szól ez is. Hallgassák, kérem, figyelemmel.

ITT VÉGZŐDNEK A HAJDAN VOLT NAVARRAI KIRÁLYASSZONYNAK
ELBESZÉLÉSEI S TÖRTÉNETEI, AZAZ, MIT MEGLELHETTÜNK BELŐLÜK